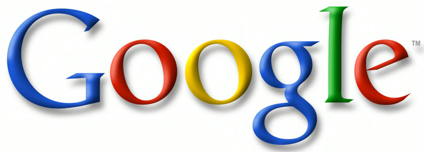

Nordisk Tidsskrift

for

almendannende og underholdende Læsning.

Under Medvirkning af

Dr. **M. C. Gertz, Fr. Giertzen,** Dr. **E. Løffler,**
Dr. **C. Rosenberg,** Dr. **L. B. Stenersen,** og
Dr. **Gustav Storm**

udgivet ved

Nordahl Rolfsen.

1877. Første Bind.

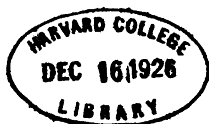

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Græbes Bogtrykkeri.

1877.

HARVARD COLLEGE
DEC 16 1926
LIBRARY

INDHOLD.

	Side
Solskyer. Fra en Bygdelæge til en Ven. Af Kristian Elster . . . . 1.	129
Italienske Kunstnerhistorier. Meddelte af F. Bætzmann .	61
Den norske Atlanterhavs-Expedition. Af H. Mohn . . 99.	159
Krigen i Tyrkiet. Af Cand. phil. Emil Elberling . . .	117
Frederik Paludan-Müller. Af Andr. D.	127
Foredrag for unge Nordmænd i Roskilde Domkirke. Af J. Kornerup	188
Mette Mormand. Af H. F. Ewald	193
Lord Byron. Efter Rudolf Gottschall ved H. J. . . .	209
Dødningedansen og Holbeins Dødsbilleder. Efter Alfred Woltmann: „Holbein und seine Zeit“	244
Catilina. Af Professor J. P. Weisse . . . . 261.	305
Sonnetter. Af Thor Lange	302
Albrecht Dürer. Af Sigurd Müller	340

Solskyer.

Fra en Bygdelæge til en Ven.

Af Kristian Elster.

— — Har du nogensinde oplevet et af de forrygende Uvejr, som om Høsten plejer at hjemsøge de vestlige Fjordbygder? Ude er det saa stummende mørkt, at man kunde fristes til at tvivle paa, at det nogensinde vilde blive Dag mere. At sige, at det regner, giver en meget fattig Forestilling om den vilde, drivende, pidskende Vandrøg, der kommer stormjaget ind fra Havet. Draaberne slaar mod Ruderne, de skriger, de hviner, som om de var levende Væsner, der forfulgtes og snart jamrende og fortvivlende beder om Ly, snart storme tudende mod Væg og Vinduer, som om de selv vilde bryde sig Vej ind. Det pladsker ude i Marken, det syder og koger. Bygerne høres først som en truende Susen, nærmer sig og lyder som Hyl af blodtørste Rovdyr og kommer saa pludselig, ligesom faldende ned fra Fjeldene, træder en himmelvild Dands over Bakker og Sletter og tordner endelig bort gjennem Dalens øvre Ende. Under en saadan Byge skjælve og hvine Huse og Trær, der bliver stille inde i Stuerne, man kryber nærmere sammen, og en eller anden siger: «Et Herrens Vejr,» eller «Gud hjælpe dem, som nu er ude paa Søen.» — Naar man lukker paa Gangdøren, staar der med det samme en vaad Straale langt indover

Gulvet, man hører Døre springe op over hele Huset og igjen falde i med et Smæld. Vinden farer ind gjennem alle Gange og opefter alle Trapper lige til det øverste Loft. Man har ondt for at faa Døren igjen, naar Stormens stærke Haand først har faaet Tag i den; man faar en Følelse af at være belejret, det er, som om en Afdeling vilde Krigsfolk truede med at bryde ind og herje det lune Hjem.

Morgenen efter har Markerne et eget afblæst. Udseende; men omkring Husene ligger et Drys af sprungne Tagsten, hist og her ses et kløvet eller fældet Træ, et afrevet Tag, eller lignende «Stormminder»; alle Veje ere blevne Elvelejer og alle Broer er i Fare. Nogle Dage efter møder man gjerne fremmede Søfolk i Vejene, og stundom kommer Vrag drivende ind i Vigene.

En saadan Aften bankede det paa vor Husdør. Far gik selv ud; jeg fulgte bange efter, — jeg syntes ikke, der kunde komme noget godt fra Mørket og Uvejret derude, og undrede mig næsten over, at Far vilde lukke op. Han holdt en Lygte i Haanden og lyste ud, da han havde aabnet Døren. Det første, jeg saa gjennem Regndrevet, der faldt mig lige i Ansigtet, var den vaade Jord, som blinkede i Skinnet fra Lygten. Men straks efter dukkede to kobberbrune, barske Mandsansigter under langt nedfaldende Sydvester frem i Lyset. Vandet randt ned af Sydvesterne og Regnklæderne og dryppede af deres Skjæg. En liden mørk Skikkelse rørte sig bag dem. — «Er der nogen, som vil tale med mig?» spurgte Far. — «Javel», svarede en rusten Stemme. — «Kom ind; vi faar hele Bygen ind i Gangen.»

Et Par uhyre Havstøvler kom ind gjennem Døren, saa et Par til og tilsidst den mindre, i Skindklæder indhyllede Skikkelse. Døren stængtes igjen, og de kommende førtes ind i Kjøkkenet.

«Er det dig?» sagde Far til den ene af Mændene.

«Men i Herrens Navn, hvad er I ude efter i et saadant Vejr?» — «Ja, nogen Plasér er det ikke,» svarede Manden kort.

Det var Drengen til en Handelsmand, som boede ude ved Havet og var en god Ven af min Far.

«Vi skulde ind med hende der,» sagde den anden og pegte paa den levende Skindbylt, fra hvem Vandet silede ned paa Gulvet, hvor det dannede en stor Dam.

«Hvem er det?» spurgte Far, trak det lille Væsen frem i Lyset og bøjede sig ned forat se «Elina!» raabte han, blev ganske bleg og saa spørgende paa Mændene. De stod begge tause. Saa hørte jeg den ene hviske: «Der er hændt en stor Ulykke.»

Far svarede ikke, men trak den lille Pige, som udgjorde Byltens Indhold, henimod Stuedøren. Mor kom just ud og spurgte forskrækket, hvad der stod paa. «Tag hende med dig ind og faa Klæderne af hende,» svarede Far kort. «Gaa ind du ogsaa,» blev han ved til mig, som var bleven staaende forundret og uhyggelig tilmode, uden at jeg dog ret forstod, hvad det hele havde at betyde.

Inde i Stuen begyndte Mor at tage Regnklæderne af den Lille. Jeg kan ikke sige, hvor forundret jeg blev, da Mor havde faaet skallet af alle disse forskjellige Lag af Rejsetøj, og en nydelig liden Pige med et af Regnen rødpidsket Ansigt kom tilsyne og saa roligt og forstandigt paa de fremmede Mennesker med sine store, graa Øjne. Det forekom mig pludselig, som det Uvejr, vi havde hørt hyle udenfor, paa en hemmelighedsfuld Maade havde bragt hende med sig, og jeg blev staaende og saa paa hende med vidt opspilede Øjne. En Krøl lyst Haar, som Regnen dryppede af, faldt ned i Panden. Da Mor havde skilt hende af med Rejseklæderne, tog hun selv Vanterne af sig og strøg nu og da Væden af sit Ansigt. Hun havde en rødrudet Kjole paa, et Tørklæde bundet stramt om Brystet

og Helstøvler. — «Men kjære Barn, hvem sender dig ud i et saadant Vejr?» spurgte Mor, løste det vaade Tørklæde af hende og gned hendes smaa røde Hænder mellem sine. — «Far og Mor er borte,« svarede Pigen, «og saa mente Sara, det var bedst, jeg rejste herind strax.»

«Borte —?» Mor stansede med Afklædningen. Det var klart, at Pigen ikke ret vidste, hvad Ordet betød. Hun havde saa ofte hørt tale om, at Folk «blev borte» paa Søen, hun havde vel nu ogsaa hørt det samme om Forældrene og sagde det mekanisk efter.

«Giv Folkene noget varmt at drikke», sagde Far, som nu kom ind. Hans Ansigt var askegraat, hans Stemme lød tør og hæs. Husjomfruen gik ud og Mor byttede i Taushed paa den Lille, men jeg saa hendes Hænder skalv. Hun vexlede et Blik med Far, hvorpaa denne gik ud igjen.

En Stund efter sad den lille Pige tør og varm inde ved Ovnen og drak The af en stor, blaablomstret Kop.

Mor spurgte hende om et og andet, om hun ikke havde været bange og saadant. Nej, det havde hun ikke været. «Naar Hans» — (Drengen) — «er med, er det ikke farligt,» sagde hun. «Vinden kastede heller ikke,« lagde hun til, klogt og erfarent, og med et stille, alvorsfuldt, næsten prøvet Udtryk i sit Ansigt. Man kunde forstaa, hun var helbefaren, saa liden hun var.

Hun var stille den hele Aften, men ikke just bedrøvet. Men om Aftenen, da hun skulde lægge sig, havde hun, fortalte Mor, med et begyndt at græde; det syntes pludselig at være gaaet op for hende, hvad det vilde sige, at hendes Forældre «var blevne borte» paa hin Kirkefærd, fra hvilken blot en hvælvet Baad kom hjem.

Dette var mit første Møde med Elina Holt, og nu kan jeg ikke opleve et Uvejr uden, at denne Aften staar lyslevende i min Erindring: Jeg ser de to brune Ansigter under Sydvesterne dukke frem af Mørket, bringende Ulyk-

kes-Bud tilgaards og frem for alt den lille vaade, lyse Pige med sine store blaa Øjne og sin betænksomme Tale.

II.

Ikke langt fra vort Hus, nærmere Søen boede en Onkel af Elina. Han havde en Forretning, der stod i Forbindelse med Sild, det var alt, jeg dengang vidste om den. Hos denne Onkel skulde Elina for Fremtiden bo, men da han var ugift, blev hun foreløbig hos os. Vort Samvær blev dog for det første ikke langt. Jeg kom kort efter ind til Byen paa Skole, og da jeg første Gang kom hjem paa Besøg, var hun allerede flyttet over til Onkelen. Hun var imidlertid jevnlig oppe hos os, da hun nemlig skulde staa under min Mors Opsigt. Jeg indlod mig imidlertid ikke synderlig med hende i denne Tid. Hun var altid paa Spor efter «Bynoder» hos mig, det krænkede i høj Grad min Æresfølelse. Forøvrigt mindes jeg, at hun var et voldsomt Pigebarn med et «stridt», paagaaende Blik, at hun var henfalden til at vanke ude barhovedet og at besøge Bønderne. Som jeg kunde forstaa, faldt denne Voldsomhed og Vandrelyst ikke i Mors Smag. Jeg lagde nemlig Mærke til, at hun altid begyndte at anstille Betragtninger over «det stille Tække,» naar Elina var tilstede. Lejlighedsvis hørte jeg hende ogsaa tale om den lille Piges «Bondevaner». Jeg sporede dog intet til dem, men var heller ikke egentlig nogen skarp Iagttager dengang.

Først da jeg efter mange Aars Fravær kom hjem for at puste efter mine første videnskabelige Bedrifter, begyndte jeg og Elina at betragte hinanden paa nærmere Hold. Jeg var Student, hun netop konfirmeret. Vor første Omgang bestod deri, at vi gjorde vort bedste for at fornærme hinanden. Siden sluttede vi dog en Slags usikker Fred, og vi begyndte med at meddele os — eller rettere,

jeg begyndte at meddele mig. Kommende varm lige ud af Studiet, var jeg dengang bare Videnskab. Jeg følte mig egentlig befriet for hele mit syndige Menneske og fyldt med det rene Begreb. Jeg foragtede Hverdagslivets Interesser og fandt det i Grunden under min Værdighed at tale om andet end videnskabelige Emner. Paa dette Felt nærmede jeg mig da ogsaa Elina. Men noget mere uvidenskabeligt end Elina Holt har Solen ikke skinnet paa. Jeg følte, tænkte og handlede, som jeg gjorde, ifølge videnskabelige Principer; hun følte, tænkte og handlede, som hun gjorde, fordi det saa var hendes Lyst og Lune, og naar det behagede hende, fritog hun sig selv baade for at føle og tænke. Jeg troede mig dengang specielt ansat til at udfinde Tilværelsens Grundprinciper; men Elina savnede Sans for dette Fag. En Dag meddelte jeg hende visse betydningsfulde Resultater, som jeg havde uddraget af Nutidens Undersøgelser angaaende Urslimet paa Havbunden og ytrede, at her maatte det organiske Livs Ophav rimeligvis søges. Jeg gjorde hende ogsaa opmærksom paa den frappante Omstændighed, at allerede Joneren Anaximandros — jeg haaber, han hed saaledes — udtaler den Anskuelse, at Livet er fremkommet ved, at Solen skinnede paa Jordens Overflade, som dengang var Dynd og Vand, og at det første Menneske var en Fisk. — «Der er ækelt,» var alt hvad hun havde at sige om denne vigtige Sag. Det var ved den samme Lejlighed, jeg yttrede, at Abekatten naturligvis var Menneskets nærmeste Stamfader. «Ja, véd du, det har virkelig ogsaa jeg tænkt paa,» sagde hun, og jeg begyndte ordentlig at anse hende for et tænkende Menneske «— siden du kom hjem,» lagde hun derpaa til.

Ja, hun savnede ganske videnskabeligt Alvor. «Hun havde ingen Tro paa Bøger,« sagde hun i naiv Uvidenhed, og holdt med exempelløs Stædighed fast paa sine egne, urimelige Anskuelser. Indvendinger hjalp ikke. «Jeg er nu vis paa det alligevel,» sagde hun. Engang hun stod

og bankede Klæder, havde hun netop igjen opbragt mig ved at være «saa vis paa det.» — «Det er Daarskab, at være vis paa noget,» sagde jeg, og fortalte hende, at en anden stor græsk Vismand havde sagt, at man ikke med Sandhed kunde udsige noget om nogen Ting. «Da synes jeg ikke, han skulde have oplukket sin Mund,» svarede hun og bankede de vaade Klæder, saa Vandet duskede mig i Ansigtet.

Jeg talte om Kjærlighed. Det var min uforgribelige Formening, at Manden og Kvinden er to Halvindividualiteter, og at de beslægtede drages sammen forat komponere en hel. Men en saa uanstændig, overmodig Latter, som den hun slog op, da jeg meddelte hende denne Anskuelse, har jeg aldrig hørt. «Du er dum,» sagde hun. — «Men kjære Elina —» begyndte jeg dybt saaret. — «Jo, du er dum.» — «Men, hvorledes tror da du, Kjærlighed opstaar?» — «Véd du ikke det?

Den kommer rejsende,
den kommer dejsende —
er alt jeg véd
om Kjærlighed.
Ingen sender den,
alle brænder den —
er alt jeg véd
om Kjærlighed."

«Gud bevares, hvilke Viser du synger!» — «Synes du? — Jeg kan forresten ogsaa en anden:

Den kommer som Løvet om Vaaren,
den kommer som Smilet og Taaren —

Nej, det er dumt,» sagde hun og brød af.

Jeg forlod den rene Tænknings Omraade og forsøgte at vække hendes Interesse for nærliggende praktiske Spørgsmaal, politiske og sociale, men med samme Resultat. Politik, erklærede hun, var der intet retskaffent Menneske

som befattede sig med. Hun kjendte blot En, nemlig forhenværende Underofficer og Skolelærer Hans Sjursen Grønvald, som, da han formedelst Drukkenskab havde faaet Afsked fra begge de Bestillinger, han havde indehaft, nu ikke havde noget Andet at beskjæftige sig med. Arbejderspørgsmaalet, havde hun hørt, var ligesom Afholdenhedssagen Noget, som de Store inde i Byerne havde fundet paa for at have Noget at holde Taler om, naar de holdt sine store Kalas og var blevne muntre og menneskekjærlige. Hun var gyselig uvidende.

Det ante mig imidlertid, hvorfra hun havde det Hele. Det var fra Onkelen. Det var et blondt Menneske paa henimod firti Aar med et Par vandblaa Øjne. Han talte meget lidet, og det Lidet syntes mig lovligt daarligt. Han kom i Regelen ikke længere end halvvejs i en Sætning — Resten erstattede han med et klart, truende «Hvad?», som om han vilde frabede sig, at Nogen spurgte efter Fortsættelsen. Efter hvad jeg den Gang syntes at forstaa, foragtede han Bøger. Jeg fik det Indtryk, at han ansaa en Boglærd for en Daare, en Politiker for en Hallunk, og om hans videnskabelige Sans fik jeg især overmaade ringe Tanker, da han lo med en gyselig, tordnende foragtelig Latter, da jeg en Gang ytrede, at Solen var brændende Gas. Heller ikke Elina vilde tro dette. Hun stod just og snørede sine Sko og rystede medlidende paa Hovedet over, at jeg kunde tro saadant Noget. «Min kjære Elina, de allernyeste Granskninger lærer os jo —» — «Véd du, hvad mine allernyeste Granskninger lærer mig?» afbrød hun mig. — «Dine —?» — «De lærer mig, at mine Sko er uden Saaler», sagde hun, stod paa ét Ben og rakte den gabende Sko henimod mig.

Forresten har jeg en Gang set denne samme Onkel tage sig godt ud. Han havde, som sagt, et Par vandblaa Øjne med et brutalt Blik, der altid syntes mig at sige: «Sidder du i en uafhængig Stilling? Har du nogensinde

styret en Bedrift? Har du Lov til at tale med blandt erfarne Folk, din Hvalp?» Men disse Øjne har en Gang imponeret mig. Det var en Uvejrsdag ude ved Havet; jeg var med. Han sad tilrors i en tyk Kavaj og i Sydvest. Det maa jeg sige, at noget saa Mandigt og Uforfærdet som han, der han sad i Skotten, har jeg aldrig set. De vandblaa Øjne havde nu et skarpt, borende Blik, som ingen Roos, ingen brydende Bølge undgik. Der var et saadant kampberedt Vikingeudtryk i hans Øjne, at jeg maatte sige til mig selv: Han er en Ætling af den gamle Slægt, som erobrede Normandi, befolkede Island og opdagede Vinland. Men paa Landjorden og i kultiverede Omgivelser saa han ud som en Spidsborger.

Uforklarlig var mig dette nøgterne Menneskes Forkjærlighed for en der i Bygden boende Mand, som gik under Navn af «Patrioten». Det var en juridisk Kandidat, der hed Vang, og som havde spillet en ikke ganske ubemærket Rolle paa den første Bondeoppositions Tider. Siden var det gaaet bagud med ham. Han var nu Sagfører, men havde faa Forretninger og holdt derfor en liden Smaabørnskole og arbejdede desuden ogsaa nu og da paa Fogdens Kontor. Han var glødende «Frihedsmand» i den ældre Stil, talte altid om «Menneskerettighederne» og inddelte Norges Befolkning i «servile Danomaner» og «Patrioter». Han omgikkes altid med en eller anden ny «statsborgerlig Ide» og havde det forfærdelig travlt med at henrette Menneskehedens mange Despoter. Forresten var han blot blodtørstig i sine Taler; i Virkeligheden var han et af de godsligste og skikkeligste Mennesker, som har vandret paa denne Jord, beskjæftiget med at reformere Verden og klynge dens Despoter op. Der var nu ingen Slags Mennesker, Holt foragtede dybere end saadanne «Sværmere» og «Idealister». Men ikke destomindre omgikkes han Patrioten daglig. Hver Aften kunde man finde den forhenværende Oppositionsmand sid-

dende i Holts Stue, dampende forfærdeligt af en lang Pibe og udfoldende sin politiske Veltalenhed. Holt hørte i Tavshed paa ham og nikkede velvilligt til ham og var ved alle Lejligheder hans trofaste Ven. Man fortalte saaledes, at en Gang, da en Del unge Mennesker paa et af Tingstederne havde taget sig for at drive Løjer med Patrioten, og blandt Andet under en Badning lokket ham, der var en daarlig Svømmer, ud paa Dybet, havde Holt, med den Ytring, at han vilde «salte» deres Spøg, dukket de unge Herrer, en for en, saa forsvarligt under, at de priste sin Gud ved at være slupne derfra med Livet.

Mellem Holt og hans Brordatter var Forholdet i den sidste Tid ikke godt. Jeg hørte dem aldrig vexle flere Ord end nødvendigt, og de saa aldrig paa hinanden, naar de en Gang imellem taltes ved. Imidlertid var jeg dog vis paa, at det var fra ham, hun havde sin Foragt for Bøger og sine mange andre Fordomme. Hans Anskuelser var jo de eneste, hun kjendte.

Af alle Beviser paa hendes Naivetet ligeoverfor boglige Frembringelser forekom Følgende mig dog aller latterligst. Hun stod, som sagt, under en Slags Opsigt af min Mor og var i Regelen hver Dag i vort Hus for at lære Søm m. m. En Dag kom hun ikke til den sædvanlige Tid om Morgenen, og da hun kom, saa hun forvaaget og nedstemt ud. Mor spurgte, om hun var syg, men Grunden var en anden. Hun havde i en eller anden Afkrog af Huset fundet en tyk Bog, som hun tog med sig hjem, «fordi hun sovnede saa godt med Bøger om Aftenen». Denne Bog var nu Skyld i hendes forkomne Tilstand. Hun havde nemlig slet ikke sovnet over den, men tvertom holdt ved at læse i den til den lyse Dag. Hun huskede ikke, hvad Bogen hed eller hvem den var af; men da hun den følgende Dag tog den med, viste det sig at være en Roman af Eugen Sue. — «Ulykkelige Barn!»

sagde Mor, «det er en meget umoralsk Bog!» — «Ja, styg var den. Jeg havde aldrig tænkt, at der kunde hænde saa meget Forunderligt i Verden.» — «Barn, det er jo Digt.» — «Digt? Er det da ikke sandt?» spurgte Elina yderst forbavset. — «Det er jo en Roman.» — «Aa—aa! Er det bare Digt? Ja, saa staar det jo ikke paa. Og jeg, som troede, det var sandt hvert Ord og næsten var færdig at græde. Nej, Gud bevare mig, hvor Folk kan finde paa. Bare Digt!»

Dermed var hendes Lyst til at læse mere af den Sort Literatur ganske forsvundet. Hun kunde ikke forstaa, at Nogen kunde finde Fornøjelse i at læse det, som bare var «Opspind». Men forstod hun sig ikke paa Literatur, saa forstod hun desbedre at styre en Baad. Var hendes boglige Kundskaber ringe, saa kunde hun derimod til alle Tider Sildepriserne udenad. Og interesserede hun sig ikke for de digtede Mennesker, saa havde hun desbedre Hjerte for de virkelige. Om Vinteren, naar den blanke Sild kom ind i store Baadladninger, var hun altid ude paa Landgangsbryggen og plejede da at sige, at disse Sildeladninger var det mest velsignede Syn, hun kjendte. «Nu faar Folk en god Vinter», sagde hun, blev i godt Humør og kom med det Mundheld, i hvilket hele hendes Livsfilosofi var indbefattet: «Det er dejligt at leve», sagde hun.

Ja, med Bønderne og deres Forhold var hun fortrolig. Hun kjendte alle Mennesker i Bygden og var paa det Nøjeste indviet i deres Livshistorie. Hun vidste ikke alene, hvem der var forlovet, men ogsaa hvem der «snakkede» med hinanden og hvem der «tænkte paa hinanden». Hun vidste, hvordan alle Ægtefolk levede med hinanden og hvordan Børnene opførte sig. Hun vidste, hvem der var i Gjæld til Landhandlerne, hvem der førte Processer, hvem der drak og hvem der var ordentlig o. s. v. o. s. v. Naar vi gik sammen paa Vejen, stansede hun ofte og

talte med de Forbigaaende, og meget ofte tog hun mig med ind til Fattige, som hun hjalp i Raad og Daad. Det forbavsede mig overordentlig, hvor godt hun forstod at sætte sig ind i deres Forhold og at tale med dem — men jeg fandt det ogsaa lige saa forbavsende, at hun kunde interessere sig for alt dette.

Da jeg rejste tilbage til Byen efter min første Studenterferie, gav jeg hende i mit stille Sind følgende Attest: Du er rød og frisk, men der er intet Sympathetisk ved dig. Du har en skarp Tunge og en Vilje, som er en Vilje ganske for sig selv, en utæmmet, lovløs og tillige ganske mærkelig stædig Vilje. Jeg skal ikke nægte, at der undertiden — men højst sjelden — kan være en vis Ynde over dig, og at der er et vist Lune i din Maade at være paa. Men Et staar fast, og det er, at din Opdragelse er gyselig forsømt, og at dine Meninger er ganske latterligt ukultiverede.

III.

Da jeg næste Gang kom hjem, var hun tyve Aar, og jeg var langt paa Vej til at blive Doktor. Jeg talte ikke længer om Tilværelsens Grundprinciper og heller ikke om vor Stamfader Abekatten, og vi fornærmede ikke længer hinanden. Hun var ikke synderlig mere belæst, end da jeg sidst var hjemme, men hendes Foragt for Bøger havde dog tabt sig, og hun havde aabenbart gjort store Fremskridt i Retning af «det stille Tække». Jeg blev Vinteren over hjemme, og i de lange Aftener begyndte jeg at læse højt for Husets Folk. Elina var da i Regelen til Stede, og til min Forundring viste det sig, at hun var den mest interesserede af os Alle. Hun ytrede imidlertid i Begyndelsen aldrig sin Interesse i Ord. Naar hun blev bevæget, blev hun i det Hele tavs. Det Rørende laa ikke for hende; hun kunde ikke taale, at vi

dvælede ved de mere pathetiske Steder i det, vi læste. Hun blev da altid utaalmodig, bevægede sig uroligt paa Stolen og sagde: «Læs videre». Naar jeg læste for hende alene, kunde hun endog, naar vi kom til saadanne Steder, skynde sig at sige: «Spring over, spring over.» Blot en eneste Gang hørte jeg hende ytre: «Det er vakkert», og det siger jeg for sandt: det, jeg i dette Øjeblik hørte i hendes Stemme, var tusindfold smukkere end det Digt, Udraabet gjaldt.

I Begyndelsen troede jeg, at hun ikke forstod disse Steder, som hun vilde, jeg skulde springe over. Men denne Vildfarelse kom jeg senere ud af. Hun læste dem i Stilhed for sig selv, og da vi omsider kom saa vidt, at vi talte om det Læste, mødte der mig en Opfatning saa levende, at jeg var som himmelfalden af Forbavselse. Hun læste ikke Bøgerne, hun gjennemlevede dem simpelt hen. For hende var Digtet fremdeles Virkelighed, om end nu paa en anden Maade, end den Gang hun læste Eugen Sue. Man skulde troet, at Alt, hun læste om, var hændt i hendes nærmeste Omgivelser, og at disse Digtets Mennesker hørte til hendes daglige Omgang. Hun opgjorde sin Dom om dem ligesaa samvittighedsfuldt som om de Hverdagslivets Mennesker, hun færdedes blandt. Naar disse digtede Mennesker ikke tiltalte hende, optog hun det meget ilde, naar jeg ytrede min Beundring for deres digteriske Skjønhed og Sandhed. Hun gik løs paa dem i moralsk Harme og forundrede sig højlig over, at jeg kunde sige, det var interessante Karakterer. Hun hadede denne Mand eller denne Kvinde, og Ingen skulde faa hende til at tro, at de fortjente Andet end Afsky. Hun foragtede «Hamlet», hun afskyede «Vilhelm Meister», i hvilken Bog der næsten ikke fandtes «et eneste reelt Menneske», og om «Werther» mente hun, at, havde han taget sig noget Ordentligt for, saa havde han ikke haft sine «Leiden». Disse Bøger kunde ingen menneskelig

Magt faa hende til at læse op igjen, lige saa lidt som nogen kunde have faaet hende til at omgaas et Menneske, hun en Gang havde lært at kjende som uselt eller slet. «Gretchen» bevægede hende imidlertid stærkt, og «Clärchen» endnu mere.

Ak, naar jeg nu tænker tilbage paa disse dejlige, vestlandske Vinterdage med fugtig Luft, lidt islagte Veje, men bare Marker, mørke Træer, sort Sø og eventyrlige Solskyer paa Himlen, — naar jeg tænker paa de stille Aftener inden lukte Døre, Stuen i mildt Lampeskjær, pyntet og festlig, hyggelig og lun, naar jeg mindes, hvorledes jeg gik op og ned og ventede paa, at hun skulde komme til vor Læsning, og naar jeg mindes hende selv trædende ind ad Døren, fin og yndig, frisk og kold af Vinterluften, klædt i en rødrudet Kjole og med en liden hvid Krave i Halsen, — naar jeg mindes hendes mange muntre Indfald eller mindes hende siddende med store, stille, tankefulde Øjne, hede Kinder og halvaabne Læber, lyttende, sugende i sig de nye Billeder, forundret og betagen ved det første Syn ind i en rig og vidunderlig Verden, — naar jeg tænker paa disse, o, saa ufatteligt dejlige Aftener, da Luften var fyldt af en lønlig Festvarme, naar jeg mindes, hvorledes disse digtede Billeder, trods hendes tavse Maade, dog lokkede hende ud af sig selv, og hvorledes et Blik, et Blus over Kinderne, en Bevægelse, et Tonefald i Stemmen og enkelte hørte Ord forraadte den Sindets dybe Trang til Kjærlighed og Hengivelse, som hun til dagligdags holdt skjult bag sit korte, resolute Væsen, og den fine Skjønhedssans, den Hjertets usigelige Troskab og Sanddruhed, som hun besad —, naar jeg mindes disse Aftener eller senere vore mange Eftermiddagsture, da vi med brændende Iver talte om Alt, hvad vi læste, som om det var Noget, vi selv havde oplevet, — o, da synes de dejligste Digterbilleder, som nogensinde har betaget mit Sind, mig blot at være en

bleg Afglans af det virkelige Liv, og der staar en Skikkelse for min Erindring, der synes mig tusindfold skjønnere end nogen af dem, Verdens største Digtere besang, en Skikkelse, som det er en stor, en uvisnelig Lykke at have kjendt.

Dette vort Samliv varede imidlertid ikke længe. En Dag henimod Vinterens Slutning, en Dag med Vaarlugt i den stille Luft og fine, hvide, krusede Skyer paa Himlen, gik vi, som vi plejede, vor Eftermiddagstur langs Søen. Mod Sædvane havde vi været tavse, intet af hvad jeg havde bragt paa Bane, syntes at vinde Elinas Opmærksomhed, hun saa tankefuld ud i det Fjerne, svarede aandsfraværende i en kold, klangløs Tone. Jeg følte heller ingen Trang til at tale. En mild, en varm, en dejlig Følelse af Lykke gjød sig op i mit Sind, tusinde glade, naragtige Tanker tumlede sig i mit Hoved, allehaande ubestemte Forhaabninger dukkede op i mig og hviskede ømt og fortroligt om mangehaande dumme Ting, og gyldne Billeder svævede som Solskyer paa Himlen for mit indre Øje. Alt, hvad jeg følte og tænkte, kunde udsiges i et eneste lidet Ord, og dette lille Ord kom da ogsaa uforvarende over min Tunge. «Det er dejligt at leve», tænkte jeg højt, idet jeg mindedes Elinas Mundheld. — «Det kunde være dejligt», sagde hun med den samme klangløse Stemme som før og saa fremdeles aandsfraværende ud. — Paa Hjemvejen stansede vi paa et højtliggende Sted, hvorfra der var Udsigt over Fjorden og Bygden. «Hvor smuk, hvor smuk Bygden er» raabte jeg; thi jeg syntes i Sandhed aldrig at have set noget skjønnere end denne snebare Mark, disse nøgne, sorte Træer, den endnu vinterlige Sø og den blaa, let slørede og i Vest gyldent luende Himmel over det Hele. «Jeg synes den er sort og tung,» svarede hun. Sort og tung! Det var mig ufatteligt, for mig luede og lyste det af den. Jeg pegte mod Vest: «Se, hvor vidunderligt det lyser og brænder —». — «Ja, udenfor Bygden», sagde hun.

Jeg saa forundret paa hende. At hun fandt denne lille frydelige Verden, i hvilken hun dog levede med alle sine Tanker, Interesser og Forhaabninger, sort og tung, var mig uforstaaeligt. Der maatte være hændt hende noget Fortrædeligt. Hun havde ogsaa hele Tiden gaaet for sig selv paa den ene Side af Vejen, og jeg lagde nu Mærke til, at hun virkelig saa mismodig ud.

Vi vendte indover mod Bygden og stansede først udenfor Ledet til Holts Have. «Men udenfor er i Grunden ikke saa smukt», sagde jeg og tænkte derved paa, at ogsaa jeg ofte nok havde længtes efter en ukjendt Herlighed i det Fjerne, en Herlighed, som altid flytter og altid er udenfor den Verden, i hvilken man netop færdes. — «Men nu Alt det, vi nu har læst om, er det ikke smukt?» sagde hun. «Men det er udenfor.»

Hun saa endnu en Gang tankefuldt udover mod den lyse Vesthimmel. Der var et Udtryk af Længsel i hendes Ansigt, som gjorde hende fremmed for mig. Jeg havde aldrig set det før, og hun plejede ogsaa altid sige, at hun aldrig længtes efter Noget.

Jeg nølede med at sige Farvel; jeg ventede uvilkaarligt, at der skulde ske Noget, jeg véd ikke hvad. Det syntes mig, som om noget Stort maatte afgjøres i denne Stund og som om Afgjørelsen beroede paa mig selv. Der var Noget, som skulde siges, og blev det ikke sagt just nu, vilde en stor Lykke gaa tabt for mig. Jeg følte mig pludselig angst og beklemt, mine Hænder blev kolde og klamme, Omgivelserne taagedes forunderligt til for mig, og jeg følte ikke længer Jorden ganske sikker under mig. Omsider blev det mig dog klart, at jeg vilde sige hende noget af det, jeg havde tænkt om hende i den Tid, vi havde været sammen. Men der overfaldt mig samtidig en forfærdelig Angst for at sige det. Da huskede jeg hendes sidste Ord: «End Alt det, vi har læst om, er det ikke smukt — men det er udenfor,» og

med en Forvovenhed, der syntes mig eventyrlig, sagde jeg: «Det er i Grunden ikke Alt saa smukt — men du ser det saa smukt.»

Hun vendte sig hurtigt halvt om til mig og saa paa mig med et overrasket, forunderligt nøgternt-forstandigt, skarpt-inkvirerende, misfornøjet-afværgende Blik. Det var et Blik, der gik tilbunds gjennem alle Udflugter og spurgte: «Hvad er det, du har for?» — Det var som det hurtige Blink af en Kniv — i næste Øjeblik saa hun igjen udefter, men det Ansigt, hun vendte mod Vesthimlen var rødt som den. Mere saa jeg ikke; thi hun hilste hurtigt Godaften og gik ind gjennem Ledet.

Da jeg gik hjemover, var jeg bleven vis paa, at jeg trods vor Ulighed — og vi var virkelig Modsætninger i mange Dele — og trods min Lære om, at det er de beslægtede Individualiteter, der tiltrække hinanden, havde gjort hendes Mundheld, «det er dejligt at leve», til mit, men med den lille Variation «det er dejligt at leve med dig». Ja, jeg var forelsket, uvidenskabeligt, ufornuftigt forelsket og uendelig lykkelig i Forelskelsens Uro, dens Længsel, Frygt og Haab.

Fra denne Dag blev der en Forandring i vor Omgang. Vi havde gjensidig gjort en Opdagelse, og Opdagelsen var: at vi var fremmede for hinanden. Ingen Læsetimer, ingen Ture mere, ingen fortrolig Passiar om Bygden og dens Folk. Jeg følte mig uendelig forlegen, naar hun var til Stede, og over hende var der en vis nøgtern Hverdagslighed, som bragte mig til hundrede Gange paa Dag at falde i Forundring over, at det var hende, som havde siddet ligeoverfor mig om Aftenerne med et Ansigt, der straalede i Gjenglans af, hvad vi læste, og at det var hende, med hvem jeg havde haft de mangfoldige Samtaler om Løst og Fast, om Digt og Virkelighed, Samtaler, som havde aabenbaret mig hendes dybe, heftige, men sanddru Natur. Nu syntes denne Tid mig

at ligge saa uendeligt langt borte, og hun selv syntes mig saa fremmed, at jeg ikke en Gang kunde overvinde mig til at hentyde til Fortiden med dens mange skjønne Stunder. Jeg syntes, jeg maatte møde et forundret Blik, som om hun ikke længer kunde forstaa, hvad jeg sigtede til.

Forskjellige Omstændigheder medførte, at jeg var ofte borte i denne Tid, og dette følte jeg som en Lettelse; thi det var uendeligt pinligt at være sammen med hende nu, da vi ikke længer kunde omgaas paa den gamle Maade. Jeg grundede over, hvad der var hændt, syntes stundom, at der jo i Grunden Intet var passeret, og kunde dog ikke overvinde en Følelse af, at de vakre Vinterdage var en Skuffelse, og at de aldrig mere vilde vende tilbage. Jeg længtes, jeg længtes saa brændende efter den svundne Tid, jeg længtes efter hende, naar jeg var borte fra hende, og endnu mere, naar jeg var hos hende, og saaledes gik Vaaren og Sommeren, uden at jeg havde nogen Følelse deraf; Dagene flød i Et for mig i det samme ensformige Grubleri, og først da Høsten kom, og jeg skulde rejse tilbage til Byen, afløstes denne Rugen over vort Samværs Gaade af en slap Ulyst til Arbejde, en bitter Afsmag for Verden udenfor og hvad der rørte sig i den, og jeg længtes nu igjen næsten efter uforstyrret i hendes Nærhed at kunne fortsætte det ætsende Grublerliv, der nylig havde forekommet mig saa utaaleligt. Jeg trængte til et Glimt af hendes lyse Smil, et venligt Blik af hendes trofaste Øjne for igjen at faa min Arbejdslyst og mit Livsmod tilbage. Og det kom. Det var en liden Kvaksalvertur, der gav Anledningen, og denne min første medicinske Bedrift har derfor præget sig levende i min Erindring. En halvvoxen Gut, hjemmehørende i en af de nærmeste Fjorde, havde forslaaet sig saa slemt, at der var øjensynlig Fare for hans Liv. Der kom Ilbud efter Doktoren, men da det var et stormende Vejr og Doktoren var gammel og desuden syg, kunde

han ikke rejse. I sin Nød kom Manden til os, «da jeg jo studerede til Doktor». Jeg gik til Lægen, raadførte mig med ham og drog afsted. Først havde vi et natligt Ridt over Fjeldet, som jeg ikke let glemmer: Drivregn og iskold Blæst over de aabne Hejer. Et Mørke saa tykt, at jeg neppe skimtede min Fører. Men velsignet være vore modige smaa Fjordheste, de svigte ikke, de finde Vej, hvor Mennesker fare vild, de stride taalmodige mod Vejr og Vind og trættes ikke. Saa kom Sejladsen. Det fuldkomne Dødsstille i Baaden, den usædvanlige Hurtighed, med hvilken de korte Kommandoraab komme og lystres, oplyser En tilfulde om, at Døden truer i hvert Vindkast, selv om man ikke er søkyndig nok til at bedømme Sejladsen. Vi slap imidlertid over, og jeg kvaksalverede det Bedste, jeg kunde. Allerede medens jeg kurerede paa Gutten, og end mere paa Hjemturen, begyndte jeg at synes, at Arbejde var dog en god Ting. Jeg følte en sand Fornøjelse derved, det var, ligesom der strøg et styrkende Pust af Livslyst gjennem mit Sind.

Da Vinden var stilnet noget, tog jeg Baadskyds den hele Vej tilbage. Det øsregnede under hele Rejsen, og da det paa Slutten ogsaa blæste koldt, var det med en behagelig Følelse jeg saa Lysene fra Bygdens Huse blinke ud i Mørket som venlige Bud fra Hjemliv og Hygge.

Jeg ilede hurtigt opover Vejen og ind paa Gaarden. Fra Vinduerne faldt der gjennem Rullegardinerne et mat Skin paa de vaade, halvt afbladede Træer udenfor, paa det hvide Havegjærde og over Vandpytterne i Vejen. Jeg kastede Regnklæderne af mig og gik ind i Stuen, der var oplyst som til Fest. Bordet var dækket med hvid Dug, Kaffekanden kogte selvvelbehageligt paa Fyrfadet, en Stabel brune, glindsende Hvedeboller tronede midt paa Bordet, og rundt om dette sad Husets Folk og desuden Elina, Holt og «Patrioten». De sad aabenbart og ventede, og da jeg kom ind, rejste Alle sig, ønskede mig

velkommen tilbage og fortalte, at de af en Bonde, der havde faret over Fjeldet, var blevne underrettede om min Afrejse og saaledes havde kunnet beregne, hvad Tid jeg vilde komme hjem. Og da vi nu Alle sad der vel tilmode om Bordet, da jeg saa alle de kjendte og kjære Ansigter, da Samtalen surrede muntert og Kaffekanden og Ovnen gjorde ligesaa, da syntes dog Tilværelsen mig endnu at have en vis behagelig Varme, og jeg begyndte at fatte end større Tiltro til den store Kurmethode, som hedder Arbejde. Men da Elina senere paa Aftenen kom hen til mig, da jeg igjen saa det varme, trohjertige Blik i hendes ærlige graa Øjne, da jeg hørte den gamle fortrolige Klang i hendes Stemme, og da hun pludselig tog mig i Haanden og sagde: «Tak skal du have, fordi du rejste», da var alle mine Tvivl endt; Arbejdet, som ventede mig, var ikke længer en Kur, det var en Lyst, en Glæde, Livet var dejligt, og jeg længtes bare efter at komme afsted og at begynde den Dyst, som nylig havde forekommet mig saa uovervindelig tung.

IV.

Jeg var udlært, mit Byliv var endt, det var under Jul, jeg sad i Slæden og styrede mod Hjemmet. Jeg husker endnu denne Hjemrejsens første Dag, som om det var igaar. Det var en dejlig Snedag, stille, lun og fredelig. Jeg kjørte i Luntetrav gjennem de højtidelige, østlandske Granmoer, forbi de store, østlandske Gaarde, i et Snedyb med høje Skavler og Snetræer ragende opover mig paa begge Sider. Naar Træerne var tætte, var de formelig sammensneede. Mindre isolerede Graner var forvandlede til Snekegler; de nederste Grene var begravede i Snelaget, de øvrige hang tunge langs efter Stammen — man fik et Indtryk af, at Sneen havde beskyet Træerne Gren for Gren og tilslut fanget dem ganske ind for sit

Omraade. De unge Løvtræer stod alle bøjede over til samme Side; de havde ludet sig under Vejret og Drevet, og deres myge Toppe var bøjede helt ned i Snedækket. Men de større, hvis stive Grene Vinden ikke havde kunnet faa Bugt med, var helt over besaaet med Snekrystaller, og saa ud som vældige Rimblomster, der var løsnet fra en uhyre Rude og plantede frit ud i Rummet. — Det var et dejligt Syn dette lune Snerige! Hvid Mark, hvide Fjelde, hvide Træer, Huse og Gjærder og hvidskyet Himmel, hvorfra store hvide Sneflokker dalede sagte ned. Hele Bygden, igjennem hvilken jeg rejste, var forvandlet til et stort, rent og pyntet Julehus med mange dybe, lune Gange, bløde Himmelsenge og fuldt af tindrende Snelys.

Det var en dejlig Dag, og selv var jeg saa overmægtig betagen af Glæde over, at jeg nu var fri, fløj hjemad, hjemad mod det kjendte og kjære, og at jeg snart skulde være, hvor hun var, se hende, høre hende og tale med hende, at ingen Tvivlens, ingen Mistrøstens Tanke kunde faa Magt over mig. Og alt om mig syntes mig fyldt af den samme stille Fryd som jeg, den samme indre Befrielsens Glæde, det samme solvarme Velbehag over Livet. «Det er dejligt at leve og favnes af den bløde Sne,» sagde Granerne inde i Moen. «Det er dejligt at leve,» jublede Haren, der fløj forbi som Vinden, følgende sine dybe Veje og næsten skjult af den høje Sne paa Siderne; «det er dejligt at leve», hviskede Sneflokkerne, der sejlede selvvelbehageligt i store Sving gjennem Luften og lagde sig til Ro i det dunbløde Leje. Paa de store Gaarde, jeg fór forbi, gik Geder og Faar og spiste af de store Risdunger, der laa paa Tunet, og fandt Livet underdejligt, saalænge de havde Barris nok at gnave. Udenfor Laden hoppede utallige Spurve og fandt Tilværelsen ligesaa livsalig, naar der tærskes paa Laaven og Udsigten til Jul og Kornbaand ovenikjøbet er nær. Alt frydede sig

og nynnede den samme fornøjede Vise som jeg, idet jeg «løftede paa Hatten» og sagde Byen Farvel.

Nogle Dage efter laa Østlandets Granmoer og Storgaarde langt bag mig, Grænsefjeldets Snevidder havde jeg ogsaa passeret, og jeg gled nedover en af disse vestlandske Bygder, hvis Fjelde, hvis Fjorde, kogende Elve, sorte Furuskove og Smaagaarde i fortrolige Klynger jeg aldrig har kunnet se igjen efter et længere Fravær uden at fornemme en indre lydløs Latter, en stille Jubel i Blodet, kunde jeg have Lyst til at kalde det. Dennegang saa jeg dog disse Egne igjen med en Forventningens Uro, der tiltog, des nærmere jeg kom Bygden. Det glade Festhumør fra den første Rejsedag var forbi, der dukkede et Spørgsmaal op, en Tvivl, en Frygt . . . jeg kunde ikke længer lade være at tænke, og disse Tanker fik alt flere af Haabets Sommerfugle til at folde Vingerne.

«Det er dejligt at leve,» havde jeg hørt det hviske rundt om mig for nogle Dage siden. «Det er dejligt at leve» havde jeg skrevet hjemover til En, som alle mine Tanker nu jagede mod og jeg havde skrevet det med det lille Tillæg, som jeg forlængst i mit stille Sind havde sigtet til: «Med dig, med dig. Og nu — —?

Ak, jeg gjennemgik igjen Alt, hvad der var hændt imellem os, jeg vejede og prøvede hvert Ord, hver Mine, hvert Forhold — og syntes pludselig, at det gik alt for raskt nedover mod Bygden. Den lille Fjordhest holdt uforanderligt det lune Smaatrav, som synes at høre til disse Dyrs Natur, og den vestlandske Bondeslæde svajede, som det til alle Tider har været en saadan Slædes Vane at gjøre. Men mig forekom det pludselig, at baade Hest og Slæde havde faaet en unødig Fart i sig — det hastede slet ikke saa særdeles længer. «Nu tænder de Lys hos de Store,» hørte jeg pludselig en Barnestemme sige.

Jeg saa mig om. Udenfor en liden graa Stue tæt

ved Vejen stod en Kone og en Gut og saa paa Lysene nede i Bygden.

Det var jo sandt! Det var Julaften, og der laa ganske rigtig hele Bygden med tændte Julelys.

Jeg tænkte paa de mange Tusinder, der saaledes staa udenfor mørke Hjem og stirrer mod de blinkende Lys fra varme, hyggelige Stuer og som selv ingen andre Julelys har end Stjernerne paa Himlen. Mennesket er skrøbeligt! Maaske tænkte jeg derpaa, fordi jeg selv var bange for at blive en af de Fattige.

Jeg nærmede mig Gaarden. Mon hun i Aften var hjemme hos os? Mon hun ventede med de andre? Mon hun havde været ude paa Trappen for at se udover Vejen? Et Øjeblik saa jeg hende staa i Gangdøren, saa hende stikke sit lyse Hoved ud, saa Sneflokkerne falde ned i hendes blonde, krusede Haar, smelte paa Panden, hænge i Øjenlaaget — den som vidste, hvad de saa derinde?

Der var Huset. En Fornemmelse af Kulde sneg sig over mig, og jeg kjendte en stikkende Smerte i Brystet.

Hesten svingede ind af Grinden og stod for Døren. Jeg saa Lys komme tilsyne i Gangene og igjen forsvinde. — — Jeg var uendelig beklemt. Jeg kom saa officielt til Gaards; jeg vilde helst have sneget mig ubemærket ind og set mig lidt om, før jeg meldte mig.

Gangdøren gik op — jeg saa en Peltshue og hørte Fars Stemme venlig og fornøjet spørge: «Naa, er du der, din Skøjer.»

Mor stod i Gangen bag ham med Lys. Jeg slæbte mig ind i mine store Støvler og Hundeskindspelts og begyndte at vikle mig ud af min vinterlige Indfatning, medens Far og Mor og Husjomfruen og et Par af Pigerne stod om mig og hilste «velkommen hjem». — Hun er her altsaa ikke, tænkte jeg. — «Ind med dig, ind med dig!» sagde Far og skjød mig lempelig afsted. — Vi kom ind i «Storstuen»; den var kold, man kunde se sin egen Aande

derinde. Mor gik foran og lukkede op til Dagligstuen, der straalede af Lys fra store og smaa Lamper og skinnede i festlig Puds. Jo, hun havde været her. Jeg saa det paa Gardinerne, paa Slyngplanterne, der bredte sig udover dem og rundt Spejlet, jeg mærkede det af alt, endog af den Maade, paa hvilken Stolene var stillede, og Tepperne lagt. Men hun var ikke inde i Stuen. Det var Thetid. Bordet var dækket, et gammeldags Sæt forgyldte Thekopper viste ved sin Nærværelse, at det var Højtid, den brede, glinsende Themaskine ragede op over alt andet, boblede velfornøjet og førte en mild, husmoderlig Kommando over det hele Bord med alle dets Herligheder. — Jeg gik hen til Ovnen og varmede mig. Jeg havde en Trang til at vise mig ret utvungen og at foretage mig noget rigtigt hverdagsligt, og lod mig derfor stege, uagtet den Kulde, jeg nys havde følt, var afløst af en brændende Hede. Jeg talte særdeles meget og rastløst om en Mængde forskjellige Ting — jeg var hjertelig forpint. Endelig gik Døren til Kjøkkenet op, jeg saa ganske utydeligt et blondt Hoved, en blaa Sløjfe, et hvidt Tørklæde og en liden Haand, tæt omsluttet af en hvid Manchet. Jeg maa formodentlig have gaaet hende imøde og hilst, skjøndt jeg ingen klar Erindring har derom. Jeg husker, at hun bød mig The, og at jeg drak med slugende Hast, brændte mig, drak endnu hurtigere og brændte mig endnu værre. Først da hun bød mig en Kop til, fik jeg Mod til at se paa hende. Det forekom mig, at der var et fint, næsten umærkeligt Smil om hendes Læber — men forøvrigt var der et lyst, roligt Udtryk i hendes Ansigt, hun gik omkring, bød The og talte paa sin sædvanlige Maade, som om der intet var, der satte hende i Bevægelse. Lidt efter lidt fik jeg ogsaa Magt over mig selv, og turde betragte hende nærmere. Aldrig har jeg set noget skjønnere, faar det heller aldrig at se. Jeg huskede ikke, at hun var saa vidunderlig smuk, som hun virkelig var, der hun

stod ved Bordet, Lampelyset faldt over hendes gule Haar og friske Kinder. Saa dybe, straalende, betagende havde jeg aldrig set hendes Øjne. Og samtidig var de dog saa rolige, klare og forstandige. Og hvilken kvindelig Ynde, der var over hendes Skikkelse, uagtet den slet ikke var blødt og fint formet, men fornemmelig vidnede om Sundhed og Styrke.

Jeg følte mig meget trøstesløs. Det syntes mig umuligt, at der kunde være mig en saadan Lykke bestemt, som at blive det kjæreste for hende i Livet. Havde Lykken været mindre, vilde jeg have været trøstigere tilmode. Jeg syntes aldrig have hørt om Mennesker, der vare saa uendelig lykkelige, som jeg vilde være, ifald ... Men var det alligevel muligt, o, da skulde jeg ... Da vi alle er Katholiker, naar vi er i Nød, er jeg bange for, at jeg denne Aften lovede mer end et Voxlys til Kjærlighedens Skytshelgener.

Senere paa Aftenen kom ogsaa Holt. Det var mig nu i det hele imod, netop nu at træffe sammen med Fremmede, men af alle var Holt den Mand, jeg i Aften nødigst saa. Jeg havde intet udestaaende med ham; men denne Mand, der ialfald hvad verdslige Ting angik, tvivlede paa alt, som han ikke kunde tage og føle paa, gjorde mig til alle Tider ilde tilmode, misstemte mig — — og nu i Aften!

Han kom hen til mig og gratulerede mig i en Tone og med et Blik, der syntes mig temmelig utvetydigt at sige, at han i allerhøjeste Grad tvivlte paa, at jeg virkelig havde faaet Examen. Formodentlig var det Digt det hele, og han forbeholdt sig at se Dokumenterne, før han troede det.

For mig var Aftenen trist. Far og Mor var derimod i et ypperligt Humør. Elina havde det travlt og var meget ude; naar hun var inde, var hun munter og spøgte med Mor. Mellem hende og Onkelen vexledes der hverken

Ord eller Blik. — Forholdet havde aabenbart ikke bedret sig, siden jeg sidst var hjemme.

Jeg satte mig en Stund ind til Far og Holt, der med sine Piber havde slaaet sig ned i Kamret ved Siden af Stuen. De sad og talte om forskjellige Kvægracer. Far havde faaet en skotsk Ko og Holt betvivlede, at den duede til noget. Dernæst talte man om Smurning, og Far, som var en Ven af alt nyt, havde netop faaet en ny Sort. «Det er udenlandsk Humbug,» sagde Holt. Fra Smurningen gik man over til en Arvstrid, som netop var i Gang, og Holt fandt, at begge Parter «smurte for tykt paa,» hvilket han forresten sagde om alle skriftlige Frembringelser, hvis Stil var noget livligere end Priskuranternes og Kassebøgernes. Dernæst drøftede man udenlandsk Politik. Her syntes jeg, at jeg ogsaa maatte ytre et Ord. Holt saa hele Tiden opmærksomt paa mig og sagde tilslut: «Har du begyndt at anlægge Bakkenbarter nu!» Jeg havde mindst baaret denne Prydelse i fem Aar.

Det som ærgrede mig mest ligeoverfor dette Menneske, var, at jeg i Grunden havde en Følelse af, at jeg gjorde ham Uret, naar jeg skjældte ham ud for en Tværdriver og Spidsborger.

Jeg overlod de to Mænd til sine egne Betragtninger og gik igjen ind i Stuen. Elina stod i en Krog med Mor og talte med hende i en dæmpet Tone. Jeg satte mig hen til dem. Mor strøg mig venligt over Kinden og spurgte, om jeg vilde nedsætte mig som Læge der i Bygden. — Jeg sagde, jeg vidste det ikke og ymtede noget om at rejse til Nordland — jeg tænkte paa, hvor let det kunde hænde, at min Hjembygd blev det sidste Sted, hvor jeg vilde bo. «Aa nej,» sagde Mor med et lunt Smil, «du rejser nok ikke til Nordland.» — Elina spurgte: «Har du Lyst til at være Doktor?» — Det var de første Ord, hun sagde til mig, efterat hun havde budt mig velkommen hjem. Jeg blev helt underlig tilmode derved, jeg

syntes pludselig, der var bleven Sommer udenfor; jeg følte dens bløde, varme Luft og kjendte Lugten af Blomster. Hendes Stemme havde haft en egen fortrolig Klang af noget halvt undertrykt ømt, af en tilbageholdt Følelse af Glæde, og det var, som om hendes gode, trofaste Øjne havde sagt: «jeg er din.» Jeg fik med et en ganske umaadelig Lyst til at være Læge eller hvadsomhelst, overhoved til at arbejde, kjæmpe, vove og vinde; den ringeste Virksomhed syntes mig i dette Øjeblik stor og tillokkende, og jeg saa en lysende Bane for mig. «Jeg véd intet, jeg hellere vilde være,» svarede jeg. Det forekom mig, at der gik en Skygge af Misnøje over hendes Ansigt, — jeg blev bange for, at jeg havde røbet noget af, hvad jeg følte og tænkte, og jeg besluttede at vaage bedre over mig selv.

Strax efter gik hun ud, da det var Spisetid. Mor trak mig hen i Sofaen, tog min Haand mellem sine, saa paa mig med en næsten gaadefuld Ømhed og begyndte at tale om Familielivets Sorger og Glæder. Hun fortalte, hvad nygifte Folk kunde leve for, og hvad Folk med Børn trængte. Tilsidst gav hun mig nyttige Vink om Børneopdragelsens Hemmeligheder. Jeg antog, at det var min Examen, der fremkaldte disse Vink og gode Raad, og faldt i Staver.

Ved Aftensbordet hændte der noget særdeles. Min Far rejste sig pludselig med en vis Højtidelighed og holdt en yderst forblommet Tale. Han begyndte med at sige, at vi i Aften fejrede en mangedobbelt Højtid. Det var Jul — (ubestrideligt); jeg havde faaet min Examen — (betvivltes fremdeles af Holt) — og han haabede, «at der i Aften sad en Stjerne paa Himlen, der vilde blive en Lykkestjerne for mere end en af de tilstedeværende.» Han vendte sig her specielt til Holt, hvilket bragte mig til at tro, at han sigtede til en eller anden forventet heldig Spekulation. Saa begyndte ogsaa han at tale om den

husligge Lykke, om Husfaderens Pligter og Husmoderens Opgave, og saa derved paa Holt med et næsten strengt Blik. Jeg troede, Holt tænkte paa at forandre sig, og undrede mig over, at jeg intet havde hørt derom. Tilslut klinkede han rørt med mig og var i Perle-Humør over sin egen Tale. Han straalede og Mor straalede, Elina var bleven ganske rød og varm, jeg var yderst konfus, Holt var rolig som sædvanlig, men paafaldende bleg. Vi klinkede alle og ønskede hverandre «glædelig Jul,» og Far ønskede desuden alle «til Lykke». Da Holt skulde klinke med Elina, saa jeg, at han pludselig blev staaende, uden at række Glasset frem. Ogsaa hun blev staaende en Stund med Glasset i Haanden, men satte sig derpaa uden at klinke med ham. Endelig kom Aftenens sidste Akt: alle kom ind, ønskede glædelig Jul, sad inde en Stund og hoppede saa ud igjen. Strax efter rejste Holt sig og sagde Godnat. Far og jeg fulgte ham ud paa Trappen. «Ja, vi ser Dem naturligvis imorgen, Holt,» sagde Far. Holt takkede og Far forsvandt. Da jeg kom ind, var ogsaa Mor forsvunden.

Stuen var tom — — nej, i Døren stod Elina, og — o, du rige, vidunderlige Verden! — hun saa igjen paa mig med dette egne, varme Blik, som nylig havde gjort mig hed og rød og fortumlet. Jeg kunde have raabt i vilden Sky — med et Slag vidste jeg, at jeg havde tilbragt en hel Aften med min egen Lykke — undskyld mit forvovne Udtryk. Mors mystiske Hentydninger, Fars astrologiske Skaaltale, Elinas Væsen —, og at hun nu stod der, som om hun ventede — jo, der maatte være hændt noget, og det var altsaa bekjendt. — — Jeg tror ikke, at jeg nogensinde har været saa fuldstændig fri for alt, hvad der hedder ordnet Tankegang, som i det Øjeblik. Jeg tror nok, at jeg skulde have været istand til at sige hvilkensomhelst uhørt Dumhed. Jeg var bare forundret og uendelig dumt glad, saa overstraalende, himmelfalden

lykkelig. Det undrer mig, at jeg kom over Gulvet og hen til hende og fik sagt først er hel Del, som paa ingen Maade hang sammen, dernæst en hel Del med en vistnok ganske mærkelig gaadefuld Sammenhæng og, saa endelig vovede at række hende Haanden og spørge, «om det virkelig var sandt?» — «Det véd du godt,» sagde hun og lo, og med hendes lille skjælvende Haand i min, blev jeg ogsaa vis i min Sag, men tillige igjen saa forundret over, at det kunde være muligt.

Der var stille i Huset, stille brændte Lamperne i de to Stuer, stille, vel tilmode og deltagende, syntes jeg, og stille sad ogsaa vi. Jeg saa blot to dybe, kjærlige Øjne, jeg følte blot det bløde, krusede Haar mod min Kind og hendes varme, lille Haand i min. Og veltalende var vi heller ikke, da vi begyndte at tale. Det var Ord, der svingede som de dalende Sneflokker ude for sin egen Fornøjelses Skyld, dejlige, smaa dumme Ord, som det er Livets største Lykke at have sagt og hørt. Imidlertid fik jeg dog vide, at Far og Mor vidste det hele; «havde de haft imod det, havde jeg ikke villet,» sagde hun. De havde lovet at tie med Hemmeligheden indtil videre; men ganske havde de dog ikke været istand til at holde sit Løfte, som det viste sig. Til Onkelen havde endnu ingen fortalt noget; «men han forstod det i Aften,» sagde hun.

Og saa begyndte vi at tale om den svundne Tid. Hvor utroligt meget mærkværdigt og dyrebart vi huskede. Vi mindedes vore første Stridigheder, og hun tilstod, at hun havde syntes, jeg var umaadelig vigtig, og jeg, at jeg fandt hende meget uvidenskabelig, og herover lo vi begge. Saa gjennemgik vi alle vore Læsetimer og talte om vore Ture. Jeg fortalte hende, hvorledes dette eller hint Digt, fordi hun havde fundet det smukt, pludselig havde faaet over sig et Skjær af Skjønhed og Ynde, som jeg aldrig før havde opdaget, og at Steder, der før slet intet særligt tiltrækkende havde haft for mig, var bleven

mig saa uendelig kjære, fordi de mindede mig om hende, om et Ord, hun havde sagt, et Blik, en Bevægelse — — ja, hele Bygden var først ret bleven mig hjemlig og kjær fra denne Tid og havde ligesom samlet al Verdens Dejlighed indenfor sine høje Fjelde. Hun rystede undrende paa Hovedet og sagde, hun kunde ikke forstaa det. Hun havde ikke vidst, at hun holdt af mig før hin Aften, jeg skulde i Sygebesøg, Da var hun først bleven saa angst, som om hun skulde miste alt, hvad der gjorde Livet lyst og kjært, og var derpaa igjen bleven saa stolt, saa glad og tryg tilmode. Hun fortalte, at hun havde været nede i Vejen den Aften, jeg drog, for at sige mig Farvel, men at hun tilsidst dog ikke havde kunnet beslutte sig til at træde frem. Men da hun saa fik høre, at jeg ventedes hjem, og da hun saa mig komme ind i Stuen hin Aften, — »da forstod hun ogsaa, hvordan det var med hende.» Og saa fortalte jeg hende om den sidste Tid i Byen, om hvor jeg havde tænkt paa hende, længtes efter hende og om hvor legende let det var gaaet med alt mit Arbejde. Gud véd, det var sandt, hvad jeg sagde, at jeg aldrig havde anet, hvad et Menneskeliv kunde rumme af varm, dejlig Lykke, før jeg fik hende kjær. Tilslut fortalte jeg hende ogsaa om Hjemrejsen, om min Frygt og mine Tvivl og om Aftenens Forvirring, og af alt dette lo hun og sagde: «Din store Nar!»

Da jeg fulgte hende hjem, stansede vi ved Grinden til Holts Have, hvor vi havde staaet, da det for første Gang blev mig klart, hvad der bevægede sig i mig. Den Gang havde hun fundet, at Bygden var tung og mørk. Jeg mindede hende derom. «Jeg tror, jeg synes det endnu», sagde hun. Efter nogen Betænkning lagde hun til: «Du hørte jo egentlig til udenfor Bygden.» — Jeg saa spørgende paa hende. «Ja, jeg vidste jo ikke, hvorledes det hang sammen med mig den Gang — men jeg

tror dog — nej, jeg véd alligevel ikke. Kom, lad os gaa lidt endnu.»

Jeg har mange dejlige Indtryk fra Bygden og dens Natur, mange Minder om smukke Friluftsture. Men denne Aften med mat Maaneskin, en hist og her let overskyet Himmel — Snefaldet var ophørt —, med dybt rolig, hvilende, mild Vinterluft, svagt blinkende Stjerner og Lys fra enkelte Gaarde staar dog dybere indpræget i min Erindring end nogen anden Naturscene. Da vi endelig sagde hinanden Godnat, og hun var forsvunden inde i Huset, kunde jeg endnu ikke tænke paa at gaa hjem. En saadan Oplevelse er en Opdagelse af Skjønheder hos Ens Omgivelser, som man før gik blind forbi. Og man fyldes af Længsel efter at bidrage Noget ogsaa til Andres Lykke. Jeg ilede nedover de kjendte Veje og hilste paa Huse og Gjærder, Trær og Stene som paa gode Venner og Bekjendte. Jeg hilste op til hvert Hjem, jeg kom forbi, og huskede overalt noget Godt, Sandt og Smukt ved Menneskene derinde. Jeg ønskede al Verden en glædelig Jul. Jeg var inde i hin Stue, hvor Gutten og hans Mor havde staaet udenfor, da jeg kjørte forbi. Hvad jeg sagde og gjorde derinde, var vistnok til ikke liden Forbavselse for de fattige Mennesker og vilde under andre Omstændigheder have forekommet mig selv paafaldende nok. Men i Aften var jeg hjemme overalt. Manden var ikke ganske ædru, Gutten sov og Konen holdt paa at slukke Lyset, da jeg kom ind. Jeg tror nok, at de havde mig mistænkt for, at jeg vilde inspicere deres huslige Forhold og se efter, at Alt gik ordentligt til. Og jeg havde dog bare Lyst til at bygge dem et Slot, stort og herligt som det, jeg selv boede i og at sørge for, at de aldrig nogen Julaften skulde staa udenfor sit Hjem og sige: «Nu tænder de Lys hos de Store.»

Paa Hjemvejen lagde jeg Mærke til, at der brændte Lys hos «Patrioten», der boede tilleje hos en Enke, der

havde et lidet Hus i Nærheden af Holts Ejendom. Derop maatte jeg for at ønske den enslige Mand en glædelig Jul. Jeg fandt ham gaaende op og ned paa Gulvet, røgende af en lang Pibe. Paa Bordet brændte et eneste Lys. Han saa yderst forbavset ud og troede aabenbart, at der var hændt en Ulykke. Jeg bad om Lov til at faa røge en Pibe hos ham. Den velvillige Sjæl søgte ivrigt sammen Stumperne af forskjellige Piber, der havde faaet Afsked og ladge en Haandfuld Tobak paa Bordet. «Se, det var snilt af Dem at se herop,» sagde han. — «Jeg tænkte, det maatte være ensomt — en Julaften — De har ingen —,» begyndte jeg, noget forlegen over at være falden saaledes ind i Huset. — «Aa», svarede han og begyndte at drive op og ned igjen, «jo, — ser De — Enken beder mig jo ind ved slige Lejligheder — det er en godslig Sjæl — men — forresten — De sagde: ensom — ser De, naar man har Ideer, har man et godt Selskab. Jeg tænker. Verden bliver liden om En — hvad er det, Wergeland siger —? — Naa, jeg husker det ikke. — Dog — der er — Tider — der gives jo Lejligheder, da selv Ideernes Mænd har Trang til — ja, det er, som De siger, man kan blive ensom, man kan virkelig føle sig lidt — lidt — naa —, ved Julen holder jo selv Spurvene Fest . . .» — Han kremtede et Par Gange stærkt, men kom saa pludselig hen til mig og tog min Haand: «De skal virkelig have saa mange Tak, fordi De saa op til en forholdsvis ensom Mand —.» — Han fik pludselig et mere oprømt Udseende, satte sig i det andet Hjørne af Sofaen og ytrede: «Forresten plejer jeg være nede hos Holt; men Julaften, véd De —.» — Ja, da var Holt hos os, og jeg besluttede, at Patrioten for Fremtiden ikke oftere skulde sidde alene. Vi sad en Stund og talte om forskjellige almene Emner. Patrioten var meget ivrig og dampede frygteligt. Da jeg gik,

takkede han mig paany, fordi jeg havde været saa god at se ind til «en forholdsvis ensom Mand».

Da jeg kom hjem, maatte jeg endnu se mig om paa Gaarden. Det morede mig at følge alle de ganske sorte Veje mellem Husene, at se Kornbaandene paa Laavetaget og den store Risdunge udenfor Vedskuret. Til Slut kigede jeg ind i Stalden, hvor jeg imidlertid Intet kunde se: jeg hørte blot Hestene med Velbehag tygge Havren derinde i Mørket.

Endelig gik jeg op i min Stue, satte mig ved Vinduet og saa ud i den maanelyse Vinternat. Venlige Minder fra Barndommen vaagnede, alle hjemlige, varme og kjære Indtryk fra Fjernt og Nær strømmede gjennem mit Sind, alt Smukt, jeg havde set og drømt om, blaanede i det straalende Rige, i hvilket jeg i Aften havde holdt mit Indtog.

V.

Der har du Beretningen om, hvordan jeg blev Verdens rigeste Mand og opdagede, at Tilværelsen ligner rolige, hvilende Solskyer, der gjennemglødes af varme, gyldne Straaler fra en uudtømmelig Lyskilde.

Jeg skal nu fortælle dig, hvad der senere hændte, hvorledes Solskyerne begyndte at vandre og skifte Form og Farve.

Naar jeg var hjemme i Ferierne, hørte jeg Tale om det mindre gode Forhold mellem Elina og Holt, og jeg saa jo ogsaa, hvor koldt og fremmed de behandlede hinanden. Men jeg fandt den Gang, at det Hele var let forklarligt. Jeg syntes ikke om Holt, og jeg fandt det ganske selvfølgeligt, at heller ikke Elina kunde udstaa ham, og at det maatte været et Kors at skulle bo sammen med ham.

Men da jeg lærte Holt at kjende, kunde jeg som de

Andre ikke længer forstaa, at disse to Mennesker skulde have saa liden Sympathi for hinanden.

Allerede mit første Møde med Holt, Dagen efter Forlovelsen, gav mig Lyst til at lære ham nærmere at kjende. Elina havde fortalt mig, at han den foregaaende Aften havde siddet oppe og ventet paa hende, og at han, da hun kom hjem, havde spurgt hende, om hun var forlovet. Hun havde svaret, og der var ikke blevet talt mere om den Ting. Men Elina tilføjede, at hun havde set paa ham, at han var vred.

Jeg spurgte hende, hvad han kunde have imod det. «Jeg ved det ikke,» svarede hun; «jeg tror, han har imod Alt, hvad jeg gjør.»

Det var Juledags Formiddag og Kirkegangstid. Hun gik ud for at tage Ydertøj paa sig, og en Stund efter traadte Holt ind. Han kom hen til mig paa sin sædvanlige rolige og betænksomme Maade, men med et vist Søndagsudtryk i sit Ansigt. Han rakte mig Haanden, saa aabent, næsten varmt paa mig og sagde: «Jeg ønsker dig tillykke.» — Jeg takkede, men vidste saa ikke, hvad jeg videre skulde sige. Endelig spurgte jeg: «Har De imod det, Holt?» — «Nej, hvorfor skulde jeg have imod det, naar I er enige?» svarede han og saa ud af Vinduet. «Jeg har aldrig hørt Andet om dig, end at du er en brav og dygtig Mand. Jeg ønsker Jer alt muligt Godt.»

Jeg blev saa uendelig overrasket og rørt. Aldrig har nogen Ros syntes mig saa meget værd og gjort mig saa stolt som denne. Det var, som havde jeg faaet et Hædersdiplom, som Alle maatte respektere. Og jeg, som havde troet, at han tvivlede baade om min Hæderlighed og min Duelighed. Jeg følte mig igjen saa skamfuld over, at jeg ofte i mit stille Sind havde skjældt denne Mand ud for en Tværdriver og Spidsborger.

Der var imidlertid Noget ved ham, som gjorde mig det umuligt at ytre Noget af, hvad jeg følte. Det havde

aldrig lyktes mig at faa en Samtale i Gang med ham, og det lyktes mig heller ikke nu. Jeg følte mig lettet, da Elina kom ind, færdig til at gaa i Kirke, og jeg tror, det samme var Tilfældet med ham.

Da jeg siden fortalte Elina, hvad han havde sagt, ytrede hun: «Nej, mod dig har han sagtens Intet.» — «Men hvad kan der saa være i Vejen?» spurgte jeg. — «Ja, jeg ved det som sagt ikke. Han siger mig jo aldrig, hvad der er i Vejen.» — Jeg gjættede paa, at han kanske nødig vilde miste hende. — «Miste mig? Holt?» Hun lo haardt. «Aa, jeg tror ikke, han tog sin Død deraf.»

Der var baade Smerte og Harme i denne bitre Tone, og jeg begyndte at ane, at der var en langt dybere Splid mellem de To, end jeg før havde tænkt. Imidlertid hændte der dog paa en Tid ikke Noget, der bragte den dulgte Uvilje, de nærede mod hinanden, til Udbrud. Dagene gik sin jevne, rolige Gang, og imidlertid begyndte jeg lidt efter lidt at komme paa en fortroligere Fod med Holt.

I Begyndelsen indskrænkede vor Omgang sig til et forøvrigt fra begge Sider meget venligt Goddag og Farvel. Han kom sjælden ind i Stuen uden ved Maaltiderne og var da i Regelen meget ordknap. Han var altid meget venlig mod mig, men det forekom mig, at de faa Ord, han henvendte til mig, kostede ham Anstrængelse. Han talte heller aldrig om saadanne Emner, som maatte ligge ham selv nærmest — hans Bemærkninger var aabenbart den velvillige Værts, der føler sig forpligtet til fornemmelig at dvæle ved, hvad der maa antages at have mest Interesse for hans Gjæst. Han syntes desuden ikke at befinde sig vel i sin egen Stue; der hvilte synlig et Tryk over ham derinde, og det var ikke vanskeligt at se, at han drog Vejret lettere, saasnart han kunde fjerne

sig, stoppe sin Snadde og begive sig ind paa Kontoret eller ned paa Pakboden.

Det blev mig da omsider klart, at det var paa disse Steder, Manden maatte søges, ifald man vilde lære ham at kjende, og jeg besluttede derfor at gaa over paa hans egne Enemærker.

En Dag gik jeg altsaa ned paa Pakboden og fandt ham i fuld Virksomhed dernede mellem Tønder og Kasser, Mel- og Kornsække, Ruller af Tov og Bunker af Skind, af Jern, af Planker og Bord. Der var en yderst blandet Lugt af Sild, saltet Torsk, Hamp, Tjære, Tran, Petroleum og umalet Træ dernede, og man maatte bevæge sig varsomt for ikke at blive indsat med et eller andet af de lugtende Stoffe. Det var i det Hele ikke noget Opholdssted for Folk med svage Nerver. Gulvet havde flere farlige Aabninger, gjennem hvilke man saa ned i den grønne, tangfyldte Sø eller den skjælbesatte Fjære. Fremme ved Lugen gik Hejsetovene op og ned med stort Rabalder, og paa Loftet over En hørtes der nu og da nogle forfærdelige Dunk i Gulvet. Rundt om En havde Folk det travlt og tog i Skyndingen ikke mange Hensyn til sine Medmenneskers Bekvemmelighed. Endelig hørte man fra Kramboden, der udgjorde en Del af Pakhuset, en højrøstet Samtale af handlende Bønder.

Her var imidlertin Holt i sit Element ligesom paa Søen. Jeg lagde atter Mærke til, hvor godt han tog sig ud i sin tykke Kavaj, der han gik frem og tilbage i Pakhuset og paa en egen stilfærdig, men bestemt Maade ledede det Hele; han var ganske vist en vakker Mand, og i disse Omgivelser blev man tillige opmærksom paa, at der var et Præg af Dannelse over ham, som ellers ikke faldt saa let i Øjnene.

Han saa lidt spørgende paa mig, da jeg kom, formodentlig i den Tanke, at jeg havde et bestemt Ærinde til ham. Men det spørgende Udtryk fik en betænkelig

Tilsætning af Mistænksomhed, da jeg fortalte, at jeg var kommen for at lære, hvorledes det egentlig gik for sig med en Bedrift som denne. Han viste mig dog godmodigt omkring og gav mig Besked, men i Tonen, hvori han svarede paa mine Spørgsmaal, laa der dog ofte Forundring over, at Nogen overhoved kunde spørge om Ting, som ethvert fornuftigt Menneske efter hans Opfatning af sig selv maatte kunne finde Rede i. Han vidste ikke selv af, at ogsaa han en Gang havde lært Alt dette; han havde set det for sine Øjne, fra han var Gut, og syntes nu at antage, at Indsigt i disse Ting var Mennesket medfødt. Imidlertid maa han vel have mærket, at Alt, hvad han fortalte mig og viste mig, morede mig, thi han blev lidt efter lidt næsten interesseret i at gjøre mig Bedriften begribelig og var øjeblikkelig rede til at følge mig op paa sit Kontor, da jeg bad ham om at faa se, hvordan han førte sine Bøger.

Kontoret var efter min Smag et uhyggeligt Hul. En stor, grøn, blækket og støvet Pult stod mellem begge Vinduer, i hvilke der paa en Snor hang Regninger og Dampskibsruter. Et Bord med Tobak og en Mængde Snadder, nogle Stole, en gammel, stenhaard Sofa og to Spyttebakker af Træ udgjorde Bohavet. Den ene Væg var dækket af et stort Landkort. Ved Siden af Kontoret var hans Soveværelse, og der stod to Reoler med Bøger. Jeg saa nysgjerrigt derhen; thi det interesserede mig unægteligt at vide, hvori Holts Læsning egentlig bestod. Jeg saa først en Mængde Hefter af et Tidsskrift for Landmænd, dernæst forskjellige populære naturvidenskabelige Skrifter, saa «Riises Arkiv» og endelig en Del historiske Værker af engelske og franske Forfattere i Oversættelse.

Mit Ønske om at se Forretningsbøgerne blev opfyldt, og jeg lagde lejlighedsvis Mærke til, hvilken Mængde udestaaende Fordringer, han havde i Bygden. Han havde

ogsaa Ord for at være en lempelig Mand mod sine Skyldnere, ligesom han havde en egen, smuk, venlig, men bestemt Maade at behandle Bønderne paa, som i Forbindelse med hans bekjendte Dygtighed havde indgydt dem en Respekt for Manden, som var mærkbar overalt, hvor hans Navn blev nævnt. Da Bøgerne var besigtigede, havde jeg foreløbig intet Mere at spørge om; nogen videre Samtale vilde ikke komme i Gang, og jeg bød derfor Farvel.

Fra denne Tid var Holt langt mindre forbeholden mod mig. Saasnart han blev vis paa, at det ikke blot var af tom Nysgjerrighed jeg søgte Forklaringer om forskjellige Ting ved hans Bedrift, men at det virkelig var mig om at gjøre at faa et Indblik i Sagen, blev han meddelsom, saavidt hans Natur tillod ham det, og vi savnede ialfald ikke et Samtaleæmne. Jeg var fra nu af ofte inde paa hans Kontor og nede i Pakboden og vovede stundom endog at have min Mening om Et og Andet. Han saa igjen en Smule mistænksomt paa mig, som om han frygtede for, at her stak Noget under, og i Begyndelsen svarede han ikke synderlig paa mine Bemærkninger. Men omsider fandt han sig ogsaa i at indlade sig i en Diskussion; han blev mod Sædvane nu og da siddende inde en Stund efter Middagen, naar jeg var deroppe; det hændte endog, at han kunde tilbringe en hel Aften inde i Stuen, og naar han var hjemme hos os, hørte han paa mig med næsten lige saa megen Opmærksomhed som paa Far, hvis praktiske Skjøn han kjendte af lang Erfaring.

Havde Holt virkelig fra først af haft imod Forbindelsen, syntes der dog nu at være sket et Omslag i hans Sind. Det lod endog til, at han begyndte at finde sig til Rette i sit eget Hjem bedre end før, og ikke alene jeg, men ogsaa mine Forældre lagde Mærke til, at hans Væsen ligeoverfor Elina begyndte at forandre sig. Han var fremdeles tilbageholden eller rettere genert ligeoverfor

hende, men hans Stemme havde ofte en saa mild og venlig Klang, naar han talte til hende, og hans Blik var saa varmt, næsten bønligt, at det mer end en Gang forekom mig, som om han bad hende om Forladelse for en tilføjet Uret og paa sin tavse Maade bønfaldt hende om at glemme Alt, hvad der før kunde have været imellem dem. Elina syntes dog Intet at mærke, og en Dag skulde jeg da ogsaa blive overbevist om, at hun ikke havde glemt den Fortid, der stod imellem dem.

Jeg havde en Gang tænkt paa at nedsætte mig som Privat-Læge i min Hjembygd og havde ogsaa talt til Elina derom. Hun syntes først at glæde sig ved denne Plan og ytrede: «Saa kan de fattige Syge faa Lægehjælp hos dig — nu maa de ofte vente, til det er for sent.» Men siden lod det dog til, at hun var kommen paa andre Tanker; thi da vi senere kom til at tale derom, sagde hun: «Det er ikke Noget for dig.» — Da Udsigterne for en Læge der i Bygden heller ikke var synderlig gode, blev der ikke videre Tale om denne Sag, og jeg lagde foreløbigt alle Fremtidsplaner til Side.

Men en Dag bad Far mig følge sig ind paa sit Kontor; han havde en vigtig Sag at tale med mig om. Han begyndte med at sige, at han for sin Del Intet havde imod, at jeg gik over i en anden Stilling, om der maatte frembyde sig en Anledning. Han spurgte mig derpaa, om jeg havde Noget imod at blive Forretningsmand. Jeg bad om nærmere Forklaring, og han meddelte mig nu, at Holt havde været hos ham og at han, efter at have talt om en Læges Udsigter og om at «sene Giftermaal var en Uting», havde bedet Far spørge mig, om jeg kunde have Lyst til at gaa ind i hans Forretning. Han synes at have faaet det Indtryk, at jeg ikke var uskikket til det, og han trængte til Hjælp. Selvfølgelig vilde det koste mig baade Tid og Arbejde at komme til Rette i min nye Stilling, og jeg maatte forlade mit Hjem for et

Par Aars Tid. Men naar denne Læretid var omme, vilde jeg ogsaa strax kunne gifte mig. Min Far endte med at sige, at dette smukke Forslag havde overrasket ham højlig. «Jeg skulde da være hans Fuldmægtig eller noget Lignende?» spurgte jeg. — «Nej, hans Kompagnon», svarede min Far til min Forundring; thi det var mig vel bekjendt, at Holts Forretning var meget indbringende, og han maatte jo vide, at det Indskud, min Far kunde gjøre paa mine Vegne, vilde være meget lidet. Tanken var mig imidlertid ikke kjær. Jeg havde ikke i og for sig Noget imod at sysle med en praktisk Bedrift som denne, men jeg var glad i det Fag, jeg havde valgt, og det hele Arrangement var desuden min Uafhængighedstrang imod. Imidlertid syntes det mig meget smukt af Holt at gjøre et saadant Forslag, og jeg besluttede strax at tale med Elina derom.

Jeg gik endnu samme Dag over til Holt og fandt Elina siddende ved Vinduet, beskjæftiget med Søm. Hun havde det travlt og stansede ikke i Arbejdet, men nikkede blot smilende til mig og pegte paa en Stol. Jeg satte mig og fortalte om Holts Tilbud. Under hele Beretningen syede hun flittigt, som om hun egentlig slet ikke hørte paa mig. Af og til saa hun ud af Vinduet, og jeg lagde da Mærke til, at hun var meget bleg. Da jeg havde endt, spurgte hun: «Kunde du have Lyst til at tage imod det Tilbud?» Jeg troede, hun tænkte paa, at det vilde falde mig tungt finde mig i en saadan Beskjæftigelse og svarede, at Arbejdet skulde ikke afskrække mig. «Ja, da vil ikke jeg,» svarede hun, kastede heftigt Sytøjet fra sig og gik et Par Gange op og ned i Stuen. «Jeg ved ikke, hvorfor han» — hun sagde aldrig Onkel — «vil blande sig i vort Forhold. Han synes vel, jeg bliver for længe her i hans Hus. Han vil kjøbe sig fri. Men at han kan tro, at jeg vilde — vilde . . . Aa, det skal være godt, naar dette Hus ligger langt bag mig.» —

Jeg saa forbavset paa hende. Hele hendes Ansigt brændte, luede af Harme og Uvilje. — «Jeg synes dog, man maa indrømme, at det var smukt af din —». — «Smukt?» afbrød hun mig, stansede og saa paa mig med et ejendommeligt, paa en Gang koldt og indigneret Blik. «Det kan være, det er smukt. Men jeg kan sige dig, at jeg modtager ikke Noget af ham, naar jeg kan undgaa det — — jeg har nok af det, jeg maa tage imod.»

Vi hørte Trin i Gangen, og strax efter kom Holt ind. Elina satte sig igjen til sin Søm. Efter at Holt havde hilst paa mig, indtraadte der en Pavse. Omsider saa Elina op paa ham, men uden at slippe sin Søm: «Jeg hører, du har tilbudt Henrik Plads hos dig», sagde hun, og hendes Ansigt var igjen blegt og Øjnene forunderligt tilslørede. — «Ja — jeg — har —» begyndte Holt langsomt, næsten forlegent; men hun lod ham ikke fortsætte. — «Betyder det, at du helst saa, jeg rejste herfra strax?» spurgte hun koldt og haardt. — Dette var den eneste Gang, jeg saa Holt tabe sin sædvanlige Fatning. Langsomt gjød en mørkerød Strøm sig op over hans Ansigt, og der kom et saa ubeskriveligt, paa en Gang skamfuldt og smerteligt Udtryk i hans Øjne, at hele Manden et Øjeblik blev mig ganske ukjendelig. Han stod som sædvanlig med Hænderne i sin Kavaj, men der var intet mere igjen af hans sædvanlige sikre Holdning; han saa raadvild og forknyt ud, som om han var greben i en rigtig nederdrægtig Handling og havde dog samtidig et saa uendelig sørgmodigt Udtryk i sine klare og forstandige, men i Regelen lidt flegmatiske Øjne. Lidt efter lidt blev imidlertid hans Ansigt igjen blegt, og Udtrykket blev det gamle, rolige, alvorlige og maaske lidt sære. Han tog betænksomt et Par Skridt mod Ovnen og blev staaende med Ryggen mod den. «Jeg har slet ikke tænkt, det skulde betyde noget Særdeles,» sagde han langsomt. «Vil Henrik ikke gaa ind paa mit Tilbud, staar det ham

jo frit for at lade det være.» — «Saa tror jeg, det er bedst, vi ikke taler mere om den Ting,» sagde Elina, rejste sig og gik ud.

Det var med en egen Følelse, jeg sad igjen. Jeg følte mig forstemt, forvirret og raadvild. Jeg syntes dog, jeg maatte sige ham, hvad jeg tænkte om hans Tilbud. Han svarede blot: «Aa, nej, jeg skulde betænkt —.» Saa stoppede han sin Snadde, men glemte at tænde den, stak den i Lommen igjen og gik.

Da Elina kom ind igjen, gik jeg lige paa Sagen og bad hende dog engang sige mig, hvad der dog egentlig var Skyld i dette Forhold mellem hende og Onkelen. «Hvor kan jeg vide det,» svarede hun. — «Men saaledes har det da ikke altid været? —» «Han har altid været saaledes, siden jeg blev voxen. Men lad os tale om noget andet,» tilføjede hun utaalmodigt. «Men du —?» — «Nu, jeg blev, som du ser — og som han vel helst vil have det, tænker jeg.»

Da jeg kom hjem, fortalte jeg Far Udfaldet. «Hm», sagde han; «det er dog et eget Forhold mellem de To. Elina er en brav Pige, hun er en udmærket Pige, klog, dygtig og varmhjertet; men jeg tror, hun ligner sin Onkel for meget — hvad de vil, det vil de.» — «Men noget maa han da have imod hende?» — «Ja, hvem kan vide det, han taler jo aldrig om saadant. Da hun var liden, behandlede han hende med en Omhu, som ligefrem var rørende. Men saa —«. — «Saa?» — «Ja, Gud véd, hvad der saa er kommen i Vejen, men lidt efter lidt er det blevet, som du nu ser. Jeg maa forresten sige, at det var hos ham, Forandringen først blev synlig.»

«Holt er egen,» forklarede Mor, da Talen senere i hendes Nærværelse atter kom til at dreje sig om dette Emne. «Han gaar og ærgrer sig over alt, som han ikke forstaar og bider sin Ærgrelse i sig, til der er ikke noget Udkomme med ham mere. Hun har ikke udviklet sig

efter hans Hoved, det tror nu jeg er hele Sagen. Vist er det, at Elina ingen Skyld har og at hans Væsen nok kunde give hende Grund til at tro, at han helst var hende kvit.»

VI.

Efter denne Dag hændte det ikke oftere, at Holt blev siddende inde i Stuen efter Maaltidet. Han havde fremdeles den samme venlige Tone mod Elina, som i den senere Tid lidt efter lidt havde afløst hans forrige korte og noget kolde Væsen, men der var nu tillige udbredt en stille Sørgmodighed over ham, en haabløs Forsagthed, som det kunde gjøre En ganske ondt at se paa. — Efter nogen Tids Forløb begyndte jeg igjen at aflægge Besøg inde paa Kontoret og nede paa Pakboden. Han tog ligesaa venligt imod mig som før, men var dog mindre meddelsom. Af og til kunde der dog komme en Samtale i Gang, og vel oftere om saadanne almene Emner, som vi forhen sjelden havde berørt. Jeg vidste fra før af, at han havde Kundskaber, — at han ogsaa havde Læsning udenfor de Omraader, som hans Fagdannelse havde ført ham ind paa, erfarede jeg nu. Han læste naturvidenskabelige Skrifter med Interesse, men dog helst saadanne, der var fra en ældre Tid, og hvori de Synsmaader fastholdtes, som var herskende i hans Skoledage. Han læste ogsaa Historie, især politisk Historie. Han holdt mest af de Forfattere, der fortalte nøgternt-hverdagsligt og i sine Domme viste et praktisk Blik. Forfattere, der førte en billedrig Stil, mistænkte han for Upaalidelighed, og Alt, hvad der smagte af Filosofi, mishagede ham i høj Grad. Jeg havde lagt Mærke til, at der ikke fandtes nogen Bog af skjønliterært Indhold i hans Boghylde. Jeg fandt nu, at han heller aldrig læste nogen saadan, og jeg tror nok, at han ansaa baade Digterne og dem, der læste

Digtning, for at være mere barnagtige, end det sømmede sig for voxne Mennesker.

Jeg ved ikke, om det var Holts Mangel paa Sans for en enkelt Gren af Literaturen, der bevirkede, at Elina havde saa ringe Tanker om Onkelens Aandsdannelse i det hele. Vist er det, at hun ikke troede paa hans boglige Interesser. Da jeg engang omtalte, at jeg havde fundet ham langt mere belæst, end jeg kunde havde tænkt mig, svarede hun kort: «Saa, Jeg har ikke mærket noget til det.» Og da vor Samtale en anden Gang drejede sig om Vang, kom denne hendes Mistro til Onkelens Dannelse endnu tydeligere for Dagen. — Hun syntes i det hele ikke om Patrioten og bedømte ham meget strengt.

Det var fejgt eller dovent af ham, at lægge sig her i en Afbygd som denne, hvis det virkelig var sandt, at han følte Kald og Evner til en større Virksomhed. Havde der været noget Alvor med ham, var han vel bleven paa Kamppladsen, mente hun. Og hans Besøg hos Holt kunde ikke have noget nobelt Motiv. «Det er jo en belæst Mand,« sagde hun, «og en Mand, som ikke bryder sig om det, som Holt sysler med. Hvad kan det saa være for ham at sidde derinde hos Holt Aften efter Aften? Han gjør Nar af Holt» — og her kom der en egen kold. truende Glans i hendes Øjne —; «men jeg skal sige dig noget: til at behandles paa den Maade er Holt sandelig for god.»

Det var den eneste Gang, jeg havde hørt hende udtale sig til Fordel for Onkelen, og det skete paa en Maade, som viste mig, at hun, naar det kom til Stykket, nok vidste at vurdere hans Menneskeværd, og at hun ikke tillod andre at gaa ham for nær, om hun end selv ikke kunde forsone sig med ham.

Jeg forsøgte at forsvare Patrioten, men forgjæves. Hun troede ikke paa Holts boglige Sans, og endnu mindre

troede hun paa, at bogligt uddannede Folk for Alvor kunde bryde sig om de praktiske Sysler, der beskjæftigede ham.

Ja, det var forunderligt, hvor fjernt hele Onkelens Virksomhed og overhovedet hele det Bygdeliv, som før havde optaget alle hendes Tanker, nu laa hendes Sind. Jeg huskede den Tid, da hun førte mig om fra den ene Hytte til den anden og fortalte mig alle disse Bygdemenneskers Historie. Jeg huskede den Tid, da hun modtog Sildeladningerne paa Bryggen og kjendte sin Onkels Pakbod, og hans Bøger lige saa godt som han selv og hans Arbejdere endnu bedre. Jeg huskede, at jeg dengang fandt det ubegribeligt, at dette kunde udfylde et tænkende Menneskes Tilværelse. Hvor alt var forandret! Dette stille Bygdeliv havde nu i mange Maader vundet min Interesse. Denne beskedne Virksomhed og disse mange «stille Historier» havde lidt efter lidt faaet en Tiltrækning og en Betydning for mig, som jeg for nogle Aar siden vilde have anset for umuligt. Men for Elina syntes hele denne lille Verden lukt. Det kjedede hende, naar jeg talte om disse nærliggende Ting. Hun syntes overhoved at have tabt Lysten til at beskæftige sig med Virkeligheden; hun vilde helst læse, atter læse eller høre mig fortælle.

Og vi læste da ogsaa en Tid som i gamle Dage, vi gik vore Ture og talte om det læste. Men pludselig syntes heller ikke Bøgerne at kunne fængsle hendes Tanker længer. Hun saa ofte aandsfraværende ud, naar vi læste, eller der mødte mig et spændt, uroligt, spejdende og spørgende Udtryk i hendes Ansigt, som om hun altid ventede at noget særdeles skulde hænde. Til andre Tider saa hun skuffet og misfornøjet ud. Det var, som om hun opgav et Haab, hun havde næret, eller opdagede, at noget, hun havde troet paa, var en Ilusion. Jeg vilde ofte tale til hende derom; men med et var dette sælsomme, forskende Udtryk igjen forsvundet, og jeg maatte spørge mig selv,

Nordisk Tidsskrift

for

almendannende og underholdende Læsning.

Under Medvirkning af

Dr. M. C. Gertz, Fr. Giertzen, Dr. E. Løffler,
Dr. C. Rosenberg, Dr. L. B. Stenersen, og
Dr. Gustav Storm

udgivet ved

Nordahl Rolfsen.

1877. Første Bind.

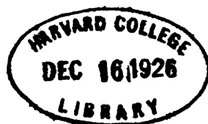

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Græbes Bogtrykkeri.

1877.

HARVARD COLLEGE
DEC 16 1926
LIBRARY

INDHOLD.

	Side
Solskyer. Fra en Bygdelæge til en Ven. Af Kristian Elster . . . . 1.	129
Italienske Kunstnerhistorier. Meddelte af F. Bætzmann .	61
Den norske Atlanterhavs-Expedition. Af H. Mohn . . 99.	159
Krigen i Tyrkiet. Af Cand. phil. Emil Elberling . . .	117
Frederik Paludan-Müller. Af Andr. D.	127
Foredrag for unge Nordmænd i Roskilde Domkirke. Af J. Kornerup	188
Mette Mormand. Af H. F. Ewald	193
Lord Byron. Efter Rudolf Gottschall ved H. J.	209
Dødningedansen og Holbeins Dødsbilleder. Efter Alfred Woltmann: „Holbein und seine Zeit“	244
Catilina. Af Professor J. P. Weisse . . . . 261.	305
Sonnetter. Af Thor Lange	302
Albrecht Dürer. Af Sigurd Müller	340

Solskyer.

Fra en Bygdelæge til en Ven.

Af Kristian Elster.

— — Har du nogensinde oplevet et af de forrygende Uvejr, som om Høsten plejer at hjemsøge de vestlige Fjordbygder? Ude er det saa stummende mørkt, at man kunde fristes til at tvivle paa, at det nogensinde vilde blive Dag mere. At sige, at det regner, giver en meget fattig Forestilling om den vilde, drivende, pidskende Vandrøg, der kommer stormjaget ind fra Havet. Draaberne slaar mod Ruderne, de skriger, de hviner, som om de var levende Væsner, der forfulgtes og snart jamrende og fortvivlende beder om Ly, snart storme tudende mod Væg og Vinduer, som om de selv vilde bryde sig Vej ind. Det pladsker ude i Marken, det syder og koger. Bygerne høres først som en truende Susen, nærmer sig og lyder som Hyl af blodtørste Rovdyr og kommer saa pludselig, ligesom faldende ned fra Fjeldene, træder en himmelvild Dands over Bakker og Sletter og tordner endelig bort gjennem Dalens øvre Ende. Under en saadan Byge skjælve og hvine Huse og Trær, der bliver stille inde i Stuerne, man kryber nærmere sammen, og en eller anden siger: «Et Herrens Vejr,» eller «Gud hjælpe dem, som nu er ude paa Søen.» — Naar man lukker paa Gangdøren, staar der med det samme en vaad Straale langt indover

Gulvet, man hører Døre springe op over hele Huset og igjen falde i med et Smæld. Vinden farer ind gjennem alle Gange og opefter alle Trapper lige til det øverste Loft. Man har ondt for at faa Døren igjen, naar Stormens stærke Haand først har faaet Tag i den; man faar en Følelse af at være belejret, det er, som om en Afdeling vilde Krigsfolk truede med at bryde ind og herje det lune Hjem.

Morgenen efter har Markerne et eget afblæst. Udseende; men omkring Husene ligger et Drys af sprungne Tagsten, hist og her ses et kløvet eller fældet Træ, et afrevet Tag, eller lignende «Stormminder»; alle Veje ere blevne Elvelejer og alle Broer er i Fare. Nogle Dage efter møder man gjerne fremmede Søfolk i Vejene, og stundom kommer Vrag drivende ind i Vigene.

En saadan Aften bankede det paa vor Husdør. Far gik selv ud; jeg fulgte bange efter, — jeg syntes ikke, der kunde komme noget godt fra Mørket og Uvejret derude, og undrede mig næsten over, at Far vilde lukke op. Han holdt en Lygte i Haanden og lyste ud, da han havde aabnet Døren. Det første, jeg saa gjennem Regndrevet, der faldt mig lige i Ansigtet, var den vaade Jord, som blinkede i Skinnet fra Lygten. Men straks efter dukkede to kobberbrune, barske Mandsansigter under langt nedfaldende Sydvester frem i Lyset. Vandet randt ned af Sydvesterne og Regnklæderne og dryppede af deres Skjæg. En liden mørk Skikkelse rørte sig bag dem. — «Er der nogen, som vil tale med mig?» spurgte Far. — «Javel», svarede en rusten Stemme. — «Kom ind; vi faar hele Bygen ind i Gangen.»

Et Par uhyre Havstøvler kom ind gjennem Døren, saa et Par til og tilsidst den mindre, i Skindklæder indhyllede Skikkelse. Døren stængtes igjen, og de kommende førtes ind i Kjøkkenet.

«Er det dig?» sagde Far til den ene af Mændene.

«Men i Herrens Navn, hvad er I ude efter i et saadant Vejr?» — «Ja, nogen Plasér er det ikke,» svarede Manden kort.

Det var Drengen til en Handelsmand, som boede ude ved Havet og var en god Ven af min Far.

«Vi skulde ind med hende der,» sagde den anden og pegte paa den levende Skindbylt, fra hvem Vandet silede ned paa Gulvet, hvor det dannede en stor Dam.

«Hvem er det?» spurgte Far, trak det lille Væsen frem i Lyset og bøjede sig ned forat se «Elina!» raabte han, blev ganske bleg og saa spørgende paa Mændene. De stod begge tause. Saa hørte jeg den ene hviske: «Der er hændt en stor Ulykke.»

Far svarede ikke, men trak den lille Pige, som udgjorde Byltens Indhold, henimod Stuedøren. Mor kom just ud og spurgte forskrækket, hvad der stod paa. «Tag hende med dig ind og faa Klæderne af hende,» svarede Far kort. «Gaa ind du ogsaa,» blev han ved til mig, som var bleven staaende forundret og uhyggelig tilmode, uden at jeg dog ret forstod, hvad det hele havde at betyde.

Inde i Stuen begyndte Mor at tage Regnklæderne af den Lille. Jeg kan ikke sige, hvor forundret jeg blev, da Mor havde faaet skallet af alle disse forskjellige Lag af Rejsetøj, og en nydelig liden Pige med et af Regnen rødpidsket Ansigt kom tilsyne og saa roligt og forstandigt paa de fremmede Mennesker med sine store, graa Øjne. Det forekom mig pludselig, som det Uvejr, vi havde hørt hyle udenfor, paa en hemmelighedsfuld Maade havde bragt hende med sig, og jeg blev staaende og saa paa hende med vidt opspilede Øjne. En Krøl lyst Haar, som Regnen dryppede af, faldt ned i Panden. Da Mor havde skilt hende af med Rejseklæderne, tog hun selv Vanterne af sig og strøg nu og da Væden af sit Ansigt. Hun havde en rødrudet Kjole paa, et Tørklæde bundet stramt om Brystet

og Helstøvler. — «Men kjære Barn, hvem sender dig ud i et saadant Vejr?» spurgte Mor, løste det vaade Tørklæde af hende og gned hendes smaa røde Hænder mellem sine. — «Far og Mor er borte,« svarede Pigen, «og saa mente Sara, det var bedst, jeg rejste herind strax.»

«Borte —?» Mor stansede med Afklædningen. Det var klart, at Pigen ikke ret vidste, hvad Ordet betød. Hun havde saa ofte hørt tale om, at Folk «blev borte» paa Søen, hun havde vel nu ogsaa hørt det samme om Forældrene og sagde det mekanisk efter.

«Giv Folkene noget varmt at drikke», sagde Far, som nu kom ind. Hans Ansigt var askegraat, hans Stemme lød tør og hæs. Husjomfruen gik ud og Mor byttede i Taushed paa den Lille, men jeg saa hendes Hænder skalv. Hun vexlede et Blik med Far, hvorpaa denne gik ud igjen.

En Stund efter sad den lille Pige tør og varm inde ved Ovnen og drak The af en stor, blaablomstret Kop.

Mor spurgte hende om et og andet, om hun ikke havde været bange og saadant. Nej, det havde hun ikke været. «Naar Hans» — (Drengen) — «er med, er det ikke farligt,» sagde hun. «Vinden kastede heller ikke,« lagde hun til, klogt og erfarent, og med et stille, alvorsfuldt, næsten prøvet Udtryk i sit Ansigt. Man kunde forstaa, hun var helbefaren, saa liden hun var.

Hun var stille den hele Aften, men ikke just bedrøvet. Men om Aftenen, da hun skulde lægge sig, havde hun, fortalte Mor, med et begyndt at græde; det syntes pludselig at være gaaet op for hende, hvad det vilde sige, at hendes Forældre «var blevne borte» paa hin Kirkefærd, fra hvilken blot en hvælvet Baad kom hjem.

Dette var mit første Møde med Elina Holt, og nu kan jeg ikke opleve et Uvejr uden, at denne Aften staar lyslevende i min Erindring: Jeg ser de to brune Ansigter under Sydvesterne dukke frem af Mørket, bringende Ulyk-

kes-Bud tilgaards og frem for alt den lille vaade, lyse Pige med sine store blaa Øjne og sin betænksomme Tale.

II.

Ikke langt fra vort Hus, nærmere Søen boede en Onkel af Elina. Han havde en Forretning, der stod i Forbindelse med Sild, det var alt, jeg dengang vidste om den. Hos denne Onkel skulde Elina for Fremtiden bo, men da han var ugift, blev hun foreløbig hos os. Vort Samvær blev dog for det første ikke langt. Jeg kom kort efter ind til Byen paa Skole, og da jeg første Gang kom hjem paa Besøg, var hun allerede flyttet over til Onkelen. Hun var imidlertid jevnlig oppe hos os, da hun nemlig skulde staa under min Mors Opsigt. Jeg indlod mig imidlertid ikke synderlig med hende i denne Tid. Hun var altid paa Spor efter «Bynoder» hos mig, det krænkede i høj Grad min Æresfølelse. Forøvrigt mindes jeg, at hun var et voldsomt Pigebarn med et «stridt», paagaaende Blik, at hun var henfalden til at vanke ude barhovedet og at besøge Bønderne. Som jeg kunde forstaa, faldt denne Voldsomhed og Vandrelyst ikke i Mors Smag. Jeg lagde nemlig Mærke til, at hun altid begyndte at anstille Betragtninger over «det stille Tække,» naar Elina var tilstede. Lejlighedsvis hørte jeg hende ogsaa tale om den lille Piges «Bondevaner». Jeg sporede dog intet til dem, men var heller ikke egentlig nogen skarp Iagttager dengang.

Først da jeg efter mange Aars Fravær kom hjem for at puste efter mine første videnskabelige Bedrifter, begyndte jeg og Elina at betragte hinanden paa nærmere Hold. Jeg var Student, hun netop konfirmeret. Vor første Omgang bestod deri, at vi gjorde vort bedste for at fornærme hinanden. Siden sluttede vi dog en Slags usikker Fred, og vi begyndte med at meddele os — eller rettere,

jeg begyndte at meddele mig. Kommende varm lige ud af Studiet, var jeg dengang bare Videnskab. Jeg følte mig egentlig befriet for hele mit syndige Menneske og fyldt med det rene Begreb. Jeg foragtede Hverdagslivets Interesser og fandt det i Grunden under min Værdighed at tale om andet end videnskabelige Emner. Paa dette Felt nærmede jeg mig da ogsaa Elina. Men noget mere uvidenskabeligt end Elina Holt har Solen ikke skinnet paa. Jeg følte, tænkte og handlede, som jeg gjorde, ifølge videnskabelige Principer; hun følte, tænkte og handlede, som hun gjorde, fordi det saa var hendes Lyst og Lune, og naar det behagede hende, fritog hun sig selv baade for at føle og tænke. Jeg troede mig dengang specielt ansat til at udfinde Tilværelsens Grundpriнciper; men Elina savnede Sans for dette Fag. En Dag meddelte jeg hende visse betydningsfulde Resultater, som jeg havde uddraget af Nutidens Undersøgelser angaaende Urslimet paa Havbunden og ytrede, at her maatte det organiske Livs Ophav rimeligvis søges. Jeg gjorde hende ogsaa opmærksom paa den frappante Omstændighed, at allerede Joneren Anaximandros — jeg haaber, han hed saaledes — udtaler den Anskuelse, at Livet er fremkommet ved, at Solen skinnede paa Jordens Overflade, som dengang var Dynd og Vand, og at det første Menneske var en Fisk. — «Der er ækelt,» var alt hvad hun havde at sige om denne vigtige Sag. Det var ved den samme Lejlighed, jeg yttrede, at Abekatten naturligvis var Menneskets nærmeste Stamfader. «Ja, véd du, det har virkelig ogsaa jeg tænkt paa,» sagde hun, og jeg begyndte ordentlig at anse hende for et tænkende Menneske «— siden du kom hjem,» lagde hun derpaa til.

Ja, hun savnede ganske videnskabeligt Alvor. «Hun havde ingen Tro paa Bøger,« sagde hun i naiv Uvidenhed, og holdt med exempelløs Stædighed fast paa sine egne, urimelige Anskuelser. Indvendinger hjalp ikke. «Jeg er nu vis paa det alligevel,» sagde hun. Engang hun stod

og bankede Klæder, havde hun netop igjen opbragt mig ved at være «saa vis paa det.» — «Det er Daarskab, at være vis paa noget,» sagde jeg, og fortalte hende, at en anden stor græsk Vismand havde sagt, at man ikke med Sandhed kunde udsige noget om nogen Ting. «Da synes jeg ikke, han skulde have oplukket sin Mund,» svarede hun og bankede de vaade Klæder, saa Vandet duskede mig i Ansigtet.

Jeg talte om Kjærlighed. Det var min uforgribelige Formening, at Manden og Kvinden er to Halvindividualiteter, og at de beslægtede drages sammen forat komponere en hel. Men en saa uanstændig, overmodig Latter, som den hun slog op, da jeg meddelte hende denne Anskuelse, har jeg aldrig hørt. «Du er dum,» sagde hun. — «Men kjære Elina —» begyndte jeg dybt saaret. — «Jo, du er dum.» — «Men, hvorledes tror da du, Kjærlighed opstaar?» — «Véd du ikke det?

Den kommer rejsende,
den kommer dejsende —
er alt jeg véd
om Kjærlighed.
Ingen sender den,
alle brænder den —
er alt jeg véd
om Kjærlighed.“

«Gud bevares, hvilke Viser du synger!» — «Synes du? — Jeg kan forresten ogsaa en anden:

Den kommer som Løvet om Vaaren,
den kommer som Smilet og Taaren —

Nej, det er dumt,» sagde hun og brød af.

Jeg forlod den rene Tænknings Omraade og forsøgte at vække hendes Interesse for nærliggende praktiske Spørgsmaal, politiske og sociale, men med samme Resultat. Politik, erklærede hun, var der intet retskaffent Menneske

som befattede sig med. Hun kjendte blot En, nemlig forhenværende Underofficer og Skolelærer Hans Sjursen Grønvald, som, da han formedelst Drukkenskab havde faaet Afsked fra begge de Bestillinger, han havde indehaft, nu ikke havde noget Andet at beskjæftige sig med. Arbejderspørgsmaalet, havde hun hørt, var ligesom Afholdenhedssagen Noget, som de Store inde i Byerne havde fundet paa for at have Noget at holde Taler om, naar de holdt sine store Kalas og var blevne muntre og menneskekjærlige. Hun var gyselig uvidende.

Det ante mig imidlertid, hvorfra hun havde det Hele. Det var fra Onkelen. Det var et blondt Menneske paa henimod firti Aar med et Par vandblaa Øjne. Han talte meget lidet, og det Lidet syntes mig lovligt daarligt. Han kom i Regelen ikke længere end halvvejs i en Sætning — Resten erstattede han med et klart, truende «Hvad?», som om han vilde frabede sig, at Nogen spurgte efter Fortsættelsen. Efter hvad jeg den Gang syntes at forstaa, foragtede han Bøger. Jeg fik det Indtryk, at han ansaa en Boglærd for en Daare, en Politiker for en Hallunk, og om hans videnskabelige Sans fik jeg især overmaade ringe Tanker, da han lo med en gyselig, tordnende foragtelig Latter, da jeg en Gang ytrede, at Solen var brændende Gas. Heller ikke Elina vilde tro dette. Hun stod just og snørede sine Sko og rystede medlidende paa Hovedet over, at jeg kunde tro saadant Noget. «Min kjære Elina, de allernyeste Granskninger lærer os jo —» — «Véd du, hvad mine allernyeste Granskninger lærer mig?» afbrød hun mig. — «Dine —?» — «De lærer mig, at mine Sko er uden Saaler», sagde hun, stod paa ét Ben og rakte den gabende Sko henimod mig.

Forresten har jeg en Gang set denne samme Onkel tage sig godt ud. Han havde, som sagt, et Par vandblaa Øjne med et brutalt Blik, der altid syntes mig at sige: «Sidder du i en uafhængig Stilling? Har du nogensinde

styret en Bedrift? Har du Lov til at tale med blandt erfarne Folk, din Hvalp?» Men disse Øjne har en Gang imponeret mig. Det var en Uvejrsdag ude ved Havet; jeg var med. Han sad tilrors i en tyk Kavaj og i Sydvest. Det maa jeg sige, at noget saa Mandigt og Uforfærdet som han, der han sad i Skotten, har jeg aldrig set. De vandblaa Øjne havde nu et skarpt, borende Blik, som ingen Roos, ingen brydende Bølge undgik. Der var et saadant kampberedt Vikingeudtryk i hans Øjne, at jeg maatte sige til mig selv: Han er en Ætling af den gamle Slægt, som erobrede Normandi, befolkede Island og opdagede Vinland. Men paa Landjorden og i kultiverede Omgivelser saa han ud som en Spidsborger.

Uforklarlig var mig dette nøgterne Menneskes Forkjærlighed for en der i Bygden boende Mand, som gik under Navn af «Patrioten». Det var en juridisk Kandidat, der hed Vang, og som havde spillet en ikke ganske ubemærket Rolle paa den første Bondeoppositions Tider. Siden var det gaaet bagud med ham. Han var nu Sagfører, men havde faa Forretninger og holdt derfor en liden Smaabørnskole og arbejdede desuden ogsaa nu og da paa Fogdens Kontor. Han var glødende «Frihedsmand» i den ældre Stil, talte altid om «Menneskerettighederne» og inddelte Norges Befolkning i «servile Danomaner» og «Patrioter». Han omgikkes altid med en eller anden ny «statsborgerlig Ide» og havde det forfærdelig travlt med at henrette Menneskehedens mange Despoter. Forresten var han blot blodtørstig i sine Taler; i Virkeligheden var han et af de godsligste og skikkeligste Mennesker, som har vandret paa denne Jord, beskjæftiget med at reformere Verden og klynge dens Despoter op. Der var nu ingen Slags Mennesker, Holt foragtede dybere end saadanne «Sværmere» og «Idealister». Men ikke destomindre omgikkes han Patrioten daglig. Hver Aften kunde man finde den forhenværende Oppositionsmand sid-

dende i Holts Stue, dampende forfærdeligt af en lang Pibe og udfoldende sin politiske Veltalenhed. Holt hørte i Tavshed paa ham og nikkede velvilligt til ham og var ved alle Lejligheder hans trofaste Ven. Man fortalte saaledes, at en Gang, da en Del unge Mennesker paa et af Tingstederne havde taget sig for at drive Løjer med Patrioten, og blandt Andet under en Badning lokket ham, der var en daarlig Svømmer, ud paa Dybet, havde Holt, med den Ytring, at han vilde «salte» deres Spøg, dukket de unge Herrer, en for en, saa forsvarligt under, at de priste sin Gud ved at være slupne derfra med Livet.

Mellem Holt og hans Brordatter var Forholdet i den sidste Tid ikke godt. Jeg hørte dem aldrig vexle flere Ord end nødvendigt, og de saa aldrig paa hinanden, naar de en Gang imellem taltes ved. Imidlertid var jeg dog vis paa, at det var fra ham, hun havde sin Foragt for Bøger og sine mange andre Fordomme. Hans Anskuelser var jo de eneste, hun kjendte.

Af alle Beviser paa hendes Naivetet ligeoverfor boglige Frembringelser forekom Følgende mig dog aller latterligst. Hun stod, som sagt, under en Slags Opsigt af min Mor og var i Regelen hver Dag i vort Hus for at lære Søm m. m. En Dag kom hun ikke til den sædvanlige Tid om Morgenen, og da hun kom, saa hun forvaaget og nedstemt ud. Mor spurgte, om hun var syg, men Grunden var en anden. Hun havde i en eller anden Afkrog af Huset fundet en tyk Bog, som hun tog med sig hjem, «fordi hun sovnede saa godt med Bøger om Aftenen». Denne Bog var nu Skyld i hendes forkomne Tilstand. Hun havde nemlig slet ikke sovnet over den, men tvertom holdt ved at læse i den til den lyse Dag. Hun huskede ikke, hvad Bogen hed eller hvem den var af; men da hun den følgende Dag tog den med, viste det sig at være en Roman af Eugen Sue. — «Ulykkelige Barn!»

sagde Mor, «det er en meget umoralsk Bog!» — «Ja, styg var den. Jeg havde aldrig tænkt, at der kunde hænde saa meget Forunderligt i Verden.» — «Barn, det er jo Digt.» — «Digt? Er det da ikke sandt?» spurgte Elina yderst forbavset. — «Det er jo en Roman.» — «Aa—aa! Er det bare Digt? Ja, saa staar det jo ikke paa. Og jeg, som troede, det var sandt hvert Ord og næsten var færdig at græde. Nej, Gud bevare mig, hvor Folk kan finde paa. Bare Digt!»

Dermed var hendes Lyst til at læse mere af den Sort Literatur ganske forsvundet. Hun kunde ikke forstaa, at Nogen kunde finde Fornøjelse i at læse det, som bare var «Opspind». Men forstod hun sig ikke paa Literatur, saa forstod hun desbedre at styre en Baad. Var hendes boglige Kundskaber ringe, saa kunde hun derimod til alle Tider Sildepriserne udenad. Og interesserede hun sig ikke for de digtede Mennesker, saa havde hun desbedre Hjerte for de virkelige. Om Vinteren, naar den blanke Sild kom ind i store Baadladninger, var hun altid ude paa Landgangsbryggen og plejede da at sige, at disse Sildeladninger var det mest velsignede Syn, hun kjendte. «Nu faar Folk en god Vinter», sagde hun, blev i godt Humør og kom med det Mundheld, i hvilket hele hendes Livsfilosofi var indbefattet: «Det er dejligt at leve», sagde hun.

Ja, med Bønderne og deres Forhold var hun fortrolig. Hun kjendte alle Mennesker i Bygden og var paa det Nøjeste indviet i deres Livshistorie. Hun vidste ikke alene, hvem der var forlovet, men ogsaa hvem der «snakkede» med hinanden og hvem der «tænkte paa hinanden». Hun vidste, hvordan alle Ægtefolk levede med hinanden og hvordan Børnene opførte sig. Hun vidste, hvem der var i Gjæld til Landhandlerne, hvem der førte Processer, hvem der drak og hvem der var ordentlig o. s. v. o. s. v. Naar vi gik sammen paa Vejen, stansede hun ofte og

talte med de Forbigaaende, og meget ofte tog hun mig med ind til Fattige, som hun hjalp i Raad og Daad. Det forbavsede mig overordentlig, hvor godt hun forstod at sætte sig ind i deres Forhold og at tale med dem — men jeg fandt det ogsaa lige saa forbavsende, at hun kunde interessere sig for alt dette.

Da jeg rejste tilbage til Byen efter min første Studenterferie, gav jeg hende i mit stille Sind følgende Attest: Du er rød og frisk, men der er intet Sympathetisk ved dig. Du har en skarp Tunge og en Vilje, som er en Vilje ganske for sig selv, en utæmmet, lovløs og tillige ganske mærkelig stædig Vilje. Jeg skal ikke nægte, at der undertiden — men højst sjelden — kan være en vis Ynde over dig, og at der er et vist Lune i din Maade at være paa. Men Et staar fast, og det er, at din Opdragelse er gyselig forsømt, og at dine Meninger er ganske latterligt ukultiverede.

III.

Da jeg næste Gang kom hjem, var hun tyve Aar, og jeg var langt paa Vej til at blive Doktor. Jeg talte ikke længer om Tilværelsens Grundprinciper og heller ikke om vor Stamfader Abekatten, og vi fornærmede ikke længer hinanden. Hun var ikke synderlig mere belæst, end da jeg sidst var hjemme, men hendes Foragt for Bøger havde dog tabt sig, og hun havde aabenbart gjort store Fremskridt i Retning af «det stille Tække». Jeg blev Vinteren over hjemme, og i de lange Aftener begyndte jeg at læse højt for Husets Folk. Elina var da i Regelen til Stede, og til min Forundring viste det sig, at hun var den mest interesserede af os Alle. Hun ytrede imidlertid i Begyndelsen aldrig sin Interesse i Ord. Naar hun blev bevæget, blev hun i det Hele tavs. Det Rørende laa ikke for hende; hun kunde ikke taale, at vi

dvælede ved de mere pathetiske Steder i det, vi læste. Hun blev da altid utaalmodig, bevægede sig uroligt paa Stolen og sagde: «Læs videre». Naar jeg læste for hende alene, kunde hun endog, naar vi kom til saadanne Steder, skynde sig at sige: «Spring over, spring over.» Blot en eneste Gang hørte jeg hende ytre: «Det er vakkert», og det siger jeg for sandt: det, jeg i dette Øjeblik hørte i hendes Stemme, var tusindfold smukkere end det Digt, Udraabet gjaldt.

I Begyndelsen troede jeg, at hun ikke forstod disse Steder, som hun vilde, jeg skulde springe over. Men denne Vildfarelse kom jeg senere ud af. Hun læste dem i Stilhed for sig selv, og da vi omsider kom saa vidt, at vi talte om det Læste, mødte der mig en Opfatning saa levende, at jeg var som himmelfalden af Forbavselse. Hun læste ikke Bøgerne, hun gjennemlevede dem simpelt hen. For hende var Digtet fremdeles Virkelighed, om end nu paa en anden Maade, end den Gang hun læste Eugen Sue. Man skulde troet, at Alt, hun læste om, var hændt i hendes nærmeste Omgivelser, og at disse Digtets Mennesker hørte til hendes daglige Omgang. Hun opgjorde sin Dom om dem ligesaa samvittighedsfuldt som om de Hverdagslivets Mennesker, hun færdedes blandt. Naar disse digtede Mennesker ikke tiltalte hende, optog hun det meget ilde, naar jeg ytrede min Beundring for deres digteriske Skjønhed og Sandhed. Hun gik løs paa dem i moralsk Harme og forundrede sig højlig over, at jeg kunde sige, det var interessante Karakterer. Hun hadede denne Mand eller denne Kvinde, og Ingen skulde faa hende til at tro, at de fortjente Andet end Afsky. Hun foragtede «Hamlet», hun afskyede «Vilhelm Meister», i hvilken Bog der næsten ikke fandtes «et eneste reelt Menneske», og om «Werther» mente hun, at, havde han taget sig noget Ordentligt for, saa havde han ikke haft sine «Leiden». Disse Bøger kunde ingen menneskelig

Magt faa hende til at læse op igjen, lige saa lidt som nogen kunde have faaet hende til at omgaas et Menneske, hun en Gang havde lært at kjende som uselt eller slet. «Gretchen» bevægede hende imidlertid stærkt, og «Clärchen» endnu mere.

Ak, naar jeg nu tænker tilbage paa disse dejlige, vestlandske Vinterdage med fugtig Luft, lidt islagte Veje, men bare Marker, mørke Træer, sort Sø og eventyrlige Solskyer paa Himlen, — naar jeg tænker paa de stille Aftener inden lukte Døre, Stuen i mildt Lampeskjær, pyntet og festlig, hyggelig og lun, naar jeg mindes, hvorledes jeg gik op og ned og ventede paa, at hun skulde komme til vor Læsning, og naar jeg mindes hende selv trædende ind ad Døren, fin og yndig, frisk og kold af Vinterluften, klædt i en rødrudet Kjole og med en liden hvid Krave i Halsen, — naar jeg mindes hendes mange muntre Indfald eller mindes hende siddende med store, stille, tankefulde Øjne, hede Kinder og halvaabne Læber, lyttende, sugende i sig de nye Billeder, forundret og betagen ved det første Syn ind i en rig og vidunderlig Verden, — naar jeg tænker paa disse, o, saa ufatteligt dejlige Aftener, da Luften var fyldt af en lønlig Festvarme, naar jeg mindes, hvorledes disse digtede Billeder, trods hendes tavse Maade, dog lokkede hende ud af sig selv, og hvorledes et Blik, et Blus over Kinderne, en Bevægelse, et Tonefald i Stemmen og enkelte hørte Ord forraadte den Sindets dybe Trang til Kjærlighed og Hengivelse, som hun til dagligdags holdt skjult bag sit korte, resolute Væsen, og den fine Skjønhedssans, den Hjertets usigelige Troskab og Sanddruhed, som hun besad —, naar jeg mindes disse Aftener eller senere vore mange Eftermiddagsture, da vi med brændende Iver talte om Alt, hvad vi læste, som om det var Noget, vi selv havde oplevet, — o, da synes de dejligste Digterbilleder, som nogensinde har betaget mit Sind, mig blot at være en

bleg Afglans af det virkelige Liv, og der staar en Skikkelse for min Erindring, der synes mig tusindfold skjønnere end nogen af dem, Verdens største Digtere besang, en Skikkelse, som det er en stor, en uvisnelig Lykke at have kjendt.

Dette vort Samliv varede imidlertid ikke længe. En Dag henimod Vinterens Slutning, en Dag med Vaarlugt i den stille Luft og fine, hvide, krusede Skyer paa Himlen, gik vi, som vi plejede, vor Eftermiddagstur langs Søen. Mod Sædvane havde vi været tavse, intet af hvad jeg havde bragt paa Bane, syntes at vinde Elinas Opmærksomhed, hun saa tankefuld ud i det Fjerne, svarede aandsfraværende i en kold, klangløs Tone. Jeg følte heller ingen Trang til at tale. En mild, en varm, en dejlig Følelse af Lykke gjød sig op i mit Sind, tusinde glade, naragtige Tanker tumlede sig i mit Hoved, allehaande ubestemte Forhaabninger dukkede op i mig og hviskede ømt og fortroligt om mangehaande dumme Ting, og gyldne Billeder svævede som Solskyer paa Himlen for mit indre Øje. Alt, hvad jeg følte og tænkte, kunde udsiges i et eneste lidet Ord, og dette lille Ord kom da ogsaa uforvarende over min Tunge. «Det er dejligt at leve», tænkte jeg højt, idet jeg mindedes Elinas Mundheld. — «Det kunde være dejligt», sagde hun med den samme klangløse Stemme som før og saa fremdeles aandsfraværende ud. — Paa Hjemvejen stansede vi paa et højtliggende Sted, hvorfra der var Udsigt over Fjorden og Bygden. «Hvor smuk, hvor smuk Bygden er» raabte jeg; thi jeg syntes i Sandhed aldrig at have set noget skjønnere end denne snebare Mark, disse nøgne, sorte Træer, den endnu vinterlige Sø og den blaa, let slørede og i Vest gyldent luende Himmel over det Hele. «Jeg synes den er sort og tung,» svarede hun. Sort og tung! Det var mig ufatteligt, for mig luede og lyste det af den. Jeg pegte mod Vest: «Se, hvor vidunderligt det lyser og brænder —». — «Ja, udenfor Bygden», sagde hun.

Jeg saa forundret paa hende. At hun fandt denne lille frydelige Verden, i hvilken hun dog levede med alle sine Tanker, Interesser og Forhaabninger, sort og tung, var mig uforstaaeligt. Der maatte være hændt hende noget Fortrædeligt. Hun havde ogsaa hele Tiden gaaet for sig selv paa den ene Side af Vejen, og jeg lagde nu Mærke til, at hun virkelig saa mismodig ud.

Vi vendte indover mod Bygden og stansede først udenfor Ledet til Holts Have. «Men udenfor er i Grunden ikke saa smukt», sagde jeg og tænkte derved paa, at ogsaa jeg ofte nok havde længtes efter en ukjendt Herlighed i det Fjerne, en Herlighed, som altid flytter og altid er udenfor den Verden, i hvilken man netop færdes. — «Men nu Alt det, vi nu har læst om, er det ikke smukt?» sagde hun. «Men d e t er udenfor.»

Hun saa endnu en Gang tankefuldt udover mod den lyse Vesthimmel. Der var et Udtryk af Længsel i hendes Ansigt, som gjorde hende fremmed for mig. Jeg havde aldrig set det før, og hun plejede ogsaa altid sige, at hun aldrig længtes efter Noget.

Jeg nølede med at sige Farvel; jeg ventede uvilkaarligt, at der skulde ske Noget, jeg véd ikke hvad. Det syntes mig, som om noget Stort maatte afgjøres i denne Stund og som om Afgjørelsen beroede paa mig selv. Der var Noget, som skulde siges, og blev det ikke sagt just nu, vilde en stor Lykke gaa tabt for mig. Jeg følte mig pludselig angst og beklemt, mine Hænder blev kolde og klamme, Omgivelserne taagedes forunderligt til for mig, og jeg følte ikke længer Jorden ganske sikker under mig. Omsider blev det mig dog klart, at jeg vilde sige hende noget af det, jeg havde tænkt om hende i den Tid, vi havde været sammen. Men der overfaldt mig samtidig en forfærdelig Angst for at sige det. Da huskede jeg hendes sidste Ord: «End Alt det, vi har læst om, er det ikke smukt — men d e t er udenfor,» og

med en Forvovenhed, der syntes mig eventyrlig, sagde jeg: «Det er i Grunden ikke Alt saa smukt — men du ser det saa smukt.»

Hun vendte sig hurtigt halvt om til mig og saa paa mig med et overrasket, forunderligt nøgternt-forstandigt, skarpt-inkvirerende, misfornøjet-afværgende Blik. Det var et Blik, der gik tilbunds gjennem alle Udflugter og spurgte: «Hvad er det, du har for?» — Det var som det hurtige Blink af en Kniv — i næste Øjeblik saa hun igjen udefter, men det Ansigt, hun vendte mod Vesthimlen var rødt som den. Mere saa jeg ikke; thi hun hilste hurtigt Godaften og gik ind gjennem Ledet.

Da jeg gik hjemover, var jeg bleven vis paa, at jeg trods vor Ulighed — og vi var virkelig Modsætninger i mange Dele — og trods min Lære om, at det er de beslægtede Individualiteter, der tiltrække hinanden, havde gjort hendes Mundheld, «det er dejligt at leve», til mit, men med den lille Variation «det er dejligt at leve med dig». Ja, jeg var forelsket, uvidenskabeligt, ufornuftigt forelsket og uendelig lykkelig i Forelskelsens Uro, dens Længsel, Frygt og Haab.

Fra denne Dag blev der en Forandring i vor Omgang. Vi havde gjensidig gjort en Opdagelse, og Opdagelsen var: at vi var fremmede for hinanden. Ingen Læsetimer, ingen Ture mere, ingen fortrolig Passiar om Bygden og dens Folk. Jeg følte mig uendelig forlegen, naar hun var til Stede, og over hende var der en vis nøgtern Hverdagslighed, som bragte mig til hundrede Gange paa Dag at falde i Forundring over, at det var hende, som havde siddet ligeoverfor mig om Aftenerne med et Ansigt, der straalede i Gjenglans af, hvad vi læste, og at det var hende, med hvem jeg havde haft de mangfoldige Samtaler om Løst og Fast, om Digt og Virkelighed, Samtaler, som havde aabenbaret mig hendes dybe, heftige, men sanddru Natur. Nu syntes denne Tid mig

at ligge saa uendeligt langt borte, og hun selv syntes mig saa fremmed, at jeg ikke en Gang kunde overvinde mig til at hentyde til Fortiden med dens mange skjønne Stunder. Jeg syntes, jeg maatte møde et forundret Blik, som om hun ikke længer kunde forstaa, hvad jeg sigtede til.

Forskjellige Omstændigheder medførte, at jeg var ofte borte i denne Tid, og dette følte jeg som en Lettelse; thi det var uendeligt pinligt at være sammen med hende nu, da vi ikke længer kunde omgaas paa den gamle Maade. Jeg grundede over, hvad der var hændt, syntes stundom, at der jo i Grunden Intet var passeret, og kunde dog ikke overvinde en Følelse af, at de vakre Vinterdage var en Skuffelse, og at de aldrig mere vilde vende tilbage. Jeg længtes, jeg længtes saa brændende efter den svundne Tid, jeg længtes efter hende, naar jeg var borte fra hende, og endnu mere, naar jeg var hos hende, og saaledes gik Vaaren og Sommeren, uden at jeg havde nogen Følelse deraf; Dagene flød i Et for mig i det samme ensformige Grubleri, og først da Høsten kom, og jeg skulde rejse tilbage til Byen, afløstes denne Rugen over vort Samværs Gaade af en slap Ulyst til Arbejde, en bitter Afsmag for Verden udenfor og hvad der rørte sig i den, og jeg længtes nu igjen næsten efter uforstyrret i hendes Nærhed at kunne fortsætte det ætsende Grublerliv, der nylig havde forekommet mig saa utaaleligt. Jeg trængte til et Glimt af hendes lyse Smil, et venligt Blik af hendes trofaste Øjne for igjen at faa min Arbejdslyst og mit Livsmod tilbage. Og det kom. Det var en liden Kvaksalvertur, der gav Anledningen, og denne min første medicinske Bedrift har derfor præget sig levende i min Erindring. En halvvoxen Gut, hjemmehørende i en af de nærmeste Fjorde, havde forslaaet sig saa slemt, at der var øjensynlig Fare for hans Liv. Der kom Ilbud efter Doktoren, men da det var et stormende Vejr og Doktoren var gammel og desuden syg, kunde

han ikke rejse. I sin Nød kom Manden til os, «da jeg jo studerede til Doktor». Jeg gik til Lægen, raadførte mig med ham og drog afsted. Først havde vi et natligt Ridt over Fjeldet, som jeg ikke let glemmer: Drivregn og iskold Blæst over de aabne Hejer. Et Mørke saa tykt, at jeg neppe skimtede min Fører. Men velsignet være vore modige smaa Fjordheste, de svigte ikke, de finde Vej, hvor Mennesker fare vild, de stride taalmodige mod Vejr og Vind og trættes ikke. Saa kom Sejladsen. Det fuldkomne Dødsstille i Baaden, den usædvanlige Hurtighed, med hvilken de korte Kommandoraab komme og lystres, oplyser En tilfulde om, at Døden truer i hvert Vindkast, selv om man ikke er søkyndig nok til at bedømme Sejladsen. Vi slap imidlertid over, og jeg kvaksalverede det Bedste, jeg kunde. Allerede medens jeg kurerede paa Gutten, og end mere paa Hjemturen, begyndte jeg at synes, at Arbejde var dog en god Ting. Jeg følte en sand Fornøjelse derved, det var, ligesom der strøg et styrkende Pust af Livslyst gjennem mit Sind.

Da Vinden var stilnet noget, tog jeg Baadskyds den hele Vej tilbage. Det øsregnede under hele Rejsen, og da det paa Slutten ogsaa blæste koldt, var det med en behagelig Følelse jeg saa Lysene fra Bygdens Huse blinke ud i Mørket som venlige Bud fra Hjemliv og Hygge.

Jeg ilede hurtigt opover Vejen og ind paa Gaarden. Fra Vinduerne faldt der gjennem Rullegardinerne et mat Skin paa de vaade, halvt afbladede Trær udenfor, paa det hvide Havegjærde og over Vandpytterne i Vejen. Jeg kastede Regnklæderne af mig og gik ind i Stuen, der var oplyst som til Fest. Bordet var dækket med hvid Dug, Kaffekanden kogte selvvelbehageligt paa Fyrfadet, en Stabel brune, glindsense Hvedeboller tronede midt paa Bordet, og rundt om dette sad Husets Folk og desuden Elina, Holt og «Patrioten». De sad aabenbart og ventede, og da jeg kom ind, rejste Alle sig, ønskede mig

velkommen tilbage og fortalte, at de af en Bonde, der havde faret over Fjeldet, var blevne underrettede om min Afrejse og saaledes havde kunnet beregne, hvad Tid jeg vilde komme hjem. Og da vi nu Alle sad der vel tilmode om Bordet, da jeg saa alle de kjendte og kjære Ansigter, da Samtalen surrede muntert og Kaffekanden og Ovnen gjorde ligesaa, da syntes dog Tilværelsen mig endnu at have en vis behagelig Varme, og jeg begyndte at fatte end større Tiltro til den store Kurmethode, som hedder Arbejde. Men da Elina senere paa Aftenen kom hen til mig, da jeg igjen saa det varme, trohjertige Blik i hendes ærlige graa Øjne, da jeg hørte den gamle fortrolige Klang i hendes Stemme, og da hun pludselig tog mig i Haanden og sagde: «Tak skal du have, fordi du rejste», da var alle mine Tvivl endt; Arbejdet, som ventede mig, var ikke længer en Kur, det var en Lyst, en Glæde, Livet var dejligt, og jeg længtes bare efter at komme afsted og at begynde den Dyst, som nylig havde forekommet mig saa uovervindelig tung.

IV.

Jeg var udlært, mit Byliv var endt, det var under Jul, jeg sad i Slæden og styrede mod Hjemmet. Jeg husker endnu denne Hjemrejsens første Dag, som om det var igaar. Det var en dejlig Snedag, stille, lun og fredelig. Jeg kjørte i Luntetrav gjennem de højtidelige, østlandske Granmoer, forbi de store, østlandske Gaarde, i et Snedyb med høje Skavler og Snetræer ragende opover mig paa begge Sider. Naar Træerne var tætte, var de formelig sammensneede. Mindre isolerede Graner var forvandlede til Snekegler; de nederste Grene var begravede i Snelaget, de øvrige hang tunge langs efter Stammen — man fik et Indtryk af, at Sneen havde beskyet Træerne Gren for Gren og tilslut fanget dem ganske ind for sit

Omraade. De unge Løvtræer stod alle bøjede over til samme Side; de havde ludet sig under Vejret og Drevet, og deres myge Toppe var bøjede helt ned i Snedækket. Men de større, hvis stive Grene Vinden ikke havde kunnet faa Bugt med, var helt over besaaet med Snekrystaller, og saa ud som vældige Rimblomster, der var løsnet fra en uhyre Rude og plantede frit ud i Rummet. — Det var et dejligt Syn dette lune Snerige! Hvid Mark, hvide Fjelde, hvide Træer, Huse og Gjærder og hvidskyet Himmel, hvorfra store hvide Sneflokker dalede sagte ned. Hele Bygden, igjennem hvilken jeg rejste, var forvandlet til et stort, rent og pyntet Julehus med mange dybe, lune Gange, bløde Himmelsenge og fuldt af tindrende Snelys.

Det var en dejlig Dag, og selv var jeg saa overmægtig betagen af Glæde over, at jeg nu var fri, fløj hjemad, hjemad mod det kjendte og kjære, og at jeg snart skulde være, hvor hun var, se hende, høre hende og tale med hende, at ingen Tvivlens, ingen Mistrøstens Tanke kunde faa Magt over mig. Og alt om mig syntes mig fyldt af den samme stille Fryd som jeg, den samme indre Befrielsens Glæde, det samme solvarme Velbehag over Livet. «Det er dejligt at leve og favnes af den bløde Sne,» sagde Granerne inde i Moen. «Det er dejligt at leve,» jublede Haren, der fløj forbi som Vinden, følgende sine dybe Veje og næsten skjult af den høje Sne paa Siderne; «det er dejligt at leve», hviskede Sneflokkerne, der sejlede selvvelbehageligt i store Sving gjennem Luften og lagde sig til Ro i det dunbløde Leje. Paa de store Gaarde, jeg fór forbi, gik Geder og Faar og spiste af de store Risdunger, der laa paa Tunet, og fandt Livet underdejligt, saalænge de havde Barris nok at gnave. Udenfor Laden hoppede utallige Spurve og fandt Tilværelsen ligesaa livsalig, naar der tærskes paa Laaven og Udsigten til Jul og Kornbaand ovenikjøbet er nær. Alt frydede sig

og nynnede den samme fornøjede Vise som jeg, idet jeg «løftede paa Hatten» og sagde Byen Farvel.

Nogle Dage efter laa Østlandets Granmoer og Storgaarde langt bag mig, Grænsefjeldets Snevidder havde jeg ogsaa passeret, og jeg gled nedover en af disse vestlandske Bygder, hvis Fjelde, hvis Fjorde, kogende Elve, sorte Furuskove og Smaagaarde i fortrolige Klynger jeg aldrig har kunnet se igjen efter et længere Fravær uden at fornemme en indre lydløs Latter, en stille Jubel i Blodet, kunde jeg have Lyst til at kalde det. Dennegang saa jeg dog disse Egne igjen med en Forventningens Uro, der tiltog, des nærmere jeg kom Bygden. Det glade Festhumør fra den første Rejsedag var forbi, der dukkede et Spørgsmaal op, en Tvivl, en Frygt . . . jeg kunde ikke længer lade være at tænke, og disse Tanker fik alt flere af Haabets Sommerfugle til at folde Vingerne.

«Det er dejligt at leve,» havde jeg hørt det hviske rundt om mig for nogle Dage siden. «Det er dejligt at leve» havde jeg skrevet hjemover til En, som alle mine Tanker nu jagede mod og jeg havde skrevet det med det lille Tillæg, som jeg forlængst i mit stille Sind havde sigtet til: «Med dig, med dig. Og nu — —?

Ak, jeg gjennemgik igjen Alt, hvad der var hændt imellem os, jeg vejede og prøvede hvert Ord, hver Mine, hvert Forhold — og syntes pludselig, at det gik alt for raskt nedover mod Bygden. Den lille Fjordhest holdt uforanderligt det lune Smaatrav, som synes at høre til disse Dyrs Natur, og den vestlandske Bondeslæde svajede, som det til alle Tider har været en saadan Slædes Vane at gjøre. Men mig forekom det pludselig, at baade Hest og Slæde havde faaet en unødig Fart i sig — det hastede slet ikke saa særdeles længer. «Nu tænder de Lys hos de Store,» hørte jeg pludselig en Barnestemme sige.

Jeg saa mig om. Udenfor en liden graa Stue tæt

ved Vejen stod en Kone og en Gut og saa paa Lysene nede i Bygden.

Det var jo sandt! Det var Julaften, og der laa ganske rigtig hele Bygden med tændte Julelys.

Jeg tænkte paa de mange Tusinder, der saaledes staa udenfor mørke Hjem og stirrer mod de blinkende Lys fra varme, hyggelige Stuer og som selv ingen andre Julelys har end Stjernerne paa Himlen. Mennesket er skrøbeligt! Maaske tænkte jeg derpaa, fordi jeg selv var bange for at blive en af de Fattige.

Jeg nærmede mig Gaarden. Mon hun i Aften var hjemme hos os? Mon hun ventede med de andre? Mon hun havde været ude paa Trappen for at se udover Vejen? Et Øjeblik saa jeg hende staa i Gangdøren, saa hende stikke sit lyse Hoved ud, saa Sneflokkerne falde ned i hendes blonde, krusede Haar, smelte paa Panden, hænge i Øjenlaaget — den som vidste, hvad de saa derinde?

Der var Huset. En Fornemmelse af Kulde sneg sig over mig, og jeg kjendte en stikkende Smerte i Brystet.

Hesten svingede ind af Grinden og stod for Døren. Jeg saa Lys komme tilsyne i Gangene og igjen forsvinde. — — Jeg var uendelig beklemt. Jeg kom saa officielt til Gaards; jeg vilde helst have sneget mig ubemærket ind og set mig lidt om, før jeg meldte mig.

Gangdøren gik op — jeg saa en Peltshue og hørte Fars Stemme venlig og fornøjet spørge: «Naa, er du der, din Skøjer.»

Mor stod i Gangen bag ham med Lys. Jeg slæbte mig ind i mine store Støvler og Hundeskindspelts og begyndte at vikle mig ud af min vinterlige Indfatning, medens Far og Mor og Husjomfruen og et Par af Pigerne stod om mig og hilste «velkommen hjem». — Hun er her altsaa ikke, tænkte jeg. — «Ind med dig, ind med dig!» sagde Far og skjød mig lempelig afsted. — Vi kom ind i «Storstuen»; den var kold, man kunde se sin egen Aande

derinde. Mor gik foran og lukkede op til Dagligstuen, der straalede af Lys fra store og smaa Lamper og skinnede i festlig Puds. Jo, hun havde været her. Jeg saa det paa Gardinerne, paa Slyngplanterne, der bredte sig udover dem og rundt Spejlet, jeg mærkede det af alt, endog af den Maade, paa hvilken Stolene var stillede, og Tepperne lagt. Men hun var ikke inde i Stuen. Det var Thetid. Bordet var dækket, et gammeldags Sæt forgyldte Thekopper viste ved sin Nærværelse, at det var Højtid, den brede, glinsende Themaskine ragede op over alt andet, boblede velfornøjet og førte en mild, husmoderlig Kommando over det hele Bord med alle dets Herligheder. — Jeg gik hen til Ovnen og varmede mig. Jeg havde en Trang til at vise mig ret utvungen og at foretage mig noget rigtigt hverdagsligt, og lod mig derfor stege, uagtet den Kulde, jeg nys havde følt, var afløst af en brændende Hede. Jeg talte særdeles meget og rastløst om en Mængde forskjellige Ting — jeg var hjertelig forpint. Endelig gik Døren til Kjøkkenet op, jeg saa ganske utydeligt et blondt Hoved, en blaa Sløjfe, et hvidt Tørklæde og en liden Haand, tæt omsluttet af en hvid Manchet. Jeg maa formodentlig have gaaet hende imøde og hilst, skjøndt jeg ingen klar Erindring har derom. Jeg husker, at hun bød mig The, og at jeg drak med slugende Hast, brændte mig, drak endnu hurtigere og brændte mig endnu værre. Først da hun bød mig en Kop til, fik jeg Mod til at se paa hende. Det forekom mig, at der var et fint, næsten umærkeligt Smil om hendes Læber — men forøvrigt var der et lyst, roligt Udtryk i hendes Ansigt, hun gik omkring, bød The og talte paa sin sædvanlige Maade, som om der intet var, der satte hende i Bevægelse. Lidt efter lidt fik jeg ogsaa Magt over mig selv, og turde betragte hende nærmere. Aldrig har jeg set noget skjønnere, faar det heller aldrig at se. Jeg huskede ikke, at hun var saa vidunderlig smuk, som hun virkelig var, der hun

stod ved Bordet, Lampelyset faldt over hendes gule Haar og friske Kinder. Saa dybe, straalende, betagende havde jeg aldrig set hendes Øjne. Og samtidig var de dog saa rolige, klare og forstandige. Og hvilken kvindelig Ynde, der var over hendes Skikkelse, uagtet den slet ikke var blødt og fint formet, men fornemmelig vidnede om Sundhed og Styrke.

Jeg følte mig meget trøstesløs. Det syntes mig umuligt, at der kunde være mig en saadan Lykke bestemt, som at blive det kjæreste for hende i Livet. Havde Lykken været mindre, vilde jeg have været trøstigere tilmode. Jeg syntes aldrig have hørt om Mennesker, der vare saa uendelig lykkelige, som jeg vilde være, ifald ... Men var det alligevel muligt, o, da skulde jeg ... Da vi alle er Katholiker, naar vi er i Nød, er jeg bange for, at jeg denne Aften lovede mer end et Voxlys til Kjærlighedens Skytshelgener.

Senere paa Aftenen kom ogsaa Holt. Det var mig nu i det hele imod, netop nu at træffe sammen med Fremmede, men af alle var Holt den Mand, jeg i Aften nødigst saa. Jeg havde intet udestaaende med ham; men denne Mand, der ialfald hvad verdslige Ting angik, tvivlede paa alt, som han ikke kunde tage og føle paa, gjorde mig til alle Tider ilde tilmode, misstemte mig — — og nu i Aften!

Han kom hen til mig og gratulerede mig i en Tone og med et Blik, der syntes mig temmelig utvetydigt at sige, at han i allerhøjeste Grad tvivlte paa, at jeg virkelig havde faaet Examen. Formodentlig var det Digt det hele, og han forbeholdt sig at se Dokumenterne, før han troede det.

For mig var Aftenen trist. Far og Mor var derimod i et ypperligt Humør. Elina havde det travlt og var meget ude; naar hun var inde, var hun munter og spøgte med Mor. Mellem hende og Onkelen vexledes der hverken

Ord eller Blik. — Forholdet havde aabenbart ikke bedret sig, siden jeg sidst var hjemme.

Jeg satte mig en Stund ind til Far og Holt, der med sine Piber havde slaaet sig ned i Kamret ved Siden af Stuen. De sad og talte om forskjellige Kvægracer. Far havde faaet en skotsk Ko og Holt betvivlede, at den duede til noget. Dernæst talte man om Smurning, og Far, som var en Ven af alt nyt, havde netop faaet en ny Sort. «Det er udenlandsk Humbug,» sagde Holt. Fra Smurningen gik man over til en Arvstrid, som netop var i Gang, og Holt fandt, at begge Parter «smurte for tykt paa,» hvilket han forresten sagde om alle skriftlige Frembringelser, hvis Stil var noget livligere end Priskuranternes og Kassebøgernes. Dernæst drøftede man udenlandsk Politik. Her syntes jeg, at jeg ogsaa maatte ytre et Ord. Holt saa hele Tiden opmærksomt paa mig og sagde tilslut: «Har du begyndt at anlægge Bakkenbarter nu!» Jeg havde mindst baaret denne Prydelse i fem Aar.

Det som ærgrede mig mest ligeoverfor dette Menneske, var, at jeg i Grunden havde en Følelse af, at jeg gjorde ham Uret, naar jeg skjældte ham ud for en Tværdriver og Spidsborger.

Jeg overlod de to Mænd til sine egne Betragtninger og gik igjen ind i Stuen. Elina stod i en Krog med Mor og talte med hende i en dæmpet Tone. Jeg satte mig hen til dem. Mor strøg mig venligt over Kinden og spurgte, om jeg vilde nedsætte mig som Læge der i Bygden. — Jeg sagde, jeg vidste det ikke og ymtede noget om at rejse til Nordland — jeg tænkte paa, hvor let det kunde hænde, at min Hjembygd blev det sidste Sted, hvor jeg vilde bo. «Aa nej,» sagde Mor med et lunt Smil, «du rejser nok ikke til Nordland.» — Elina spurgte: «Har du Lyst til at være Doktor?» — Det var de første Ord, hun sagde til mig, efterat hun havde budt mig velkommen hjem. Jeg blev helt underlig tilmode derved, jeg

syntes pludselig, der var bleven Sommer udenfor; jeg følte dens bløde, varme Luft og kjendte Lugten af Blomster. Hendes Stemme havde haft en egen fortrolig Klang af noget halvt undertrykt ømt, af en tilbageholdt Følelse af Glæde, og det var, som om hendes gode, trofaste Øjne havde sagt: «jeg er din.» Jeg fik med et en ganske umaadelig Lyst til at være Læge eller hvadsomhelst, overhoved til at arbejde, kjæmpe, vove og vinde; den ringeste Virksomhed syntes mig i dette Øjeblik stor og tillokkende, og jeg saa en lysende Bane for mig. «Jeg véd intet, jeg hellere vilde være,» svarede jeg. Det forekom mig, at der gik en Skygge af Misnøje over hendes Ansigt, — jeg blev bange for, at jeg havde røbet noget af, hvad jeg følte og tænkte, og jeg besluttede at vaage bedre over mig selv.

Strax efter gik hun ud, da det var Spisetid. Mor trak mig hen i Sofaen, tog min Haand mellem sine, saa paa mig med en næsten gaadefuld Ømhed og begyndte at tale om Familielivets Sorger og Glæder. Hun fortalte, hvad nygifte Folk kunde leve for, og hvad Folk med Børn trængte. Tilsidst gav hun mig nyttige Vink om Børneopdragelsens Hemmeligheder. Jeg antog, at det var min Examen, der fremkaldte disse Vink og gode Raad, og faldt i Staver.

Ved Aftensbordet hændte der noget særdeles. Min Far rejste sig pludselig med en vis Højtidelighed og holdt en yderst forblommet Tale. Han begyndte med at sige, at vi i Aften fejrede en mangedobbelt Højtid. Det var Jul — (ubestrideligt); jeg havde faaet min Examen — (betvivltes fremdeles af Holt) — og han haabede, «at der i Aften sad en Stjerne paa Himlen, der vilde blive en Lykkestjerne for mere end en af de tilstedeværende.» Han vendte sig her specielt til Holt, hvilket bragte mig til at tro, at han sigtede til en eller anden forventet heldig Spekulation. Saa begyndte ogsaa han at tale om den

huslige Lykke, om Husfaderens Pligter og Husmoderens Opgave, og saa derved paa Holt med et næsten strengt Blik. Jeg troede, Holt tænkte paa at forandre sig, og undrede mig over, at jeg intet havde hørt derom. Tilslut klinkede han rørt med mig og var i Perle-Humør over sin egen Tale. Han straalede og Mor straalede, Elina var bleven ganske rød og varm, jeg var yderst konfus, Holt var rolig som sædvanlig, men paafaldende bleg. Vi klinkede alle og ønskede hverandre «glædelig Jul,» og Far ønskede desuden alle «til Lykke». Da Holt skulde klinke med Elina, saa jeg, at han pludselig blev staaende, uden at række Glasset frem. Ogsaa hun blev staaende en Stund med Glasset i Haanden, men satte sig derpaa uden at klinke med ham. Endelig kom Aftenens sidste Akt: alle kom ind, ønskede glædelig Jul, sad inde en Stund og hoppede saa ud igjen. Strax efter rejste Holt sig og sagde Godnat. Far og jeg fulgte ham ud paa Trappen. «Ja, vi ser Dem naturligvis imorgen, Holt,» sagde Far. Holt takkede og Far forsvandt. Da jeg kom ind, var ogsaa Mor forsvunden.

Stuen var tom — — nej, i Døren stod Elina, og — o, du rige, vidunderlige Verden! — hun saa igjen paa mig med dette egne, varme Blik, som nylig havde gjort mig hed og rød og fortumlet. Jeg kunde have raabt i vilden Sky — med et Slag vidste jeg, at jeg havde tilbragt en hel Aften med min egen Lykke — undskyld mit forvovne Udtryk. Mors mystiske Hentydninger, Fars astrologiske Skaaltale, Elinas Væsen —, og at hun nu stod der, som om hun ventede — jo, der maatte være hændt noget, og det var altsaa bekjendt. — — Jeg tror ikke, at jeg nogensinde har været saa fuldstændig fri for alt, hvad der hedder ordnet Tankegang, som i det Øjeblik. Jeg tror nok, at jeg skulde have været istand til at sige hvilkensomhelst uhørt Dumhed. Jeg var bare forundret og uendelig dumt glad, saa overstraalende, himmelfalden

lykkelig. Det undrer mig, at jeg kom over Gulvet og hen til hende og fik sagt først er hel Del, som paa ingen Maade hang sammen, dernæst en hel Del med en vistnok ganske mærkelig gaadefuld Sammenhæng og, saa endelig vovede at række hende Haanden og spørge, «om det virkelig var sandt?» — «Det véd du godt,» sagde hun og lo, og med hendes lille skjælvende Haand i min, blev jeg ogsaa vis i min Sag, men tillige igjen saa forundret over, at det kunde være muligt.

Der var stille i Huset, stille brændte Lamperne i de to Stuer, stille, vel tilmode og deltagende, syntes jeg, og stille sad ogsaa vi. Jeg saa blot to dybe, kjærlige Øjne, jeg følte blot det bløde, krusede Haar mod min Kind og hendes varme, lille Haand i min. Og veltalende var vi heller ikke, da vi begyndte at tale. Det var Ord, der svingede som de dalende Sneflokker ude for sin egen Fornøjelses Skyld, dejlige, smaa dumme Ord, som det er Livets største Lykke at have sagt og hørt. Imidlertid fik jeg dog vide, at Far og Mor vidste det hele; «havde de haft imod det, havde jeg ikke villet,» sagde hun. De havde lovet at tie med Hemmeligheden indtil videre; men ganske havde de dog ikke været istand til at holde sit Løfte, som det viste sig. Til Onkelen havde endnu ingen fortalt noget; «men han forstod det i Aften,» sagde hun.

Og saa begyndte vi at tale om den svundne Tid. Hvor utroligt meget mærkværdigt og dyrebart vi huskede. Vi mindedes vore første Stridigheder, og hun tilstod, at hun havde syntes, jeg var umaadelig vigtig, og jeg, at jeg fandt hende meget uvidenskabelig, og herover lo vi begge. Saa gjennemgik vi alle vore Læsetimer og talte om vore Ture. Jeg fortalte hende, hvorledes dette eller hint Digt, fordi hun havde fundet det smukt, pludselig havde faaet over sig et Skjær af Skjønhed og Ynde, som jeg aldrig før havde opdaget, og at Steder, der før slet intet særligt tiltrækkende havde haft for mig, var bleven

mig saa uendelig kjære, fordi de mindede mig om hende, om et Ord, hun havde sagt, et Blik, en Bevægelse — — ja, hele Bygden var først ret bleven mig hjemlig og kjær fra denne Tid og havde ligesom samlet al Verdens Dejlighed indenfor sine høje Fjelde. Hun rystede undrende paa Hovedet og sagde, hun kunde ikke forstaa det. Hun havde ikke vidst, at hun holdt af mig før hin Aften, jeg skulde i Sygebesøg. Da var hun først bleven saa angst, som om hun skulde miste alt, hvad der gjorde Livet lyst og kjært, og var derpaa igjen bleven saa stolt, saa glad og tryg tilmode. Hun fortalte, at hun havde været nede i Vejen den Aften, jeg drog, for at sige mig Farvel, men at hun tilsidst dog ikke havde kunnet beslutte sig til at træde frem. Men da hun saa fik høre, at jeg ventedes hjem, og da hun saa mig komme ind i Stuen hin Aften, — »da forstod hun ogsaa, hvordan det var med hende.» Og saa fortalte jeg hende om den sidste Tid i Byen, om hvor jeg havde tænkt paa hende, længtes efter hende og om hvor legende let det var gaaet med alt mit Arbejde. Gud véd, det var sandt, hvad jeg sagde, at jeg aldrig havde anet, hvad et Menneskeliv kunde rumme af varm, dejlig Lykke, før jeg fik hende kjær. Tilslut fortalte jeg hende ogsaa om Hjemrejsen, om min Frygt og mine Tvivl og om Aftenens Forvirring, og af alt dette lo hun og sagde: «Din store Nar!»

Da jeg fulgte hende hjem, stansede vi ved Grinden til Holts Have, hvor vi havde staaet, da det for første Gang blev mig klart, hvad der bevægede sig i mig. Den Gang havde hun fundet, at Bygden var tung og mørk. Jeg mindede hende derom. «Jeg tror, jeg synes det endnu», sagde hun. Efter nogen Betænkning lagde hun til: «Du hørte jo egentlig til udenfor Bygden.» — Jeg saa spørgende paa hende. «Ja, jeg vidste jo ikke, hvorledes det hang sammen med mig den Gang — men jeg

tror dog — nej, jeg véd alligevel ikke. Kom, lad os gaa lidt endnu.»

Jeg har mange dejlige Indtryk fra Bygden og dens Natur, mange Minder om smukke Friluftsture. Men denne Aften med mat Maaneskin, en hist og her let overskyet Himmel — Snefaldet var ophørt —, med dybt rolig, hvilende, mild Vinterluft, svagt blinkende Stjerner og Lys fra enkelte Gaarde staar dog dybere indpræget i min Erindring end nogen anden Naturscene. Da vi endelig sagde hinanden Godnat, og hun var forsvunden inde i Huset, kunde jeg endnu ikke tænke paa at gaa hjem. En saadan Oplevelse er en Opdagelse af Skjønheder hos Ens Omgivelser, som man før gik blind forbi. Og man fyldes af Længsel efter at bidrage Noget ogsaa til Andres Lykke. Jeg ilede nedover de kjendte Veje og hilste paa Huse og Gjærder, Trær og Stene som paa gode Venner og Bekjendte. Jeg hilste op til hvert Hjem, jeg kom forbi, og huskede overalt noget Godt, Sandt og Smukt ved Menneskene derinde. Jeg ønskede al Verden en glædelig Jul. Jeg var inde i hin Stue, hvor Gutten og hans Mor havde staaet udenfor, da jeg kjørte forbi. Hvad jeg sagde og gjorde derinde, var vistnok til ikke liden Forbavselse for de fattige Mennesker og vilde under andre Omstændigheder have forekommet mig selv paafaldende nok. Men i Aften var jeg hjemme overalt. Manden var ikke ganske ædru, Gutten sov og Konen holdt paa at slukke Lyset, da jeg kom ind. Jeg tror nok, at de havde mig mistænkt for, at jeg vilde inspicere deres huslige Forhold og se efter, at Alt gik ordentligt til. Og jeg havde dog bare Lyst til at bygge dem et Slot, stort og herligt som det, jeg selv boede i og at sørge for, at de aldrig nogen Julaften skulde staa udenfor sit Hjem og sige: «Nu tænder de Lys hos de Store.»

Paa Hjemvejen lagde jeg Mærke til, at der brændte Lys hos «Patrioten», der boede tilleje hos en Enke, der

havde et lidet Hus i Nærheden af Holts Ejendom. Derop maatte jeg for at ønske den enslige Mand en glædelig Jul. Jeg fandt ham gaaende op og ned paa Gulvet, røgende af en lang Pibe. Paa Bordet brændte et eneste Lys. Han saa yderst forbavset ud og troede aabenbart, at der var hændt en Ulykke. Jeg bad om Lov til at faa røge en Pibe hos ham. Den velvillige Sjæl søgte ivrigt sammen Stumperne af forskjellige Piber, der havde faaet Afsked og ladge en Haandfuld Tobak paa Bordet. «Se, det var snilt af Dem at se herop,» sagde han. — «Jeg tænkte, det maatte være ensomt — en Julaften — De har ingen —,» begyndte jeg, noget forlegen over at være falden saaledes ind i Huset. — «Aa», svarede han og begyndte at drive op og ned igjen, «jo, — ser De — Enken beder mig jo ind ved slige Lejligheder — det er en godslig Sjæl — men — forresten — De sagde: ensom — ser De, naar man har Ideer, har man et godt Selskab. Jeg tænker. Verden bliver liden om En — hvad er det, Wergeland siger —? — Naa, jeg husker det ikke. — Dog — der er — Tider — der gives jo Lejligheder, da selv Ideernes Mænd har Trang til — ja, det er, som De siger, man kan blive ensom, man kan virkelig føle sig lidt — lidt — naa —, ved Julen holder jo selv Spurvene Fest . . .» — Han kremtede et Par Gange stærkt, men kom saa pludselig hen til mig og tog min Haand: «De skal virkelig have saa mange Tak, fordi De saa op til en forholdsvis ensom Mand —.» — Han fik pludselig et mere oprømt Udseende, satte sig i det andet Hjørne af Sofaen og ytrede: «Forresten plejer jeg være nede hos Holt; men Julaften, véd De —.» — Ja, da var Holt hos os, og jeg besluttede, at Patrioten for Fremtiden ikke oftere skulde sidde alene. Vi sad en Stund og talte om forskjellige almene Emner. Patrioten var meget ivrig og dampede frygteligt. Da jeg gik,

takkede han mig paany, fordi jeg havde været saa god at se ind til «en forholdsvis ensom Mand».

Da jeg kom hjem, maatte jeg endnu se mig om paa Gaarden. Det morede mig at følge alle de ganske sorte Veje mellem Husene, at se Kornbaandene paa Laavetaget og den store Risdunge udenfor Vedskuret. Til Slut kigede jeg ind i Stalden, hvor jeg imidlertid Intet kunde se: jeg hørte blot Hestene med Velbehag tygge Havren derinde i Mørket.

Endelig gik jeg op i min Stue, satte mig ved Vinduet og saa ud i den maanelyse Vinternat. Venlige Minder fra Barndommen vaagnede, alle hjemlige, varme og kjære Indtryk fra Fjernt og Nær strømmede gjennem mit Sind, alt Smukt, jeg havde set og drømt om, blaanede i det straalende Rige, i hvilket jeg i Aften havde holdt mit Indtog.

V.

Der har du Beretningen om, hvordan jeg blev Verdens rigeste Mand og opdagede, at Tilværelsen ligner rolige, hvilende Solskyer, der gjennemglødes af varme, gyldne Straaler fra en uudtømmelig Lyskilde.

Jeg skal nu fortælle dig, hvad der senere hændte, hvorledes Solskyerne begyndte at vandre og skifte Form og Farve.

Naar jeg var hjemme i Ferierne, hørte jeg Tale om det mindre gode Forhold mellem Elina og Holt, og jeg saa jo ogsaa, hvor koldt og fremmed de behandlede hinanden. Men jeg fandt den Gang, at det Hele var let forklarligt. Jeg syntes ikke om Holt, og jeg fandt det ganske selvfølgeligt, at heller ikke Elina kunde udstaa ham, og at det maatte været et Kors at skulle bo sammen med ham.

Men da jeg lærte Holt at kjende, kunde jeg som de

Andre ikke længer forstaa, at disse to Mennesker skulde have saa liden Sympathi for hinanden.

Allerede mit første Møde med Holt, Dagen efter Forlovelsen, gav mig Lyst til at lære ham nærmere at kjende. Elina havde fortalt mig, at han den foregaaende Aften havde siddet oppe og ventet paa hende, og at han, da hun kom hjem, havde spurgt hende, om hun var forlovet. Hun havde svaret, og der var ikke blevet talt mere om den Ting. Men Elina tilføjede, at hun havde set paa ham, at han var vred.

Jeg spurgte hende, hvad han kunde have imod det. «Jeg ved det ikke,» svarede hun; «jeg tror, han har imod Alt, hvad jeg gjør.»

Det var Juledags Formiddag og Kirkegangstid. Hun gik ud for at tage Ydertøj paa sig, og en Stund efter traadte Holt ind. Han kom hen til mig paa sin sædvanlige rolige og betænksomme Maade, men med et vist Søndagsudtryk i sit Ansigt. Han rakte mig Haanden, saa aabent, næsten varmt paa mig og sagde: «Jeg ønsker dig tillykke.» — Jeg takkede, men vidste saa ikke, hvad jeg videre skulde sige. Endelig spurgte jeg: «Har De imod det, Holt?» — «Nej, hvorfor skulde jeg have imod det, naar I er enige?» svarede han og saa ud af Vinduet. «Jeg har aldrig hørt Andet om dig, end at du er en brav og dygtig Mand. Jeg ønsker Jer alt muligt Godt.»

Jeg blev saa uendelig overrasket og rørt. Aldrig har nogen Ros syntes mig saa meget værd og gjort mig saa stolt som denne. Det var, som havde jeg faaet et Hædersdiplom, som Alle maatte respektere. Og jeg, som havde troet, at han tvivlede baade om min Hæderlighed og min Duelighed. Jeg følte mig igjen saa skamfuld over, at jeg ofte i mit stille Sind havde skjældt denne Mand ud for en Tværdriver og Spidsborger.

Der var imidlertid Noget ved ham, som gjorde mig det umuligt at ytre Noget af, hvad jeg følte. Det havde

aldrig lyktes mig at faa en Samtale i Gang med ham, og det lyktes mig heller ikke nu. Jeg følte mig lettet, da Elina kom ind, færdig til at gaa i Kirke, og jeg tror, det samme var Tilfældet med ham.

Da jeg siden fortalte Elina, hvad han havde sagt, ytrede hun: «Nej, mod dig har han sagtens Intet.» — «Men hvad kan der saa være i Vejen?» spurgte jeg. — «Ja, jeg ved det som sagt ikke. Han siger mig jo aldrig, hvad der er i Vejen.» — Jeg gjættede paa, at han kanske nødig vilde miste hende. — «Miste mig? Holt?» Hun lo haardt. «Aa, jeg tror ikke, han tog sin Død deraf.»

Der var baade Smerte og Harme i denne bitre Tone, og jeg begyndte at ane, at der var en langt dybere Splid mellem de To, end jeg før havde tænkt. Imidlertid hændte der dog paa en Tid ikke Noget, der bragte den dulgte Uvilje, de nærede mod hinanden, til Udbrud. Dagene gik sin jevne, rolige Gang, og imidlertid begyndte jeg lidt efter lidt at komme paa en fortroligere Fod med Holt.

I Begyndelsen indskrænkede vor Omgang sig til et forøvrigt fra begge Sider meget venligt Goddag og Farvel. Han kom sjælden ind i Stuen uden ved Maaltiderne og var da i Regelen meget ordknap. Han var altid meget venlig mod mig, men det forekom mig, at de faa Ord, han henvendte til mig, kostede ham Anstrængelse. Han talte heller aldrig om saadanne Emner, som maatte ligge ham selv nærmest — hans Bemærkninger var aabenbart den velvillige Værts, der føler sig forpligtet til fornemmelig at dvæle ved, hvad der maa antages at have mest Interesse for hans Gjæst. Han syntes desuden ikke at befinde sig vel i sin egen Stue; der hvilte synlig et Tryk over ham derinde, og det var ikke vanskeligt at se, at han drog Vejret lettere, saasnart han kunde fjerne

sig, stoppe sin Snadde og begive sig ind paa Kontoret eller ned paa Pakboden.

Det blev mig da omsider klart, at det var paa disse Steder, Manden maatte søges, ifald man vilde lære ham at kjende, og jeg besluttede derfor at gaa over paa hans egne Enemærker.

En Dag gik jeg altsaa ned paa Pakboden og fandt ham i fuld Virksomhed dernede mellem Tønder og Kasser, Mel- og Kornsække, Ruller af Tov og Bunker af Skind, af Jern, af Planker og Bord. Der var en yderst blandet Lugt af Sild, saltet Torsk, Hamp, Tjære, Tran, Petroleum og umalet Træ dernede, og man maatte bevæge sig varsomt for ikke at blive indsat med et eller andet af de lugtende Stoffe. Det var i det Hele ikke noget Opholdssted for Folk med svage Nerver. Gulvet havde flere farlige Aabninger, gjennem hvilke man saa ned i den grønne, tangfyldte Sø eller den skjælbesatte Fjære. Fremme ved Lugen gik Hejsetovene op og ned med stort Rabalder, og paa Loftet over En hørtes der nu og da nogle forfærdelige Dunk i Gulvet. Rundt om En havde Folk det travlt og tog i Skyndingen ikke mange Hensyn til sine Medmenneskers Bekvemmelighed. Endelig hørte man fra Kramboden, der udgjorde en Del af Pakhuset, en højrøstet Samtale af handlende Bønder.

Her var imidlertin Holt i sit Element ligesom paa Søen. Jeg lagde atter Mærke til, hvor godt han tog sig ud i sin tykke Kavaj, der han gik frem og tilbage i Pakhuset og paa en egen stilfærdig, men bestemt Maade ledede det Hele; han var ganske vist en vakker Mand, og i disse Omgivelser blev man tillige opmærksom paa, at der var et Præg af Dannelse over ham, som ellers ikke faldt saa let i Øjnene.

Han saa lidt spørgende paa mig, da jeg kom, formodentlig i den Tanke, at jeg havde et bestemt Ærinde til ham. Men det spørgende Udtryk fik en betænkelig

Tilsætning af Mistænksomhed, da jeg fortalte, at jeg var kommen for at lære, hvorledes det egentlig gik for sig med en Bedrift som denne. Han viste mig dog godmodigt omkring og gav mig Besked, men i Tonen, hvori han svarede paa mine Spørgsmaal, laa der dog ofte Forundring over, at Nogen overhoved kunde spørge om Ting, som ethvert fornuftigt Menneske efter hans Opfatning af sig selv maatte kunne finde Rede i. Han vidste ikke selv af, at ogsaa han en Gang havde lært Alt dette; han havde set det for sine Øjne, fra han var Gut, og syntes nu at antage, at Indsigt i disse Ting var Mennesket medfødt. Imidlertid maa han vel have mærket, at Alt, hvad han fortalte mig og viste mig, morede mig, thi han blev lidt efter lidt næsten interesseret i at gjøre mig Bedriften begribelig og var øjeblikkelig rede til at følge mig op paa sit Kontor, da jeg bad ham om at faa se, hvordan han førte sine Bøger.

Kontoret var efter min Smag et uhyggeligt Hul. En stor, grøn, blækket og støvet Pult stod mellem begge Vinduer, i hvilke der paa en Snor hang Regninger og Dampskibsruter. Et Bord med Tobak og en Mængde Snadder, nogle Stole, en gammel, stenhaard Sofa og to Spyttebakker af Træ udgjorde Bohavet. Den ene Væg var dækket af et stort Landkort. Ved Siden af Kontoret var hans Soveværelse, og der stod to Reoler med Bøger. Jeg saa nysgjerrigt derhen; thi det interesserede mig unægteligt at vide, hvori Holts Læsning egentlig bestod. Jeg saa først en Mængde Hefter af et Tidsskrift for Landmænd, dernæst forskjellige populære naturvidenskabelige Skrifter, saa «Riises Arkiv» og endelig en Del historiske Værker af engelske og franske Forfattere i Oversættelse.

Mit Ønske om at se Forretningsbøgerne blev opfyldt, og jeg lagde lejlighedsvis Mærke til, hvilken Mængde udestaaende Fordringer, han havde i Bygden. Han havde

ogsaa Ord for at være en lempelig Mand mod sine Skyldnere, ligesom han havde en egen, smuk, venlig, men bestemt Maade at behandle Bønderne paa, som i Forbindelse med hans bekjendte Dygtighed havde indgydt dem en Respekt for Manden, som var mærkbar overalt, hvor hans Navn blev nævnt. Da Bøgerne var besigtigede, havde jeg foreløbig intet Mere at spørge om; nogen videre Samtale vilde ikke komme i Gang, og jeg bød derfor Farvel.

Fra denne Tid var Holt langt mindre forbeholden mod mig. Saasnart han blev vis paa, at det ikke blot var af tom Nysgjerrighed jeg søgte Forklaringer om forskjellige Ting ved hans Bedrift, men at det virkelig var mig om at gjøre at faa et Indblik i Sagen, blev han meddelsom, saavidt hans Natur tillod ham det, og vi savnede ialfald ikke et Samtaleæmne. Jeg var fra nu af ofte inde paa hans Kontor og nede i Pakboden og vovede stundom endog at have min Mening om Et og Andet. Han saa igjen en Smule mistænksomt paa mig, som om han frygtede for, at her stak Noget under, og i Begyndelsen svarede han ikke synderlig paa mine Bemærkninger. Men omsider fandt han sig ogsaa i at indlade sig i en Diskussion; han blev mod Sædvane nu og da siddende inde en Stund efter Middagen, naar jeg var deroppe; det hændte endog, at han kunde tilbringe en hel Aften inde i Stuen, og naar han var hjemme hos os, hørte han paa mig med næsten lige saa megen Opmærksomhed som paa Far, hvis praktiske Skjøn han kjendte af lang Erfaring.

Havde Holt virkelig fra først af haft imod Forbindelsen, syntes der dog nu at være sket et Omslag i hans Sind. Det lod endog til, at han begyndte at finde sig til Rette i sit eget Hjem bedre end før, og ikke alene jeg, men ogsaa mine Forældre lagde Mærke til, at hans Væsen ligeoverfor Elina begyndte at forandre sig. Han var fremdeles tilbageholden eller rettere genert ligeoverfor

hende, men hans Stemme havde ofte en saa mild og venlig Klang, naar han talte til hende, og hans Blik var saa varmt, næsten bønligt, at det mer end en Gang forekom mig, som om han bad hende om Forladelse for en tilføjet Uret og paa sin tavse Maade bønfaldt hende om at glemme Alt, hvad der før kunde have været imellem dem. Elina syntes dog Intet at mærke, og en Dag skulde jeg da ogsaa blive overbevist om, at hun ikke havde glemt den Fortid, der stod imellem dem.

Jeg havde en Gang tænkt paa at nedsætte mig som Privat-Læge i min Hjembygd og havde ogsaa talt til Elina derom. Hun syntes først at glæde sig ved denne Plan og ytrede: «Saa kan de fattige Syge faa Lægehjælp hos dig — nu maa de ofte vente, til det er for sent.» Men siden lod det dog til, at hun var kommen paa andre Tanker; thi da vi senere kom til at tale derom, sagde hun: «Det er ikke Noget for dig.» — Da Udsigterne for en Læge der i Bygden heller ikke var synderlig gode, blev der ikke videre Tale om denne Sag, og jeg lagde foreløbigt alle Fremtidsplaner til Side.

Men en Dag bad Far mig følge sig ind paa sit Kontor; han havde en vigtig Sag at tale med mig om. Han begyndte med at sige, at han for sin Del Intet havde imod, at jeg gik over i en anden Stilling, om der maatte frembyde sig en Anledning. Han spurgte mig derpaa, om jeg havde Noget imod at blive Forretningsmand. Jeg bad om nærmere Forklaring, og han meddelte mig nu, at Holt havde været hos ham og at han, efter at have talt om en Læges Udsigter og om at «sene Giftermaal var en Uting», havde bedet Far spørge mig, om jeg kunde have Lyst til at gaa ind i hans Forretning. Han synes at have faaet det Indtryk, at jeg ikke var uskikket til det, og han trængte til Hjælp. Selvfølgelig vilde det koste mig baade Tid og Arbejde at komme til Rette i min nye Stilling, og jeg maatte forlade mit Hjem for et

Par Aars Tid. Men naar denne Læretid var omme, vilde jeg ogsaa strax kunne gifte mig. Min Far endte med at sige, at dette smukke Forslag havde overrasket ham højlig. «Jeg skulde da være hans Fuldmægtig eller noget Lignende?» spurgte jeg. — «Nej, hans Kompagnon», svarede min Far til min Forundring; thi det var mig vel bekjendt, at Holts Forretning var meget indbringende, og han maatte jo vide, at det Indskud, min Far kunde gjøre paa mine Vegne, vilde være meget lidet. Tanken var mig imidlertid ikke kjær. Jeg havde ikke i og for sig Noget imod at sysle med en praktisk Bedrift som denne, men jeg var glad i det Fag, jeg havde valgt, og det hele Arrangement var desuden min Uafhængighedstrang imod. Imidlertid syntes det mig meget smukt af Holt at gjøre et saadant Forslag, og jeg besluttede strax at tale med Elina derom.

Jeg gik endnu samme Dag over til Holt og fandt Elina siddende ved Vinduet, beskjæftiget med Søm. Hun havde det travlt og stansede ikke i Arbejdet, men nikkede blot smilende til mig og pegte paa en Stol. Jeg satte mig og fortalte om Holts Tilbud. Under hele Beretningen syede hun flittigt, som om hun egentlig slet ikke hørte paa mig. Af og til saa hun ud af Vinduet, og jeg lagde da Mærke til, at hun var meget bleg. Da jeg havde endt, spurgte hun: «Kunde du have Lyst til at tage imod det Tilbud?» Jeg troede, hun tænkte paa, at det vilde falde mig tungt finde mig i en saadan Beskjæftigelse og svarede, at Arbejdet skulde ikke afskrække mig. «Ja, da vil ikke jeg,» svarede hun, kastede heftigt Sytøjet fra sig og gik et Par Gange op og ned i Stuen. «Jeg ved ikke, hvorfor han» — hun sagde aldrig Onkel — «vil blande sig i vort Forhold. Han synes vel, jeg bliver for længe her i hans Hus. Han vil kjøbe sig fri. Men at han kan tro, at jeg vilde — vilde . . . Aa, det skal være godt, naar dette Hus ligger langt bag mig.» —

Jeg saa forbavset paa hende. Hele hendes Ansigt brændte, luede af Harme og Uvilje. — «Jeg synes dog, man maa indrømme, at det var smukt af din —». — «Smukt?» afbrød hun mig, stansede og saa paa mig med et ejendommeligt, paa en Gang koldt og indigneret Blik. «Det kan være, det er smukt. Men jeg kan sige dig, at jeg modtager ikke Noget af ham, naar jeg kan undgaa det — — jeg har nok af det, jeg maa tage imod.»

Vi hørte Trin i Gangen, og strax efter kom Holt ind. Elina satte sig igjen til sin Søm. Efter at Holt havde hilst paa mig, indtraadte der en Pavse. Omsider saa Elina op paa ham, men uden at slippe sin Søm: «Jeg hører, du har tilbudt Henrik Plads hos dig», sagde hun, og hendes Ansigt var igjen blegt og Øjnene forunderligt tilslørede. — «Ja — jeg — har —» begyndte Holt langsomt, næsten forlegent; men hun lod ham ikke fortsætte. — «Betyder det, at du helst saa, jeg rejste herfra strax?» spurgte hun koldt og haardt. — Dette var den eneste Gang, jeg saa Holt tabe sin sædvanlige Fatning. Langsomt gjød en mørkerød Strøm sig op over hans Ansigt, og der kom et saa ubeskriveligt, paa en Gang skamfuldt og smerteligt Udtryk i hans Øjne, at hele Manden et Øjeblik blev mig ganske ukjendelig. Han stod som sædvanlig med Hænderne i sin Kavaj, men der var intet mere igjen af hans sædvanlige sikre Holdning; han saa raadvild og forknyt ud, som om han var greben i en rigtig nederdrægtig Handling og havde dog samtidig et saa uendelig sørgmodigt Udtryk i sine klare og forstandige, men i Regelen lidt flegmatiske Øjne. Lidt efter lidt blev imidlertid hans Ansigt igjen blegt, og Udtrykket blev det gamle, rolige, alvorlige og maaske lidt sære. Han tog betænksomt et Par Skridt mod Ovnen og blev staaende med Ryggen mod den. «Jeg har slet ikke tænkt, det skulde betyde noget Særdeles,» sagde han langsomt. «Vil Henrik ikke gaa ind paa mit Tilbud, staar det ham

jo frit for at lade det være.» — «Saa tror jeg, det er bedst, vi ikke taler mere om den Ting,» sagde Elina, rejste sig og gik ud.

Det var med en egen Følelse, jeg sad igjen. Jeg følte mig forstemt, forvirret og raadvild. Jeg syntes dog, jeg maatte sige ham, hvad jeg tænkte om hans Tilbud. Han svarede blot: «Aa, nej, jeg skulde betænkt —.» Saa stoppede han sin Snadde, men glemte at tænde den, stak den i Lommen igjen og gik.

Da Elina kom ind igjen, gik jeg lige paa Sagen og bad hende dog engang sige mig, hvad der dog egentlig var Skyld i dette Forhold mellem hende og Onkelen. «Hvor kan jeg vide det,» svarede hun. — «Men saaledes har det da ikke altid været? —» «Han har altid været saaledes, siden jeg blev voxen. Men lad os tale om noget andet,» tilføjede hun utaalmodigt. «Men du —?» — «Nu, jeg blev, som du ser — og som han vel helst vil have det, tænker jeg.»

Da jeg kom hjem, fortalte jeg Far Udfaldet. «Hm», sagde han; «det er dog et eget Forhold mellem de To. Elina er en brav Pige, hun er en udmærket Pige, klog, dygtig og varmhjertet; men jeg tror, hun ligner sin Onkel for meget — hvad de vil, det vil de.» — «Men noget maa han da have imod hende?» — «Ja, hvem kan vide det, han taler jo aldrig om saadant. Da hun var liden, behandlede han hende med en Omhu, som ligefrem var rørende. Men saa —«. — «Saa?» — «Ja, Gud véd, hvad der saa er kommen i Vejen, men lidt efter lidt er det blevet, som du nu ser. Jeg maa forresten sige, at det var hos ham, Forandringen først blev synlig.»

«Holt er egen,» forklarede Mor, da Talen senere i hendes Nærværelse atter kom til at dreje sig om dette Emne. «Han gaar og ærgrer sig over alt, som han ikke forstaar og bider sin Ærgrelse i sig, til der er ikke noget Udkomme med ham mere. Hun har ikke udviklet sig

efter hans Hoved, det tror nu jeg er hele Sagen. Vist er det, at Elina ingen Skyld har og at hans Væsen nok kunde give hende Grund til at tro, at han helst var hende kvit.»

VI.

Efter denne Dag hændte det ikke oftere, at Holt blev siddende inde i Stuen efter Maaltidet. Han havde fremdeles den samme venlige Tone mod Elina, som i den senere Tid lidt efter lidt havde afløst hans forrige korte og noget kolde Væsen, men der var nu tillige udbredt en stille Sørgmodighed over ham, en haabløs Forsagthed, som det kunde gjøre En ganske ondt at se paa. — Efter nogen Tids Forløb begyndte jeg igjen at aflægge Besøg inde paa Kontoret og nede paa Pakboden. Han tog ligesaa venligt imod mig som før, men var dog mindre meddelsom. Af og til kunde der dog komme en Samtale i Gang, og vel oftere om saadanne almene Emner, som vi forhen sjelden havde berørt. Jeg vidste fra før af, at han havde Kundskaber, — at han ogsaa havde Læsning udenfor de Omraader, som hans Fagdannelse havde ført ham ind paa, erfarede jeg nu. Han læste naturvidenskabelige Skrifter med Interesse, men dog helst saadanne, der var fra en ældre Tid, og hvori de Synsmaader fastholdtes, som var herskende i hans Skoledage. Han læste ogsaa Historie, især politisk Historie. Han holdt mest af de Forfattere, der fortalte nøgternt-hverdagsligt og i sine Domme viste et praktisk Blik. Forfattere, der førte en billedrig Stil, mistænkte han for Upaalidelighed, og Alt, hvad der smagte af Filosofi, mishagede ham i høj Grad. Jeg havde lagt Mærke til, at der ikke fandtes nogen Bog af skjønliterært Indhold i hans Boghylde. Jeg fandt nu, at han heller aldrig læste nogen saadan, og jeg tror nok, at han ansaa baade Digterne og dem, der læste

Digtning, for at være mere barnagtige, end det sømmede sig for voxne Mennesker.

Jeg ved ikke, om det var Holts Mangel paa Sans for en enkelt Gren af Literaturen, der bevirkede, at Elina havde saa ringe Tanker om Onkelens Aandsdannelse i det hele. Vist er det, at hun ikke troede paa hans boglige Interesser. Da jeg engang omtalte, at jeg havde fundet ham langt mere belæst, end jeg knnde havde tænkt mig, svarede hun kort: «Saa, Jeg har ikke mærket noget til det.» Og da vor Samtale en anden Gang drejede sig om Vang, kom denne hendes Mistro til Onkelens Dannelse endnu tydeligere for Dagen. — Hun syntes i det hele ikke om Patrioten og bedømte ham meget strengt.

Det var fejgt eller dovent af ham, at lægge sig her i en Afbygd som denne, hvis det virkelig var sandt, at han følte Kald og Evner til en større Virksomhed. Havde der været noget Alvor med ham, var han vel bleven paa Kamppladsen, mente hun. Og hans Besøg hos Holt kunde ikke have noget nobelt Motiv. «Det er jo en belæst Mand,« sagde hun, «og en Mand, som ikke bryder sig om det, som Holt sysler med. Hvad kan det saa være for ham at sidde derinde hos Holt Aften efter Aften? Han gjør Nar af Holt» — og her kom der en egen kold. truende Glans i hendes Øjne —; «men jeg skal sige dig noget: til at behandles paa den Maade er Holt sandelig for god.»

Det var den eneste Gang, jeg havde hørt hende udtale sig til Fordel for Onkelen, og det skete paa en Maade, som viste mig, at hun, naar det kom til Stykket, nok vidste at vurdere hans Menneskeværd, og at hun ikke tillod andre at gaa ham for nær, om hun end selv ikke kunde forsone sig med ham.

Jeg forsøgte at forsvare Patrioten, men forgjæves. Hun troede ikke paa Holts boglige Sans, og endnu mindre

troede hun paa, at bogligt uddannede Folk for Alvor kunde bryde sig om de praktiske Sysler, der beskjæftigede ham.

Ja, det var forunderligt, hvor fjernt hele Onkelens Virksomhed og overhovedet hele det Bygdeliv, som før havde optaget alle hendes Tanker, nu laa hendes Sind. Jeg huskede den Tid, da hun førte mig om fra den ene Hytte til den anden og fortalte mig alle disse Bygdemenneskers Historie. Jeg huskede den Tid, da hun modtog Sildeladningerne paa Bryggen og kjendte sin Onkels Pakbod, og hans Bøger lige saa godt som han selv og hans Arbejdere endnu bedre. Jeg huskede, at jeg dengang fandt det ubegribeligt, at dette kunde udfylde et tænkende Menneskes Tilværelse. Hvor alt var forandret! Dette stille Bygdeliv havde nu i mange Maader vundet min Interesse. Denne beskedne Virksomhed og disse mange «stille Historier» havde lidt efter lidt faaet en Tiltrækning og en Betydning for mig, som jeg for nogle Aar siden vilde have anset for umuligt. Men for Elina syntes hele denne lille Verden lukt. Det kjedede hende, naar jeg talte om disse nærliggende Ting. Hun syntes overhoved at have tabt Lysten til at beskæftige sig med Virkeligheden; hun vilde helst læse, atter læse eller høre mig fortælle.

Og vi læste da ogsaa en Tid som i gamle Dage, vi gik vore Ture og talte om det læste. Men pludselig syntes heller ikke Bøgerne at kunne fængsle hendes Tanker længer. Hun saa ofte aandsfraværende ud, naar vi læste, eller der mødte mig et spændt, uroligt, spejdende og spørgende Udtryk i hendes Ansigt, som om hun altid ventede at noget særdeles skulde hænde. Til andre Tider saa hun skuffet og misfornøjet ud. Det var, som om hun opgav et Haab, hun havde næret, eller opdagede, at noget, hun havde troet paa, var en Ilusion. Jeg vilde ofte tale til hende derom; men med et var dette sælsomme, forskende Udtryk igjen forsvundet, og jeg maatte spørge mig selv,

om jeg ikke havde set fejl. Hun var jo ellers uforandret, kanske blot lidt mere indadvendt og tankefuld, end hun plejede. Stundom syntes jeg ogsaa, at dette egne Blik i hendes Øjne især kom frem, naar Onkelen var tilstede, og at det nærmest gjaldt ham.

Jeg gjættede da paa, at ogsaa hun nu havde faaet Øje for Onkelens forandrede Væsen og lagt Mærke til den Sørgmodighed, der var udbredt over ham, og at hun angrede de skarpe Ord, hun havde ladet falde, maaske gjennemgik hun i Tankerne Alt, hvad der var hændt imellem dem, kanske fandt hun, at der ogsaa kunde have været nogen Uret hos hende, og ventede en Tilnærmelse fra hans Side forat kunne sige ham et venligt og forsonligt Ord.

Jeg ønskede af mit ganske Hjerte, at jeg maatte have gjættet ret; thi det blev mig Dag for Dag tydeligere, at ogsaa hun led dybt under dette Forhold og længtes efter en bedre Forstaaelse.

Paa denne Tid mødte jeg en Dag Vang paa Landevejen. Han var i slet Humør, men meddelsom som altid. — «De har dog sandelig Ret i, hvad De sagde Julaften,» begyndte han. »Man er miserabelt ensom i et Afhul som dette. Filistere, gamle, konservative Stenbidere, se, det er Befolkningen. Jeg plejer jo tage ned til Holt, som De ved — det er et saadant skikkeligt Menneske» lagde han til i en næsten undskyldende Tone. «Men siden han er begyndt at blive Misantrop, har man bare Sorg af ham.» — «Misantrop?» — «Javist, har De ikke mærket det?» — «Jeg ved ikke —.» — «Jeg tror gjerne, det er undgaaet Dem. Man maa kjende den Mand meget nøje forat vide, hvad der foregaar i ham. Ser De, han er nu ikke noget diskuterende Medlem af Menneskeheden, men han er et røgende og et lyttende. Og naar den Mand svigter sin Pibe og desuden falder i Staver, da er det betænkeligt.» — «Ja, jeg har jo nok set —.» — «Det er et mærkværdigt Menneske,» afbrød Patrioten mig! «Se nu for

Exempel! Jeg er vis paa, at der i Grunden stikker en Frihedsmand i denne Holt.» Jeg maa have set forundret ud; thi han blev ved. «Ja, det forbauser Dem. Det er nu heller ikke saadan ligefrem mærkbart. Han er nu ikke, hvad jeg vil kalde statsborgerlig disponeret — De forstaar mig? Han taler nødigt om saadanne almęne Ting, men har dog altid haft et aabent Øre for et varmt og frimodigt Ord. Ja, man skulde egentlig ikke tro, at han var Patriot. Naar jeg taler til ham om Politik, sidder han der med et lunt Smil, som om han fandt, at det var noget gyseligt Vaas det hele, og stundom siger han — tilsyneladende sarkastisk, forstaar De. — «Ja, de skulde spurgt dig tilraads,» eller «Død og Pine, ifald du sad i Regjeringen.» Men i Grunden, ser De, i Grunden er han med; han vil blot ikke være ved det. — Dog, nu er det forbi, han siger ikke et Muk, han smiler ikke engang og røger som sagt slet ikke.»

Vi stod udenfor Gaarden. Jeg spurgte «Patrioten», om han ikke vilde se ind. Han takkede, og vi gik op paa mit Værelse. Her udvalgte min Gjæst sig den største Pibe, han kunde finde, satte sig i Sofahjørnet og begyndte at dampe.

«Vi talte om Holt,» sagde han. «Ja ser De, hele hans Mismod skriver sig fra dette med Elina — undskyld — jeg huskede ikke — De er jo — hm —.» — Jeg bad ham forklare sig. «De tillader det? Naa. Jo, ser De, hun er nu trods alt hans Øjesten. Ugift — barnløs — ofte stuslig Tilværelse, kan De tro. Og Elina har han holdt af som en Datter. Jeg tror, det vil tage forfærdeligt paa Holt at miste hende.» — Jeg blev pludselig opmærksom. — «Tror De virkelig, at — at —.» Jeg stansede, og tænkte paa, at Holt jo selv havde villet fremskynde denne Skilsmisse. Han blev ved: »Jeg har kjendt ham længe, og jeg siger Dem, at Holt først begyndte at blive Menneske, da Elina kom i Huset. Dette milde,

barnlige ved ham — har De aldrig lagt Mærke til, hvor blød han kan være? — ja, ser De, det er kommen med hende.»

«Patrioten» maa have læst Forundring eller Tvivl i mit Ansigt; thi han blev ved: «De tror det ikke? De tænker som saa Mange og som Elina selv, at han tvertom har imod hende? Jeg kan forstaa det. Men ser De, jeg ved, han holder af hende; jeg har hundrede Beviser derpaa. Havde De bare som jeg set, hvor ængsteligt han spejder efter, om der er nogen Forandring, hun ønsker i Huset, vilde De ikke kunne tvivle længer. Men han spørger hende aldrig, og naar han ad Omveje er kommen paa det Rene med hendes Ønsker, opfylder han dem paa en barsk og tyrannisk Maade, som om det var et Indfald af ham selv, og som om han ingen Indvending vilde taale. Og bagefter er han ganske syg, indtil han har faaet at vide, om det er ret, eller om der endnu mangler Noget. Aa, det er vidunderligt at se dette ærlige Menneske forsøge sig i at være listig, at gaa Bagveje, som naar han har villet faa mig til at undersøge, hvordan hans Foranstaltning er bleven optagen. Han er ganske dum til saadant; men jeg har aldrig ladet mig mærke med, at jeg forstod Hensigten. Og De maa vide, han har et helt Oplag af Ting, som han har hørt hende ytre Ønske om, og som han strax har anskaffet, men ikke turdet forære hende. Der er en hel Kasse fuld af Bøger — det er fra den Tid, hun begyndte at faa Smag for Læsning. Har De set den lille Sejlbaad, han har nede i Nøstet. Der er ikke et Bord lagt i den, ikke en Nagle sat, uden at han selv har været til Stede ved Arbejdet. Det er det fineste, yndigste lille Fartøj, De kan tænke Dem; det er gjort med en Omtanke, en Omhu, jeg kunde næsten sige en Kjærlighed, som er overordentlig rørende. Men den staar ubrugt dernede i Nøstet — og jeg tror aldrig Elina har set den en Gang, i al Fald har han aldrig sagt, at

den var til hende. Og den Gang hun var syg! Ja, da saa man ret hans Omhu for hende. Jeg ved ikke, naar den Mand sov og spiste i den Tid. Jeg fandt ham aldrig af Klæderne, aldrig til Bords og aldrig ude af Huset, uden hver Gang han var efter Doktoren. Han saa ud, som om det var ham, der var dødssyg, og ikke hun. Og saa skulde De have set ham den Dag, det Værste var overstaaet, og det var vist, at hun vilde komme sig. Jeg kom derned om Formiddagen. Men jeg har aldrig set noget saa — saa — hvad skal jeg kalde det? — uskyldigt — som hans Glæde. Han sagde slet ikke Noget om Elina, men da jeg kom, foreslog han, at vi skulde drikke et Glas Vin sammen. De ved, hvor nøgtern han er, og at han næppe kan skjælne den ene Vinsort fra den anden. De skulde da have set ham sidde der og se paa Flasken med en Kjendermine, more sig over Vignetten og Blypapiret og beundre Vinens Farve og Lugt. Og saaledes med Alt, der mødte hans Blik; det var, som om Verden var splintrende ny; det var saa mærkværdigt, hvor Solen skinnede den Dag, Fjorden var mærkværdig blaa, Luften mærkværdig let, Græsset havde haft en mærkværdig Væxt i den sidste Tid, og da han gjorde sig en Runde nede i Pakboden, fandt han, at Alt, som var bleven udrettet derinde i den Tid, han havde været som borte fra det Hele, baade fra Butiksvendenes og Arbejdernes Side, var ligesaa mærkværdigt som alt Andet. De skal have en Extraløn for dette, sagde han. Saaledes har jeg aldrig, aldrig set ham, hverken før eller siden. Men da Elina kom ned, var han som før. — Stundom kunde han være lidt komisk, som den Gang han begyndte at klæde sig paa Moden. Ja saamæn, Holt har været paa Moden, siger jeg Dem, i hele otte Dage. Jeg kan ikke sige, hvor forundret jeg blev ved en Dag at finde ham iført smale Buxer istedenfor de vide, han ellers altid bar, en liden koket Figurfrak istedenfor hans kjære Ka-

vaj og med moderne Staaflipper istedenfor hans sædvanlige brede Nedfaldskrave. Han blev ganske purpurrød, da jeg begyndte at mønstre ham med store Øjne. Han lod, som om Intet var paafærde; men jeg huskede godt, at Elina kort før havde sagt, at hun ikke syntes om, at Folk gik afstikkende gammeldags klædt. Nej, det varede ikke længe, dette Forsøg paa at gaa klædt paa Moden — han saa kejtet ud i den nye Dragt og maa vel ogsaa have følt det selv; thi en Dag fandt jeg ham igjen i sin Kavaj, sine vide Buxer og sin brede Krave, og nu først var han da ogsaa den rigtige Holt. — Jeg spørger Dem nu, kan man efter Alt dette tvivle paa hans Hengivenhed for Elina?» —

Jeg maatte give «Patrioten» Ret. Jeg havde i mit stille Sind ogsaa altid tænkt, at Holt i Grunden holdt af hende. Men det var mig dog fremdeles en Gaade, hvorfor han saa omhyggeligt havde skjult sine Følelser for hende.

«Ja, det er det Mærkværdige», sagde Vang. «Han har ikke alene dulgt sit sande Sindelag, han har endog opført sig saaledes, at hun maatte tro, Samlivet med hende var ham et Aag. Han har saaledes flere Gange forsøgt at fjerne hende fra sig. Han har villet have hende til Byen og endog udenlands.» — Jeg vidste det. — «Og af hvad Grund? Jeg spurgte ham en Gang derom. Aa, sagde han, det maa da vel være bedre, end at gaa her og blive dum af mit Selskab. Det er udlagt: Hvad kan jeg, der er tilaars, lidt sær og uden synderlig boglig Dannelse, være for en ung Pige som Elina? Og han kjender hende. Han ved, at, anede hun, hvor nødig han vilde miste hende, da vilde hun føle sig forpligtet til at leve og dø deroppe i det lille Hus. Men han vil netop ikke, at hun skal føle sig afhængig af ham, og derfor ser han aldrig til den Side, hvor hun gaar.»

Patriotens Forklaring af Holts Adfærd forekom mig

noget søgt. Men jeg kunde heller ikke finde nogen bedre. Indesluttede og ensligt levende Mennesker kan vistnok tilslut blive saa sky for at røbe sine Følelser, at det tilslut bliver en ren Sygdom hos dem; men hvad jeg her havde hørt om Holt, syntes mig dog umuligt alene at kunne skrive sig fra Undseelse og Mangel paa Meddelelsesevne.

Vang blev ved: «Jeg er vis paa, at De som Elinas Forlovede aldrig har mødt andet end Velvilje hos ham.« — Det kunde jeg ikke nægte. — «Jeg føler mig ogsaa overbevist om, at han vilde gjøre alt, hvad der staar i hans Magt, for at I saa snart som muligt kunde faa Eders eget Hjem. Det havde jeg Beviser paa, hvad jeg dog ikke meddelte min Gjæst. — «Og dog siger jeg Dem, at han med dødelig Angst har ventet paa den Dag, da Elina skulde indgaa en saadan Forbindelse og saaledes maatte forlade ham. — Ja, De finder kanske alt dette sort? Jeg finder det nu sublimt.»

Jeg ytrede mig ikke derom, Patrioten taug en Stund, og vi begyndte derefter at tale om andre Ting. Lidt efter lidt bemægtigede «de statsborgerlige Interesser» sig ham ganske. Jeg taug og tænkte paa mine egne Ting, hvilket havde til Følge, at Patrioten, da han tog Afsked, komplimenterede mig for «min levende Sans for det Almene.»

VII.

Nogen Tid efter, paa Overgangen mellem Vinter og Vaar bad Elina mig gaa en Tur med hende — vi havde paa længe ikke foretaget nogen Udflugt.

Nogle Ugers Tøvejr havde taget Sneen bort fra alle lavere liggende Strøg. Pludselig var der igjen kommet Frost, Vejene var haarde, Græs og Træer var bedækkede af et tykt Rimlag og saa ud, som om de var Mænd i en ulden Dragt. Der hørtes en tør, dryssende Lyd under Foden, naar man gik over Engene, og inde i Olderkrattet

brast de stivfrosne Kviste som Glas under Ens Skridt. Smaa Tjern med skyggefuldt Leje var bedækkede med graa, blank Is, gjennem hvilken man kunde se det høje Rundgræs, eller tælle Kiselstenene, hvor der var Sandgrund. Naar Solen strejfede henover de rimede Marker var det, som om tusinde smaa blanke Øjne pludselig aabnede sig rundt om paa Græs og Trær og stirrede straalende op efter Lyset. Det var en af disse Dage, der stundom kan indtræde ved Vinterens Slutning, og som vækker høstlige Stemninger og faar En til at vente en ny Vinter istedenfor Vaar og Sommer.

Vi gik tause ved Siden af hinanden udover mod Søen. Pludselig saa Elina op og sagde: «Der er noget, jeg længe har tænkt, jeg vilde sige dig: Jeg synes ikke om, at du gaar saa ofte ind til Holt.»

Blodet var steget hende op i Kinderne, og hendes Øjne lyste af indre Bevægelse.

«Og hvad har du imod det?» — «Det skal jeg sige dig. Jeg har det samme imod dine Besøg, som jeg har imod Vangs. I maa have Holt lidt til Bedste, ellers forstaar jeg sandelig ikke, hvad I bestiller derinde hos ham.» — «Du tager fejl i, at vi har din Onkel til Bedste, og jeg forstaar ikke, hvorledes Du kan være falden paa den Tanke. Eller tror du virkelig, at Holt er en Mand, som lader sig behandle paa den Maade? Jeg kan da fortælle dig, at Holt vistnok undertiden driver en godmodig Spøg med «Patrioten», men aldrig denne med Holt.»

Hun saa eftertænksomt ned for sig en Stund. «Men du maa da ialfald kjede dig derinde, og du besøger ham altsaa blot forat vise ham Opmærksomhed?» — «Deri tager du ogsaa fejl; din Onkel er ikke nogen kjedelig Mand.» — Hun stansede og saa mig ind i Ansigtet med en vis forundret Mine: «Sig mig — kunde du virkelig lade dig nøje med hele dit Liv igjennem at sidde deroppe paa Holts Kontor eller at være Læge i en liden Bygd

som denne?» — «Ja, jeg kunde — ialfald det sidste,» svarede jeg oprigtigt. — Hun begyndte igjen at gaa og hendes Ansigt fik atter et grundende Udtryk. — «Vi læser om saa meget stort,» begyndte hun igjen; «du maatte da kunne blive noget bedre —.» — Hun stansede. — «Hvad mener du?» — «Jeg synes, at, var jeg i dit Sted, da maatte jeg længes efter at være der, hvor — hvor der — sker mere end her —, hvor Folk er anderledes —.» — Det var altsaa igjen Tanken paa, hvad der var udenfor Bygden, som bevægede sig i hende. — «I det hele taget er Livet ens overalt,» svarede jeg. — «Det mener du da ikke for Alvor?» sagde hun, stansede og saa paa mig med store Øjne. — «Jo, paa en Maade er det ens — ikke i det udvortes —.» — «Men der er da ingen her, som — som —, jeg kan ikke sige, hvad jeg mener, men — her da ingen som —,» hun grundede en Stund for at finde Ord — «som bryder sig om det meget —,» hun gjorde atter en Pause og tilføjede derpaa hurtigt, som om Ordene generte hende — «store og smukke, vi hører Folk lever for derude i Verden.» — «Aa, der kan leves lige stort og smukt i de mindste Forhold. Den store Verdens Begivenheder er ikke altid saa meget værd. Heller ikke er det altid de mest begavede, der lever skjønnest og rigest.» — «Det forstaar jeg ikke,» sagde hun eftertænksomt. «Jeg synes, der maa være noget bedre at leve for, end det, Folk her i Bygden sysler med. Der maa være større Mennesker derude og større — større Ting at arbejde for. Og jeg vilde aldrig leve for det mindre, naar jeg kunde leve for noget større. — Ved du, i Grunden har det altid forundret mig, at du kunde komme til at holde af mig, der netop er som de andre.»

Jeg lo; men hun var Alvoret selv og grundede aabenbart over Tingen, som over en Gaade, hun ikke kunde løse.

Vi vare komne til Søen, hvor Landevejen ender, og

vendte igjen indover. Bygden laa for os solfattig, vinterlig kold og stiv. Man faar paa denne Tid ofte en Følelse af, at de smaa isolerede Hjem er frosne inde, har lagt sig i Vinterdvale og at Solen blot kiger flygtigt ned over Fjeldene paa den Sovende for at fortælle om, hvor dejligt der er udenfor i den store Verden, hvor den egentlig hører hjemme. I dette Øjeblik vakte imidlertid Synet af den stille Bygd med sine smaa lune Hjem andre Tanker til Live i mig. Jeg huskede just nu saa klart, alt det gode, sande og smukke jeg havde fundet derinde. Jeg kom til at tænke paa, hvor mange jeg havde truffet i disse Afdale, der vistnok hverken havde store Aandsgaver eller stor Dannelse, men som dog levede et rigere Liv end mange, som fik baade Talent og Lærdom og vigtige Kald at røgte. Jeg tænkte paa, at, lod vi os ikke saa let blænde af alt, der gjør Opsigt i Verden, vilde vi oftere end det er Tilfældet, lægge Mærke til, at der stundom er mere Aand og Sandhed i den fattigste Hverdagsdont end i de berømmeligste Verdensbedrifter. Det randt mig i Sinde hvor ofte jeg havde fundet den stille, daglige Gjerning paa disse afsides Steder gjennemstraalet af Kjærlighed, vidnende om en Selvfornægtelse, en Handlekraft, en Troskab og et Taalmod, som gjør den større end mange beskrevne og besungne Bedrifter. Men alt gaar saa stille af uden Ord og Bram, vi er saa vant til det, at det ofte intet Indtryk gjør paa os, og de faa, der har Øje for den Storhed, der træder saa beskedent frem, savner de verdenserobrende Ord, der kan gjøre den bekjendt. Jeg huskede vistnok ogsaa uendeligt meget smaaligt, fordringsfuldt, raat og simpelt. Jeg vidste jo godt nok, at Luften i alle saadanne Smaasamfund kan blive uudholdelig tung og kvælende. Det kan jo heller ikke være anderledes, hvor Mængden af Menneskene ikke har Tid og Raad til at bekymre sig om andet end Kampen for Livsopholdet, og hvor nye Tanker og Ideer er en saa sjælden Gjæst. Men

der er dog ofte et forunderligt rigt Hjerteliv at finde dernede, man møder Ridddervis og Ridderfærd, og der er ogsaa Formaal nok at leve for, naar bare Ens Øje er aabent og Ens Vilje redebon.

Jeg tænkte paa alt dette og talte derom til Elina, som Svar paa hendes Spørgsmaal, og da det randt mig i i Sinde, at netop Holt og hans Virksomhed i mange Maader oplyste, hvad jeg sigtede til, endte jeg med at nævne hans Navn. Hun gjorde en utaalmodig Bevægelse. Jeg blev ved: «Ja, du tænker paa, at han ikke er nogen aandrig Mand, og at han hverken har lært eller læst særdeles meget. Jeg kan ogsaa gjerne tilstaa det: jeg syntes engang, at han ret var et Mønster paa et sneverhjertet og fordomsfuldt Bygdemenneske. Og det er ogsaa vist, at hans Domme om Folk og Ting kan være højst ubillige, men der skal en større Aandsdannelse til for at kunne være retfærdig. Men han er dog en Ridderskikkelse paa sin Maade. Tal med dem, som færdes med ham ude ved Havet om Vinteren, og du skal høre, han kan være en Helt. Tal med dem, som arbejde for ham, og du vil forundre dig over, hvilken Evne han har til at tage andres Sorger paa sig, og hvor meget han har været for dem alle. Og du ved selv bedst, hvor godt de Fattige heromkring kjender hans Værd. Tal med Vang, og du vil blive overbevist om — ikke at han er en Frihedsmand maaske — men vel, at han forstaar at vurdere ogsaa deres Menneskeværd, som er ham saa ulig i Anlæg og Dannelse som muligt. Jeg troede ikke dette om Holt engang, men efterat have lært ham nærmere at kjende, er jeg vis paa, at han er en sjelden varm og trofast Natur, en Mand, der føler dybere end de fleste, og som kunde gjøre det utrolige for dem, han holder af. At han har været saa lidt hyggelig mod dig, har altid været mig gaadefuldt; jeg har lige siden jeg blev kjendt med ham, atter tænkt, at her maatte være en Misforstaaelse tilstede, og jeg er vis

paa, at Vang har Ret, naar han siger . . . .» — Jeg stansede et Øjeblik, uvis om jeg skulde meddele hende den Samtale, jeg havde haft med Sagføreren. — «Hvad siger Vang om det?» spurgte hun, som det syntes mig med en egen skarp Betoning.

Jeg fortalte, men havde jeg vidst, hvilket Indtryk det, hun nu fik at høre, vilde gjøre paa hende, havde jeg betænkt mig.

I Begyndelsen saa hun paa mig med dette skarpe, inkvisitoriske Blik, som jeg før engang havde mødt, og som dengang havde gjort mig saa uendelig forlegen. Det var, som om hun tvivlte paa min Troværdighed og vilde se lige ind i mit Indre forat komme efter, hvorfor jeg egentlig digtede alt dette sammen. Men pludselig slog hun Øjnene ned og sænkede Hovedet. Hendes heftige Hjerteslag og korte Aandedræt fortalte mig imidlertid, at hun lyttede med stigende Spænding. Da jeg havde endt, slap hun pludselig min Arm, stansede og saa igjen paa mig. Der var i hendes Ansigt et Udtryk saa ejendommeligt, at jeg vanskeligt kan finde Ord derfor. Hun saa først stort og forundret paa mig, som om hun havde opdaget noget ganske nyt hos mig. Derpaa blev hendes Øjne forunderligt blikløse og kolde. Hun vendte dem fremdeles mod mig og dog forekom det mig, at hun ikke længer saa paa mig, men paa noget, der laa uendeligt langt borte, eller som om hun stirrede fortabt efter et Billede i hendes eget Indre. Jeg blev ganske uhyggelig til Mode derved, og hun forekom mig pludselig saa fremmed, at jeg næsten forundrede mig over, at hun var min Forlovede.

Da hun blev var, at jeg saa spørgende paa hende, slog hun igjen Øjnene ned og tog min Arm. Vi nærmede os Holts Hus. Hun vilde ikke ind, men foreslog, at vi skulde forlænge Turen. Vi vendte om og gik tavse udover mod Søen. Hun klyngede sig tæt til mig og læ-

nede nu og da Hovedet mod min Skulder. Snart slap hun imidlertid igjen min Arm og ilede afsted som om hun vilde undfly Nogen. Saa gik hun atter ganske sagte og saa hen for sig med et stift, stirrende Blik. Med Et skjød der, medens hun gik saaledes, en dybrød Blodstrøm op over hendes Ansigt, hendes Øjne duggedes og glødede og havde samtidig et saadant Udtryk af Hjerteangst, at jeg uvilkaarlig greb hende i Armen og spurgte: «Er du syg, Elina?»

Hun vendte hurtigt Hovedet fra mig. «Nej — men — jeg — er træt — tror jeg —» — Hun satte sig paa en Stabel Bord, der laa tæt ved Vejen, bøjede Hovedet og stirrede ned for sig. «Du ser saa tankefuld ud, Elina, — har jeg bedrøvet dig ved at minde om dette med din Onkel?» — Hun rystede paa Hovedet og sænkede det samtidig endnu dybere. Hun havde igjen faaet sin sædvanlige Farve eller var maaske lidt blegere, end hun plejede. Pludselig rejste hun sig. «Jeg fryser», sagde hun, svøbte Tørklædet bedre om sig og tog mig under Armen. Vi gik igjen indover mod Bygden, men da vi fik Holts Hus i Sigte, vilde hun atter vende om; det var, som om hun var bange for at komme hjem. Lidt efter lidt syntes den Bevægelse, der var kommen over hende, at lægge sig. Hun blev snaksom og munter. Hun vilde, vi skulde besøge alle de Steder, som var bleven os kjære ved de Minder, de vakte, hun talte om alle de smukke Stunder, vi havde haft sammen og huskede saa pludselig en Mængde fornøjelige Historier om flere af Bygdens Folk. Da vi et Sted kom forbi en Dam, hvor en Del Ungdom morede sig med Fodskrid og Skøjteløb, stansede hun og sagde: «Aanej, se der render de paa Skøjter. Det var før det Morsomste, jeg vidste. Naar den første Is lagde sig om Høsten og vi i Skumringen samledes i Mængde derude paa Dammen og rendte og legte og lo, da var jeg saa glad og let til Mode, som

om der ikke fandtes Sorg i Verden. Aa, hvor længe jeg synes det nu er siden.» Der var en Blanding af Vemod, af Ømhed og Lune i hendes Tale og Væsen, som jeg aldrig før havde iagttaget. Jeg havde ofte set hende dybt bedrøvet og endnu oftere overgiven munter — men denne blandede Stemning, i hvilken de lunefulde Indfald glimter som Taarer, var hendes Natur saa fremmed, at den hos hende var mig uforklarlig. Hun var kjærligere end nogensinde, klyngede sig næsten ængstelig til mig og gjentog ofte: «Du er et godt Menneske — og min er du — ikke sandt?» — Saa aabenhjertig og udtalende, saa øm, saa inderlig som hin Aften havde hun aldrig været. — Af og til faldt hun i Tanker og altid pludseligt, hun blev virkelig «borte» med Et, det var, som om hun værgeløst fangedes ind af en Forestilling, der betog hende fuldstændigt. Men det varede ikke længe; hun strøg sig haardt over Ansigtet, saa paa mig, smilte, nikkede og spurgte imellem spøgende: «Holder du af mig, stygge Menneske?» — Vi stansede nede ved Fjorden, hvor flere Baade laa fortøjede. «Nu tager vi en Baad og saa ror vi ud i den vide Verden med det samme,» sagde hun. «Vi vil sige Farvel til Bygden for altid og aldrig se den mere. — Kom, lad os sætte os, saa skal du høre. — Jeg har tænkt nøje over det, vi vil bo i et hvidmalet Hus med grønne Døre. Det skal ligge paa et højt Sted, saa vi kan se Havet. Udenfor vil vi have Roser og en Bænk. Der vil vi sidde og se Solen gaa ned. Saa vil vi have en hvid Sejlbaad — jeg tror ikke jeg kunde leve et Sted, hvor jeg ikke kunde faa sejle. — Det er dit og mit Slot». — «Og der skal vi leve i Herlighed og Glæde vi To som i Eventyret.» — «Nej. Vi vil være nyttige Mennesker. Du skal være Læge, og jeg vil hjælpe dig og passe fattige Syge.» — — Hun blev med Et alvorlig. «Aa, det er en Ynk med al den Fattigdom», sagde hun. «Det kan ikke være Ret, nej, det kan ikke være Ret, at

saa Mange skal have det saa ondt. — Se nu de Smaa — de kan da ikke have forskyldt — — aa, En bli'er ganske ond og ugudelig af at se paa al den Elendighed. Den, som kunde hjælpe Alle! — — Naar Præsten i Kirken beder Gud hjælpe Alle dem, som syge og sorgfulde ere, gjør det mig saa ondt, saa ondt — — hør, vi vil være god mod Alle, som er ulykkelige — men vi vil langt bort herfra.» —

Pludselig brast hun i Graad. Hun græd næsten lydløst, men saa voldsomt, at hele hendes Skikkelse bævede. Hun var ikke af dem, som let græd. Jeg havde aldrig set Taarer i hendes Øjne; maaske saa hun aldrig roligere ud, end netop, naar hendes Sorg var dybest. Jeg glemmer derfor heller aldrig denne Stund, da hun, der havde en Magt over sig selv, som kun meget faa Mænd, sad der og hulkede, stille, men som om hun græd ud for et helt Liv. Hele hendes underlige Stemning denne Aften havde virket uendeligt beklemmende paa mig; jeg havde gaaet i angst Forventning, og nu, da dette Udbrud kom, blev jeg for Alvor bange for den Bevægelse, min Fortælling havde vakt i hendes Indre. Jeg havde nok ventet, at den Opdagelse, hun havde gjort, vilde gjøre et dybt Indtryk paa hende og vække mange saare Tanker. Men den Sorg, jeg nu var Vidne til, var saa voldsom, saa overmægtig, at jeg næsten syntes, den maatte have en anden Grund end Tanken paa, at hun saa længe havde taget fejl af sin Onkel. Jeg spurgte hende, jeg bønfaldt hende med Ord og Kjærtegn om at have Fortrolighed til mig og betro mig det, i Fald hun havde nogen Sorg, jeg ikke kjendte. Men hun rystede blot paa Hovedet og sagde: «Jeg forstaar mig ikke selv — — jeg kunde ikke lade det være — det er dumt, men —», hun saa op til mig og smilte lidt —: «Du maa bære over med mig; jeg bliver ikke saa god en Hustru for dig, som jeg skulde.» — Jeg vilde spøge det Hele

bort, men hun rystede alvorligt paa Hovedet, saa ud over Vandet og begyndte: «Nej, jeg —», men brød af igjen, rejste sig og sagde: «Nu vil vi gaa hjem.» — Undervejs sagde hun flere Gange: «Vi vil holde trofast sammen, hvad der saa hænder,» og en Gang ytrede hun som for sig selv: «Jeg tror, at naar En rigtig vil, saa kan En ogsaa være det for hinanden, som man skal være. — — Ellers vilde det jo ogsaa være forfærdeligt,» lagde hun til.

Ved Grunden udenfor Holts Hus stansede hun endnu en Gang. «Her var det», sagde hun. «Her stod vi. — Jeg havde aldrig tænkt paa det, før du sagde det, du ved. Du maa vide, det var, som om jeg aldrig havde set dig før. — Jeg blev saa forundret! Forresten blev jeg først vred. Jeg syntes, det var saa tosset af dig at sige saadan til mig. — — Hvor underligt det kan komme,» sagde hun eftertænksomt. «Havde du ikke sagt Noget, tror jeg aldrig, jeg var kommen til at tænke paa dig paa den Maade —.» — «Jeg tror, de, som høre sammen, kommer ogsaa til at forstaa hinanden, om der ikke tales et Ord.» — «De, som høre sammen — —? Kanske,» sagde hun. «Kan du huske, hvad du en Gang sagde om Kjærlighed?» spurgte hun. — «Og kan du huske, hvad du svarede? Du er dum, sagde du.» — Hun lo. — «Kanske var det ikke saa dumt. De beslægtede —.» — «Jeg tror din Vise var bedre end min Filosofi — især, kan du huske:

„Den kommer som Løvet om Vaaren,
den kommer som Smilet og Taaren." —

Hun begyndte at gaa henimod Huset, men holdt mig fremdeles i Haanden. «Jeg gaar op med», sagde jeg. — «Nej, ikke i Aften», sagde hun hurtig. «Jeg kommer over til Eder i Morgen tidligt,» lagde hun til og gik raskt op til Gaarden.

(Sluttes.)

Italienske Kunstnerhistorier.

Meddelte af F. Bætzmann.

I Georgio Vasaris Værk: «Levnetsbeskrivelser af de mest fremragende Malere, Billedhuggere og Bygmestere fra Cimabue til Aaret 1567» ejer den italienske Literatur et baade fra Formens og Indholdets Side værdifuldt Arbejde, der, om det end ikke spænder Læseren ved den næsten romanagtige Interesse, der leder ham fra Kapitel til Kapitel gjennem Benvenuto Cellinis bekjendte Autobiografi, til Gjengjæld frembyder en Samling novellistisk henkastede Karakterskildringer af høj Værdi, samtidig med, at det endnu for en væsentlig Del maa betegnes som et Kildeskrift for vort Kjendskab til Italiens ældre Kunsthistorie.

Vasari var født 1512 i Arezzo. Han udviklede sig tidligt til en dygtig og anerkjendt Kunstner; det vil efter den Tids Begreb sige, til en Mand, der var i Stand til at stampe en Triumfbue frem af Jorden eller bygge et Palads paa nogle Maaneder, om det saa behagede en eller anden højbaaren Herre, men som forresten ikke tog det synderlig nøje, om hans Værk mere kom til at ligne Billederne i en Sygs Feberfantasier end noget Andet. Man skal imidlertid ikke klandre ham, fordi han ikke var bedre end sin Tid; ja, man maa endog rose ham; thi han indsaa virkelig, at der var noget Skjævt ved Methoden.

Engang skulde en stor Sal i Cancelleria-Paladset i Rom dekoreres. Kardinal Farnese, som dengang ejede Paladset, udsaa Vasari til dette Arbejde og gav ham naturligvis det almindelige Paalæg, at gjøre det saa hurtigt som muligt, da han havde Brug for Salen. Vasari følte sig yderst hædret, satte Himmel og Jord i Bevægelse, og efter hundrede Dages Forløb var Salens Tag og Vægge dækkede med Freskomalerier. Der fortælles, at, da Michelangelo, som dendang endnu levede, fik se Salen, og man fortalte ham, at det hele var fuldført paa hundrede Dage, svarede han ganske kort: «Ja, man kan se det paa den». I sin Autobiografi, hvor han omtaler dette sit Mesterstykke, indrømmer Vasari selv, at han her «sandelig havde gjort sig skyldig i en stor Taabelighed. Jeg gjorde det,» siger han, «fordi jeg var ung og ikke tænkte paa andet end at vise mig tjenstvillig mod Kardinalen, som gjerne vilde benytte Salen til dens bestemte Brug. Bedre havde det været, om jeg havde arbejdet i hundrede Maaneder og havde malt det altsammen med egen Haand; thi om det end ikke var blevet saa godt, som jeg til Kardinalens Tilfredsstillelse og for min egen Hæders Skyld attraaede, saa vilde jeg dog have havt den Tilfredsstillelse, at vide det udført med min egen Haand.» Som man ser, følte han virkelig det uforsvarlige i denne mellem hans Kunstbrødre meget almindelige Fremgangsmaade i Theorien; thi praktisk hævede han sig ikke over den. Dette behøve vi imidlertid ikke at dvæle videre ved, da vi ikke ere forpligtede til at beskue hans kolossale Fremstilling af Slaget ved Lepanto, paa hvilken han, efter sin egen Erklæring, «brugte sine Hænder, som om han selv var i Haandgemæng med Tyrkerne», heller ikke skulle se hans andre Billeder, som han siger sig at have gjort «i Galop», men kun høre ham ganske simpelt og ligefrem fortælle nogle italienske Kunstneres Liv, der alt længe havde ligget i

sin Grav, dengang Vasari og Ligesindede «galoperede» afsted over Vægge og Tag med Malerkosten i Hænde.

«I Aaret 1546», fortæller han i sin egen Levnetsbeskrivelse, «gik jeg ofte ved Aftentide hen og besøgte Kardinal Farnese, naar han sad tilbords; thi da indfandt der sig altid en Mængde bekjendte Mænd, Forfattere og Adelige, saasom Molza, Annibal Caro, Claudio Tolomei, Giovio og mange flere, for at underholde Kardinalen med smuk og fornøjelig Samtale. En Aften kom man blandt andet til at tale om Giovios Museum og de Billeder af berømte Mænd, som han der havde opstillet efter Tidsfølgen og smykket med skjønne Paaskrifter. I den Anledning ytrede Giovio, at han altid havde havt stor Lyst, ja havde det endnu, til at føje til sit Museum en Bog, der behandlede Tegnekunstens berømte Mestere fra Cimabue af og til vore Dage. Han udbredte sig nærmere herover og lagde derved for Dagen megen Kjendskab og Dømmekraft i de Ting, der angaa Kunsten; men da han tog alt i det Store og ikke lagde saamegen Vind paa Enkelthederne, kom han ofte i sin Omtale af de særskilte Kunstnere til at forvexle deres Navne, Fødested, Arbejder o. s. v. og gik som sagt ikke ind paa nogen nærmere Fremstilling af Tingene, men udførte det blot i de store Træk. Da nu Giovio havde endt sin Tale, vendte Kardinalen sig til mig og sagde: «Hvad mener I derom Giorgio? Vil det ikke være et priseligt Værk at ofre sine Kræfter paa?» «Visseligen, høje Herre,» svarede jeg, «hvis Giovio kan faa en Kunstner til at oplyse ham om Sagernes rette Forhold; thi endskjøndt hans Tale som sædvanlig var et Mesterværk, tog han dog adskillige Gange fejl og sammenblandede Tingene.» «Da kan jo I», sagde Kardinalen, «give ham et Udkast og en ordnet Fortegnelse over alle hine Kunstnere og deres Værker efter Tidsfølgen; det maa være Eder kjært ogsaa derved at kunne tjene til Forherligelsen af Eders Kunst.» Endskjøndt jeg erkjendte, at dette over-

steg mine Kræfter, maatte jeg dog love det, og nu gav jeg mig da til at søge frem alle mine Dagbøger og de skriftlige Optegnelser om disse Ting, som jeg havde gjort ligefra min Barndom, halvt til Tidsfordriv og halvt formedelst den Kjærlighed, jeg bar til Mindet om vore Kunstnere, om hvilke enhver Efterretning havde været mig dyrebar. Dette samlede jeg da og bragte det til Giovio, der efter at have rost mig for den Umage, jeg havde anvendt, sagde: «Giorgio, det er mit Ønske, at I selv skal paatage Eder at udføre dette videre ganske efter Eders eget Tykke; jeg har tabt Modet, da jeg indser, at jeg ikke kjender de forskjellige Manerer og mange Enkeltheder, der maa være Eder bekjendte; desuden, hvis jeg overtog Arbejdet, saa vilde det blive mere i Lighed med Plinius's Bog. Gjør som jeg siger, Giorgio, thi jeg ved, det vil lykkes Eder fortrinlig, det ser jeg af den Prøve, I har vist mig.» Saa gav Vasari sig da til at skrive den vidtløftige Bog, fra hvilken vi i det Følgende ville levere nogle Skildringer.

I Aaret 1407 lod Værkstmestrene ved Domkirken og Forstanderne for Væverlauget sammenkalde en Forsamling af Bygmestere for at raadslaa om, hvorledes man skulde bære sig ad for at hvælve Kuppelen over Domkirken i Florents. I den indfandt ogsaa Filippo Brunellesco sig og erklærede, at man maatte bygge endnu højere op, at man ikke kunde følge den oprindelige Arkitekt Arnolfos Tegning, men maatte rejse en Tambour af 15 Fods Højde; paa den Maade kunde man hvælve Kuppelen. Forsamlingen blev hævet, uden at man kom til noget Resultat, og Filippo gav sig nu i al Hemmelighed ifærd med at udarbejde en Model efter sin Ide. Hermed var han beskjæftiget i flere Maaneder og adspredte sig kun af og til ved at hjælpe Lorenzo Ghiberti, som dengang arbejdede paa sine

Bronzedøre. Men en vakker Morgen fik han høre, at man paany var ifærd med at sammenkalde en Forsamling af Bygmestere for at raadslaa om Kuppelarbejdet; strax begav han sig tilbage til Rom i den Tanke, at man snarere vilde søge ham, naar han var udenlands, end om han forblev i Florents. I Virkeligheden kom man ogsaa nu ihu det Skarpsind, han havde vist i sine Forslag og Beregninger, og den Sikkerhed og Selvtillid, hvormed han var optraadt, og som manglede de andre Mestere, der tabte baade Næse og Mund ved Tanken om det Stillads, der behøvedes for at rejse en saadan Bygning, og alle de Vanskeligheder, der vilde komme imellem. Erindrende sig dette skrev derfor Værksmestrene til Filippo med Bøn om, at han vilde komme tilbage, og denne, som intet hellere ønskede, opfyldte strax dette Ønske.

Da han nu var kommen til Florents, blev der atter afholdt en Forsamling af Bygherrerne og Forstanderne for Væverlauget, der udviklede for ham alle de Vanskeligheder, som Bygmestrene gjorde, fra den største til den mindste. Filippo sagde da: «Ærede Bygherrer, der er ingen Tvivl om, at der altid er Vanskeligheder ved at udføre noget Stort, og ved dette Foretagende ere de større, end I selv kanske aner det; thi saavidt jeg ved, har ikke engang de Gamle nogensinde hvælvet en saa mægtig Kuppel, som denne skal vorde, og endskjøndt jeg mange Gange har tænkt paa de Stilladser, man maatte opføre forinden og foruden, og paa hvorledes de skulle være anlagte, for at man kunde arbejde i Sikkerhed, har jeg aldrig kommet paa det Rene med, hvorledes det skulde gjøres, og jeg er bleven skrækket tilbage ligesaameget af Bygningens Bredde som af dens Højde. Thi kunde man gjøre Hvælvingen rund, da kunde man opføre den paa samme Maade, som Romerne have bygget Pantheon; men da man her maa følge Kirkens Plan og gjøre den ottekantet, bliver man nødt til at anvende Kjeder og Stenbid,

Noget, som vil gjøre det meget vanskeligt. Men jeg har tillige overvejet, at det gjælder et Tempel til Guds og hans hellige Moders Ære, og trøster mig derfor til at tro, at, naar jeg vender min Tanke til ham, han ikke vil aflade at skjænke den Kløgt, der mangles, og give den der paatager sig Værket, Kraft, Visdom, og Duelighed til at fuldføre det. Men hvad kan jeg i denne Ting udrette, da Arbejdet ikke er mig overdraget? Det siger jeg Eder, at, hvis det var lagt i min Haand, da skulde jeg vel have Kløgt nok til at finde en Maade, paa hvilken man kunde overvinde alle hine Vanskeligheder. Men jeg har naturligvis endnu ikke havt nogen Tilskyndelse til at overveje dette, og dog ville I, at jeg skal vise Eder en Udvej? Naar I først have besluttet, at Kuppelen skal opføres, da blive I nødte til ikke alene at sætte min Dygtighed paa Prøve, — thi jeg tror ingenlunde om mig selv, at min Klogskab forslaar til at give Eder fuldeligen Raad i den Sag, — men I maa da bestemme og kundgjøre, at inden Aar og Dag sammenkaldes i Florents Bygmestere ikke blot fra Toskana og det øvrige Italien, men ogsaa fra Tydskland, Frankrig og alle andre Lande; da kunde I forelægge disse Sagen, paa det at der maatte blive afhandlet og bestemt af saamange gode Mestere, og derpaa Arbejdet givet til den, der kan fremsætte den bedste og kløgtigste Maade at gjøre det paa; det er det eneste Raad, jeg kan give, og den eneste Fremgangsmaade, jeg kan anbefale Eder.» Dette vandt Bygherrernes Bifald; kun havde de gjerne set, at han i Mellemtiden havde gjort en Model og overvejet Sagen nærmere; men dette lod han, som han ikke mærkede, og tog Afsked med dem, idet han sagde, at han havde erholdt Breve, der tvang ham til at vende tilbage til Rom. Da de nu saa, at deres Anmodninger ikke kunde holde ham tilbage, søgte de at anvende den Indflydelse, hans Venners Bønner kunde have paa ham, og lod ham tilsidst, da intet hjalp, udbetale et

Honorar, for at stille ham tilfreds. Men han blev ved sit Forsæt og afrejste til Rom, hvor han levede for sine Studier og Udkast til Arbejdet ved Kuppelen, i den Tro, som ogsaa viste sig at være den rette, at ingen anden end han formaaede at gjennemføre det. Og det Raad, at man skulde sammenkalde andre Bygmestere, havde han givet, snarere for at de skulde være Vidner til hans Sejer, end fordi han ventede, at nogen af dem i Virkeligheden skulde driste sig til at paatage sig et saa vanskeligt og besværligt Arbejde. Der gik nu lang Tid hen, før alle disse Bygmestere kom sammen fra alle de fjerne Lande, hvorfra man havde ladet dem kalde uden at spare nogen Umage eller Bekostning, for at samle de dygtigste og erfarneste Mestere, som fandtes. I Aaret 1420 kom de endelig alle sammen i Florents, og da vendte ogsaa Filippo tilbage fra Rom. De samledes alle i Byghytten i Nærværelse af Bygherrerne og Forstanderne samt et Udvalg af de mest indsigtsfulde Borgere, for at man nu skulle høre enhvers Mening om Sagen og endelig komme til et Resultat. De bleve da en efter en kaldte frem, og man fik høre, hvad hver Bygmester havde udfundet og tænkt sig om Maaden at udføre Arbejdet paa. Da fik man høre mere end nok af forunderlige og kuriøse Paafund; En foreslog, at man ligefra Gulvet skulde mure op en Pilaster, for paa den at støtte det nødvendige Stillads; en Anden mente, at man skulde hvælve Kuppelen af Bimpsten, for at den kunde blive let nok; Mange holdt for, at man skulde opføre en Pilaster i Midten og bygge Taget i Teltform som i S. Giovanni i Florents, og der var ogsaa dem, som vilde, at man skulde fylde Kirken med Jord, i hvilken man blandede Kobberskillinger; naar man da herover havde bygget Kuppelen, skulde man give Enhver Tilladelse til at tage af Jorden, saameget han vilde, saa vilde den nok snart blive bragt bort. Filippo var den Eneste, der sagde, at man kunde hvælve den uden baade

Pilastre og Jord, og at den let og billigt kunde opføres uden store Stilladser eller Opbygning af Buer. Forstanderne, som havde ventet at faa høre noget nyt og kløgtigt Forslag, og Bygherrerne og Borgerne syntes tilhobe, at det var Galmandssnak, Filippo var kommen med, og begyndte at gjøre Nar af ham og le ham ud, idet de bad ham tale om noget Andet og ikke komme med slige Forslag, som ingen Anden end gale Mennesker som han kunde fremsætte. Nu blev Filippo vred og sagde: «Gode Herrer, I skulle se, at det dog bliver den eneste Maade at hvælve Kuppelen paa, og endskjøndt I le mig ud, skulle I dog komme til at erkjende, hvis I ikke rent lukker Øjne og Øren, at det hverken bør eller kan gjøres paa nogen anden Maade. Og det er nødvendigt, at Kuppelen efter min Plan bygges spidsbuet og med dobbelt Hvælv, saa at man kan gaa inden i den, og at den i de otte Vinkler forbindes ved Stenbid, og at et Baand af Egetømmer lægges rundt omkring den. Fremdeles maa man tænke paa Lys, Trapper og Render, i hvilke Regnen kan have sit Afløb. Og ingen af Eder har faldet paa, at man indvendig maa bygge Stilladser til Udførelse af Mosaikbeklædninger, og en Uendelighed af andre Ting; men jeg, som alt i Tanken ser Kuppelen hvælvet, jeg ved, at der ingen anden Maade og Vis er at hvælve den paa end den, jeg mener.»

Alt som han talte saaledes, blev han varmere og varmere, og idet han nu søgte at fremsætte sine Ideer saa klart og udførligt som mulig, kom han til at omtale saa mange Indvendinger, som man kunde gjøre, — naturligvis for at gjendrive dem, — at hans Tilhørere bleve ganske forvirrede, og da de ikke kunde følge hans Tale, tilsidst troede, at han stod der og snakkede rent hen i Vejr og Vind. De bad ham derfor gjentagne Gange om at holde op og forføje sig bort, og da han desuagtet ikke vilde gaa, blev han tilsidst med Magt ført ud af Forsamlingen. Thi alle troede nu, at han rent var gaaen fra Sands og

Samling. Forstanderne, der blev tilbage i Forsamlingen, var paa sin Side aldeles fortumlede i Hovedet baade af de første Mesteres forunderlige Forslag og af Filippos efter deres Mening taabelige Ide; hvad der især stødte dem var, at han vilde besvære Bygningen med den unødvendige Tyngde af en dobbelt Kuppel, som han ovenikjøbet vilde opføre uden noget Stillads. Filippo paa sin Side igjen var aldeles raadvild; han havde anvendt saamange Aars Møje for at kunne udføre dette Arbejde og vidste ikke nu, hvad han skulde gribe til; det var nær ved, at han havde forladt Florents.

Imidlertid var det endnu hans faste Vilje, at gaa af med Sejren, og han væbnede sig derfor med Taalmodighed. Han havde alt set saameget, at han vidste, at hans Bysbørn ikke var vante til at holde længe fast ved en Beslutning. Han kunde nu vistnok have fremvist en liden Model, som han havde; men dette vilde han ikke, da han tilfulde kjendte Forstandernes Mangel paa Indsigt, Kunstnernes Misundelse og Borgernes Ustadighed; thi disse skjænkede sin Gunst snart til En snart til en Anden, ganske som det faldt dem ind. Det, som Filippo ikke havde kunnet bringe til at gaa igjennem for Øvrighedspersonerne, søgte han derfor nu at skaffe Indpas hos de Enkelte; han henvendte sig enkeltvis til Forstanderne og Værksmestrene, talte med mange Borgere og viste dem nogle af sine Tegninger, hvorved han tilsidst bragte det saa vidt, at det blev besluttet at overdrage Arbejdet til ham og en af de fremmede Mestere. Da nu endelig Værksmestrene og Forstanderne og Borgerne havde taget Mod til sig og fattet denne Beslutning, holdt de en almindelig Sammenkomst, hvor de forskjellige Bygmestere udtalte sig om Arbejdet; men denne Gang bleve de alle overvundne og bragte til Tavshed af Filippos Grunde.

Ved denne Lejlighed, berettes der, skal den bekjendte

Historie med Ægget have tildraget sig, og det gik saaledes til.

De forlangte nemlig, at Filippo skulde forklare Enkelthederne i sin Plan og fremvise sin Model, saaledes som de havde gjort; dette vilde han ikke, men foreslog Bygmestrene, baade de uden- og indenlandske, at den af dem, der kunde faa et Æg til at staa oprejst paa Marmorbordet, han skulde ogsaa bygge Kuppelen; paa den Maade kunde de aflægge en Prøve paa sin Opfindsomhed. Man lod hente et Æg, og alle Bygmestrene forsøgte at faa det til at staa, men forgjæves. Tilsidst kom Raden til Filippo, der med Behændighed tog Ægget, og idet han trykkede den spidse Ende ned mod Marmorpladen, bragte det til at staa oprejst. Da nu de andre Kunstnere misfornøjede ytrede, at paa den Maade kunde de ogsaa have gjort det, svarede Filippo med et bittert Smil, at de visselig ogsaa vilde kunne hvælve Kuppelen, naar de havde set hans Model eller Tegning.

Medens man beredte sig til at begynde paa Arbejdet, opstod der megen Misnøje mellem Haandværkerne. Et saadant Arbejde, sagde de, kunde man ikke overlade til en enkelt Mands Forgodtbefindende; hvis Florents havde været lige saa fattig paa udmærkede Mænd, som Byen i Virkeligheden havde Overflod deraf, saa havde det været forklarligt; men nu vilde man kun faa Spot og Skam, naar man lagde saa stor en Byrde paa en enkelt Mands Skuldre; derfor vilde det være det bedste at give Filippo en Medhjælper, der kunde tæmme hans altfor store Ubesindighed og Iver. Lorenzo Ghiberti stod dengang i megen Anseelse for den Dygtighed, han havde lagt for Dagen i sine berømte Bronzedøre; han havde desuden formaaende Venner i Raadet, og tilsidst blev det virkelig drevet igjennem, at han ansattes sammen med Brunellesco som Bygmester ved Domkirken. Det var nær ved, at Filippo havde opgivet det hele og forladt Florents for be-

standig, saa fortvivlet blev han ved denne Efterretning, og havde ikke Donatello og Lucca della Robbia, hans Venner, holdt ham tilbage, vilde det vistnok være sket. Umagen og Arbejdet, det følte han godt, vilde hvile paa ham alene; men Æren og Berømmelsen vilde han komme til at dele med Ghiberti. Dette varede lige til 1426. Engang gjorde Filippo et Forsøg paa at skaffe sig ham fra Halsen, men forgjæves. Man var netop færdig med Underlaget og skulde til at begynde paa selve Kuppelens Hvælving og opføre de i den Anledning nødvendige Stilladser. Arbejderne ventede paa Tegningerne til disse, og alle vare spændte paa at se dem, da Filippo en Morgen istedetfor at staa op og gaa til Kirken, bliver liggende i sin Seng, klagende over stærke Smerter i Siden. Saasnart Mestersvendene fik dette at høre, kom de til ham, sagde, at de blot ventede paa hans Tegninger for at arbejde videre, og at de uden disse ikke kunde gjøre noget paa det vanskelige Punkt, de nu vare komne til. «Hvad for noget», sagde Filippo, «har I ikke Lorenzo? Gaa til ham; jeg er syg». Andet Svar kunde de ikke faa af ham. De henvendte sig da til Lorenzo; men denne svarede, at han ikke vilde gjøre noget uden Filippos Bistand. Saaledes gik det i længere Tid; Misfornøjelsen voxede, og man begyndte at mumle om, at Lorenzo nok ikke var god til andet end at hæve sin Løn, og at det paa denne Maade vilde se ilde ud, om Filippo faldt i en længere Sygdom. Tilsidst indfandt Værksmestrene selv sig hos den foregivne Syge; efter at have udtalt sin Beklagelse over det Uheld, der havde rammet ham, fortalte de ham, hvilken Standsning hans Sygdom havde foraarsaget i Arbejdet. «Har I da ikke Lorenzo at holde Eder til», udbrød han ærgerlig, «hvorfor gjør han det ikke; jeg kan ikke forstaa mig paa Eder». Værksmestrene svarede: «Han vil ikke gjøre noget uden din Hjælp». «Ja», brød Filippo ud, «da skal jeg sandelig gjøre det uden hans». De saa nu, hvorledes

Sagerne stode, og gav Filippo under Haanden det Løfte, at han skulde blive fri for sin unyttige Medhjælper. Da han saa atter havde begyndt paa Arbejdet, og Værket skred raskt fremad, glemte Værksmestrene sine Løfter, og Lorenzo beholdt fremdeles sin Plads.

Paa denne Maade gik der atter en Tid hen; da lod Filippo Værksmestrene kalde sammen og talte saaledes til dem. «Gode Herrer, efterdi Lønnen for dette Arbejde er fordelt mellem Lorenzo og mig, synes mig ogsaa, at Arbejdet burde være det. Nu er der netop to vigtige Ting at tage fat paa: det ene er Stilladserne, der skulle opføres, det andet den Ring, der skal binde den ottekantede Kuppel sammen, og forhindre dens Tyngde fra at trykke Bygningen udad. Nu kan jo Lorenzo overtage det af disse tvende Arbejder, som synes ham det letteste, saa skal jeg tage det andet. Paa den Maade vil ogsaa Arbejdet skride hurtigere frem.» Det kunde naturligvis Lorenzo ikke undslaa sig for, og han valgte da det, som han troede var lettest, nemlig Ringen; dels stolede han nemlig paa, at Murmestrene kunde raade ham i den Sag; dels erindrede han, at der laa en lignende over Kirken S. Giovanni, af hvilken han tænkte at kunne laane den væsentlige Anordning. De begyndte da hver paa sit Arbejde. Filippos Stillads overgik Alles Forventning; Haandværkerne arbejdede saa let og sikkert paa det, som om de stod paa Jorden. Lorenzos Ring derimod løb saa uheldig af i det lille Stykke, han udførte, at man maatte henvende sig til Filippo, og da nu denne viste Værksmestrene og de andre Kunstnere sin Tegning og Plan til Ringen, kunde de ikke mere lukke Øjnene for Lorenzos Udueliged. Overbestyrelsen blev nu lagt i Filippos Hænder; men saa mægtige Venner havde Lorenzo, at han endnu i tre Aar vedblev at hæve sin fulde Løn, endskjøndt han nu ikke havde mere med Arbejdet at gjøre. Fra den Tid af fik alle mere og mere Tillid til Filippo og hædrede

ham paa enhver Maade. Han ledede nu Værket med Kraft og utrættelig Iver og overvandt alle de Hindringer, Misundere og Uvenner naturligvis aldrig ophørte at lægge ham i Vejen ligetil hans Dødsdag.

Da han netop var bleven færdig med Ringen omkring Kuppelen, faldt alle Arbejderne en Dag paa at forlange Forhøjelse i Daglønnen, da det var saa besværligt og farligt et Arbejde; i Virkeligheden var det blot for at sætte Brunellesco, der strengt straffede al Uagtsomhed og Dovenskab, i Knibe. Da de den følgende Søndag erholdt sin Lønning, sagde han dem derfor, da de vedbleve med sine ublu Forlangender, at de kunde gaa sin Vej, han behøvede dem ikke. Den næste Mandag fik han fat paa nogle lombardiske Arbejdsfolk, var selv med dem ved Arbejdet, viste dem, hvorledes de skulde tage fat og bære sig ad, saa at han efter nogle Dages Stræb havde faaet dem nok saa dygtige. Dette varede flere Uger, og de opsætsige Haandværkere ventede forgjæves paa, at man skulde behøve dem og derfor tilsidst tilstaa dem deres Forlangende. Brunellesco arbejdede utrættelig med sine Lombardere, og Enden blev, at hine andre maatte falde til Fode og ydmygeligen bede, om at faa vende tilbage til Kirken. Tilsidst gik Brunellesco ind herpaa; dog maatte de finde sig i, at deres Dagløn blev nedsat til Straf for deres Opsætsighed.

Donato eller, som han af sine Venner blev kaldt, Donatello, var født i Florents 1383. Fra Barn af blev han opdragen hos Ruberto Martelli, og ved sine gode Anlæg og sin Villighed, erhvervede han sig hele Familiens Kjærlighed. I sine unge Aar udførte han en Mængde Billedhuggerarbejder, som dog ikke vare af nogen videre Betydning. Det første, som tiltrak ham almindelig Op-

mærksomhed, og som bar Præget af det, der senere skulde udvikle sig som hans Ejendommelighed, var en Mariæ Bebudelse, der blev opstillet i Kirken S. Croce. I den samme Kirke blev der ogsaa ophængt et stort Crucifix, som han med megen Omhu havde skaaret i Træ; da han var færdig med det, syntes han selv, at det var et godt Stykke Arbejde, han der havde leveret, og viste det til sin fortrolige Ven Filippo Brunellesco, for at høre hans Mening. Filippo, som efter Donatellos Ord havde ventet sig noget ganske Andet, kunde, da han fik det at se, ikke tilbageholde et Smil; da Donatello saa det, bad han ham og besvor ham ved det Venskab, de nærede for hinanden, om at sige ham sin Mening, og Filippo, som var ligefrem og aaben, svarede ham da, at han syntes, det var en Bonde, han der havde fremstillet paa Korset, og ikke Christus, hvem man maatte tænke sig som det skjønneste og i enhver Henseende mest fuldendte Menneske, der nogensinde var bleven født. Donato, som følte sig saaret heraf, og det saameget mere, som han havde ventet sig Ros, svarede: «Hvis det var lige saa let at handle som at dømme, saa vilde nok min Christus synes dig en Christus og ikke en Bonde; tag imidlertid et Stykke Træ og forsøg selv at gjøre en.» Filippo svarede ikke herpaa, men gik hjem og begyndte, uden at nogen vidste det, at arbejde et Crucifix, og da han, for ikke at beskjæmmes af sin egen Kritik, søgte at overgaa Donatello, arbejdede han paa det i flere Maaneder og fuldførte det med megen Flid. Da det nu var færdigt, indbød han en Morgen Donatello til at spise Frokost med sig. Da de nu sammen gik til Filippos Hus, kom de over det gamle Torv, hvor da Filippo kjøbte nogle Sager til Maaltidet og gav Donatello dem med de Ord: «Gaa du hjem med dette og vent mig der; jeg kommer strax efter.» Donatello gik ind, og saasnart han traadte ind i Stuen, fik han se Crucifixet, som var stillet op i god Belysning. Og som han

nu blev staaende og betragtede det og fandt det herligere og herligere, jo længere han saa paa det, blev han tilsidst saa forbauset, at han ganske glemte sig, slap Forklædet og lod Æggene, Osten og alt det Andet, han holdt paa, falde ned og gaa itu, medens han selv endda var som rent ude af sig selv af Henrykkelse. Da nu Filippo traadte ind, sagde han med et Smil: «Hvad tænker du paa Donatello? Hvad skal vi spise, nu naar du har kastet det i Gulvet Altsammen?» «Hvad mig angaar», svarede denne, «saa har jeg faaet nok; vil du have noget, saa faar du selv se til, hvor du finder det. Men nok derom. Dig skal det være forundt at gjøre Christusbilleder, og mig Bønder».

Donatello udviklede sig efterhaanden til en mere og mere dygtig Billedhugger og fik nok at gjøre. Især kom han i Gunst hos Cosimo de' Medici, der satte saa stor Pris paa hans Dygtighed, at han altid lod ham arbejde Noget for sig, og til Gjengjæld bar Donatello saa stor Hengivenhed for Cosimo, at han søgte at gjætte og imødekomme hans mindste Ønsker.

Engang havde Donatello ved Cosimos Mellemkomst faaet en Bestilling af en genuesisk Kjøbmand paa et Bronzehoved, som denne vilde sende ud af Landet. Det blev fuldført og var fortrinlig arbejdet, ja som levende; men da nu Kjøbmanden skulde betale, fandt han, at Donatello forlangte en altfor høj Sum, hvorfor Arbejdet blev overgivet til Cosimo, der lod det bringe op paa en Balcon der vendte ud til Gaden, og stille op paa Rækværket, for at det skulde være bedre belyst. Da nu Cosimo vilde bringe dem til Enighed angaaende Prisen og fandt, at Kjøbmandens Bud var langt under Donatellos Fordring, vendte han sig til hin og sagde, at det dog var altfor lidt. Kjøbmanden, som paa sin Side igjen syntes, at det var formeget, sagde, at Donatello kanske havde arbejdet en Maaned eller lidt derover, og at han efter den Bereg-

ning vilde faa over en halv Fiorino om Dagen. Da blev Donatello, som syntes, at det nu gik for langt, hidsig, vendte sig til Kjøbmanden og sagde, at han havde forstaaet i Hundrededelen af en Time at ødelægge et Aars Arbejde og Fortjeneste, hvorpaa han stødte til Bronzehovedet, der faldt ned paa Gaden og gik i tusinde Stykker, og sagde derefter til Kjøbmanden, at det vel viste sig, at han var vant til at handle med Ærter og ikke med Billedhuggerarbejde. Denne angrede nu Sagen og vilde betale det Dobbelte, hvis Donatello vilde gjøre Arbejdet om; men dertil lod denne sig ikke bevæge, hverken af Kjøbmandens Tilbud eller Cosimos Bønner.

Donatello var rundhaandet og vennesæl og bedre imod sine Venner end imod sig selv. Penge brød han sig ikke om; dem havde han liggende i en Kurv, som hang i et Reb, og i den kunde hans Arbejdere og Venner tage, hvad de behøvede, uden at sige ham det. Da han begyndte at blive affældig og ikke mere kunde arbejde, blev han understøttet af Cosimo og nogle andre gamle Venner. Da Cosimo laa paa sin Dødsseng, anbefalede han Donatello til sin Søn Piero, der redelig efterkom Faderens Ønske, og skjænkede ham et Gods i Cafaggiuolo, der gav saa store Indkomster, at han rigelig kunde leve deraf. Herover glædede Donatello sig højlig, da han syntes, han nu var ganske sikkret for nogensinde at lide Nød. Men det varede ikke længere end et Aar, før han igjen indfandt sig hos Piero og afstod fra sin Ejendom med den Erklæring, at han ikke vilde spilde sin Ro med at gruble over Bøndernes huslige Ulykker og Nød, som han hveranden Dag fik Ørene fulde af; snart var det Vinden, som havde blæst Taget af Dueslaget, snart var det Kommunen, der havde udpantet i Besætningen for Skatterestancer, snart igjen var det Uvejr, som havde ødelagt

Vinhøsten og Frugthaverne, og alt dette var han nu saa kjed og træt af, at han før vilde dø af Hunger end være nødsaget til at have saameget at tænke paa. Piero maatte le over Donatellos Klage, og for at befri ham for alle Bryderier, tog han Godset tilbage igjen, saaledes som Donatello endelig vilde, og anviste ham i Stedet derfor en aarlig Rente, der idetmindste svarede til Indkomsterne af Godset, og som han hver Uge kunde hæve i rede Penge. Hermed var han overmaade tilfreds, og henlevede nu fornøjet og uden Bekymringer Resten af sit Liv, ligetil han i sit 83de Aar blev rammet af et Slagtilfælde, saa at han ikke mere kunde arbejde, men bestandig laa tilsengs i et lidet Hus i Cocomarogaden, som han ejede; Dag for Dag svandt han hen og døde endelig den 13de December 1466.

Der fortælles, at da han laa paa det Yderste, kom nogle af hans Slægtninge til ham, og efterat de som Skik og Brug er, havde hilset ham og talt trøstende Ord til ham, sagde de, at det var hans Pligt at efterlade dem en Ejendom, som han besad i Nærheden af Prato, der rigtignok var liden og gav en ubetydelig Indtægt, men som de dog vilde minde ham om. Da Donatello hørte dette, sagde han: «Jeg kan ikke føje Eder heri, mine kjære Slægtninge, efterdi det er min Vilje, — og det synes mig nok saa rimeligt — at efterlade Gaarden til den Forpagter som har arbejdet og stræbet med den, og ikke til Eder, som aldrig har gjort nogen Gavn der, ja ikke engang tænkt paa den, men som nu ville, at jeg skal skjænke Eder den, bare fordi I komme hid til mig. Farvel, og Guds Fred med Eder!»

Karmelitermunken Fra Filippo di Tommaso Lippo var født i Florents i Aaret 1412. Efter Faderens Død blev Filippo tilbage i Verden som en fattig, forældreløs Dreng, — han var da to Aar gammel —, thi hans Moder var død, strax efter at hun havde bragt ham til Verden.

Mona Lapaccia, hans Faster, tog ham da til sig og opdrog ham med stort Besvær, indtil han var otte Aar gammel; da formaaede hun ikke mere at sørge for ham og satte ham ind i det nærliggende Karmeliterkloster, forat han der kunde opdrages til Munk. Han viste megen Dygtighed og Opfindsomhed i alle mekaniske Beskjæftigelser, men hvad boglig Lærdom angik, megen Ubehjælpsomhed og Uduelighed; vilde aldrig derpaa anvende nogen Umage og fandt i det hele taget ikke Behag deri. Drengen beholdt sit verdslige Navn Filippo og stod som Novice sammen med alle de andre under Opsyn af Læreren i Latin, forat man kunde komme efter, hvad han duede til; men istedetfor at studere, bestilte han ikke andet end at tegne Streger og Figurer i sine og de Andres Bøger, saa at Prioren endelig gav sit Samtykke til, at han skulde faa lære at male. Paa den Tid havde netop Masaccio malet Kapellet i Karmeliterkirken, og i disse Billeder, der vare udmærket smukke, fandt Filippo især Behag. Hver Dag gik han did, for i Forening med andre Drenge at øve sig i Tegning og overtraf dem snart alle i Dygtighed og Indsigt, saa at man havde det sikre Haab til ham, at han med Tiden vilde bringe det til noget udmærket. Allerede i sin tidlige Ungdom udførte han Billeder, der vare sande Underværker. Meget ung malte han i Klostergangen nær Masaccio Fresker et Billede, der forestiller en Kirkeindvielse, samt hvorledes Paven stadfæster Karmeliternes Ordensregler, og paa andre Vægge i Kirken er flere Billeder af ham, især en Johannes den Døber med samt nogle Begivenheder af dennes Liv. Idet han saaledes Dag for Dag skred frem, tilegnede han sig i den Grad Masaccios Maner, at hans Billeder mere og mere nærmede sig denne Mesters, og mange sagde, at Filippo havde taget aandelig Arv efter Masaccio. I samme Kirke, paa en Søjle nær Orgelet, malede han S. Martialis, en Figur som skaffede ham megen Berømmelse, fordi den

fuldkommen udholdt Sammenligningen med Masaccios Billeder. Da han nu ved denne Lejlighed hørte sig saa lovprist af alle og enhver, tog han Mod til sig og traadte ud af Munkeordenen. Han var da 17 Aar gammel.

Han begav sig nu til det ankonatiske Distrikt, og da han der en Dag gjorde en Lysttur paa Havet sammen med flere af sine Venner, blev de samtlige opfangede af et omkrydsende maurisk Kaperskib og bragte til Barbariet; man belæssede dem med Lænker og gjorde dem til Slaver. Atten Maaneder havde Filippo alt henslæbt der, da han engang faldt paa at tegne sin Herre, hvem han tidt havde seet. Han tog et Stykke Kul og fremstillede ham paa en hvid Væg helt naturtro i hans mauriske Klædning. De andre Slaver berettede det til Herren, da i hine Egne, hvor man hverken kjendte Tegning eller Maleri synderlig, Sagen syntes dem et helt Mirakel, og nu blev Filippo befriet fra de Lænker, han havde baaret saalænge. Efter at Filippo nu havde malet sin Herre i et helt udført Billede, blev han givet fri og i Sikkerhed sendt tilbage til Neapel. I denne By fuldførte han efter Bestilling af Kong Alfons, dengang Hertug af Kalabrien, et Temperabillede paa Trægrund til det ny Kapel. Kort efter fik han imidlertid Lyst til at vende tilbage til Florents; han blev der nogle Maaneder og malede for Nonnerne i S. Ambrozio en skjøn Altertavle, ved hvilken Lejlighed han blev bekjendt med Cosimo de' Medici, der fik ham meget kjær.

Man fortæller, at Filippo var af et saa let fængeligt Gemyt, at naar han saa en Kvinde, der behagede ham, havde han gjerne givet alt bort, hvad han ejede, for at besidde hende; og kunde dette ikke ske, saa søgte han at fremstille hende i sine Malerier eller ogsaa lade sine Følelser faa Luft i Ord; naar han var i det Hjørne, plejede han at arbejde lidet eller intet paa de Malerier, han havde paabegyndt. Da derfor Cosimo engang lod

ham udføre et Billede, lukkede han ham inde i sit Hus, for at han ikke skulde komme ud og kaste sin Tid bort; dette havde varet i to Dage, da Filippo, dreven af en blind Lidenskab, eller kanske rettere af ren dyrisk Begjærlighed, den følgende Aften hejsede sig ned ad et Toug, han havde bundet sammen af ituskaarne Lagener, og gik sin Vej. Cosimo, der ikke fandt ham, lod søge efter ham, og da man endelig fik fat i ham og bragte ham tilbge til hans Arbejde, angrede Cosimo i Grunden, at han havde lukket ham inde, da han saa, af hvilken Galskab han led, og hvad for en Fare, han havde svævet i, søgte derfor ogsaa blot ved Venlighed at holde ham til Arbejde, og saa sig fra den Tid af altid vel betjent af ham.

I Prato, nær Florents, hvor Filippo havde nogle Slægtninge, opholdt han sig i længere Tid sammen med Karmelitermunken Fra Diamonte, der havde været Novice samtidig med ham, og fuldførte der i Egnen en Mængde Arbejder. Her fik han af Nonnerne i S. Margharita Bestilling paa et Billede til Hovedalteret, og medens han var beskæftiget hermed, saa han en Dag en Datter af Florentineren Francesco Buti; hun opholdt sig i Klosteret, enten det nu var for at blive Nonne, eller hun blot var sat under Opsyn der. Fra Filippo saa Lucrezia, — saa var Pigebarnets Navn, — og da hun var skjøn og yndig at se til, vidste han at erholde Nonnernes Tilladelse til at faa hende til Model for Gudsmoderen i Altarbilledet. Ved denne Lejlighed forelskede han sig endnu mere i Lucrezia og fandt endelig Midler og Veje til at bortføre hende fra Klosteret, en Dag da hun var gaaet ud for at beskue Madonnas Belte, en højhellig Relikvie, som oppebevares i Prato. Nonnerne vare meget skamfulde over denne Hændelse, og Lucrezias Fader blev aldrig glad efter den Dag; han anvendte alle Midler for at faa hende igjen; dog vilde hun ikke vende tilbage, enten det nu var

af Frygt eller af andre Grunde, men blev hos Filippo, hvem hun fødte en Søn, der blev opkaldt efter sin Fader og senere, lig ham, blev en berømt Maler. Fra Filippo var en Ven af glade Ansigter og levede altid fornøjet. Han oplærte Fra Diamonte i Malerkunsten og denne udførte mange Billeder i Karmeliterkirken i Prato, opnaaede ved at efterligne sin Mesters Maner stor Fuldkommenhed og erhvervede sig derved megen Ære. Fra Filippo havde i sin Ungdom Omgang med Sandro Botticello, Pisello, Florentineren Jacopo del Sellajo; desuden omgikkes han en Mængde andre Mestere og plejede altid med Venlighed at vejlede dem i Kunsten, der henvendte sig til ham om Raad og Bistand. Han levede med Ære af hvad han fortjente, og gav mange Penge ud, da han lige til sin Død fandt Behag i galante Eventyr.

Borgerne i Spoleto lod gjennem Cosimo de' Medici Fra Filippo kalde for at male Koret i den derværende Domkirke, hvilket han med Fra Diamontes Bistand bragte temmelig vidt, men dog ikke ganske kunde fuldføre, da han overraskedes af Døden; — man siger, at hans altfor ømme Hjerte var Aarsagen dertil, idet nemlig Slægtningene til en Elskerinde, han havde faaet der, lod ham forgive.

Fra Filippo døde 1469 i sit 57de Aar og blev bisat i et Gravmæle af rødt og hvidt Marmor, som Spoletinerne lod oprejse i den Kirke, han havde prydet med sine Billeder. Hans Død gik mange af hans Venner nær, i Besynderlighed Cosimo de' Medici og Pave Eugenius, der havde villet give ham Dispensation fra det gejstlige Løfte for at han kunde gjøre Lucrezia Buti til sin retmæssige Hustru. Men Filippo brød sig ikke noget om at erholde den; han vilde leve efter sin egen Lyst og nyde sin Frihed.

Piero di Cosimo var fød i 1441. Han var Søn af en Guldsmed ved Navn Lorenzo, men blev opkaldt efter Maleren Cosimo Rosselli, der tog Drengen til sig og oplærte ham i Kunsten. Piero havde mange ejendommelige og skiftende Indfald, men havde tillige sat sig ét højt Maal; han elskede Ensomhed og kjendte ingen større Glæde end at gaa og gruble for sig selv og bygge Luftkasteller. Cosimo Rosselli havde al Grund til at være tilfreds med ham; derfor betjente han sig ogsaa tidt af hans Hjælp og overdrog ham Arbejder af Vigtighed, da han fuldkommen indsaa, at Piero besad baade en bedre Teknik og større Begavelse end han selv. Han tog ham saaledes med sig til Rom, da Pave Sixtus kaldte ham did for at male nogle Billeder i det pavelige Kapel, og der udførte da Piero et meget smukt Landskab. Han malede fortræffeligt efter Naturen; desaarsag forfærdigede han i Rom en Mængde Billeder af berømte Personer, blandt andre et af Hertugen af Valentinois, Pave Alexander VI's Søn. I Florents malede han en Mængde Billeder paa Bestilling af Private, deriblandt adskillige Altertavler.

Efter Cosimo Rossellis Død traadte Pieros forunderlige Karakter end mere frem; fra den Tid lukkede han sig altid inde, naar han arbejdede, lod ingen komme ind og levede mere som et Dyr end som et Menneske. Han led ikke, at man fejede hans Værelser, vilde spise, naar Sulten kom over ham, og tillod hverken, at man bearbejdede Jorden i hans Have eller beskar Træerne. Vinstokken voxede vildt, Rankerne bredte sig ud over Jorden, og hverken Figentræerne eller de andre Frugttræer fik noget Tilsyn; det fornøjede ham tvertimod at se alting i en lige saa vanskjøttet Tilstand, som han selv trivedes ved, og han plejede at sige, at hvad Naturen frembringer, maa man overlade til den selv uden at føje noget til. Ofte gik han paa Jagt efter underlige Dyr, Planter og

andet saadant, som den lunefulde Natur undertiden frembringer. Naar han fandt noget Saadant, blev han ganske ude af sig selv af Glæde, og fortalte saa ofte andre om sine Fund, at det, om man end fandt Behag i hans Samtale, dog i Længden blev trættende. Undertiden blev han staaende foran en Mur, paa hvilken Folk i Forbigaaende havde spyttet, og dannede sig deraf i Tanken Ryttere og Træfninger, sælsomme Byer og store Landskaber; ligesaa med Skyerne.

Havde Piero ikke været saa sammensunken i sig selv, og havde han draget mere Omhu for sig, end han gjorde, saa vilde hans rige Aand have traadt mere frem, og Menneskene vilde have æret ham, istedetfor at han nu paa Grund af sit dyriske Liv gik for en Nar, endskjøndt han dog tilsidst ingen anden skadede end sig selv, ja ved sine Arbejder bragte Kunsten et godt Stykke fremad. Da han havde mange underlige og sælsomme Ideer, lagde man, medens han endnu var ung, tidt Beslag paa ham ved Karnevalslystighederne. Derfor holdt ogsaa de unge Florentinere meget af ham. Han var den første, der fandt paa at give Karnevalstogene Form af ordnede Optog, eller ialtfald forbedrede og fuldstændiggjorde han dem meget, idet han gav dem Musik med og ordnede en hel Skare af Ryttere og Fodfolk i prægtige og passende Dragter, saa at det tog sig helt storartet og prægtigt ud. Det var i Virkeligheden et skjønt Skue: om Natten 25—30 Par rigt smykkede Adelsmænd til Hest, enhver af dem fulgt af 6—8 Rideknegte, alle ens klædte, med Fakler i Hænderne, i det hele lidt over firehundrede Mennesker, og saa Triumfvognen smykket med alskens Zirater, Trofæer, kortsagt paa den forunderligste Maade. Jeg vil blandt Andet beskrive et Karnevalstog, som Piero, der dengang alt var noget tilaars, havde fundet paa, og som forskaffede Tilskuerne stor Fornøjelse, ikke saameget ved sin Skjønhed, som ved sin Sælsomhed og ved det, at det

kom ganske uventet. Det forestillede Dødens Vogn; den blev i al Hemmelighed forarbejdet af Piero; ingen havde faaet Nys om Sagen, og man anede ikke noget, før man fik den at se. Den mægtige Triumfvogn med sine Dødningeben og Kors blev trukken af sorte Bøfler; øverst oppe stod Døden med sin Le, umaadelig stor at se til, og rundt om ham var der tillukkede Grave; paa enhver Plads, hvor Toget holdt stille for at synge, aabnede Gravene sig, og op af dem steg Skikkelser, klædte i kulsorte Lærredskjortler, paa hvilke der med hvid Farve var malet et fuldstændigt Dødningeskelet; under Trompeternes dumpe Klang hævede de sig halvt op af sine Grave, satte sig paa disse og sang til en klagende Melodi den nu saa berømte Canzone

„Dolor, pianto e penitenzia.“

Foran og bag Vognen saa man en Mængde Døde til Hest; de havde udsøgt de magreste og elendigste Øg og behængt disse med sorte Dækkener med hvide Kors paa; enhver af dem fulgtes af fire Rideknegte, der vare klædte som Dødninger, med sorte Fakler og en stor sort Fane, paa hvilken man saa Kors, Knokler og Dødningehoveder. Bagefter Toget slæbte man ti lange, sorte Flag, og medens det bevægede sig frem, fremsagde de alle i Kor med skjælvende Stemmer Misereret.

Dette rædsomme Skuespil satte som sagt, ved sin Nyhed og det Gribende ved det, hele Byen i Bevægelse, og skjønt det syntes lidet at passe sig til en Karnevalsspas, var det dog noget usædvanligt og interesserede alle; Piero skaffede det megen Berømmelse og foranledigede, at man vedblev med slige sindrige Fremstillinger.

Dog, vi ville vende tilbage til Pieros Virksomhed i hans Kunst.

Forvalteren ved Hittebørnshospitalet var en god Ven af ham; han vilde lade male et Billede i et Kapel tæt

ved Kirkedøren og overdrog det til Piero, der i Ro og Mag fuldførte det. Men før han kom saa vidt, bragte han næsten Forvalteren til Fortvivlelse; thi han vilde paa ingen Maade vise ham sit Arbejde, før det var færdigt. Forvalteren undrede sig herover, baade fordi de vare gode Venner, og fordi han daglig udbetalte Piero hans Løn; i sin Ærgrelse ytrede han, at hvis denne fremdeles vægrede sig for at vise ham Billedet, vilde han ikke udbetale ham det, som endnu stod igjen. Hans Trudsel hjalp imidlertid ikke; thi Piero forsikrede, at han hellere vilde ødelægge alt, hvad han havde malet; og Forvalteren maatte tilsidst virkelig udbetale ham hans Penge og taalmodig vente, til Piero afdækkede sit Billede, der da viste sig at være et fortrinligt Arbejde, der vandt hele Byens Bifald.

Piero viste en mangesidig og ejendommelig Begavelse; han forstod at udgranske Naturens mindste Særegenhed, og mod dette Maal stræbte han ogsaa, uden at sky Møje og Tidsspilde, ene og alene til Glæde for sig selv og til Gavn for sin Kunst. Thi denne elskede han, og for dens Skyld forsagede han alle Nydelser. Hans Levevis var saa enkel, at han nøjede sig med at spise haardkogte Æg; for at spare Ved, lod han dem koge, naar han lavede Lim, og det ikke sex eller otte ad Gangen, men halvhundrede, lagde dem i en Kurv og spiste dem saa efterhaanden, naar han følte Hunger. Saadant et Liv behagede ham over al Maade, og al anden Levemaade forekom ham i Sammenligning hermed Trælleliv. Det var ham en Plage, naar Børn skreg, Mennesker hostede, naar man ringede med Klokkerne, eller naar Munkene sang; men naar Regnen strømmede fra Himmelen, var det ham en sand Fornøjelse at se Vandet styrte ned fra Tagene og pladske ud over Gaden. For Lynild var han bange; tordnede det stærkt, hyllede han sig ind i sin Kappe, lukkede Døre og Vinduer og krøb hen i en Krog af

Stuen, indtil Uvejret var forbi. I Samtale var han underholdende og morsom og kunde være meget vittig. I sin Alderdom, da han var nær de otti Aar, blev han saa sælsom og forunderlig, at intet Menneske kunde holde det ud hos ham. Han kunde da ikke lide at have sine Elever om sig, og hans heftige og umedgjørlige Væsen blev Aarsag til, at han paa sine gamle Dage maatte savne al Hjælp og Pleje. Undertiden fik han Lyst til at arbejde, men Gigten hindrede ham deri; forbitret herover vilde han tvinge sine skjælvende Hænder til at holde fast, og det var da en Ynk at se, hvorledes snart Malerstokken, snart Penselen faldt ham ud af Haanden. Fluen paa Væggen ærgrede ham, og endog Skyggerne vakte hans Forbitrelse, kortsagt han var alderdomssvag og syg, og de faa Venner, der endnu besøgte ham, bad ham opgjøre sin Regning med Himmelen. Men han opsatte det fra Dag til Dag i den Overbevisning, at han ikke skulde dø endnu, og det ikke fordi han var ond eller vantro; thi han var meget from og gudfrygtig til Trods for det dyriske Liv, han førte. Undertiden talte han om det Pinagtige ved alle de Sygdomme, der hjemsøge os arme Mennesker, og klagede over, hvor meget den maa lide, der efterhaanden dør hen paa Sjæl og Legeme. Om Læger, Apothekere og Sygevogtere talte han ilde, forsikrede, at de lod de Syge dø af Hunger, og hylede over alle de Plager, de havde udspekuleret, saasom Medicin, Klysterer og andre Marterpaafund, saasom at man ikke turde sove, naar man var søvnig, at man skulde gjøre sit Testamente, se sine Slægtningers Taarer og være fængslet til en mørk Stue. Derimod prisede han Rettens Middel og sagde, at det var en skjøn Maade at blive ført saaledes til Døden, se den fri Luft og Folkestimmelen, blive styrket med god Mad og gode Ord, høre Folket og Præsterne bede for sig og saa med Englenes Bistand

fare lige ind i Paradis. Den blev en stor Lykke tildel, mente han, der pludselig toges bort fra Livet.

En Morgen fandt man ham død ved Foden af en Trappe. Det var i Aaret 1521, og han blev begraven i Kirken S. Piermaggiore.

Bartolommeo, efter toskansk Sprogbrug kaldet Baccio, blev fød i Pratodistriktet to Miglier fra Florents, paa et Sted kaldet Savignano, i Aaret 1469. I sin Barndom viste han ligesaa megen Lyst som Anlæg til Tegnekunsten, og Benedetto de Maggio skaffede ham derfor i Lære hos Cosimo Rosselli. Her traf han sammen med en Mængde unge Kunstnere og sluttede sig især nøje til en af dem, Mariotto Albertinelli (født i 1474). Denne blev en nær og fortrolig Ven af Bartolommeo, ja næsten hans andet Jeg, ikke blot fordi han altid omgikkes ham, men ogsaa fordi han den Tid, da han for Alvor beskjæftigede sig med Kunsten, havde megen Lighed med ham i sin Maner at male paa. Mariotto havde først i sit tyvende Aar kastet sig paa Malerkunsten; før var han Guldsmed.

Der opstod nu et saa fortroligt Forhold mellem disse tvende Mænd, at da Bartolommeo forlod Cosimo Rossellis Værksted, for at udøve sin Kunst paa egen Haand, slog Mariotto sig sammen med ham; de boede en lang Tid tilsammen ved Gatoliniporten, hvor de arbejdede meget i Fællesskab; men da Mariotto ikke var saa stærk i Tegning som Bartolommeo, gav han sig til at studere de florentinske Antikker, af hvilke den største og bedste Del dengang fandtes i det mediceiske Palads. Dette Studium hjalp ham saa godt, at han gjorde store Fremskridt, og det skaffede ham den Fordel, at Hertug Lorenzos Moder, Madonna Alfonsina, lærte ham at kjende

og understøttede ham, medens han arbejdede for at trænge videre frem i Kunsten.

Han beskjæftigede sig nu afvexlende med at tegne og at male og vandt derved megen Færdighed. Et Billede af Madonna Alfonsina lykkedes ham saare godt, og han troede alt ved hendes Gunst at have gjort sin Lykke, da i Aaret 1494 Piero de' Medici og hele hans Familie maatte gaa i Landflygtighed; saaledes tabte han baade Understøttelse og Beskyttelse. Han vendte nu tilbage til sin Ven og øvede sig meget flittig ved at gjøre Studier, efterligne Naturen og Bartolommeos Billeder, og blev paa den Maade i faa Aar en øvet Maler. Hans Mod steg, da han saa sit Arbejde lykkes saa godt, han efterlignede mere og mere sin Vens Maner, og flere forvexlede hans og Bartolommeos Billeder.

Denne sidste var nemlig snart bleven en dygtig og agtet Kunstner. Han var arbejdsom, fredelig, god og gudfrygtig, elskede et stille Liv og flyede alt slet Selskab, hørte gjerne Guds Ord og søgte altid alvorlige og lærde Mænds Selskab. Man sagde om ham, at han var ligesaa brav som Menneske som dygtig som Kunstner, og hans Navn blev saa bekjendt, at Gerozzo Dini overdrog ham at pryde et Gravkapel paa Hospitalskirkegaarden ved S. Maria nuova med Freskobilleder. Der begyndte han da at fremstille Dommedag og gjorde dette med saa megen Flid og i en saa smuk Maner, at hans Berømmelse steg end mere. Især roste man den sindrige Anordning af Paradisets Herligheder, hvor Kristus med de tolv Apostle holdt Dom over de tolv Stammer. En Del af Billedet forblev ufuldført i længere Tid og derpaa med megen Kjærlighed og Dygtighed fuldendt af Mariotto, da Bartolommeos kunstneriske Virksomhed afbrødes ved de religiøse og borgerlige Stridigheder, som Florents blev Skuepladsen for.

I Klosteret S. Marco i Florents befandt sig nemlig

ved hin Tid Girolamo Savonarola fra Ferrara, en meget berømt Theolog af Prædikebrødrenes Orden. Bartolommeo bivaanede andægtigen hans Prædikener, omgikkes ham meget, sluttede sig ogsaa til de andre Munke og opholdt sig næsten altid i Klosteret. Imidlertid vedblev Fra Girolamo at prædike og tordnede hver Dag i sine Taler over, at vellystige Malerier, sandselige Musik og Elskovsbøger førte Sindet vild, hvorfor det ikke var godt i de Huse, hvor der var ugifte Piger, at have Billeder af nøgne mandlige og kvindelige Skikkelser. Stadens Indvaanere opflammedes ved hans Tale; før herskede den gamle Skik, at man til Karnevalet slog op paa Torvet et Par Hytter af Træværk og Straa, og saa satte Ild paa dette Fastelavnsaften, medens Mænd og Kvinder tog hverandre ved Hænderne og sang Elskovsviser og dandsede; nu vidste Fra Girolamo at bringe det didhen, at man den Dag samlede sammen paa Torvet en stor Mængde Malerier og Billedværker, der fremstillede nøgne Figurer, og som tildels vare udførte af udmærkede Mestere, med samt en hel Hob Bøger, musikalske Instrumenter og Noder og lod det gaa op i Luerne altsammen. Paa dette Baal lagde ogsaa Bartolommeo alle de Modelstudier, han havde tegnet, og hans Exempel fulgtes af Lorenzo Credi og mange Andre, der hørte til de saakaldte Klagebrødre.

Efter nogen Tids Forløb rejste Fra Girolamos Modstandere sig, i den Hensigt at tage ham til Fange og formedelst den megen Splid, han havde vakt i Staden, overlevere ham i Rettens Hænder. Da hans Venner fik dette at høre, samlede de sig i S. Marco. Til dem sluttede Bartolommeo sig, dreven af den store Kjærlighed, han bar til dette Parti.

Hans personlige Mod var dog ikke stort; hans Kræfter svarede ikke til den Stilling, han var kommen i, og han tabte ganske Tilliden til sig selv, da Klostret snart efter blev formelig belejret, og han saa flere af sine

Venner saares eller falde. Han gjorde da det Løfte, at, hvis han blev udløst af denne Trængsel, vilde han træde ind i Prædikebrødrenes Orden; dette Løfte opfyldte han ogsaa; thi da Opstanden var forbi, Munken fangen og dømt til Døden, saaledes som Krønikeskriverne nøjagtigen berette, begav Bartolommeo sig til Prato og lod sig den 26de Juli 1500 indvie til Munk i Dominikanerklostret der.

Dette vakte stor Sorg blandt hans Venner, der tog sig det meget nær, at han saaledes var gaaet tabt for dem; og endnu mere smertede det dem at høre, at han var tilsinds ikke mere at beskjæftige sig med Malerkunsten. Især var Mariotto ganske fortvivlet; han fandt ikke mere Glæde i Noget, og var ikke, derved at han altid talte ilde om Fra Girolamos Reformer og hans Ordensbrødre, kommen i et spændt Forhold til Munkene, saa vilde vist hans Kjærlighed til Bartolommeo have bragt ham til at blive Munk sammen med ham i det samme Kloster.

Bartolommeo havde nu ganske trukket sig tilbage fra Verden, og Mariotto maatte, som ovenfor fortalt, fuldføre Freskobillederne i Gerozzo Dinis Gravkapel. Med Omhu og Kjærlighed tilføjede han efter Bartolommeos Karton det, der manglede, saa at mange, der ikke kjende Sagens Sammenhæng, den Dag idag tro, at det hele er fuldført af en og samme Mester.

Mariotto var af et meget uroligt og sandseligt Gemyt, fandt Behag i alskens Kjærlighedseventyr og lod fem være lige. Derfor blev han kjed af den Møje og Aandsanstrengelse, der er forbunden med Kunsten; tillige saaredes han tidt af de andre Maleres misundelige Tale, saaledes som det er almindeligt blandt dem og altid har været det; derfor besluttede han at vælge sig en ringere, mindre anstrengende og mere fornøjelig Levevis. Til den Ende indrettede han foran Porta S. Gallo et prægtigt

Gjæstgiversted og Spisehus ved Ponte vecchio, forestod begge i flere Maaneder og sagde, at nu havde han valgt sig en Kunst, ved hvilken der ikke gaves Muskler eller Forkortninger, heller ikke Perspektiv, og, hvad som var endnu mere, heller ingen Kritik. Den han havde opgivet, var netop det modsatte Tilfældet med; den efterlignede Kjød og Blod, medens den, han nu drev, skabte det; her høstede han stadig Ros for sin gode Vin, før var han hver Dag bleven udskjældt og kritiseret. Desuagtet blev han efter nogen Tid kjed af sin nye Levevej, han vendte atter tilbage til Malerkunsten og forfærdigede alleslags Billeder i de florentinske Borgerhuse.

Blandt større Arbejder, der blev ham overdragne, var ogsaa et Billede af Mariæ Bebudelse. Før han forlod dette Værk, omarbejdede han det adskillige Gange, gav det snart en klarere, snart en dunklere Farve, snart mindre, snart mere Liv og Glød, men kunde dog ikke ret stille sig selv tilfreds. Tilsidst gjorde han sig megen Umage for at finde en hvid Farve, klarere end man før kjendte, og forsøgte at rense den, for derved at kunne frembringe saa stærke Lysvirkninger, som han ønskede. Da han ikke destomindre herved gjorde den Erfaring, at Kunsten, trods al anvendt Umage ikke kan naa det, som den menneskelige Aand kan fatte, slog han sig endelig tilfreds med det, han havde naaet, da det ikke stod i hans Magt at udføre umulige Ting. Hans Værk skaffede ham stor Ære og Ros blandt Kunstnerne, men forresten ringere Løn, end han havde ventet; thi han kom i Strid med dem, der havde bestilt det, og tilsidst maatte Pietro Perugino, der da var meget gammel, Rio, Ghirlandajo og Francesco Granacci vurdere hans Arbejde og bestemme Prisen for det.

For at vende tilbage til Bartolommeo — eller, som han nu hed, Fra Bartolommeo — saa opholdt han sig først flere Maaneder i Prato. Derpaa sendte hans Over-

ordnede ham til Klosteret S. Marco i Florents, hvor han formedelst sin store Begavelse blev meget venligen modtagen af Munkene. Paa den Tid havde Bernardo del Bianco i det florentinske Abbedi ladet opbygge et Kapel med meget rige og skjønne Billedhuggerarbejder, og da han nu gjerne vilde have det smykket med et Maleri, der var det øvrige værdigt, opbød han alt for at vinde Fra Bartolommeo, da han var overbevist om, at denne vilde kunne skille sig fra Arbejdet med Ære. Fra Bartolommeo levede i Klosteret, ene og alene beskjæftiget med religiøse Øvelser og Opfyldelsen af sine Ordenspligter, endskjøndt Prioren og hans fortroligste Venner trængte ind paa ham, om at han atter skulde begynde at male. Allerede var der hengaaet et Tidsrum af fire Aar, uden at han havde villet arbejde noget, da han endelig ved den nævnte Anledning lod sig overvinde af Bernardos Bønner og begyndte at male den hellige Bernhards Billede. Imedens Helgenen skriver viser Madonna sig for ham, med Barnet paa Armen og baaren af Engle og Smaabørn; han er hensunken i Beskuelse, og der er noget overjordisk ved ham, der for den opmærksomme Iagttager udbreder sig over hele Billedet. Fra nu af malede han ogsaa andet, saasom for Kardinal Giovanni de' Medici og for Agnolo Doni et Madonnabillede af sjelden Ynde, hvilket staar paa Alteret i Donis Huskapel.

Paa denne Tid kom Rafael til Florents forat uddanne sig i Kunst; han gjorde Fra Bartolommeo bekjendt med de vanskeligere Perspektivregler og var stedse hos ham, da han gjerne vilde tilegne sig Fraterens Maner, fordi dennes skjønne Sammensmeltning og hele Behandling af Farverne behagede ham meget.

Flere Aar derefter naaede Rygtet om de fortræffelige Værker, Rafael og Michelangelo skabte i Rom, til Florents; dreven af en uimodstaaelig Længsel efter at lære disse at kjende, søgte og erholdt Bartolommeo Tilladel-

ser til at begive sig til Rom. Her blev han gjæstfrit modtagen af den pavelige Seglbevarer, Mariano Fetti, og malede for ham tvende skjønne Billeder, Paulus og Petrus. Dog vilde det, han foretog sig, ikke lykkes ham saa vel i den romerske Luft som i Florents; den store Mængde ældre og yngre Kunstværker, der ere samlede i hin Stad, skrækkede ham, og den Kunstfærdighed, som han troede at besidde, syntes ham nu ringe. Derfor besluttede han atter at vandre derfra og overlod til Rafael at fuldende Billedet af S. Petrus, hvilket denne Kunstner ganske overarbejdede og derpaa overgav til Mariano.

Efterat have fuldendt mange skjønne Arbejder og erhvervet sig et berømt Navn, paadrog han sig i Aaret 1517 en Stivhed i den ene Side. Lægerne raadede ham til at bruge Badene ved S. Filippo; der var han længe, men sporede kun liden Bedring. En Morgen, medens han var der, kom han til at spise en Mængde Figen, hvilke han gjorde meget af, paadrog sig derved foruden den Sygdom, han før havde, en heftig Feber og døde efter fire Dages Forløb 48 Aar gammel.

Hans Død smertede alle hans Venner og især Klosterbrødrene meget, og de gav ham den 8de Oktober 1517 en ærefuld Begravelse i S. Marco.

Tre Aar efter fulgte Mariotto Albertinelli ham i Graven. Ogsaa han havde foretaget en Rejse til Rom og der malet et Billede for den samme Mariano Fetti, der havde modtaget Fra Bartolommeo. Fra Rom gik han til Quercia ved Veterbo, hvor han havde en Elskerinde; for nu at bevise hende, hvilken Længsel han under sit Ophold i Rom havde følt efter hende, vilde han vise sig tapper i en Turnering og anspændte derfor sine Kræfter til det Yderste; da han imidlertid ikke var ganske ung mere og heller ikke stærk nok til slige Anstrængelser, havde det til Følge, at han blev syg og maatte gaa tilsengs. Han selv skjød rigtignok Skylden paa den daarlige Luft paa

Stedet og lod sig i en Kurvseng bære til Florents; men hverken beroligende eller styrkende Midler hjalp; han døde efter faa Dages Førløb i sit 45de Aar og blev begraven i S. Piermaggiore i Florents.

Fra Giovanno Angelico fra Fiesole, hvis verdslige Navn var Guido, var en ikke mindre udmærket Maler end gejstlig Mand og fortjener lige meget i begge Henseender et hædret Minde. Endskjøndt han med Lethed kunde være forbleven i den verdslige Stand og til det, han allerede før ejede, erhverve saa meget, som han vilde, ved Hjælp af den Kunst, hvori han allerede i unge Aar havde bragt det vidt, vilde han alligevel, fordi han af Naturen havde en stille og from Karakter og for sin Sjæls Frelse træde ind i Prædikebrødrenes Orden; thi endskjøndt man i enhver Stand kan tjene Gud, er der dog dem som mene, at man bedre kan arbejde paa sin Frelse i Klosteret end ude i det verdslige Liv.

Han var født i Fiesole i Aaret 1387. Efterat han allerede i unge Aar ved en Mængde Arbejder havde gjort sig navnkundig i hele Italien, sendte Pave Nicolaus IV Bud efter ham og overdrog ham, i det Kapel i det vatikanske Palads, hvor Paven hører Messe, at male en Nedtagelse fra Korset og nogle Billeder af den hellige Laurentius's Liv samt at udstyre endel Bøger med Miniaturbilleder, hvilket alt faldt saare Skjønt ud. Ligeledes malede han for den samme Pave i Sakrament-Kapellet i Paladset; her havde han efter sin egen Maner udført i Fresko nogle Skildringer fra Kristi Liv, hvori han havde anbragt flere Billeder af den Tids navnkundige Mænd. Da Fra Giovanni syntes Paven, hvad han ogsaa i Sand-

hed var, en Mand af et helligt Levnet, fredsæl og beskeden, fandt Paven, da Erkebiskopstolen i Florents blev ledig, at han fortjente at erholde den. Men da Fra Giovanni erfarede dette, bad han Hans Hellighed, at han maatte udse nogen anden, da han ikke følte sig skikket til at styre andre; han tilføjede, at der i hans Orden fandtes en Broder, der baade elskede Magten og som desuden var lærd, forstod sig paa at styre og frygtede Gud, og at det var meget bedre, at denne Værdighed blev overdraget til ham. Da Paven fornam dette og erkjendte, at hvad han havde sagt var sandt, gik han villigen ind herpaa, og paa den Maade blev Fra Antoniseo af Prædikebrødrenes Orden, en Munk, der var navnkundig for sin Hellighed og sin Lærdom, Erkebiskop i Florents.

Fra Giovanni var Beskedenheden selv og gudfrygtig i al sin Færd. Det fortælles, at en Dag da Pave Nicolaus bød ham at spise med sig, gjorde han sig Skrupler over at skulde nyde Kjød uden forud at have faaet sin Priors Tilladelse, idet han glemte Pavens øverste Myndighed i dette Stykke. Han holdt sig fjernt borte fra al denne Verdens Færd; han førte et rent og helligt Liv, og var den Fattiges Ven. Han øvede flittigt sin Kunst, men vilde aldrig fremstille andre end hellige Tildragelser. Han kunde være bleven rig, men brød sig ikke derom og plejede at sige, at den sande Rigdom bestod i at være tilfreds med lidet. Han kunde have raadet over mange, men vilde det ikke; man havde, sagde han, mindre Besvær og var mindre udsat for at fare vild, naar man adlød andre. Han kunde have vundet Ære og Værdighed, baade blandt Klosterbrødrene og udenfor denne Kreds, men han viste det fra sig, idet han sagde, at den eneste Ære han stræbte efter, var at undfly Helvede og komme Paradiset nær.

Han levede et nøgternt og kydsk Liv og undgik

Verdens Snarer; han plejede tidt at sige, at den, som øvede den Kunst, hvori han virkede, trængte til Ro og til at være fri for alt, som kunde drage hans Sind bort derfra. Aldrig saa man ham optændt af Vrede mod Brødrene, hvad der synes mig fast utroligt. Dem, som bad ham om at han maatte paatage sig et Arbejde til dem, plejede han venligt at svare, at det var noget, som de maatte komme overens med Prioren om, saa skulde der fra hans Side ikke være noget i Vejen. Det var hans Sædvane aldrig at foretage nogen Forandring i det, han havde malet, men lade det blive saaledes, som det fra først af var, fordi han troede, at saa var Guds Vilje at det skulde blive. Der fortælles ogsaa, at han aldrig tog fat paa sit Arbejde, forinden han havde forrettet sin Bøn. Han døde i 1455 i en Alder af 68 Aar og ligger begraven i Kirken S. Maria sopra Minerva i Rom.

Medens Simone Cranaca (1454—1509) var sysselsat med Opførelseu af Strozzi-Paladset i Florents, lod han, for at det ene kunde svare til det andet, forarbejde Jernsirater rundt om og de store Fakkelholdere, som ere anbragte paa Bygningens Hjørner; og disse bleve med stor Omhu udførte af den florentinske Smed Nicolo Grosso. Nicolo var en sær og egensindig Natur; han havde god Rede paa det, som angik ham, men brød sig aldrig om andre Anliggender. Han vilde ikke give nogen Kredit, men forlangte bestandig Haandpenge *(arra)*; derfor kaldte Lorenzo af Medici ham Caparre, og af mange var han kun kjendt under dette Navn. Over sin Smedje havde han slaaet op et Skilt, hvorpaa der var afbildet nogle Bøger, som stod i Lue, og naar saa nogen bad ham om

Henstand med Betaling, svarede han; «det kan jeg ikke tjene med, for mine Bøger holde paa at brænde op, saa jeg har ikke noget Sted at indføre det i». Engang fik han af Guelferpartiets Høvedsmænd Bestilling paa et Par Ildbukke. Da de vare færdige, blev der flere Gange sendt Bud efter dem; men han gav altid til Svar: «Her i Smedjen staar jeg og sveder og stræver, saa lang Dagen er, og her vil jeg ogsaa man skal komme og give mig min Betaling». Paany kom der Bud efter Ildbukkene, med den Besked, at naar han bare vilde komme og hente Penge, saa laa de færdige til ham, men han svarede igjen, at de først skulde sende ham Betalingen. Nu blev Proveditoren ærgerlig, fordi Høvedsmændene forlangte at se Arbejdet, og sendte det Bud til Caparra, at han havde jo faaet Halvdelen af sin Betaling paa Haanden, og naar han blot vilde skikke Ildbukkene, skulde han faa Resten. Dette fandt Capparra, at der var Rimelighed i, og han gav Budet den ene af Ildbukkene med og sagde til ham: «Der, tag det, som hører dem til; synes de om den, kan Du komme med hele Betalingen, saa skal jeg give Dig den anden; den er endnu min.» Da Høvedsmændene fik se, hvilket fortrinligt Arbejde det var, han havde leveret, sendte de ham Penge i hans Værksted, og nu først lod han dem faa den anden med. Der fortælles, at Lorenzo af Medici engang ønskede at faa udført noget Arbejde, som han ønskede at sende udenlands, paa det at det ogsaa der maatte blive bekjendt, hvilken fortræffelig Mester Caparra var. Han gik da selv til ham i hans Værksted, og der fandt han, at Caparra netop var ifærd med forskjellige Arbejder, som han havde paataget sig for nogle uformuende Folk, af hvem han som sædvanlig havde taget Penge paa Haanden. Da nu Lorenzo henvendte sig til ham, vilde han ikke give Løfte om at begynde paa det, før han var færdig med det Arbejde, som han holdt

paa med; de vare komne først til Møllen, sagde han, og deres Penge vare ligesaa gode som Lorenzos. For Jøder vilde han aldrig paatage sig noget Arbejde; deres Penge vare blodbesudlede, sagde han, og stank ilde. Han var en brav og from Mand, men sær og stivsindig. Florents vilde han aldrig forlade, trods de Tilbud, som andetstedsfra bleve ham gjorte; her levede og her døde han.

Den norske Atlanterhavs-Expedition.

Af H. Mohn.

Vor Kundskab om Havets Dyb er ikke gammel. Den tilhører væsentlig den allernyeste Tid, og udgjør en af dennes skjønneste Resultater. Den har givet os et ganske nyt Syn paa den Betydning, Havet har for Landjorden og dens Klima, med alt hvad der beror paa dette. Den mægtige Indflydelse, som det Element, der dækker de to Tredjedele af Jordklodens Overflade, udøver i Naturens Husholdning, er begyndt med Klarhed at gaa op for vor Forstand.

Havets Dybde var tidligere kun meget ufuldkomment kjendt. De store Dybder paa indtil 6000 Favne, som paa enkelte Steder skulde være fundne, have senere vist sig at være i høieste Grad overdrevne. Det var først da man kunde anvende Dampskibe, med hvilke man har det i sin Magt at bringe Lodlinen til at vise lodret i Vandet, og brugte Lodder, hvis store Vægt kunde holde Linen stram, men som faldt af, naar de naaede Bunden og saaledes ikke anstrængte Linen, og Maskiner ved Ophalingen, at man kunde komme til en nøjagtigere Kundskab om den lodrette Afstand fra Havoverfladen til Bunden.

Varmeforholdene i Havets Dyb vare før 1869 temmelig lidet og for de fleste Steder temmelig unøjagtig kjendte. I det nævnte Aar benyttedes for første Gang det

Dybvandsthermometer, der efter den Mand, der har udført dets Forarbejdelse, Casella i Londom, og den Mand, der har givet Ideen til dets nuværende fuldkomne Form, Professor Miller i Cambridge, kaldes det Casella-Millerske Dybvandsthermometer. Med dette Thermometer er nu alle Verdenshaves Varmeforhold blevne undersøgte.

Dyrlivet i Havet antoges tidligere ikke at strække sig dybere ned end til omtrent 400 Favne fra Overfladen. Vor berømte Landsmand, afdøde Professor M. Sars viste imidlertid, at der paa dette Dyb findes et rigt udviklet Dyreliv paa Norges Kyster, og de Lodninger, der foretoges i Anledning af den første transatlantiske Telegrafkabels Nedlægning, viste, at der findes levende Dyr paa Dyb, som maales med Tusinder af Favne. Nu vide vi, at Havbunden overalt tjener til Opholdssted for organiserede Skabninger.

I 1868 udsendte den britiske Regjering Dampskibet «Ligthning» paa en Undersøgelses-Expedition til Farvandet mellem Shetland og Færøerne. Fra denne Expedition skriver sig Begyndelsen til Havbundens Undersøgelse i naturhistorisk Retning med Bundskraben paa store Dyb. De Temperaturmaalinger, som anstilledes i Dybet, gave, uagtet deres Ufuldkommenhed, de første Vink om ganske ejendommelige Varmeforhold paa Dybet i den undersøgte Del af Havet.

I 1869 udsendtes af den samme Regjering Dampskibet «Porcupine» med en langt fuldstændigere Udrustning end «Ligthning»s paa en lignende Expedition. I Løbet af Sommeren undersøgtes Farvandet omkring Rockall, en ensom liden Bergknaus, der stikker op af Havet 50 Mile i Vest for Hebriderne, Farvandet i Sydvest for Irland og en Del af Spanskesøen samt Renden mellem Shetland og Færøerne. Det var paa denne Expedition, at det Casella-Millerske Dybvandsthermometer første Gang blev

brugt og aabenbarede hidtil uanede Varmeforhold i det store Havdyb.

I 1870 gik «Porcupine» paa en lignende Expedition til Kysten af Portugal og til Middelhavet, og i 1871 bleve Undersøgelserne i disse Egne fortsatte af Dampskibet «Shearwater».

I 1871 foretoges Temperaturmaalinger paa Dybet af den østerrigske Expedition til Østishavet under Payer og Weyprecht, med det Casella-Millerske Thermometer.

I 1872 udgik en tydsk Expedition med Dampskibet «Pommerania» fra Kiel til Kattegat, Skagerak, Bergen, Skotland og den sydlige Del af Nordsøen, udrustet i det hele som «Porcupine».

Den 21de December 1872 forlod Korvetten «Challenger» England og begyndte den storartede, med alle Nutidens Hjelpemidler udrustede Undersøgelses-Expedition, paa hvilken den undersøgte det nordlige og sydlige Atlanterhav, det sydlige indiske Hav, en Del af det sydlige Polarhav, samt det pacifiske Ocean, altsaa alle de store Verdenshave. Challengers Togt varede i over 3 Aar; den kom tilbage til England den 24de Maj 1876.

Den britiske Polarexpedition, der afgik fra England i Begyndelsen af Sommeren 1875, var ogsaa udrustet med Instrumenter og Apparater til Undersøgelse af Havdybet. Den ledsagedes indtil Disco i Baffinsbugten af Hjulfregatten «Valorous», der paa Tilbageturen samme Sommer udførte en Række Dybvandsundersøgelser mellem Baffinsbugt og England.

Det Casella-Millerske Dybvandsthermometer indførtes i Norge i 1871 og har siden den Tid hvert Aar været benyttet til Undersøgelse af Temperaturen i Dybet i vore Fjorde og udenfor Kysten paa Bankerne. Af disse Undersøgelser fremgaar, at der overalt paa vore Kystbanker og i vore Fjorde findes Vand, hvis Varmegrad er over det ferske Vands Frysepunkt, hvad vi i det følgende altid

Nordisk Tidsskrift

for

almendannende og underholdende Læsning.

Under Medvirkning af

Dr. M. C. Gertz, Fr. Gjertsen, Dr. E. Løffler,
Dr. C. Rosenberg, Dr. L. B. Stenersen, og
Dr. Gustav Storm

udgivet ved

Nordahl Rolfsen.

1877. Første Bind.

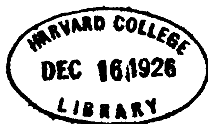

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Græbes Bogtrykkeri.

1877.

HARVARD COLLEGE
DEC 16 1926
LIBRARY

INDHOLD.

Side

Solskyer. Fra en Bygdelæge til en Ven. Af Kristian Elster 1. 129
Italienske Kunstnerhistorier. Meddelte af F. Bætzmann . 61
Den norske Atlanterhavs-Expedition. Af H. Mohn . . 99. 159
Krigen i Tyrkiet. Af Cand. phil. Emil Elberling . . . 117
Frederik Paludan-Müller. Af Andr. D. 127
Foredrag for unge Nordmænd i Roskilde Domkirke. Af J. Kornerup 188
Mette Mormand. Af H. F. Ewald 193
Lord Byron. Efter Rudolf Gottschall ved H. J. . . . 209
Dødningedansen og Holbeins Dødsbilleder. Efter Alfred Woltmann: „Holbein und seine Zeit“ 244
Catilina. Af Professor J. P. Weisse 261. 305
Sonnetter. Af Thor Lange 302
Albrecht Dürer. Af Sigurd Müller 340

Solskyer.

Fra en Bygdelæge til en Ven.

Af Kristian Elster.

— — Har du nogensinde oplevet et af de forrygende Uvejr, som om Høsten plejer at hjemsøge de vestlige Fjordbygder? Ude er det saa stummende mørkt, at man kunde fristes til at tvivle paa, at det nogensinde vilde blive Dag mere. At sige, at det regner, giver en meget fattig Forestilling om den vilde, drivende, pidskende Vandrøg, der kommer stormjaget ind fra Havet. Draaberne slaar mod Ruderne, de skriger, de hviner, som om de var levende Væsner, der forfulgtes og snart jamrende og fortvivlende beder om Ly, snart storme tudende mod Væg og Vinduer, som om de selv vilde bryde sig Vej ind. Det pladsker ude i Marken, det syder og koger. Bygerne høres først som en truende Susen, nærmer sig og lyder som Hyl af blodtørste Rovdyr og kommer saa pludselig, ligesom faldende ned fra Fjeldene, træder en himmelvild Dands over Bakker og Sletter og tordner endelig bort gjennem Dalens øvre Ende. Under en saadan Byge skjælve og hvine Huse og Trær, der bliver stille inde i Stuerne, man kryber nærmere sammen, og en eller anden siger: «Et Herrens Vejr,» eller «Gud hjælpe dem, som nu er ude paa Søen.» — Naar man lukker paa Gangdøren, staar der med det samme en vaad Straale langt indover

Gulvet, man hører Døre springe op over hele Huset og igjen falde i med et Smæld. Vinden farer ind gjennem alle Gange og opefter alle Trapper lige til det øverste Loft. Man har ondt for at faa Døren igjen, naar Stormens stærke Haand først har faaet Tag i den; man faar en Følelse af at være belejret, det er, som om en Afdeling vilde Krigsfolk truede med at bryde ind og herje det lune Hjem.

Morgenen efter har Markerne et eget afblæst. Udseende; men omkring Husene ligger et Drys af sprungne Tagsten, hist og her ses et kløvet eller fældet Træ, et afrevet Tag, eller lignende «Stormminder»; alle Veje ere blevne Elvelejer og alle Broer er i Fare. Nogle Dage efter møder man gjerne fremmede Søfolk i Vejene, og stundom kommer Vrag drivende ind i Vigene.

En saadan Aften bankede det paa vor Husdør. Far gik selv ud; jeg fulgte bange efter, — jeg syntes ikke, der kunde komme noget godt fra Mørket og Uvejret derude, og undrede mig næsten over, at Far vilde lukke op. Han holdt en Lygte i Haanden og lyste ud, da han havde aabnet Døren. Det første, jeg saa gjennem Regndrevet, der faldt mig lige i Ansigtet, var den vaade Jord, som blinkede i Skinnet fra Lygten. Men straks efter dukkede to kobberbrune, barske Mandsansigter under langt nedfaldende Sydvester frem i Lyset. Vandet randt ned af Sydvesterne og Regnklæderne og dryppede af deres Skjæg. En liden mørk Skikkelse rørte sig bag dem. — «Er der nogen, som vil tale med mig?» spurgte Far. — «Javel», svarede en rusten Stemme. — «Kom ind; vi faar hele Bygen ind i Gangen.»

Et Par uhyre Havstøvler kom ind gjennem Døren, saa et Par til og tilsidst den mindre, i Skindklæder indhyllede Skikkelse. Døren stængtes igjen, og de kommende førtes ind i Kjøkkenet.

«Er det dig?» sagde Far til den ene af Mændene.

«Men i Herrens Navn, hvad er I ude efter i et saadant Vejr?» — «Ja, nogen Plasér er det ikke,» svarede Manden kort.

Det var Drengen til en Handelsmand, som boede ude ved Havet og var en god Ven af min Far.

«Vi skulde ind med hende der,» sagde den anden og pegte paa den levende Skindbylt, fra hvem Vandet silede ned paa Gulvet, hvor det dannede en stor Dam.

«Hvem er det?» spurgte Far, trak det lille Væsen frem i Lyset og bøjede sig ned forat se «Elina!» raabte han, blev ganske bleg og saa spørgende paa Mændene. De stod begge tause. Saa hørte jeg den ene hviske: «Der er hændt en stor Ulykke.»

Far svarede ikke, men trak den lille Pige, som udgjorde Byltens Indhold, henimod Stuedøren. Mor kom just ud og spurgte forskrækket, hvad der stod paa. «Tag hende med dig ind og faa Klæderne af hende,» svarede Far kort. «Gaa ind du ogsaa,» blev han ved til mig, som var bleven staaende forundret og uhyggelig tilmode, uden at jeg dog ret forstod, hvad det hele havde at betyde.

Inde i Stuen begyndte Mor at tage Regnklæderne af den Lille. Jeg kan ikke sige, hvor forundret jeg blev, da Mor havde faaet skallet af alle disse forskjellige Lag af Rejsetøj, og en nydelig liden Pige med et af Regnen rødpidsket Ansigt kom tilsyne og saa roligt og forstandigt paa de fremmede Mennesker med sine store, graa Øjne. Det forekom mig pludselig, som det Uvejr, vi havde hørt hyle udenfor, paa en hemmelighedsfuld Maade havde bragt hende med sig, og jeg blev staaende og saa paa hende med vidt opspilede Øjne. En Krøl lyst Haar, som Regnen dryppede af, faldt ned i Panden. Da Mor havde skilt hende af med Rejseklæderne, tog hun selv Vanterne af sig og strøg nu og da Væden af sit Ansigt. Hun havde en rødrudet Kjole paa, et Tørklæde bundet stramt om Brystet

og Helstøvler. — «Men kjære Barn, hvem sender dig ud i et saadant Vejr?» spurgte Mor, løste det vaade Tørklæde af hende og gned hendes smaa røde Hænder mellem sine. — «Far og Mor er borte,« svarede Pigen, «og saa mente Sara, det var bedst, jeg rejste herind strax.»

«Borte —?» Mor stansede med Afklædningen. Det var klart, at Pigen ikke ret vidste, hvad Ordet betød. Hun havde saa ofte hørt tale om, at Folk «blev borte» paa Søen, hun havde vel nu ogsaa hørt det samme om Forældrene og sagde det mekanisk efter.

«Giv Folkene noget varmt at drikke», sagde Far, som nu kom ind. Hans Ansigt var askegraat, hans Stemme lød tør og hæs. Husjomfruen gik ud og Mor byttede i Taushed paa den Lille, men jeg saa hendes Hænder skalv. Hun vexlede et Blik med Far, hvorpaa denne gik ud igjen.

En Stund efter sad den lille Pige tør og varm inde ved Ovnen og drak The af en stor, blaablomstret Kop.

Mor spurgte hende om et og andet, om hun ikke havde været bange og saadant. Nej, det havde hun ikke været. «Naar Hans» — (Drengen) — «er med, er det ikke farligt,» sagde hun. «Vinden kastede heller ikke,« lagde hun til, klogt og erfarent, og med et stille, alvorsfuldt, næsten prøvet Udtryk i sit Ansigt. Man kunde forstaa, hun var helbefaren, saa liden hun var.

Hun var stille den hele Aften, men ikke just bedrøvet. Men om Aftenen, da hun skulde lægge sig, havde hun, fortalte Mor, med et begyndt at græde; det syntes pludselig at være gaaet op for hende, hvad det vilde sige, at hendes Forældre «var blevne borte» paa hin Kirkefærd, fra hvilken blot en hvælvet Baad kom hjem.

Dette var mit første Møde med Elina Holt, og nu kan jeg ikke opleve et Uvejr uden, at denne Aften staar lyslevende i min Erindring: Jeg ser de to brune Ansigter under Sydvesterne dukke frem af Mørket, bringende Ulyk-

kes-Bud tilgaards og frem for alt den lille vaade, lyse Pige med sine store blaa Øjne og sin betænksomme Tale.

II.

Ikke langt fra vort Hus, nærmere Søen boede en Onkel af Elina. Han havde en Forretning, der stod i Forbindelse med Sild, det var alt, jeg dengang vidste om den. Hos denne Onkel skulde Elina for Fremtiden bo, men da han var ugift, blev hun foreløbig hos os. Vort Samvær blev dog for det første ikke langt. Jeg kom kort efter ind til Byen paa Skole, og da jeg første Gang kom hjem paa Besøg, var hun allerede flyttet over til Onkelen. Hun var imidlertid jevnlig oppe hos os, da hun nemlig skulde staa under min Mors Opsigt. Jeg indlod mig imidlertid ikke synderlig med hende i denne Tid. Hun var altid paa Spor efter «Bynoder» hos mig, det krænkede i høj Grad min Æresfølelse. Forøvrigt mindes jeg, at hun var et voldsomt Pigebarn med et «stridt», paagaaende Blik, at hun var henfalden til at vanke ude barhovedet og at besøge Bønderne. Som jeg kunde forstaa, faldt denne Voldsomhed og Vandrelyst ikke i Mors Smag. Jeg lagde nemlig Mærke til, at hun altid begyndte at anstille Betragtninger over «det stille Tække,» naar Elina var tilstede. Lejlighedsvis hørte jeg hende ogsaa tale om den lille Piges «Bondevaner». Jeg sporede dog intet til dem, men var heller ikke egentlig nogen skarp Iagttager dengang.

Først da jeg efter mange Aars Fravær kom hjem for at puste efter mine første videnskabelige Bedrifter, begyndte jeg og Elina at betragte hinanden paa nærmere Hold. Jeg var Student, hun netop konfirmeret. Vor første Omgang bestod deri, at vi gjorde vort bedste for at fornærme hinanden. Siden sluttede vi dog en Slags usikker Fred, og vi begyndte med at meddele os — eller rettere,

jeg begyndte at meddele mig. Kommende varm lige ud af Studiet, var jeg dengang bare Videnskab. Jeg følte mig egentlig befriet for hele mit syndige Menneske og fyldt med det rene Begreb. Jeg foragtede Hverdagslivets Interesser og fandt det i Grunden under min Værdighed at tale om andet end videnskabelige Emner. Paa dette Felt nærmede jeg mig da ogsaa Elina. Men noget mere uvidenskabeligt end Elina Holt har Solen ikke skinnet paa. Jeg følte, tænkte og handlede, som jeg gjorde, ifølge videnskabelige Principer; hun følte, tænkte og handlede, som hun gjorde, fordi det saa var hendes Lyst og Lune, og naar det behagede hende, fritog hun sig selv baade for at føle og tænke. Jeg troede mig dengang specielt ansat til at udfinde Tilværelsens Grundprinciper; men Elina savnede Sans for dette Fag. En Dag meddelte jeg hende visse betydningsfulde Resultater, som jeg havde uddraget af Nutidens Undersøgelser angaaende Urslimet paa Havbunden og ytrede, at her maatte det organiske Livs Ophav rimeligvis søges. Jeg gjorde hende ogsaa opmærksom paa den frappante Omstændighed, at allerede Joneren Anaximandros — jeg haaber, han hed saaledes — udtaler den Anskuelse, at Livet er fremkommet ved, at Solen skinnede paa Jordens Overflade, som dengang var Dynd og Vand, og at det første Menneske var en Fisk. — «Der er ækelt,» var alt hvad hun havde at sige om denne vigtige Sag. Det var ved den samme Lejlighed, jeg yttrede, at Abekatten naturligvis var Menneskets nærmeste Stamfader. «Ja, véd du, det har virkelig ogsaa jeg tænkt paa,» sagde hun, og jeg begyndte ordentlig at anse hende for et tænkende Menneske «— siden du kom hjem,» lagde hun derpaa til.

Ja, hun savnede ganske videnskabeligt Alvor. «Hun havde ingen Tro paa Bøger,« sagde hun i naiv Uvidenhed, og holdt med exempelløs Stædighed fast paa sine egne, urimelige Anskuelser. Indvendinger hjalp ikke. «Jeg er nu vis paa det alligevel,» sagde hun. Engang hun stod

og bankede Klæder, havde hun netop igjen opbragt mig ved at være «saa vis paa det.» — «Det er Daarskab, at være vis paa noget,» sagde jeg, og fortalte hende, at en anden stor græsk Vismand havde sagt, at man ikke med Sandhed kunde udsige noget om nogen Ting. «Da synes jeg ikke, han skulde have oplukket sin Mund,» svarede hun og bankede de vaade Klæder, saa Vandet duskede mig i Ansigtet.

Jeg talte om Kjærlighed. Det var min uforgribelige Formening, at Manden og Kvinden er to Halvindividualiteter, og at de beslægtede drages sammen forat komponere en hel. Men en saa uanstændig, overmodig Latter, som den hun slog op, da jeg meddelte hende denne Anskuelse, har jeg aldrig hørt. «Du er dum,» sagde hun. — «Men kjære Elina —» begyndte jeg dybt saaret. — «Jo, du er dum.» — «Men, hvorledes tror da du, Kjærlighed opstaar?» — «Véd du ikke det?

Den kommer rejsende,
den kommer dejsende —
er alt jeg véd
om Kjærlighed.
Ingen sender den,
alle brænder den —
er alt jeg véd
om Kjærlighed.“

«Gud bevares, hvilke Viser du synger!» — «Synes du? — Jeg kan forresten ogsaa en anden:

Den kommer som Løvet om Vaaren,
den kommer som Smilet og Taaren — .

Nej, det er dumt,» sagde hun og brød af.

Jeg forlod den rene Tænknings Omraade og forsøgte at vække hendes Interesse for nærliggende praktiske Spørgsmaal, politiske og sociale, men med samme Resultat. Politik, erklærede hun, var der intet retskaffent Menneske

som befattede sig med. Hun kjendte blot En, nemlig forhenværende Underofficer og Skolelærer Hans Sjursen Grønvald, som, da han formedelst Drukkenskab havde faaet Afsked fra begge de Bestillinger, han havde indehaft, nu ikke havde noget Andet at beskjæftige sig med. Arbejderspørgsmaalet, havde hun hørt, var ligesom Afholdenhedssagen Noget, som de Store inde i Byerne havde fundet paa for at have Noget at holde Taler om, naar de holdt sine store Kalas og var blevne muntre og menneskekjærlige. Hun var gyselig uvidende.

Det ante mig imidlertid, hvorfra hun havde det Hele. Det var fra Onkelen. Det var et blondt Menneske paa henimod firti Aar med et Par vandblaa Øjne. Han talte meget lidet, og det Lidet syntes mig lovligt daarligt. Han kom i Regelen ikke længere end halvvejs i en Sætning — Resten erstattede han med et klart, truende «Hvad?», som om han vilde frabede sig, at Nogen spurgte efter Fortsættelsen. Efter hvad jeg den Gang syntes at forstaa, foragtede han Bøger. Jeg fik det Indtryk, at han ansaa en Boglærd for en Daare, en Politiker for en Hallunk, og om hans videnskabelige Sans fik jeg især overmaade ringe Tanker, da han lo med en gyselig, tordnende foragtelig Latter, da jeg en Gang ytrede, at Solen var brændende Gas. Heller ikke Elina vilde tro dette. Hun stod just og snørede sine Sko og rystede medlidende paa Hovedet over, at jeg kunde tro saadant Noget. «Min kjære Elina, de allernyeste Granskninger lærer os jo —» — «Véd du, hvad mine allernyeste Granskninger lærer mig?» afbrød hun mig. — «Dine —?» — «De lærer mig, at mine Sko er uden Saaler», sagde hun, stod paa ét Ben og rakte den gabende Sko henimod mig.

Forresten har jeg en Gang set denne samme Onkel tage sig godt ud. Han havde, som sagt, et Par vandblaa Øjne med et brutalt Blik, der altid syntes mig at sige: «Sidder du i en uafhængig Stilling? Har du nogensinde

styret en Bedrift? Har du Lov til at tale med blandt erfarne Folk, din Hvalp?» Men disse Øjne har en Gang imponeret mig. Det var en Uvejrsdag ude ved Havet; jeg var med. Han sad tilrors i en tyk Kavaj og i Sydvest. Det maa jeg sige, at noget saa Mandigt og Uforfærdet som han, der han sad i Skotten, har jeg aldrig set. De vandblaa Øjne havde nu et skarpt, borende Blik, som ingen Roos, ingen brydende Bølge undgik. Der var et saadant kampberedt Vikingeudtryk i hans Øjne, at jeg maatte sige til mig selv: Han er en Ætling af den gamle Slægt, som erobrede Normandi, befolkede Island og opdagede Vinland. Men paa Landjorden og i kultiverede Omgivelser saa han ud som en Spidsborger.

Uforklarlig var mig dette nøgterne Menneskes Forkjærlighed for en der i Bygden boende Mand, som gik under Navn af «Patrioten». Det var en juridisk Kandidat, der hed Vang, og som havde spillet en ikke ganske ubemærket Rolle paa den første Bondeoppositions Tider. Siden var det gaaet bagud med ham. Han var nu Sagfører, men havde faa Forretninger og holdt derfor en liden Smaabørnskole og arbejdede desuden ogsaa nu og da paa Fogdens Kontor. Han var glødende «Frihedsmand» i den ældre Stil, talte altid om «Menneskerettighederne» og inddelte Norges Befolkning i «servile Danomaner» og «Patrioter». Han omgikkes altid med en eller anden ny «statsborgerlig Ide» og havde det forfærdelig travlt med at henrette Menneskehedens mange Despoter. Forresten var han blot blodtørstig i sine Taler; i Virkeligheden var han et af de godsligste og skikkeligste Mennesker, som har vandret paa denne Jord, beskjæftiget med at reformere Verden og klynge dens Despoter op. Der var nu ingen Slags Mennesker, Holt foragtede dybere end saadanne «Sværmere» og «Idealister». Men ikke destomindre omgikkes han Patrioten daglig. Hver Aften kunde man finde den forhenværende Oppositionsmand sid-

dende i Holts Stue, dampende forfærdeligt af en lang Pibe og udfoldende sin politiske Veltalenhed. Holt hørte i Tavshed paa ham og nikkede velvilligt til ham og var ved alle Lejligheder hans trofaste Ven. Man fortalte saaledes, at en Gang, da en Del unge Mennesker paa et af Tingstederne havde taget sig for at drive Løjer med Patrioten, og blandt Andet under en Badning lokket ham, der var en daarlig Svømmer, ud paa Dybet, havde Holt, med den Ytring, at han vilde «salte» deres Spøg, dukket de unge Herrer, en for en, saa forsvarligt under, at de priste sin Gud ved at være slupne derfra med Livet.

Mellem Holt og hans Brordatter var Forholdet i den sidste Tid ikke godt. Jeg hørte dem aldrig vexle flere Ord end nødvendigt, og de saa aldrig paa hinanden, naar de en Gang imellem taltes ved. Imidlertid var jeg dog vis paa, at det var fra ham, hun havde sin Foragt for Bøger og sine mange andre Fordomme. Hans Anskuelser var jo de eneste, hun kjendte.

Af alle Beviser paa hendes Naivetet ligeoverfor bogtige Frembringelser forekom Følgende mig dog aller latterligst. Hun stod, som sagt, under en Slags Opsigt af min Mor og var i Regelen hver Dag i vort Hus for at lære Søm m. m. En Dag kom hun ikke til den sædvanlige Tid om Morgenen, og da hun kom, saa hun forvaaget og nedstemt ud. Mor spurgte, om hun var syg, men Grunden var en anden. Hun havde i en eller anden Afkrog af Huset fundet en tyk Bog, som hun tog med sig hjem, «fordi hun sovnede saa godt med Bøger om Aftenen». Denne Bog var nu Skyld i hendes forkomne Tilstand. Hun havde nemlig slet ikke sovnet over den, men tvertom holdt ved at læse i den til den lyse Dag. Hun huskede ikke, hvad Bogen hed eller hvem den var af; men da hun den følgende Dag tog den med, viste det sig at være en Roman af Eugen Sue. — «Ulykkelige Barn!»

sagde Mor, «det er en meget umoralsk Bog!» — «Ja, styg var den. Jeg havde aldrig tænkt at der kunde hænde saa meget Forunderligt i Verden.» — «Barn, det er jo Digt.» — «Digt? Er det da ikke sandt?» spurgte Elina yderst forbavset. — «Det er jo en Roman.» — «Aa—aa! Er det bare Digt? Ja, saa staar det jo ikke paa. Og jeg, som troede, det var sandt hvert Ord og næsten var færdig at græde. Nej, Gud bevare mig, hvor Folk kan finde paa. Bare Digt!»

Dermed var hendes Lyst til at læse mere af den Sort Literatur ganske forsvundet. Hun kunde ikke forstaa, at Nogen kunde finde Fornøjelse i at læse det, som bare var «Opspind». Men forstod hun sig ikke paa Literatur, saa forstod hun desbedre at styre en Baad. Var hendes boglige Kundskaber ringe, saa kunde hun derimod til alle Tider Sildepriserne udenad. Og interesserede hun sig ikke for de digtede Mennesker, saa havde hun desbedre Hjerte for de virkelige. Om Vinteren, naar den blanke Sild kom ind i store Baadladninger, var hun altid ude paa Landgangsbryggen og plejede da at sige, at disse Sildeladninger var det mest velsignede Syn, hun kjendte. «Nu faar Folk en god Vinter», sagde hun, blev i godt Humør og kom med det Mundheld, i hvilket hele hendes Livsfilosofi var indbefattet: «Det er dejligt at leve», sagde hun.

Ja, med Bønderne og deres Forhold var hun fortrolig. Hun kjendte alle Mennesker i Bygden og var paa det Nøjeste indviet i deres Livshistorie. Hun vidste ikke alene, hvem der var forlovet, men ogsaa hvem der «snakkede» med hinanden og hvem der «tænkte paa hinanden». Hun vidste, hvordan alle Ægtefolk levede med hinanden og hvordan Børnene opførte sig. Hun vidste, hvem der var i Gjæld til Landhandlerne, hvem der førte Processer, hvem der drak og hvem der var ordentlig o. s. v. o. s. v. Naar vi gik sammen paa Vejen, stansede hun ofte og

talte med de Forbigaaende, og meget ofte tog hun mig med ind til Fattige, som hun hjalp i Raad og Daad. Det forbavsede mig overordentlig, hvor godt hun forstod at sætte sig ind i deres Forhold og at tale med dem — men jeg fandt det ogsaa lige saa forbavsende, at hun kunde interessere sig for alt dette.

Da jeg rejste tilbage til Byen efter min første Studenterferie, gav jeg hende i mit stille Sind følgende Attest: Du er rød og frisk, men der er intet Sympathetisk ved dig. Du har en skarp Tunge og en Vilje, som er en Vilje ganske for sig selv, en utæmmet, lovløs og tillige ganske mærkelig stædig Vilje. Jeg skal ikke nægte, at der undertiden — men højst sjelden — kan være en vis Ynde over dig, og at der er et vist Lune i din Maade at være paa. Men Et staar fast, og det er, at din Opdragelse er gyselig forsømt, og at dine Meninger er ganske latterligt ukultiverede.

III.

Da jeg næste Gang kom hjem, var hun tyve Aar, og jeg var langt paa Vej til at blive Doktor. Jeg talte ikke længer om Tilværelsens Grundprinciper og heller ikke om vor Stamfader Abekatten, og vi fornærmede ikke længer hinanden. Hun var ikke synderlig mere belæst, end da jeg sidst var hjemme, men hendes Foragt for Bøger havde dog tabt sig, og hun havde aabenbart gjort store Fremskridt i Retning af «det stille Tække». Jeg blev Vinteren over hjemme, og i de lange Aftener begyndte jeg at læse højt for Husets Folk. Elina var da i Regelen til Stede, og til min Forundring viste det sig, at hun var den mest interesserede af os Alle. Hun ytrede imidlertid i Begyndelsen aldrig sin Interesse i Ord. Naar hun blev bevæget, blev hun i det Hele tavs. Det Rørende laa ikke for hende; hun kunde ikke taale, at vi

dvælede ved de mere pathetiske Steder i det, vi læste. Hun blev da altid utaalmodig, bevægede sig uroligt paa Stolen og sagde: «Læs videre». Naar jeg læste for hende alene, kunde hun endog, naar vi kom til saadanne Steder, skynde sig at sige: «Spring over, spring over.» Blot en eneste Gang hørte jeg hende ytre: «Det er vakkert», og det siger jeg for sandt: det, jeg i dette Øjeblik hørte i hendes Stemme, var tusindfold smukkere end det Digt, Udraabet gjaldt.

I Begyndelsen troede jeg, at hun ikke forstod disse Steder, som hun vilde, jeg skulde springe over. Men denne Vildfarelse kom jeg senere ud af. Hun læste dem i Stilhed for sig selv, og da vi omsider kom saa vidt, at vi talte om det Læste, mødte der mig en Opfatning saa levende, at jeg var som himmelfalden af Forbavselse. Hun læste ikke Bøgerne, hun gjennemlevede dem simpelt hen. For hende var Digtet fremdeles Virkelighed, om end nu paa en anden Maade, end den Gang hun læste Eugen Sue. Man skulde troet, at Alt, hun læste om, var hændt i hendes nærmeste Omgivelser, og at disse Digtets Mennesker hørte til hendes daglige Omgang. Hun opgjorde sin Dom om dem ligesaa samvittighedsfuldt som om de Hverdagslivets Mennesker, hun færdedes blandt. Naar disse digtede Mennesker ikke tiltalte hende, optog hun det meget ilde, naar jeg ytrede min Beundring for deres digteriske Skjønhed og Sandhed. Hun gik løs paa dem i moralsk Harme og forundrede sig højlig over, at jeg kunde sige, det var interessante Karakterer. Hun hadede denne Mand eller denne Kvinde, og Ingen skulde faa hende til at tro, at de fortjente Andet end Afsky. Hun foragtede «Hamlet», hun afskyede «Vilhelm Meister», i hvilken Bog der næsten ikke fandtes «et eneste reelt Menneske», og om «Werther» mente hun, at, havde han taget sig noget Ordentligt for, saa havde han ikke haft sine «Leiden». Disse Bøger kunde ingen menneskelig

Magt faa hende til at læse op igjen, lige saa lidt som nogen kunde have faaet hende til at omgaas et Menneske, hun en Gang havde lært at kjende som uselt eller slet. «Gretchen» bevægede hende imidlertid stærkt, og «Clärchen» endnu mere.

Ak, naar jeg nu tænker tilbage paa disse dejlige, vestlandske Vinterdage med fugtig Luft, lidt islagte Veje, men bare Marker, mørke Træer, sort Sø og eventyrlige Solskyer paa Himlen, — naar jeg tænker paa de stille Aftener inden lukte Døre, Stuen i mildt Lampeskjær, pyntet og festlig, hyggelig og lun, naar jeg mindes, hvorledes jeg gik op og ned og ventede paa, at hun skulde komme til vor Læsning, og naar jeg mindes hende selv trædende ind ad Døren, fin og yndig, frisk og kold af Vinterluften, klædt i en rødrudet Kjole og med en liden hvid Krave i Halsen, — naar jeg mindes hendes mange muntre Indfald eller mindes hende siddende med store, stille, tankefulde Øjne, hede Kinder og halvaabne Læber, lyttende, sugende i sig de nye Billeder, forundret og betagen ved det første Syn ind i en rig og vidunderlig Verden, — naar jeg tænker paa disse, o, saa ufatteligt dejlige Aftener, da Luften var fyldt af en lønlig Festvarme, naar jeg mindes, hvorledes disse digtede Billeder, trods hendes tavse Maade, dog lokkede hende ud af sig selv, og hvorledes et Blik, et Blus over Kinderne, en Bevægelse, et Tonefald i Stemmen og enkelte hørte Ord forraadte den Sindets dybe Trang til Kjærlighed og Hengivelse, som hun til dagligdags holdt skjult bag sit korte, resolute Væsen, og den fine Skjønhedssans, den Hjertets usigelige Troskab og Sanddruhed, som hun besad —, naar jeg mindes disse Aftener eller senere vore mange Eftermiddagsture, da vi med brændende Iver talte om Alt, hvad vi læste, som om det var Noget, vi selv havde oplevet, — o, da synes de dejligste Digterbilleder, som nogensinde har betaget mit Sind, mig blot at være en

bleg Afglans af det virkelige Liv, og der staar en Skikkelse for min Erindring, der synes mig tusindfold skjønnere end nogen af dem, Verdens største Digtere besang, en Skikkelse, som det er en stor, en uvisnelig Lykke at have kjendt.

Dette vort Samliv varede imidlertid ikke længe. En Dag henimod Vinterens Slutning, en Dag med Vaarlugt i den stille Luft og fine, hvide, krusede Skyer paa Himlen, gik vi, som vi plejede, vor Eftermiddagstur langs Søen. Mod Sædvane havde vi været tavse, intet af hvad jeg havde bragt paa Bane, syntes at vinde Elinas Opmærksomhed, hun saa tankefuld ud i det Fjerne, svarede aandsfraværende i en kold, klangløs Tone. Jeg følte heller ingen Trang til at tale. En mild, en varm, en dejlig Følelse af Lykke gjød sig op i mit Sind, tusinde glade, naragtige Tanker tumlede sig i mit Hoved, allehaande ubestemte Forhaabninger dukkede op i mig og hviskede ømt og fortroligt om mangehaande dumme Ting, og gyldne Billeder svævede som Solskyer paa Himlen for mit indre Øje. Alt, hvad jeg følte og tænkte, kunde udsiges i et eneste lidet Ord, og dette lille Ord kom da ogsaa uforvarende over min Tunge. «Det er dejligt at leve», tænkte jeg højt, idet jeg mindedes Elinas Mundheld. — «Det kunde være dejligt», sagde hun med den samme klangløse Stemme som før og saa fremdeles aandsfraværende ud. — Paa Hjemvejen stansede vi paa et højtliggende Sted, hvorfra der var Udsigt over Fjorden og Bygden. «Hvor smuk, hvor smuk Bygden er» raabte jeg; thi jeg syntes i Sandhed aldrig at have set noget skjønnere end denne snebare Mark, disse nøgne, sorte Træer, den endnu vinterlige Sø og den blaa, let slørede og i Vest gyldent luende Himmel over det Hele. «Jeg synes den er sort og tung,» svarede hun. Sort og tung! Det var mig ufatteligt, for mig luede og lyste det af den. Jeg pegte mod Vest: «Se, hvor vidunderligt det lyser og brænder —». — «Ja, udenfor Bygden», sagde hun.

Jeg saa forundret paa hende. At hun fandt denne lille frydelige Verden, i hvilken hun dog levede med alle sine Tanker, Interesser og Forhaabninger, sort og tung, var mig uforstaaeligt. Der maatte være hændt hende noget Fortrædeligt. Hun havde ogsaa hele Tiden gaaet for sig selv paa den ene Side af Vejen, og jeg lagde nu Mærke til, at hun virkelig saa mismodig ud.

Vi vendte indover mod Bygden og stansede først udenfor Ledet til Holts Have. «Men udenfor er i Grunden ikke saa smukt», sagde jeg og tænkte derved paa, at ogsaa jeg ofte nok havde længtes efter en ukjendt Herlighed i det Fjerne, en Herlighed, som altid flytter og altid er udenfor den Verden, i hvilken man netop færdes. — «Men nu Alt det, vi nu har læst om, er det ikke smukt?» sagde hun. «Men det er udenfor.»

Hun saa endnu en Gang tankefuldt udover mod den lyse Vesthimmel. Der var et Udtryk af Længsel i hendes Ansigt, som gjorde hende fremmed for mig. Jeg havde aldrig set det før, og hun plejede ogsaa altid sige, at hun aldrig længtes efter Noget.

Jeg nølede med at sige Farvel; jeg ventede uvilkaarligt, at der skulde ske Noget, jeg véd ikke hvad. Det syntes mig, som om noget Stort maatte afgjøres i denne Stund og som om Afgjørelsen beroede paa mig selv. Der var Noget, som skulde siges, og blev det ikke sagt just nu, vilde en stor Lykke gaa tabt for mig. Jeg følte mig pludselig angst og beklemt, mine Hænder blev kolde og klamme, Omgivelserne taagedes forunderligt til for mig, og jeg følte ikke længer Jorden ganske sikker under mig. Omsider blev det mig dog klart, at jeg vilde sige hende noget af det, jeg havde tænkt om hende i den Tid, vi havde været sammen. Men der overfaldt mig samtidig en forfærdelig Angst for at sige det. Da huskede jeg hendes sidste Ord: «End Alt det, vi har læst om, er det ikke smukt — men det er udenfor,» og

med en Forvovenhed, der syntes mig eventyrlig, sagde jeg: «Det er i Grunden ikke Alt saa smukt — men du ser det saa smukt.»

Hun vendte sig hurtigt halvt om til mig og saa paa mig med et overrasket, forunderligt nøgternt-forstandigt, skarpt-inkvirerende, misfornøjet-afværgende Blik. Det var et Blik, der gik tilbunds gjennem alle Udflugter og spurgte: «Hvad er det, du har for?» — Det var som det hurtige Blink af en Kniv — i næste Øjeblik saa hun igjen udefter, men det Ansigt, hun vendte mod Vesthimlen var rødt som den. Mere saa jeg ikke; thi hun hilste hurtigt Godaften og gik ind gjennem Ledet.

Da jeg gik hjemover, var jeg bleven vis paa, at jeg trods vor Ulighed — og vi var virkelig Modsætninger i mange Dele — og trods min Lære om, at det er de beslægtede Individualiteter, der tiltrække hinanden, havde gjort hendes Mundheld, «det er dejligt at leve», til mit, men med den lille Variation «det er dejligt at leve med dig». Ja, jeg var forelsket, uvidenskabeligt, ufornuftigt forelsket og uendelig lykkelig i Forelskelsens Uro, dens Længsel, Frygt og Haab.

Fra denne Dag blev der en Forandring i vor Omgang. Vi havde gjensidig gjort en Opdagelse, og Opdagelsen var: at vi var fremmede for hinanden. Ingen Læsetimer, ingen Ture mere, ingen fortrolig Passiar om Bygden og dens Folk. Jeg følte mig uendelig forlegen, naar hun var til Stede, og over hende var der en vis nøgtern Hverdagslighed, som bragte mig til hundrede Gange paa Dag at falde i Forundring over, at det var hende, som havde siddet ligeoverfor mig om Aftenerne med et Ansigt, der straalede i Gjenglans af, hvad vi læste, og at det var hende, med hvem jeg havde haft de mangfoldige Samtaler om Løst og Fast, om Digt og Virkelighed, Samtaler, som havde aabenbaret mig hendes dybe, heftige, men sanddru Natur. Nu syntes denne Tid mig

at ligge saa uendeligt langt borte, og hun selv syntes mig saa fremmed, at jeg ikke en Gang kunde overvinde mig til at hentyde til Fortiden med dens mange skjønne Stunder. Jeg syntes, jeg maatte møde et forundret Blik, som om hun ikke længer kunde forstaa, hvad jeg sigtede til.

Forskjellige Omstændigheder medførte, at jeg var ofte borte i denne Tid, og dette følte jeg som en Lettelse; thi det var uendeligt pinligt at være sammen med hende nu, da vi ikke længer kunde omgaas paa den gamle Maade. Jeg grundede over, hvad der var hændt, syntes stundom, at der jo i Grunden Intet var passeret, og kunde dog ikke overvinde en Følelse af, at de vakre Vinterdage var en Skuffelse, og at de aldrig mere vilde vende tilbage. Jeg længtes, jeg længtes saa brændende efter den svundne Tid, jeg længtes efter hende, naar jeg var borte fra hende, og endnu mere, naar jeg var hos hende, og saaledes gik Vaaren og Sommeren, uden at jeg havde nogen Følelse deraf; Dagene flød i Et for mig i det samme ensformige Grubleri, og først da Høsten kom, og jeg skulde rejse tilbage til Byen, afløstes denne Rugen over vort Samværs Gaade af en slap Ulyst til Arbejde, en bitter Afsmag for Verden udenfór og hvad der rørte sig i den, og jeg længtes nu igjen næsten efter uforstyrret i hendes Nærhed at kunne fortsætte det ætsende Grublerliv, der nylig havde forekommet mig saa utaaleligt. Jeg trængte til et Glimt af hendes lyse Smil, et venligt Blik af hendes trofaste Øjne for igjen at faa min Arbejdslyst og mit Livsmod tilbage. Og det kom. Det var en liden Kvaksalvertur, der gav Anledningen, og denne min første medicinske Bedrift har derfor præget sig levende i min Erindring. En halvvoxen Gut, hjemmehørende i en af de nærmeste Fjorde, havde forslaaet sig saa slemt, at der var øjensynlig Fare for hans Liv. Der kom Ilbud efter Doktoren, men da det var et stormende Vejr og Doktoren var gammel og desuden syg, kunde

han ikke rejse. I sin Nød kom Manden til os, «da jeg jo studerede til Doktor». Jeg gik til Lægen, raadførte mig med ham og drog afsted. Først havde vi et natligt Ridt over Fjeldet, som jeg ikke let glemmer: Drivregn og iskold Blæst over de aabne Hejer. Et Mørke saa tykt, at jeg neppe skimtede min Fører. Men velsignet være vore modige smaa Fjordheste, de svigte ikke, de finde Vej, hvor Mennesker fare vild, de stride taalmodige mod Vejr og Vind og trættes ikke. Saa kom Sejladsen. Det fuldkomne Dødsstille i Baaden, den usædvanlige Hurtighed, med hvilken de korte Kommandoraab komme og lystres, oplyser En tilfulde om, at Døden truer i hvert Vindkast, selv om man ikke er søkyndig nok til at bedømme Sejladsen. Vi slap imidlertid over, og jeg kvaksalverede det Bedste, jeg kunde. Allerede medens jeg kurerede paa Gutten, og end mere paa Hjemturen, begyndte jeg at synes, at Arbejde var dog en god Ting. Jeg følte en sand Fornøjelse derved, det var, ligesom der strøg et styrkende Pust af Livslyst gjennem mit Sind.

Da Vinden var stilnet noget, tog jeg Baadskyds den hele Vej tilbage. Det øsregnede under hele Rejsen, og da det paa Slutten ogsaa blæste koldt, var det med en behagelig Følelse jeg saa Lysene fra Bygdens Huse blinke ud i Mørket som venlige Bud fra Hjemliv og Hygge.

Jeg ilede hurtigt opover Vejen og ind paa Gaarden. Fra Vinduerne faldt der gjennem Rullegardinerne et mat Skin paa de vaade, halvt afbladede Træer udenfor, paa det hvide Havegjærde og over Vandpytterne i Vejen. Jeg kastede Regnklæderne af mig og gik ind i Stuen, der var oplyst som til Fest. Bordet var dækket med hvid Dug, Kaffekanden kogte selvvelbehageligt paa Fyrfadet, en Stabel brune, glindsende Hvedeboller tronede midt paa Bordet, og rundt om dette sad Husets Folk og desuden Elina, Holt og «Patrioten». De sad aabenbart og ventede, og da jeg kom ind, rejste Alle sig, ønskede mig

velkommen tilbage og fortalte, at de af en Bonde, der havde faret over Fjeldet, var blevne underrettede om min Afrejse og saaledes havde kunnet beregne, hvad Tid jeg vilde komme hjem. Og da vi nu Alle sad der vel tilmode om Bordet, da jeg saa alle de kjendte og kjære Ansigter, da Samtalen surrede muntert og Kaffekanden og Ovnen gjorde ligesaa, da syntes dog Tilværelsen mig endnu at have en vis behagelig Varme, og jeg begyndte at fatte end større Tiltro til den store Kurmethode, som hedder Arbejde. Men da Elina senere paa Aftenen kom hen til mig, da jeg igjen saa det varme, trohjertige Blik i hendes ærlige graa Øjne, da jeg hørte den gamle fortrolige Klang i hendes Stemme, og da hun pludselig tog mig i Haanden og sagde: «Tak skal du have, fordi du rejste», da var alle mine Tvivl endt; Arbejdet, som ventede mig, var ikke længer en Kur, det var en Lyst, en Glæde, Livet var dejligt, og jeg længtes bare efter at komme afsted og at begynde den Dyst, som nylig havde forekommet mig saa uovervindelig tung.

IV.

Jeg var udlært, mit Byliv var endt, det var under Jul, jeg sad i Slæden og styrede mod Hjemmet. Jeg husker endnu denne Hjemrejsens første Dag, som om det var igaar. Det var en dejlig Snedag, stille, lun og fredelig. Jeg kjørte i Luntetrav gjennem de højtidelige, østlandske Granmoer, forbi de store, østlandske Gaarde, i et Snedyb med høje Skavler og Snetræer ragende opover mig paa begge Sider. Naar Træerne var tætte, var de formelig sammensneede. Mindre isolerede Graner var forvandlede til Snekegler; de nederste Grene var begravede i Snelaget, de øvrige hang tunge langs efter Stammen — man fik et Indtryk af, at Sneen havde beskyet Træerne Gren for Gren og tilslut fanget dem ganske ind for sit

Omraade. De unge Løvtrær stod alle bøjede over til samme Side; de havde ludet sig under Vejret og Drevet, og deres myge Toppe var bøjede helt ned i Snedækket. Men de større, hvis stive Grene Vinden ikke havde kunnet faa Bugt med, var helt over besaaet med Snekrystaller, og saa ud som vældige Rimblomster, der var løsnet fra en uhyre Rude og plantede frit ud i Rummet. — Det var et dejligt Syn dette lune Snerige! Hvid Mark, hvide Fjelde, hvide Trær, Huse og Gjærder og hvidskyet Himmel, hvorfra store hvide Sneflokker dalede sagte ned. Hele Bygden, igjennem hvilken jeg rejste, var forvandlet til et stort, rent og pyntet Julehus med mange dybe, lune Gange, bløde Himmelsenge og fuldt af tindrende Snelys.

Det var en dejlig Dag, og selv var jeg saa overmægtig betagen af Glæde over, at jeg nu var fri, fløj hjemad, hjemad mod det kjendte og kjære, og at jeg snart skulde være, hvor hun var, se hende, høre hende og tale med hende, at ingen Tvivlens, ingen Mistrøstens Tanke kunde faa Magt over mig. Og alt om mig syntes mig fyldt af den samme stille Fryd som jeg, den samme indre Befrielsens Glæde, det samme solvarme Velbehag over Livet. «Det er dejligt at leve og favnes af den bløde Sne,» sagde Granerne inde i Moen. «Det er dejligt at leve,» jublede Haren, der fløj forbi som Vinden, følgende sine dybe Veje og næsten skjult af den høje Sne paa Siderne; «det er dejligt at leve», hviskede Sneflokkerne, der sejlede selvvelbehageligt i store Sving gjennem Luften og lagde sig til Ro i det dunbløde Leje. Paa de store Gaarde, jeg fór forbi, gik Geder og Faar og spiste af de store Risdunger, der laa paa Tunet, og fandt Livet underdejligt, saalænge de havde Barris nok at gnave. Udenfor Laden hoppede utallige Spurve og fandt Tilværelsen ligesaa livsalig, naar der tærskes paa Laaven og Udsigten til Jul og Kornbaand ovenikjøbet er nær. Alt frydede sig

og nynnede den samme fornøjede Vise som jeg, idet jeg «løftede paa Hatten» og sagde Byen Farvel.

Nogle Dage efter laa Østlandets Granmoer og Storgaarde langt bag mig, Grænsefjeldets Snevidder havde jeg ogsaa passeret, og jeg gled nedover en af disse vestlandske Bygder, hvis Fjelde, hvis Fjorde, kogende Elve, sorte Furuskove og Smaagaarde i fortrolige Klynger jeg aldrig har kunnet se igjen efter et længere Fravær uden at fornemme en indre lydløs Latter, en stille Jubel i Blodet, kunde jeg have Lyst til at kalde det. Dennegang saa jeg dog disse Egne igjen med en Forventningens Uro, der tiltog, des nærmere jeg kom Bygden. Det glade Festhumør fra den første Rejsedag var forbi, der dukkede et Spørgsmaal op, en Tvivl, en Frygt . . . jeg kunde ikke længer lade være at tænke, og disse Tanker fik alt flere af Haabets Sommerfugle til at folde Vingerne.

«Det er dejligt at leve,» havde jeg hørt det hviske rundt om mig for nogle Dage siden. «Det er dejligt at leve» havde jeg skrevet hjemover til En, som alle mine Tanker nu jagede mod og jeg havde skrevet det med det lille Tillæg, som jeg forlængst i mit stille Sind havde sigtet til: «Med dig, med dig. Og nu — —?

Ak, jeg gjennemgik igjen Alt, hvad der var hændt imellem os, jeg vejede og prøvede hvert Ord, hver Mine, hvert Forhold — og syntes pludselig, at det gik alt for raskt nedover mod Bygden. Den lille Fjordhest holdt uforanderligt det lune Smaatrav, som synes at høre til disse Dyrs Natur, og den vestlandske Bondeslæde svajede, som det til alle Tider har været en saadan Slædes Vane at gjøre. Men mig forekom det pludselig, at baade Hest og Slæde havde faaet en unødig Fart i sig — det hastede slet ikke saa særdeles længer. «Nu tænder de Lys hos de Store,» hørte jeg pludselig en Barnestemme sige.

Jeg saa mig om. Udenfor en liden graa Stue tæt

ved Vejen stod en Kone og en Gut og saa paa Lysene nede i Bygden.

Det var jo sandt! Det var Julaften, og der laa ganske rigtig hele Bygden med tændte Julelys.

Jeg tænkte paa de mange Tusinder, der saaledes staa udenfor mørke Hjem og stirrer mod de blinkende Lys fra varme, hyggelige Stuer og som selv ingen andre Julelys har end Stjernerne paa Himlen. Mennesket er skrøbeligt! Maaske tænkte jeg derpaa, fordi jeg selv var bange for at blive en af de Fattige.

Jeg nærmede mig Gaarden. Mon hun i Aften var hjemme hos os? Mon hun ventede med de andre? Mon hun havde været ude paa Trappen for at se udover Vejen? Et Øjeblik saa jeg hende staa i Gangdøren, saa hende stikke sit lyse Hoved ud, saa Sneflokkerne falde ned i hendes blonde, krusede Haar, smelte paa Panden, hænge i Øjenlaaget — den som vidste, hvad de saa derinde?

Der var Huset. En Fornemmelse af Kulde sneg sig over mig, og jeg kjendte en stikkende Smerte i Brystet.

Hesten svingede ind af Grinden og stod for Døren. Jeg saa Lys komme tilsyne i Gangene og igjen forsvinde. — — Jeg var uendelig beklemt. Jeg kom saa officielt til Gaards; jeg vilde helst have sneget mig ubemærket ind og set mig lidt om, før jeg meldte mig.

Gangdøren gik op — jeg saa en Peltshue og hørte Fars Stemme venlig og fornøjet spørge: «Naa, er du der, din Skøjer.»

Mor stod i Gangen bag ham med Lys. Jeg slæbte mig ind i mine store Støvler og Hundeskindspelts og begyndte at vikle mig ud af min vinterlige Indfatning, medens Far og Mor og Husjomfruen og et Par af Pigerne stod om mig og hilste «velkommen hjem». — Hun er her altsaa ikke, tænkte jeg. — «Ind med dig, ind med dig!» sagde Far og skjød mig lempelig afsted. — Vi kom ind i «Storstuen»; den var kold, man kunde se sin egen Aande

derinde. Mor gik foran og lukkede op til Dagligstuen, der straalede af Lys fra store og smaa Lamper og skinnede i festlig Puds. Jo, hun havde været her. Jeg saa det paa Gardinerne, paa Slyngplanterne, der bredte sig udover dem og rundt Spejlet, jeg mærkede det af alt, endog af den Maade, paa hvilken Stolene var stillede, og Tepperne lagt. Men hun var ikke inde i Stuen. Det var Thetid. Bordet var dækket, et gammeldags Sæt forgyldte Thekopper viste ved sin Nærværelse, at det var Højtid, den brede, glinsende Themaskine ragede op over alt andet, boblede velfornøjet og førte en mild, husmoderlig Kommando over det hele Bord med alle dets Herligheder. — Jeg gik hen til Ovnen og varmede mig. Jeg havde en Trang til at vise mig ret utvungen og at foretage mig noget rigtigt hverdagsligt, og lod mig derfor stege, uagtet den Kulde, jeg nys havde følt, var afløst af en brændende Hede. Jeg talte særdeles meget og rastløst om en Mængde forskjellige Ting — jeg var hjertelig forpint. Endelig gik Døren til Kjøkkenet op, jeg saa ganske utydeligt et blondt Hoved, en blaa Sløjfe, et hvidt Tørklæde og en liden Haand, tæt omsluttet af en hvid Manchet. Jeg maa formodentlig have gaaet hende imøde og hilst, skjøndt jeg ingen klar Erindring har derom. Jeg husker, at hun bød mig The, og at jeg drak med slugende Hast, brændte mig, drak endnu hurtigere og brændte mig endnu værre. Først da hun bød mig en Kop til, fik jeg Mod til at se paa hende. Det forekom mig, at der var et fint, næsten umærkeligt Smil om hendes Læber — men forøvrigt var der et lyst, roligt Udtryk i hendes Ansigt, hun gik omkring, bød The og talte paa sin sædvanlige Maade, som om der intet var, der satte hende i Bevægelse. Lidt efter lidt fik jeg ogsaa Magt over mig selv, og turde betragte hende nærmere. Aldrig har jeg set noget skjønnere, faar det heller aldrig at se. Jeg huskede ikke, at hun var saa vidunderlig smuk, som hun virkelig var, der hun

stod ved Bordet, Lampelyset faldt over hendes gule Haar og friske Kinder. Saa dybe, straalende, betagende havde jeg aldrig set hendes Øjne. Og samtidig var de dog saa rolige, klare og forstandige. Og hvilken kvindelig Ynde, der var over hendes Skikkelse, uagtet den slet ikke var blødt og fint formet, men fornemmelig vidnede om Sundhed og Styrke.

Jeg følte mig meget trøstesløs. Det syntes mig umuligt, at der kunde være mig en saadan Lykke bestemt, som at blive det kjæreste for hende i Livet. Havde Lykken været mindre, vilde jeg have været trøstigere tilmode. Jeg syntes aldrig have hørt om Mennesker, der vare saa uendelig lykkelige, som jeg vilde være, ifald ... Men var det alligevel muligt, o, da skulde jeg ... Da vi alle er Katholiker, naar vi er i Nød, er jeg bange for, at jeg denne Aften lovede mer end et Voxlys til Kjærlighedens Skytshelgener.

Senere paa Aftenen kom ogsaa Holt. Det var mig nu i det hele imod, netop nu at træffe sammen med Fremmede, men af alle var Holt den Mand, jeg i Aften nødigst saa. Jeg havde intet udestaaende med ham; men denne Mand, der ialfald hvad verdslige Ting angik, tvivlede paa alt, som han ikke kunde tage og føle paa, gjorde mig til alle Tider ilde tilmode, misstemte mig — — og nu i Aften!

Han kom hen til mig og gratulerede mig i en Tone og med et Blik, der syntes mig temmelig utvetydigt at sige, at han i allerhøjeste Grad tvivlte paa, at jeg virkelig havde faaet Examen. Formodentlig var det Digt det hele, og han forbeholdt sig at se Dokumenterne, før han troede det.

For mig var Aftenen trist. Far og Mor var derimod i et ypperligt Humør. Elina havde det travlt og var meget ude; naar hun var inde, var hun munter og spøgte med Mor. Mellem hende og Onkelen vexledes der hverken

Ord eller Blik. — Forholdet havde aabenbart ikke bedret sig, siden jeg sidst var hjemme.

Jeg satte mig en Stund ind til Far og Holt, der med sine Piber havde slaaet sig ned i Kamret ved Siden af Stuen. De sad og talte om forskjellige Kvægracer. Far havde faaet en skotsk Ko og Holt betvivlede, at den duede til noget. Dernæst talte man om Smurning, og Far, som var en Ven af alt nyt, havde netop faaet en ny Sort. «Det er udenlandsk Humbug,» sagde Holt. Fra Smurningen gik man over til en Arvstrid, som netop var i Gang, og Holt fandt, at begge Parter «smurte for tykt paa,» hvilket han forresten sagde om alle skriftlige Frembringelser, hvis Stil var noget livligere end Priskuranternes og Kassebøgernes. Dernæst drøftede man udenlandsk Politik. Her syntes jeg, at jeg ogsaa maatte ytre et Ord. Holt saa hele Tiden opmærksomt paa mig og sagde tilslut: «Har du begyndt at anlægge Bakkenbarter nu!» Jeg havde mindst baaret denne Prydelse i fem Aar.

Det som ærgrede mig mest ligeoverfor dette Menneske, var, at jeg i Grunden havde en Følelse af, at jeg gjorde ham Uret, naar jeg skjældte ham ud for en Tværdriver og Spidsborger.

Jeg overlod de to Mænd til sine egne Betragtninger og gik igjen ind i Stuen. Elina stod i en Krog med Mor og talte med hende i en dæmpet Tone. Jeg satte mig hen til dem. Mor strøg mig venligt over Kinden og spurgte, om jeg vilde nedsætte mig som Læge der i Bygden. — Jeg sagde, jeg vidste det ikke og ymtede noget om at rejse til Nordland — jeg tænkte paa, hvor let det kunde hænde, at min Hjembygd blev det sidste Sted, hvor jeg vilde bo. «Aa nej,» sagde Mor med et lunt Smil, «du rejser nok ikke til Nordland.» — Elina spurgte: «Har du Lyst til at være Doktor?» — Det var de første Ord, hun sagde til mig, efterat hun havde budt mig velkommen hjem. Jeg blev helt underlig tilmode derved, jeg

syntes pludselig, der var bleven Sommer udenfor; jeg følte dens bløde, varme Luft og kjendte Lugten af Blomster. Hendes Stemme havde haft en egen fortrolig Klang af noget halvt undertrykt ømt, af en tilbageholdt Følelse af Glæde, og det var, som om hendes gode, trofaste Øjne havde sagt: «jeg er din.» Jeg fik med et en ganske umaadelig Lyst til at være Læge eller hvadsomhelst, overhoved til at arbejde, kjæmpe, vove og vinde; den ringeste Virksomhed syntes mig i dette Øjeblik stor og tillokkende, og jeg saa en lysende Bane for mig. «Jeg véd intet, jeg hellere vilde være,» svarede jeg. Det forekom mig, at der gik en Skygge af Misnøje over hendes Ansigt, — jeg blev bange for, at jeg havde røbet noget af, hvad jeg følte og tænkte, og jeg besluttede at vaage bedre over mig selv.

Strax efter gik hun ud, da det var Spisetid. Mor trak mig hen i Sofaen, tog min Haand mellem sine, saa paa mig med en næsten gaadefuld Ømhed og begyndte at tale om Familielivets Sorger og Glæder. Hun fortalte, hvad nygifte Folk kunde leve for, og hvad Folk med Børn trængte. Tilsidst gav hun mig nyttige Vink om Børneopdragelsens Hemmeligheder. Jeg antog, at det var min Examen, der fremkaldte disse Vink og gode Raad, og faldt i Staver.

Ved Aftensbordet hændte der noget særdeles. Min Far rejste sig pludselig med en vis Højtidelighed og holdt en yderst forblommet Tale. Han begyndte med at sige, at vi i Aften fejrede en mangedobbelt Højtid. Det var Jul — (ubestrideligt); jeg havde faaet min Examen — (betvivltes fremdeles af Holt) — og han haabede, «at der i Aften sad en Stjerne paa Himlen, der vilde blive en Lykkestjerne for mere end en af de tilstedeværende.» Han vendte sig her specielt til Holt, hvilket bragte mig til at tro, at han sigtede til en eller anden forventet heldig Spekulation. Saa begyndte ogsaa han at tale om den

huslige Lykke, om Husfaderens Pligter og Husmoderens Opgave, og saa derved paa Holt med et næsten strengt Blik. Jeg troede, Holt tænkte paa at forandre sig, og undrede mig over, at jeg intet havde hørt derom. Tilslut klinkede han rørt med mig og var i Perle-Humør over sin egen Tale. Han straalede og Mor straalede, Elina var bleven ganske rød og varm, jeg var yderst konfus, Holt var rolig som sædvanlig, men paafaldende bleg. Vi klinkede alle og ønskede hverandre «glædelig Jul,» og Far ønskede desuden alle «til Lykke». Da Holt skulde klinke med Elina, saa jeg, at han pludselig blev staaende, uden at række Glasset frem. Ogsaa hun blev staaende en Stund med Glasset i Haanden, men satte sig derpaa uden at klinke med ham. Endelig kom Aftenens sidste Akt: alle kom ind, ønskede glædelig Jul, sad inde en Stund og hoppede saa ud igjen. Strax efter rejste Holt sig og sagde Godnat. Far og jeg fulgte ham ud paa Trappen. «Ja, vi ser Dem naturligvis imorgen, Holt,» sagde Far. Holt takkede og Far forsvandt. Da jeg kom ind, var ogsaa Mor forsvunden.

Stuen var tom — — nej, i Døren stod Elina, og — o, du rige, vidunderlige Verden! — hun saa igjen paa mig med dette egne, varme Blik, som nylig havde gjort mig hed og rød og fortumlet. Jeg kunde have raabt i vilden Sky — med et Slag vidste jeg, at jeg havde tilbragt en hel Aften med min egen Lykke — undskyld mit forvovne Udtryk. Mors mystiske Hentydninger, Fars astrologiske Skaaltale, Elinas Væsen —, og at hun nu stod der, som om hun ventede — jo, der maatte være hændt noget, og det var altsaa bekjendt. — — Jeg tror ikke, at jeg nogensinde har været saa fuldstændig fri for alt, hvad der hedder ordnet Tankegang, som i det Øjeblik. Jeg tror nok, at jeg skulde have været istand til at sige hvilkensomhelst uhørt Dumhed. Jeg var bare forundret og uendelig dumt glad, saa overstraalende, himmelfalden

lykkelig. Det undrer mig, at jeg kom over Gulvet og hen til hende og fik sagt først er hel Del, som paa ingen Maade hang sammen, dernæst en hel Del med en vistnok ganske mærkelig gaadefuld Sammenhæng og, saa endelig vovede at række hende Haanden og spørge, «om det virkelig var sandt?» — «Det véd du godt,» sagde hun og lo, og med hendes lille skjælvende Haand i min, blev jeg ogsaa vis i min Sag, men tillige igjen saa forundret over, at det kunde være muligt.

Der var stille i Huset, stille brændte Lamperne i de to Stuer, stille, vel tilmode og deltagende, syntes jeg, og stille sad ogsaa vi. Jeg saa blot to dybe, kjærlige Øjne, jeg følte blot det bløde, krusede Haar mod min Kind og hendes varme, lille Haand i min. Og veltalende var vi heller ikke, da vi begyndte at tale. Det var Ord, der svingede som de dalende Sneflokker ude for sin egen Fornøjelses Skyld, dejlige, smaa dumme Ord, som det er Livets største Lykke at have sagt og hørt. Imidlertid fik jeg dog vide, at Far og Mor vidste det hele; «havde de haft imod det, havde jeg ikke villet,» sagde hun. De havde lovet at tie med Hemmeligheden indtil videre; men ganske havde de dog ikke været istand til at holde sit Løfte, som det viste sig. Til Onkelen havde endnu ingen fortalt noget; «men han forstod det i Aften,» sagde hun.

Og saa begyndte vi at tale om den svundne Tid. Hvor utroligt meget mærkværdigt og dyrebart vi huskede. Vi mindedes vore første Stridigheder, og hun tilstod, at hun havde syntes, jeg var umaadelig vigtig, og jeg, at jeg fandt hende meget uvidenskabelig, og herover lo vi begge. Saa gjennemgik vi alle vore Læsetimer og talte om vore Ture. Jeg fortalte hende, hvorledes dette eller hint Digt, fordi hun havde fundet det smukt, pludselig havde faaet over sig et Skjær af Skjønhed og Ynde, som jeg aldrig før havde opdaget, og at Steder, der før slet intet særligt tiltrækkende havde haft for mig, var bleven

mig saa uendelig kjære, fordi de mindede mig om hende, om et Ord, hun havde sagt, et Blik, en Bevægelse — — ja, hele Bygden var først ret bleven mig hjemlig og kjær fra denne Tid og havde ligesom samlet al Verdens Dejlighed indenfor sine høje Fjelde. Hun rystede undrende paa Hovedet og sagde, hun kunde ikke forstaa det. Hun havde ikke vidst, at hun holdt af mig før hin Aften, jeg skulde i Sygebesøg, Da var hun først bleven saa angst, som om hun skulde miste alt, hvad der gjorde Livet lyst og kjært, og var derpaa igjen bleven saa stolt, saa glad og tryg tilmode. Hun fortalte, at hun havde været nede i Vejen den Aften, jeg drog, for at sige mig Farvel, men at hun tilsidst dog ikke havde kunnet beslutte sig til at træde frem. Men da hun saa fik høre, at jeg ventedes hjem, og da hun saa mig komme ind i Stuen hin Aften, — »da forstod hun ogsaa, hvordan det var med hende.» Og saa fortalte jeg hende om den sidste Tid i Byen, om hvor jeg havde tænkt paa hende, længtes efter hende og om hvor legende let det var gaaet med alt mit Arbejde. Gud véd, det var sandt, hvad jeg sagde, at jeg aldrig havde anet, hvad et Menneskeliv kunde rumme af varm, dejlig Lykke, før jeg fik hende kjær. Tilslut fortalte jeg hende ogsaa om Hjemrejsen, om min Frygt og mine Tvivl og om Aftenens Forvirring, og af alt dette lo hun og sagde: «Din store Nar!»

Da jeg fulgte hende hjem, stansede vi ved Grinden til Holts Have, hvor vi havde staaet, da det for første Gang blev mig klart, hvad der bevægede sig i mig. Den Gang havde hun fundet, at Bygden var tung og mørk. Jeg mindede hende derom. «Jeg tror, jeg synes det endnu», sagde hun. Efter nogen Betænkning lagde hun til: «Du hørte jo egentlig til udenfor Bygden.» — Jeg saa spørgende paa hende. «Ja, jeg vidste jo ikke, hvorledes det hang sammen med mig den Gang — men jeg

tror dog — nej, jeg véd alligevel ikke. Kom, lad os gaa lidt endnu.»

Jeg har mange dejlige Indtryk fra Bygden og dens Natur, mange Minder om smukke Friluftsture. Men denne Aften med mat Maaneskin, en hist og her let overskyet Himmel — Snefaldet var ophørt —, med dybt rolig, hvilende, mild Vinterluft, svagt blinkende Stjerner og Lys fra enkelte Gaarde staar dog dybere indpræget i min Erindring end nogen anden Naturscene. Da vi endelig sagde hinanden Godnat, og hun var forsvunden inde i Huset, kunde jeg endnu ikke tænke paa at gaa hjem. En saadan Oplevelse er en Opdagelse af Skjønheder hos Ens Omgivelser, som man før gik blind forbi. Og man fyldes af Længsel efter at bidrage Noget ogsaa til Andres Lykke. Jeg ilede nedover de kjendte Veje og hilste paa Huse og Gjærder, Træer og Stene som paa gode Venner og Bekjendte. Jeg hilste op til hvert Hjem, jeg kom forbi, og huskede overalt noget Godt, Sandt og Smukt ved Menneskene derinde. Jeg ønskede al Verden en glædelig Jul. Jeg var inde i hin Stue, hvor Gutten og hans Mor havde staaet udenfor, da jeg kjørte forbi. Hvad jeg sagde og gjorde derinde, var vistnok til ikke liden Forbavselse for de fattige Mennesker og vilde under andre Omstændigheder have forekommet mig selv paafaldende nok. Men i Aften var jeg hjemme overalt. Manden var ikke ganske ædru, Gutten sov og Konen holdt paa at slukke Lyset, da jeg kom ind. Jeg tror nok, at de havde mig mistænkt for, at jeg vilde inspicere deres huslige Forhold og se efter, at Alt gik ordentligt til. Og jeg havde dog bare Lyst til at bygge dem et Slot, stort og herligt som det, jeg selv boede i og at sørge for, at de aldrig nogen Julaften skulde staa udenfor sit Hjem og sige: «Nu tænder de Lys hos de Store.»

Paa Hjemvejen lagde jeg Mærke til, at der brændte Lys hos «Patrioten», der boede tilleje hos en Enke, der

havde et lidet Hus i Nærheden af Holts Ejendom. Derop maatte jeg for at ønske den enslige Mand en glædelig Jul. Jeg fandt ham gaaende op og ned paa Gulvet, røgende af en lang Pibe. Paa Bordet brændte et eneste Lys. Han saa yderst forbavset ud og troede aabenbart, at der var hændt en Ulykke. Jeg bad om Lov til at faa røge en Pibe hos ham. Den velvillige Sjæl søgte ivrigt sammen Stumperne af forskjellige Piber, der havde faaet Afsked og ladge en Haandfuld Tobak paa Bordet. «Se, det var snilt af Dem at se herop,» sagde han. — «Jeg tænkte, det maatte være ensomt — en Julaften — De har ingen —,» begyndte jeg, noget forlegen over at være falden saaledes ind i Huset. — «Aa», svarede han og begyndte at drive op og ned igjen, «jo, — ser De — Enken beder mig jo ind ved slige Lejligheder — det er en godslig Sjæl — men — forresten — De sagde: ensom — ser De, naar man har Ideer, har man et godt Selskab. Jeg tænker. Verden bliver liden om En — hvad er det, Wergeland siger —? — Naa, jeg husker det ikke. — Dog — der er — Tider — der gives jo Lejligheder, da selv Ideernes Mænd har Trang til — ja, det er, som De siger, man kan blive ensom, man kan virkelig føle sig lidt — lidt — naa —, ved Julen holder jo selv Spurvene Fest . . .» — Han kremtede et Par Gange stærkt, men kom saa pludselig hen til mig og tog min Haand: «De skal virkelig have saa mange Tak, fordi De saa op til en forholdsvis ensom Mand —.» — Han fik pludselig et mere oprømt Udseende, satte sig i det andet Hjørne af Sofaen og ytrede: «Forresten plejer jeg være nede hos Holt; men Julaften, véd De —.» — Ja, da var Holt hos os, og jeg besluttede, at Patrioten for Fremtiden ikke oftere skulde sidde alene. Vi sad en Stund og talte om forskjellige almene Emner. Patrioten var meget ivrig og dampede frygteligt. Da jeg gik,

takkede han mig paany, fordi jeg havde været saa god at se ind til «en forholdsvis ensom Mand».

Da jeg kom hjem, maatte jeg endnu se mig om paa Gaarden. Det morede mig at følge alle de ganske sorte Veje mellem Husene, at se Kornbaandene paa Laavetaget og den store Risdunge udenfor Vedskuret. Til Slut kigede jeg ind i Stalden, hvor jeg imidlertid Intet kunde se: jeg hørte blot Hestene med Velbehag tygge Havren derinde i Mørket.

Endelig gik jeg op i min Stue, satte mig ved Vinduet og saa ud i den maanelyse Vinternat. Venlige Minder fra Barndommen vaagnede, alle hjemlige, varme og kjære Indtryk fra Fjernt og Nær strømmede gjennem mit Sind, alt Smukt, jeg havde set og drømt om, blaanede i det straalende Rige, i hvilket jeg i Aften havde holdt mit Indtog.

V.

Der har du Beretningen om, hvordan jeg blev Verdens rigeste Mand og opdagede, at Tilværelsen ligner rolige, hvilende Solskyer, der gjennemglødes af varme, gyldne Straaler fra en uudtømmelig Lyskilde.

Jeg skal nu fortælle dig, hvad der senere hændte, hvorledes Solskyerne begyndte at vandre og skifte Form og Farve.

Naar jeg var hjemme i Ferierne, hørte jeg Tale om det mindre gode Forhold mellem Elina og Holt, og jeg saa jo ogsaa, hvor koldt og fremmed de behandlede hinanden. Men jeg fandt den Gang, at det Hele var let forklarligt. Jeg syntes ikke om Holt, og jeg fandt det ganske selvfølgeligt, at heller ikke Elina kunde udstaa ham, og at det maatte været et Kors at skulle bo sammen med ham.

Men da jeg lærte Holt at kjende, kunde jeg som de

Andre ikke længer forstaa, at disse to Mennesker skulde have saa liden Sympathi for hinanden.

Allerede mit første Møde med Holt, Dagen efter Forlovelsen, gav mig Lyst til at lære ham nærmere at kjende. Elina havde fortalt mig, at han den foregaaende Aften havde siddet oppe og ventet paa hende, og at han, da hun kom hjem, havde spurgt hende, om hun var forlovet. Hun havde svaret, og der var ikke blevet talt mere om den Ting. Men Elina tilføjede, at hun havde set paa ham, at han var vred.

Jeg spurgte hende, hvad han kunde have imod det. «Jeg ved det ikke,» svarede hun; «jeg tror, han har imod Alt, hvad jeg gjør.»

Det var Juledags Formiddag og Kirkegangstid. Hun gik ud for at tage Ydertøj paa sig, og en Stund efter traadte Holt ind. Han kom hen til mig paa sin sædvanlige rolige og betænksomme Maade, men med et vist Søndagsudtryk i sit Ansigt. Han rakte mig Haanden, saa aabent, næsten varmt paa mig og sagde: «Jeg ønsker dig tillykke.» — Jeg takkede, men vidste saa ikke, hvad jeg videre skulde sige. Endelig spurgte jeg: «Har De imod det, Holt?» — «Nej, hvorfor skulde jeg have imod det, naar I er enige?» svarede han og saa ud af Vinduet. «Jeg har aldrig hørt Andet om dig, end at du er en brav og dygtig Mand. Jeg ønsker Jer alt muligt Godt.»

Jeg blev saa uendelig overrasket og rørt. Aldrig har nogen Ros syntes mig saa meget værd og gjort mig saa stolt som denne. Det var, som havde jeg faaet et Hædersdiplom, som Alle maatte respektere. Og jeg, som havde troet, at han tvivlede baade om min Hæderlighed og min Duelighed. Jeg følte mig igjen saa skamfuld over, at jeg ofte i mit stille Sind havde skjældt denne Mand ud for en Tværdriver og Spidsborger.

Der var imidlertid Noget ved ham, som gjorde mig det umuligt at ytre Noget af, hvad jeg følte. Det havde

aldrig lyktes mig at faa en Samtale i Gang med ham, og det lyktes mig heller ikke nu. Jeg følte mig lettet, da Elina kom ind, færdig til at gaa i Kirke, og jeg tror, det samme var Tilfældet med ham.

Da jeg siden fortalte Elina, hvad han havde sagt, ytrede hun: «Nej, mod dig har han sagtens Intet.» — «Men hvad kan der saa være i Vejen?» spurgte jeg. — «Ja, jeg ved det som sagt ikke. Han siger mig jo aldrig, hvad der er i Vejen.» — Jeg gjættede paa, at han kanske nødig vilde miste hende. — «Miste mig? Holt?» Hun lo haardt. «Aa, jeg tror ikke, han tog sin Død deraf.»

Der var baade Smerte og Harme i denne bitre Tone, og jeg begyndte at ane, at der var en langt dybere Splid mellem de To, end jeg før havde tænkt. Imidlertid hændte der dog paa en Tid ikke Noget, der bragte den dulgte Uvilje, de nærede mod hinanden, til Udbrud. Dagene gik sin jevne, rolige Gang, og imidlertid begyndte jeg lidt efter lidt at komme paa en fortroligere Fod med Holt.

I Begyndelsen indskrænkede vor Omgang sig til et forøvrigt fra begge Sider meget venligt Goddag og Farvel. Han kom sjælden ind i Stuen uden ved Maaltiderne og var da i Regelen meget ordknap. Han var altid meget venlig mod mig, men det forekom mig, at de faa Ord, han henvendte til mig, kostede ham Anstrængelse. Han talte heller aldrig om saadanne Emner, som maatte ligge ham selv nærmest — hans Bemærkninger var aabenbart den velvillige Værts, der føler sig forpligtet til fornemmelig at dvæle ved, hvad der maa antages at have mest Interesse for hans Gjæst. Han syntes desuden ikke at befinde sig vel i sin egen Stue; der hvilte synlig et Tryk over ham derinde, og det var ikke vanskeligt at se, at han drog Vejret lettere, saasnart han kunde fjerne

sig, stoppe sin Snadde og begive sig ind paa Kontoret eller ned paa Pakboden.

Det blev mig da omsider klart, at det var paa disse Steder, Manden maatte søges, ifald man vilde lære ham at kjende, og jeg besluttede derfor at gaa over paa hans egne Enemærker.

En Dag gik jeg altsaa ned paa Pakboden og fandt ham i fuld Virksomhed dernede mellem Tønder og Kasser, Mel- og Kornsække, Ruller af Tov og Bunker af Skind, af Jern, af Planker og Bord. Der var en yderst blandet Lugt af Sild, saltet Torsk, Hamp, Tjære, Tran, Petroleum og umalet Træ dernede, og man maatte bevæge sig varsomt for ikke at blive indsat med et eller andet af de lugtende Stoffe. Det var i det Hele ikke noget Opholdssted for Folk med svage Nerver. Gulvet havde flere farlige Aabninger, gjennem hvilke man saa ned i den grønne, tangfyldte Sø eller den skjælbesatte Fjære. Fremme ved Lugen gik Hejsetovene op og ned med stort Rabalder, og paa Loftet over En hørtes der nu og da nogle forfærdelige Dunk i Gulvet. Rundt om En havde Folk det travlt og tog i Skyndingen ikke mange Hensyn til sine Medmenneskers Bekvemmelighed. Endelig hørte man fra Kramboden, der udgjorde en Del af Pakhuset, en højrøstet Samtale af handlende Bønder.

Her var imidlertin Holt i sit Element ligesom paa Søen. Jeg lagde atter Mærke til, hvor godt han tog sig ud i sin tykke Kavaj, der han gik frem og tilbage i Pakhuset og paa en egen stilfærdig, men bestemt Maade ledede det Hele; han var ganske vist en vakker Mand, og i disse Omgivelser blev man tillige opmærksom paa, at der var et Præg af Dannelse over ham, som ellers ikke faldt saa let i Øjnene.

Han saa lidt spørgende paa mig, da jeg kom, formodentlig i den Tanke, at jeg havde et bestemt Ærinde til ham. Men det spørgende Udtryk fik en betænkelig

Tilsætning af Mistænksomhed, da jeg fortalte, at jeg var kommen for at lære, hvorledes det egentlig gik for sig med en Bedrift som denne. Han viste mig dog godmodigt omkring og gav mig Besked, men i Tonen, hvori han svarede paa mine Spørgsmaal, laa der dog ofte Forundring over, at Nogen overhoved kunde spørge om Ting, som ethvert fornuftigt Menneske efter hans Opfatning af sig selv maatte kunne finde Rede i. Han vidste ikke selv af, at ogsaa han en Gang havde lært Alt dette; han havde set det for sine Øjne, fra han var Gut, og syntes nu at antage, at Indsigt i disse Ting var Mennesket medfødt. Imidlertid maa han vel have mærket, at Alt, hvad han fortalte mig og viste mig, morede mig, thi han blev lidt efter lidt næsten interesseret i at gjøre mig Bedriften begribelig og var øjeblikkelig rede til at følge mig op paa sit Kontor, da jeg bad ham om at faa se, hvordan han førte sine Bøger.

Kontoret var efter min Smag et uhyggeligt Hul. En stor, grøn, blækket og støvet Pult stod mellem begge Vinduer, i hvilke der paa en Snor hang Regninger og Dampskibsruter. Et Bord med Tobak og en Mængde Snadder, nogle Stole, en gammel, stenhaard Sofa og to Spyttebakker af Træ udgjorde Bohavet. Den ene Væg var dækket af et stort Landkort. Ved Siden af Kontoret var hans Soveværelse, og der stod to Reoler med Bøger. Jeg saa nysgjerrigt derhen; thi det interesserede mig unægteligt at vide, hvori Holts Læsning egentlig bestod. Jeg saa først en Mængde Hefter af et Tidsskrift for Landmænd, dernæst forskjellige populære naturvidenskabelige Skrifter, saa «Riises Arkiv» og endelig en Del historiske Værker af engelske og franske Forfattere i Oversættelse.

Mit Ønske om at se Forretningsbøgerne blev opfyldt, og jeg lagde lejlighedsvis Mærke til, hvilken Mængde udestaaende Fordringer, han havde i Bygden. Han havde

ogsaa Ord for at være en lempelig Mand mod sine Skyldnere, ligesom han havde en egen, smuk, venlig, men bestemt Maade at behandle Bønderne paa, som i Forbindelse med hans bekjendte Dygtighed havde indgydt dem en Respekt for Manden, som var mærkbar overalt, hvor hans Navn blev nævnt. Da Bøgerne var besigtigede, havde jeg foreløbig intet Mere at spørge om; nogen videre Samtale vilde ikke komme i Gang, og jeg bød derfor Farvel.

Fra denne Tid var Holt langt mindre forbeholden mod mig. Saasnart han blev vis paa, at det ikke blot var af tom Nysgjerrighed jeg søgte Forklaringer om forskjellige Ting ved hans Bedrift, men at det virkelig var mig om at gjøre at faa et Indblik i Sagen, blev han meddelsom, saavidt hans Natur tillod ham det, og vi savnede ialfald ikke et Samtaleæmne. Jeg var fra nu af ofte inde paa hans Kontor og nede i Pakboden og vovede stundom endog at have min Mening om Et og Andet. Han saa igjen en Smule mistænksomt paa mig, som om han frygtede for, at her stak Noget under, og i Begyndelsen svarede han ikke synderlig paa mine Bemærkninger. Men omsider fandt han sig ogsaa i at indlade sig i en Diskussion; han blev mod Sædvane nu og da siddende inde en Stund efter Middagen, naar jeg var deroppe; det hændte endog, at han kunde tilbringe en hel Aften inde i Stuen, og naar han var hjemme hos os, hørte han paa mig med næsten lige saa megen Opmærksomhed som paa Far, hvis praktiske Skjøn han kjendte af lang Erfaring.

Havde Holt virkelig fra først af haft imod Forbindelsen, syntes der dog nu at være sket et Omslag i hans Sind. Det lod endog til, at han begyndte at finde sig til Rette i sit eget Hjem bedre end før, og ikke alene jeg, men ogsaa mine Forældre lagde Mærke til, at hans Væsen ligeoverfor Elina begyndte at forandre sig. Han var fremdeles tilbageholden eller rettere genert ligeoverfor

hende, men hans Stemme havde ofte en saa mild og venlig Klang, naar han talte til hende, og hans Blik var saa varmt, næsten bønligt, at det mer end en Gang forekom mig, som om han bad hende om Forladelse for en tilføjet Uret og paa sin tavse Maade bønfaldt hende om at glemme Alt, hvad der før kunde have været imellem dem. Elina syntes dog Intet at mærke, og en Dag skulde jeg da ogsaa blive overbevist om, at hun ikke havde glemt den Fortid, der stod imellem dem.

Jeg havde en Gang tænkt paa at nedsætte mig som Privat-Læge i min Hjembygd og havde ogsaa talt til Elina derom. Hun syntes først at glæde sig ved denne Plan og ytrede: «Saa kan de fattige Syge faa Lægehjælp hos dig — nu maa de ofte vente, til det er for sent.» Men siden lod det dog til, at hun var kommen paa andre Tanker; thi da vi senere kom til at tale derom, sagde hun: «Det er ikke Noget for dig.» — Da Udsigterne for en Læge der i Bygden heller ikke var synderlig gode, blev der ikke videre Tale om denne Sag, og jeg lagde foreløbigt alle Fremtidsplaner til Side.

Men en Dag bad Far mig følge sig ind paa sit Kontor; han havde en vigtig Sag at tale med mig om. Han begyndte med at sige, at han for sin Del Intet havde imod, at jeg gik over i en anden Stilling, om der maatte frembyde sig en Anledning. Han spurgte mig derpaa, om jeg havde Noget imod at blive Forretningsmand. Jeg bad om nærmere Forklaring, og han meddelte mig nu, at Holt havde været hos ham og at han, efter at have talt om en Læges Udsigter og om at «sene Giftermaal var en Uting», havde bedet Far spørge mig, om jeg kunde have Lyst til at gaa ind i hans Forretning. Han synes at have faaet det Indtryk, at jeg ikke var uskikket til det, og han trængte til Hjælp. Selvfølgelig vilde det koste mig baade Tid og Arbejde at komme til Rette i min nye Stilling, og jeg maatte forlade mit Hjem for et

Par Aars Tid. Men naar denne Læretid var omme, vilde jeg ogsaa strax kunne gifte mig. Min Far endte med at sige, at dette smukke Forslag havde overrasket ham højlig. «Jeg skulde da være hans Fuldmægtig eller noget Lignende?» spurgte jeg. — «Nej, hans Kompagnon», svarede min Far til min Forundring; thi det var mig vel bekjendt, at Holts Forretning var meget indbringende, og han maatte jo vide, at det Indskud, min Far kunde gjøre paa mine Vegne, vilde være meget lidet. Tanken var mig imidlertid ikke kjær. Jeg havde ikke i og for sig Noget imod at sysle med en praktisk Bedrift som denne, men jeg var glad i det Fag, jeg havde valgt, og det hele Arrangement var desuden min Uafhængighedstrang imod. Imidlertid syntes det mig meget smukt af Holt at gjøre et saadant Forslag, og jeg besluttede strax at tale med Elina derom.

Jeg gik endnu samme Dag over til Holt og fandt Elina siddende ved Vinduet, beskjæftiget med Søm. Hun havde det travlt og stansede ikke i Arbejdet, men nikkede blot smilende til mig og pegte paa en Stol. Jeg satte mig og fortalte om Holts Tilbud. Under hele Beretningen syede hun flittigt, som om hun egentlig slet ikke hørte paa mig. Af og til saa hun ud af Vinduet, og jeg lagde da Mærke til, at hun var meget bleg. Da jeg havde endt, spurgte hun: «Kunde du have Lyst til at tage imod det Tilbud?» Jeg troede, hun tænkte paa, at det vilde falde mig tungt finde mig i en saadan Beskjæftigelse og svarede, at Arbejdet skulde ikke afskrække mig. «Ja, da vil ikke jeg,» svarede hun, kastede heftigt Sytøjet fra sig og gik et Par Gange op og ned i Stuen. «Jeg ved ikke, hvorfor han» — hun sagde aldrig Onkel — «vil blande sig i vort Forhold. Han synes vel, jeg bliver for længe her i hans Hus. Han vil kjøbe sig fri. Men at han kan tro, at jeg vilde — vilde ... Aa, det skal være godt, naar dette Hus ligger langt bag mig.» —

Jeg saa forbavset paa hende. Hele hendes Ansigt brændte, luede af Harme og Uvilje. — «Jeg synes dog, man maa indrømme, at det var smukt af din —». — «Smukt?» afbrød hun mig, stansede og saa paa mig med et ejendommeligt, paa en Gang koldt og indigneret Blik. «Det kan være, det er smukt. Men jeg kan sige dig, at jeg modtager ikke Noget af ham, naar jeg kan undgaa det — — jeg har nok af det, jeg maa tage imod.»

Vi hørte Trin i Gangen, og strax efter kom Holt ind. Elina satte sig igjen til sin Søm. Efter at Holt havde hilst paa mig, indtraadte der en Pavse. Omsider saa Elina op paa ham, men uden at slippe sin Søm: «Jeg hører, du har tilbudt Henrik Plads hos dig», sagde hun, og hendes Ansigt var igjen blegt og Øjnene forunderligt tilslørede. — «Ja — jeg — har —» begyndte Holt langsomt, næsten forlegent; men hun lod ham ikke fortsætte. — «Betyder det, at du helst saa, jeg rejste herfra strax?» spurgte hun koldt og haardt. — Dette var den eneste Gang, jeg saa Holt tabe sin sædvanlige Fatning. Langsomt gjød en mørkerød Strøm sig op over hans Ansigt, og der kom et saa ubeskriveligt, paa en Gang skamfuldt og smerteligt Udtryk i hans Øjne, at hele Manden et Øjeblik blev mig ganske ukjendelig. Han stod som sædvanlig med Hænderne i sin Kavaj, men der var intet mere igjen af hans sædvanlige sikre Holdning; han saa raadvild og forknyt ud, som om han var greben i en rigtig nederdrægtig Handling og havde dog samtidig et saa uendelig sørgmodigt Udtryk i sine klare og forstandige, men i Regelen lidt flegmatiske Øjne. Lidt efter lidt blev imidlertid hans Ansigt igjen blegt, og Udtrykket blev det gamle, rolige, alvorlige og maaske lidt sære. Han tog betænksomt et Par Skridt mod Ovnen og blev staaende med Ryggen mod den. «Jeg har slet ikke tænkt, det skulde betyde noget Særdeles,» sagde han langsomt. «Vil Henrik ikke gaa ind paa mit Tilbud, staar det ham

jo frit for at lade det være.» — «Saa tror jeg, det er bedst, vi ikke taler mere om den Ting,» sagde Elina, rejste sig og gik ud.

Det var med en egen Følelse, jeg sad igjen. Jeg følte mig forstemt, forvirret og raadvild. Jeg syntes dog, jeg maatte sige ham, hvad jeg tænkte om hans Tilbud. Han svarede blot: «Aa, nej, jeg skulde betænkt —.» Saa stoppede han sin Snadde, men glemte at tænde den, stak den i Lommen igjen og gik.

Da Elina kom ind igjen, gik jeg lige paa Sagen og bad hende dog engang sige mig, hvad der dog egentlig var Skyld i dette Forhold mellem hende og Onkelen. «Hvor kan jeg vide det,» svarede hun. — «Men saaledes har det da ikke altid været? —» «Han har altid været saaledes, siden jeg blev voxen. Men lad os tale om noget andet,» tilføjede hun utaalmodigt. «Men du —?» — «Nu, jeg blev, som du ser — og som han vel helst vil have det, tænker jeg.»

Da jeg kom hjem, fortalte jeg Far Udfaldet. «Hm», sagde han; «det er dog et eget Forhold mellem de To. Elina er en brav Pige, hun er en udmærket Pige, klog, dygtig og varmhjertet; men jeg tror, hun ligner sin Onkel for meget — hvad de vil, det vil de.» — «Men noget maa han da have imod hende?» — «Ja, hvem kan vide det, han taler jo aldrig om saadant. Da hun var liden, behandlede han hende med en Omhu, som ligefrem var rørende. Men saa —«. — «Saa?» — «Ja, Gud véd, hvad der saa er kommen i Vejen, men lidt efter lidt er det blevet, som du nu ser. Jeg maa forresten sige, at det var hos ham, Forandringen først blev synlig.»

«Holt er egen,» forklarede Mor, da Talen senere i hendes Nærværelse atter kom til at dreje sig om dette Emne. «Han gaar og ærgrer sig over alt, som han ikke forstaar og bider sin Ærgrelse i sig, til der er ikke noget Udkomme med ham mere. Hun har ikke udviklet sig

efter hans Hoved, det tror nu jeg er hele Sagen. Vist er det, at Elina ingen Skyld har og at hans Væsen nok kunde give hende Grund til at tro, at han helst var hende kvit.»

VI.

Efter denne Dag hændte det ikke oftere, at Holt blev siddende inde i Stuen efter Maaltidet. Han havde fremdeles den samme venlige Tone mod Elina, som i den senere Tid lidt efter lidt havde afløst hans forrige korte og noget kolde Væsen, men der var nu tillige udbredt en stille Sørgmodighed over ham, en haabløs Forsagthed, som det kunde gjøre En ganske ondt at se paa. — Efter nogen Tids Forløb begyndte jeg igjen at aflægge Besøg inde paa Kontoret og nede paa Pakboden. Han tog ligesaa venligt imod mig som før, men var dog mindre meddelsom. Af og til kunde der dog komme en Samtale i Gang, og vel oftere om saadanne almene Emner, som vi forhen sjelden havde berørt. Jeg vidste fra før af, at han havde Kundskaber, — at han ogsaa havde Læsning udenfor de Omraader, som hans Fagdannelse havde ført ham ind paa, erfarede jeg nu. Han læste naturvidenskabelige Skrifter med Interesse, men dog helst saadanne, der var fra en ældre Tid, og hvori de Synsmaader fastholdtes, som var herskende i hans Skoledage. Han læste ogsaa Historie, især politisk Historie. Han holdt mest af de Forfattere, der fortalte nøgternt-hverdagsligt og i sine Domme viste et praktisk Blik. Forfattere, der førte en billedrig Stil, mistænkte han for Upaalidelighed, og Alt, hvad der smagte af Filosofi, mishagede ham i høj Grad. Jeg havde lagt Mærke til, at der ikke fandtes nogen Bog af skjønliterært Indhold i hans Boghylde. Jeg fandt nu, at han heller aldrig læste nogen saadan, og jeg tror nok, at han ansaa baade Digterne og dem, der læste

Digtning, for at være mere barnagtige, end det sømmede sig for voxne Mennesker.

Jeg ved ikke, om det var Holts Mangel paa Sans for en enkelt Gren af Literaturen, der bevirkede, at Elina havde saa ringe Tanker om Onkelens Aandsdannelse i det hele. Vist er det, at hun ikke troede paa hans boglige Interesser. Da jeg engang omtalte, at jeg havde fundet ham langt mere belæst, end jeg kunde havde tænkt mig, svarede hun kort: «Saa, Jeg har ikke mærket noget til det.» Og da vor Samtale en anden Gang drejede sig om Vang, kom denne hendes Mistro til Onkelens Dannelse endnu tydeligere for Dagen. — Hun syntes i det hele ikke om Patrioten og bedømte ham meget strengt.

Det var fejgt eller dovent af ham, at lægge sig her i en Afbygd som denne, hvis det virkelig var sandt, at han følte Kald og Evner til en større Virksomhed. Havde der været noget Alvor med ham, var han vel bleven paa Kamppladsen, mente hun. Og hans Besøg hos Holt kunde ikke have noget nobelt Motiv. «Det er jo en belæst Mand,« sagde hun, «og en Mand, som ikke bryder sig om det, som Holt sysler med. Hvad kan det saa være for ham at sidde derinde hos Holt Aften efter Aften? Han gjør Nar af Holt» — og her kom der en egen kold. truende Glans i hendes Øjne —; «men jeg skal sige dig noget: til at behandles paa den Maade er Holt sandelig for god.»

Det var den eneste Gang, jeg havde hørt hende udtale sig til Fordel for Onkelen, og det skete paa en Maade, som viste mig, at hun, naar det kom til Stykket, nok vidste at vurdere hans Menneskeværd, og at hun ikke tillod andre at gaa ham for nær, om hun end selv ikke kunde forsone sig med ham.

Jeg forsøgte at forsvare Patrioten, men forgjæves. Hun troede ikke paa Holts boglige Sans, og endnu mindre

troede hun paa, at bogligt uddannede Folk for Alvor kunde bryde sig om de praktiske Sysler, der beskjæftigede ham.

Ja, det var forunderligt, hvor fjernt hele Onkelens Virksomhed og overhovedet hele det Bygdeliv, som før havde optaget alle hendes Tanker, nu laa hendes Sind. Jeg huskede den Tid, da hun førte mig om fra den ene Hytte til den anden og fortalte mig alle disse Bygdemenneskers Historie. Jeg huskede den Tid, da hun modtog Sildeladningerne paa Bryggen og kjendte sin Onkels Pakbod, og hans Bøger lige saa godt som han selv og hans Arbejdere endnu bedre. Jeg huskede, at jeg dengang fandt det ubegribeligt, at dette kunde udfylde et tænkende Menneskes Tilværelse. Hvor alt var forandret! Dette stille Bygdeliv havde nu i mange Maader vundet min Interesse. Denne beskedne Virksomhed og disse mange «stille Historier» havde lidt efter lidt faaet en Tiltrækning og en Betydning for mig, som jeg for nogle Aar siden vilde have anset for umuligt. Men for Elina syntes hele denne lille Verden lukt. Det kjedede hende, naar jeg talte om disse nærliggende Ting. Hun syntes overhoved at have tabt Lysten til at beskæftige sig med Virkeligheden; hun vilde helst læse, atter læse eller høre mig fortælle.

Og vi læste da ogsaa en Tid som i gamle Dage, vi gik vore Ture og talte om det læste. Men pludselig syntes heller ikke Bøgerne at kunne fængsle hendes Tanker længer. Hun saa ofte aandsfraværende ud, naar vi læste, eller der mødte mig et spændt, uroligt, spejdende og spørgende Udtryk i hendes Ansigt, som om hun altid ventede at noget særdeles skulde hænde. Til andre Tider saa hun skuffet og misfornøjet ud. Det var, som om hun opgav et Haab, hun havde næret, eller opdagede, at noget, hun havde troet paa, var en Ilusion. Jeg vilde ofte tale til hende derom; men med et var dette sælsomme, forskende Udtryk igjen forsvundet, og jeg maatte spørge mig selv,

om jeg ikke havde set fejl. Hun var jo ellers uforandret, kanske blot lidt mere indadvendt og tankefuld, end hun plejede. Stundom syntes jeg ogsaa, at dette egne Blik i hendes Øjne især kom frem, naar Onkelen var tilstede, og at det nærmest gjaldt ham.

Jeg gjættede da paa, at ogsaa hun nu havde faaet Øje for Onkelens forandrede Væsen og lagt Mærke til den Sørgmodighed, der var udbredt over ham, og at hun angrede de skarpe Ord, hun havde ladet falde, maaske gjennemgik hun i Tankerne Alt, hvad der var hændt imellem dem, kanske fandt hun, at der ogsaa kunde have været nogen Uret hos hende, og ventede en Tilnærmelse fra hans Side forat kunne sige ham et venligt og forsonligt Ord.

Jeg ønskede af mit ganske Hjerte, at jeg maatte have gjættet ret; thi det blev mig Dag for Dag tydeligere, at ogsaa hun led dybt under dette Forhold og længtes efter en bedre Forstaaelse.

Paa denne Tid mødte jeg en Dag Vang paa Landevejen. Han var i slet Humør, men meddelsom som altid. — «De har dog sandelig Ret i, hvad De sagde Julaften,» begyndte han. »Man er miserabelt ensom i et Afhul som dette. Filistere, gamle, konservative Stenbidere, se, det er Befolkningen. Jeg plejer jo tage ned til Holt, som De ved — det er et saadant skikkeligt Menneske» lagde han til i en næsten undskyldende Tone. «Men siden han er begyndt at blive Misantrop, har man bare Sorg af ham.» — «Misantrop?» — «Javist, har De ikke mærket det?» — «Jeg ved ikke —.» — «Jeg tror gjerne, det er undgaaet Dem. Man maa kjende den Mand meget nøje forat vide, hvad der foregaar i ham. Ser De, han er nu ikke noget diskuterende Medlem af Menneskeheden, men han er et røgende og et lyttende. Og naar den Mand svigter sin Pibe og desuden falder i Staver, da er det betænkeligt.» — «Ja, jeg har jo nok set —.» — «Det er et mærkværdigt Menneske,» afbrød Patrioten mig! «Se nu for

Exempel! Jeg er vis paa, at der i Grunden stikker en Frihedsmand i denne Holt.» Jeg maa have set forundret ud; thi han blev ved. «Ja, det forbauser Dem. Det er nu heller ikke saadan ligefrem mærkbart. Han er nu ikke, hvad jeg vil kalde statsborgerlig disponeret — De forstaar mig? Han taler nødigt om saadanne almęne Ting, men har dog altid haft et aabent Øre for et varmt og frimodigt Ord. Ja, man skulde egentlig ikke tro, at han var Patriot. Naar jeg taler til ham om Politik, sidder han der med et lunt Smil, som om han fandt, at det var noget gyseligt Vaas det hele, og stundom siger han — tilsyneladende sarkastisk, forstaar De. — «Ja, de skulde spurgt dig tilraads,» eller «Død og Pine, ifald du sad i Regjeringen.» Men i Grunden, ser De, i Grunden er han med; han vil blot ikke være ved det. — Dog, nu er det forbi, han siger ikke et Muk, han smiler ikke engang og røger som sagt slet ikke.»

Vi stod udenfor Gaarden. Jeg spurgte «Patrioten», om han ikke vilde se ind. Han takkede, og vi gik op paa mit Værelse. Her udvalgte min Gjæst sig den største Pibe, han kunde finde, satte sig i Sofahjørnet og begyndte at dampe.

«Vi talte om Holt,» sagde han. «Ja ser De, hele hans Mismod skriver sig fra dette med Elina — undskyld — jeg huskede ikke — De er jo — hm —.» — Jeg bad ham forklare sig. «De tillader det? Naa. Jo, ser De, hun er nu trods alt hans Øjesten. Ugift — barnløs — ofte stuslig Tilværelse, kan De tro. Og Elina har han holdt af som en Datter. Jeg tror, det vil tage forfærdeligt paa Holt at miste hende.» — Jeg blev pludselig opmærksom. — «Tror De virkelig, at — at —.» Jeg stansede, og tænkte paa, at Holt jo selv havde villet fremskynde denne Skilsmisse. Han blev ved: »Jeg har kjendt ham længe, og jeg siger Dem, at Holt først begyndte at blive Menneske, da Elina kom i Huset. Dette milde,

barnlige ved ham — har De aldrig lagt Mærke til, hvor blød han kan være? — ja, ser De, det er kommen med hende.»

«Patrioten» maa have læst Forundring eller Tvivl i mit Ansigt; thi han blev ved: «De tror det ikke? De tænker som saa Mange og som Elina selv, at han tvertom har imod hende? Jeg kan forstaa det. Men ser De, jeg ved, han holder af hende; jeg har hundrede Beviser derpaa. Havde De bare som jeg set, hvor ængsteligt han spejder efter, om der er nogen Forandring, hun ønsker i Huset, vilde De ikke kunne tvivle længer. Men han spørger hende aldrig, og naar han ad Omveje er kommen paa det Rene med hendes Ønsker, opfylder han dem paa en barsk og tyrannisk Maade, som om det var et Indfald af ham selv, og som om han ingen Indvending vilde taale. Og bagefter er han ganske syg, indtil han har faaet at vide, om det er ret, eller om der endnu mangler Noget. Aa, det er vidunderligt at se dette ærlige Menneske forsøge sig i at være listig, at gaa Bagveje, som naar han har villet faa mig til at undersøge, hvordan hans Foranstaltning er bleven optagen. Han er ganske dum til saadant; men jeg har aldrig ladet mig mærke med, at jeg forstod Hensigten. Og De maa vide, han har et helt Oplag af Ting, som han har hørt hende ytre Ønske om, og som han strax har anskaffet, men ikke turdet forære hende. Der er en hel Kasse fuld af Bøger — det er fra den Tid, hun begyndte at faa Smag for Læsning. Har De set den lille Sejlbaad, han har nede i Nøstet. Der er ikke et Bord lagt i den, ikke en Nagle sat, uden at han selv har været til Stede ved Arbejdet. Det er det fineste, yndigste lille Fartøj, De kan tænke Dem; det er gjort med en Omtanke, en Omhu, jeg kunde næsten sige en Kjærlighed, som er overordentlig rørende. Men den staar ubrugt dernede i Nøstet — og jeg tror aldrig Elina har set den en Gang, i al Fald har han aldrig sagt, at

den var til hende. Og den Gang hun var syg! Ja, da saa man ret hans Omhu for hende. Jeg ved ikke, naar den Mand sov og spiste i den Tid. Jeg fandt ham aldrig af Klæderne, aldrig til Bords og aldrig ude af Huset, uden hver Gang han var efter Doktoren. Han saa ud, som om det var ham, der var dødssyg, og ikke hun. Og saa skulde De have set ham den Dag, det Værste var overstaaet, og det var vist, at hun vilde komme sig. Jeg kom derned om Formiddagen. Men jeg har aldrig set noget saa — saa — hvad skal jeg kalde det? — uskyldigt — som hans Glæde. Han sagde slet ikke Noget om Elina, men da jeg kom, foreslog han, at vi skulde drikke et Glas Vin sammen. De ved, hvor nøgtern han er, og at han næppe kan skjælne den ene Vinsort fra den anden. De skulde da have set ham sidde der og se paa Flasken med en Kjendermine, more sig over Vignetten og Blypapiret og beundre Vinens Farve og Lugt. Og saaledes med Alt, der mødte hans Blik; det var, som om Verden var splintrende ny; det var saa mærkværdigt, hvor Solen skinnede den Dag, Fjorden var mærkværdig blaa, Luften mærkværdig let, Græsset havde haft en mærkværdig Væxt i den sidste Tid, og da han gjorde sig en Runde nede i Pakboden, fandt han, at Alt, som var bleven udrettet derinde i den Tid, han havde været som borte fra det Hele, baade fra Butiksvendenes og Arbejdernes Side, var ligesaa mærkværdigt som alt Andet. De skal have en Extraløn for dette, sagde han. Saaledes har jeg aldrig, aldrig set ham, hverken før eller siden. Men da Elina kom ned, var han som før. — Stundom kunde han være lidt komisk, som den Gang han begyndte at klæde sig paa Moden. Ja saamæn, Holt har været paa Moden, siger jeg Dem, i hele otte Dage. Jeg kan ikke sige, hvor forundret jeg blev ved en Dag at finde ham iført smale Buxer istedenfor de vide, han ellers altid bar, en liden koket Figurfrak istedenfor hans kjære Ka-

vaj og med moderne Staaflipper istedenfor hans sædvanlige brede Nedfaldskrave. Han blev ganske purpurrød, da jeg begyndte at mønstre ham med store Øjne. Han lod, som om Intet var paafærde; men jeg huskede godt, at Elina kort før havde sagt, at hun ikke syntes om, at Folk gik afstikkende gammeldags klædt. Nej, det varede ikke længe, dette Forsøg paa at gaa klædt paa Moden — han saa kejtet ud i den nye Dragt og maa vel ogsaa have følt det selv; thi en Dag fandt jeg ham igjen i sin Kavaj, sine vide Buxer og sin brede Krave, og nu først var han da ogsaa den rigtige Holt. — Jeg spørger Dem nu, kan man efter Alt dette tvivle paa hans Hengivenhed for Elina?» —

Jeg maatte give «Patrioten» Ret. Jeg havde i mit stille Sind ogsaa altid tænkt, at Holt i Grunden holdt af hende. Men det var mig dog fremdeles en Gaade, hvorfor han saa omhyggeligt havde skjult sine Følelser for hende.

«Ja, det er det Mærkværdige», sagde Vang. «Han har ikke alene dulgt sit sande Sindelag, han har endog opført sig saaledes, at hun maatte tro, Samlivet med hende var ham et Aag. Han har saaledes flere Gange forsøgt at fjerne hende fra sig. Han har villet have hende til Byen og endog udenlands.» — Jeg vidste det. — «Og af hvad Grund? Jeg spurgte ham en Gang derom. Aa, sagde han, det maa da vel være bedre, end at gaa her og blive dum af mit Selskab. Det er udlagt: Hvad kan jeg, der er tilaars, lidt sær og uden synderlig boglig Dannelse, være for en ung Pige som Elina? Og han kjender hende. Han ved, at, anede hun, hvor nødig han vilde miste hende, da vilde hun føle sig forpligtet til at leve og dø deroppe i det lille Hus. Men han vil netop ikke, at hun skal føle sig afhængig af ham, og derfor ser han aldrig til den Side, hvor hun gaar.»

Patriotens Forklaring af Holts Adfærd forekom mig

noget søgt. Men jeg kunde heller ikke finde nogen bedre. Indesluttede og ensligt levende Mennesker kan vistnok tilslut blive saa sky for at røbe sine Følelser, at det tilslut bliver en ren Sygdom hos dem; men hvad jeg her havde hørt om Holt, syntes mig dog umuligt alene at kunne skrive sig fra Undseelse og Mangel paa Meddelelsesevne.

Vang blev ved: «Jeg er vis paa, at De som Elinas Forlovede aldrig har mødt andet end Velvilje hos ham.« — Det kunde jeg ikke nægte. — «Jeg føler mig ogsaa overbevist om, at han vilde gjøre alt, hvad der staar i hans Magt, for at I saa snart som muligt kunde faa Eders eget Hjem. Det havde jeg Beviser paa, hvad jeg dog ikke meddelte min Gjæst. — «Og dog siger jeg Dem, at han med dødelig Angst har ventet paa den Dag, da Elina skulde indgaa en saadan Forbindelse og saaledes maatte forlade ham. — Ja, De finder kanske alt dette sort? Jeg finder det nu sublimt.»

Jeg ytrede mig ikke derom, Patrioten taug en Stund, og vi begyndte derefter at tale om andre Ting. Lidt efter lidt bemægtigede «de statsborgerlige Interesser» sig ham ganske. Jeg taug og tænkte paa mine egne Ting, hvilket havde til Følge, at Patrioten, da han tog Afsked, komplimenterede mig for «min levende Sans for det Almene.»

VII.

Nogen Tid efter, paa Overgangen mellem Vinter og Vaar bad Elina mig gaa en Tur med hende — vi havde paa længe ikke foretaget nogen Udflugt.

Nogle Ugers Tøvejr havde taget Sneen bort fra alle lavere liggende Strøg. Pludselig var der igjen kommet Frost, Vejene var haarde, Græs og Trær var bedækkede af et tykt Rimlag og saa ud, som om de var Mænd i en ulden Dragt. Der hørtes en tør, dryssende Lyd under Foden, naar man gik over Engene, og inde i Olderkrattet

brast de stivfrosne Kviste som Glas under Ens Skridt. Smaa Tjern med skyggefuldt Leje var bedækkede med graa, blank Is, gjennem hvilken man kunde se det høje Rundgræs, eller tælle Kiselstenene, hvor der var Sandgrund. Naar Solen strejfede henover de rimede Marker var det, som om tusinde smaa blanke Øjne pludselig aabnede sig rundt om paa Græs og Trær og stirrede straalende op efter Lyset. Det var en af disse Dage, der stundom kan indtræde ved Vinterens Slutning, og som vækker høstlige Stemninger og faar En til at vente en ny Vinter istedenfor Vaar og Sommer.

Vi gik tause ved Siden af hinanden udover mod Søen. Pludselig saa Elina op og sagde: «Der er noget, jeg længe har tænkt, jeg vilde sige dig: Jeg synes ikke om, at du gaar saa ofte ind til Holt.»

Blodet var steget hende op i Kinderne, og hendes Øjne lyste af indre Bevægelse.

«Og hvad har du imod det?» — «Det skal jeg sige dig. Jeg har det samme imod dine Besøg, som jeg har imod Vangs. I maa have Holt lidt til Bedste, ellers forstaar jeg sandelig ikke, hvad I bestiller derinde hos ham.» — «Du tager fejl i, at vi har din Onkel til Bedste, og jeg forstaar ikke, hvorledes Du kan være falden paa den Tanke. Eller tror du virkelig, at Holt er en Mand, som lader sig behandle paa den Maade? Jeg kan da fortælle dig, at Holt vistnok undertiden driver en godmodig Spøg med «Patrioten», men aldrig denne med Holt.»

Hun saa eftertænksomt ned for sig en Stund. «Men du maa da ialfald kjede dig derinde, og du besøger ham altsaa blot forat vise ham Opmærksomhed?» — «Deri tager du ogsaa fejl; din Onkel er ikke nogen kjedelig Mand.» — Hun stansede og saa mig ind i Ansigtet med en vis forundret Mine: «Sig mig — kunde du virkelig lade dig nøje med hele dit Liv igjennem at sidde deroppe paa Holts Kontor eller at være Læge i en liden Bygd

som denne?» — «Ja, jeg kunde — ialfald det sidste,» svarede jeg oprigtigt. — Hun begyndte igjen at gaa og hendes Ansigt fik atter et grundende Udtryk. — «Vi læser om saa meget stort,» begyndte hun igjen; «du maatte da kunne blive noget bedre —.» — Hun stansede. — «Hvad mener du?» — «Jeg synes, at, var jeg i dit Sted, da maatte jeg længes efter at være der, hvor — hvor der — sker mere end her —, hvor Folk er anderledes —.» — Det var altsaa igjen Tanken paa, hvad der var udenfor Bygden, som bevægede sig i hende. — «I det hele taget er Livet ens overalt,» svarede jeg. — «Det mener du da ikke for Alvor?» sagde hun, stansede og saa paa mig med store Øjne. — «Jo, paa en Maade er det ens — ikke i det udvortes —.» — «Men der er da ingen her, som — som —, jeg kan ikke sige, hvad jeg mener, men — her da ingen som —,» hun grundede en Stund for at finde Ord — «som bryder sig om det meget —,» hun gjorde atter en Pause og tilføjede derpaa hurtigt, som om Ordene generte hende — «store og smukke, vi hører Folk lever for derude i Verden.» — «Aa, der kan leves lige stort og smukt i de mindste Forhold. Den store Verdens Begivenheder er ikke altid saa meget værd. Heller ikke er det altid de mest begavede, der lever skjønnest og rigest.» — «Det forstaar jeg ikke,» sagde hun eftertænksomt. «Jeg synes, der maa være noget bedre at leve for, end det, Folk her i Bygden sysler med. Der maa være større Mennesker derude og større — større Ting at arbejde for. Og jeg vilde aldrig leve for det mindre, naar jeg kunde leve for noget større. — Ved du, i Grunden har det altid forundret mig, at du kunde komme til at holde af mig, der netop er som de andre.»

Jeg lo; men hun var Alvoret selv og grundede aabenbart over Tingen, som over en Gaade, hun ikke kunde løse.

Vi vare komne til Søen, hvor Landevejen ender, og

vendte igjen indover. Bygden laa for os solfattig, vinterlig kold og stiv. Man faar paa denne Tid ofte en Følelse af, at de smaa isolerede Hjem er frosne inde, har lagt sig i Vinterdvale og at Solen blot kiger flygtigt ned over Fjeldene paa den Sovende for at fortælle om, hvor dejligt der er udenfor i den store Verden, hvor den egentlig hører hjemme. I dette Øjeblik vakte imidlertid Synet af den stille Bygd med sine smaa lune Hjem andre Tanker til Live i mig. Jeg huskede just nu saa klart, alt det gode, sande og smukke jeg havde fundet derinde. Jeg kom til at tænke paa, hvor mange jeg havde truffet i disse Afdale, der vistnok hverken havde store Aandsgaver eller stor Dannelse, men som dog levede et rigere Liv end mange, som fik baade Talent og Lærdom og vigtige Kald at røgte. Jeg tænkte paa, at, lod vi os ikke saa let blænde af alt, der gjør Opsigt i Verden, vilde vi oftere end det er Tilfældet, lægge Mærke til, at der stundom er mere Aand og Sandhed i den fattigste Hverdagsdont end i de berømmeligste Verdensbedrifter. Det randt mig i Sinde hvor ofte jeg havde fundet den stille, daglige Gjerning paa disse afsides Steder gjennemstraalet af Kjærlighed, vidnende om en Selvfornægtelse, en Handlekraft, en Troskab og et Taalmod, som gjør den større end mange beskrevne og besungne Bedrifter. Men alt gaar saa stille af uden Ord og Bram, vi er saa vant til det, at det ofte intet Indtryk gjør paa os, og de faa, der har Øje for den Storhed, der træder saa beskedent frem, savner de verdenserobrende Ord, der kan gjøre den bekjendt. Jeg huskede vistnok ogsaa uendeligt meget smaaligt, fordringsfuldt, raat og simpelt. Jeg vidste jo godt nok, at Luften i alle saadanne Smaasamfund kan blive uudholdelig tung og kvælende. Det kan jo heller ikke være anderledes, hvor Mængden af Menneskene ikke har Tid og Raad til at bekymre sig om andet end Kampen for Livsopholdet, og hvor nye Tanker og Ideer er en saa sjælden Gjæst. Men

der er dog ofte et forunderligt rigt Hjerteliv at finde dernede, man møder Ridddervis og Ridderfærd, og der er ogsaa Formaal nok at leve for, naar bare Ens Øje er aabent og Ens Vilje redebon.

Jeg tænkte paa alt dette og talte derom til Elina, som Svar paa hendes Spørgsmaal, og da det randt mig i i Sinde, at netop Holt og hans Virksomhed i mange Maader oplyste, hvad jeg sigtede til, endte jeg med at nævne hans Navn. Hun gjorde en utaalmodig Bevægelse. Jeg blev ved: «Ja, du tænker paa, at han ikke er nogen aandrig Mand, og at han hverken har lært eller læst særdeles meget. Jeg kan ogsaa gjerne tilstaa det: jeg syntes engang, at han ret var et Mønster paa et sneverhjertet og fordomsfuldt Bygdemenneske. Og det er ogsaa vist, at hans Domme om Folk og Ting kan være højst ubillige, men der skal en større Aandsdannelse til for at kunne være retfærdig. Men han er dog en Ridderskikkelse paa sin Maade. Tal med dem, som færdes med ham ude ved Havet om Vinteren, og du skal høre, han kan være en Helt. Tal med dem, som arbejde for ham, og du vil forundre dig over, hvilken Evne han har til at tage andres Sorger paa sig, og hvor meget han har været for dem alle. Og du ved selv bedst, hvor godt de Fattige heromkring kjender hans Værd. Tal med Vang, og du vil blive overbevist om — ikke at han er en Frihedsmand maaske — men vel, at han forstaar at vurdere ogsaa deres Menneskeværd, som er ham saa ulig i Anlæg og Dannelse som muligt. Jeg troede ikke dette om Holt engang, men efterat have lært ham nærmere at kjende, er jeg vis paa, at han er en sjelden varm og trofast Natur, en Mand, der føler dybere end de fleste, og som kunde gjøre det utrolige for dem, han holder af. At han har været saa lidt hyggelig mod dig, har altid været mig gaadefuldt; jeg har lige siden jeg blev kjendt med ham, atter tænkt, at her maatte være en Misforstaaelse tilstede, og jeg er vis

paa, at Vang har Ret, naar han siger ....» — Jeg stansede et Øjeblik, uvis om jeg skulde meddele hende den Samtale, jeg havde haft med Sagføreren. — «Hvad siger Vang om det?» spurgte hun, som det syntes mig med en egen skarp Betoning.

Jeg fortalte, men havde jeg vidst, hvilket Indtryk det, hun nu fik at høre, vilde gjøre paa hende, havde jeg betænkt mig.

I Begyndelsen saa hun paa mig med dette skarpe, inkvisitoriske Blik, som jeg før engang havde mødt, og som dengang havde gjort mig saa uendelig forlegen. Det var, som om hun tvivlte paa min Troværdighed og vilde se lige ind i mit Indre forat komme efter, hvorfor jeg egentlig digtede alt dette sammen. Men pludselig slog hun Øjnene ned og sænkede Hovedet. Hendes heftige Hjerteslag og korte Aandedræt fortalte mig imidlertid, at hun lyttede med stigende Spænding. Da jeg havde endt, slap hun pludselig min Arm, stansede og saa igjen paa mig. Der var i hendes Ansigt et Udtryk saa ejendommeligt, at jeg vanskeligt kan finde Ord derfor. Hun saa først stort og forundret paa mig, som om hun havde opdaget noget ganske nyt hos mig. Derpaa blev hendes Øjne forunderligt blikløse og kolde. Hun vendte dem fremdeles mod mig og dog forekom det mig, at hun ikke længer saa paa mig, men paa noget, der laa uendeligt langt borte, eller som om hun stirrede fortabt efter et Billede i hendes eget Indre. Jeg blev ganske uhyggelig til Mode derved, og hun forekom mig pludselig saa fremmed, at jeg næsten forundrede mig over, at hun var min Forlovede.

Da hun blev var, at jeg saa spørgende paa hende, slog hun igjen Øjnene ned og tog min Arm. Vi nærmede os Holts Hus. Hun vilde ikke ind, men foreslog, at vi skulde forlænge Turen. Vi vendte om og gik tavse udover mod Søen. Hun klyngede sig tæt til mig og læ-

nede nu og da Hovedet mod min Skulder. Snart slap hun imidlertid igjen min Arm og ilede afsted som om hun vilde undfly Nogen. Saa gik hun atter ganske sagte og saa hen for sig med et stift, stirrende Blik. Med Et skjød der, medens hun gik saaledes, en dybrød Blodstrøm op over hendes Ansigt, hendes Øjne duggedes og glødede og havde samtidig et saadant Udtryk af Hjerteangst, at jeg uvilkaarlig greb hende i Armen og spurgte: «Er du syg, Elina?»

Hun vendte hurtigt Hovedet fra mig. «Nej — men — jeg — er træt — tror jeg —» — Hun satte sig paa en Stabel Bord, der laa tæt ved Vejen, bøjede Hovedet og stirrede ned for sig. «Du ser saa tankefuld ud, Elina, — har jeg bedrøvet dig ved at minde om dette med din Onkel?» — Hun rystede paa Hovedet og sænkede det samtidig endnu dybere. Hun havde igjen faaet sin sædvanlige Farve eller var maaske lidt blegere, end hun plejede. Pludselig rejste hun sig. «Jeg fryser», sagde hun, svøbte Tørklædet bedre om sig og tog mig under Armen. Vi gik igjen indover mod Bygden, men da vi fik Holts Hus i Sigte, vilde hun atter vende om; det var, som om hun var bange for at komme hjem. Lidt efter lidt syntes den Bevægelse, der var kommen over hende, at lægge sig. Hun blev snaksom og munter. Hun vilde, vi skulde besøge alle de Steder, som var bleven os kjære ved de Minder, de vakte, hun talte om alle de smukke Stunder, vi havde haft sammen og huskede saa pludselig en Mængde fornøjelige Historier om flere af Bygdens Folk. Da vi et Sted kom forbi en Dam, hvor en Del Ungdom morede sig med Fodskrid og Skøjteløb, stansede hun og sagde: «Aanej, se der render de paa Skøjter. Det var før det Morsomste, jeg vidste. Naar den første Is lagde sig om Høsten og vi i Skumringen samledes i Mængde derude paa Dammen og rendte og legte og lo, da var jeg saa glad og let til Mode, som

om der ikke fandtes Sorg i Verden. Aa, hvor længe jeg synes det nu er siden.» Der var en Blanding af Vemod, af Ømhed og Lune i hendes Tale og Væsen, som jeg aldrig før havde iagttaget. Jeg havde ofte set hende dybt bedrøvet og endnu oftere overgiven munter — men denne blandede Stemning, i hvilken de lunefulde Indfald glimter som Taarer, var hendes Natur saa fremmed, at den hos hende var mig uforklarlig. Hun var kjærligere end nogensinde, klyngede sig næsten ængstelig til mig og gjentog ofte: «Du er et godt Menneske — og min er du — ikke sandt?» — Saa aabenhjertig og udtalende, saa øm, saa inderlig som hin Aften havde hun aldrig været. — Af og til faldt hun i Tanker og altid pludseligt, hun blev virkelig «borte» med Et, det var, som om hun værgeløst fangedes ind af en Forestilling, der betog hende fuldstændigt. Men det varede ikke længe; hun strøg sig haardt over Ansigtet, saa paa mig, smilte, nikkede og spurgte imellem spøgende: «Holder du af mig, stygge Menneske?» — Vi stansede nede ved Fjorden, hvor flere Baade laa fortøjede. «Nu tager vi en Baad og saa ror vi ud i den vide Verden med det samme,» sagde hun. «Vi vil sige Farvel til Bygden for altid og aldrig se den mere. — Kom, lad os sætte os, saa skal du høre. — Jeg har tænkt nøje over det, vi vil bo i et hvidmalet Hus med grønne Døre. Det skal ligge paa et højt Sted, saa vi kan se Havet. Udenfor vil vi have Roser og en Bænk. Der vil vi sidde og se Solen gaa ned. Saa vil vi have en hvid Sejlbaad — jeg tror ikke jeg kunde leve et Sted, hvor jeg ikke kunde faa sejle. — Det er dit og mit Slot». — «Og der skal vi leve i Herlighed og Glæde vi To som i Eventyret.» — «Nej. Vi vil være nyttige Mennesker. Du skal være Læge, og jeg vil hjælpe dig og passe fattige Syge.» — — Hun blev med Et alvorlig. «Aa, det er en Ynk med al den Fattigdom», sagde hun. «Det kan ikke være Ret, nej, det kan ikke være Ret, at

saa Mange skal have det saa ondt. — Se nu de Smaa — de kan da ikke have forskyldt — — aa, En bli'er ganske ond og ugudelig af at se paa al den Elendighed. Den, som kunde hjælpe Alle! — — Naar Præsten i Kirken beder Gud hjælpe Alle dem, som syge og sorgfulde ere, gjør det mig saa ondt, saa ondt — — hør, vi vil være god mod Alle, som er ulykkelige — men vi vil langt bort herfra.» —

Pludselig brast hun i Graad. Hun græd næsten lydløst, men saa voldsomt, at hele hendes Skikkelse bævede. Hun var ikke af dem, som let græd. Jeg havde aldrig set Taarer i hendes Øjne; maaske saa hun aldrig roligere ud, end netop, naar hendes Sorg var dybest. Jeg glemmer derfor heller aldrig denne Stund, da hun, der havde en Magt over sig selv, som kun meget faa Mænd, sad der og hulkede, stille, men som om hun græd ud for et helt Liv. Hele hendes underlige Stemning denne Aften havde virket uendeligt beklemmende paa mig; jeg havde gaaet i angst Forventning, og nu, da dette Udbrud kom, blev jeg for Alvor bange for den Bevægelse, min Fortælling havde vakt i hendes Indre. Jeg havde nok ventet, at den Opdagelse, hun havde gjort, vilde gjøre et dybt Indtryk paa hende og vække mange saare Tanker. Men den Sorg, jeg nu var Vidne til, var saa voldsom, saa overmægtig, at jeg næsten syntes, den maatte have en anden Grund end Tanken paa, at hun saa længe havde taget fejl af sin Onkel. Jeg spurgte hende, jeg bønfaldt hende med Ord og Kjærtegn om at have Fortrolighed til mig og betro mig det, i Fald hun havde nogen Sorg, jeg ikke kjendte. Men hun rystede blot paa Hovedet og sagde: «Jeg forstaar mig ikke selv — — jeg kunde ikke lade det være — det er dumt, men —», hun saa op til mig og smilte lidt —: «Du maa bære over med mig; jeg bliver ikke saa god en Hustru for dig, som jeg skulde.» — Jeg vilde spøge det Hele

bort, men hun rystede alvorligt paa Hovedet, saa ud over Vandet og begyndte: «Nej, jeg —», men brød af igjen, rejste sig og sagde: «Nu vil vi gaa hjem.» — Undervejs sagde hun flere Gange: «Vi vil holde trofast sammen, hvad der saa hænder,» og en Gang ytrede hun som for sig selv: «Jeg tror, at naar En rigtig vil, saa kan En ogsaa være det for hinanden, som man skal være. — — Ellers vilde det jo ogsaa være forfærdeligt,» lagde hun til.

Ved Grunden udenfor Holts Hus stansede hun endnu en Gang. «Her var det», sagde hun. «Her stod vi. — Jeg havde aldrig tænkt paa det, før du sagde det, du ved. Du maa vide, det var, som om jeg aldrig havde set dig før. — Jeg blev saa forundret! Forresten blev jeg først vred. Jeg syntes, det var saa tosset af dig at sige saadan til mig. — — Hvor underligt det kan komme,» sagde hun eftertænksomt. «Havde du ikke sagt Noget, tror jeg aldrig, jeg var kommen til at tænke paa dig paa den Maade —.» — «Jeg tror, de, som høre sammen, kommer ogsaa til at forstaa hinanden, om der ikke tales et Ord.» — «De, som høre sammen — —? Kanske,» sagde hun. «Kan du huske, hvad du en Gang sagde om Kjærlighed?» spurgte hun. — «Og kan du huske, hvad du svarede? Du er dum, sagde du.» — Hun lo. — «Kanske var det ikke saa dumt. De beslægtede —.» — «Jeg tror din Vise var bedre end min Filosofi — især, kan du huske:

„Den kommer som Løvet om Vaaren,
den kommer som Smilet og Taaren.“ —

Hun begyndte at gaa henimod Huset, men holdt mig fremdeles i Haanden. «Jeg gaar op med», sagde jeg. — «Nej, ikke i Aften», sagde hun hurtig. «Jeg kommer over til Eder i Morgen tidligt,» lagde hun til og gik raskt op til Gaarden.

(Sluttes.)

Italienske Kunstnerhistorier.

Meddelte af F. Bætzmann.

I Georgio Vasaris Værk: «Levnetsbeskrivelser af de mest fremragende Malere, Billedhuggere og Bygmestere fra Cimabue til Aaret 1567» ejer den italienske Literatur et baade fra Formens og Indholdets Side værdifuldt Arbejde, der, om det end ikke spænder Læseren ved den næsten romanagtige Interesse, der leder ham fra Kapitel til Kapitel gjennem Benvenuto Cellinis bekjendte Autobiografi, til Gjengjæld frembyder en Samling novellistisk henkastede Karakterskildringer af høj Værdi, samtidig med, at det endnu for en væsentlig Del maa betegnes som et Kildeskrift for vort Kjendskab til Italiens ældre Kunsthistorie.

Vasari var født 1512 i Arezzo. Han udviklede sig tidligt til en dygtig og anerkjendt Kunstner; det vil efter den Tids Begreb sige, til en Mand, der var i Stand til at stampe en Triumfbue frem af Jorden eller bygge et Palads paa nogle Maaneder, om det saa behagede en eller anden højbaaren Herre, men som forresten ikke tog det synderlig nøje, om hans Værk mere kom til at ligne Billederne i en Sygs Feberfantasier end noget Andet. Man skal imidlertid ikke klandre ham, fordi han ikke var bedre end sin Tid; ja, man maa endog rose ham; thi han indsaa virkelig, at der var noget Skjævt ved Methoden.

Engang skulde en stor Sal i Cancelleria-Paladset i Rom dekoreres. Kardinal Farnese, som dengang ejede Paladset, udsaa Vasari til dette Arbejde og gav ham naturligvis det almindelige Paalæg, at gjøre det saa hurtigt som muligt, da han havde Brug for Salen. Vasari følte sig yderst hædret, satte Himmel og Jord i Bevægelse, og efter hundrede Dages Forløb var Salens Tag og Vægge dækkede med Freskomalerier. Der fortælles, at, da Michelangelo, som dendang endnu levede, fik se Salen, og man fortalte ham, at det hele var fuldført paa hundrede Dage, svarede han ganske kort: «Ja, man kan se det paa den». I sin Autobiografi, hvor han omtaler dette sit Mesterstykke, indrømmer Vasari selv, at han her «sandelig havde gjort sig skyldig i en stor Taabelighed. Jeg gjorde det,» siger han, «fordi jeg var ung og ikke tænkte paa andet end at vise mig tjenstvillig mod Kardinalen, som gjerne vilde benytte Salen til dens bestemte Brug. Bedre havde det været, om jeg havde arbejdet i hundrede Maaneder og havde malt det altsammen med egen Haand; thi om det end ikke var blevet saa godt, som jeg til Kardinalens Tilfredsstillelse og for min egen Hæders Skyld attraaede, saa vilde jeg dog have havt den Tilfredsstillelse, at vide det udført med min egen Haand.» Som man ser, følte han virkelig det uforsvarlige i denne mellem hans Kunstbrødre meget almindelige Fremgangsmaade i Theorien; thi praktisk hævede han sig ikke over den. Dette behøve vi imidlertid ikke at dvæle videre ved, da vi ikke ere forpligtede til at beskue hans kolossale Fremstilling af Slaget ved Lepanto, paa hvilken han, efter sin egen Erklæring, «brugte sine Hænder, som om han selv var i Haandgemæng med Tyrkerne», heller ikke skulle se hans andre Billeder, som han siger sig at have gjort «i Galop», men kun høre ham ganske simpelt og ligefrem fortælle nogle italienske Kunstneres Liv, der alt længe havde ligget i

sin Grav, dengang Vasari og Ligesindede «galoperede» afsted over Vægge og Tag med Malerkosten i Hænde.

«I Aaret 1546», fortæller han i sin egen Levnetsbeskrivelse, «gik jeg ofte ved Aftentide hen og besøgte Kardinal Farnese, naar han sad tilbords; thi da indfandt der sig altid en Mængde bekjendte Mænd, Forfattere og Adelige, saasom Molza, Annibal Caro, Claudio Tolomei, Giovio og mange flere, for at underholde Kardinalen med smuk og fornøjelig Samtale. En Aften kom man blandt andet til at tale om Giovios Museum og de Billeder af berømte Mænd, som han der havde opstillet efter Tidsfølgen og smykket med skjønne Paaskrifter. I den Anledning ytrede Giovio, at han altid havde havt stor Lyst, ja havde det endnu, til at føje til sit Museum en Bog, der behandlede Tegnekunstens berømte Mestere fra Cimabue af og til vore Dage. Han udbredte sig nærmere herover og lagde derved for Dagen megen Kjendskab og Dømmekraft i de Ting, der angaa Kunsten; men da han tog alt i det Store og ikke lagde saamegen Vind paa Enkelthederne, kom han ofte i sin Omtale af de særskilte Kunstnere til at forvexle deres Navne, Fødested, Arbejder o. s. v. og gik som sagt ikke ind paa nogen nærmere Fremstilling af Tingene, men udførte det blot i de store Træk. Da nu Giovio havde endt sin Tale, vendte Kardinalen sig til mig og sagde: «Hvad mener I derom Giorgio? Vil det ikke være et priseligt Værk at ofre sine Kræfter paa?» «Visseligen, høje Herre,» svarede jeg, «hvis Giovio kan faa en Kunstner til at oplyse ham om Sagernes rette Forhold; thi endskjøndt hans Tale som sædvanlig var et Mesterværk, tog han dog adskillige Gange fejl og sammenblandede Tingene.» «Da kan jo I», sagde Kardinalen, «give ham et Udkast og en ordnet Fortegnelse over alle hine Kunstnere og deres Værker efter Tidsfølgen; det maa være Eder kjært ogsaa derved at kunne tjene til Forherligelsen af Eders Kunst.» Endskjøndt jeg erkjendte, at dette over-

steg mine Kræfter, maatte jeg dog love det, og nu gav jeg mig da til at søge frem alle mine Dagbøger og de skriftlige Optegnelser om disse Ting, som jeg havde gjort ligefra min Barndom, halvt til Tidsfordriv og halvt formedelst den Kjærlighed, jeg bar til Mindet om vore Kunstnere, om hvilke enhver Efterretning havde været mig dyrebar. Dette samlede jeg da og bragte det til Giovio, der efter at have rost mig for den Umage, jeg havde anvendt, sagde: «Giorgio, det er mit Ønske, at I selv skal paatage Eder at udføre dette videre ganske efter Eders eget Tykke; jeg har tabt Modet, da jeg indser, at jeg ikke kjender de forskjellige Manerer og mange Enkeltheder, der maa være Eder bekjendte; desuden, hvis jeg overtog Arbejdet, saa vilde det blive mere i Lighed med Plinius's Bog. Gjør som jeg siger, Giorgio, thi jeg ved, det vil lykkes Eder fortrinlig, det ser jeg af den Prøve, I har vist mig.» Saa gav Vasari sig da til at skrive den vidtløftige Bog, fra hvilken vi i det Følgende ville levere nogle Skildringer.

I Aaret 1407 lod Værkstmestrene ved Domkirken og Forstanderne for Væverlauget sammenkalde en Forsamling af Bygmestere for at raadslaa om, hvorledes man skulde bære sig ad for at hvælve Kuppelen over Domkirken i Florents. I den indfandt ogsaa Filippo Brunellesco sig og erklærede, at man maatte bygge endnu højere op, at man ikke kunde følge den oprindelige Arkitekt Arnolfos Tegning, men maatte rejse en Tambour af 15 Fods Højde; paa den Maade kunde man hvælve Kuppelen. Forsamlingen blev hævet, uden at man kom til noget Resultat, og Filippo gav sig nu i al Hemmelighed ifærd med at udarbejde en Model efter sin Ide. Hermed var han beskjæftiget i flere Maaneder og adspredte sig kun af og til ved at hjælpe Lorenzo Ghiberti, som dengang arbejdede paa sine

Bronzedøre. Men en vakker Morgen fik han høre, at man paany var ifærd med at sammenkalde en Forsamling af Bygmestere for at raadslaa om Kuppelarbejdet; strax begav han sig tilbage til Rom i den Tanke, at man snarere vilde søge ham, naar han var udenlands, end om han forblev i Florents. I Virkeligheden kom man ogsaa nu ihu det Skarpsind, han havde vist i sine Forslag og Beregninger, og den Sikkerhed og Selvtillid, hvormed han var optraadt, og som manglede de andre Mestere, der tabte baade Næse og Mund ved Tanken om det Stillads, der behøvedes for at rejse en saadan Bygning, og alle de Vanskeligheder, der vilde komme imellem. Erindrende sig dette skrev derfor Værksmestrene til Filippo med Bøn om, at han vilde komme tilbage, og denne, som intet hellere ønskede, opfyldte strax dette Ønske.

Da han nu var kommen til Florents, blev der atter afholdt en Forsamling af Bygherrerne og Forstanderne for Væverlauget, der udviklede for ham alle de Vanskeligheder, som Bygmestrene gjorde, fra den største til den mindste. Filippo sagde da: «Ærede Bygherrer, der er ingen Tvivl om, at der altid er Vanskeligheder ved at udføre noget Stort, og ved dette Foretagende ere de større, end I selv kanske aner det; thi saavidt jeg ved, har ikke engang de Gamle nogensinde hvælvet en saa mægtig Kuppel, som denne skal vorde, og endskjøndt jeg mange Gange har tænkt paa de Stilladser, man maatte opføre forinden og foruden, og paa hvorledes de skulle være anlagte, for at man kunde arbejde i Sikkerhed, har jeg aldrig kommet paa det Rene med, hvorledes det skulde gjøres, og jeg er bleven skrækket tilbage ligesaameget af Bygningens Bredde som af dens Højde. Thi kunde man gjøre Hvælvingen rund, da kunde man opføre den paa samme Maade, som Romerne have bygget Pantheon; men da man her maa følge Kirkens Plan og gjøre den ottekantet, bliver man nødt til at anvende Kjeder og Stenbid,

Noget, som vil gjøre det meget vanskeligt. Men jeg har tillige overvejet, at det gjælder et Tempel til Guds og hans hellige Moders Ære, og trøster mig derfor til at tro, at, naar jeg vender min Tanke til ham, han ikke vil aflade at skjænke den Kløgt, der mangles, og give den der paatager sig Værket, Kraft, Visdom, og Duelighed til at fuldføre det. Men hvad kan jeg i denne Ting udrette, da Arbejdet ikke er mig overdraget? Det siger jeg Eder, at, hvis det var lagt i min Haand, da skulde jeg vel have Kløgt nok til at finde en Maade, paa hvilken man kunde overvinde alle hine Vanskeligheder. Men jeg har naturligvis endnu ikke havt nogen Tilskyndelse til at overveje dette, og dog ville I, at jeg skal vise Eder en Udvej? Naar I først have besluttet, at Kuppelen skal opføres, da blive I nødte til ikke alene at sætte min Dygtighed paa Prøve, — thi jeg tror ingenlunde om mig selv, at min Klogskab forslaar til at give Eder fuldeligen Raad i den Sag, — men I maa da bestemme og kundgjøre, at inden Aar og Dag sammenkaldes i Florents Bygmestere ikke blot fra Toskana og det øvrige Italien, men ogsaa fra Tydskland, Frankrig og alle andre Lande; da kunde I forelægge disse Sagen, paa det at der maatte blive afhandlet og bestemt af saamange gode Mestere, og derpaa Arbejdet givet til den, der kan fremsætte den bedste og kløgtigste Maade at gjøre det paa; det er det eneste Raad, jeg kan give, og den eneste Fremgangsmaade, jeg kan anbefale Eder.» Dette vandt Bygherrernes Bifald; kun havde de gjerne set, at han i Mellemtiden havde gjort en Model og overvejet Sagen nærmere; men dette lod han, som han ikke mærkede, og tog Afsked med dem, idet han sagde, at han havde erholdt Breve, der tvang ham til at vende tilbage til Rom. Da de nu saa, at deres Anmodninger ikke kunde holde ham tilbage, søgte de at anvende den Indflydelse, hans Venners Bønner kunde have paa ham, og lod ham tilsidst, da intet hjalp, udbetale et

Honorar, for at stille ham tilfreds. Men han blev ved sit Forsæt og afrejste til Rom, hvor han levede for sine Studier og Udkast til Arbejdet ved Kuppelen, i den Tro, som ogsaa viste sig at være den rette, at ingen anden end han formaaede at gjennemføre det. Og det Raad, at man skulde sammenkalde andre Bygmestere, havde han givet, snarere for at de skulde være Vidner til hans Sejer, end fordi han ventede, at nogen af dem i Virkeligheden skulde driste sig til at paatage sig et saa vanskeligt og besværligt Arbejde. Der gik nu lang Tid hen, før alle disse Bygmestere kom sammen fra alle de fjerne Lande, hvorfra man havde ladet dem kalde uden at spare nogen Umage eller Bekostning, for at samle de dygtigste og erfarneste Mestere, som fandtes. I Aaret 1420 kom de endelig alle sammen i Florents, og da vendte ogsaa Filippo tilbage fra Rom. De samledes alle i Byghytten i Nærværelse af Bygherrerne og Forstanderne samt et Udvalg af de mest indsigtsfulde Borgere, for at man nu skulle høre enhvers Mening om Sagen og endelig komme til et Resultat. De bleve da en efter en kaldte frem, og man fik høre, hvad hver Bygmester havde udfundet og tænkt sig om Maaden at udføre Arbejdet paa. Da fik man høre mere end nok af forunderlige og kuriøse Paafund; En foreslog, at man ligefra Gulvet skulde mure op en Pilaster, for paa den at støtte det nødvendige Stillads; en Anden mente, at man skulde hvælve Kuppelen af Bimpsten, for at den kunde blive let nok; Mange holdt for, at man skulde opføre en Pilaster i Midten og bygge Taget i Teltform som i S. Giovanni i Florents, og der var ogsaa dem, som vilde, at man skulde fylde Kirken med Jord, i hvilken man blandede Kobberskillinger; naar man da herover havde bygget Kuppelen, skulde man give Enhver Tilladelse til at tage af Jorden, saameget han vilde, saa vilde den nok snart blive bragt bort. Filippo var den Eneste, der sagde, at man kunde hvælve den uden baade

Pilastre og Jord, og at den let og billigt kunde opføres uden store Stilladser eller Opbygning af Buer. Forstanderne, som havde ventet at faa høre noget nyt og kløgtigt Forslag, og Bygherrerne og Borgerne syntes tilhobe, at det var Galmandssnak, Filippo var kommen med, og begyndte at gjøre Nar af ham og le ham ud, idet de bad ham tale om noget Andet og ikke komme med slige Forslag, som ingen Anden end gale Mennesker som han kunde fremsætte. Nu blev Filippo vred og sagde: «Gode Herrer, I skulle se, at det dog bliver den eneste Maade at hvælve Kuppelen paa, og endskjøndt I le mig ud, skulle I dog komme til at erkjende, hvis I ikke rent lukker Øjne og Øren, at det hverken bør eller kan gjøres paa nogen anden Maade. Og det er nødvendigt, at Kuppelen efter min Plan bygges spidsbuet og med dobbelt Hvælv, saa at man kan gaa inden i den, og at den i de otte Vinkler forbindes ved Stenbid, og at et Baand af Egetømmer lægges rundt omkring den. Fremdeles maa man tænke paa Lys, Trapper og Render, i hvilke Regnen kan have sit Afløb. Og ingen af Eder har faldet paa, at man indvendig maa bygge Stilladser til Udførelse af Mosaikbeklædninger, og en Uendelighed af andre Ting; men jeg, som alt i Tanken ser Knppelen hvælvet, jeg ved, at der ingen anden Maade og Vis er at hvælve den paa end den, jeg mener.»

Alt som han talte saaledes, blev han varmere og varmere, og idet han nu søgte at fremsætte sine Ideer saa klart og udførligt som mulig, kom han til at omtale saa mange Indvendinger, som man kunde gjøre, — naturligvis for at gjendrive dem, — at hans Tilhørere bleve ganske forvirrede, og da de ikke kunde følge hans Tale, tilsidst troede, at han stod der og snakkede rent hen i Vejr og Vind. De bad ham derfor gjentagne Gange om at holde op og forføje sig bort, og da han desuagtet ikke vilde gaa, blev han tilsidst med Magt ført ud af Forsamlingen. Thi alle troede nu, at han rent var gaaen fra Sands og

Samling. Forstanderne, der blev tilbage i Forsamlingen, var paa sin Side aldeles fortumlede i Hovedet baade af de første Mesteres forunderlige Forslag og af Filippos efter deres Mening taabelige Ide; hvad der især stødte dem var, at han vilde besvære Bygningen med den unødvendige Tyngde af en dobbelt Kuppel, som han ovenikjøbet vilde opføre uden noget Stillads. Filippo paa sin Side igjen var aldeles raadvild; han havde anvendt saamange Aars Møje for at kunne udføre dette Arbejde og vidste ikke nu, hvad han skulde gribe til; det var nær ved, at han havde forladt Florents.

Imidlertid var det endnu hans faste Vilje, at gaa af med Sejren, og han væbnede sig derfor med Taalmodighed. Han havde alt set saameget, at han vidste, at hans Bysbørn ikke var vante til at holde længe fast ved en Beslutning. Han kunde nu vistnok have fremvist en liden Model, som han havde; men dette vilde han ikke, da han tilfulde kjendte Forstandernes Mangel paa Indsigt, Kunstnernes Misundelse og Borgernes Ustadighed; thi disse skjænkede sin Gunst snart til En snart til en Anden, ganske som det faldt dem ind. Det, som Filippo ikke havde kunnet bringe til at gaa igjennem for Øvrighedspersonerne, søgte han derfor nu at skaffe Indpas hos de Enkelte; han henvendte sig enkeltvis til Forstanderne og Værksmestrene, talte med mange Borgere og viste dem nogle af sine Tegninger, hvorved han tilsidst bragte det saa vidt, at det blev besluttet at overdrage Arbejdet til ham og en af de fremmede Mestere. Da nu endelig Værksmestrene og Forstanderne og Borgerne havde taget Mod til sig og fattet denne Beslutning, holdt de en almindelig Sammenkomst, hvor de forskjellige Bygmestere udtalte sig om Arbejdet; men denne Gang bleve de alle overvundne og bragte til Tavshed af Filippos Grunde.

Ved denne Lejlighed, berettes der, skal den bekjendte

Historie med Ægget have tildraget sig, og det gik saaledes til.

De forlangte nemlig, at Filippo skulde forklare Enkelthederne i sin Plan og fremvise sin Model, saaledes som de havde gjort; dette vilde han ikke, men foreslog Bygmestrene, baade de uden- og indenlandske, at den af dem, der kunde faa et Æg til at staa oprejst paa Marmorbordet, han skulde ogsaa bygge Kuppelen; paa den Maade kunde de aflægge en Prøve paa sin Opfindsomhed. Man lod hente et Æg, og alle Bygmestrene forsøgte at faa det til at staa, men forgjæves. Tilsidst kom Raden til Filippo, der med Behændighed tog Ægget, og idet han trykkede den spidse Ende ned mod Marmorpladen, bragte det til at staa oprejst. Da nu de andre Kunstnere misfornøjede ytrede, at paa den Maade kunde de ogsaa have gjort det, svarede Filippo med et bittert Smil, at de visselig ogsaa vilde kunne hvælve Kuppelen, naar de havde set hans Model eller Tegning.

Medens man beredte sig til at begynde paa Arbejdet, opstod der megen Misnøje mellem Haandværkerne. Et saadant Arbejde, sagde de, kunde man ikke overlade til en enkelt Mands Forgodtbefindende; hvis Florents havde været lige saa fattig paa udmærkede Mænd, som Byen i Virkeligheden havde Overflod deraf, saa havde det været forklarligt; men nu vilde man kun faa Spot og Skam, naar man lagde saa stor en Byrde paa en enkelt Mands Skuldre; derfor vilde det være det bedste at give Filippo en Medhjælper, der kunde tæmme hans altfor store Ubesindighed og Iver. Lorenzo Ghiberti stod dengang i megen Anseelse for den Dygtighed, han havde lagt for Dagen i sine berømte Bronzedøre; han havde desuden formaaende Venner i Raadet, og tilsidst blev det virkelig drevet igjennem, at han ansattes sammen med Brunellesco som Bygmester ved Domkirken. Det var nær ved, at Filippo havde opgivet det hele og forladt Florents for be-

standig, saa fortvivlet blev han ved denne Efterretning, og havde ikke Donatello og Lucca della Robbia, hans Venner, holdt ham tilbage, vilde det vistnok være sket. Umagen og Arbejdet, det følte han godt, vilde hvile paa ham alene; men Æren og Berømmelsen vilde han komme til at dele med Ghiberti. Dette varede lige til 1426. Engang gjorde Filippo et Forsøg paa at skaffe sig ham fra Halsen, men forgjæves. Man var netop færdig med Underlaget og skulde til at begynde paa selve Kuppelens Hvælving og opføre de i den Anledning nødvendige Stilladser. Arbejderne ventede paa Tegningerne til disse, og alle vare spændte paa at se dem, da Filippo en Morgen istedetfor at staa op og gaa til Kirken, bliver liggende i sin Seng, klagende over stærke Smerter i Siden. Saasnart Mestersvendene fik dette at høre, kom de til ham, sagde, at de blot ventede paa hans Tegninger for at arbejde videre, og at de uden disse ikke kunde gjøre noget paa det vanskelige Punkt, de nu vare komne til. «Hvad for noget», sagde Filippo, «har I ikke Lorenzo? Gaa til ham; jeg er syg». Andet Svar kunde de ikke faa af ham. De henvendte sig da til Lorenzo; men denne svarede, at han ikke vilde gjøre noget uden Filippos Bistand. Saaledes gik det i længere Tid; Misfornøjelsen voxede, og man begyndte at mumle om, at Lorenzo nok ikke var god til andet end at hæve sin Løn, og at det paa denne Maade vilde se ilde ud, om Filippo faldt i en længere Sygdom. Tilsidst indfandt Værksmestrene selv sig hos den foregivne Syge; efter at have udtalt sin Beklagelse over det Uheld, der havde rammet ham, fortalte de ham, hvilken Standsning hans Sygdom havde foraarsaget i Arbejdet. «Har I da ikke Lorenzo at holde Eder til», udbrød han ærgerlig, «hvorfor gjør han det ikke; jeg kan ikke forstaa mig paa Eder». Værksmestrene svarede: «Han vil ikke gjøre noget uden din Hjælp». «Ja», brød Filippo ud, «da skal jeg sandelig gjøre det uden hans». De saa nu, hvorledes

Sagerne stode, og gav Filippo under Haanden det Løfte, at han skulde blive fri for sin unyttige Medhjælper. Da han saa atter havde begyndt paa Arbejdet, og Værket skred raskt fremad, glemte Værksmestrene sine Løfter, og Lorenzo beholdt fremdeles sin Plads.

Paa denne Maade gik der atter en Tid hen; da lod Filippo Værksmestrene kalde sammen og talte saaledes til dem. «Gode Herrer, efterdi Lønnen for dette Arbejde er fordelt mellem Lorenzo og mig, synes mig ogsaa, at Arbejdet burde være det. Nu er der netop to vigtige Ting at tage fat paa: det ene er Stilladserne, der skulle opføres, det andet den Ring, der skal binde den ottekantede Kuppel sammen, og forhindre dens Tyngde fra at trykke Bygningen udad. Nu kan jo Lorenzo overtage det af disse tvende Arbejder, som synes ham det letteste, saa skal jeg tage det andet. Paa den Maade vil ogsaa Arbejdet skride hurtigere frem.» Det kunde naturligvis Lorenzo ikke undslaa sig for, og han valgte da det, som han troede var lettest, nemlig Ringen; dels stolede han nemlig paa, at Murmestrene kunde raade ham i den Sag; dels erindrede han, at der laa en lignende over Kirken S. Giovanni, af hvilken han tænkte at kunne laane den væsentlige Anordning. De begyndte da hver paa sit Arbejde. Filippos Stillads overgik Alles Forventning; Haandværkerne arbejdede saa let og sikkert paa det, som om de stod paa Jorden. Lorenzos Ring derimod løb saa uheldig af i det lille Stykke, han udførte, at man maatte henvende sig til Filippo, og da nu denne viste Værksmestrene og de andre Kunstnere sin Tegning og Plan til Ringen, kunde de ikke mere lukke Øjnene for Lorenzos Uduelighed. Overbestyrelsen blev nu lagt i Filippos Hænder; men saa mægtige Venner havde Lorenzo, at han endnu i tre Aar vedblev at hæve sin fulde Løn, endskjøndt han nu ikke havde mere med Arbejdet at gjøre. Fra den Tid af fik alle mere og mere Tillid til Filippo og hædrede

ham paa enhver Maade. Han ledede nu Værket med Kraft og utrættelig Iver og overvandt alle de Hindringer, Misundere og Uvenner naturligvis aldrig ophørte at lægge ham i Vejen ligetil hans Dødsdag.

Da han netop var bleven færdig med Ringen omkring Kuppelen, faldt alle Arbejderne en Dag paa at forlange Forhøjelse i Daglønnen, da det var saa besværligt og farligt et Arbejde; i Virkeligheden var det blot for at sætte Brunellesco, der strengt straffede al Uagtsomhed og Dovenskab, i Knibe. Da de den følgende Søndag erholdt sin Lønning, sagde han dem derfor, da de vedbleve med sine ublu Forlangender, at de kunde gaa sin Vej, han behøvede dem ikke. Den næste Mandag fik han fat paa nogle lombardiske Arbejdsfolk, var selv med dem ved Arbejdet, viste dem, hvorledes de skulde tage fat og bære sig ad, saa at han efter nogle Dages Stræb havde faaet dem nok saa dygtige. Dette varede flere Uger, og de opsætsige Haandværkere ventede forgjæves paa, at man skulde behøve dem og derfor tilsidst tilstaa dem deres Forlangende. Brunellesco arbejdede utrættelig med sine Lombardere, og Enden blev, at hine andre maatte falde til Fode og ydmygeligen bede, om at faa vende tilbage til Kirken. Tilsidst gik Brunellesco ind herpaa; dog maatte de finde sig i, at deres Dagløn blev nedsat til Straf for deres Opsætsighed.

Donato eller, som han af sine Venner blev kaldt, Donatello, var født i Florents 1383. Fra Barn af blev han opdragen hos Ruberto Martelli, og ved sine gode Anlæg og sin Villighed, erhvervede han sig hele Familiens Kjærlighed. I sine unge Aar udførte han en Mængde Billedhuggerarbejder, som dog ikke vare af nogen videre Betydning. Det første, som tiltrak ham almindelig Op-

mærksomhed, og som bar Præget af det, der senere skulde udvikle sig som hans Ejendommelighed, var en Mariæ Bebudelse, der blev opstillet i Kirken S. Croce. I den samme Kirke blev der ogsaa ophængt et stort Crucifix, som han med megen Omhu havde skaaret i Træ; da han var færdig med det, syntes han selv, at det var et godt Stykke Arbejde, han der havde leveret, og viste det til sin fortrolige Ven Filippo Brunellesco, for at høre hans Mening. Filippo, som efter Donatellos Ord havde ventet sig noget ganske Andet, kunde, da han fik det at se, ikke tilbageholde et Smil; da Donatello saa det, bad han ham og besvor ham ved det Venskab, de nærede for hinanden, om at sige ham sin Mening, og Filippo, som var ligefrem og aaben, svarede ham da, at han syntes, det var en Bonde, han der havde fremstillet paa Korset, og ikke Christus, hvem man maatte tænke sig som det skjønneste og i enhver Henseende mest fuldendte Menneske, der nogensinde var bleven født. Donato, som følte sig saaret heraf, og det saameget mere, som han havde ventet sig Ros, svarede: «Hvis det var lige saa let at handle som at dømme, saa vilde nok min Christus synes dig en Christus og ikke en Bonde; tag imidlertid et Stykke Træ og forsøg selv at gjøre en.» Filippo svarede ikke herpaa, men gik hjem og begyndte, uden at nogen vidste det, at arbejde et Crucifix, og da han, for ikke at beskjæmmes af sin egen Kritik, søgte at overgaa Donatello, arbejdede han paa det i flere Maaneder og fuldførte det med megen Flid. Da det nu var færdigt, indbød han en Morgen Donatello til at spise Frokost med sig. Da de nu sammen gik til Filippos Hus, kom de over det gamle Torv, hvor da Filippo kjøbte nogle Sager til Maaltidet og gav Donatello dem med de Ord: «Gaa du hjem med dette og vent mig der; jeg kommer strax efter.» Donatello gik ind, og saasnart han traadte ind i Stuen, fik han se Crucifixet, som var stillet op i god Belysning. Og som han

nu blev staaende og betragtede det og fandt det herligere og herligere, jo længere han saa paa det, blev han tilsidst saa forbauset, at han ganske glemte sig, slap Forklædet og lod Æggene, Osten og alt det Andet, han holdt paa, falde ned og gaa itu, medens han selv endda var som rent ude af sig selv af Henrykkelse. Da nu Filippo traadte ind, sagde han med et Smil: «Hvad tænker du paa Donatello? Hvad skal vi spise, nu naar du har kastet det i Gulvet Altsammen?» «Hvad mig angaar», svarede denne, «saa har jeg faaet nok; vil du have noget, saa faar du selv se til, hvor du finder det. Men nok derom. Dig skal det være forundt at gjøre Christusbilleder, og mig Bønder».

Donatello udviklede sig efterhaanden til en mere og mere dygtig Billedhugger og fik nok at gjøre. Især kom han i Gunst hos Cosimo de' Medici, der satte saa stor Pris paa hans Dygtighed, at han altid lod ham arbejde Noget for sig, og til Gjengjæld bar Donatello saa stor Hengivenhed for Cosimo, at han søgte at gjætte og imødekomme hans mindste Ønsker.

Engang havde Donatello ved Cosimos Mellemkomst faaet en Bestilling af en genuesisk Kjøbmand paa et Bronzehoved, som denne vilde sende ud af Landet. Det blev fuldført og var fortrinlig arbejdet, ja som levende; men da nu Kjøbmanden skulde betale, fandt han, at Donatello forlangte en altfor høj Sum, hvorfor Arbejdet blev overgivet til Cosimo, der lod det bringe op paa en Balcon der vendte ud til Gaden, og stille op paa Rækværket, for at det skulde være bedre belyst. Da nu Cosimo vilde bringe dem til Enighed angaaende Prisen og fandt, at Kjøbmandens Bud var langt under Donatellos Fordring, vendte han sig til hin og sagde, at det dog var altfor lidt. Kjøbmanden, som paa sin Side igjen syntes, at det var formeget, sagde, at Donatello kanske havde arbejdet en Maaned eller lidt derover, og at han efter den Bereg-

ning vilde faa over en halv Fiorino om Dagen. Da blev Donatello, som syntes, at det nu gik for langt, hidsig, vendte sig til Kjøbmanden og sagde, at han havde forstaaet i Hundrededelen af en Time at ødelægge et Aars Arbejde og Fortjeneste, hvorpaa han stødte til Bronzehovedet, der faldt ned paa Gaden og gik i tusinde Stykker, og sagde derefter til Kjøbmanden, at det vel viste sig, at han var vant til at handle med Ærter og ikke med Billedhuggerarbejde. Denne angrede nu Sagen og vilde betale det Dobbelte, hvis Donatello vilde gjøre Arbejdet om; men dertil lod denne sig ikke bevæge, hverken af Kjøbmandens Tilbud eller Cosimos Bønner.

Donatello var rundhaandet og vennesæl og bedre imod sine Venner end imod sig selv. Penge brød han sig ikke om; dem havde han liggende i en Kurv, som hang i et Reb, og i den kunde hans Arbejdere og Venner tage, hvad de behøvede, uden at sige ham det. Da han begyndte at blive affældig og ikke mere kunde arbejde, blev han understøttet af Cosimo og nogle andre gamle Venner. Da Cosimo laa paa sin Dødsseng, anbefalede han Donatello til sin Søn Piero, der redelig efterkom Faderens Ønske, og skjænkede ham et Gods i Cafaggiuolo, der gav saa store Indkomster, at han rigelig kunde leve deraf. Herover glædede Donatello sig højlig, da han syntes, han nu var ganske sikkret for nogensinde at lide Nød. Men det varede ikke længere end et Aar, før han igjen indfandt sig hos Piero og afstod fra sin Ejendom med den Erklæring, at han ikke vilde spilde sin Ro med at gruble over Bøndernes huslige Ulykker og Nød, som han hveranden Dag fik Ørene fulde af; snart var det Vinden, som havde blæst Taget af Dueslaget, snart var det Kommunen, der havde udpantet i Besætningen for Skatterestancer, snart igjen var det Uvejr, som havde ødelagt

Vinhøsten og Frugthaverne, og alt dette var han nu saa kjed og træt af, at han før vilde dø af Hunger end være nødsaget til at have saameget at tænke paa. Piero maatte le over Donatellos Klage, og for at befri ham for alle Bryderier, tog han Godset tilbage igjen, saaledes som Donatello endelig vilde, og anviste ham i Stedet derfor en aarlig Rente, der idetmindste svarede til Indkomsterne af Godset, og som han hver Uge kunde hæve i rede Penge. Hermed var han overmaade tilfreds, og henlevede nu fornøjet og uden Bekymringer Resten af sit Liv, ligetil han i sit 83de Aar blev rammet af et Slagtilfælde, saa at han ikke mere kunde arbejde, men bestandig laa tilsengs i et lidet Hus i Cocomarogaden, som han ejede; Dag for Dag svandt han hen og døde endelig den 13de December 1466.

Der fortælles, at da han laa paa det Yderste, kom nogle af hans Slægtninge til ham, og efterat de som Skik og Brug er, havde hilset ham og talt trøstende Ord til ham, sagde de, at det var hans Pligt at efterlade dem en Ejendom, som han besad i Nærheden af Prato, der rigtignok var liden og gav en ubetydelig Indtægt, men som de dog vilde minde ham om. Da Donatello hørte dette, sagde han: «Jeg kan ikke føje Eder heri, mine kjære Slægtninge, efterdi det er min Vilje, — og det synes mig nok saa rimeligt — at efterlade Gaarden til den Forpagter som har arbejdet og stræevet med den, og ikke til Eder, som aldrig har gjort nogen Gavn der, ja ikke engang tænkt paa den, men som nu ville, at jeg skal skjænke Eder den, bare fordi I komme hid til mig. Farvel, og Guds Fred med Eder!»

Karmelitermunken Fra Filippo di Tommaso Lippo var født i Florents i Aaret 1412. Efter Faderens Død blev Filippo tilbage i Verden som en fattig, forældreløs Dreng, — han var da to Aar gammel —, thi hans Moder var død, strax efter at hun havde bragt ham til Verden.

Mona Lapaccia, hans Faster, tog ham da til sig og opdrog ham med stort Besvær, indtil han var otte Aar gammel; da formaaede hun ikke mere at sørge for ham og satte ham ind i det nærliggende Karmeliterkloster, forat han der kunde opdrages til Munk. Han viste megen Dygtighed og Opfindsomhed i alle mekaniske Beskjæftigelser, men hvad boglig Lærdom angik, megen Ubehjælpsomhed og Udueligbed; vilde aldrig derpaa anvende nogen Umage og fandt i det hele taget ikke Behag deri. Drengen beholdt sit verdslige Navn Filippo og stod som Novice sammen med alle de andre under Opsyn af Læreren i Latin, forat man kunde komme efter, hvad han duede til; men istedetfor at studere, bestilte han ikke andet end at tegne Streger og Figurer i sine og de Andres Bøger, saa at Prioren endelig gav sit Samtykke til, at han skulde faa lære at male. Paa den Tid havde netop Masaccio malet Kapellet i Karmeliterkirken, og i disse Billeder, der vare udmærket smukke, fandt Filippo især Behag. Hver Dag gik han did, for i Forening med andre Drenge at øve sig i Tegning og overtraf dem snart alle i Dygtighed og Indsigt, saa at man havde det sikre Haab til ham, at han med Tiden vilde bringe det til noget udmærket. Allerede i sin tidlige Ungdom udførte han Billeder, der vare sande Underværker. Meget ung malte han i Klostergangen nær Masaccio Fresker et Billede, der forestiller en Kirkeindvielse, samt hvorledes Paven stadfæster Karmeliternes Ordensregler, og paa andre Vægge i Kirken er flere Billeder af ham, især en Johannes den Døber med samt nogle Begivenheder af dennes Liv. Idet han saaledes Dag for Dag skred frem, tilegnede han sig i den Grad Masaccios Maner, at hans Billeder mere og mere nærmede sig denne Mesters, og mange sagde, at Filippo havde taget aandelig Arv efter Masaccio. I samme Kirke, paa en Søjle nær Orgelet, malede han S. Martialis, en Figur som skaffede ham megen Berømmelse, fordi den

fuldkommen udholdt Sammenligningen med Masaccios Billeder. Da han nu ved denne Lejlighed hørte sig saa lovprist af alle og enhver, tog han Mod til sig og traadte ud af Munkeordenen. Han var da 17 Aar gammel.

Han begav sig nu til det ankonatiske Distrikt, og da han der en Dag gjorde en Lysttur paa Havet sammen med flere af sine Venner, blev de samtlige opfangede af et omkrydsende maurisk Kaperskib og bragte til Barbariet; man belæssede dem med Lænker og gjorde dem til Slaver. Atten Maaneder havde Filippo alt henslæbt der, da han engang faldt paa at tegne sin Herre, hvem han tidt havde seet. Han tog et Stykke Kul og fremstillede ham paa en hvid Væg helt naturtro i hans mauriske Klædning. De andre Slaver berettede det til Herren, da i hine Egne, hvor man hverken kjendte Tegning eller Maleri synderlig, Sagen syntes dem et helt Mirakel, og nu blev Filippo befriet fra de Lænker, han havde baaret saalænge. Efter at Filippo nu havde malet sin Herre i et helt udført Billede, blev han givet fri og i Sikkerhed sendt tilbage til Neapel. I denne By fuldførte han efter Bestilling af Kong Alfons, dengang Hertug af Kalabrien, et Temperabillede paa Trægrund til det ny Kapel. Kort efter fik han imidlertid Lyst til at vende tilbage til Florents; han blev der nogle Maaneder og malede for Nonnerne i S. Ambrozio en skjøn Altertavle, ved hvilken Lejlighed han blev bekjendt med Cosimo de' Medici, der fik ham meget kjær.

Man fortæller, at Filippo var af et saa let fængeligt Gemyt, at naar han saa en Kvinde, der behagede ham, havde han gjerne givet alt bort, hvad han ejede, for at besidde hende; og kunde dette ikke ske, saa søgte han at fremstille hende i sine Malerier eller ogsaa lade sine Følelser faa Luft i Ord; naar han var i det Hjørne, plejede han at arbejde lidet eller intet paa de Malerier, han havde paabegyndt. Da derfor Cosimo engang lod

ham udføre et Billede, lukkede han ham inde i sit Hus, for at han ikke skulde komme ud og kaste sin Tid bort; dette havde varet i to Dage, da Filippo, dreven af en blind Lidenskab, eller kanske rettere af ren dyrisk Begjærlighed, den følgende Aften hejsede sig ned ad et Toug, han havde bundet sammen af ituskaarne Lagener, og gik sin Vej. Cosimo, der ikke fandt ham, lod søge efter ham, og da man endelig fik fat i ham og bragte ham tilbge til hans Arbejde, angrede Cosimo i Grunden, at han havde lukket ham inde, da han saa, af hvilken Galskab han led, og hvad for en Fare, han havde svævet i, søgte derfor ogsaa blot ved Venlighed at holde ham til Arbejde, og saa sig fra den Tid af altid vel betjent af ham.

I Prato, nær Florents, hvor Filippo havde nogle Slægtninge, opholdt han sig i længere Tid sammen med Karmelitermunken Fra Diamonte, der havde været Novice samtidig med ham, og fuldførte der i Egnen en Mængde Arbejder. Her fik han af Nonnerne i S. Margharita Bestilling paa et Billede til Hovedalteret, og medens han var beskæftiget hermed, saa han en Dag en Datter af Florentineren Francesco Buti; hun opholdt sig i Klosteret, enten det nu var for at blive Nonne, eller hun blot var sat under Opsyn der. Fra Filippo saa Lucrezia, — saa var Pigebarnets Navn, — og da hun var skjøn og yndig at se til, vidste han at erholde Nonnernes Tilladelse til at faa hende til Model for Gudsmoderen i Altarbilledet. Ved denne Lejlighed forelskede han sig endnu mere i Lucrezia og fandt endelig Midler og Veje til at bortføre hende fra Klosteret, en Dag da hun var gaaet ud for at beskue Madonnas Belte, en højhellig Relikvie, som oppebevares i Prato. Nonnerne vare meget skamfulde over denne Hændelse, og Lucrezias Fader blev aldrig glad efter den Dag; han anvendte alle Midler for at faa hende igjen; dog vilde hun ikke vende tilbage, enten det nu var

af Frygt eller af andre Grunde, men blev hos Filippo, hvem hun fødte en Søn, der blev opkaldt efter sin Fader og senere, lig ham, blev en berømt Maler. Fra Filippo var en Ven af glade Ansigter og levede altid fornøjet. Han oplærte Fra Diamonte i Malerkunsten og denne udførte mange Billeder i Karmeliterkirken i Prato, opnaaede ved at efterligne sin Mesters Maner stor Fuldkommenhed og erhvervede sig derved megen Ære. Fra Filippo havde i sin Ungdom Omgang med Sandro Botticello, Pisello, Florentineren Jacopo del Sellajo; desuden omgikkes han en Mængde andre Mestere og plejede altid med Venlighed at vejlede dem i Kunsten, der henvendte sig til ham om Raad og Bistand. Han levede med Ære af hvad han fortjente, og gav mange Penge ud, da han lige til sin Død fandt Behag i galante Eventyr.

Borgerne i Spoleto lod gjennem Cosimo de' Medici Fra Filippo kalde for at male Koret i den derværende Domkirke, hvilket han med Fra Diamontes Bistand bragte temmelig vidt, men dog ikke ganske kunde fuldføre, da han overraskedes af Døden; — man siger, at hans altfor ømme Hjerte var Aarsagen dertil, idet nemlig Slægtningene til en Elskerinde, han havde faaet der, lod ham forgive.

Fra Filippo døde 1469 i sit 57de Aar og blev bisat i et Gravmæle af rødt og hvidt Marmor, som Spoletinerne lod oprejse i den Kirke, han havde prydet med sine Billeder. Hans Død gik mange af hans Venner nær, i Besynderlighed Cosimo de' Medici og Pave Eugenius, der havde villet give ham Dispensation fra det gejstlige Løfte for at han kunde gjøre Lucrezia Buti til sin retmæssige Hustru. Men Filippo brød sig ikke noget om at erholde den; han vilde leve efter sin egen Lyst og nyde sin Frihed.

Piero di Cosimo var fød i 1441. Han var Søn af en Guldsmed ved Navn Lorenzo, men blev opkaldt efter Maleren Cosimo Rosselli, der tog Drengen til sig og oplærte ham i Kunsten. Piero havde mange ejendommelige og skiftende Indfald, men havde tillige sat sig ét højt Maal; han elskede Ensomhed og kjendte ingen større Glæde end at gaa og gruble for sig selv og bygge Luftkasteller. Cosimo Rosselli havde al Grund til at være tilfreds med ham; derfor betjente han sig ogsaa tidt af hans Hjælp og overdrog ham Arbejder af Vigtighed, da han fuldkommen indsaa, at Piero besad baade en bedre Teknik og større Begavelse end han selv. Han tog ham saaledes med sig til Rom, da Pave Sixtus kaldte ham did for at male nogle Billeder i det pavelige Kapel, og der udførte da Piero et meget smukt Landskab. Han malede fortræffeligt efter Naturen; desaarsag forfærdigede han i Rom en Mængde Billeder af berømte Personer, blandt andre et af Hertugen af Valentinois, Pave Alexander VI's Søn. I Florents malede han en Mængde Billeder paa Bestilling af Private, deriblandt adskillige Altertavler.

Efter Cosimo Rossellis Død traadte Pieros forunderlige Karakter end mere frem; fra den Tid lukkede han sig altid inde, naar han arbejdede, lod ingen komme ind og levede mere som et Dyr end som et Menneske. Han led ikke, at man fejede hans Værelser, vilde spise, naar Sulten kom over ham, og tillod hverken, at man bearbejdede Jorden i hans Have eller beskar Træerne. Vinstokken voxede vildt, Rankerne bredte sig ud over Jorden, og hverken Figentræerne eller de andre Frugttræer fik noget Tilsyn; det fornøjede ham tvertimod at se alting i en lige saa vanskjøttet Tilstand, som han selv trivedes ved, og han plejede at sige, at hvad Naturen frembringer, maa man overlade til den selv uden at føje noget til. Ofte gik han paa Jagt efter underlige Dyr, Planter og

andet saadant, som den lunefulde Natur undertiden frembringer. Naar han fandt noget Saadant, blev han ganske ude af sig selv af Glæde, og fortalte saa ofte andre om sine Fund, at det, om man end fandt Behag i hans Samtale, dog i Længden blev trættende. Undertiden blev han staaende foran en Mur, paa hvilken Folk i Forbigaaende havde spyttet, og dannede sig deraf i Tanken Ryttere og Træfninger, sælsomme Byer og store Landskaber; ligesaà med Skyerne.

Havde Piero ikke været saa sammensunken i sig selv, og havde han draget mere Omhu for sig, end han gjorde, saa vilde hans rige Aand have traadt mere frem, og Menneskene vilde have æret ham, istedetfor at han nu paa Grund af sit dyriske Liv gik for en Nar, endskjøndt han dog tilsidst ingen anden skadede end sig selv, ja ved sine Arbejder bragte Kunsten et godt Stykke fremad. Da han havde mange underlige og sælsomme Ideer, lagde man, medens han endnu var ung, tidt Beslag paa ham ved Karnevalslystighederne. Derfor holdt ogsaa de unge Florentinere meget af ham. Han var den første, der fandt paa at give Karnevalstogene Form af ordnede Optog, eller ialtfald forbedrede og fuldstændiggjorde han dem meget, idet han gav dem Musik med og ordnede en hel Skare af Ryttere og Fodfolk i prægtige og passende Dragter, saa at det tog sig helt storartet og prægtigt ud. Det var i Virkeligheden et skjønt Skue: om Natten 25—30 Par rigt smykkede Adelsmænd til Hest, enhver af dem fulgt af 6—8 Rideknegte, alle ens klædte, med Fakler i Hænderne, i det hele lidt over firehundrede Mennesker, og saa Triumfvognen smykket med alskens Zirater, Trofæer, kortsagt paa den forunderligste Maade. Jeg vil blandt Andet beskrive et Karnevalstog, som Piero, der dengang alt var noget tilaars, havde fundet paa, og som forskaffede Tilskuerne stor Fornøjelse, ikke saameget ved sin Skjønhed, som ved sin Sælsomhed og ved det, at det

kom ganske uventet. Det forestillede Dødens Vogn; den blev i al Hemmelighed forarbejdet af Piero; ingen havde faaet Nys om Sagen, og man anede ikke noget, før man fik den at se. Den mægtige Triumfvogn med sine Dødningeben og Kors blev trukken af sorte Bøfler; øverst oppe stod Døden med sin Le, umaadelig stor at se til, og rundt om ham var der tillukkede Grave; paa enhver Plads, hvor Toget holdt stille for at synge, aabnede Gravene sig, og op af dem steg Skikkelser, klædte i kulsorte Lærredskjortler, paa hvilke der med hvid Farve var malet et fuldstændigt Dødningeskelet; under Trompeternes dumpe Klang hævede de sig halvt op af sine Grave, satte sig paa disse og sang til en klagende Melodi den nu saa berømte Canzone

„Dolor, pianto e penitenzia.“

Foran og bag Vognen saa man en Mængde Døde til Hest; de havde udsøgt de magreste og elendigste Øg og behængt disse med sorte Dækkener med hvide Kors paa; enhver af dem fulgtes af fire Rideknegte, der vare klædte som Dødninger, med sorte Fakler og en stor sort Fane, paa hvilken man saa Kors, Knokler og Dødningehoveder. Bagefter Toget slæbte man ti lange, sorte Flag, og medens det bevægede sig frem, fremsagde de alle i Kor med skjælvende Stemmer Misereret.

Dette rædsomme Skuespil satte som sagt, ved sin Nyhed og det Gribende ved det, hele Byen i Bevægelse, og skjønt det syntes lidet at passe sig til en Karnevalsspas, var det dog noget usædvanligt og interesserede alle; Piero skaffede det megen Berømmelse og foranledigede, at man vedblev med slige sindrige Fremstillinger.

Dog, vi ville vende tilbage til Pieros Virksomhed i hans Kunst.

Forvalteren ved Hittebørnshospitalet var en god Ven af ham; han vilde lade male et Billede i et Kapel tæt

ved Kirkedøren og overdrog det til Piero, der i Ro og Mag fuldførte det. Men før han kom saa vidt, bragte han næsten Forvalteren til Fortvivlelse; thi han vilde paa ingen Maade vise ham sit Arbejde, før det var færdigt. Forvalteren undrede sig herover, baade fordi de vare gode Venner, og fordi han daglig udbetalte Piero hans Løn; i sin Ærgrelse ytrede han, at hvis denne fremdeles vægrede sig for at vise ham Billedet, vilde han ikke udbetale ham det, som endnu stod igjen. Hans Trudsel hjalp imidlertid ikke; thi Piero forsikrede, at han hellere vilde ødelægge alt, hvad han havde malet; og Forvalteren maatte tilsidst virkelig udbetale ham hans Penge og taalmodig vente, til Piero afdækkede sit Billede, der da viste sig at være et fortrinligt Arbejde, der vandt hele Byens Bifald.

Piero viste en mangesidig og ejendommelig Begavelse; han forstod at udgranske Naturens mindste Særegenhed, og mod dette Maal stræbte han ogsaa, uden at sky Møje og Tidsspilde, ene og alene til Glæde for sig selv og til Gavn for sin Kunst. Thi denne elskede han, og for dens Skyld forsagede han alle Nydelser. Hans Levevis var saa enkel, at han nøjede sig med at spise haardkogte Æg; for at spare Ved, lod han dem koge, naar han lavede Lim, og det ikke sex eller otte ad Gangen, men halvhundrede, lagde dem i en Kurv og spiste dem saa efterhaanden, naar han følte Hunger. Saadant et Liv behagede ham over al Maade, og al anden Levemaade forekom ham i Sammenligning hermed Trælleliv. Det var ham en Plage, naar Børn skreg, Mennesker hostede, naar man ringede med Klokkerne, eller naar Munkene sang; men naar Regnen strømmede fra Himmelen, var det ham en sand Fornøjelse at se Vandet styrte ned fra Tagene og pladske ud over Gaden. For Lynild var han bange; tordnede det stærkt, hyllede han sig ind i sin Kappe, lukkede Døre og Vinduer og krøb hen i en Krog af

Stuen, indtil Uvejret var forbi. I Samtale var han underholdende og morsom og kunde være meget vittig. I sin Alderdom, da han var nær de otti Aar, blev han saa sælsom og forunderlig, at intet Menneske kunde holde det ud hos ham. Han kunde da ikke lide at have sine Elever om sig, og hans heftige og umedgjørlige Væsen blev Aarsag til, at han paa sine gamle Dage maatte savne al Hjælp og Pleje. Undertiden fik han Lyst til at arbejde, men Gigten hindrede ham deri; forbitret herover vilde han tvinge sine skjælvende Hænder til at holde fast, og det var da en Ynk at se, hvorledes snart Malerstokken, snart Penselen faldt ham ud af Haanden. Fluen paa Væggen ærgrede ham, og endog Skyggerne vakte hans Forbitrelse, kortsagt han var alderdomssvag og syg, og de faa Venner, der endnu besøgte ham, bad ham opgjøre sin Regning med Himmelen. Men han opsatte det fra Dag til Dag i den Overbevisning, at han ikke skulde dø endnu, og det ikke fordi han var ond eller vantro; thi han var meget from og gudfrygtig til Trods for det dyriske Liv, han førte. Undertiden talte han om det Pinagtige ved alle de Sygdomme, der hjemsøge os arme Mennesker, og klagede over, hvor meget den maa lide, der efterhaanden dør hen paa Sjæl og Legeme. Om Læger, Apothekere og Sygevogtere talte han ilde, forsikrede, at de lod de Syge dø af Hunger, og hylede over alle de Plager, de havde udspekuleret, saasom Medicin, Klysterer og andre Marterpaafund, saasom at man ikke turde sove, naar man var søvnig, at man skulde gjøre sit Testamente, se sine Slægtningers Taarer og være fængslet til en mørk Stue. Derimod prisede han Rettens Middel og sagde, at det var en skjøn Maade at blive ført saaledes til Døden, se den fri Luft og Folkestimmelen, blive styrket med god Mad og gode Ord, høre Folket og Præsterne bede for sig og saa med Englenes Bistand

fare lige ind i Paradis. Den blev en stor Lykke tildel, mente han, der pludselig toges bort fra Livet.

En Morgen fandt man ham død ved Foden af en Trappe. Det var i Aaret 1521, og han blev begraven i Kirken S. Piermaggiore.

Bartolommeo, efter toskansk Sprogbrug kaldet Baccio, blev fød i Pratodistriktet to Miglier fra Florents, paa et Sted kaldet Savignano, i Aaret 1469. I sin Barndom viste han ligesaa megen Lyst som Anlæg til Tegnekunsten, og Benedetto de Maggio skaffede ham derfor i Lære hos Cosimo Rosselli. Her traf han sammen med en Mængde unge Kunstnere og sluttede sig især nøje til en af dem, Mariotto Albertinelli (født i 1474). Denne blev en nær og fortrolig Ven af Bartolommeo, ja næsten hans andet Jeg, ikke blot fordi han altid omgikkes ham, men ogsaa fordi han den Tid, da han for Alvor beskjæftigede sig med Kunsten, havde megen Lighed med ham i sin Maner at male paa. Mariotto havde først i sit tyvende Aar kastet sig paa Malerkunsten; før var han Guldsmed.

Der opstod nu et saa fortroligt Forhold mellem disse tvende Mænd, at da Bartolommeo forlod Cosimo Rossellis Værksted, for at udøve sin Kunst paa egen Haand, slog Mariotto sig sammen med ham; de boede en lang Tid tilsammen ved Gatoliniporten, hvor de arbejdede meget i Fællesskab; men da Mariotto ikke var saa stærk i Tegning som Bartolommeo, gav han sig til at studere de florentinske Antikker, af hvilke den største og bedste Del dengang fandtes i det mediceiske Palads. Dette Studium hjalp ham saa godt, at han gjorde store Fremskridt, og det skaffede ham den Fordel, at Hertug Lorenzos Moder, Madonna Alfonsina, lærte ham at kjende

og understøttede ham, medens han arbejdede for at trænge videre frem i Kunsten.

Han beskjæftigede sig nu afvexlende med at tegne og at male og vandt derved megen Færdighed. Et Billede af Madonna Alfonsina lykkedes ham saare godt, og han troede alt ved hendes Gunst at have gjort sin Lykke, da i Aaret 1494 Piero de' Medici og hele hans Familie maatte gaa i Landflygtighed; saaledes tabte han baade Understøttelse og Beskyttelse. Han vendte nu tilbage til sin Ven og øvede sig meget flittig ved at gjøre Studier, efterligne Naturen og Bartolommeos Billeder, og blev paa den Maade i faa Aar en øvet Maler. Hans Mod steg, da han saa sit Arbejde lykkes saa godt, han efterlignede mere og mere sin Vens Maner, og flere forvexlede hans og Bartolommeos Billeder.

Denne sidste var nemlig snart bleven en dygtig og agtet Kunstner. Han var arbejdsom, fredelig, god og gudfrygtig, elskede et stille Liv og flyede alt slet Selskab, hørte gjerne Guds Ord og søgte altid alvorlige og lærde Mænds Selskab. Man sagde om ham, at han var ligesaa brav som Menneske som dygtig som Kunstner, og hans Navn blev saa bekjendt, at Gerozzo Dini overdrog ham at pryde et Gravkapel paa Hospitalskirkegaarden ved S. Maria nuova med Freskobilleder. Der begyndte han da at fremstille Dommedag og gjorde dette med saa megen Flid og i en saa smuk Maner, at hans Berømmelse steg end mere. Især roste man den sindrige Anordning af Paradisets Herligheder, hvor Kristus med de tolv Apostle holdt Dom over de tolv Stammer. En Del af Billedet forblev ufuldført i længere Tid og derpaa med megen Kjærlighed og Dygtighed fuldendt af Mariotto, da Bartolommeos kunstneriske Virksomhed afbrødes ved de religiøse og borgerlige Stridigheder, som Florents blev Skuepladsen for.

I Klosteret S. Marco i Florents befandt sig nemlig

ved hin Tid Girolamo Savonarola fra Ferrara, en meget berømt Theolog af Prædikebrødrenes Orden. Bartolommeo bivaanede andægtigen hans Prædikener, omgikkes ham meget, sluttede sig ogsaa til de andre Munke og opholdt sig næsten altid i Klosteret. Imidlertid vedblev Fra Girolamo at prædike og tordnede hver Dag i sine Taler over, at vellystige Malerier, sandselige Musik og Elskovsbøger førte Sindet vild, hvorfor det ikke var godt i de Huse, hvor der var ugifte Piger, at have Billeder af nøgne mandlige og kvindelige Skikkelser. Stadens Indvaanere opflammedes ved hans Tale; før herskede den gamle Skik, at man til Karnevalet slog op paa Torvet et Par Hytter af Træværk og Straa, og saa satte Ild paa dette Fastelavnsaften, medens Mænd og Kvinder tog hverandre ved Hænderne og sang Elskovsviser og dandsede; nu vidste Fra Girolamo at bringe det didhen, at man den Dag samlede sammen paa Torvet en stor Mængde Malerier og Billedværker, der fremstillede nøgne Figurer, og som tildels vare udførte af udmærkede Mestere, med samt en hel Hob Bøger, musikalske Instrumenter og Noder og lod det gaa op i Luerne altsammen. Paa dette Baal lagde ogsaa Bartolommeo alle de Modelstudier, han havde tegnet, og hans Exempel fulgtes af Lorenzo Credi og mange Andre, der hørte til de saakaldte Klagebrødre.

Efter nogen Tids Forløb rejste Fra Girolamos Modstandere sig, i den Hensigt at tage ham til Fange og formedelst den megen Splid, han havde vakt i Staden, overlevere ham i Rettens Hænder. Da hans Venner fik dette at høre, samlede de sig i S. Marco. Til dem sluttede Bartolommeo sig, dreven af den store Kjærlighed, han bar til dette Parti.

Hans personlige Mod var dog ikke stort; hans Kræfter svarede ikke til den Stilling, han var kommen i, og han tabte ganske Tilliden til sig selv, da Klostret snart efter blev formelig belejret, og han saa flere af sine

Venner saares eller falde. Han gjorde da det Løfte, at, hvis han blev udløst af denne Trængsel, vilde han træde ind i Prædikebrødrenes Orden; dette Løfte opfyldte han ogsaa; thi da Opstanden var forbi, Munken fangen og dømt til Døden, saaledes som Krønikeskriverne nøjagtigen berette, begav Bartolommeo sig til Prato og lod sig den 26de Juli 1500 indvie til Munk i Dominikanerklostret der.

Dette vakte stor Sorg blandt hans Venner, der tog sig det meget nær, at han saaledes var gaaet tabt for dem; og endnu mere smertede det dem at høre, at han var tilsinds ikke mere at beskjæftige sig med Malerkunsten. Især var Mariotto ganske fortvivlet; han fandt ikke mere Glæde i Noget, og var ikke, derved at han altid talte ilde om Fra Girolamos Reformer og hans Ordensbrødre, kommen i et spændt Forhold til Munkene, saa vilde vist hans Kjærlighed til Bartolommeo have bragt ham til at blive Munk sammen med ham i det samme Kloster.

Bartolommeo havde nu ganske trukket sig tilbage fra Verden, og Mariotto maatte, som ovenfor fortalt, fuldføre Freskobillederne i Gerozzo Dinis Gravkapel. Med Omhu og Kjærlighed tilføjede han efter Bartolommeos Karton det, der manglede, saa at mange, der ikke kjende Sagens Sammenhæng, den Dag idag tro, at det hele er fuldført af en og samme Mester.

Mariotto var af et meget uroligt og sandseligt Gemyt, fandt Behag i alskens Kjærlighedseventyr og lod fem være lige. Derfor blev han kjed af den Møje og Aandsanstrengelse, der er forbunden med Kunsten; tillige saaredes han tidt af de andre Maleres misundelige Tale, saaledes som det er almindeligt blandt dem og altid har været det; derfor besluttede han at vælge sig en ringere, mindre anstrengende og mere fornøjelig Levevis. Til den Ende indrettede han foran Porta S. Gallo et prægtigt

Gjæstgiversted og Spisehus ved Ponte vecchio, forestod begge i flere Maaneder og sagde, at nu havde han valgt sig en Kunst, ved hvilken der ikke gaves Muskler eller Forkortninger, heller ikke Perspektiv, og, hvad som var endnu mere, heller ingen Kritik. Den han havde opgivet, var netop det modsatte Tilfældet med; den efterlignede Kjød og Blod, medens den, han nu drev, skabte det; her høstede han stadig Ros for sin gode Vin, før var han hver Dag bleven udskjældt og kritiseret. Desuagtet blev han efter nogen Tid kjed af sin nye Levevej, han vendte atter tilbage til Malerkunsten og forfærdigede alleslags Billeder i de florentinske Borgerhuse.

Blandt større Arbejder, der blev ham overdragne, var ogsaa et Billede af Mariæ Bebudelse. Før han forlod dette Værk, omarbejdede han det adskillige Gange, gav det snart en klarere, snart en dunklere Farve, snart mindre, snart mere Liv og Gløød, men kunde dog ikke ret stille sig selv tilfreds. Tilsidst gjorde han sig megen Umage for at finde en hvid Farve, klarere end man før kjendte, og forsøgte at rense den, for derved at kunne frembringe saa stærke Lysvirkninger, som han ønskede. Da han ikke destomindre herved gjorde den Erfaring, at Kunsten, trods al anvendt Umage ikke kan naa det, som den menneskelige Aand kan fatte, slog han sig endelig tilfreds med det, han havde naaet, da det ikke stod i hans Magt at udføre umulige Ting. Hans Værk skaffede ham stor Ære og Ros blandt Kunstnerne, men forresten ringere Løn, end han havde ventet; thi han kom i Strid med dem, der havde bestilt det, og tilsidst maatte Pietro Perugino, der da var meget gammel, Rio, Ghirlandajo og Francesco Granacci vurdere hans Arbejde og bestemme Prisen for det.

For at vende tilbage til Bartolommeo — eller, som han nu hed, Fra Bartolommeo — saa opholdt han sig først flere Maaneder i Prato. Derpaa sendte hans Over-

ordnede ham til Klosteret S. Marco i Florents, hvor han formedelst sin store Begavelse blev meget venligen modtagen af Munkene. Paa den Tid havde Bernardo del Bianco i det florentinske Abbedi ladet opbygge et Kapel med meget rige og skjønne Billedhuggerarbejder, og da han nu gjerne vilde have det smykket med et Maleri, der var det øvrige værdigt, opbød han alt for at vinde Fra Bartolommeo, da han var overbevist om, at denne vilde kunne skille sig fra Arbejdet med Ære. Fra Bartolommeo levede i Klosteret, ene og alene beskjæftiget med religiøse Øvelser og Opfyldelsen af sine Ordenspligter, endskjøndt Prioren og hans fortroligste Venner trængte ind paa ham, om at han atter skulde begynde at male. Allerede var der hengaaet et Tidsrum af fire Aar, uden at han havde villet arbejde noget, da han endelig ved den nævnte Anledning lod sig overvinde af Bernardos Bønner og begyndte at male den hellige Bernhards Billede. Imedens Helgenen skriver viser Madonna sig for ham, med Barnet paa Armen og baaren af Engle og Smaabørn; han er hensunken i Beskuelse, og der er noget overjordisk ved ham, der for den opmærksomme Iagttager udbreder sig over hele Billedet. Fra nu af malede han ogsaa andet, saasom for Kardinal Giovanni de' Medici og for Agnolo Doni et Madonnabillede af sjelden Ynde, hvilket staar paa Alteret i Donis Huskapel.

Paa denne Tid kom Rafael til Florents forat uddanne sig i Kunst; han gjorde Fra Bartolommeo bekjendt med de vanskeligere Perspektivregler og var stedse hos ham, da han gjerne vilde tilegne sig Fraterens Maner, fordi dennes skjønne Sammensmeltning og hele Behandling af Farverne behagede ham meget.

Flere Aar derefter naaede Rygtet om de fortræffelige Værker, Rafael og Michelangelo skabte i Rom, til Florents; dreven af en uimodstaaelig Længsel efter at lære disse at kjende, søgte og erholdt Bartolommeo Tilladel-

ser til at begive sig til Rom. Her blev han gjæstfrit modtagen af den pavelige Seglbevarer, Mariano Fetti, og malede for ham tvende skjønne Billeder, Paulus og Petrus. Dog vilde det, han foretog sig, ikke lykkes ham saa vel i den romerske Luft som i Florents; den store Mængde ældre og yngre Kunstværker, der ere samlede i hin Stad, skrækkede ham, og den Kunstfærdighed, som han troede at besidde, syntes ham nu ringe. Derfor besluttede han atter at vandre derfra og overlod til Rafael at fuldende Billedet af S. Petrus, hvilket denne Kunstner ganske overarbejdede og derpaa overgav til Mariano.

Efterat have fuldendt mange skjønne Arbejder og erhvervet sig et berømt Navn, paadrog han sig i Aaret 1517 en Stivhed i den ene Side. Lægerne raadede ham til at bruge Badene ved S. Filippo; der var han længe, men sporede kun liden Bedring. En Morgen, medens han var der, kom han til at spise en Mængde Figen, hvilke han gjorde meget af, paadrog sig derved foruden den Sygdom, han før havde, en heftig Feber og døde efter fire Dages Forløb 48 Aar gammel.

Hans Død smertede alle hans Venner og især Klosterbrødrene meget, og de gav ham den 8de Oktober 1517 en ærefuld Begravelse i S. Marco.

Tre Aar efter fulgte Mariotto Albertinelli ham i Graven. Ogsaa han havde foretaget en Rejse til Rom og der malet et Billede for den samme Mariano Fetti, der havde modtaget Fra Bartolommeo. Fra Rom gik han til Quercia ved Veterbo, hvor han havde en Elskerinde; for nu at bevise hende, hvilken Længsel han under sit Ophold i Rom havde følt efter hende, vilde han vise sig tapper i en Turnering og anspændte derfor sine Kræfter til det Yderste; da han imidlertid ikke var ganske ung mere og heller ikke stærk nok til slige Anstrængelser, havde det til Følge, at han blev syg og maatte gaa tilsengs. Han selv skjød rigtignok Skylden paa den daarlige Luft paa

Stedet og lod sig i en Kurvseng bære til Florents; men hverken beroligende eller styrkende Midler hjalp; han døde efter faa Dages Førløb i sit 45de Aar og blev begraven i S. Piermaggiore i Florents.

Fra Giovanno Angelico fra Fiesole, hvis verdslige Navn var Guido, var en ikke mindre udmærket Maler end gejstlig Mand og fortjener lige meget i begge Henseender et hædret Minde. Endskjøndt han med Lethed kunde være forbleven i den verdslige Stand og til det, han allerede før ejede, erhverve saa meget, som han vilde, ved Hjælp af den Kunst, hvori han allerede i unge Aar havde bragt det vidt, vilde han alligevel, fordi han af Naturen havde en stille og from Karakter og for sin Sjæls Frelse træde ind i Prædikebrødrenes Orden; thi endskjøndt man i enhver Stand kan tjene Gud, er der dog dem som mene, at man bedre kan arbejde paa sin Frelse i Klosteret end ude i det verdslige Liv.

Han var født i Fiesole i Aaret 1387. Efterat han allerede i unge Aar ved en Mængde Arbejder havde gjort sig navnkundig i hele Italien, sendte Pave Nicolaus IV Bud efter ham og overdrog ham, i det Kapel i det vatikanske Palads, hvor Paven hører Messe, at male en Nedtagelse fra Korset og nogle Billeder af den hellige Laurentius's Liv samt at udstyre endel Bøger med Miniaturbilleder, hvilket alt faldt saare Skjønt ud. Ligeledes malede han for den samme Pave i Sakrament-Kapellet i Paladset; her havde han efter sin egen Maner udført i Fresko nogle Skildringer fra Kristi Liv, hvori han havde anbragt flere Billeder af den Tids navnkundige Mænd. Da Fra Giovanni syntes Paven, hvad han ogsaa i Sand-

hed var, en Mand af et helligt Levnet, fredsæl og beskeden, fandt Paven, da Erkebiskopstolen i Florents blev ledig, at han fortjente at erholde den. Men da Fra Giovanni erfarede dette, bad han Hans Hellighed, at han maatte udse nogen anden, da han ikke følte sig skikket til at styre andre; han tilføjede, at der i hans Orden fandtes en Broder, der baade elskede Magten og som desuden var lærd, forstod sig paa at styre og frygtede Gud, og at det var meget bedre, at denne Værdighed blev overdraget til ham. Da Paven fornam dette og erkjendte, at hvad han havde sagt var sandt, gik han villigen ind herpaa, og paa den Maade blev Fra Antoniseo af Prædikebrødrenes Orden, en Munk, der var navnkundig for sin Hellighed og sin Lærdom, Erkebiskop i Florents.

Fra Giovanni var Beskedenheden selv og gudfrygtig i al sin Færd. Det fortælles, at en Dag da Pave Nicolaus bød ham at spise med sig, gjorde han sig Skrupler over at skulde nyde Kjød uden forud at have faaet sin Priors Tilladelse, idet han glemte Pavens øverste Myndighed i dette Stykke. Han holdt sig fjernt borte fra al denne Verdens Færd; han førte et rent og helligt Liv, og var den Fattiges Ven. Han øvede flittigt sin Kunst, men vilde aldrig fremstille andre end hellige Tildragelser. Han kunde være bleven rig, men brød sig ikke derom og plejede at sige, at den sande Rigdom bestod i at være tilfreds med lidet. Han kunde have raadet over mange, men vilde det ikke; man havde, sagde han, mindre Besvær og var mindre udsat for at fare vild, naar man adlød andre. Han kunde have vundet Ære og Værdighed, baade blandt Klosterbrødrene og udenfor denne Kreds, men han viste det fra sig, idet han sagde, at den eneste Ære han stræbte efter, var at undfly Helvede og komme Paradiset nær.

Han levede et nøgternt og kydsk Liv og undgik

Verdens Snarer; han plejede tidt at sige, at den, som øvede den Kunst, hvori han virkede, trængte til Ro og til at være fri for alt, som kunde drage hans Sind bort derfra. Aldrig saa man ham optændt af Vrede mod Brødrene, hvad der synes mig fast utroligt. Dem, som bad ham om at han maatte paatage sig et Arbejde til dem, plejede han venligt at svare, at det var noget, som de maatte komme overens med Prioren om, saa skulde der fra hans Side ikke være noget i Vejen. Det var hans Sædvane aldrig at foretage nogen Forandring i det, han havde malet, men lade det blive saaledes, som det fra først af var, fordi han troede, at saa var Guds Vilje at det skulde blive. Der fortælles ogsaa, at han aldrig tog fat paa sit Arbejde, forinden han havde forrettet sin Bøn. Han døde i 1455 i en Alder af 68 Aar og ligger begraven i Kirken S. Maria sopra Minerva i Rom.

Medens Simone Cranaca (1454—1509) var sysselsat med Opførelsen af Strozzi-Paladset i Florents, lod han, for at det ene kunde svare til det andet, forarbejde Jernsirater rundt om og de store Fakkelholdere, som ere anbragte paa Bygningens Hjørner; og disse bleve med stor Omhu udførte af den florentinske Smed Nicolo Grosso. Nicolo var en sær og egensindig Natur; han havde god Rede paa det, som angik ham, men brød sig aldrig om andre Anliggender. Han vilde ikke give nogen Kredit, men forlangte bestandig Haandpenge *(arra)*; derfor kaldte Lorenzo af Medici ham Caparre, og af mange var han kun kjendt under dette Navn. Over sin Smedje havde han slaaet op et Skilt, hvorpaa der var afbildet nogle Bøger, som stod i Lue, og naar saa nogen bad ham om

Henstand med Betaling,. svarede han; «det kan jeg ikke tjene med, for mine Bøger holde paa at brænde op, saa jeg har ikke noget Sted at indføre det i». Engang fik han af Guelferpartiets Høvedsmænd Bestilling paa et Par Ildbukke. Da de vare færdige, blev der flere Gange sendt Bud efter dem; men han gav altid til Svar: «Her i Smedjen staar jeg og sveder og stræver, saa lang Dagen er, og her vil jeg ogsaa man skal komme og give mig min Betaling». Paany kom der Bud efter Ildbukkene, med den Besked, at naar han bare vilde komme og hente Penge, saa laa de færdige til ham, men han svarede igjen, at de først skulde sende ham Betalingen. Nu blev Proveditoren ærgerlig, fordi Høvedsmændene forlangte at se Arbejdet, og sendte det Bud til Caparra, at han havde jo faaet Halvdelen af sin Betaling paa Haanden, og naar han blot vilde skikke Ildbukkene, skulde han faa Resten. Dette fandt Capparra, at der var Rimelighed i, og han gav Budet den ene af Ildbukkene med og sagde til ham: «Der, tag det, som hører dem til; synes de om den, kan Du komme med hele Betalingen, saa skal jeg give Dig den anden; den er endnu min.» Da Høvedsmændene fik se, hvilket fortrinligt Arbejde det var, han havde leveret, sendte de ham Penge i hans Værksted, og nu først lod han dem faa den anden med. Der fortælles, at Lorenzo af Medici engang ønskede at faa udført noget Arbejde, som han ønskede at sende udenlands, paa det at det ogsaa der maatte blive bekjendt, hvilken fortræffelig Mester Caparra var. Han gik da selv til ham i hans Værksted, og der fandt han, at Caparra netop var ifærd med forskjellige Arbejder, som han havde paataget sig for nogle uformuende Folk, af hvem han som sædvanlig havde taget Penge paa Haanden. Da nu Lorenzo henvendte sig til ham, vilde han ikke give Løfte om at begynde paa det, før han var færdig med det Arbejde, som han holdt

paa med; de vare komne først til Møllen, sagde han, og deres Penge vare ligesaa gode som Lorenzos. For Jøder vilde han aldrig paatage sig noget Arbejde; deres Penge vare blodbesudlede, sagde han, og stank ilde. Han var en brav og from Mand, men sær og stivsindig. Florents vilde han aldrig forlade, trods de Tilbud, som andetstedsfra bleve ham gjorte; her levede og her døde han.

Den norske Atlanterhavs-Expedition.

Af H. Mohn.

Vor Kundskab om Havets Dyb er ikke gammel. Den tilhører væsentlig den allernyeste Tid, og udgjør en af dennes skjønneste Resultater. Den har givet os et ganske nyt Syn paa den Betydning, Havet har for Landjorden og dens Klima, med alt hvad der beror paa dette. Den mægtige Indflydelse, som det Element, der dækker de to Tredjedele af Jordklodens Overflade, udøver i Naturens Husholdning, er begyndt med Klarhed at gaa op for vor Forstand.

Havets Dybde var tidligere kun meget ufuldkomment kjendt. De store Dybder paa indtil 6000 Favne, som paa enkelte Steder skulde være fundne, have senere vist sig at være i højeste Grad overdrevne. Det var først da man kunde anvende Dampskibe, med hvilke man har det i sin Magt at bringe Lodlinen til at vise lodret i Vandet, og brugte Lodder, hvis store Vægt kunde holde Linen stram, men som faldt af, naar de naaede Bunden og saaledes ikke anstrængte Linen, og Maskiner ved Ophalingen, at man kunde komme til en nøjagtigere Kundskab om den lodrette Afstand fra Havoverfladen til Bunden.

Varmeforholdene i Havets Dyb vare før 1869 temmelig lidet og for de fleste Steder temmelig unøjagtig kjendte. I det nævnte Aar benyttedes for første Gang det

Dybvandsthermometer, der efter den Mand, der har udført dets Forarbejdelse, Casella i Londom, og den Mand, der har givet Ideen til dets nuværende fuldkomne Form, Professor Miller i Cambridge, kaldes det Casella-Millerske Dybvandsthermometer. Med dette Thermometer er nu alle Verdenshaves Varmeforhold blevne undersøgte.

Dyrlivet i Havet antoges tidligere ikke at strække sig dybere ned end til omtrent 400 Favne fra Overfladen. Vor berømte Landsmand, afdøde Professor M. Sars viste imidlertid, at der paa dette Dyb findes et rigt udviklet Dyreliv paa Norges Kyster, og de Lodninger, der foretoges i Anledning af den første transatlantiske Telegrafkabels Nedlægning, viste, at der findes levende Dyr paa Dyb, som maales med Tusinder af Favne. Nu vide vi, at Havbunden overalt tjener til Opholdssted for organiserede Skabninger.

I 1868 udsendte den britiske Regjering Dampskibet «Ligthning» paa en Undersøgelses-Expedition til Farvandet mellem Shetland og Færøerne. Fra denne Expedition skriver sig Begyndelsen til Havbundens Undersøgelse i naturhistorisk Retning med Bundskraben paa store Dyb. De Temperaturmaalinger, som anstilledes i Dybet, gave, uagtet deres Ufuldkommenhed, de første Vink om ganske ejendommelige Varmeforhold paa Dybet i den undersøgte Del af Havet.

I 1869 udsendtes af den samme Regjering Dampskibet «Porcupine» med en langt fuldstændigere Udrustning end «Ligthning»s paa en lignende Expedition. I Løbet af Sommeren undersøgtes Farvandet omkring Rockall, en ensom liden Bergknaus, der stikker op af Havet 50 Mile i Vest for Hebriderne, Farvandet i Sydvest for Irland og en Del af Spanskesøen samt Renden mellem Shetland og Færøerne. Det var paa denne Expedition, at det Casella-Millerske Dybvandsthermometer første Gang blev

brugt og aabenbarede hidtil uanede Varmeforhold i det store Havdyb.

I 1870 gik «Porcupine» paa en lignende Expedition til Kysten af Portugal og til Middelhavet, og i 1871 bleve Undersøgelserne i disse Egne fortsatte af Dampskibet «Shearwater».

I 1871 foretoges Temperaturmaalinger paa Dybet af den østerrigske Expedition til Østishavet under Payer og Weyprecht, med det Casella-Millerske Thermometer.

I 1872 udgik en tydsk Expedition med Dampskibet «Pommerania» fra Kiel til Kattegat, Skagerak, Bergen, Skotland og den sydlige Del af Nordsøen, udrustet i det hele som «Porcupine».

Den 21de December 1872 forlod Korvetten «Challenger» England og begyndte den storartede, med alle Nutidens Hjelpemidler udrustede Undersøgelses-Expedition, paa hvilken den undersøgte det nordlige og sydlige Atlanterhav, det sydlige indiske Hav, en Del af det sydlige Polarhav, samt det pacifiske Ocean, altsaa alle de store Verdenshave. Challengers Togt varede i over 3 Aar; den kom tilbage til England den 24de Maj 1876.

Den britiske Polarexpedition, der afgik fra England i Begyndelsen af Sommeren 1875, var ogsaa udrustet med Instrumenter og Apparater til Undersøgelse af Havdybet. Den ledsagedes indtil Disco i Baffinsbugten af Hjulfregatten «Valorous», der paa Tilbageturen samme Sommer udførte en Række Dybvandsundersøgelser mellem Baffinsbugt og England.

Det Casella-Millerske Dybvandsthermometer indførtes i Norge i 1871 og har siden den Tid hvert Aar været benyttet til Undersøgelse af Temperaturen i Dybet i vore Fjorde og udenfor Kysten paa Bankerne. Af disse Undersøgelser fremgaar, at der overalt paa vore Kystbanker og i vore Fjorde findes Vand, hvis Varmegrad er over det ferske Vands Frysepunkt, hvad vi i det følgende altid

nævne som varmt Vand, i Modsætning til Vand, hvis Varmegrad er lavere end Nul-Graden, hvilket vi kalde iskoldt Vand.

En norsk Ishavfarer, der medhavde et Casella-Millersk Thermometer, fandt i 1871 at der i Skagerak om Vinteren var varmt Vand paa Dybet. Pommerania-Expeditionen fandt det samme i Sommeren 1872, og at saaledes ogsaa var Tilfældet over hele Nordsøen.

«Porcupine»-Expeditionen fandt varmt Vand i Dybet i Atlanterhavet søndenfor Ig vestenfor Irland og Skotland. I Færø-Shetland-Renden derimod var der paa Dybet fra 300 Favne og ned til Bunden, der ligger paa 600 Favne, iskoldt Vand.

Mellem Færøerne og Island ligger et Flak paa et Dyb af 200 til 300 Favne. Paa dette Flak fandt i 1872 en norsk Officier, der førte Damskibet, som løb mellem Bergen og Island, et paafaldende varmt Vand.

Mellem Island og Spidsbergen antyde de mangelfulde Iagttagelser, der haves, at Vandet paa Dybet er iskoldt. Men mellem Spidsbergen og Norge fandt den franske Expedition under Gaimard i 1839 i Dybet Vand, der endnu maatte kaldes varmt.

Med Oplodningsdampskibet «Hansteen» er oploddet Bunden udenfor den norske Kyst fra Christianiafjorden til Smølen nordenfor Christianssund, samt Vestfjorden i Nordland og Varangerfjorden. Bunden viser sig derefter at danne en Rende, der løber i nogen Afstand fra Kysten helt fra Skagerak til udenfor Stat. Renden er i Skagerak 400 Favne dyb, dens Bund grunder op til 200 Favne udenfor Lister, til 130 Favne udenfor Søndhordland, hvorfra den igjen gaar ned til 200 Favne længere nord. Paa denne, den norske Rendes Vestside er Nordsøens grunde Flak, i den nordlige Del intil 100 Favne, i den sydlige kun 20 til 30 Favne dyb. Udenfor Romsdalskysten ligger Bunden som en i det Store flad Banke, der

gjennemsættes af flere Fordybninger, som ere afstængte til alle Kanter. Denne flade Bankes Grændse fandtes af «Hansteen»-Expeditionen kun paa et Sted, paa Storeggen, hvor Dybet, i 10 Miles Afstand fra Land, med et sænker sig brat ned over mod Vesten. Vestfjorden er dybest i det inderste Parti, men grundere i Mundingen.

Mellem Færøerne og Shetland er en dyb Rende paa 500 til 600 Favne. Den er mod Sydvest delvis lukket af en Tverryg, der rager op til en Dybde af 300 Favne.

For at undersøge Bundforholdene i Anledning af Spørgsmaalet om Anlægget af en Telegrafledning til Amerika over Island og Grønland, foretoges i 1860 med det britiske Krigsdampskib »Bulldog», en Lodningsrække, der viste, at der mellem Færøerne og Vatnajøkulen paa Island var et Flak paa 200—300 Favnes Dyb, men mellem Reykjavik og Kap Farvel et Dyb paa indtil 1575 Favne.

Den tyske Nordpol-Expedition med «Germania» og «Hansa» i 1869—1870 fandt Dybder i Ishavet i Strøget omkring Jan Mayen, der viste store Dyb i Nord og Syd for denne Ø, men mindre Dyb, 400 Favne, imod Sydvest.

Bunden imellem Grønland og Spidsbergen ligger indtil 2650 Favne dybt ifølge den svenske Expedition med «Sofia» i 1868. Dybdeforholdene udenfor Spidsbergens Vestkyst og Nordkyst ere ganske godt kjendte, navnlig ved de svenske Expeditioners Arbejde. Nærved Kysten er en flad Banke, som derpaa styrter sig i Retning udad fra Kysten, raskt ned i det store Ishavsdyb. Mellem Spidsbergen og Norge er Bunden kun 200 til 300 Favne dyb. Østenfor strækker sig Øst-Ishavets Flak, der grunder op med Novaja Semlja og Franz-Joseph-Land, medens Bunden vestenfor synker raskt ned mod Ishavsdybet.

Af alle disse Undersøgelser fremgik det, at der er varmt Vand helt til Bunden i Atlanterhavet saa langt op mod Nord som til Island og Island-Færø-Flakket, frem-

deles over Nordsøen og de norske Banker helt op til Spidsbergens Sydpynt og til Norges Grændse mod Rusland, medens der i Færø-Shetland-Rendens Dyb og efter al Sandsynlighed i Dybet af Havbasinet mellem Island, Grønland, Spidsbergen og Norge er iskoldt Vand. At saadant iskoldt Vand i Dybet udøver en mærkelig Indflydelse paa de nærliggende Landes Klima, fremgik af flere Iagttagelser. Saaledes viser det iskolde Vand i Dybet af Færø-Shetland-Renden om Sommeren en mærkelig afkjølende Virkning paa Havets Overflade, hvilket igjen bidrager til den kolde Sommer, som Færøerne have. Den milde Vinter, som Norges Vestkyst nyder, staar aabenbart i nøjeste Forbindelse med den Omstændighed, at der paa Bankerne og i Fjordenes Dyb findes varmt Vand det hele Aar igjennem. Og at Vandet her kan beholde denne sin Varme, synes at maatte tilskrives den Omstændighed, at det her flyder over en Sandbund, der hindrer dets Afkjøling fra neden, medens Fjordenes Dyb ved de sammenhængende Banker ere udestængte fra Forbindelsen med det iskolde store Havbækken udenfor Bankerne.

Fra dette store Havbækken mellem Norge, Færøerne, Island, Jan Mayen og Spidsbergen fandtes der ikke noget Lodskud, ingen paalidelig Maaling af Temperaturen i Dybet eller nogen Prøve af Dyreverdenen, hentet op i Bundskrabe. Det var kun ifølge Slutninger, gjorte fra hvad man vidste fra Bækkenets Render, at man maatte antage, at det var temmelig dybt, førte iskoldt Vand i Dybet og ikke var uden organisk Liv.

Erkjendelsen af den store Betydning, som en Undersøgelse af dette Hav vilde have saavel for Videnskaben, som gjennem dens Resultater for det praktiske Liv, for Norges Næringsveje, førte til Udsendelsen af den norske Atlanterhavs-Expedition, der i den sidst forløbne Sommer udførte sit første Togt.

Strax efter at Stortinget i Vaaren 1875 havde be-

vilget de fornødne Midler til Expeditionens Udrustning med Apparater og dens første Togt, sendte den norske Regjering Kaptajn C. Wille af den norske Marine til England for at gjøre sig bekjendt med de paa de britiske Expeditioner anvendte Apparater til Arbejde paa Dybet og bestille saadanne for vor Expedition. Kaptajn Wille havde det Held at naa den britiske Polar-Expeditions Chef, Kaptajn Nares, der tidligere var Chef for «Challenger», i Portsmouth, førend denne forlod England, og opnaaede derved at faa tilvejebragt den forønskede Enhed mellem vor og de britiske Expeditioners Arbejdsmethoder. I Løbet af Sommeren foretog Kaptajn Wille en Rejse til Bergen for at udse et Fartøj til Expeditionen; et saadant maatte nemlig lejes, da Staten ikke ejede noget, som dertil var rigtig passende, og det oprindelige Forslag fra Regjeringen, der gik ud paa at bygge et nyt Fartøj til Expeditionen, ikke erholdt Storthingets Bifald. Kaptajn Wille anbefalede Regjeringen at fragte Dampskibet »Vøringen» af Bergen, med hvis Rederi senere ogsaa Kontrakt blev afsluttet derom. I Vinterens Løb bleve alle til Expeditionen bestemte Apparater og Instrumenter anskaffede, dels fra England, dels fra Fabrikanter i Norge. Den 14de April 1876 afleveredes «Vøringen» af Rederiet til Expeditionen og begyndtes dens derfor bestemte særlige Indretning. Til Slutningen af Maj vare Expeditionens samtlige Medlemmer forsamlede i Bergen. Disse bestod af Kaptajn Wille, som Expeditionsfartøjets Chef, Professor G. O. Sars, Dr. Danielssen og Kjøbmand H. Friele som Zoologer, H. Svendsen sem Chemiker og Forfatteren som Fysiker og Meteorolog. Skibets Næstkommanderende var Premierløjtnant M. Petersen og Tredjekommanderende Skibets sædvanlige Fører, Kaptajn Grieg. Som Tegner medfulgte Landskabsmaler Schiertz.

Dampskibet «Vøringen» er bygget i Bergen, af Træ og maaler 172 Kommercelæster. Det er 140 Fod

langt, 22½ Fod bredt, stak 13 Fod agter. Maskinen er paa 55 nominelle Hestekræfter, arbejdet i Bergen og giver Fartøjet en Fart af 7 til 8 Knob. For Expeditionens Øjemed blev det rigget med Topsejl paa begge Master. Paa begge Sider blev tæt foran Stormasten udbygget tvende Loddebroer fra den over Midtskibet værende lange Hytte. Paa Banjerdækket var foran Maskinen Folkenes og Styrmændenes Rum, Arbejdssalen og Sovelugarer, agtenfor Maskinen flere Sovelugarer og Proviantkjælder. I Rummet toges Ballast og en stor Kulbeholdning, der kunde strække til for over en Maaned, samt forude alt Tougværk. I den store Overbygning eller Hytten paa Dækket var Spisesalen, Officerslugarer, Messens Kabys med mere.

Den 1ste Juni 1876 dampede «Vøringen» tidlig om Morgenen fra Bergen og sejlede ind i Sognefjorden, hvor der efter den for Expeditionen lagte Plan skulde gjøres de fornødne første Prøver med Dybvandsapparaterne. Da det efter de første Forsøg, der, som paaregnet, vare frugtesløse eller uheldige, idet en Skrabe tabtes, da Skrabetouget brast, en anden Skrabe ikke havde været i Bund, da den blev hejset op, og et Thermometer knækkedes af Vandhenteren, imidlertid snart viste sig, at alle Apparater virkede med den forønskede Lethed og Sikkerhed, sejlede i Slutningen af den følgende Uge Expeditionen ud af Sognefjorden, idet den paa Vejen udførte flere Arbejder af Interesse. Blandt disse skal jeg nærmere omtale følgende, idet jeg her med det Samme maa gjøre opmærksom paa, at jeg som Ikke-Zoolog ikke tør indlade mig paa at fortælle om det efter mine zoologiske Collegers Udsagn særdeles interessante Udbytte, som de have erhvervet paa Aarets Togt, men alene holder mig til de fysiske og tildels de geologiske Forhold, som Expeditionen bragte for Lyset. Sognefjorden er den dybeste af alle norske Fjorde. Dens Dyb sænker sig paa en længere

Strækning i dens ydre Del, navnlig udenfor Ladvik til 660 Favne eller næsten 4000 Fod under Overfladen. I dens alleryderste Del er den derimod meget grundere. Her findes Lodskud paa 200 Favne, ja endog paa kun 50 Favne midt i Fjorden. Paa lignende Maade vise alle vore Fjorde paa Vestkysten sig afspærrede ved grundere Partier ved deres Munding. For at komme til Kundskab om denne afspærrende Masses Form og Natur i Sognefjordens ydre Del foretoges en Række Lodninger, der viste, at Bunden indenfra udad først hæver sig langsomt paa en kvart Mils Afstand fra 600 til 500 Favne, derpaa løfter den sig paa en halv Kvartmil fra 500 til 200 Favne, hvilken Dybde den beholder den næste Kvartmil udover. Medens der paa 600 og 500 Favnes Dyb var sandholdigt Ler, tildels med Grus og Smaasten, kom Loddet fra 200 Favnes Dyb op ganske rent, og havde altsaa ikke truffet andet end Sten eller Fjeld. Den Ryg, der spærrer Sognefjorden, er saaledes ingen Banke, bestaaende af Sand eller Grus, men den bestaar, efter hvad man af Iagttagelserne kan dømme, af Berg, der har en nogenlunde jevn Overflade udad mod Søen, men indover mod Fjorden falder brat af mod dennes 1800 Fod lavere liggende Bund. Merkeligt er det nu, at — som Prof. Kjerulf har gjort opmærksom paa — dette bratte Affald findes der, hvor paa Fjordens nordre Side den over Grundfjeldet liggende Skifer og Conglomeratformation, der strækker sig over Sulenøerne ud til Havet, ender mod Øst ved Bøfjorden. Sognefjordsdybets Afspærringsvæg gaar i Flugt med Lihestens og Lifjeldets østre Væg, men den sidste rager flere Tusinde Fod over Havet, den første ligger dybt under Fjordens Overflade.

Den 9de Juni ankrede «Vøringen» om Eftermiddagen i Husø, en Havn der tilhører den yderst ved Sognefjorden liggende Øgruppe Utvær. Her blev i Løbet af den følgende Uge anstillet magnetiske Observationer iland

og ombord, for at bestemme Skibsmagnetismens Indflydelse paa de magnetiske Instrumenter ombord. Desværre tillod Vejret Expeditionen i Sommerens Løb ikke at faa magnetiske Observationer udført ombord, saa at en stor Del af de i Husø udførte Iagttagelser ikke kom til ligefrem Nyttè. De absolute Bestemmelser af den magnetiske Krafts Retning og Styrke iland og Bestemmelsen af Compassets Deviation ombord, der bleve udførte med stor Nøjagtighed, vare dog Resultater af blivende Værd.

Medens Expeditionen henlaa i Husø, gjordes alting klart til at stikke i Søen. Ved et nyt Foretagende, som dette var, blev der mange Smaating at varetage, for at sikkre alle Apparater og Instrumenter en fast Stilling i Søgang. Navnlig gjorde alle de Glaskar, der altid maatte staa paa rede Haand til Brug for Zoologerne og Chemikerne, Fordring paa særlig Omhu ved Opstillingen. Denne lykkedes ogsaa godt, saa at alting viste sig at være vel forstøttet, da Søgangen begyndte.

Den 20de Juni om Morgenen forlod Expeditionen Husø og stak tilsøs. Vejret var meget gunstigt og der begyndtes en Række af Lodskud, idet Kursen lagdes mod Nordvest, langs Bunden af den norske Rende, for at faa bestemt om denne Rende udmunder ligefrem i Ishavsdybet, eller om den, ligesom Fjordene og flere andre dybe Render paa Bankerne udenfor Romsdalskysten, er lukket udentil af mellemliggende Bank. Førend jeg imidlertid meddeler de her fundne Resultater, skal jeg give en Beskrivelse over den Maade, paa hvilhen Lodningen udførtes.

For at finde den lodrette Afstand mellem Havbunden og Overfladen fæster man, som bekjendt, et Lod i den ene Ende af en Snor, og sænker Loddet ned i Vandet, indtil det naar Bunden. Dersom da Snoren paa hele sin Længde staar lodret op og ned, vil Længden af den Del af den, som er i Vandet, ligefrem angive Dybden. For med Lethed at finde denne Længde, har man Snoren, eller

som den kaldes, Lodlinen, inddelt ved paasatte Mærker i bestemte Afstande. Efter Antallet af udløbne Merker kan man saaledes med det samme Loddet er i Bund, finde Dybden. Saa let som det tilsyneladende er at tage, hvad man kalder et Lodskud, saa vanskeligt bliver det undertiden at faa dette nøjagtigt, naar man befinder sig paa det aabne Hav og naar Dybden er stor. Er man i Nærheden af Land, i en Baad og Dybden er liden, kan man altid passe paa, at man beholder samme Plads og holde Linen stram ret over Loddet. I det aabne Hav derimod har man ingen faste Mærker til at vise, om Fartøjet under Loddets Udfiring beholder sin Plads eller driver; alene Linens Visende op og ned eller paa skraa tilkjendegiver dette. Med Sejlskib har man det ikke i sin Magt at bringe Fartøjet ret over Loddet, og enhver Rettelse for den Fejl, som Linens Skraahed foraarsager, bliver altid usikker. Derfor maa man til nøjagtige Lodninger have et Dampskib. Naar Dybden er stor, vil den udløbne Længde af Linen være af en saadan Vægt, at den trækker Linen nedad som et andet Lod, og denne vil saaledes vedblive at løbe ud, selv efter at Loddet har naaet Bund. Det gjælder derfor i saadanne Tilfælde, at faa Linen til at løbe raskt ud, saa at Loddet hurtigst muligt naar Bund, at Loddet altid holder Linen stram, at denne holdes lodret og at der bliver en mærkelig Forskjel paa den Vægt, som strammer Linen og bringer den til at løbe ud, enten Loddet er frithængende eller i Bund. Dette opnaas ved at Linen er saa tynd som muligt, for at dens Gnidning mod Vandet under Bevægelsen gjennem dette skal være saa liden som muligt, og ved at Loddet er saa tungt som muligt. Ti med et tungt Lod og en smekker Line vil Forskjellen mellem den Hastighed, hvormed Linen løber ud, medens Loddet trækker i den, før Bunden naas, og den Hastighed, hvormed Linen løber ud alene ved sin egen udenbords Vægt, blive saa mærkelig,

selv paa et Par Tusinde Favnes Dyb, at man med Sikkerhed kan bestemme det Øjeblik, da Loddet naaede Bunden. Ved de allerstøste Dyb kan Dybden alene bestemmes paa den Maade, at man noterer, hvor lang Tid der forløber mellem Udløbet af hvert Mærke paa hundrede Favne. Denne Tid bliver længere og længere, eftersom Loddet synker og den Længde af Linen, som skal drages gjennem Vandet, bliver længere. Men efter at Loddet er kommet i Bund, bliver den dragende Kraft, nemlig den Længde af Linen, som befinder sig mellem Overfladen og Bunden, uforandret den samme, idet Linen ved Bunden ruller sig op over Loddet og denne Del af Linen altsaa bæres af Bunden. Fra det Øjeblik af, at Udløbstiderne for 100 Favne Line bliver stadig ligestore, kan man saaledes regne, at Loddet har været i Bund.

For at forene Smekkerhed og Styrke hos Lodlinen, har man i den senere Tid, efter den berømte engelske Fysiker Sir William Thomsons Forslag, benyttet Pianofortestrænge til Lodline. Denne Metode er bleven anvendt af Amerikanerne under Lodninger i det nordlige pacifiske Ocean mellem St. Francisko, Sandwichs-Øerne og Japan. De britiske Expeditioner have alle anvendt Line slaaet af italiensk Hamp, udenpaa voxet og glattet. Saadan blev ogsaa anvendt ved vor Expedition. Lodlinen var en Tomme i Omkreds.

Medens Loddet løber ud, drevet af sin Tyngde, er det Drag, som virker paa Linen, forholdsvis lidet. Vil man derimod hale Loddet ind igjen, saa virker saavel dettes som Linens egen Vægt samt Gnidningen mellem Vandet og Linen saa stærkt, at man i de fleste Tilfælde, naar Dybden er stor og Loddet tungt, vilde være udsat for, at Linen sprang. Ved Lodninger paa større Dyb bruger man derfor en saadan Indretning af Loddet, at dette falder af Linen, saasnart det har naaet Bunden. Hvad man da har at hale op, er alene Linen og det dertil

fæstede Metalrør, hvorpaa Loddet sad. Ved Dybder indtil 1000 Favne bruges kun et enkelt Lod, som man haler op igjen for hvert Lodskud. Det er et Blylod, omtrent 3 Fod langt og 3 Tommer tykt, der vejer 112 Pund og i hvis nederste Ende der er indskruet et Rør, som nederst har skarpe Kanter og et Par Klapper, der gaa indad, og øverst et Par Sidehuller. Naar Loddet slaar i Bund, der ikke er fast Berg, trænger Røret med sin skarpe Underkant ned i Bunden, Klapperne løftes og Vandet trænges ud af Hullerne. Røret opsamler saaledes en Bundprøve, der hindres fra at falde ud af samme, naar det hales op, idet Klapperne da falde ned og stænge dets Bund. Naar Loddet kommer op, kan et Sidestykke tages ud af Røret, saaledes at man kan faa se de forskjellige Lag, som Bundprøven muligen danner, og med Lethed tage Bundprøven ud af Røret til videre Opbevaring.

Fig. 1.
Baillie-Maskine.

Til større Dyb benyttes den saakaldte Baillie Maskine. Den bestaar af et hult Rør, næsten 6 Fod langt, 2 Tommer bredt, nedentil forsynet med et Apparat som det ovenfor beskrevne til Optagelse af Bundprøver. Udenpaa dette lange Rør stikkes Jernvægter, cylindriske med et Hul i Midten, hver af 55 Punds Vægt. Antallet er efter Dybden; saaledes vil 6 Jernlodder give en Vægt af 330 Pund. Disse Jernlodder hænge i to Jerntraade, der nedentil ere fæstede i en løs Ring, som omslutter Røret lige under det nederste Lod, en Traad paa hver Side. Traadenes øverste Ender ere ombøjede til Løkker, der hvile paa to fremstaaende Knaster i Rørets øverste Del. Denne Del af Røret er noget bevægelig op og ned; i dens øverste Del sidder Ringen, hvortil Lodlinen fastgjøres. Under Loddets Udløbning hviler saaledes Jernlodderne paa Jerntraadene og stramme

disse, og Jerntraadenes øverste Løkker hvile paa Knasterne i Maskinens øverste Del, der nu har sin højeste Stilling. Idet nu Loddet slaar i Bund, og bæres af denne, vedbliver Maskinens øverste Del med Knasterne et lidet Stykke sin Fart nedad, Jerntraadløkkerne springe af Knasterne, og naar saa man haler op, trækkes hele Røret ud af Jernlodderne, der med Jerntraadene blive liggende igjen paa Bunden. Man har saaledes kun det lange smalle Rør med Bundprøven i den nedre Ende at hale op.

For paa en letvint Maade at kunne fire Loddet ud og hale det ind igjen, lader man Lodlinen gaa gjennem en Blok, der hænger i Riggen, saaledes at Linen altid gaar fri af Skibssiden. Til dette Øjemed benyttedes Storraaen, men Loddeblokken var ikke ophængt umiddelbart i denne. En Følge af Skibets uundgaaelige Bevægelser i Søgang vilde det, om Loddeblokken var fast, være, at Linen med Loddet under Udløbningen vilde løbe ujevnt, eftersom Skibet slingrede, og at der under Ophalingen vilde ske pludselige Ryk i Linen, naar Skibet rullede over til den modsatte Side. Men saadanne pludselige Ryk maa man fremfor alt søge at undgaa, thi den store Modstand, som Vandets Gnidning mod den lange Lines Overflade fremkalder, holder da igjen med saadan Magt, at Linen er udsat for at sprænges. For at undgaa dette bruger man nu at hænge Loddeblokken under Storraaen, men istedetfor fast i denne, i den nederste Ende af en saakaldt Accumulator. Dette Apparat bestaar af en Række Strenge af Kautschuk, hver omtrent en Tomme tyk og 3 Fod lang, der alle ere stillede parallelle ved Siden af hverandre med smaa Mellemrum, ved Hjælp af to runde Træskiver, anbragte ved Strengenes Ender og lodret mod deres Længderetning. Gjennem disse Endeskiver gaar der Huller, et for hver Accumulatorstreng, fra hvis begge Ender der gjennem Hullerne fører

smekkre Touge, som oventil og nedentil, altsaa udenfor begge Træskiver, ere førte sammen til en fælles Ring. Kautschukstrengene udgjøre saaledes tilsammen et Slags tykt Toug, uden Snoning, der kan strækkes ud i sin Længderetning til det Flerdobbelte af sin almindelige Længde, uden at briste. Efter de anstillede Prøver kunde vore Accumulationsstrenge udstrækkes til sin syvdobbelte Længde, førend de brast. Med sin øvre Ende fæstes nu Accumulatoren til Storraaen, og i Accumulatorens nedre Ende er Loddeblokken fæstet. Enhver Forandring i den Kraft, hvormed Lodlinen strammes, vil nu virke paa Accumulatoren: strammes Linen, tøjes Accumulatoren ud, slappes Linen, gaar Accumulatorens Ender sammen mod hverandre. Accumulatoren er altsaa et Apparat, der øjeblikkelig af sig selv giver efter for alle de Ujevnheder, der kan opkomme i Linens Stramning, og tjener saaledes til Regulator for Bevægelsens Jevnhed. I den Udvidelse, som Accumulatoren viser, har man desuden et synligt Maal for den Kraft, hvormed Lodlinen er strammet. Accumulatoren varskoer strax, naar der er en betænkelig stor Stramning tilstede.

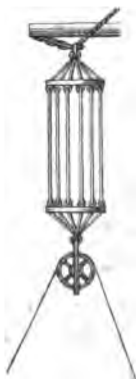

Fig. 2.
Accumulator med Loddeblok og Lodline.

Agterude paa Dækket stod en med Svev og Haandtag forsynet Rulle, hvorpaa der var oprullet indtil 3000 Favne Lodline, mærket med paasyede Lapper af forskjellig Farve for hver 100 Favne. For Linens Styring var anbragt en Fodblok i Overkanten af Hytten paa dennes agterste Væg.

Til Udfiring og Ophaling af Lod og Bundskrabe tjente et for Expeditionens Øjemed særlig forarbejdet Dampspil, der var opsat paa Agterdækket lige bag Hytten og Stormasten. Den ene Side af Spillet var for

Lodlinen, den anden for Skrabetouget. Paa den første Side tog Maskinen ind 100 Favne Line i 3 Minutter, paa den anden Side 100 Favne Skrabetoug i 6 à 7 Minutter.

Vi befinde os altsaa udenfor den norske Kyst, paa Højden af Stat, 15 til 20 Mil af Land, beskjæftiget med at tage Lodskud. Da Dybden ikke er synderlig stor, omkring 200 Favne, bruge vi det almindelige 112 Punds Lod. Lodlinen føres — manes, sige vi ombord — med sin Ende paa Rullen agterud gjennem Fodblokken paa Hytten. Storraaen brases saaledes, at dens Ende, hvori Accumulatoren hænger, kommer over Loddebroen om Bagbord, fra hvilken Side Lodningen foregaar. — Man har været saa høflig mod Zoologien, at indrømme dens Verktøj Styrbord Side. — Accumulatoren fires ned, Linen lægges ind i Loddeblokken, denne hejses atter op med Accumulatoren under Raanokken, Loddet gjøres oppe paa Loddebroen fast i Linen. Derpaa hejses med Rullen agterude, der har Svever, Loddet op over Rækværket paa Loddebroen og alt er nu klart til at «lade gaa». Agterude ved Rullen staa Folk færdige til med Læderlapper paa Kanten af Rullen at bremse denne, idet de gaa rundt med den udløbende Line. Chefen med Uret og Loddebogen i Haanden kommanderer «lad gaa»! Manden ved Sveven slipper denne, Loddet tager Fart, Linen løber ud og Rullen snurrer rundt. Den vagthavende Officer staar paa Loddebroen med Øjet fæstet til Linen. I det Øjeblik Loddet gik i Vandet, raaber han til Chefen «Nu». Denne noterer efter Uret Klokkeslettet til paa Secund, da Loddet gik i Vandet. Snart varskoer Folkene ved Rullen «Mærke». Naar første Mærke, 100 Favne gaar fra Rullen og nærmer sig Loddeblokken, varskoer Officeren «vel klar» og et kraftigt «Nu», hvis tilsvarende Secund Chefen noterer, forkynder at 100 Favne Line var gaaet i Vandet. Saaledes gaar det videre, indtil Officeren, hvis

Øje følger Linens Bevægelse, ser, at den pludselig begynder at miste sin Stramning, og hele den Del af Linen, der løber mellem Rullen og Hytten, lægger sig flad i Dækket. «Bund» raaber han, og Secundet noteres. Efter den Tid, som de sidste 100 Favne har brugt for at løbe ud, og den Tid, der er forløbet, fra sidste Mærke gik ud, til der meldtes «Bund», beregner Chefen, hvormange Favne der er udløbet efter sidde Mærke, og noterer derefter Dybden, tilligemed Loddestationens Nummer, Bredde og Længde, Vind og Vejr i Loddebogen. Under hele Lodningen holdes Fartøjet enten for Maskinen alene, eller for Maskinen i Forbindelse med Sejl, saaledes, at Lodlinen viser ret op og ned. Ved at lægge Fartøjet mod Vinden, sætte Fortopsejl og lade Maskinen gaa ganske langsomt, vil man have Fartøjets Bevægelse i sin Magt, naar man bruger Roret, varierer Maskinens Hastighed og af og til tager et Par Tag i Fortopsejlsbraser.

Naar Loddet er kommet i Bund, begynder Ophalingen. En Del af Linen rulles af Rullen og lægges om Bundspillet om Bagbord; Spillet sættes i Gang og Ophalingen foregaar prompt og sikkert, idet 100 Favne komme ind paa omtrent 3 Minutter. Naar Loddet er kommet op, tages det ind paa Loddebroen, Bundprøven undersøges, dens Beskaffenhed noteres i Loddebogen, og den opbevares paa Glas til en fremtidig, nøjagtig kemisk, mikroskopisk og zoologisk Undersøgelse. Loddet tages af Linen, Accumulatoren føres ned og gjøres fast i Vantet.

Ethvert Lodskud ledsages af en Maaling af Vandets Temperatur ved Bunden, hvortil benyttes det Casella-Millerske Dybvandsthermometer. Dette er et Maximums- og Minimumsthermometer, ved hvilket to Flydere af Jern med sine Ender angive den højeste og den laveste Temperatur, som Instrumentet har været udsat for. Instrumentet vil saaledes angive Temperaturen paa det Sted i Dybet, hvor det standser, naar Temperaturen fra Over-

fladen indover er enten stadig voxende eller stadig aftagende. Det sidste var altid Tilfælde i Sommer paa Expeditionens Togt. Ved det store Tryk, som Vandet i Dybet udøver, vil et almindeligt Thermometers Kugle blive saaledes sammentrykket, at Thermometret viser for højt; dette er netop Fejlen ved de fleste ældre Temperaturmaalinger i Havets Dyb. Paa det Casella-Millerske Thermometer er Kuglen omgivet af et ydre Glashylster, mellem hvilket og Kuglen Rummet er fyldt med Spiritus. Dette Hylster modtager Vandtrykket, saaledes at selve Kuglen endog paa et Par Tusinde Favnes Dyb kun bliver lidet sammentrykket. Den nødvendige Rettelse af den observerede Temperatur findes efter Forsøg, der ere anstillede med Instrumenterne under et stærkt Vandtryk i en hydraulisk Presse.

Ved Lodningen fæstes et eller to Dybvandsthermometre til Lodlinen en Favn ovenfor Loddet. Flyderne stilles med en Magnet, og man «lader gaa». For at det kan antage Vandets Temperatur paa Stedet, lader man Thermometret blive saalænge paa Bunden, at det har været mindst 5 til 7 Minutter i Vandet. Ved Lodningen paa store Dyb, der tage længere Tid, og hvor Temperaturen paa lange Strækninger nedover er lidet foranderlig, vil Thermometret have antaget Vandets Temperatur, strax det er kommet i Bund. Naar Loddet er halet op, efterses først Thermometret og derpaa undersøges Bundprøven.

For at undersøge Temperaturens Fordeling i Dybet tages Temperatur-Rækker. Der fæstes paa Linen i bestemte Afstande en Række Thermometre, f. Ex. for hver 100 Favne, eller i de øverste Vandlag for hver 10 Favne, indtil 5 Thermometre af Gangen, og fires ud, med et Lod nederst, til bestemte Dybder. Efter Forløbet af den nødvendige Tid hales op, Thermometrene hales ind til Loddebroen, aflæses og tages af Linen, eftersom de komme op.

(Fortsættes.)

Krigen i Tyrkiet.

Af Cand. phil. Emil Eberling.

Det kunde maaske synes underligt, at vi ville bruge denne Overskrift for den Fremstilling, der skal gives Tidsskriftets Læsere af de to sidste Maaneders Tildragelser, vedrørende det østerlandske Spørgsmaal, efter som der i i dette Tidsrum ikke er indtruffet nogen krigersk Hændelse, ikke foretaget nogen krigersk Handling, ja der i den allersidste Tid endog synes at være Udsigter til Fred mellem de egentlig krigsførende Parter, Tyrkiet og de to sydslaviske Lande, Serbien og Montenegro. Naar vi dog have foretrukket dette Navn, saa er det vel tildels, fordi disse Oversigter udgjøre en sammenhængende Række, men ogsaa fordi der endnu langtfra er nogen Sikkerhed for, at Kampen ikke vil udbryde igjen, maaske endog i større Omfang end tidligere.

Hvad er der da foregaaet i de to sidste Maaneder? Den Konference, der var aftalt imellem de sex Stormagters Afsendinger og Repræsentanter for den tyrkiske Regering, aabnedes den 23de December, altsaa lige før Jul; men forinden havde de europæiske Afsendinger ført særskilte Underhandlinger for at enes om de Forslag, de vilde gjøre Sultanen. Det kostede nogen Møje at opnaa en saadan Enighed, og det Spørgsmaal, hvorom Striden fornemmelig

drejede sig, var Bulgariens Stilling. At Serbien ikke efter Krigens Gang kunde vente eller gjøre Krav paa nogen Landudvidelse eller nogen Frigjørelse for sin formelle Afhængighed af Tyrkiet, men at det maatte være tilfreds med at vedligeholde sit Omraade ubeskaaret og sin indre Selvstyrelse uindskrænket, derom enedes Alle let; derimod fandt man, at Montenegro ved sine Sejre havde vundet nogen Adkomst til at udstrække sin værnende Arm over det sydlige Herzegovina og til at tilknytte de nærmeste Landstrækninger ved Sydgrændsen, og der forlangtes derfor adskillige mindre Distrikter og et Par tyrkiske Fæstninger, deriblandt Niksich, afstaaede til Fyrst Nikizza. Den tidligere Tanke at udvide hans Land med hele det sydlige Herzegovina, imod at han traadte i Vasalforhold til Sultanen, blev opgiven; ej heller vilde Stormagterne, vistnok af Hensyn til Østerrig, føje Montenegrinernes gamle Ønske om en Havn ved det adriatiske Hav, skjønt dette i høj Grad vilde styrke deres Uafhængighed og lette dem Samkvemmet med Europa.

Dog hverken Serbien eller Montenegro fremkaldte Tvist imellem Stormagternes Afsendinger, og ligeledes enedes de alle om at kræve en Mængde, tildels meget indgribende Reformer saavel for Bosnien og Herzegovina, hvor Kampen mellem Kristne og Muselmænd var udbrudt for halvandet Aar siden (i Juli 1875), som for Bulgarien, hvor et svagt og uforberedt Opstandsforsøg i Foraaret 1876 havde fremkaldt gyselige Grusomheder af Tyrker og Tscherkessere imod de værgeløse Kristne. Spørgsmaalet var saaledes voxet i Aarets Løb. Medens Opstanden i Herzegovina og dens Eftervirkninger i Bosnien allerede havde havt til Følge, at Stormagterne i Januar Maaned for begge disse Landskabers Vedkommende havde forlangt fuld Religionsfrihed, Afskaffelse af Statteforpagtningen og den dermed sammenhængende vilkaarlige Udplyndring af Skatyderne, Forbedring i Landboernes Kaar og Anvendelse

af de direkte Skatter til Fremme af Landskabernes særlige Tarv — foruden de Reformer, Sultanen selv nogle Uger tidligere havde lovet — saaledes medførte den langt ringere Bevægelse blandt Bulgarerne, at Stormagterne nu ogsaa udstrakte deres Omhu til dem, fordi de havde set, at her var et andet ømt Sted, og fordi Muselmændenes Ugjerninger havde oprørt alle europæiske Folks Følelser. Derimod viste sig ikke ringe Modsætning mellem Rusland og England baade om Udstrækningen af det Land, i hvilket Reformerne skulde gjennemføres, og om Midlerne til at sikkre sig dette Maal. Rusland foreslog at samle til eet Landskab alle de Landstrækninger, i hvilke der fortrinsvis eller tildels boer Bulgarer, medens England helst vilde nøjes med at frigjøre den Del af Landet, i hvilket den nationale Bevægelse havde givet sig tilkjende, og som havde lidt under Muselmændenes Mishandlinger. Endvidere foreslog Rusland at lade de trende Landskaber besætte af fremmede Tropper, henholdsvis østerrigske i Bosnien og Herzegovina og russiske — eller belgiske — i Bulgarien; men dertil vilde England ikke give sit Samtykke.

Endelig enedes alle Afsendinger om at forlange kristne Statholdere i de tre — eller rettere fire — Landskaber (foruden den nordlige, næsten rent bulgarske Donau-Provinds blev ogsaa den vestlige Del af det gamle Bulgarien inddragen under Stormagternes Reform-Forslag), et helt eller halvt europæisk Gensdammeri og en af Kristne og Muselmænd dannet Milits under Statholdernes Raadighed og tvende af Stormagterne udnævnte Kontrolkommissioner til at paase Reformernes Gjennemførelse, medens Tanken om Landenes umiddelbare Inddragelse under de europæiske Magter opgaves. Dels for at imødekomme Stormagterne, dels for at afværge en videre Indblanding lod Sultanen samme Dag, som Konferencen holdt sit første Møde med den tyrkiske Udenrigsminister (den

23de Deaember), kundgjøre en fuldstændig Grundlov for hele Riget efter europæisk Mønster med to Kamre, ansvarlige Ministre, Ligestilling for alle Trosbekjendelser, uafsættelige Dommere, Presse- og Forsamlingsfrihed, o. m. m. samt med Løfter om udstrakt Decentralisation i Forvaltningen og en Hob andre Reformer. Til denne nye Forfatning, der jo var udgaaet af Sultanens frivillige Initiativ, henviste den tyrkiske Minister de fremmede Afsendinger som den bedste Borgen, de kunde faa for de ønskede Forbedringers Gjennemførelse, hvorhos han gjorde opmærksom paa, at mange af deres Fordringer allerede vare fyldestgjorte ved dens Bestemmelser. Derimod afviste han haardnakket Stormagternes Hovedforslag som Indgreb i Sultanens Souverænitet og det tyrkiske Riges Uafhængighed, end ogsaa, da de indskrænkedes saaledes, at baade Militsen og Gensdarmeriet bortfaldt, og at Stormagterne nøjedes med at forlange Indflydelse paa Valget af de første Statholdere og Sikkerhed for deres Forbliven i Embedet i 5 Aar. Istedetfor de internationale Kontrolkommissioner vilde Sultanen kun tillade Indsættelsen af blandede Kommissioner, som Indbyggerne i de paagjældende Landskaber selv valgte; ej heller vilde han indrømme Brugen af Navnet «Bulgarien», eftersom alle Rigets Undersaatter ved den nye Forfatning betegnedes som «Osmanli», og skjønt han i December 1875 vilde tillade Brugen af det serbiske Folkesprog ved Siden af det Tyrkiske for alle Myndigheder i Bosnien og Herzegovina, vilde han nu ikke føje Stormagternes Ønske om Folkesprogenes Ligestilling i officielt Brug. Derimod erklærede han sig villig til at efterkomme flere mindre Forlangender, deriblandt om Garantier imod tvungne Omvendelser, om Præsternes Underhold af de enkelte Trossamfund, om Afskaffelse af gejstlige Domstole undtagen i særlige Sager for Muselmænd, om Forbud imod Brugen af irregulære Tropper, d. v. s. de for deres Tøjlesløshed og Grusomhed berygtede

Baschi Bozuks, og imod Bosættelse af de vilde og røverske Tscherkesser i større Mængde paa europæisk Grund.

At den tyrkiske Regering saaledes kunde afslaa de europæiske Stormagters fælles Forlangender, blev saa meget lettere for den derved, at deres Program var altfor omfattende og gik altfor meget ind paa Enkeltheder; dette kunde nok gaa an, naar det kun skulde regnes for et Udkast til Vejledning ved Regeringens videre Foranstaltninger, men ikke, naar det fremtraadte som et ligefremt Forlangende fra fremmede Magter til en uafhængig Stats Hersker. Det indeholdt saa mange særskilte Bestemmelser, tildels endog meget omhyggeligt formulerede, at der ikke kunde undgaas enkelte Fejltagelser, og den tyrkiske Udenrigsminister blev let istand til at godtgjøre, at flere af dem kun vanskelig lode sig udføre, og at den nuværende Ordning i sig selv var langt bedre. Dertil kom, at Tyrkiet ikke kunde indrømme Stormagternes Forlangender, medmindre Sultanen vilde nøjes med at være Hersker af Navn i de paagjældende Landskaber, i det mindste saa længe, indtil Reformprogrammet var helt gjennemført; thi Kontrolkommissionerne vilde i Virkeligheden blive ikke alene den øverste forvaltende Myndighed, men ogsaa den øverste Domstol. Hensynet til Rigets Uafhængighed blev ikke alene fremhævet af den tyrkiske Udenrigsminister overfor Stormagternes Afsendinger, men ogsaa af Storviziren Midhad i en stor Raadforsamling af 220 muselmandske og ikke-muselmandske Notabler, som holdtes (den 18de Januar) et Par Dage, før Konferencen adskiltes, og i hvilken det vedtoges at give endeligt Afslag paa de europæiske Stormagters Krav, skjønt disses Afsendinger havde erklæret i saa Fald at ville rejse bort, d. v. s. afbryde det diplomatiske Samkvem. Beslutningen herom toges efter Sigende enstemmig, og baade Jødernes og de kristne Trossamfunds Ordførere udtalte deres Samstemning med Muselmændene, fordi Tyrkiet ellers vilde op-

give sin Ære og sin Uafhængighed; kun den bulgarske Exark holdt sig helt borte fra Mødet, og den græske Patriark blev hjemme under Foregivende af Sygdom.

Hvorvidt denne Tilslutning har været aldeles frivillig, har man vistnok Grund til at nære Tvivl om, især da man véd, at der saavel fra Armenierne som fra Grækerne paa Kreta og i Thessalien og Macedonien var indsendt Adresser til Stormagternes Afsendinger for at paakalde deres Beskyttelse imod Muselmændene. Men helt tør man dog ikke afvise Muligheden af, at de paa Mødet faldne Udtalelser tildels have været oprigtige; thi Tyrkerne, som altid have været gode Diplomater, have vel opfattet den gamle Lære: «Sæt Splid, og Du vil blive Herre« (*divide et impera*). Forfatningen tilsagde derfor Jøderne Ligestilling med de Kristne og Muselmændene, medens de endnu overalt i de slaviske Lande — saa vel som i Rumænien — ringeagtes og tilsidesættes, ja stundom endog forfølges; og de Indrømmelser, Sultanen for 7—8 Aar siden paa russisk Tilskyndelse gjorde Bulgarerne ved Oprettelsen af det bulgarske Exarkat, have i høj Grad opbragt Grækerne imod dem, der saaledes udskilte sig fra Patriarkens Herredømme og gjorde Krav paa en selvstændig national Tilværelse. Da Rusland paa Konferencen oven i Kjøbet vilde henlægge til det nye Bulgarien Strækninger, hvor der tildels boer Grækere, og hvor de i flere Aar med Iver og Held have stræbt at udbrede deres Sprog og Dannelse blandt deres bulgarske Naboer, maatte dette nødvendigvis udvide Kløften imellem de to Folk og gjøre Grækerne villigere til at holde fast ved det tyrkiske Herredømme, under hvilket man altid kan hjælpe sig igjennem ved Bestikkelse. Dertil kom, at Konferencen alene tog sig af de slaviske Stammer, medens Grækerne vilde vedblive at staa uden Værn ligeoverfor Muselmændene, ja endog bleve udsatte for at skulle dække det Tab, som Riget vilde lide ved de direkte Skatters Overførelse til de enkelte Landskaber.

Afstemningen paa det omtalte Møde er derfor kommen Tyrkerne i høj Grad til Gode, thi Mange have ladet sig blænde deraf og se deri et Bevis for, at det østerlandske Spørgsmaal endnu ikke er modent til Afgjørelse. I det Hele taget have Tildragelserne i det sidste halvandet Aar, skjønt de paa den ene Side have godtgjort, baade hvor afmægtigt det tyrkiske Rige er, og i hvor høj Grad Tyrkerne endnu ere Barbarer, paa den anden Side medvirket til at svække Europas Medfølelse for de Kristne. Hvis disse alle havde rejst sig imod Muselmændene, da Opstanden i Herzegovina gav Signalet til Kamp, og hvis denne saaledes var bleven en almindelig Krig imellem Korset og Halvmaanen, vilde sikkert de vesteuropæiske Folkeslag strax have omfattet Sagen med større og mere udelt Interesse; og hvis Serberne havde udmærket sig i Krigen og været heldige i deres Forsøg paa at frigjøre deres Landsmænd, vilde det utvivlsomt have gjort et stærkt Indtryk og skaffet Sydslaverne en lignende Sympathi som den, der i sin Tid blev Italienerne til Del i deres Kamp for national Uafhængighed og Enhed. Nu derimod synes Mange — i Ønsket om at være retfærdige imod Alle, selv imod Uvenner — at man ikke maa lade dem lide ved Freden, som have sejret i Krigen, og at Tyrkerne maa have samme Ret som andre Folkeslag til at afvise fremmede Magters Indblanding i deres Lands indre Forhold. De glemme nemlig, at det kun var ved at love de Kristne Ligestilling og retfærdig Styrelse, Tyrkiet under Krimkrigen fik Vestmagternes Hjælp imod Rusland, og at det i Pariserfreden kun opnaaede Tilsagn om Integritet og Uafhængighed ved at stille sine kristne Undersaatter under de europæiske Stormagters fælles Beskyttelse. Men det er jo en Kjendsgjerning, at disse Løfter ikke ere blevne holdte i de hidtil forløbne 21 Aar, ligesaa lidt som de bleve holdte i de 17 Aar, der hengik efter deres første Kundgjørelse, nemlig 1839, da det gjaldt om at faa Europas Hjælp

imod den oprørske Vicekonge i Ægypten, Mehemed Ali. Stormagterne have derfor fuld Føje til at unddrage Sultanen den i sin Tid tilsagte Beskyttelse og til igjen at stille Tyrkiet udenfor Europa, eftersom han nægter dem de Garantier, som de alle tro at være fornødne, naar de skulle fæste Lid til hans nye Løfter.

Dette er ogsaa Hovedresultatet af Konferencen, at alle Stormagterne, England og Østerrig-Ungarn medregnede, trods deres oprindelige Mistro imod Rusland og deres Lyst til at nøjes med mindre Indrømmelser, ere blevne enige om et fælles Program, og at de efter deres fejlslagne Forsøg have besluttet at overlade Tyrkiet til dets Skæbne, hvis Rusland nu skulde faa Lyst til at tage sig af sine Stammefrænders og Trosfællers Sag. Kun hvis Rusland ligefrem strækker Haanden ud imod Konstantinopel eller søger at opnaa en større Landudvidelse — med andre Ord, kun hvis en almen-europæisk Interesse berøres af de mulige Krigstildragelser, tør man vente, at de andre Magter igjen ville udtræde af den Tilbageholdenhed, de nu have besluttet at indtage. Hvad der efter Konferencens Opløsning er foregaaet i Tyrkiet, skal just ikke gjøre Magterne mere velvillig stemte. Thi den Maade, hvorpaa Valgene til det nye Deputeretkammer foretoges, viser bedst, at det Hele kun er en Komedie, som opføres, ligesom ogsaa Valgordningen vil give Muselmændene fuldstændig Overvægt i Kammeret saavel som i det af Sultanen valgte Senat. Forfatningen omfatter jo ikke alene det europæiske Tyrki, i hvilket de Kristne udgjøre Folkets store Flertal, men ogsaa de asiatiske Lande, i hvilke de kun ere et lidet Mindretal; selv i de evropæiske Kredse synes Halvdelen af Repræsentanterne altid at skulle være Muselmænd, og endnu gunstigere vil Forholdet være for dem i Asien. Langtfra at sikre Gjennemførelsen af Reformer og retfærdige Love vil Forfatningen snarere blive en uoverstigelig Bom derfor, til hvilken

Sultanen som konstitutionel Hersker altid vil kunne henvise Stormagterne, hvis de ville klage over de Kristnes mislige Stilling.

Ligeledes har man allerede lært, at Forfatningen heller ikke giver mindste Sikkerhed for den Enkeltes personlige Frihed eller noget Værn imod Sultanens Vilkaarlighed. De Løfter, Forfatningen i saa Henseende indeholder, særlig for Embedsmændenes Vedkommende — at de ikke skulle fjærnes uden gyldig Grund — omstødes ved en tilsyneladende uskyldig Bestemmelse, hvorefter det forbeholdes Sultanen at landsforvise den, der formentlig truer Statens Sikkerhed. Denne Bestemmelse er første Gang brugt den 6te Februar imod Storviziren Midhad, der har været Sjælen i Regeringen lige siden Maj Maaned og Ophavsmanden baade til de tvende Sultanskifter (i Maj og i September) og til Tyrkiets nye Forfatning. Det er sket som Følge af en ussel Hofintrige og paa Grund af Sultanens Skinsyge imod hans overlegne og myndige Vizir; og man ser deraf, at Vilkaarligheden nu som før er Statsordningens sande Grundsten, og at det tyrkiske Systems største Skrøbelighed, at Alt er afhængigt af Tilfældighed, endnu er tilstede. Man kan saaledes godt finde baade retfærdige Kadier, der ville sikkre de Kristnes Ret imod Muselmænd, og dygtige Pachaer, under hvis Styrelse Landskaberne kunne trives, men hvor længe de blive i deres Stilling, afhænger alene af deres Overordnedes, altsaa tilsidst af Sultanens Tykke.

Hvad der nu vil ske, er aldeles uvist. Tyrkiet synes at være blevet ængsteligt for Følgerne af sit Afslag og ønsker at fornye det diplomatiske Samkvem med Stormagterne, ligesom det tilbyder Serbien og Montenegro gode Fredsvilkaar, det sidstnævnte Land endog en Havn; men om Freden kommer istand, véd man ikke, og Mange tro, at Rusland ikke deraf vil lade sig holde tilbage fra en Krig imod Tyrkiet, men kun venter, indtil dettes Kræf-

ter ere blevne udtømte ved den lange Krigstilstand. Og-saa hører man om nye Mishandlinger af de Kristne i Bosnien og om en stærk Gjæring paa Kreta, hvorhos baade Rumæniens og Grækenlands Holdning er meget tvetydig og vistnok vil blive paavirket af de fremtidige Tildragelser. Tyrkiet er derfor endnu langtfra kommet ud over de Farer, som true det, og vi staa maaske kun ved «Begyndelsen til Enden».

Frederik Paludan-Müller.

Er Dagens Morgenglands, Orions Lue,
som har sin Vinge over Jorden spændt,
og Strimerne paa Mælkevejens Bue,
de tusind Stjerners Brand i Natten tændt,
og Lyset i vor lave Julestue,
hvor Træet tindrede et kort Moment —
er det en Afglands, synlig her tilstede,
af Paradisets Lys og Juleglæde?

Ja Du, som troede fast, at alt skal klares
i andre Verdner over Sol og Sky,
at alt det Dunkle der skal aabenbares,
hvor Jord og Himle staar gjenfødt paany:
Nu paa de dybe Gaaders Ord Dig svares
i Harmoniers stjernestrøede By,
nu fandt tilfulde Du i hine Sfærer
det Lys, som stykkevis Din Digtning bærer.

Og Du, hvis Tonevæld os lod forkynde
et Skjønhedsrige med en vaarlig Glands,
og Du, hvis Rythmer bølged sig med Ynde,
som lyse Alfer i en vinget Dands:
Nu bredes her for Dig den sidste Hynde,
nu rækkes Dig den sidste Laurbærkrands,
mens i Dit Æreminde Saga fletter
uvisnelige Blade af Sonetter.

Igjennem hendes Røst vil Alma tale
med Tankens Rigdom, klædt i Støvets Ord,
og Psyke underskjøn med Amor dale
paa Tonestrømme gjennem Æthrens Flor
til Dandserinden i de fyldte Sale!
— Men Aandens Vinter klæder Bøgens Jord,
og Savnet hvisker dybt i Skovens Haller:
«Forbi er Efterhøsten, Bladet falder.»

Andr. D.

Solskyer.

Fra en Bygdelæge til en Ven.

Af Kristian Elster.

(Sluttet.)

VIII.

Hvorfor vilde hun efter denne Dag aldrig aabne en Bog mere? Hvorfor brød hun sig aldrig om, hvad der gik for sig i den store Verden «udenfor», som før havde fanget hendes Tanker og faaet hende til at længes og finde Bygden sort og tung? — Hun var ikke «oplagt», sagde hun selv. — Vilde hendes gamle Kjærlighed til Bygden og dens Liv igjen vaagne? Det lod ikke til det. Dog gik hun igjen oftere om hos Fattige, end hun i den senere Tid havde gjort, og hun arbejdede i Huset med fordoblet Flid. Hun var aldrig ledig; hun syntes ikke at trænge til Hvile; der var pludselig kommet en Arbejdstrang over hende, som hun blot syntes at kunne stille ved en Virksomhed, der begyndte før Daggry og ofte strakte sig langt ud over Natten.

Lige overfor Onkelen var ingen Forandring synlig uden maaske denne, at hun i end højere Grad end før undgik ham. Hvad hun havde hørt, havde altsaa blot ledet til, at Samlivet med ham faldt hende endnu tungere end før. Jeg havde tænkt, at det nu maaske var kommet til en Forklaring mellem dem. Men jeg tog fejl; Forholdet blev uforandret — blot syntes hun nu at sørge

og græmme sig over, hvad der før havde gjort hende bitter og harmfuld. Hun, som en Gang havde fundet det dejligt at leve, havde aabenbart tabt sit gode Humør og blev Dag for Dag mere bleg og mager. «Jeg begynder at blive gammel,» sagde hun spøgende, naar Nogen talte til hende om, hvor daarlig hun saa ud.

Et blev mig under alt dette klart: vi maatte, som Elina selv havde sagt, langt bort fra Bygden og de hjemlige Forhold, hun led under. En af mine Universitetsvenner havde oftere omtalt sin Hjembygd, en Indlandsegn østpaa som et Sted, hvor en Privatlæge vilde kunne faa rigelig Beskæftigelse. Dette randt mig nu i Sinde, og jeg besluttede at skrive til ham, efterat have talt med Elina derom.

For første Gang, siden jeg havde meddelt hende min Samtale med Vang, saa jeg igjen et Glimt af det gamle, lyse Udtryk i hendes Ansigt. Hun kastede det Arbejde, hun netop holdt paa med, sprang op, tog mine Hænder og sagde straalende, som om der var blevet hende forkyndt en stor og uventet Lykke: «Nej, vil du virkelig! Tusind Tak skal du have! Du maa vide, jeg har i den sidste Tid ikke tænkt paa Andet end dette: den, som kunde komme herfra! Her kunde jeg ikke holde det ud!»

Jeg skrev strax, men fik ikke Svar, før det led frem paa Sommeren. Svaret var imidlertid meget lovende, og samme Dag besluttede jeg at rejse, saasnart jeg havde endt de nødvendige Forberedelser.

Ved Midsommerstid var jeg færdig. Aftenen før min Afrejse sad Elina, mine Forældre, Holt og jeg sammen i vor Have, drak paa et heldigt Udfald af min Rejse og samtalte om forskjellige Bygdebegivenheder. Blandt disse var der en, som netop da beskjæftigede hele det lille Samfund.

I tidligere Dage havde jeg oftere set Elina sammen med Fogdens Datter, Hanna Strøm. Pludselig var denne

Omgang bleven afbrudt, uden at jeg ved hvorfor, men i den allersidste Tid havde jeg igjen set Fogeddatteren oppe hos Holt. Det var en slig liden Pige med halvt nedslagne Øjne, som man ikke desto mindre følte saa spejdende paa En. Hun syntes altid at være ifærd med at trække sig hen i en eller anden Krog for at skjule sig, og netop derfor blev man altid opmærksom paa hende. Hun talte en haard, for os fremmed Dialekt, og maaske lagde man af den Grund saa meget snarere Mærke til, at der var noget fint, jomfrueligt over hende, noget, der strax, man saa hende, fik En til at tænke paa Vaaren og de første Blomster. Alt hvad man fortalte om hende, stod imidlertid i Strid med det Indtryk, hun gjorde. Hun var netop en egensindig, haard og hensynsløs liden Pige, sagde man, og i Grunden hverken bly eller fin. Imidlertid maatte de fleste bekjende, «at hun ikke var god at blive klog paa.» Elina syntes mig at være indviet i Hemmeligheden; men hun var ikke af dem, der røbede Hemmeligheder. Denne Pige blev forlovet med en Student, en fjern Slægtning af Fogden, der havde kjendt hende, fra hun var Barn, og som plejede «tilbringe alle sine Ferier» paa Fogedgaarden. Det var en opvakt Mand med udpræget videnskabelig Sans. Han var Naturkyndig, og naar han var hjemme om Sommeren, strejfede han Bygden rundt paa geologiske og botaniske Undersøgelser. Strax efterat han var bleven Kandidat, fik han en fordelagtig Plads ved en Skole; han kunde gifte sig, og det var bestemt, at Bryllupet skulde staa om Høsten. Da fik man pludselig høre, at Hanne havde hævet Forlovelsen og denne Begivenhed drøftedes nu af os som af hele Bygden.

Far fordømte hende ubetinget. Han holdt sig til, at hun havde givet sit Ord, og det skulde hun holde, hvad det end kostede. Mor havde Medynk med hende; for hende stod det som «en Forvildelse.» Jeg forsvarede hende det bedste, jeg kunde. — «Løfte? Hvilke Løfter

kan man give hinanden? Man holder af hinanden og siger det og tror, det vil vare evigt. Men er det afhængigt af Ens Vilje, om det vil ske, kan man love det? Eller er det dette, man lover, at man vil holde fast ved hinanden, selv om Kjærligheden dør? Hvad skal man da sige om den, der giver et saa letsindigt Løfte, om den, der tager imod en saadan Forpligtelse? At lægge Dølgsmaal paa, at der er foregaaet en saadan Forandring i Ens Følelser, er et utilladeligt Bedrag, at ønske Forbindelsen opretholdt, naar man ved, at de Følelser, som grundlagde den, ikke længer er tilstede, er saa usigelig pjaltet og uselt, at jeg ikke har Ord derfor. Den gjængse Opfatning af dette Forhold er bedrøvelig raa og overfladisk.»

Far og Mor var lige oprørte over denne «umoralske» Tankegang. De kunde slet ikke forstaa, at det umoralske er at holde ved, uagtet det, som giver Forbindelsen sin Skjønhed og Sandhed og garanterer dens Lykke, er forsvundet. «Det er virkelig en nydelig Lære, som giver enhver letsindig «Fugl» Lov til at indgaa Forbindelser i norr og sør og siden hæve dem —.» — «Min Lære giver slet ingen Lov til det. Det letsindige er at indgaa den Slags Forbindelser uden at prøve sig selv alvorligt, ikke at bryde dem, naar Ulykken engang er hændt. Eller for hvis Skyld skal Forbindelsen opretholdes? Kunde da nogen virkelig ønske den opretholdt af udvortes Hensyn? Kunde saadant føre til andet end Ulykke for begge Parter?»

Far rystede paa Hovedet. «Hvad siger du Holt? Er det ikke forfærdeligt?» — Holt sad og saa ned i Sanden, flyttede sig uroligt paa Bænken, og saa meget forlegen ud ved at skulle udtale sig i denne Sag. Endelig saa han op, smilte en Smule og sagde: «Jeg tror nok, Henrik har Ret.» Da han havde talt, vendte han hurtigt Hovedet og blev rød lige op over Tindingerne. — «Men Gudbevares — du ogsaa!» — «Det er sandelig heller

ikke sagt, at den, der saaledes engang har taget fejl af sine Følelser, derfor er et letsindigt Menneske. Det kan være Letsindighed, men det behøver langt fra at være det. Hun eller han kan meget godt være en dyb og trofast Natur og gjøre en Anden lykkelig.» —

Jeg henvendte disse Ord til Holt som min Kampfælle; men det lod ikke til, at han var saa vis paa, at denne Sats holdt Stik. Han sad og tegnede med en vis tvivlende Mine Figurer i Sandet med en Kvist og svarede nølende: «Jeg ved — ikke — om — om det vilde være — være raadeligt for Alle at — at — være den Anden.» — Saa kastede han Kvisten, rejste sig hurtigt, satte sin Hat tilrette mod Solen, stak Hænderne i Lommerne paa sin Kavaj og saa paa Far, som om han vilde sige: dette bliver mig noget vel varmt, skal vi ikke se lidt paa Jorden? — «Hvad mener De?» (Jeg kom aldrig til at sige «du» til ham, uagtet han fra jeg var Gut af havde «duttet» mig.) Han saa op i Luften og sagde blot: «Ja, jeg ved ikke —.» — Mor sagde: «Jeg forstaar godt, hvad Holt mener.» Og saa fortalte hun en Historie, som skulde oplyse Sagen. Han havde kjendt en ældre Mand, der havde giftet sig med en Pige, der havde været forlovet før. Han kunde aldrig glemme hendes Fortid. I de uskyldigste Ting saa han et Tegn paa, at hendes gamle Følelser vaagnede. Han gik altid med en Mistanke om, at hun sammenlignede ham med den Mand, hun før havde været forlovet med, og at han maatte falde igjennem ved denne Prøve. Han var en Mand med et ungdomsfriskt Sind, men han blev gammel under den daglige, rugende Grublen over disse Tanker, og forbitrede saaledes sin Hustrus Liv, at hun virkelig begyndte at længes efter sin Ungdoms første Drøm og at ældes i sin Længsel, som han i sin Tvivl. — «Nej, det er ikke Alle, som kan være den Anden.» — Holt nikkede; Mor havde illustreret hans Tanker.

Elina havde ikke deltaget i denne Samtale. Hun sad lidt borte fra os Andre, plukkede nu og da Blade af en halvvissen Rosenbusk, som stod i Nærheden, og saa ud over Fjorden.

Da Holt og Far var gaaet ned igjennem Haven og Mor ind i Huset, vendte Elina sig om mod mig og spurgte med alle Tegn paa indre Oprør: «Du kan da umuligt mene, hvad du nys sagde?»

Hun var som sagt i Vinterens Løb bleven bleg og mager, men først i dette Øjeblik lagde jeg Mærke til, hvor stor Forandringen var. De røde Kinder vare jo indfaldne, Læberne vare blodløse og tynde, og Øjnene vare blevne store, og havde faaet et saart og brændende Udtryk. Jeg glemte at svare, saa overvældende virkede dette Syn paa mig. Hun blev ved: «Du kan da umuligt tro, at ikke alt skulde kunne blive godt, naar man vil?» — «Jo, det tror jeg. Her hjælper ikke den sikreste Vilje.» — «Men,» indvendte hun med en næsten febrilsk Iver, «naar nu den Anden aldrig faar det at vide, naar en nu gjør alt —.» — Jeg gik hen til hende: «Sig mig, tror du, at du kunde leve et helt Liv med mig uden at mærke, at du ikke var mere for mig end hvilkensomhelst anden, hvem jeg nærer Agtelse og Venskab for?» — Hun saa usikkert paa mig, men slog derpaa Øjnene ned og og bed sig i Læben. «Og naar det saa engang gik op for dig, at jeg havde gaaet og bedraget dig saaledes Dag ud og Dag ind, og at i Grunden intet af alt det, du havde følt for mig, var blevet besvaret, ja, at det som havde været din største Glæde, havde været mig til usigelig Pine — vilde du saa kunne tilgive, at jeg med velberaad Hu havde draget Dig ned i en saadan Ulykke? — Nej, heller en sund Sorg, hvor tung den end kan være, end en saa syg Lykke.»

Hun svarede ikke; men den Haand, jeg tog, brændte og skalv. — «Men hvorfor tager du dette saa tungt?»

spurgte jeg. «Har du sagt eller gjort noget ligeoverfor Hanne Strøm, som du angrer?» — «Hanne Strøm?» spurgte hun aandsfraværende og saa op. «Ja, hun siger som du,» føjede hun til. — «Aa, den som kunde dø fra al den Elendighed, vi volde os selv og Andre!» udbrød hun derpaa heftigt og rejste sig. — «Men Elina —.» — «Aa, naar du kunde se, — naar du vidste —.» Hun kom ikke længere; Far og Holt viste sig oppe i Havegangen, og hun satte sig igjen paa Bænken.

En Stund efter gik vi Alle ind i Huset. Jeg søgte oftere at blive alene med hende; men det forekom mig, som om hun selv undgik det, og vi kom saaledes ikke til at fortsætte Samtalen. Da Holt om Aftenen sagde Godnat, rejste ogsaa Elina sig. Jeg fulgte dem hjem. Da Elina gav mig Handen, sagde hun: «Jeg passer paa, naar du gaar ned til Dampbaaden i Morgen.»

Da jeg den følgende Dag kom forbi Holts Hus, saa jeg imidlertid intet til Elina. Jeg gik ind og traf Holt, der fortalte, at hun allerede var gaaet nedover til Dampskibsbryggen. Jeg sagde ham Farvel og ilte efter. Skibet laa allerede ved Bryggen og peb første Gang. Da Elina saa mig oppe i Vejen, kom hun mig hurtigt imøde. Hvor hun saa forgræmmet, træt og forvaaget ud. «Du kommer for sent,» sagte hun, tog min Arm og trak mig nedover. «Jeg mister al Rejselyst, naar jeg ser, hvor syg du ser ud.» — «Jeg er ikke syg — jeg fik blot ikke sovet inat,» svarede hun hastigt og paaskyndede sine Skridt. — Jeg standsede hende. «Elina, siden i Gaaraftes har jeg haft et Spørgsmaal paa Tungen, som du nu maa svare mig paa, før jeg rejser. Er det blot Forholdet til din Onkel, som pirrer dig, eller er der ogsaa noget andet?» — Det peb fra Skibet for anden Gang. — «Skynd dig, skynd dig!» raabte hun og vilde afsted. Hun var graableg, havde tørre Læber og et angst og spændt Udtryk i sine Øjne. — «Jeg opsætter

Rejsen,» sagde jeg. — «Nej, nej!» afbrød hun mig uroligt og saa sig om med et forvildet Blik, som om hun søgte Hjælp et eller andet Sted. — «Svar mig da —.» — «Aa, lad mig slippe,» bad hun; «spørg ikke — ikke nu — jeg skal — jeg kan ikke — jeg er saa —.» — Dampbaaden peb for tredje Gang. Jeg saa paa hende. Hendes Øje bønfaldt mig igjen saa brændende om ikke at spørge og at rejse, at der ikke kunde være noget Valg. Jeg tog mit Rejsetøj, gav hende Haanden og gik over Landgangsbroen. Landtougene løstes, Røgen slog tyk op af Røret, nogle Slag af Skruen og vi gled sagte ud fra Bryggen —. —

Jeg havde længtes efter at tiltræde denne Rejse. Efter hvad jeg havde oplevet i den sidste Tid, var Luften i Bygden bleven mig trykkende. Det var uendelig pinligt at se Elina lide under Forhold, jeg ikke kunde ændre. Jeg savnede desuden Arbejde og higede af hele min Sjæl efter at finde en Byggetomt for mit fremtidige Hjem.

Men nu da jeg stod paa Dækket og saa Skibet fjerne sig fra Bryggen, syntes det mig, som om jeg styrede maalløs og hjemløs ud i Verden. Rejsen syntes mig pludselig uden Øjemed, Skilsmissen uendelig, og det var, som om jeg lod Elina tilbage blandt fjendtlige Magter —. —

Saalænge jeg kunde øjne Bryggen, stod hun der endnu. Alle andre gik; men hun blev tilbage. Hun syntes mig saa uendelig ensom og forladt, der hun stod, og kanske endnu mere, fordi Bygden i dette Øjeblik var saa lys og sommerlig.

Paa hele Rejsen forfulgte denne Tanke mig: der er altsaa noget andet, noget, hun ikke har betroet dig, som nager hende. Hvad er det? Hvad er det, som kunde

blege disse friske Kinder, dræbe det frejdige Smil om Munden, og gjøre hendes aabne, klare Øjne sky og brændende?

Jeg grundede og gjettede, tabte Lysten til den hele Færd og længtes blot efter at komme tilbage for at faa at vide, hvad det var, der saaledes betog hende alt Livsmod og al Glæde i Tilværelsen.

Da jeg naaede Bygden, som skulde blive mit fremtidige Hjem, laa endnu denne Stemning trykkende over mig. Og Synet af denne Egn skulde ikke gjøre mig lettere om Hjertet. Det var en trang Dalrende med uendeligt triste Granaase paa begge Sider. Gaardene vare milevidt omgivne af disse sorte eller graa-grønne Skove, der altid synes at have Sorg; Udsigten var stængt af dem til alle Sider, og intetsteds oplivedes Landskabet af en susende Elv eller et blinkende Vand.

I Hovedsagen fandt jeg imidlertid Forholdene over al Forventning gunstige. Her var et stort Arbejdssted for en virksom Mand, derom kunde der ikke være Tvivl, og hvad der var det bedste: jeg kunde begynde strax.

Under disse Udsigter fik jeg nyt Mod. Hvad der saa end var i Vejen med Elina, et var vist: den eneste Lægedom for hende var at komme bort fra Bygden. Og her var Byggetomt, her kunde Huset strax rejses, vi vilde have et Hjem fjernt fra Bygden, hvor Livet nu var blevet hende saa tungt, og hvad havde det saa at sige, om Havet ikke vuggede under vore Vinduer og om ingen Sejler svævede i Horisonten.

Jeg skrev strax hjem til Elina og til mine Forældre om alt dette. Jeg underrettede dem tillige om, at mit Ophold, som Udsigterne nu stillede sig, maatte forlænges, og at jeg næppe kom hjem før sidst paa Høsten. Jeg bad dem tilsidst om at skrive mig jævnlig til.

Saaledes slog jeg mig da for det første til Ro i den fremmede Bygd. Jeg skrev til Elina hver Uge og for-

talte hende om Bygden og dens Folk og om alle mine Fremtidsplaner. Men der kom intet Svar. Uge efter Uge forløb, men hverken fra Elina eller mit Hjem hørte jeg et Ord. Det blev tilsidst utaaleligt. Jeg tænkte ogsaa paa at rejse de ikke faa Mil til den nærmeste Telegrafstation og der at afvente Svar paa et Telegram, — da der endelig kom et Brev fra Far. Han underrettede mig kortelig om, at Elina havde været syg i længere Tid, og tilføjede, at han troede, jeg gjorde bedst i at komme hjem, hvis det var muligt.

Det høstedes alt, da dette Brev kom; Dampskibene havde allerede sløjfet en Del af sine Rejser, og det var derfor først efter en lang trættende Rejse, at jeg endelig igjen dampede indover Fjorden.

Vi svingede om det sidste Næs, og der laa Bygden og Bryggen, hvor jeg havde set Elina staa og stirre ud efter Skibet, da jeg rejste.

Ingen af mine var dernede. Jeg ilede op over de kjendte Veje og stod snart udenfor Holts Hus. Da jeg saa det sidst, stod Træerne endnu med fuldt, friskt Løv, Rosenbuskene langs Husets hele Længde havde endnu staaet fulde af hvide og røde Roser, der duftede gjemmen alle Gange og Stier, og Blomsterbedene længere nede i Haven havde ligget som et broget Tæppe midt i det friske grønne til alle Sider. At Træernes Løv nu var blevet tyndt og gult, at Roserne længst var afblomstrede og at Blomsterbedene var visne, syntes mig i dette Øjeblik ikke at være en naturlig Følge af, at Høsten var kommen, men derimod at være fremkaldt af en tærende Sygdom, et nagende Mismod —. —

Jeg fløj opover Trappen og ind i Gangen. Der var dødsstille i Huset; jeg hørte blot mit eget hurtige Aande-

dræt og heftige Hjærteslag. Jeg gik ind i Stuen. Der var tomt. Jeg lagde Mærke til, at Blomsterpotterne var tørre, og at en Buket, der stod i Glas paa Bordet, var vissen. — Den maatte have staaet der i Uger uden at faa friskt Vand. Stuen saa ud, som om Befolkningen var udvandret, og som om alt siden var kommet i Forfald.

Jeg gik over Gangen og ind i Holts Kontor. Der var heller ingen. Jeg bankede paa Døren til hans Sovekammer — han laa paa Sengen i dyb Søvn. — Han foer op, da jeg aabnede Døren og raabte endnu halvt i Søvne: «Hvad staar paa?» — Da jeg ikke svarede, stirrede han sløvt paa mig en Stund, kjendte mig endelig, rejste sig og gav mig Haanden. «Er du kommen,» sagde han. — «Elina —?» spurgte jeg — det var, som om jeg skulde kvæles, før jeg fik Svaret. «Ja, her har været Sygdom, siden du rejste,» svarede han og strøg sig med Haanden over Ansigtet; «vi har alle vaaget lidt — det sidder endnu i mig:» — «Men — Elina — — er hun —?» Han saa paa mig: «Nej, du tager fejl, — hun stod det over.» —

Jeg havde nær skreget ud den Jubel, der med et fyldte mig efter den lange, forfærdelige Spænding. Jeg havde Lyst til at falde Holt om Halsen og kunde ikke forstaa, hvorledes han kunde meddele mig dette, som om det var den hverdagsligste Ting af Verden. Forstod han ikke, hvad han selv sagde: hun levede, havde staaet det over? Jeg syntes hele Bygden maatte blusse i en eneste stor Fest. — —

Men det var jo sandt, for ham og Bygden var dette intet Nyt, og han havde vaaget — ja, han maatte have vaaget meget, den trofaste Sjæl, saaledes som han saa ud.

«Du har ikke været hjemom?» spurgte han. — «Nej» — «Aa —» sagde han langtrukkent og saa lidt forlegent til Siden. — «Men er al Fare nu over?» —

«Ja —.» — «Er hun oppe —.» Han taug en Stund. — «Hun er rejst,» sagde han derpaa sagte og saa igjen usikkert til Siden. — «Rejst? — — — Rejst? — — —.» — Jeg forstaar ikke et Ord. — »Ja — hun vilde pludselig rejse — og —.» — «Rejse? Men hvorhen?» — «Til Bergen.» — «Til —?» — «Hun er hos min Søster. — Din Mor har vist Brev til dig,» skyndte han sig at tilføje, som for at blive fri for dette Spørgsmaal, der aabenbart gjorde ham forlegen. —

Han fulgte mig et Stykke nedover Vejen. Idet vi skiltes sagde han: «Jeg forstaar hende ikke — det kom saa pludselig; der maa være hændt hende noget særdeles — det er ikke mange Dage, siden vi endnu talte om hendes Liv. — Men det staar vist i Brevet, hvorfor hun endelig vilde afsted,» tilføjede han.

Jeg sagde ham Farvel og ilede hjemover. Mor stod paa Trappen, da jeg kom og saa ned over til Dampskibsbryggen. «Der er han,» raabte hun da hun fik Øje paa paa mig. «Kommer du endelig? Aa, hvor jeg har ventet —.» —

Vi gik ind i Stuen: jeg lagde Mærke til, at Mor fra Siden saa paa mig med et eget spørgende og sørgmodigt Blik. «Har du — har du været oppe hos Holt?» spurgte hun. — «Ja. Jeg ved det. Hun er rejst. — «Har du Brevet?» — Hun hentede det. Holt havde Ret: i Brevet stod, hvorfor hun var rejst.

«Det maa være forbi mellem os. Jeg kan ikke være for dig, hvad jeg skulde. Jeg har ikke turdet vente, til du kom. Jeg skammer mig saa for dig.»

— — — — — — — — — — — —

Jeg sad der og læste og læste de faa Linier op igjen og kunde ikke forstaa det. Det var, som om det, jeg havde læst, slet ikke vedkom mig.

Der var ganske stille i Stuen; jeg følte, at to deltagende Øjne hvilede paa mig, men jeg vovede ikke at

se op. Ingen af os talte. Det faldt saa uendelig tungt for os begge at sige det første Ord.

Endelig sagde Mor: «Hun var meget syg.» — Jeg bad hende fortælle. Den Dag, jeg drog, havde Elina uden andet Følge end en liden Gut rejst ud at sejle. De havde faaet Storm og Regn ude i Fjorden; men Elina havde ladet staa til trods Guttens Indvendinger, indtil han havde begyndt at græde og jamre sig, fordi de aldrig vilde komme hjem mere. Da havde hun endelig vendt og krydset indover til Bygden. Gjennemvaad og gjennemblæst var hun kommen hjem og fra den følgende Dag havde hun været syg, en Tid lang havde hun været uden Besindelse og i Fare. I den første Tid havde Alle været for optagne af hendes Sygdom til at tænke paa at skrive mig til; siden, da Elina kom til sig selv, havde hun ikke villet, at jeg skulde vide Noget om, at hun var syg, og da hun senere fik høre, at Far havde skrevet, og at jeg ventedes, kunde Ingen holde hende tilbage; hun vilde afsted, og da Dampbaaden kom, stod hun sejlefærdig paa Bryggen, uagtet det blot var nogle Dage siden hun havde forladt Sengen.

«Jeg forstod det jo allerede, da jeg vaagede hos hende, at der var noget i Vejen,» endte Mor, «og før hun rejste, sagde hun mig ogsaa, hvad der stod i Brevet.»

Jeg følte bedre Virkeligheden af, hvad der var hændt, da Mor havde fortalt. Jeg hørte en vidunderlig Musik klinge svagt og Søvindene bare vidt ud i det Fjerne — Livets dejlige Musik.

IX.

Nogle Dage efter stod jeg udenfor et lavt hvidt Hus i en af de mindre befærdede Gader i Bergen. Her skulde Holts Søster bo. Jeg ringede paa Klokken. Langt om

længe hørte jeg nogen komme ned over Trappen. Der blev imidlertid ikke lukket op; men en Kvinderøst spurgte: «Hvem er det?» — «En, der vil tale med Elina Holt.» — Skridt op af Trappen, Skridt ned af Trappen, Svar: Hun var ikke hjemme, hun var gaaen sig en Tur. — Hvor hun var gaaen hen, naar kom hun hjem? Det vidste man ikke.

Jeg fulgte en af Vejene langs Søen, en af de mindst befærdede; thi jeg var vis paa, at Elina søgte hen til Søen, og at hun ikke færdedes paa de store Kjøreveje. Jeg strejfede længe om derude og besteg alle nærliggende Højder, spejdende efter hendes kjendte Skikkelse. Det var den samme Natur som hjemme; men for mig havde den ikke længer det samme Aasyn. Disse graa, brede Fjelde saa paa mig med et dødt, slukt, ligegyldigt Blik, som de i Aartusindar havde seet paa henfarne Slægters Nød og Fortvivlelse, og som de kanske endnu i Aartusinder skulle se paa det samme Drama, der aldrig udspilles, saalænge der er Mennesker til. Havet, som rullede sagte under en fugtig Vind, var i dette Øjeblik for mig blot den store, kolde Begravelsesplads for de mange lyse Menneskehaab, der aarligvis sættes til derude. Og dog var dette den samme Natur, som jeg kjendte og elskede og som var indvævet i alle mine kjæreste Drømme og Oplevelser. Jeg fulgte en Sti, der bugtede sig mellem lyngbevoxede Hamre, gjennem smaa fugtige Dalfører med Olderkrat langs alle Bakker og satte mig tilsidst paa en fremspringende Fjeldknot, træt af at vanke om, træt af den øde Ørkenudsigt over den mørke Sø og de golde Fjeldsider, træt af at repetere den samme Tankerække, som uafbrudt havde forfulgt mig i de sidste Døgn. Jeg holdt paa at opgive min Søgen og at vende tilbage til Byen, da jeg noget længere ude og nærmere Søen blev var en Kvindeskikkelse, som det trods Afstanden ikke faldt mig vanskeligt at gjenkjende.

Det var Elina. Der sad hun, som jeg tusinde Gange havde set hende derhjemme, støttende Hovedet i Haanden og seende ud over Søen.

Da jeg nærmede mig, vendte hun langsomt Hovedet, men idet hun kjendte mig, foer hun op som en skræmt Fugl og gjorde en Bevægelse, som om hun vilde undfly. Men pludselig stansede hun og blev staaende uden at røre sig og uden at se sig om. Først da jeg var kommen tæt hen til hende og hilste «Godaften, Elina!», saa hun op og gjentog mekanisk: «Godaften». —

Hun var forandret! At hun maatte være medtaget af den lange Sygdom, vidste jeg jo, og bleg og mager var hun jo allerede, da jeg rejste. Men dette matte, næsten sløve Blik i hendes Øjne? Der var ikke blot noget sorgfuldt over hende, men ogsaa noget høstligt kunde jeg fristes til at sige — hun lignede de halvt afbladede, gulnende Buske, der stod i smaa Klynger langs Søen og ventede en lang, øde Vinter.

«Er du kommen?» sagde hun. «Jeg vidste du vilde rejse efter, og alligevel var jeg ikke i Stand til at vente. Jeg ved, det var fejgt, men jeg syntes ikke, jeg kunde holde det ud.»

Hun satte sig igjen, støttede atter Hovedet i Hænderne og saa en Stund udover Søen uden at tale. Jeg satte mig i Lyngen ved Siden af og ventede. Pludselig rettede hun sig op og begyndte i en heftig, harmfuld og selvbebrejdende Tone: «Jeg skulde aldrig være kommen, naar du læste om Aftenen; thi jeg tror det var det, som forvirrede mig. Jeg havde aldrig hørt noget saadant; jeg laa vaagen af det om Nætterne, og jeg ved ikke, hvad jeg vilde have givet for at være der, hvor Alt det foregik, som du læste og fortalte om. Jeg syntes, disse Læsestunder var den dejligste Tid, jeg havde levet. Men alligevel — jeg har i Grunden ikke Sind for saadant. Jeg er heller ikke opdragen til det. Jeg er jo

næsten et Bondebarn, det skulde jeg aldrig have glemt. Denne Læsning gjorde mig ikke godt. Jeg begyndte at synes, at alt derhjemme var saa smaat, saa uselt og dumt, og at alt derude var saa stort og smukt. Jeg blev ganske led og kjed af alle dem, jeg levede med til dagligdags; du var den eneste, som var anderledes, var som dem, jeg hørte du læste og fortalte om. Saaledes kom jeg da til at tro, at jeg holdt af dig som en Hustru skal holde af sin Husbond. Jeg løj ikke for dig, dengang, nej, det gjorde jeg ikkc. Jeg har tænkt over det siden, op og op igjen; jeg har grundet saaledes over det, at jeg tror, jeg er bleven stor af det. Jeg kunde ikke leve saaledes, som saa mange leve, uden at der er Noget eller Nogen, de rigtigt bryde sig om. Jeg syntes, det var saa dejligt, at jeg nu havde fundet En, som holdt af mig og som jeg kunde holde af for hele Livet, og jeg var saa vis paa, at du aldrig kunde have fundet Nogen, som vilde holde mere trofast ud med dig i godt og ondt. — — —

Men jeg skulde lære mig bedre at kjende og faa vide, hvor ynkelig jeg er, og hvilket ustadigt Sind jeg har. Jeg kom nu dog efter, at jeg ikke længer tænkte paa dig, som jeg skulde tænke paa dig, og jeg forstod ogsaa, at det havde været Tant med hele min Lyst og Længsel efter det, som laa udenfor Bygden. Det var du selv, som bragte mig til Besindelse. Jeg havde lige siden vi blev forlovede, forundret mig saa over, at du kunde blive der i Bygden. Jeg syntes, du maatte en Dag komme og fortælle mig, at du vilde ud i Verden, kjæmpe Side om Side med de bedste og vinde dig et Rige derude. Ja, det var dumt, barnagtigt af mig, men jeg kunde ikke lade være at tænke paa de gamle Fortællinger, du havde læst for mig, om hvordan alle, som duede noget, i gamle Dage, ikke havde Rast eller Ro, før de havde Skibe og Folk og kunde styre ud for at vinde Land og

Ære. Det kunde jeg forstaa. Jeg syntes vide med mig selv, at, havde jeg været Mand, da maatte jeg have gjort det samme. Og du syntes mig alt for god til at ligge derhjemme og blive som de andre, og jeg ventede og ventede paa, at du en Dag skulde sige: nu kan jeg ikke holde det ud længer her. Men saa sagde du netop, at der var nok at arbejde for overalt, og det var, som jeg havde været borte i uendelig lang Tid og nu først kom hjem og saa alt, som jeg før havde set det, kjendte alle og fik dem kjær som i gamle Dage. Thi jeg havde jo engang netop tænkt som du. Jeg forstod, hvor dum og forfængelig jeg havde været, og at jeg havde længtet efter noget, som vilde have gjort mig ulykkelig, om det var kommet. Men jeg forstod ogsaa med det samme, at jeg havde taget Fejl i noget, som det var værre at fare vild i, end dette.

Jeg vilde først intet sige. Jeg syntes alt maatte kunne blive, som det før havde været, naar jeg bare for Alvor vilde. Og jeg bad og græd og kjæmpede med mig selv, men intet, intet nyttede. Alligevel havde jeg besluttet, at du aldrig skulde faa noget at vide om, hvad jeg stred med; jeg syntes ikke, der kunde være noget galt i at skjule det. Men saa sagde du — Aftenen før du rejste, husker du, — at saadant kunde ikke skjules et helt Liv igjennem, at det var Bedrag at forsøge paa det, og at du aldrig vilde kunne tilgive det. Det var den tyngste Stund, jeg har oplevet. Aa, jeg ved ikke, hvad jeg skulde have baaret og taalt bare for at faa Lov til at tie. Jeg vilde heller ikke tro, at det var din Mening, og jeg syntes, der maatte ske noget, som fritog mig for at sige det. Saa bad jeg dig rejse — det var ikke ret af mig, jeg ved det; men det var, som om der da kunde komme en Forandring. Men i Grunden vidste jeg jo, du havde Ret, og at jeg aldrig vilde have tilgivet dig det, om du havde dulgt noget saadant for mig. —

Jeg kunde ikke gaa hjem, da du var rejst; jeg fik en Gut med mig og tog en Baad. Jeg ved ikke, hvad jeg vilde; jeg tror, jeg ønskede, der skulde komme en Storm over os og gjøre en Ende paa det Hele. Men saa begyndte Gutten at blive bange; jeg havde glemt ham. Kanske tænkte jeg ogsaa paa, at det var Synd, at det var at friste Gud — jeg ved det ikke; jeg var saa ude af mig selv, jeg syntes i Grunden, at det var det samme, hvad der hændte nu, da jeg havde oplevet noget saa skamfuldt som dette.»

Paa mere end et Punkt af denne selvanklagende Bekjendelse maatte hun bekjæmpe Graaden for at kunne fortsætte. Men ved det sidste Ord var det forbi med hendes Magt over sig selv — hun græd igjen paa denne bitre, angerfulde Maade, som jeg havde hørt engang før, og som jeg nu forstod bedre end dengang.

Jeg havde jo, da jeg kom til dette Møde vidst, at det intet vilde forandre, at alt var forbi, og alligevel følte jeg i dette Øjeblik, at jeg ikke ret havde hørt paa, at vi for Fremtiden skulde gaa hinanden forbi som Fremmede. Men nu, da jeg hørte hende selv sige det, forstod jeg det alt for godt. Jeg følte Ligkulden gjennem Tilværelsen. Jeg forekom mig pludselig som en Mand, der har set Livet gjennem et dejligt Drømmeslør, der med et rives itu. Alt hvad jeg havde fundet værd at leve for, alt hvad jeg nogensinde havde set eller anet af stort og skjønt, af Haab og Glæde, fjernt eller nært, var vejret hen med det samme. Bag det skuffende Luftflor, i hvilket alle disse vinkende Stjerner havde blinket, og som havde kastet al den Glans og Glød over Verden, laa der nu blot noget graat, koldt og uhjemligt — en sejg, ubevægelig Taage, i hvilken der færdes en Skare blege Skikkelser, der dukke frem — ingen ved hvorfra, — vaagne til Bevisthed for at ane en Tilværelse, som blot er til i deres egen Længsel, og for en vakker Dag at

skuffes, at famle videre i Taagen og tilsidst at forsvinde sporløst. Den varme, dejlige, brogede Verden, som vi ser i Lykkens Stunder — hvor var den bleven af? Jeg saa blot i dette kolde Taagehav et Vrag, der ligger og hugger mod haarde Klipper, længes efter at faa synke i Dybet og kan det dog ikke — —.

Aa, dengang troede jeg ikke, at en saadan Oplevelse kunde udholdes! — —

— — — — — — — — — — — —

Hun græd ikke mere, men sad med sænket Hoved og saa med et træt, haabløst Blik frem for sig. Omsider rejste hun sig, men blev staaende, som om hun ventede paa et Ord fra mig. Der var ogsaa et Spørgsmaal, som brændte mig paa Tungen, og som jeg nu, endelig fik frem: «Har du faaet en Anden kjær, Elina?» spurgte jeg.

Hun svarede ikke strax, og da hun vendte sig fra mig, kunde jeg heller ikke se Udtrykket i hendes Ansigt. Endelig svarede hun med et eget skarpt Tonefald: «Hvem mener du vilde tro mig efter denne Dag, og hvorledes kunde jeg tro mig selv?»

Hun blev endnu staaende, stadig med bortvendt Ansigt. Pludselig lød det i en blød, dæmpet, halvt frygtsom Tone, der stod i den skarpeste Modsætning til den haarde Klang, hendes Stemme havde haft, da hun svarede paa mit Spørgsmaal: «Kunde du nogensinde tilgive mig, hvad jeg har forvoldt dig?»

Tusinde dejlige Minder glimtede frem i min Erindring ved Lyden af denne Stemme, som jeg nu kanske hørte for sidste Gang.

«Hvor kan du spørge derom? Jeg forstaar nu altfor godt, hvor lidt jeg var og kunde være for dig — og desuden: Hvad kan du for, at — at — det ikke længer er, som det var?» —

«Jo, jeg burde kjende mig selv bedre. Men har jeg voldt dig Sorg, da ved jeg dog, at det, der er hændt,

heller ikke vil blive til nogen Lyst for mig i mine Dage —.»

«Det behøver du ikke at sige mig. Jeg ved nok, at vort Møde er blevet lige dyrt for dig som for mig.»

«Men du har intet at angre. En saadan som jeg kan ikke se et skikkeligt Menneske i Øjnene mere. Og var det ikke, fordi — ja, var det ikke —.»

Hun standsede, vendte sig hurtigt om til mig, saa mig aabent ind i Øjnene, tog min Haand og sagde: «Vi maa skilles, og det er bedst, det sker nu — der er jo ikke mere at tale om. Men først skal du dog vide, at om jeg end har skuffet dig — og skuffet mig selv, saa var dog de Dage, vi havde sammen, de bedste, jeg har levet og bedre end nogen, jeg efter denne Tid vil faa. — Farvel.» — —

Hun rejste sig hastigt og gik med ilsomme Skridt indover mod Byen. Hvor ofte jeg havde stirret efter denne ranke, lille, og dog stærke Skikkelse. Hvor vel jeg kjendte hendes raske, resolute Gang! Hun stod i dette Øjeblik saa livagtig for mig, saaledes som hun var, før den sidste Tids Sorg og Sygdom havde forandret hende. Jeg saa hendes graa, klare Øjne med den pludselige Overgang i Udtrykket fra det nøgternt-hverdagslige, det praktisk-forstandige i rolige Stunder til den dybe, lidenskabelige Glød i dem, naar hun blev bevæget. Jeg saa hendes brede, viljefaste Pande, som Haaret krusede sig saa blødt og smukt om, og den fine Mund, der stundom kunde have et saa friskt og tindrende Smil og til andre Tider igjen lukke sig saa haardt og koldt. Jeg hørte hendes høje, klingende Latter, der kunde faa En til at glemme, at der fandtes Sorg i Livet og den inderlige bævende Varme i hendes Stemme, naar hun talte om noget, der laa hendes Hjerte nært — —.

Det var det ubegribelige, at alt dette, som jo havde været mit, fra nu af skulde være mig fremmed. Jeg

skulde kanske møde hende, se hende, høre hendes Stemme, betages af den, føle Kjærligheden aande varmt gjennem mit Sind, og dog skulde jeg gjøre mig fortrolig med, at intet af alt dette længere tilhørte mig. Det vilde være som at komme tilbage til sit Hjem og finde det i fremmed Vold.

Hvorlænge jeg sad der i Lyngen, vèd jeg ikke. Jeg tænkte tilsidst ikke paa, hvad der var hændt. Jeg tænkte overhoved ikke. Jeg havde en Fornemmelse af uendelig Afmagt, Slaphed og Sløvhed, der saa igjen afløstes af en stikkende, angstfuld Smerte under Brystet — —. Jeg kastede mig ned i Lyngen, som om jeg kunde kvæle dette pinfulde Sug derinde; jeg lukkede Øjnene for ikke at se den Verden, som nu laa ørkentom for mig; jeg længtes efter at kunne bore mig ned i Jorden og slumre, slumre — —.

Nogle Dage efter laa igjen Bygden for mig. Ja var det den gamle, kjære Bygd, som, naar jeg var borte fra den, altid havde staaet for mig i Glans og Glød af kjære Minder og vinkende Haab, og som jeg aldrig havde set igjen, uden at tusinde varme, glade Tanker og Følelser, steg i mit Sind og hilsede jublende derind? —

Det var en Dag med graa Himmel og tung, død Luft, jeg saa den igjen. Det lugtede stærkt Høst af Jord og Træer. Alt syntes mig at bære et afskrækkende Præg af Ælde, Træthed, Tomhed og Ensomhed, alt syntes mig at lide af en Fornemmelse af Frost og ifærd med at stivne, og der syntes mig saa stille derinde som ved en Begravelse.

Jeg gik nu hjem. Det syntes mig saa uudholdeligt at møde kjendte Ansigter og at se alle hverdagslige Sysler gaa sin vante Gang. Jeg besøgte alle de Steder, vi

engang havde kaldt «vore». Jeg satte mig paa Bænkene, Stenene, hvor vi havde siddet, og saa paa Træerne, Elven, Søen. Jeg følte i Begyndelsen intet derved, det var, som om Evnen til at mindes var slukt i mig. Men pludselig vaagnede en enkelt Erindring og dermed den hele Skare af Minder. Jeg følte hendes kjære Arme om mig, hendes Kind mod min, det var, som om jeg fik det første Kys og som om hendes gode, trofaste Øjne igjen sagde: «du er min.» Alle disse smaa dejlige Ord, som blot Kjærligheden opfinder og giver sin betagende Magt, aandede igjen om mig, og al den Herlighed, en Stemme kan hviske om, naar Sindet er varmt af ømme Længsler, oplukkede sig atter for mig — —.

Det skumrede, da jeg endelig gik hjem. Med Tanken paa det nærværende sneg igjen den gamle Iskulde sig over mig, jeg gik igjen med i Livets store, endeløse Ligtog.

I Gangen, hvor jeg steg ned uden at have mødt nogen af mine, var der mørkt. Jeg vilde gaa op paa mit Værelse, men hørte noget røre sig i Mørket og standsede. Pludselig følte jeg to Arme om min Hals, og en hviskende Stemme spurgte: «Kan det ikke blive godt mere?» — «Nej.» —

Jeg gik op i min Stue. Maanen gik netop op over Fjeldranden og lyste med et svagt, blaaligt Skin over de næsten sorte Træer, og de graabrune Marker. Jeg satte mig ved Vinduet. Der stod mine Venner, de to Asketræer, afbladede og ventede resigneret Vinteren. Bygdens Huse laa som sorte, utydelige Klumper i dette matte Maaneskin, langt ude glimtede Søen, som en graahvid, glinsende Stribe. Jeg hørte Tærskeslag fra Laaven; de mindede om roligt Vinterliv med stille Aftner inden lukte Døre. Der var ingen Uro nogensteds, intet Tegn paa, at noget, der kunde bringe Sorg og Forstyrrelse, var hændt elle vilde hænde.

Jeg tænkte paa hin forjætningsfulde Aften, da jeg sad der ved Vinduet som nu og saa ud i den maanelyse Nat, anede en Fremtid fuld af straalende Lykke og fandt det «dejligt at leve». Men fremfor alt huskede jeg med pinlig Troskab den følgende Dags Morgen. Jeg huskede, at jeg blev blev vækket af Pigens «Godmorgen» og «glædelig Jul,» da hun bragte mig Kaffe. Jeg huskede de snedækte Træer udenfor Vinduet og Skjærene, som sad i dem, og Fjeldene i det Fjærne med deres solgule Snetoppe og de lette, krusede Skyer, der holdt Rast højt oppe i Luften. Alt hilste «glædelig Jul» ind til mig, og «glædelig Jul», hilste Far, der stak Hovedet ind fra Værelset ved Siden af. Jeg huskede, at Mor kom ind med den samme Hilsen, satte sig paa Sengkanten og fortalte mig om alle de Forandringer, der var sket i Huset, siden jeg sidst var hjemme. Og jeg mindtes, at jeg fandt alt, alt, hvad jeg saa og hørte, saa mærkeligt, saa forjætningsfuldt, og at jeg syntes, jeg aldrig før havde vidst, hvor meget jeg holdt af Huset og dets Mennesker, Bygden og dens Indvaanere, og hvor skjøn og fuld af eventyrlig Lykke Tilværelsen var — —.

X.

Mange, mange Aar er nu henrunden siden hin Aften, og jeg har aldrig set Bygden igjen. Jeg fik en Tid oftere Brev fra mine Forældre; siden blev de sjeldnere, og de indeholdt aldrig noget om Elina. Jeg vidste saaledes ikke engang, om hun var vendt tilbage til Onkelen, da jeg en Dag læste i en Avis under «Ulykke paa Søen»: «Under den sidste Storm i forgangen Uge indtraf der her i Egnen en Ulykke paa Søen, der vil vække Sorg i vide Kredse, idet Hr. Landhandler Holt paa Vejen fra Tingstedet . . . til sit Hjem kulsejlede og kom bort tilligemed

sin Broderdatter, der ledsagede ham. Hr. Sagfører Vang og en Gut, der ogsaa var med, bleve reddede. Landhandler Holt var bekjendt som en ualmindelig dygtig, retsindig og hjælpsom Mand, og saavel han som hans Broderdatter vil blive dybt savnet af de mange, de hjalp med Raad og Daad.»

Man maa have prøvet det for at forstaa, hvad det vil sige pludselig at faa sig en saadan Efterretning meddelt gjennem en i den konventionelle «Ulykkes-Stil» affattet Notits i en offentlig Avis.

Jeg skrev strax til Patrioten for at erfare noget nærmere, og Svaret lød:

«Højstærede!

Den sørgelige Hændelse, hvorom De skriver, tildrog sig under sidste Høstting. Jeg var rejst derud tilligemed Holt i Forretninger, og Elina fulgte med for at besøge Hanne Strøm, der nu er gift med den Mand derude, som for Tiden har Tingholdet. Da Holt havde endt sine Forretninger, vilde han hjemover. Det var Uvejr, og mange fraraadede ham at rejse. Men som De vil erindre, var han ikke let at overtale. Vi havde blot en Sexærings Baad og Holt, jeg og en halvvoxen Gut udgjorde hele Besætningen. Holt var altid en forvoven Sejler, og det forekom mig, at han blev dristigere med Aarene. Gutten var ogsaa en Vovehals og saa ligesaa lidt som Holt nogen Fare i at lægge ud.

Det var ret en uhyggelig Dag, der aldrig vil gaa mig af Minde. Sneslud, bløde Veje, koldt og raat. Et saadant Tingsted er under slige Omstændigheder ret egnet til at indgyde Mennesket Livslede. Alle Døre aabne, vaade Folk gaa ud og ind for at træffe denne eller hin, og drage Regnet eller Sludet og Sølen ind i alle Stuer. Overalt lugter der af Sø og Fisk. Ude i Vejene ser man en mørk, træg Masse af Tingfolk,

der bevæger sig fra og til Fjæren. Alle Folk har det travelt, man kan ikke faa vexlet et fornuftigt Ord med nogen, ligesaalidt som man kan finde en lun og fredet Krog, hvor ikke Trækvinden, Væden og Fiskelugten naar hen. — Holt var mer end almindelig rastløs og gik hele Dagen ud og ind. Endelig var han færdig, og Gutten bar Rejsetøjet ned i Baaden. Jeg rustede mig ligeledes og traf Holt i Gangen. «Hvor vil du hen?» sagde han. — «Hjem naturligvis,» svarer jeg. — «Snak. Du skal blive til imorgen; der er Plads paa Fogedbaaden baade til dig og Elina.» — «Jeg lader dig ikke rejse alene i dette Vejr,» siger jeg. — «Mange Tak skal du have; men jeg er brav tilaars nu, og kan nok gjøre denne Rejse uden Barnepige. Skydskarl har jeg faaet.» — «Vil du rejse idag, saa vil jeg ogsaa. Jeg skulde dog tro, jeg maa have min fri Vilje.» — «Du er bare i Vejen,» siger han barskt. Jeg fik ikke Tid til at svare; thi i det samme kommer ogsaa Elina rejseklædt ud i Gangen. Holt gjorde store Øjne. «Men jeg sagde dig jo, at jeg havde faaet Plads til dig i Fogedbaaden imorgen.» — «Jeg rejser idag,» svarede hun kort. — Holt betænkte sig og saa ud. — «Men — Vejret er ikke ganske trygt,» ytrede han usikkert. — «Jeg skal ikke være i Vejen,» sagde hun og begyndte at gaa nedover. Saa gjorde ikke Holt flere Indvendinger; men det var et eget Blik, han gav hende.

Vi sejlede altsaa. Flina sad i Skotten, Holt ved Roret paa bagerste Tofte, jeg i Midtrummet og Gutten forud. Det gik længe godt. Egentlig var der ingen overhængende Fare ved at lægge ud i dette Vejr, naar man havde en Høvedsmand som Holt. Men nogen Spøg var det jo heller ikke, og vi passede i Taushed vor Dont. Holt sad halvt vendt om mod Elina og talte sagte med hende. Jeg opfangede blot enkelte,

løsrevne Sætninger; men de bragte mig dog paa den Tanke: «de holde Opgjør,» de talede endelig ud om alt, hvad der har været mellem dem. Jeg hørte ham svare, at han var tilaars, og «at han aldrig kunde have troet eller haabet» — ja Resten forstod jeg ikke. Jeg hørte hende gjentage: «Du skulde aldrig, aldrig have skjult det,» og jeg tænkte: Han fortæller hende, hvor kjær hun i Grunden har været ham, og hvorfor han aldrig har ladet sig mærke dermed. Siden hørte jeg ham ogsaa tale om «Forlovelse», om noget han «ikke turde», og om «at være vis paa sig selv.» Og jeg hørte hende tydelig svare: «Nej, nu vilde du ikke have kunnet tro mig mere, og jeg selv heller ikke.» Men hvad de hermed sigtede til, ved jeg ikke. Jeg saa ogsaa at Holt oftere skiftede Farve, og at hans Haand holdt usikkert i Roret. Der var ogsaa noget aandsfraværende i Blikket; han saa slet ikke ud efter Bygerne. Pludselig ser jeg en Byge komme, det sortnede henover Søen, men Holt saa det ikke. Jeg raaber til ham, han tager sig hurtigt sammen og giver sine Ordrer, dennegang tidsnok. Dette hændte en Gang til. Jeg raaber til ham: «Nu sejler du forvovent, Holt.» — Han svarer ikke, men ser nu bedre efter en Stund. Vejret syntes imidlertid at ville bedage sig, Holt talte igjen sagte med Elina, og jeg faldt hen i mine egne Tanker og lagde ikke videre Mærke til Sejladsen. Da raaber pludselig Gutten: «Der kommer —!» — Men mere fik han ikke sagt; jeg hører en forfærdelig Sus, ser Masten gaa over, føler mig pludselig kold og vaad og er ved at kvæles, og saa hverken saa eller hørte jeg mere. Da jeg igjen kom til Besindelse, hang jeg med begge Hænder fast i den hvælvede Baad og følte en Haand tage mig i Kraven forat hjælpe mig op. Det var Holt, der allerede sad paa Hvælvet med den ene Arm om Elina, der ligbleg og

med lukkede Øjne lænede sig til ham. Gutten sad i Behold bag. «Hold dig godt fast,» sagde Holt, da han havde hjulpet mig op, og slap mig. Saaledes red vi paa Kjølen en Stund, spejdende efter Hjælp og bedende os Gud i Vold. Da synes mig, Holt begyndte at blive noget usikker der fremme, og af et Ord, der faldt, skjønner jeg, at han har ondt ved at holde baade sig selv og Elina fast. Jeg taler til ham derom; men han svarer blot: «Hav Øje med Gutten, hvis du kan.» — Jeg saa hen til ham over Skulderen — han sad som en Mand og spyttede Søvand. I det samme fik Baaden et Stød, det skyllede iskoldt over os, jeg hverken saa eller hørte en Stund, men holdt fast alt hvad jeg kunde. Da jeg igjen fik Øjnene klare var der ingen foran mig. Jeg skreg himmelhøjt udover Søen og mod Land, men det klang som et Barneraab i denne Torden af Vind og Bølger, og der var heller intet andet at se udenom end rygende Sø.

Det er en egen Ting at have oplevet saadant noget. Store Gud, det Minde kan intet udslette! Jeg siger Dem, man bliver gammel af det og mister Lysten til at leve.

Vi to, som var igjen, drev ind i et lunere Farvand; man saa os fra Land, og saaledes slap vi da fra det med Livet.

Hvad skal jeg videre sige? De kan selv tænke Dem, hvordan jeg var tilmode, da jeg gik op til Deres Forældre med det Budskab. Deres Mor sagde et Ord, som siden er falden mig paa Sinde: «Det var kanske det bedste,» sagde hun. Jeg vil betro Dem, at jeg selv har tænkt noget lignende. Det blev aldrig rigtig godt mellem de to. Jeg skulde kanske ikke omtale denne Sag —? Dog, De har saa indstændigt bedet mig om udførlige Meddelelser om dem begge. Ja, det er forunderligt, at de ikke ret kunne forsones

med hinanden. Hun var den varmeste, mest højhjærtede Kvinde, jeg har kjendt, og hvad Holt angaar — ja, han var min eneste Ven i Livet, trofast som faa, god at finde i Nøden. Det kom ikke til nogen Forklaring mellem dem, før det var for sent. — Dog var Forholdet langt bedre end i gamle Dage. De omgikkes venligt og var langt fra saa tavse mod hinanden. Men man kunde dog mærke, at der var noget, som ikke kunde læges. I hin forfærdelige Stund, da hun laa halvt livløs i hans Arme, hørte jeg et Ord, som jeg ikke har betroet Nogen, ikke engang Deres Forældre. Da Holt mærkede, at han ikke sad sikkert med hende, sagde han: «Elina, tag dig sammen — det gjælder Livet.» — «Lad mig fare,» sagde hun; «det er det samme, nu er det ikke tungt at dø.» — Hun talte maaske i Vildelse, men jeg har dog ogsaa tænkt, at hun forraadte et lønligt Ønske. — Og hun, som engang sagde: «Det er dejligt at leve!»

Om mig selv har jeg lidet at sige. Jeg lider meget af Frost. Der sidder mig ogsaa en Beklemmelse for Brystet, som jeg vist aldrig bliver kvit. Hvad skulde jeg ogsaa leve for? Huset deroppe er tomt; jeg kan ikke mere ty derind og finde to gode Mennesker. Hvad er Livet værd, naar Mennesket er blevet ensomt? Jeg vil gjøre Dem en Tilstaaelse. Det er en god Ting med de almene Ideer og Interesser. Men det er et forunderligt kjøligt Selskab, naar man bliver gammel. Rent ud: Naar man intet andet har at holde sig til i Livet, kan man føle sig saa fattig og forladt, at man gjerne gav sit Blod for et eneste Menneske at elske og elskes af. Dette er en Livserfaring jeg vil nedlægge i mit Testament.»

I alle de Breve, du har sendt mig i disse Aar, vendes der altid tilbage til dette Spørgsmaal: Hvorledes er det muligt, at jeg kan finde mig tilfredsstillet ved at leve i en Afdal, beskjæftiget med at kurere Dølerne for Skab? Hvor er den Opgave, som kan udfylde mit Liv? Hvor tager jeg overhovedet Brændet fra til at holde den gamle Ovn varm? Hvad forsoner mig med Livet? Længes jeg da ikke ud til den store, vide Verden, hvor der bor Mennesker, hvor der leves, øves Bedrifter, tænkes og digtes?

Du vil have Svaret i det, jeg her har fortalt dig. Jeg har erindret et af Elinas Ord: «Saa skal vi huske dem, som syge og sorgfulde ere». Se, har man først faaet Øje for dette og har man Vilje til at tage fat paa det Arbejde, som her bydes, da er Livet overalt rigt, forfærdeligt rigt paa store Opgaver; thi de syge og sorgfulde er en stor Familie, som intetsteds savnes. Jeg græmmer mig blot over, at min Vilje er saa svag, min Evne saa ringe.

Og hvor kommer Brændet fra? Nu, det er kanske ikke altid saa rigeligt tilstede, og Ovnen truer stundom med at blive kold. Min Skjæbne synes mig stundom som Solskyernes; de tændes og brænde en Stund i herlig Glød i Vest, men mister saa pludselig sin Solild og svæver graa og ensomme videre. Men alligevel: ogsaa jeg som vandt og tabte, har dog oplevet det, har dog et Øjeblik vidst, hvad Livet i sin største Herlighed kan være, har erfaret, at det er værd den Smerte, med hvilken vi betaler det.

Om jeg længes? Ja, men ikke efter den store Verden og dens bevægede Liv. Jeg har mine Illusioner. Jeg sidder stundom og stirrer mod Vest, hvor Ilden sluknede, og længes derhen, skjønt jeg ved, Solen er gaaet ned. Ja, jeg længes, jeg længes stundom efter den fjerne Vestbygd, som om al Livets Herlighed boede

der. Alt synes mig endnu den Dag idag fremmed her. Disse klare, tindrende kolde Vintre har intet tiltrækkende for mig. Disse tørre, solhede, duftløse Somre er ikke dem, jeg kjender og elsker. Jeg længes stundom, saa det suger for Brystet, saa mit Blod bliver feberhedt efter disse vestlige Egnes fugtige Luft og den dejlige sommerlige Duft af vaade Træer og vaadt Græs. Jeg længes efter vilde skummende Elve, efter fint friskgrønt Græs, efter sorte Furuskove, efter de smaa hvide Huse med Haver og de graa Stier inde i Dalene. Jeg længes efter høje Fjelde med Sne om Toppen, efter Lugten af Sø, efter Lyden og lange, svagt aandende Sommerbølger og efter Synet af vuggende Tang og gyngende Baade. Jeg længes efter sejlende Skuder, efter store Pakboder med Tønder, efter Tale om Sild og Sejlads. Jeg længes efter et trangt Himmelfelt og glødende Solfaldsfarver, ja, jeg tror endog jeg længes efter Hytternes Røglugt, de smaa Kirker og den gammeldags Salmesang. Ja, stundom kan jeg føle en brændende Tørst, en fortærende Higen efter blot en eneste Gang endnu at faa se, høre, leve og frydes i alt dette — og dog ved jeg, at det hele er en Illusion. Jeg længes efter en Stump Liv, som er jordet. Var jeg der, vilde jeg sidde som ved en Grav og synes, at alt, jeg længes til, var flyttet. Saa besinder jeg mig og mindes, at alt det jeg higer mod, ligger begravet i de kolde Dybder, som hedder Fortiden. Jeg ser igjen mod Vest og drømmer, at disse fjerne, rødmende Solskyer er udvandrede fra Landet, hvor Vaaren er evig, og at de sende mig en kort Hilsen fra den Herlighed, jeg savner, og som ikke dør.

Den norske Atlanterhavs-Expedition.

Af H. Mohn.

(Fortsat.)

Til at tage Vand op fra Dybet benyttedes en af Kaptajn Wille konstrueret Vandhenter. Karret, hvori Vandet opsamledes, har Aabninger i begge Ender. Under Nedfiringen staa disse aabne, saaledes at Vandet stadig strømmer gjennem Apparatet. Saasnart der hales op, begynde to Skruepropellere at paavirkes af Vandtrykket, saaledes at de dreje sig rundt og derved efterhaanden drive to Propper ind i Opsamlerkarrets Mundinger. Efter et vist Antal Omdrejninger blive Propellerne løse; en stærk Spiralfjer træder i Virksomhed og klemmer Propperne ind i Mundingerne og holder dem fast. Man har saaledes faaet indesluttet en Del Vand, 5 Potter, med alle de Gasarter som det monne indeholde. Vandhenteren fæstes paa Enden af Lodlinen og under den fastgjøres Loddet. Naar der er baade Vandhenter og Thermometer paa Linen, bliver der et Øjeblik en travl Virksomhed paa Loddebroen, idet Apparaterne komme op. Fysikeren har først Fordring paa at faa aflæst Thermometret og bringe det i Sikkerhed. Chemikeren kommer

da med en Gummislange og sit store Glas; Vandhenteren endevendes, Slangen sættes paa Kranen, denne aabnes, Glasset skylles med den første Del af det udløbende Vand og fyldes med Resten. Bundprøven eftersees og en af Matroserne faar det ofte lidet renslige Arbejde at skaffe den over i et Opbevaringsglas. Paa alle Prøver noteres Stationens Løbenummer.

Den 20de Juni toges det første Lodskud Kl. 4 om Eftermiddagen ude i den norske Rende paa 61½ Grads Bredde og omtrent 8 Mile fra Land. Dybden var 206 Favne, engelsk Maal, som er det, hvori Dybder almindelig maales paa Havet. Temperaturen ved Bunden var $5,_6{}^0$ Celsius. (Alle Temperaturangivelser i det følgende ere regnede i Celsius), medens den paa Overfladen var $10,_9{}^0$ i Luften 12^0. Den følgende Dag fortsattes Lodningen i en Linje mod Nordvest. Dybden var indtil om Eftermiddagen Kl. 3 omkring 220 Favne og Temperaturen ved Bunden $5,_9{}^0$. Ved det næste Lodskud var Dybden den samme, men Temperaturen var aftagen til 4½ Grad. Loddet kom op ganske rent, men tydelig skuret af Sten. Kl. 7 fandtes 288 Favne, Loddet skuret af Sten, ingen Bundprøve, men en Temperatur af kun $2,_2{}^0$. Tilsidst, Kl. 9½ Aften, fandtes Dybden 412 Favne, Bunden Ler og Temperaturen $1,_3$ Grad under Nul. Den norske Rende udmunder altsaa i Ishavsdybet. Her, 20 Mile i Nordvest for Stat, fandtes saaledes første Gang det formodede iskolde Vand i Dybet. En Temperaturrække toges, der viste, at Vandets Temperatur i 100 Favnes Dyb var $6,_9{}^0$, i 200 Favnes Dyb 4^0 og i 310 Favnes Dyb $0,_1{}^0$ Kulde. Det iskolde Vands Grændse var altsaa omtrent ved 300 Favnes Dyb, ligesom «Porcupine» Expeditionen fandt det længere i Sydvest i Færø-Shetland-Renden.

Efter at saaledes de fysiske Forhold vare bestemte

paa denne Station, begyndte Arbejderne for Undersøgelsen af Bundens Dyreliv. Til dette Øjemed benyttes forskjellige Fangstapparater, nemlig Skraben, Svaberne og Trawlnettet.

Fig. 3. Bundskraber med Svabere.

Skraben er en flad Pose, hvis Aabning dannes af en Jernramme med udadstaaende Læber, til hvilken Posen er fæstet. Posen gjøres af Kokostoug, lagt som Matte. Af Bundskraber havdes 3 Størrelser, med 4 Fods, 3 Fods og 2 1/2 Fods Bredde af Læberne. Fra Enderne af disse, Mundingerne, om man saa kunde kalde dem, gik Jernstænger, der forenedes i en Ring, i hvilken Skrabetouget fastgjordes. Naar Skraben, liggende med sin Flade paa Havbunden, føres langsomt henover denne, skumme Jernlæberne det øverste af Bundens Materiale og hvad deri og derpaa befinder sig af, og det glider ind i Posen, hvis Vægge ere saa tætte, at alle Slags Dyr holdes tilbage, men saa aabne, at Vandet kan rende ud igjennem dem. Langs Posens Bund fastgjøres en Jernstang, hvis Ender rage udenfor Posens Sider. Paa hver af dettes Ender fastgjøres et Par Svabere af heklet Hamp. Naar Svaberne føres hen over Havbunden, tage de med sig en Mængde forskjellige Dyr, der ligge paa denne, og som vikle sig saa fast ind i Svaberens Traade, at man maa bruge Sax for senere at faa dem ud. Svaberne er saaledes et udmærket Fangstapparat for visse Slags Dyr.

Trawl-Nettet er et Fiskenet, i Form af en spids Pose eller Kræmmerhus, med temmelig store Masker. I

Bunden indsættes en tættere Pose for at holde mindre Dyr inde, og i Enden en Svaber. Aabningen foran holdes udspændt enten derved, at dens Overkant er fæstet til en lang Bom, der hviler paa to Mejer et Par Fod høje, hvortil Siderne af Aabningen ere fæstese, og som kjøres hen over Havbunden (Bom-trawl) eller derved, at Siderne udspændes ved Hjælp af to Træstykker, Otere, der ved sin skraa Stilling i Vandet tvinge Trawlnettets Munding udad (Oter-Trawl). Nettets Bund hviler paa Havbunden,

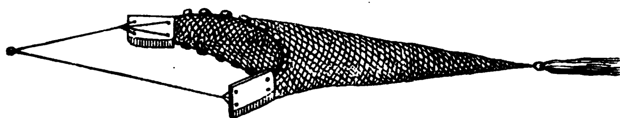

Fig: 4. Oter-Trawl.

og Aabningens Underkant er forsynet med Blystykker for at holdes nede mod denne. Medens Skraben maa bevæges langsomt hen over Havbunden og væsentlig opsamler hvad der ligger paa denne, maa Trawlnettet kjøres hurtigere og opfiske de Dyr, der holde sig i Vandet ved eller tæt over Havbunden. Trawlnettets Bund virker desuden som en Svaber.

For at opnaa den Bevægelse langs Havbunden, som er nødvendig for at Skrabe og Trawl skal fange jevnt og ikke hoppe, anbringer man paa Touget, der fører disse Apparater, et godt Stykke foran samme, ved store Dyb indtil nogle 100 Favne, større Vægter, der trykke Touget ned, saaledes at den Del af Touget, der ligger mellem Vægterne og Fangstapparatet, kommer til at trække i dette langs Havbunden. Fra Vægterne op til Fartøjet staar derimod Touget temmelig skraat. Skrabetouget er af Hamp, 2 Tommer i Omkreds i det yderste Parti nærmest Skraben, og 2½ Tomme i det øverste Parti paa store Dyb. Det udfires og hejses op gjennem en Blok, der hænger under Styrbords Storraanok i en Accumulator

med 30 Strenge. Ved Skrabning maa udfires mindst det dobbelte af den Touglængde, der svarer til Dybden.

Skrabetouget laa oprullet paa Fordækket. Naar Skrabning skulde foretages, førtes Enden af Touget agterover, gjennem Blokken i Accumulatoren og gjordes fast i Skraben, der hejsedes ud, firedes ned i Vandet, saa at den laa flad og derpaa gik man langsomt forover mod Vinden, idet der samtidig firedes paa Skrabetouget. Naar en passende Længde Toug var udfiret, sattes et Tværstykke af Træ fast paa, der hvor Vægterne skulde sidde. Videre firedes alt det Toug ud, fremdeles under langsom Fart, som ansaas fornødent, i en Ring, der kunde glide langs Touget til det paasatte Træstykke. Skibet laa nu stille, medens Lodder og Skrabe sank. Saasnart de kunde antages at have naaet Bund, lagdes Skrabetouget om Dampspillet, fastgjordes i dette og med langsom Fart forover droges Skraben eller Trawlnettet langs Bunden. Af Accumulatorens Bevægelser kunde man nu se, om Skraben satte sig fast. I saadanne Tilfælde maatte man fire paa Touget for atter at faa Skraben løs. Efter en Times Skrabning sattes Hejsemaskinen i Gang og Skraben haledes op. Idet Loddene nærmede sig Overfladen, var der altid en liden Spænding — har Skraben været i Bund? Et Lod fuldt omgivet af Mudder blev hilset med Glædesudraab. Naar saa endelig Skraben eller Trawlnettet kom op, hejsedes det forsigtig ind paa Agterdækket, hvor Zoologerne med sine Assistenter stode færdige med Glas og Pøse med Vand, for at optage de fundne Dyr, med Saxe for at frigjøre dem for Svabernes Traade, hvori de vare indviklede, med Sigter for at sigte Dyndet fra Havbunden. Med Maskinen pumpedes Vand til dette Behov fra Søen. Hele Agterdækket var fuldt af Vand og Mudder, hvori hele den zoologiske Afdeling stod i ivrigt Arbejde, i Søstøvler og Regnfrakker, pillende, klippende, vaskende, sigtende, med synlig Glæde

over den rige Fangst eller med Skuffelse over et tarveligt eller mislykket Kast.

En Skrabning paa større Dyb er et langvarigt Arbejde, hvortil Dagen gaar med. En Skrabe sendt ud om Formiddagen Kl. 9 til 10, til et Dyb af 1800 Favne, faar man hjem først om Aftenen Kl. 7.

Skraben, Svaberne og Trawlnettet bragte en rig Fangst op paa vor første Station med iskoldt Vand. Den 22de Juni lagdes Kursen ind imod Land, og der toges en Deel Lodskud paa Romsdalsbankerne, samt arbejdedes med Trawlnettet. Den 23de Juni gik Expeditionen ned til Christianssund, hvor den i Løbet af de følgende Dage fuldførte sin Udrustning for Arbejderne paa den kommende Rejse til Færøerne og Island.

Den 27de Juni sejlede Expeditionen fra Christianssund. Under Skrabningen den følgende Dag paa Storeggen, en bekjendt Fiskebanke, 10 Mil af Land, stod Skraben flere Gange fast. Da den kom op, viste den sig tildels beskadiget, og store Stene laa inde i Posen. Ved Lodning fandtes derpaa, at Skraben var bleven trukket fra et Dyb af 237 Favne opover en Skraaning til 90 Favnes Dyb paa det saakaldte Fjørtoftsnæs. Om Natten styredes videre vestover, og den næste Morgen viste Loddet en Dybde af 396 Favne, Thermometret ÷ 0,6°. Vi vare altsaa atter i «det kolde Strøg». Med voxende Dybder og noget tiltagende Kuldegrader ved Bunden arbejdedes vestover de følgende Dage, indtil den 1ste Juli om Eftermiddagen Vejret begyndte at antage et truende Udseende og Søen blev saa høj, at Arbejderne med Dybsapparaterne indstilledes. Den 4de Juli loddedes med Baillie-Maskinen 1080 Favne, den 5te erholdtes en ufuldkommen Temperaturrække, den 6te var Søen svær og en Braadsø gjorde en Del Skade paa Fordækket. Da Vejret den 7de bedredes, sattes Kurs for Thorshavn, hvorhen Expeditionen ankom den 8de om Eftermiddagen.

Vedvarende stormende Vejr opholdt os her en hel Uge. En Dag blæste det endog saa stærkt, at der maatte fyres under Kjedlerne; Vindens Hastighed var over 20 Meter i Sekundet. Himmelen var stadig overtrukken, og der faldt jevnlig Regn, saa at magnetiske Observationer ikke kunde blive udførte i Land. I Thorshavn blev den lidte Skade repareret og Bundskraberne fik paasat nye og hensigtsmæssigere Læber. Excursioner gjordes med Baad til Naalsøen med dens rige Mineralforekomster og interessante Huledannelser, og med Fartøjet til Vestmannahavn paa Vestsiden af Strømø. For Expeditionens Medlemmer blev Opholdet i Thorshavn gjort saa behageligt som muligt ved den personlige Velvilje, som blev dem vist af Byens Autoriteter.

Færøerne bestaa for det meste af en Bergart, der kaldes Dolerit og er af vulkansk Oprindelse. Denne Bergart ses at udbrede sig i Lag, det ene ovenpaa det andet, adskilte ved Afsatser, eller som de kaldes, Hammere, der giver den hele Formation et Udseende af store Trappetrin. Disse Lag ligge nu paa mange Steder svagt skraanende. Man antager at de ere brudte frem paa Havbunden og senere ere løftede over denne. Mellem Doleritlagene ligger mangesteds tyndere Lag af en blødere Bergart, saakaldet Tuf. Denne er vulkansk Aske, der senere er hærdet og tildels omdannet i sit Stof. Paa Suderø, den sydligste af Færøernes større Øer, findes ogsaa Lag af Kul, udbredte paa lignende Maade. Paa mange Steder rejser Fjeldvæggene sig lodret op af Havet, indtil en Højde af over 2000 Fod. Lige over for Thorshavn ligger Naals-Øen. I Bergarten er her overalt talrige smaa og større hule Rum, Blærerum, der for en Del eller ganske ere udfyldte med Mineralier, henhørende til de vandholdige Silikater eller Zeolither. En Hule paa Øens Vestside er især bekjendt for sin Rigdom paa disse. Den 12te Juli foretoges en Tur til Naalsøen. Til denne

havde Amtmand Finsen stillet til vor Disposition en med 12 raske, i Potitivagtens nette Sømandsuniform klædte Færinger bemandet Baad, med hvilken vi bleve afhentede af Overlærer Bergh, der viste os den Venlighed at ledsage os og vejlede os med sit Kjendskab til Stedet. Da vi toge ud, var Søen ganske stille og Vejret roligt, og da vi kom ud paa Naalsøfjorden, faldt lidt Regn, men vi ankom dog under heldige Omstændigheder til Fjeldet nedenfor Zeolithhulen. Her var som altid, nogen Dønning, og for at komme paa Land, maatte vi ty til vore flinke Færingers Hjælp. Baadens Stevn blev vendt mod et lavere Fremspring paa Berget, og et Par af Folkene sprang med den dem ejendommelige Lethed op paa dette. Medens nu Baaden holdtes paa Aarerne, gik Passagererne en for en forud, lod sig gribe af de paa Land staaende Folk i det Øjeblik, at Søen løftede Baaden, og blev af dem videre løftet op til den næste Brink, hvor man tilsidst fik sit eget Fodfæste. Herfra til Hulen var kun nogle faa Skridt. Den var temmelig lang, ganske aaben mod den Side, som vender mod Søen, ikke meget dyb og svagt skraanende indad og langs Søen. Her gjordes nu en rig Høst af Zeolither; men Tiden var knap, og vi maatte indskrænke vor Søgen. Den inderste Væg af Hulen er Tuf, dens Tag er Øens almindelige Bergart, den af de zeolithfyldte Blærerum gjennemsatte Dolerit. I Bunden fandtes rullede Stene og Sand. Alt dette tyder paa, at Hulen er dannet ved Havets Virkning og senere løftet over dette. Exempler paa saadanne Huledannelser i Havets Niveau ser man overalt paa Færøerne. De udgjøre et af de mest fremtrædende Træk ved Øernes Natur. Hvor et Tuflag, ved Lagenes Heldning, støder til Søen, angribes det af Bølgeslaget, der smuldrer det op, medens den over og under staaende faste Dolerit bliver upaavirket. Har Brændingen saaledes først faaet et Hul at virke paa, arbejder den med en Kraft, som traadte frem

for baade Øje og Øre paa mange Steder. Bølgen, som løftes ind i Hulen, piskes her til Skum, idet den slaar med et bedøvende Drøn mod Hulens Væg og Tag, og søndermaler lidt efter lidt det lidet modstandskraftige Tuflag.

Idet vi maatte lade det blive et fromt Ønske, at kunne tilbringe en hel Dag med Studiet af Zeolithhulen, indskibede vi os igjen paa lignende Maade, som vi kom iland. Nu havde der rejst sig en frisk sydlig Brise, og med denne sejlede vi nordover langs Naalsøens Vestside, beundrende den lange Rad af Huler, som her hele Vejen betegne Havets Verk, indtil vi landede ved det smalle Eid, ved hvilket Kirken ligger. Her gik vi atter i Land, og vandrede det korte Stykke Vej over til Naalsøens mod det aabne Hav vendende Østside. Her var Atlanterhavsbrændingens og Atlanterhavsstormenes Virkninger anderledes storslagne end paa Vestsiden. Overalt bratte Bergvægge, tildels udover hængende, truende med at styrte ned over sit af Havet udgravne Underlag. Oppe paa Marken, 50 Fod over Havet, laa strøet langt indover Stene, større og mindre, kastede op af Østenstormens Magt. Længere henne var, heldigt for den søgende Mineralog, nylig et stort Stykke Berg raset ud i Søen. Det derved blottede Fjeld skaffede os en rig Høst af smukke og store Zeolither. Da vi tiltraadte Tilbagerejsen, blæste det allerede en Kuling af Søndenvind, og Taagen havde lagt sit vanlige Slør over Alting. Vi skulde da tvers over Fjorden, og vor Høvedsmand satte Sejl. Vi fik en skjøn Lejlighed til at se Færingernes Færdighed i at behandle Baad. Et Par Gange tog vi en Skvæt ind i Læ, og Manden, som sad med Skjødet i Haanden, fik en Skrabe af Høvedsmanden, fordi han ikke firede raskt nok paa det. Det var meget ligt Sejlads med Nordlandsbaad. Da vi naaede den anden Side af Fjorden havde vi et Stykke at ro op til Thors-

havn. Det gik smaat, men sikkert fremad mod Kulingen og Søen. Færingerne bruge Aarer med meget smalle Blade, meget smallere end nogetsteds i Norge. Deres Aaretag blive derfor hurtigere, end vi ere vante til, men det er nok muligt, at deres Aarer ere hensigtsmæssige i Søgang. De bruge, ligesom hos os paa Vestkysten, ikke runde Aarer, men med Lapper paa, og et Slags Kjeiper, saa at de ikke vende Aaren, naar den er over Vandet. De smalle Aareblade give da mindre Vindfang. Med denne Skyds kom vi da vel fornøjede med Dagens Udbytte ombord i vort gode Skib.

Den 16de Juli om Eftermiddagen sejlede Expeditionen fra Thorshavn østover med gunstig Vind. Den følgende Morgen toges et Lodskud paa 148 Favne og om Formiddagen var vi atter ude i «det kolde Strøg» i 690 Favnes Dyb. Kulingen tiltog nu saaledes, at der ikke kunde skrabes. Kursen lagdes nordover og om Aftenen fik vi et Lodskud paa 204 Favne med en Temperatur af kun 0,6° ved Bunden. Dette var i Nordost for Færøerne, 20 Mil fra Land. Den følgende Dag var Vejret bedre, Der styredes mod Nordvest og om Morgenen toges et Lodskud paa 1215 Favne, Temperatur ÷ 1,6°, i Nord Nordost for Færøerne, 18 Mile af Land. Kl. 10 Formiddagen udfiredes Skraben og den kom hjem Kl. 6 Eftermiddag. I Skraben laa et Stykke Tuf af samme Slags som den paa Færøerne. Derpaa toges en Temperaturrække, som viste 0 Grader i 400 Favnes Dyb. Kl. 9 Aften udfiredes Trawlnettet, og det kom hjem om Morgenen Kl. 6 den 19de. Nu styredes vestover; efter Middag fandtes Bund paa 697 Favne med iskoldt Vand. Vinden og Søen tiltog nu igen og gav os en 4de Storm. Den 20de fik vi atter et Lodskud paa 264 Favne med Temperaturrække, der viste, at her, paa Østsiden af Færø-Island-Flakket, hade Indflydelsen af Atlanterhavets varme Vand begyndt at gjøre sig gjældende. Mod stiv

Kuling og svært Hav arbejdedes vestover; den 21de om Middagen fik vi atter et Lodskud paa 529 Favne, ret i Syd for Islands Østside, med Temperaturrække, der var i fuld Overensstemmelse med de tidligere af Lieutenant Müller paa «Jon Sigurdson» fundne Forhold. Den næste Morgen fik vi Island i Sigte, da vi kom nærmere klarede det af, saa at Myrdalsjøkulen og Eyafjallajøkulen viste sig temmelig tydelig og helt til Tops, men kun kort var Glæden ogsaa denne Gang. Neppe havde vi faaet se Vestmannaøerne forud i det Fjerne, før end Barometret begyndte at falde med en ildevarslende Hurtighed, Modvinden og Søen at voxe og Taagen at lægge sig over Hav og Land. Vor Drøm om at naa Reykjavik den næste Dag gik som saamange af vore andre Drømme paa denne Tur om de herlige Ting, vi skulde opleve, naar Vejret blev smukt, ikke i Opfyldelse; thi da vi vare tvers af Vestmanøerne besluttede Chefen at gaa ned i Læ af disse for der at ride Stormen af i smulere Vand. Den ene efter den anden af Vestmanøernes fantastisk formede Klipper saa vi da dukke frem af Taagesløret og atter forsvinde bag dette, indtil vi kom ind paa Reden paa Heimaey, hvor Huse og Fartøjer i Havnen viste os vor Stoppeplads. Nogen videre Ankerplads var her just ikke, ialfald ikke i noget sværere Vejr, men Øen gav dog Ly mod Søgangen og lod os smage Nydelsen af smult Vand efter en Uges uafladelig Slingring.

Vestmanna-Øerne opholdt Expeditionen lige til den 26de Juli; thi saa længe stod Stormen og den svære Søgang paa, først fra Sydvest, senere fra Nordvest. Den 24de blæste det især voldsomt. Da Ankeret ikke vilde holde i Bunden, fyredes op under Kjedlerne, Ankeret heves op og Fartøjet holdtes i Læ af Land paa den Maade, at man lod det drive med Vinden tvers en Kvartmil eller saa fra Land, gik saa med Damp den samme Kvartmil op mod Land, lod Fartøjet atter drive og saa

videre, en Manøvre der den Dag blev udført mindst 8 Gange. Da der selv paa Bugten hvor vi laa rejste sig adskillig Sø, var den 24de Juli just ikke blandt de behageligste Dage. Den 23de og 25de tillod Vejret os at gaa i Land, og disse Dage bleve derfor delvis benyttede til Excursioner.

Vestmanna-Øerne viste sig, som man ogsaa af Gunlaugssons Kart ser, at være fuldstændig vulkanske. Man finder der ældre vulkanske Dannelser, som Palagonittuf, i den saakaldte Herjulfsdal, en fuldstændig Halvcirkel omgiven af næsten lodrette Vægge, og med flad Bund, dels yngre, saasom Trapgange, og den regelmæssige Askekegle Helgafell, der løfter sig til en Højde af 440 Fod over Havet paa Heimaøens Østside. Paa Toppen af Helgafell er en Indsænkning, hvis Midte ligger 40 Fod under den omgivende Volds nordvestre, men 80 Fod under dens sydøstre Kam, der er det højeste Punkt. Hele Keglen bestaar af løse Sten og Grus, dens Fod dannes af Lavamarker, der paa flere Steder indeslutte store Huler, hvori man kan stige ned gjennem smaa Huller i Overfladen. En Lava med graa Grundmasse og glasglindsende indesluttede Krystaller stod paa enkelte Steder frem; af denne fandtes ogsaa Blokke paa Helgafells øvre Kegle. Al vulkansk Virksomhed, har i den historiske Tid været forbi paa Vestmanna-Øerne, der allerede fra Islands allerførste Bebyggelse var kjendte og besøgte. Helgafells Eruptionskegle synes at være den vulkanske Virksomheds sidste, af Vind og Vejr og Sø endnu uforstyrrede Vidnesbyrd der paa Stedet

Om Morgenen den 26de Juli kunde endelig Expeditionen forlade Vestmanna-Øerne og ankom om Aftenen til Reykjavik. Paa Havnen laa den danske Orlogsskonnert «Fylla» samt en fransk Eskadre, bastaaende af Dampkorvetten «Dupleix» og Sejlbriggen «Beaumanoir», hvis Chefer, strax vi vare komne tilankers, sendte Officerer

ombord forat komplimentere vor Chef. Opholdet i Reykjavik blev ogsaa længere end paaregnet. Ugen løb ud, uden at det var muligt paa Grund af Storm og Søgang, at faa Kul og Vand ombord. De fleste af Expeditionens Deltagere foretog en Tur til Thingvalla — en Rejse, der er beskrevet saa ofte, at jeg ikke her skal trætte med Gjentagelser. Kun skal jeg som et klimatologisk Bidrag nævne, at Luftens Temperatur paa Thingvalla om Morgenen Kl. 9 den 28de Juli kun var 6⁰ og Vandet, vi brugte til vort Toilette, maalte 4⁰. Under alle disse mindre gunstige Omstændigheder fik Kaptajn Wille gjort fuldstændige magnetiske Iagttagelset i Reykjavik, der blandt andet viste, at den i Karterne antagne Misvisning var betydelig for stor. I den første Del af den følgende Uge indtoges Kul og Vand. Under Opholdet i Reykjavik blev der vist Expeditionens Medlemmer megen Opmærksomhed fra Indbyggernes Side. Den 3dje August om Aftenen forlod Expeditionen Reykjavik. Det var Planen, at man, naar man havde faaet undersøgt Strøget mellem Færøerne og Island, skulde lægge Vejen fra Reykjavik vestenom og nordenom Island. Men da den første Strækning paa Grund af de uheldige Vejrforhold, endnu kun var bleven undersøgt i dens sydlige Del, og Tiden nu var saa langt fremrykket, besluttedes at vende tilbage sønderom Island. Ved Midnat passeredes Skagi, og i Nord saas Snæfellsjøkulls Kegle mørk mod den lyse Himmel. Den næste Dag passeredes Vestmanna-Øerne ved Middag. Inde i Landet saas tydelig Thrihyrningur og Hekla. Om Aftenen var Vatnajøkulls høje Tinder det sidste, vi saa af Island.

Den følgende Dag, den 5te August, toges Lodskud søndenfor Islands Østkyst paa 844 Favne, med en Temperatur af $2{,}6^0$, altsaa atlantisk Vand. Fra dette Punkt udførtes en Række Lodskud med Temperaturmaalinger i en Linje mod Nordost, ved hvilken passeredes Ryggen, der

strækker sig fra Vatnajøkull til Færøerne, og Ishavsdybet med sine iskolde Vande sænkede sig mod Nord og Øst. Oppe paa Ryggen sendtes en Skrabe ned, men den ujevne Fjeldbund holdt Skrabetouget fast, saa at det efter mange Manøvres blev umuligt at faa det løst. Det maatte da sprænges — og Skraben med nogle hundrede Favne blev liggende paa Havbunden til Minde for kommende Tider om den norske Atlanterhavsexpedition.

Den 7de August afsluttedes den nordvestgaaende Række Lodskud paa næsten 66° nordlig Bredde og en 40 Mil østenfor Island. Dybden var her 1163 Favne, Temperaturen 0 Grader allerede i 200 Favnes Dyb og ved Bunden ÷ 1,4; vi vare allere komne langt ud i Ishavsdybet. Den store Skrabe sendtes ned og kom op næsten fyldt af Ler fra Bunden, men ikke med mange Dyr. Nu sattes Kursen østover mod Namsen. Den følgende Dag loddedes 1862 Favne, omtrent midtvejs mellem Island og Norge, det største Dyb, vi havde under hele Rejsen. Temperaturen ved Bunden var — 1⅔ Grad, og med 0 Grader i 400 Favnes Dyb. Trawlnettet sendtes ud, men kom op med kun ringe Fangst. Vejret var i disse Dage ingenlunde gunstigt. Søen gik høj og Taage med fint Regn var det herskende Vejrlig. Det var kun det større Kjendskab, man havde vundet til Skibet som Søfartøj, der tillod Officererne at arbejde med Dybvandsapparater under saadanne Forhold. Den vundne Erfaring førte imidlertid til, at man nu tør gjøre saadanne Arbejder i saagodtsom al den Slags Vejr, man kan vente at træffe om Sommeren, med mindre Dybden er overmaade stor. Den sidste Temperaturrække blev tagen under lidet indbydende Forhold. Trawlnettet var kommet op, Vinden og Søen tiltog, Fartøjet laa med Bougen mod Søen, holdt paa Plads ved Skruens Arbejde mod Vindens Magt. Naar Søerne kom, satte Bougen ned, saa at den imellem dyppede Bougsprydet i Søen og tog en liden Skvæt over.

Paa Dækket var alting vaadt af Regn. Men Temperaturrækken maatte vi have, før vi forlod Stedet. Der blev dog kortet noget af paa den, idet jeg indskrænkede mig til at faa bestemt det mest karakteristiske, nemlig den Dybde, i hvilken det iskolde Vand begynder, og Temperaturens Fordeling ovenfor dette Lag. Altsaa, da Trawlnettet var kommet hjem, brasedes Storraaen om, Lodlinen bragtes istand til Lodning, Vandhenter sattes paa, og en Række Thermometre. En tog Thermometrene og stillede deres Indexer med Magneten, en Anden gjorde dem fast til Lodlinen, en Tredje bragte dem ud fra Skibssiden. Ved Ophalingen, under hvilken Linen stod længere ud fra Loddebroen, end at den kunde række med Hænderne, stod en Mand og halede Thermometret ind til Loddebroen, det aflæstes i Hast, toges af Linjen, aflæstes paa ny til Kontrol og hængtes op paa Plads. Noteringen maatte gives ind i Nedgangstrappen, thi ude regnede det — alle stode i Oljeklæder og Sjøstøvler. Under Arbejdet, der dennegang blev gjort som Forsøg, maatte man være belavet paa, at Vejret skulde forværres og saaledes, at det maatte afbrydes eller Grejerne gaa istykker; det var derfor med en inderlig Følelse af Lettelse og med en god Fortrøstning for fremtidige Arbejders Held under lignende ugunstige Omstændigheder, at den hele Temperaturrække tilsidst efter en Times Arbejde afsluttedes. I de følgende Dage kom den vundne Erfaring vel til Nytte, thi Vejret blev ingenlunde bedre, men saavel Lodning som Temperaturrækker og Skrabning lykkedes fuldstændig. Den 9de August arbejdede vi os under svær Søgang og Vind langsomt østover. Dette var en af de Dage, da der ingen Arbejder blev udført paa Dybet. Vi havde det derfor noget mindre travlt og kunne faa Tid til at kaste et Øje paa nogle af de andre videnskabelige Arbejder, som udføres ombord. I Styggevejr er det, ved Siden af Beregninger, som kunne udføres, næsten kun de meteorologiske Observa-

tioner, der kunne gjøres, men disse, der gjælde Vejret specielt, udføres ogsaa til enhver Tid, uanset Vejret. Hver Time ser man vagthavende Styrmand pludselig forsvinde: han er nede i Arbejdssalonen, for at observere Barometret, som hænger der. Det er ikke grejt mangen Gang, naar der kommer svære Overhalinger, men en Sømand klarer alle saadanne. En liden Stund efter ser man ham stige op fra Banjerne med en i Skind indbunden Notisbog under Armen, det er Dagbogen for de meteorologiske Observationer. Han gaar forud, hvor der under Fokkeslaget, 20 Fod over Vandet hænger en firkantet, oventil og nedentil aaben, hvidmalet Trækasse, som han hurtigt firer ned til Dæks. Ligesaa hurtigt aabner han dens Dør, nok en Dør i et i Trækassen siddende Kobberhus med Jalousier og Tag, og efterser det i denne staaende «tørre» og «vaade» Thermometer. Dørene igjen, op med Kassen, notere i Bogen. Op paa Hytten til Kompasset. Notere Kurs og Fart efter sidste Logning. Et Blik op paa Røgen og Vimpelen over paa Søen, og han noterer Vindens Retning og Styrke. Saa kommer Vindmaaleren frem, et Robinsonsk Anemometer, med sine fire Halvkugler paa Korsarme, der gaa rundt. Paa det for Vinden mest udsatte Sted paa Hytten løfter han Vindmaaleren i Vejret, ser paa Talskiverne, tæller 30 Sekunder efter Uhr eller Timeglas, aflæser atter paa Talskiverne, noterer i Bogen. Hvormange? spørges i haardt Vejr strax fra en eller anden: Vindmaalerens Tal er altid interessante, man ser af dem om Kulingen voxer eller daler. Saa ser Iagttageren paa Himmelen og noter Skydækkets Art og Størrelse; Nedbøren som falder, Søgangens Retning og Størrelse endelig gaar han igjen forud, hejser op en Pøs Vand fra Havoverfladen, stikker et Thermometer ned i og tager Vandets Temperatur. Naar Arket for et Døgn ved Midnat er udskrevet, lægges det ind i Arbejdssalonen paa Bordet til Fysikeren, — der

næste Dag har det Arbejde at reducere alle de gjorte Observationer. Agterud ved Siden af de Ruller, hvorpaa Lodlinen er, staar et Thermometerhus, men det bruges ikke. Paa Toppen af dette hænger en Regnmaaler i Slingerbøjler. Ved Siden af er opstillet en Fordunstningsmaaler, i den svømmer et stort Kar, fyldt med Havvand, ogsaa i Slingerbøjler. I godt Vejr lader dette Apparat sig bruge, men i det i Sommer almindelig herskende urolige Vejr, slynges Vandet ud af Karrene: bedre Lykke næste Aar! Hermed have vi passeret den 9de August. Den 10de vare vi komne paa Pladsen for næste Station, og Vejret har bedret sig. Vi lodde, vi sætte ud Skrabe og Trawlnet, det ene bag det andet paa en Gang, som et Experiment, vi gaa og vente fra Kl. 11 Formiddag til Kl. 7 Aften, medens disse Apparater ere ude, og Officerer og Folk havt fuldt op af Arbejde med deres Manøvrering, vi faa Skraben op med god Fangst, men vort Trawlnet var uklart. Vi brase om agter og tage vor Temperaturrække — 0 Grader i 350 Favnes Dyb. Vi korte af paa Rækken, da Vind og Sø atter er voxet. Vi sejle atter østover, med god Fart hele Natten; men den næste Morgen var Vejret atter saaledes, at Fartøjet maatte lægges med Stævnen mod Søerne og saaledes blev vi liggende hele Dagen uden at kunne faa Dybsapparaterne ud. Kl. 11 om Formiddagen var Vindens Hastighed 21 Metre pr. Sekund. Om Natten sejlede vi atter nogle Timers Kurs, kom paa næste Station, tog Lodskud paa 600 Favne, fuldstændig Temperaturrække og satte ud Skraben med Trawlnettet bagefter, alt i en svær Søgang, hvori Fartøjet jevnlig lagde Sprydet i Vandet. Om Eftermiddagen haledes Skraben med Trawlnettet op. Skraben kom vel ombord, men ved et Uheld tog Skraben fat i det lange Trawlnet og viklede det om sig. Maskinen standsedes, Sejl sattes til og imidlertid lykkedes efter et Par Timers Arbejde under svær Søgang, medens Fartøjet

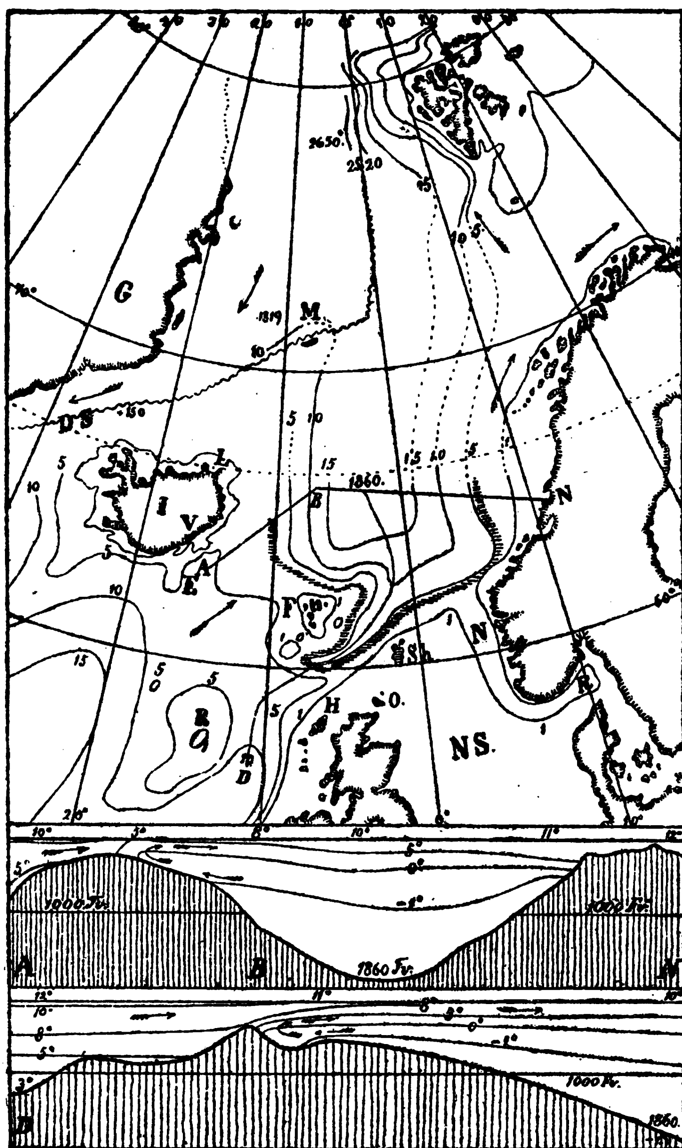
lensede for sine Sejl, at faa Trawlnettet skaaret fra Skruen, saaat denne igjen kunde sættes i Gang, og vi havde lige Kurs. Næste Dag maatte vi atter ligge stille. Solen vilde hele Formiddagen ikke vise sig, og vi trængte til en Højde for at faa vide, hvor nær vi vare Land. Endelig om Eftermiddagen, begyndte Solen at gløtte frem, først et Øjeblik utydelig, saa en Stund efter klar, med rene Render. Øjeblikkelig blev den observeret — væk var den igjen, men Højden havde vi og med den styredes trøstig ind mod Halten's Fyr, der skulde være ret forud. Ganske rigtig, om et Par Timer saas først Brækninger, derpaa Haltens Fyrtaarn ret forud, og om Aftenen laa vi fortøjede i Haltens Havn. Den følgende Dag sejlede Expeditionen til Namsos, hvor den forblev til den 20de August, medens forskjellige Udbedringsarbejder udførtes og magnetiske Observationer gjordes i Land. Namsos Borgere, ligesom Kristianssunds, gjorde alt for at gjøre Opholdet behageligt for Expeditionens Medlemmer. Med Ankomsten til Namsos begyndte en Periode af godt Vejr og varme Sommerdage, der var meget velgjørende ovenpaa Islands og Atlanterhavets kolde Vinde og taagesløredede Himmel.

Om Eftermiddagen den 20de Augnst sejlede Expeditionen fra Namsos. Om Aftenen begyndte en Række Lodninger med en Mils Mellemrum, der viste, med faa Afbrydelser, en flad Bund paa 120 til 150 Favnes Dyb og 7° Temperatur. Først den følgende Dags Aften, 25 Mil af Land, steg Dybden til 300 Favnes Dyb med 4°, og 380 med iskoldt Vand. Denne store Udstrækning af de norske Kystbanker var uventet. Den følgende Dag bestemtes Bankens Opgang 12 Mil længere Syd, og den 23de om Morgenen kom vi under Land ved Ona Fyr, hvor vi fik Lods og sejlede ind til Molde. Den 24de loddedes, toges Temperaturrække og trawledes i Romsdalsfjorden, hvorpaa Expeditionen sejlede til Aalesund.

Efter her om Aftenen at have været udsat for at drive paa Land i Havnen i en stærk Byge, sejlede Vøringen den 25de til Florø, hvorfra vi den følgende Dag Middag ankom til Bergen. Skibet blev her desarmeret og atter overleveret til sit Rederi. Expeditionens Medlemmer bleve indbudne til en Festmiddag af Byens Borgere, og skiltes i de følgende Dage, idet enhver drog hjem til sit.

Det videnskabelige Materiale, som paa denne Atlanterhavs-Expeditionens første Rejse er indsamlet, er uagtet de lidet gunstige Omstændigheder, under hvilke den den meste Tid arbejdede, ikke lidet. Der blev taget i det Hele henimod 100 Lodskud med Bundtemperatur og Bundprøver, 20 Temperaturrækker, ganske vel fordelte over den undersøgte Strækning, nogle og tyve Kast med Skrabe, Svabere eller Trawlnet, 17 Prøver af Vand fra Dybet, betydelige Samlinger af Dyr, fornemmelig fra Havbunden, en liden Plantesamling fra Vestmanna-Øerne, timevise meteorologiske Iagttagelser i Søen, Observationer over Havvandets Fordunstning, en Række Bestemmelser af Havvandets Vægtfylde i Overfladen, absolute Bestemmelser af Jordmagnetismens Retning og Størrelse i Bergen, Husø, Reykjavik og Namsos, geologiske Iagttagelser og Haandstykker fra Færøerne og Island med Vestmanna-Øerne. Bearbejdelsen af dette Materiale, der nu befinder sig i Deltagernes Hænder, vil tage ikke liden Tid, og det er derfor kun om den Gjenstand, som jeg selv hidtil har kunnet række at studere noget nøjere, nemlig Dybde- og Varme-Forholdene i Dybet, at jeg til Slutning kan meddele nogle Bemærkninger, hvortil hosstaaende Kort med Træsnit slutter sig.

Overgangen fra det store urolige Atlanterhav til den Del deraf som støder til det europæiske Ishav dannes af fire brede Aabninger, nemlig Nordsøen, begrændset mod Nord af Linien mellem Shetland og Norges Vestkyst, Færø-Shetland-Renden, Island-Færø-Flakket og Danmark-

G
M
DS
L
I
V
A
E
B
N
F
Sh
N
R
H
O.
NS.
D
1860.
1000 Fv.
1860 Fv.

Strædet mellem Grønland og Island. Nordsøen er et grundt Hav, navnlig i den sydlige Del. Dens nordligste Del ligger for største Delen over 100 Favnes Dyb, kun den norske Rende er 200 Favne dyb. Færø-Shetland-Renden er indtil 600 Favne dyb, men er lige i Nord for Hebriderne midt imellem disse og Færøerne gjennemsat af en Ryg, der stiger op til henimod 300 Favne under Overfladen. Denne Ryg synes dog ikke ganske at spærre over hele Dybet, thi medens den hænger sammen i Syd med Nordsøbanken, paa hvilken Shetland, Ørknøerne og Hebriderne ligge, og strækker sig, med liden Bredde, imod Nordvest, antyde Lodskuddene, at der mellem dens nordvestre Ende og den sydligste Færø-Banke er en dybere Rende, over 400 Favne dyb, gjennem hvilken Atlanterhavsdybet og Færø-Shetlandrenden hænge umiddelbart sammen. Færøerne ligge paa en stor Banke, der har sin største Udstrækning fra Sydvest mod Nordost, altsaa parallel med Færø-Shetland-Renden, hvis nordvestlige Væg den danner. Store Strækninger paa denne Banke naa ikke 100 Favnes Dyb. I dens Retning, forlænget mod Sydvest, ligger Rockall med sin isolerede Banke. Mellem Færøerne og det sydostlige Island ligger en sammenhængende Ryg, der rager op til mellem 200 og 300 Favne. Op imod Island skjærer Atlanterhavet sig ind i denne Ryg med en dyb og smal Bugt, hvor Loddet synker til over 800 Favne, men at Bugten ikke er et Sund, der skjærer gjennem Ryggen, vises af Temperaturforholdene: der er varmt Vand helt til Bunden i denne Bugt. Island er omgivet af Banker, der paa et Dyb af indtil 200 Favne strække sig langt ud fra Land paa Vest-, Nord- og Østsiden, medens de paa Sydsiden falde stærkt af mod Atlanterhavsdybet. I Danmark-Strædet gaar Islands Banken saa langt ud, at der midtvejs mellem Island og Grønland endnu ikke er naaet 150 Favne. Det er derfor ikke usandsynligt, at der mellem Island og Grøn-

land gaar en lignende Ryg, som mellem Færøerne og Island. Og i saa Fald vilde denne Ryg ligge lige i Forlængelsen af den sidste, og den hele Rygs opstaaende Tinder være Færøerne, Vatnajøkul, Hofsjøkul midt i Island, Jøklerne paa Islands nordvestre Halvø og Grønland. I samme Linje ligger paa den anden Kant Shetland. Naar man erindrer, at det Felt, hvorom her er Tale, er af vulkansk Oprindelse, og i flere andre Retninger, paa Island, aabenbarer Tilstedeværelsen af bestemte Spalteretninger, langsefter hvilken den vulkanske Virksomhed af forskjellig Art har yttret sig, saa bliver den Interesse, der knytter sig til Dybet mellem Island og Grønland, af en ligesaa stor Betydning for Geologien, som den er for Hydrografien. Mangen Gang har jeg derfor under min Syslen med disse Ting maatte beklage, at det ugunstige Vejr ikke tillod vor Expedition at gjøre Turen nordenom Island. Men det er at haabe, at det interessante Udbytte, som kan ventes ved en Undersøgelse her, vil give andre Stater, hvem det ligger nærmere, Opfordring til at foretage en saadan.

Fra Islands Sydvestkyst strækker sig en Ryg mod Sydvest langt ned i Atlanterhavet. Paa 60° Bredde er i denne Retning 750 Favne dybt, medens der vestenfor og østenfor findes Lodskud paa over 1500 Favne. Retningen af denne Ryg peger ganske i samme Streg som Heklas Vulkanrevne, hvis Retning ogsaa Islands Sydostkyst følger. Saa langt der findes Lodskud i Nordost for Island, 20 Mil af Land, naar Bunden endnu ikke 200 Favnes Dyb. I Øst for Langenæs er det først i 40 Miles Afstand, at Bunden falder af mod Ishavsdybet. Slutter jeg vore Dybdelinjer sammen med Lodskud fra den tyske Expedition til Øst-Grønland, saa fremgaar det, som overmaade sandsynligt, at der fra Islands Nordostside gaar en Ryg mod Nordost, paa hvis yderste Ende det hele vulkanske Felts højeste Rygværk, Beerenberg paa Jan

Mayen, ligger med bratte Styrtninger saavel over som under Vanden imod Nordost. Her tyder Retningen atter paa Heklalinjens. I Nordost for Jan Mayen er atter 1300 Favne dybt. — Blandt de af Professor Kjerulf paapegede Vulkanlinjer paa Island er en af de mest fremtrædende den, der gaa fra Nord mod Syd over Krafla, Leirhnuken, Myvatn, Askja og Øræfajøkull. Lige i Syd for denne sidste Vulkan danner Havbunden en Tunge, 20 Mil ligé i Syd ligger ude i Havet Elizabeth-Banken og i samme Retning helt nede paa den 59de Breddegrad rejser sig en undersøisk Tinde til 490 Favne, med Nabolodskud mod Nordvest paa 1036, mod Sydost paa 660 Favne.

Fra Østranden af den norske Rende ved Stat brede de norske Kystbanker sig langs Romsdalsbugten og videre nordover. Bankens Bredde er udenfor Romsdalen kun 10 Mile, her er den paa det smalleste. Fra dette Punkt gaar dens Yderrand mod Nord, medens Kysten aftager sig mod Nordost, og Banken breder sig saaledes ud indtil den udenfor Namdalen naar en Bredde af 25 Mile. Her standse vore Undersøgelser, men naar vi forbinde dem med de Lodskud, som de franske og især svenske Expeditioner til Spidsbergen have taget mellem Norge og dette Land, faa vi en Grændselinje for Bankerne udenfor Nordland, der gaar langt udenfor Lofotens Øgruppe, og som synes at skulle give dem den samme store Bredde nordenfor som de have nedenfor Namdalen.

Mellem Islands Østkyst, Island-Færø-Ryggen, Færøbanken, Nordsøbanken og Norges Kystbanke sænker Ishavsdybet sig, paa de fleste Steder temmelig brat, ned til en Dybde, der midtvejs mellem Island og Namdalen, ved den 66de Breddegrad, naar 1860 Favne. Fra dette Dyb er det, at Færø-Shetland-Renden skjærer sig ind mod Sydvest, og den norske Rende mod Syd. Ishavsdybets Udstrækning og Form mod Nord vil blive Gjenstand for

de følgende Aars Undersøgelser. Vi vide dog allerede fra de ovenfor nævnte Expeditioner, at det vedligeholder sin Karakter som et dybt, af bratte Banker begrændset Bækken helt op til Strøget nordenfor Spidsbergen. Og mellem Spidsbergen og Grønland synker Bunden til 2,650 Favne.

I den nordlige Del af Atlanterhavet er overalt varmt Vand. I Spanskesøen er f. Ex. paa et Dyb af 2,435 Favne en Temperatur af $2{,}_5{}^0$. Over hele Nordsøen, i de øverste 300 Favne af Færø-Shetland-Renden, over Island-Færø-Flakket og langs Vestsiden af Island flyder varmt Vand. Det samme er Tilfældet paa Norges Kystbanker, i dets Fjorde helt til Bunds, paa Banken mellem Norge og Spidsbergen og i den øverste Del af Havet mellem Norge, Færøerne og Island. I Ishavsdybet er derimod iskoldt Vand. Dettes Grændse mod det varme Vand ligger 20 Mil i Øst for Island paa et Dyb af 200 Favne, i Nord for Færøerne neppe mere end 10 Mil fra Land paa et Dyb af 360 Favne omtrent, udenfor Romsdalskysten 10 Mil fra Land paa et Dyb af 400 Favne og udenfor Namdalen 25 Mil fra Land paa 350 Favnes Dyb, Paa 66 Graders Bredde midt imellem Island og Nordland findes Grændsen ved 400 Favnes Dyb. Søndenfor Færøbanken i Vest og Romsdalsbanken i Øst trækker Ishavsbækkenet sig sammen og fortsættes mod Sydvest i Færø-Shetland-Renden, hvor Grændsen for det iskolde Vand ligger paa 300 Favnes Dyb og hvor det rækker frem helt til den ovenfor omtalte Tverryg, der for største Delen spærrer Renden mod Sydvest. Men her løfter det iskolde Vand sig til 290 Favne i Aabningen mellem Ryggen og Færøbanken. Det koldeste Vand i Ishavsdybet findes paa det største Dyb; paa 1860 Favne er Temperaturen ÷ 1⅔ Grad.

Iagttagelser af Strømmen i Havets Overflade have vist, at det varme Vand fra Atlanterhavet bevæger sig

mod Nordost mellem Island og Nordsøen og langs Norges Kyst, og tilfører saaledes det europæiske Ishav en stor Varmemængde. Man skulde nu vente, at det iskolde Vand paa Dybet som en Modstrøm vilde strømme mod Sydvest og udbrede sig langs Atlanterhavets Bund. Men dette er ikke Tilfældet, og Aarsagen se vi deri, at der mellem Island og Nordsøens Banke ligger hele Vejen Tverrygge, der ere saa høje, at de spærre for det iskolde Vand fra Nordost, medens de tillade den varme Strøm fra Sydvest at løbe over. At det iskolde Vand i Dybet imidlertid virkelig har en Bevægelse mod Sydvest, antydes ved den Kjendsgjerning, at dets noget dybere liggende Lag, de hvis Varmegrad er en Grad under Nul, løfte sig op paa alle Banker, der gjøre Hindring mod en Bevægelse sydover og vestover, tildels betydelig, hele 400 til 500 Favne højere end ude i det store Bækkens Midte. I denne findes 1 Grads Kulde i 900 Favnes Dyb, medens den samme Kuldegrad paa Namdalsbanken ligger paa 430, paa Romsdalsbanken paa 460, i Mundingen af den norske Rende paa 360, paa Shetlandsbanken paa 340, midt i Færø-Shetland-Renden paa 490, paa Nordsiden af Færøkanken paa 500—600, paa Islands Østbanke paa 570 Favne. Strømforholdene synes derfor at være saaledes: Det øverste varme Vandlag, flyder fra Atlanterhavet mod Nordost over alle de undersøiske Rygge. De dybeste iskolde Vandlag flyde langs Bunden af Ishavsbækkenet mod Syd eller Sydvest; de øverste iskolde Vandlag rives derimod med af den varme Strøm mod Nordost. Paa Nordostsiden af Ryggene sker Overgangen i Bevægelse: de dybere Vandlag løfte sig i Vejret og tages med tilbage til Ishavet af den varme Strøms Underflade, der opvarmer dem til en højere Varmegrad end den, de havde paa Dybet, fra — 1° til 0. De Temperaturtversnit, jeg har kunnet konstruere efter Observationerne, staa i Overensstemmelse med denne Anskuelse. De vise nemlig, at

alle Dybets Isothermer fra Atlanterhavssiden, hvor de ligge dybt, ved Toppen af Ryggene pludselig løfte sig til en meget ringere Afstand fra Overfladen, og denne beholde de paa Ishavssiden, idet de saaledes give under sig Rum for en Kilde af iskoldt Vand, der trænger frem langs Bunden, opover dennes Skraaning, men med sin Ende ikke naar op over Ryggenes Kant.

Den store varme Strøm, som Atlanterhavet sender ind til Ishavet mellem Island og Nordsøen, vilde ikke kunne flyde stadig, dersom den ikke havde et ligesaa stadigt Afløb. Vi have set, at dette Afløb ikke finder Sted i Dybet langs Havbunden. Det kan heller ikke finde Sted ved Vandets Fordunstning, thi vistnok er, at dømme efter de Iagttagelser, som jeg fik paa Expeditionen, Fordunstningen paa Havet meget større end Nedbørden, men paa Kysterne er det modsatte Tilfældet, og det fordunstede Vand tilføres igjen Havet gjennem Nedbøren og Elvene. Det varme Atlanterhavsvand, der føres højt op i Ishavet og her efterhaanden afkjøles af Is og Nattekulde, har saaledes, saavidt jeg kan se, ingen anden Udvej end at flyde tilbage til Atlanterhavet som en iskold Overfladestrøm. En saadan er ogsaa noksom bekjendt i den isførende Polarstrøm, der fra Egnene nordenom Spidsbergen sætter sydover langs Grønlands Østkyst. Med dennes iskolde Vande hænger det iskolde Vand i Ishavsdybet sammen som dets Kilde: det iskolde Vands Grændse opad løfter sig mod Nordvest og naar Havfladen paa den Linje mellem Danmark-Strædet, Jan Mayen og det nordlige Spidsbergen, hvor Nul Grader iagttages i Havets Overflade. I den Grønland nærmest liggende Del af Danmark-Strædet og om Vaaren i enkelte Aar, naar Isen naar Islands Nordkyst i hele Strædets Bredde, løber Polarstrømmen ud af Ishavet. For at faa en Forestilling om dens Dybde, Hastighed og Varmeforhold, er saaledes Undersøgelsen af dette Strøg af særdeles Vigtighed. For-

holdene paa Grunden mellem Atlanterhavets varme og Polarhavets kolde Strøm paa Strækningen ved Jan Mayen vil blive Gjenstand for Undersøgelse paa Atlanterhavs-expeditionens andet Togt.

Gjennem Baffinsbugt og Davisstrædet flyder ogsaa en Polarstrøm ned i Atlanterhavet og afkjøler Labradors og Nordamerikas Kyster, Ogsaa denne Strøm kan tjene til Afløb for de mellem Island og Nordsøen indstrømmende Vandmasser. Men det maa erindres, at det ikke er det hele Davisstræde, som Polarstrømmen fylder; thi i Strædets østlige Del findes helt til Bunds og saa langt op i Baffinsbugt som henimod Disco endnu varmt Vand i Dybet.

Bankerne udenfor Norges Kyst, der med en i det Store nogenlunde jevn Dybde strækker sig milevidt ud fra Landet, løfte sin Overflade saa højt, at det iskolde Vand ikke naar op over dem nogetsteds. Først, hvor Bankens Skraaning begynder, have vi det iskolde Vand i Dybet. Bankerne tjene saaledes til at holde det iskolde Vand borte fra Landet, og deres store Bredde udenfor Nordland er i Samstemmighed med det nordlige Norges milde Klima. Men Bankernes Virkning gaar videre. Overalt hvor varmt Vand hviler over iskoldt Vand, se vi Isothermerne i dette trække sig tæt sammen, et Tegn paa den stærke afkjølende Virkning, som det iskolde Vand udøver opad. Men hvor det varme Vand flyder over en Landbund, en Banke, bevarer denne Vandet fra Afkjøling fra neden. Saaledes beskytte vore Banker Landet ved at bevare den varmegivende Strøms Varme. Og i vore Fjorde kommer, takket være Bankernes uafbrudte Krands, intet andet end varmt Vand, der saaledes udfylder dem til Bunds og ved sin Mængde virker som en stadig hed Ovn til at imodstaa den lange Vinternats Kuldemagt. Om Vinteren er Havets Overflade varmere end Luften, der saaledes stadig trækker Varmen fra denne, men Varmen

fornyes ligesaa stadig fra neden og ved Strømninger fra Syden. Om Sommeren vil paa Kysten Vandet vistnok afkjøle Luften noget, men langtfra saa stærkt, som om der i Nærheden og i Dybet var iskoldt Vand. En Kontrast til Norge danner her Færøerne med sin kolde Sommer, men Færøerne ere ogsaa omringede af iskoldt Vand i Dybet baade mod Nord, mod Øst og mod Syd, og Havets Overflade er som Følge deraf om Sommeren ikke varmere end ved Islands Vestkyst og udenfor Tromsø.

Til Kartet og Tversnittene.

a) Kartet:

NS. Nordsøen, Sh. Shetland, F. Færøerne, I. Island, G. Grønland, DS. Danmark-Stræde, NR. Norske Rende, H. Hebriderne, O. Orknøerne, R. Rockall, V. Vatnajøkull, L. Langenæs, M. Jan Mayen, E. Elizabeth Bank, N. Namdalen og S. Spidsbergen.

De med Tallene 1, 5, 10, 15, 20, 25, betegnede Linjer vise Dybder, i Hundreder af Favne. Altsaa: 1 = 100 Favne, 15 = 1500 Favne. Nogle enkelte Lodskud ere betegnede fuldt ud, Stedet angivet ved et Kors, Dybden i Favne.

Prikkede Linjer forbinde — paa Steder, hvorfra endnu ikke Iagttagelser haves — Dybdelinjerne, der ere trukne efter de virkelige Iagttagelser.

Den skyggede Linje angiver Grændsen for det iskolde Vand ved Havbunden, efter „Porcupine“ og Atlanterhavs-Expeditionens Iagttagelser.

Den hakkede Linje betegner det Strøg, hvor Grændsen mellem varmt og iskoldt Vand findes i Havoverfladen, i Gjennemsnit for Aaret.

Pilene betegne Strømmens Retning i de øvre Vandlag.

b) Tversnittene:

Maalestokken for Dybden er meget større end for Længden. Den sidste er større en Kartets.

Den øverste Linje er Havfladen, Den nederste betegner et

Dyb paa 2000 Favne. Under Havbunden er lagt Skygge til den nederste Linje.

De med Tal betegnede Linjer vise Temperaturens Fordeling i Dybet. Tallene vise Celsius-Grader. De over Havfladen satte Tal angive Havoverfladens Temperatur (om Sommeren).

Pilene betegne den antagne Retning af Strømmen.

Det første Tversnit gaar efter en paa Kartet angiven brækket Linje ABN., først fra Atlanterhavet over Island-Færø-Ryggen, derpaa over Ishavsdybet til Namdalen.

Det andet Tversnit gaar langs den krumme Linje D—1860, fra den fra Atlanterhavsdybet indgaaende Bugt mellem Rockall og Hebriderne, gjennem Færø-Shetland-Renden, til Lodskuddet 1860 Favne.

Foredrag

for unge Normænd fra Sagatun Højskole ved deres Besøg i Roskilde Domkirke den 2den Juni 1871.

Af J. Kornerup.

Mine Herrer!

Det Sted, hvorpaa vi staa, er et af de minderigeste, ikke alene i Danmark, men i hele Norden! Til den Kirke, hvis høje Buer løfte sig over vore Hoveder, knytte sig mangfoldige store Erindringer, og den selv staar som en sidste Rest af den Herlighed, der fordum omstraalede denne By, som éngang var Danmarks Hovedstad og i et langt Tidsrum af vor Middelalder Sædet for vore Konger og for Sjællands Biskopper.

Kristendommens tidligste Vugge paa Sjælland stod her ved Issefjorden. Allerede i det tiende Aarhundrede lod Kong Harald Blaatand en liden Trækirke opføre i Roskilde og indvie til den hellige Trefoldighed. Vi vide ikke, hvorledes denne Bygning har set ud; men rimeligvis har den kun været ringe i Udstrækning og har vel nærmest i sin Bygningsmaade lignet en af de mærkelige ældgamle Stavkirker, som endnu staa hist og her i afsides Dale i Deres Fædreland, Norge. Da Kong Harald var falden i Kampen mod Hedningerne, som Nogle fortælle, for Palnatokes Pil, førte hans Krigere Liget til Roskilde og jordede det i hin Kirke. «Han var», siger Knytlinga Saga, «den første danske Konge, som begroves i viet Jord». Ogsaa Kong Svend Tveskjæg, Englands Erobrer, kom til at hvile i Trækirken, og her fandt den bekjendte Begivenhed Sted, at den mægtige Kong Knud lod sin Svoger Ulf Jarl dræbe, og det var ogsaa her, at

Biskop Vilhelm af Roskilde forbød Kong Svend Estridsen Adgangen til Herrens Hus og satte ham i Kirkens Ban for en lignende Udaad. De store Bøder af Gods og Penge, som maatte ydes til Afsoning ved disse Lejligheder, gjorde det muligt at ombytte Trækirken med en ny Stenkirke, der blev prydet med skjønne Søjler. Det aar omtrent i Midten af det ellevte Aarhundrede, at Biskop Vilhelm med Kong Svends Hjælp lagde Grunden til denne Stenkirke; men det var forbeholdt Vilhelms Eftermand paa Bispestolen, Normanden Svend Norbagge, en begavet og berejst Mand, at fuldende og forskjønne denne Bygning med den hellige Kong Knuds Bistand.

Dog den Kirke, vi skue her, kan efter alle Kjendetegn ikke være hin, af Biskop Svend Norbagge i Slutningen af det ellevte Aarhundrede fuldendte Bygning. Det synes derimod, uagtet bestemte historiske Efterretninger savnes, som om Biskop Svends Kirke, der vel ikke heller har havt nogen stor Udstrækning, er bleven revet ned for at give Plads for den nuværende mægtige Kathredral. Da denne nyere Kirke rejstes, maa Benene af den ældre Kirkes Grundlæggere og Velgjørere, Harald Blaatand, Svend Estridsen og Biskop Vilhelm være blevne omhyggeligt opsamlede, flyttede og indmurede i Chorets Piller, hvor de nu hvile; thi denne Begravelsesmaade er aabenbart ikke den oprindelige og stemmer ikke heller med dan historiske Efterretning, ifølge hvilken Kong Svend og Biskop Vilhelm begroves Side om Side i Jorden i Choret.

Kaste vi nu Blikket omkring os paa denne Kirkes Mure, bemærke vi overalt Former, der ere det sikkreste Bevis for, at hvad vi her se for os, ikke kan være et Værk fra en saa fjern Old, som det ellevte Aarhundrede, men maa tilhøre en noget nyere Tid. De spidse, gothiske Buer, der næsten overalt møde Øjet i Kirkens Arkader, staa i en besyndig Modsætning til de runde, romanske Buer i alle Vinduerne — et sikkert Kjendemærke paa den saakaldte Overgangsstil, hvilken i Danmark saavelsom i det øvrige Norden intetsteds yttrer sig tidligere end omtrent ved Aaret 1200. De røde Mursten, hvoraf vor Domkirke er bygget, forekomme ikkeheller i Danmark før i sidste Halvdel af tolvte Aarhundrede. Før de kom i Brug byggede man Kirkerne af store hugne Sten.

Det ses af alle Tegn, at Domkirkens Chor og Tværskib er Bygningens ældste og først opførte Del. Spørger man nu om, naar dette Afsnit af Kirken da kan have staaet færdigt, træffer det sig saa heldigt, at den ældste Ligsten i hele Domkirken ligger tæt op til Tværskibets nordre Gavl, og da det jo neppe kan tænkes, at Nogen er bleven begravet her, førend dette Stykke af Bygningen stod færdigt, have vi jo her et Fingerpeg paa Tidspunktet, eftersom den under Stenen Begravede døde i Aaret 1206, eller, som Nogle mene, 1210. Det var Liget af en mærkelig Mand, der dengang nedsænkedes i Roskilde Domkirke; det var Danmarks ældste og fortjenstfuldeste Historieskriver, Saxo Grammaticus.

I den katholske Tid saa Domkirken noget anderledes ud end nu. Gulvet var frit, uden Stolestader, og paa alle Sidemure og paa mange Piller bemærkedes Altere for forskjellige Helgener. I Højchoret stod Højalteret, indviet til den hellige Pave Lucius, der var Kirkens særlige Beskytter. I dette Chor havde Biskoppen og Kannikerne deres Sæder, og her holdtes daglig Messe, under hvilken Skyer af Røgelse svævede op imod Hvælvingens Buer. Kirkens Farvendsmykning var i Slutningen af det trettende Aarhundrede væsentlig saaledes, som den nu er gjengiven med Troskab og Omhu ved den sidste store Istandsættelse. Det simple Materiale, Murstenen, fremtræder i alle bærende Led, der danne ligesom Bygningens Ribben; men fordum faldt Lyset dæmpet og malerisk ind paa de hvide Flader gjennem broget farvede Ruder.

I Aaret 1292 ramtes Domkirken af en svær Ildebrand; men den rejste sig atter ved vore Fædres fromme Iver. Mange og rige vare de Gaver, der strømmede ind, vel ogsaa hyppigt for at opnaa det i Middelalderen uskatterlige Gode, at komme til at hvile efter Døden indenfor disse hellige Mure. Blandt alle Gravene her i Kirken er dog ingen betydningsfuldere end Nordens store Dronning Margrethes. Da hun var død 1412, blev hendes Lig først begravet i Sorø Klosterkirke ved Siden af Faderen, Kong Valdemar Atterdag; men i Aaret 1416 lod Biskop Peder Jensen af Roskilde Liget med Magt bortføre fra Sorø, meget imod Munkenes Villie, og skrinlægge paa Hæderspladsen midt i Choret i Roskilde Domkirke. Til Magrethes Ære udvidedes og forskjønnedes

Kannikechoret 1420, fra hvilken Tid Munkestolene og det mærkelige Egetræs Panel med Snitværket stammer. Hendes Efterfølger paa Kongesædet, Erik af Pommern, lod et prægtigt Gravmæle rejse med Dronningens hvide Allabasterbillede, liggende udstrakt paa Kistens Laag. At allerede Margrethes Samtid har havt Øjet aabent for hendes mægtige Bedrift, synes vi at kunne se af disse Hædersbevisninger og af hin Strid om at eje hendes jordiske Levninger. Vi ville mindes, at det var hende, der i 1388 samlede Norge med Danmark i en Forening, der i mere end fire hundred Aar sammenknyttede de tvende Broderfolk — at det var hende, der i 1397 gjennemførte den store Tanke, at forene Nordens trende Lande til ét stort og mægtigt Rige.

I Aaret 1443 brændte igjen Kathedralen i Roskilde med sine Taarne, Klokker, malede Ruder og andre ydre Prydelser. Dog skaanedes flere mærkelige Sager inde i Kirken, navnlig det omtalte Panel med Snitværket over Kannikernes Sæder. Det varede imidlertid over tyve Aar, inden den rejste sig af sin Aske, saa at Biskop Oluf Mortensen kunde indvie den istandsatte Bygning i Aaret 1464. Denne Biskop, der med Iver havde virket for Domkirkens Istandsættelse, føjede et Kapel og to nye Vaabenhuse til Kirken. Men prægtigere og anseligere end disse fremtraadte paa Kirkens Sydside det paa Kong Christian den Førstes Foranstaltning opførte hellig tre Kongers Kapel, der ligeledes indviedes 1464. Christiern I og hans Dronning Dorothea jordedes i dette Kapel ved Domkirken, som fra nu af blev Hvilestedet for de fleste Konger af det oldenborgske Hus. Roskilde Domkirke var saaledes i et langt Tidsrum, lige til 1814 ogsaa Norges Kongegrav. Da den katholske Religion var afskaffet, kom disse Kongers prægtige Gravmæler til at afløse Helgenernes falmede Glands, og Enevoldskongernes forfængelige Pragt selv i Døden skulde snart komme til at optage Kirkens Allerhelligste og fortrænge Pave Lucius's og den hellige Trefoldigheds Altere. Saaledes omskifte Ideerne; men enhver Tid har sine Afguder.

Kong Christiern I's og hans Dronnings Grave, om hvilke Mindet i lang Tid havde været tabt, gjenfandtes 1842, og i 1847 i Kong Christian VIII's Nærværelse aabnedes deres Kister, ved hvilken Lejlighed Kong Chri-

stierns Sværd fandtes, saavelsom hans hele Benrad, der efter nøjagtigt Maal af Lægen Prof. Ibsen havde den anselige Længde af 3 Alen.

I Aarene 1615—20 lod Danmarks og Norges berømmelige Konge, Christian IV et prægtigt Kapel opføre ved Kirkens nordre Side og bestemte dette Kapel til sit og sin Slægts Hvilested. Det har været forbeholdt vore Dage at hædre denne store Konges Minde ved anselige Fremstillinger af Scener af hans daadfulde Liv i Malerier paa Kapellets Mure af vore bedste Kunstnere, Malerne Eddelin, Marstrand, Hilker og Heinr. Hansen.

Tiden vil ikke strække til for nogen fuldstændigere og mere udtømmende Skildring af Domkirkens Historie, og jeg tør ikke længer sætte Deres Taalmodighed paa Prøve. Jeg vil kun endnu, forinden De tage Kapellerne i Øjesyn, nævne endnu et Par Minder fra den nyere Tid.

Paa en kold Vinterdag i Januar 1840 henbares til Domkirken Liget af den gode gamle Kong Frederik VI. Han var den sidste Konge over det forenede Danmark-Norge og saa i 1814 med dyb Sorg Norges Løsrivelse. Med ham blev den gamle Tid og dens Ideer skrinlagte.

Det nyeste Sørgeminde er det om den folkekjære Konge, Frederik VII, som den 19de December 1863 bares hid til Kongegraven af det danske Folk. Det var en for den sildige Aarstid mærkelig, stille og solklar Dag, da Kongens Ligtog bevægede sig igjennem Roskilde Gader hen imod den gamle Domkirke. Men paa Folkets Hjærte tyngede Sorg og Alvor; thi i Synskredsen af Fædrelandets Himmel truede mørke Uvejersskyer, Bebudere af den Storm, der snart skulde bryde ud over Danmark og bringe det til Afgrundens Rand i den ulige Kamp mod Preussens og Østerriges forenede Hære.

Mette Mormand.

Af H. F. Ewald.

Paa Bramslykke[1] i Musse Sogn paa Lolland boede i det sextende Aarhundrede en Adelsmand ved Navn Mogens Eriksen Mormand. Han levede godt og forligeligt med sin Hustru, Margrethe Hvitfeld, og de havde fuldt op af denne Verdens Goder, men dog en Sorg, eller egentlig tvende; først den, at de ingen Søn havde til at arve deres store Rigdomme, dernæst at deres eneste Barn, Datteren Mette, var, som hun var, egenraadig, vild og ikke til at styre. Sandt nok, den gode Hr. Mogens og hans Husfrue, de havde der selv nogen Skyld, fordi de stedse laa saa meget paa Rejser og dvælede ved Hove, eller i Besøg hos Frænder og Venner. I hine Tider var nu rigtignok de ansete Adelsmænds, saa vel som Kongernes, Liv et Rejseliv, men de plejede da at give deres smaa Børn i Pleje hos en eller anden Frænde. Der var imidlertid ingen Fru Oldemoder, det vil sige Bedstemoder, i Live, hvem de kunde paabyrde Opdragelsens Besværlighed, og Mettes Faster, Jomfru Maren Eriksdatter paa Sædinge, var en

---

[1] Til Grund for denne Fortælling ligger en virkelig Begivenhed, som omtales i Chr. Richards og T. Beckers Danske Herregaarde under Bramslykke.

haard, ilsindet Kvinde, hvem de ikke vilde betro deres eneste Barn. De lode da stedse under deres Fraværelse liden Mette forblive paa Gaarden under Ammens, Karens, Opsyn; men hun var en lad, skjøndt godhjertet Kvinde, og Jomfru Mette fik da, efterhaanden som hun voxede til, i den Grad Herredømmet over hende, at hun kunde gjøre og lade, hvad hun vilde. Det gjorde hun da ogsaa ærligt og redeligt; hun løb om paa Gaarden, som havde hun været en Dreng, færdedes mellem Tyendet i Lade og Stald og dvælede helst i Borgstuen hos Karlene. Der lærte hun uhøvisk Tale, saa en Ed ingenlunde var fremmed i hendes Mund, lagde sig mandhaftige Lader til og kunde tømme sit Krus af det stærkeste Juleøl trods nogen Karl paa Gaarden. Helst sad hun paa Ryggen af sin Hest og da altid over Skrævs som en Mand; hun var en vældig Jægerske, og naar hun foer om med Falk og Hund, da blev hun gjerne ledsaget af hendes Faders Skytte, unge Niels Svendsen, der var meget betroet, og til hvem Hr. Mogens satte sin fulde Lid. Jomfru Mette lod ellers ogsaa til at være en Jomfru, der kunde værge for sig selv; thi hændte det, at en af Karlene vovede at drive Spas med hende og kom hende for nær, da vankede der en Kindhest, som gav Bevis for, at det sunde Liv, hun førte, havde givet hende en Mands Kræfter. En velvoxen Jomfru med et fagert Aasyn, en kjæk Sjæl i et sundt Legeme, men uvidende, raa og egensindig, saaledes var hun, da hun havde fyldt sit sextende Aar.

Dog forstod hun nu saa nogenlunde at skikke sig, naar hendes Forældre vare til Huse. Klogskaben lærte hende at hykle Astadighed under Forældrenes Øjne for derved at tilkjøbe sig Frihed, naar hun var alene paa Gaarden. Nødigt drog hun ud med dem paa Besøg, og da hun stedse ved slige Lejligheder gav Anstød ved sin frie Tale og krænkede sine Legesøstre ved sit vilde, bydende Væsen, saa bleve Forældrede kjede deraf og vare

svage nok til at lade hende have sin Vilje og forblive hjemme. Hendes Moder havde mere, end een Gang tænkt paa at give hende i Maribo Kloster for der at lære Tugt; men naar det kom paa Tale, da blev Jomfru Mette som ude af sig selv, og naar Faderen talte om at faa hende gift, da lo hun og løb ud af Stuen. Forslog Trods ikke, da tyede hun til indsmigrende Bønner, og Forældrene skjønnede med et Suk, at uden Ynde og vindende Gaver var hun af Naturen ikke, men det var som dækket af en haard Skal og glimtede kun frem, naar hun havde det nødigt som en sidste Udvei til at faa sin Vilje.

«Gud naade», sagde Fru Margrethe en Dag til sin Husbonde, «hvor finde vi til vor Datter en Mand, der kan bøje hendes haarde Sind og blødgjøre hendes Hjerte? Om Ægteskab vil hun lige saa lidet høre Tale, som om Kloster; dog maa vi omsider tænke paa at give hende bort.»

Man skulde tænke, at Jomfru Mette endnu havde Tiden for sig; men dengang indtraadte de unge Piger ofte i Ægteskab allerede i femten Aars Alderen, saa at en Brud i det syttende Aar ikke regnedes for ung. Hr. Mogens svarede:

«Mit Hjerte, jeg frygter, at om vi skulle sætte det igjennem, da maa vi føre hende bunden til Brudeskammelen. Nødigt tør man sige Sligt, men det tykkes mig næsten, at Gud Herren greb feil, da han dannede hende til en Kvinde.»

Dog, da Jomfru Mette netop i de Dage viste et forandret Væsen, ikke foer om paa Jagt, men sad stille paa sit Kammer og traadte Rokken, da tænkte hendes Moder, at nu begyndte den viltre Jomfru at komme til Fornuft. Fru Margrethe tog hende da en Morgenstund for og sagde til hende:

«Datterlil, hvad tykkes Dig om Erik Bølle paa Fuglsang? Mon han ikke være en Mand for Dig? Du maa

dog engang tænke paa at give Dig i Ægteskabs Stand, at Du ikke, naar Din Fader og jeg, vi ligge i vor Grav, da staar raadløs og ene med vore store Eiendomme, hvis Arving Du ene er.»

Da saa Jomfru Mette ned for sig og blev blussende rød. Fru Margrethe ansaa dette for at være et godt Tegn og foer fort:

«Du kjender jo Erik og ved, at han er en vel voxen Mand med høviske Sæder, dertil god og from. I Formue er han moxen Din Lige — hvad tykkes Dig? Sig dog et Ord!»

Da sprang Jomfru Mette op, hvid om Kind, og raabte:

«Skidt med de Bøller og forbandet være alle Karlfolk!»

Saa løb hun til Moderens Forundring og Sorg af Stuen, foer ned i Stalden, lod sin Hest sadle og red alene ud i Skoven; men to Timer efter vendte hun tilbage, gik op til sin Moder, klappede hende paa Kind og sagde blidt nok:

«Kjær Moder min! Vredes ikke over mit Ilsind før! men tal ei mere til mig om Ægteskab! Dog lover jeg Dig, at hvordan det end gaaer, Du skal ikke faa Skam af mig; lid trygt derpaa!»

«Tryg er ikke jeg», svarede Fru Margrethe, «og lider nu paa Intet. Fuld af Uro og Sorg, det er jeg, saa og din Fader. Tidt ønske vi: gid Du aldrig var født!»

«Saa ønsker jeg selv!» svarede Mette kort, og dermed var den Samtale endt.

Da skete det, at Kong Frederik den Anden døde og skulde stedes til Jorden med stor Pomp. Hr. Mogens og hans Husfrue mente, at derfra turde de ikke holde sig borte. De droge da af med deres Svende og Terner og lode, som sædvanlig, Deres Datter forblive ved Hjemmet; thi toge de hende med, da vilde de blot faa Skam og

Fortræd af hende. Dog lode de hende denne Gang ikke uden Tilsyn, idet de formaaede Farbroderen, gamle Mads Eriksen paa Sædinge, til at opslaa sin Bopæl paa Gaarden under deres Fraværelse, have Tilsyn med Bedriften og vogte paa Datteren. De havde hellere overdraget Fasteren, Maren Eriksdatter, dette Hverv; men Jomfru Mette kunde ei taale hende, som stedse, naar de saas, havde revset hende for hendes Vildskab. Naar de To kom sammen, da vilde der ligge et Hus; det maatte da forblive ved gamle Mads, hvem Mette led bedre end nogen anden af sine Frænder.

Saa droge de beroligede bort; men et Par Dage efter, da kom Karen Amme, just som gamle Mads Mormand sad for Bordenden i Spisehallen og slubbrede sin Øllebrød i sig, og raabte:

«Gud staa os bi, nu er Jomfru Mette vorden syg!»

«Nu, nu,» svarede gamle Mads koldsindigt og tørrede Øllebrøden af sit Skjæg, «det har vel ej Stort paa sig. Hun har vel fanget Kolden i Gaar, da hun foer som galen gjennem Moser og Kjær. Nu, hun ligger under Dynen, da er hun lettest at vogte.»

Men Karen jamrede sig og svor, at det var Alvor med den Syge og bad om Forlov til at skikke Bud efter den kloge Kone i Musse, Moer Sidsel. Dertil gav Mads villigt sit Minde; stavrede saa dog selv op af Taarntrappen og kiggede ind til sin Broderdatter. Han fandt hende liggende med lukkede Øine og stønnende:

«Nu, Mette, hvor lider Du ilde?» spurgte han; men da drejede hun Øinene, saa det Hvide kom ud, og lo vildt. Derover blev den gamle Herre ilde til Mode, trykkede Døren atter til og fjernede sig.

Men da Moer Sidsel var kommen, gik hun strax med Karen op til den Syge, og de lukkede sig inde. Gamle Mads listede sig igjen op ad Trappen og stod ved Døren

og lyttede; det tyktes ham, at han hørte en sær Hvisken og Fnisen, men tænkte, det var Mette, der end lo i Vildelse, og han vilde ikke anden Gang se det stygge Syn, hvorfor han gik sin Vei. Det varede imidlertid ikke længe, inden Moe'r Sidsel kom ned til ham og sagde i stor Bestyrtelse:

«Mads Eriksen, hun har Pesten!»

Da gav det et Sæt i den Gamle, og han udbrød:

«Gud Fader bevare os, hvad gjøre vi nu?»

«Hvad min Konst formaaer, det skal vorde gjort», svarede Mo'er Sidsel.

«Nu, Gud have Lov, at Du vil forblive hos hende,» sagde Mads.

«Ak ja», sukkede Mo'er Sidsel, «det er ikke for Lyst, men det tykkes mig, jeg kan ikke forsvare Andet for Gud og den naadige Herre og Frue, der hidindtil have bevist mig meget Godt. Karen tænker som jeg og bliver; men lad det ikke vorde kundbart her paa Gaarden, af hvad Sygdom Jomfru Mette lider, thi faa Folkene Nys derom, saa ville de alle vende Ryg til og fly, og vi ville blive tilbage alene, raad- og hjelpeløse.

«Vær tryg,» svarede Mads Eriksen og samlede Paltzrokken om sig med rystende Haand; «jeg skal ej røbe det; paa min Sjæl, Du har Ret, Ingen bør vide det — uden det skulde være min Søster Maren. Jeg begiver mig nu flux tilbage til Sædinge for at give hende Underretning og — og skik saa Bud og lad os vide det, om Noget skulde hænde.»

«Drag I kun hjem,» svarede Mo'er Sidsel med et Smil paa sit rynkede Ansigt, «og lid paa Karen og mig!»

Det hastede med at komme afsted; gamle Mads Eriksens blege Aasyn var som et Skilt, hvorpaa stod malet: fly og bjerg Livet! Rystende steg han i sin Karm og mente alt at have Sygdommen i Kroppen. Da han var naaet hjem, krøb han strax i sin Seng, og hans Søster

plejede ham; men det viste sig efter et Par Dages Forløb, at han var lige saa karsk, som om han aldrig havde været i et pestfængt Hus. Da sagde Maren Eriksdatter:

«Det var kun Snak med den Pest; Mo'er Sidsel er en Skvalderpose; den Dag i Morgen drager jeg til Bramslykke og ser, hvor det staaer til.» —

Men den Morgen, da Mads Eriksen var rendt for Pesten, ja allerede inden Lyden af hans skumplende Karm var hendøet, stod Jomfru Mette op, hvid om Kind, men dog karsk og stærk nok.

»Vi bleve ham kvit, Sidsel,» sagde hun, «men hvad gjøre vi nu?»

«Her ere gode Raad dyre,» svarede Sidsel hovedrystende.

«De skulle blive opvejede med Guld,» sagde Jomfru Mette.

«Saa vare ikke mine Ord mente,» svarede Sidsel, «enddog jeg siger Tak! Jeg tænker, I raader Eder bedst selv, vi skulle da udføre Eders Befalinger; hvortil staaer Eders Hu?»

«Til at løbe af Gaarde med Niels,» svarede Jomfru Mette efter kort Betænkning og med fast Røst.

«Ak, Gud naade os!» udbrød Karen Amme og stak i at græde; «at det skal tage slig elendig Ende med en ædelbaaren Jomfru, som Dig!»

»Nu, nu, Karen,» sagde Mo'er Sidsel med et Grin, «Sligt er før spurgt og set. Er end Niels Svendsen kun en Bondes Søn, ufri og stavnsbunden, Gud Herren skabte dog fra først af os Alle af det samme Ler. Drag af hans Vadmels Kjortel og stik ham i en Fløjels, bliver der da Forskjel paa ham og en fribaaren Junker? Han er rank som en Gran og smidig som en Ask, han bærer sit fagre Hoved høit nok og Øinene, de sidde ret i det! Jo, jo, den Jomfru, han ser paa, hun maa vel give sig, dølgede hun sig end under Fyrstekaabe. Der er ingen

Uvej for Kjærlighed, hvor To yndes, de findes vel, hi, hi!»

«Hør op med den Sladder», sagde Jomfru Mette barskt; «lad hellere høre et Raad!»

«Halvkogt Raad er usundt,» svarede Mo'er Sidsel tøvende;» man faar vel tænke, før man taler.»

«Da hør mit Raad,» sagde Karen Amme; «naar din Fader kommer tilbage, da gak til ham og tilstaa Alt! Han er en god Mand og vil hjælpe dig til Rette.»

«Gud naade, for gammelt Dumhoved, du er, «udbrød Jomfru Mette blussende rød. «Denne Sag vil krænke hans og Slægtens Ære, den vil røre ved hans Hjerterod; og naar en sindig Mand først vorder vred, da er han værst. Han vil lade mig piske og mure mig inde, og Niels vil komme til at klæde Stejle og Hjul.»

«I haver Ret, lille Jomfru,» sagde Sidsel, «I maa fly, og jeg skal hjælpe Eder fort, sætter jeg end min Hals i Vove derved.»

Jomfru Mette stod som en Støtte og stirrede hen for sig. Fager var hun at se til, men hendes Øjne lyste underligt. Hendes Fostermoder, Karen, slog Hænderne sammen og drog et Suk; thi først nu blev hun var, hvor forandret hendes Fosterdatter var, ikke mere en Jomfru lig, men en moden Kvinde. Da brast Jomfru Mette med Et i Latter og sagde:

«Nu har jeg udfundet Maaden; jeg vil være som død og udslettet af de Levendes Tal!»

Begge Kvinderne saa studsende paa hende.

«Hør nu», foer hun fort, «jeg dør i Dag. I siger til Alle, at jeg er død af Pesten. Saa lade I flux tømre en Kiste at gjemme mig i, at ikke mit pestfængte Lig skal udbrede Smitte. Vi lægge saa en Træklods deri og sømme Kisten til; inden Hanen i Morgen galer, da er jeg fort med Niels.»

Karen Amme stirrede dumt paa Jomfru Mette; men

Mo'er Sidsel, som var en snu Kvinde, forfaren i Rænker, slog Hænderne sammen, brast i Latter og sagde:

«Ingensinde i mine Livsens Dage hørte jeg saa snildt et Paafund. Gud naade, den Jordefærd vil blive en Spas for os, som vide hvad Kisten gjemmer! Hr. Jens vil gjøre en skjøn Tale og græde over en Jomfru Træklods, hihi, jeg sprækker af Latter ved at tænke derpaa!»

«Vil du gaa mig til Haande?» spurgte Jomfru Mette kort.

«Jeg faar vel», svarede Sidsel, «haabende, at det løber vel af.»

«Det hænger ganske af dig og af Karen, at I holde ren Mund. Vid Karen», foer hun fort med mildere Røst, «at saa gjør jeg for at redde Æren og mildne Sorgen for Fader og Moder; hellere død, end vanæret, saa tænke de.»

Karen saa hel hjærtesyg ud; omsider sagde hun:

«Betænk dog Et! Elskov uden Penge varer ej længe. Hvor ville I hjælpe Eder og hvorlunde fange Føden?

«Niels er ingen Stodder,» svarede Jomfru Mette, «og jeg tager Alt med, som vi kunne føre; her er Guld og Sølv nok og i mine Gjemmer dyre Stene; vi drage saa af Landet; Gaard og Gods, min dyreste Arv, lader jeg jo tilbage til mine Frænder.»

«Og Æren», sagde Karen med et Suk.

«Nej,» svarede Jomfru Mette, «den bjerger jeg først. Naar Menneskene Intet vide, hvor er da Skammen?»

Karen korsede sig ved at høre den Tale, men hun turde Intet sige mere. Jomfru Mette gik saa til sit Smykkeskrin, tog en kostelig Guldarmring af det og lagde den i Mo'er Sidsels Skjød. Den gamle Kjærlings Øjne funklede, men inden hun kunde sige Tak, da sagde Jomfru Mette:

«Saa strax til Værket! Nu lægger jeg mig i min Seng med Lagenet over mit Aasyn og rører mig ej før

Aften. Gjør nu, som jeg før bød Eder, men forglem ikke at give Niels Underretning først og sig til ham, at han maa indfinde sig rejsefærdig her paa mit Kammers inden Midnat.»

Saa skete det. En Rædsel greb alle Gaardens Folk, da de hørte om Pesten og om Jomfru Mettes bratte Død; dog løb de ikke af Gaarde; de nøjedes med at sky den Husende, hvor Jomfru Mette laa. Kisten blev tømret i Hast og stod inden Aften i Kammeret ved Siden af, længere vilde Karlene ikke bære den.

Ved Midnatstide, da gik det underlige Gøglespil for sig og det helt lystigt, var Lystigheden end ikke lige ærligt ment af dem Alle; men Niels Svendsen tyktes hans Hjærtenskjærs Paafund aabenbart at være en snild Spas. Han var ganske som Mo'er Sidsel havde beskrevet ham, og Jomfru Mettes Kinder fik Farve og hendes Øjne Liv, da den kjække Svend traadte leende ind med Træklodsen i sin Favn. Dog lagde han den ikke strax i Kisten; først bredte han i den noget Halm, som Mo'er Sidsel havde bragt. De nød i Hast Mad og Drikke, og da de havde spist og slukket Tørsten, sagde Niels:

«Nu Mette, dette var dit Gravøl; nu ville vi fly dig til Jorde!»

«Mig tykkes,» sagde Mo'er Sidsel, «at Jomfru Mette burde lægge sig i Kisten, blot en liden Stund; da kunne vi dog sværge paa, at vi have set hende ligge der.»

Dette Forslag blev strax billiget af Karen, som med Angst tænkte paa Regnskabets Time, og Niels Svendsen sagde opmuntrende:

«Nu, Mette, er du ræd?»

«Ikke mere ræd for det Fyrretræs Skrin, end for min egen Seng,» svarede Mette kjækt og kort efter laa hun udstrakt i Kisten. Da lyste Niels Svendsens smukke Øjne af et sært Lune, og han sagde:

«Nu fly vi dig til Jorde, Mette Mogensdatter Mor-

mand! Af Jord er du kommen, det er vist, men end skal du dog ej vorde til Jord, om Herren vil! Nej paa det Lav, vi gjøre blot død den Adelsjomfru, du opstaar som Niels Svendsens ærlige Hustru, om vi da kunne finde en Sortkjole, der vil føre vore Hænder sammen i Jesu Navn.»

«Tak for den Sørgetale, Niels,» sagde Mette, rejste sig og steg ud af Kisten; «men og jeg vil sige dig et Ord: drag dig til Minde og forglem det ingensinde, at nu er Fader, Moder, Navn, Gaard og Gods — alt forlorent for mig; saa dyr en Pris gav jeg for den Elskov!»

«Sandt nok, mit Hjærte,» svarede Niels, «men hvor Meget du end gav op for min Skyld, jeg fik dog kun dig. Lad os haabe, at, skulde det engang knibe med at bjerge Føden, da vil din Fader og Moder, naar de høre, at du er i Live, ej lade os i Stikken.»

«Du taler som en Usselryg,» svarede Jomfru Mette med et funklende Blik; «hellere vil jeg dø, end gaa til Fader og Moder efter dette og tigge. Lid paa dig selv og lid paa mig, som aldrig var nogen fin Jomfru, kjær af bløde Hynder og lækker Mad. Jeg skal vel vide at røgte dit Hus og bjerge Føden!»

«Nu, just derfor huer du mig,» svarede Niels, og derefter bleve ikke mange Ord talede. Træklodsen blev svøbt i Halmen og lagt i Kisten, Niels sømmede Laaget fast, og Mo'er Sidsel sagde:

«Saa, nu ligger den Jomfru Træklods godt gjemt og vil ligge der til Dommedag!»

Jomfru Mette havde allerede forud samlet nogle Klæder, sine rede Penge og Klenodier i en Bylt, og efter et hastigt Farvel forsvandt hun og Niels ad Bagtrappen, efterladende Karen i stor Vaande; men hvad Mo'er Sidsel angaar, da forlod hun strax den næste Morgen Gaarden for at fjæle sig hos nogle Frænder langt fra Bramslykke. Niels Svendsens Forsvinden blev naturligvis snart bemærket, men da Ingen tvivlede om, at Jomfru Mette var

død, faldt det ikke engang dem, der vel havde bemærket hendes Godhed for den Forsvundne, ind, hvorledes det forholdt sig dermed. De tænkte, at han var bortrømt, eller kommen af Dage ved et Uheld paa Jagten, thi han var en forvoven Karl; men deres Forsøg paa at finde ham, eller hans Lig, bleve selvfølgelig frugtesløse.

Jomfru Maren paa Sædinge blev imidlertid sit Forsæt tro; hun kom anden Dagen efter til Bramslykke og var da alt vidende om sin Broderdatters Død. Hun var en modig Kvinde og skyede ikke at gaa i Ligstuen, som Karen havde ladet bringe i sømmelig Stand. Da hun saaledes selv havde set Kisten og af den grædende Karen faaet en opdigtet Beretning om den Afdødes Endeligt, tvivlede hun ikke længer om, at en ondartet Sygdom havde gjort Ende paa hendes Broderdatters Liv. Hun fældede ingen Taarer ved Kisten, men traf de fornødne Foranstaltninger, idet hun først skikkede Bud til sin Broder i Kjøbenhavn med Melding om Dødsfaldet og om Aarsagen til den hurtige Begravelse. Saa agede hun til Præsten, Hr. Jens i Musse, og aftalte Alt med ham angaaende Jordefærden. Den foregik Dagen efter i Stilhed, og der var ingen Andre tilstede end Præsten, Degnen og Ligbærerne. Hr. Jens gjorde da ikke Talen lang, dertil havde han desuden sit Liv for kjært. I stor Hast blev Træklodsen stedet til Hvile, og de værdige Mænd, der havde besørget Arbejdet, lode sig strax efter røge med Enebær og drak varm krydret Vin, den Hr. Jens spanderede for at modvirke Smitte. De bemærkede til deres Beroligelse snart, at det havde hjulpet og takkede Gud for deres Frelse.

Men da Hr. Mogens og Fru Margrethe dybt bedrøvede kom tilbage til Bramslykke, da modtog Karen Amme dem med grædende Taarer, men tillige i stor Forvirring. Nu blev hun anderledes nøje udspurgt om Jomfru Mettes Sygdom og Endeligt, end da hun maatte give

Faster Maren fra Sædinge Forklaring, og da hun var en ærlig Kvinde, og Sagen tyngede hende haardt paa Samvittigheden, saa endte det med, at hun sank paa Knæ og afgav en fuldkommen Bekjendelse. Da forfærdedes Fru Margrethe og blev ganske stum, men Hr. Mogens sagde, at det var fornødent at faa Vished i en saa selsom Sag, brød strax op og drog til Hr. Jens i Musse. Den værdige Guds Mand tabte Mælet, da han hørte, at Kirken var bleven forhaanet ved et saa frækt Bedrag, og da han kunde tale, da sagde han, at det var ej bedre end Gudsbespottelse, om det da virkelig forholdt sig, som det var blevet Hr. Mogens berettet, han kunde næsten ikke tro det.

«Nu,» svarede Hr. Mogens, «for at faa Vished, derfor er jeg kommen; jeg bliver her i Nat; skaf Gravere, og vi ville lade Kisten opgrave og aabne.»

Det skete, og da Hr. Mogens med egne Øjne havde set Træklodsen, da maatte han tro paa sin Datters Vanære; men han var en sindig og vis Mand; han bekæmpede sin Vrede og bed sin Græmmelse i sig. Graverne fik stor Løn for at tie, Hr. Jens havde Kirkens og sin egen Ære altfor kjær til ikke at være lige saa tavs, som den Grav, hvori de atter sænkede den tomme Kiste; og saaledes blev Sagen neddysset; i mange Aar vidste Folk ikke rettere, end at Jomfru Mette virkelig var død og laa i sin Grav; kun mente de, at Mo'er Sidsel maatte have taget fejl, hvad Pesten angik. —

Iøvrigt anstillede Hr. Mogens ingen Efterforskninger; hans Datter var død for ham, og han nævnede aldrig hendes Navn; men Fru Margrethe fik Mo'er Sidsel fat og ved hende lykkedes det at faa den Efterretning, at Jomfru Mette og Niels Svendsen vare gaaede til Søes og fra Rødby sejlede til Tyskland; men der kom intet Budskab fra dem selv. —

Fru Margrethe hentæredes af Sorg og døde et Par

Aar efter; men Hr. Mogens overlevede hende i adskillige Aar. Han var nu en gammel Mand, skrøbelig af Helbred og sad stedse i sin Hyndestol ved Kaminilden og lod sig pleje af Karen, der nu var en højt bedaget Kvinde, men dog rask og rørig. Da sagde Hr. Mogens en Dag pludseligt til hende:

«Maren, jeg ved ikke, hvorfra det kommer, men stedse har jeg tænkt og fornemmer det nu end stærkere, at inden jeg gaar i min Grav, vil jeg faa Mette at se.»

«Jesu Kors!» udbrød Karen, «det tør vi nu ej mere ønske; jeg vil for Eders Skyld haabe, I der har fornummet fejl, og at I først vil gjense Eders Datter udi Paradis, der vi maa bede til, at hun vil lande, naar hun har angret sin store Synd, om det ej alt er sket.»

Alligevel gik den Gamles Anelse i Opfyldelse, men først da han laa paa sin Sotteseng. En Dag kom Karen bleg og skjælvende ind til ham og sagde:

«Hun er her!»

«Nu,» svarede han roligt, «da lad hende flux komme!»

Kort efter gik Døren op, og han saa en høj, statelig Kvinde træde ind, indhyllet i en Hættekaabe. Hun gik med faste Skridt hen til hans Leje.

«Fader,» sagde hun med dyb, fast Røst, «gjenkjender du mig?»

Han stirrede paa hendes blege, af Tiden og Sorgen furede, men dog endnu skjønne Aasyn og nikkede. Omsider sagde han:

«Hvor er den Nidding, der voldte din Ulykke?»

«Død,» svarede hun; «de ere baade døde, han og det Barn, jeg bar under mit Hjærte, da jeg saa skammelig bedrog Eder og løj mig død, mens jeg løb af Hjemmet.»

«Og hvor har du færdedes i de mange Aar?»

«Lad os ej tale derom,» svarede hun, «nu er den Elende forbi; han var ikke min Kjærlighed værd.»

Hr. Mogens taug, og der var nogle Øjeblikke stille i Kammeret. Han spurgte hende ikke, om hun var bleven Niels Svendsens ægteviede Hustru, hvad dog var Tilfældet, og hun fortalte det ikke; det vilde ingen Retfærdiggjørelse været; thi i hine Tider, da var en fri Kvindes Ægteskab med en Ufri i en Adelsmands Øjne saa godt som intet Ægteskab. Endelig spurgte han:

«Hvi er du kommen?»

«For at erholde din Tilgivelse,» svarede hun og da lød hendes Røst lidt usikker.

Da lagde han sin Haand paa hendes Hoved, mens hun knælede ved hans Seng, og han sagde:

«I Jesu Navn, jeg tilgiver dig din Brøde, var den end saa svar, at ingen Fader i Danmarks Rige har baaret en Sorg, saa tung, som min, og ingen saa er bleven naget af Græmmelse. Dog sømmer det sig saa bedst for mig, der snart skal staa for den Højestes Aasyn og selv haardt har Tilgivelse behov.»

Hun kyssede hans Haand og rejste sig op; saa sagde hun:

«Nu have du Tak, Fader! Tillad, at jeg dvæler hos dig en liden Stund.»

Hun satte sig paa Løjbænken ved hans Hovedgjerde og havde stedse sine Øjne fæstede paa hans blege Aasyn. Da sagde han:

«Hvad vil du nu og hvorhen? Her kan du ikke blive; du er død og kan aldrig mere i din Hjemstavn regnes blandt de Levende.»

«Nej,» svarede hun, «jeg ved det, og saa vilde jeg selv; men vid, at selv der, hvor jeg nu har til Huse, der er jeg og død for den ganske Verden. Jeg har klostergivet mig i Tyskland, og denne Rejse er som en Pilgrimsfart, Klostrets Forstander gav sit Minde til. Herfra gaar jeg til Moders Grav og drager saa tilbage til min egen Grav, min Celle, hvori jeg skal leve, indtil jeg

for Alvor faar smage den Død, hvormed jeg engang legede. Dog Fader, ej sandt, jeg holdt det Ord, jeg gav Moder, Æren blev reddet, og dit Skjold er rent.»

«Ja,» svarede han, «for Menneskene; dog gaar jeg nu barnløs i min Grav, og dine nære Frænder ere alle døde; Gaarden gaar fra vor Slægt.»

«Lad det fare! udbrød hun med haard Stemme, «snart vil du ej have det nødigt; og jeg længes derefter at være saa vidt, som du. Forældre, Navn, Slægt, Gaard og Gods, det kastede jeg Alt hen, Herren tog min Husbonde og mit Barn, nu er jeg hans Brud og vel faren.»

«Nu,» svarede den Gamle mildt og lagde sin Haand i hendes, «enddog du er vorden Papist, saa siger jeg dog: Enden er god, og da er Alt vel!»

De talte derefter ikke mange Ord med hinanden. Hun sad en liden Stund endnu ved hans Leje, rakte ham hans Svaledrik og puslede om ham. Da Mødigheden kom over ham, og han var falden i en blid Slummer, da rejste hun sig stille og slog Kors over hans Hoved og Bryst, som om hun flyede ham til Jorde. Derpaa gik hun uset bort, forsvandt som en Skygge, og man saa hende aldrig siden.

Lord Byron.

Efter Rudolf Gottschall ved H. J.

Det nittende Aarhundredes største engelske Digter, der havde god Grund til at være stolt af sit Geni, var ogsaa stolt af sit Stamtræ. Det kunde nemlig føres tilbage til den normanniske Erobring, thi strax efter denne, i Aaret 1066 blev en af William Erobrerens Vasaller forlenet med store Besiddelser i Nottinghamshire og Derbyshire. Det var en mandig, krigersk Familie, der senere fulgte sine Fyrsters Banner over til det gamle Stamland og indlagde sig Hæder ved Belejringen af Calais og paa Slagmarken ved Crecy. I Aaret 1643 blev en Sir John Byron ophøjet til Baron af Rochdale,[1] men efter Borgerkrigene bliver Familiens Navn sjælden nævnt i Landets Annaler. Først henimod Midten af det attende Aarhundrede er der atter en Byron, der udmærker sig. Det er Digterens Bedstefader, Admiral John Byron, der oplevede en Mængde Eventyr paa en Rejse rundt Jorden, men slap helskindet fra dem alle, endog fra Skibbrud og Krigsfangenskab. Kort Tid efter stod en Broder af ham for Domstolen for at retfærdiggjøre sig for et Drab paa en Nabo, Mr. Chaworth; han undgik med Nød at blive domfældt for Mord og boede siden paa sin Ejendom New-

[1] En Ejendom i Lancashire, der allerede under Edvard den Første var kommen i Familjens Besiddelse.

stead afskyet og forhadt. Digterens Fader, Kaptajn Byron blev bekjendt paa Grund af en Kjærlighedshistorie, der vakte overordentlig Opsigt i det engelske High-life. Han bortførte nemlig Lord Caermarthens Hustru og ægtede hende, efter at Lorden havde ladet sig skille fra hende. Fra dette Ægteskab, der ophørte 1784 ved Ladyens Død, stammede Digterens i den senere Tid saameget omtalte Søster Augusta. Allerede Aaret efter giftede Kaptajn Byron sig paany udelukkende af pekuniære Hensyn med Miss Katharine Gordon, en rig skotsk Arving, der nedstammede fra en Datter af Jakob den Første.

Snart skulde Hustruen opdage Motiverne til hans Ægteskab, thi neppe var de gifte, før hans Kreditorer strømmede til i saadan Mængde, at hele hendes Formue gik med, saa at hun efter to Aars Forløb ikke havde andet tilbage end en aarlig Rente paa 150 Pd. Sterl. Da hun ikke havde havt den fjerneste Anelse om Kaptajnens Gjæld før Brylluppet, følte hun sig bedragen, og hendes lidenskabelige Temperament gjorde under disse Omstændigheder Samlivet saa misligt, at hun forlod sin Mand i Frankrig, hvor de havde opholdt sig en Tid, og vendte alene tilbage til London. Her fødte hun den 22de Januar 1788 Sønnen, George Gordon Byron. Kort Tid efter bosatte hun sig i Aberdeen.

Ved et Blik paa Slægtens Historie faar man strax Øje paa, hvormeget Digteren i Væsen og Karakter har arvet fra sine Forfædre, og hvorledes Forældrenes Temperament har bestemt hans Temperament og hans Egenskaber. Modet, Tapperheden og hans Tilbøjelighed for Vaabenøvelser var ham sikkerlig medfødt som Efterkommer af saamange drabelige Krigshelte; fra Bedstefaderen havde han sin Rejselyst, sin Kjærlighed til Eventyr tillands og tilvands, — fra Faderen Lysten til Kjærlighedseventyr og den ringe Evne til at holde Hus med sine Midler, et Karaktertræk, der allerede tidligere havde været frem-

trædende inden Familjen, — og endelig arvede han fra Moderen et i sin Lidenskabelighed umaadeligt Temperament, for hvilket de største Overdrivelser var en Nødvendighed.

Denne utæmmelige Lidenskab maa vel hovedsagelig have været Aarsag til, at et fornyet Forsøg, Ægtefolkene gjorde paa at leve sammen, mislykkedes. Kort Tid efter forlod Kaptajn Byron Landet og døde 1791 i Valenciennes. Da Mrs. Byron fik Underretning om hans Død, udstødte hun, der endnu elskede ham trods alle Uenigheder, saa høje Klageskrig, at Naboerne kunde høre dem i lang Afstand. Fra nu af var Sønnen den eneste Gjenstand for hendes Kjærlighed, men hendes ejendommelige Karakter kunde kun indgyde ham liden Ærefrygt og ingen paa sand Agtelse grundet Kjærlighed. Ligesaa voldsom i sine Vredesudbrud som i sine Kjærtegn, satte hun Sønnens Pietet paa en haard Prøve, saameget mere, som han selv allerede i sin Barndom var overordentlig heftig. Saaledes havde han allerede som Barn ofte Anfald af Raseri og sønderrev engang i stum Trods sin Bluse fra øverst til nederst, fordi Moderen bebrejdede ham, at han havde smudset den til.

Allerede i Femaarsalderen blev han sat i Skole, men han gjorde kun ringe Fremskridt. Da han havde lært at læse, begyndte han med Iver at læse historiske Værker, og Historien vedblev altid at være hans Yndlingsvidenskab.

I 1798 døde den gamle Lord Byron paa Newstead, og da den unge George var hans nærmeste Slægtning, gik saavel Ejendommen som Lordstitelen over til ham. Dagen efter, at han havde faaet dette at vide, spurgte han Moderen, om hun ikke kunde mærke nogen Forandring ved ham, siden han var bleven Lord. Selv havde han ingen kunnet opdage. Allerede om Sommeren samme Aar drog Moderen med sin Søn til det gamle Herre-

sæde, der ligger i maleriske Omgivelser ved den lille Elv Lynne midt imellem Byerne Nottingham og Mansfield. — Og hermed sagde Byron Skotland Farvel for stedse; han kalder sig i «Don Juan» en halv Skotte af Fødsel og en hel af Opdragelse, og Højlandsnaturen vedblev altid at staa for ham som en kjær Erindring. Skottens Natursands er mere levende end Englænderens; den er mere rettet mod det Storartede; heri viser Byron sin skotske Afstamning. Endnu mere gjælder dette om et andet Træk, der altid blev karakteristisk for hans aandelige Fysionomie. Skotlænderen er nemlig i langt højere Grad end den raske, praktiske Englænder eftertænksom og grublende; ligesom den haarde Presbyterianisme beviser dette paa det kirkelige Felt, saaledes har det lille Skotland langt flere fremragende Tænkere at opvise end det store England. Til Skotterne Hume, Hutchinson og Ferguson slutter også de nyeste Tænkere sig, der har erhvervet sig et Navn i England. Byrons Muse bar disse Fritænkeres Farver, og hans Digtning veg ikke engang tilbage for en Sansculottisme, der vakte den største Forargelse i det pyntelige England. Af alle engelske Digtere med Undtagelse af Shelley har Byron optaget mest Metaphysik i sine Digte. Af Sømændene og Duellanterne paa Fædrenesiden har han ikke faaet denne Tilbøjelighed til at beskjæftige sig med Tænkningens Problemer; det var et Arvestykke, der stod i Forbindelse med hans skotske Herkomst.

I Aaret 1800 blev han sendt til Gymnasiet i Harrow on the hills, som han besøgte til 1805. Men heller ikke her var han flittig. Det engelske Skolevæsen har noget pedantisk ved sig, og det døde Bogstav dyrkes mere end den levende Aand. En poetisk Natur som Byron kunde derfor neppe føle sig tilfreds, han forsømte de klassiske Sprog, hvorpaa man ved Skolen lagde Hovedvægten; den tørre Grammatik kunde han ikke udholde; han laa i lang Tid bag ud for sine Klassekammerater. Imidlertid ar-

bejdede han dog paa sin Maade, idet han fulgte sine egne Tilbøjeligheder, ogsaa hvad Læsningen angik; medens han forsømte Arbejderne til Skolen, læste han historiske og digteriske Værker; han læste under Maaltidet, i Sengen, til enhver Tid, og tilegnede sig en Almendannelse, som ingen af hans Kammerater kunne opvise Mage til. Han uddannede ogsaa sit Legeme og drev Legemsøvelser med stor Iver og stor Fremgang.

Hans Skolevenskaber var, som han selv siger, «Passioner»; de var alle lidenskabelige; Yttringer af Skinsyge vare ikke sjeldne. Hans kjæreste Ven var Lord Clive, og han omtaler endnu i sine senere Aar, at han ikke uden Hjærtebanken kunde høre Navnet Clive.

I Aaret 1803 levede Moderen i Nottingham. Newstead var bortlejet til en Lord Grey, som indrømmede Byron et Værelse, der stedse stod til hans Disposition. Ikke langt fra Newstead-Abbey laa Annesley, der havde tilhørt hin Chaworth, som den gamle Lord Byron dræbte. I denne Ejendoms rige Arving, Miss Chaworth, en smuk Pige med indtagende Væsen, forelskede vor Digter sig under et Besøg paa sin Ejendom. Senere besøgte han hende ofte, han spadserede og samtalede med hende, han besøgte de omboende Familjer i hendes Selskab, eller han sad hjemme ved hendes Side, lyttende til hendes Sang. Hun elskede allerede en Anden, men hun imødekom dog hans Kjærlighed med Venlighed; den smigrede hende og hun saa ingen Fare i at være sammen med den to Aar yngre Lord. Men da hendes Kammerpige engang drillede hende med ham, sagde hun: «Tror du virkelig, at jeg bryder mig om den lamme Dreng?»[1] Byron var i Sideværelset og hørte Ordene; han har selv senere fortalt, at de traf ham som et Skud i Hjærtet. Omendskjøndt det allerede var silde, styrtede han dog øjeblikkelig bort og

[1] Byron havde ved Fødselen faaet sin ene Fod forvreden.

standsede ikke, før han havde naaet Newstead. Han gjensaa hende ikke før næste Sommerferie, og da tog han Afsked med hende for stedse. «Naar jeg ser Dem igjen,» sagde han, «vil De nok være gift» — og hun svarede: «Jeg haaber det».

Denne Kjærlighed var mere end en almindelig Skoleidyl. Mary Anne — det var hendes Navn — blev Forbilledet for hans ædle Kvindeskikkelser, og saalænge han levede, bar han hendes Billede og en Lok af hendes Haar ved sit Bryst. Elleve Aar senere manede han Erindringen om denne Kjærlighed frem for sig og formede den til Digtet «En Drøm». Han græd, medens han skrev det.

Da hans Gymnasietid var forbi, drog han i Oktober 1805 til Cambridge Universitet med mindre gode Skolekundskaber, men med en saameget desto større Almendannelse. I Cambridge kunde han i Begyndelsen ikke finde sig tilrette; der var nok af fornemme Kammerater, som det ikke skortede paa Livslyst; men først, da han ogsaa her havde fundet et Par Venner, begyndte han lidt efter lidt at vænne sig til det nye Liv. Lystige Gilder, Svømmen, Riden, Boxen, Baadture o. Lign. trængte Studierne i Baggrunden; hertil kom ogsaa Kjærlighedshistorier; en af hans Elskerinder ledsagede ham endog i Mandsklæder, og han forestillede hende for en fornem Dame i Brighton som sin Broder. At Fornøjelserne dengang havde ført ham i en gal Retning, bekjendte han ikke længe efter i en Satire «*English bards and scotch reviewers*». Han vilde glemme Mary Anne, men det lykkedes ham ikke; «Giften var nu engang i Karret». Ferien tilbragte han i Southwell i sin Moders Selskab, men efter hans Breve at dømme likte han sig ikke. Selskaberne kedede ham som oftest, og Moderen var rent uudholdelig; undertiden kom det endog til fuldkomment Brud mellem dem; saa flygtede hun derfra; de krigsførende Magter forhandlede da i lang Tid med hinanden, indtil endelig en Forsoning

af tvivlsom Varighed kom i Stand. En Familie i Southwell sluttede han sig dog nærmere til, og et af dens yngre, kvindelige Medlemmer havde ved sit Pianofortespil og sin fine Smag en betydningsfuld Tiltrækning for ham. Engang havde hun forelæst nogle Digte af Burns, da han pludselig sagde, at han selv undertiden havde digtet, og at han nu vilde nedskrive nogle af sine Digte, som han huskede, til hende. Fra dette Øjeblik af begyndte han at tænke paa at erhverve sig et Navn som Digter. Han optraadte først kun for et meget begrændset Publikum, idet han lod sine første Digte trykke som Manuskript i et Antal af hundrede Exemplarer og sendte dem om til sine Venner. Deres Opmuntringer, hans egen Produktivitet og hans Misfornøjelse med endel af den første Samling bragte ham til at fatte den Beslutning at udgive en større Samling og med den at træde frem for det store Publikum. Hans «Hours of idleness» udkom.

Denne Samling har intet af hin Genialitet, hin «Sturm und Drang», hin overstrømmede Fylde, hvormed saamange Digtere af første Rang har holdt deres Indtog i Literaturen. Det er nette Vers ikke blottede for poetisk Duft; man mærker et ganske svagt Pulsslag af Skepticisme, Livslyst og Ustadighed i Tilbøjeligheder. Sammenligner man disse Digte med hans Breve fra samme Tid, er Modsætningen paafaldende. I disse Breve lyner det med geniale Indfald; Stilen er sønderreven og kaotisk, rig paa dristige og originale Billeder; Digtene derimod er maadeholdne og graciøse baade i Indhold og Form; de røber Studium af klassiske Mønstre, en god, dannet Smag, men ingen original Begavelse. Erindringer fra Skoledagene og fra de historiske Begivenheder, hvori hans Fædre havde spillet en Rolle, erotiske Digte af alle Slags, ogsaa til den guldlokkede Mary, hans forklædte Ledsagerinde, enkelte Udbrud af en mørkere Stemning, Oversættelser af klassiske Digte — der har man Samlingens Indhold. Det er, som

man ser, alt selvoplevet eller noget personligt nærliggende — intet er tillært. Netop herved bevarede han sit Talents Primitivitet og vist nok tillige dets stærke, subjektive Præg. Ligesaa lidt er hans Tilbøielighed til religiøse Tvivl at tage Fejl af; men her ligger den endnu i Kamp med en Følelse af andægtig Hengivenhed for Lysets Fader, hvis Love er Naturens Love.

Den berusende Lykke, Digteren følte ved sine Venners smigrende Breve, ved den raske Afsætning af Bogen og ved enkelte gunstige Kritiker i Tidskrifterne skulde blive forstyrret paa en ubehagelig Maade; thi et Uvejr var i Anmarsch fra Nord og i Januar 1808 brød det løs over den unge Digters Hoved i Form af en nedsættende Kritik i det ansete kritiske Organ «Edinburgh Review». Kritikeren, den senere saa berømte Lord Brougham, fordømte Digtene paa Grund af deres Middelmaadighed og udsendte en Mængde Sarkasmer over Digterens «Mindreaarighed»[1] og personlige Forhold. Over denne Kritik blev Byron rasende; det eneste, der skaffede ham en Smule Trøst, var Tanken om Hævn, og da han havde skrevet de første polemiske Vers, følte han sig lettet. Om Høsten 1808 rejste han til Newstead, som han nu overtog selv, og her anvendte han sine ledige Timer til en nøjagtigere Udarbejdelse og skarpere Tilspidsen af det satirisk-polemiske Digt, som han havde skrevet paa tredive Nætter i Begyndelsen af Aaret.

Det Liv, han havde ført i Cambridge, fortsatte han i Newstead med sine Venner og Medstuderende. Altid gjorde han Nat til Dag, aldrig stod han op før Middag. At bære Vaaben var hans Lidenskab; ladte Pistoler fandt man stedse paa hans Borde og i hans Lommer. Han yndede ogsaa at se sig omgiven af Hunde og andre Dyr.

[1] Under sit Navn havde han paa Titelbladet ladet trykke: „en Mindreaarig“.

Medens han var i Cambridge, havde han i Southwell et lidet Menageri af Hunde, og han spurgte altid i Brevene til sin Veninde efter deres Befindende. Da en af hans Hunde senere døde, oprejste han den et Mindesmærke, som endnu er en Prydelse for Newstead Have; han satte en Indskrift paa det, der paa engang viser hans rørende Deltagelse i Dyrets Skæbne og hans sarkastiske Haan mod Menneskeslægten. En tam Bjørn havde han allerede lagt sig til i Cambridge og han indlogerede den nu paa Newstead med en Ulv til Gjenbo. Selv var han dog Newsteads interessanteste Fænomen; hans Træk vare regelmæssige og smukke, hans Haar hang i Lokker, hans Halstørklæde var knyttet paa hin bekjendte geniale Maade, hans Toilette var altid omhyggeligt og smagfuldt; man kunde let have taget ham for en forklædt, ung, kvindelig Skønhed, der forenede aristokratisk Finhed med et Stænk af ædelt Sværmeri; Læber og Kinder var af junonisk Adel, Panden høj, Tindingerne brede, de graabrune Øjne gjennemtrængende klare; kun var det ene en Smule mindre end det andet. — Hvad selve Newstead angaar, da befandt baade Abbedi, Slot og Gods sig i en Tilstand, som man nærmest maa karakterisere som Ødelæggelse. Onkelen, der havde levet i Strid med Slægten, havde gjort alt for at faa Godset til at forfalde saameget som muligt; de prægtige Levninger af den gamle Sherwoodskov var blevne nedhuggede; det gamle Augustiner-Abbedi fra Normannertiden bar Forfaldets Mærke klart til Skue; den lange Række af Stadsværelser i den egentlige Bolig var ligeledes forfalden. Den unge Lord savnede Midler til at sætte Slottet i Stand paa en værdig Maade; han nøjedes med at indrette nogle Værelser til Gæsteværelser og rørte forøvrigt ikke ved de ærværdige Ruiner. Der var saaledes langtfra komfortabelt paa Newstead, men det var netop et Sted for en Digter som Byron. De gamle Ruiner begejstrede ham til Strofer af en stemningsfuld Skønhed; Newsteads Elegi toner

gjennem mange af hans Digte; mest gribende finder man det skildret i «Childe de Harold», men den mest farverige og mest naturtro Skildring findes i «Don Juan». Det er ikke tilstrækkelig paaagtet, hvorledes et lyrisk Talents Grundtone tildels kan blive bestemt af saadanne lokale Indflydelser; hvis man kunde stryge Newstead ud af Byrons Liv, vilde man derved sønderrive en klangfuld Streng paa hans Lyre.

Om det vilde Liv, der førtes paa Newstead, er der paa Grund af Byrons egne Tilstaaelser blevet talt meget. Saaledes har enhver vistnok hørt om, hvorledes de lystige Krabater forklædte som Munke drak Rødvin af et gammelt Munkekranium, som Gartneren havde opgravet i Haven og Byron ladet polere. Men hans Venner var dog ikke altid saa talrige tilstede, at man kunde holde disse store Orgier; ofte sad han mere eller mindre ensom paa sin melankolske Ejendom. Her fejrede han den 22de Januar 1809 sin Indtrædelse i Myndighedsalderen. Denne Dag plejer at være en pragtfuld Festdag i det højere, engelske Aristokrati, men Byron maatte af pecuniære Hensyn lade den løbe forholdsvis stille af. Med Myndighedsalderen var ogsaa det Livspunkt kommet, da han skulde indtage sit Sæde i Overhuset; han drog derfor til London og indtog sin Plads i Forsamlingen uden at nogen førte ham ind, hvad der ellers aldrig plejer at være Tilfældet.

Imidlertid var Satiren udkommen og vakte endnu større Opsigt end «Hours of idleness». Det var ikke blot de skotske Kritikere, der her maatte springe over Klingen; Størstedelen af Digtet er rettet mod de engelske Digtere, de feterede Store paa Datidens engelske Parnas: Southey, Coleridge, Wordsworth, Scott o. s. v. Han skaanede ingen.[1] Det var hans arristokratiske og poetiske Selv-

[1] Senere angrede han Angrebene paa enkelte Digtere som Coleridge og Wordsworth, ja han beklagede endog, at han i det Hele taget havde forfattet Satiren.

følelse, der her skaffede sig et Afløb, og forsaavidt har Satiren saavelsom den Recension, der foranledigede den, stor Betydning; thi den var Aarsag til, at han ikke gik tilgrunde i det vilde Liv, men halvt af Trods begyndte at stræbe mod et højere Maal.[1] Stilen i Satiren er en Efterligning af Pope, Englands skarpeste og mest graciøse Digter. Forøvrigt gik Digterens Muse ogsaa udenfor den literære Satire, idet han anklagede det selskabelige Liv, pidskede løs paa det fashionable Englands Forvildelser, Ballernes utilslørede Yppighed og Spillebordenes tragiske Udskejelser. Digtet var pikant nok til at vække Opsigt. Da han i Slutningen af April kom til London var første Oplag bortrevet, og et nyt maatte forberedes.

Men inden dette udkom, forlod Byron England. Saa ung han var, havde han allerede været udsat for mange Skuffelser; hans varme Kærlighed var ikke bleven besvaret; han stod ensom i Verden; Forholdet til Moderen var pinligt; blandt sine Standsfæller havde han ikke en eneste Ven, og det var ham vanskeligt at opretholde den Stilling, hvortil hans Fødsel havde kaldet ham; hans første digteriske Forsøg var blevne spottede af den ansete Kritik, og ved at hævne sig havde han skaffet sig nye og talrige Fjender; altfor tidlig havde han tømt Nydelsernes Bæger tilbunds, saa at han nu følte Væmmelse og Tomhed — hvad skulde da binde ham til England? Han rejste, og denne Rejse til Orienten blev af overordentlig Vigtighed for hans hele Liv; den gav ikke blot hans Digtning en særegen Kolorit; den befrugtede ikke blot hans Fantasi med uforglemmelige Billeder, men den gav ham ogsaa hin Kærlighed til det skønne Hellas, der senere blev Aarsag til hans tidlige Død.

Selve Rejsen har hans Rejsefælle, Hobhouse beskrevet

[1] Se Karl Else: „Lord Byron", Pag. 81 i den danske Oversættelse.

paa Prosa i sine Dagbøger; dens poetiske Billede blev «Childe Harold». — Turen gik gjennem Portugal og Spanien til Malta og Albanien, hvorfra han berejste en stor Del af Grækenland og Kysterne af Lilleasien. Han besøgte Konstantinopel, svømmede paa 1 Time 10 Minutter over Hellespontus og vendte efter et længere Ophold i Athen tilbage til Fædrelandet i Juli 1811.

I sine Rejsebreve havde han ofte forsikret, at han ganske havde opgivet sin Forfattervirksomhed; ikke destomindre bragte han — foruden de to første Sange af «Childe Harold» og nogle Digte — et stort Manuskript med hjem. Det var en Omskrivning af Horats' «Ars poetica» aldeles i Stil med hans «English bards and Scotch Reviewers», men meget svagere end denne. Ikke desto mindre satte han den højt over «Childe Harold», og først paa en Vens Forestillinger besluttede han sig til at udgive dette Digt og gjemme Satiren. Naar man erindrer sig hans Uddannelse og Smagsretning, vil man forstaa dette hans kritiske Fejlgreb; den engelske Skoledannelse og hans Forkærlighed for Pope[1] henviste ham til Klassikerne, medens Samtidens romantiske Epos mishagede ham. Hvad var da rimeligere end, at han gav det Digt, der sluttede sig strengt til Pope og Horats, Fortrinet for det, der aldeles intet Forbillede havde hverken blandt Oldtidens eller blandt de engelske Klassikere. «Childe Harold» er en Improvisation, hvori Digteren kun følger sin egen, ofte meget egensindige, Genius.

Da Digtet, rettet og forbedret, udkom, gjorde det en overordentlig Lykke. Byron kom paa Moden, Englands toneangivende Fashionable kunde gjøre ham med engang

---

[1] „Jeg har altid betragtet Pape som det største Navn i vor Poesi, tro mig, alle de andre er Barbarer“, siger han engang (Citeret af Taine i „den engelske Literaturs Historie“, Vodskovs Oversættelse IV. Pag. 97.)

til Dagens Helt. Han tilhørte dem jo ved sin Rang, og ihvorvel de før ikke havde taget Notits af ham, indsaa de dog nu, at han vilde være til Ære for det engelske Aristokrati, der ikke var synderlig rigt paa fremragende Begavelser i skjønliterær Retning. Desuden traadte han nu frem for dem paa en Maade, der maatte tiltale den aristokratiske Smag overordentlig: det var som den livslede Gentleman, der, overmæt af Nydelser, forlader sit gamle Stamgods for at valfarte til fremmede Lande og Folk; det var den fornemme Englænders Spleen og Rejsesport, der her antog poetisk Skikkelse. Og hvor tiltalende var saa ikke denne Melancholi, hvor fristende var det ikke at følge den smukke, unge Mand i Albaniens Fjeldskove, til Akropolis og det honningrige Hymettos; thi stedse traadte hans smukke, blege Skikkelse frem fra en ny malerisk Baggrund. Han blev altsaa Dagens Løve. Alle de høje, selskabelige Kredse kappedes om at se ham i sin Midte; Indbydelser, beundrende, smigrende Breve og Kærligheds-erklæringer fra højtstaaende Damer strømmede ind over ham; Modeherrerne klædte sig som han; Prinsregenten lod ham forestille for sig og sagde ham mange smigrende Komplimenter, ja endog de «skotske Kritikere» udbrød i beundrende Lovtaler; og de kunde forresten have Grund til at strække Vaaben, thi næsten enhver af disse Strofer bærer Geniets Stempel, enkelte er henrivende skjønne og har en Flugt, som den engelske Digtning ikke kan opvise Mage til.

Medens «Childe Harold» var under Pressen, oplevede Byron flere Begivenheder, som dels gjorde et dybt Indtryk paa ham, dels beskæftigede den offentlige Mening og derved gjorde Reklame for Digtet. Den første var Moderens Død; hun gjensaa ham ikke efter hans Tilbagekomst fra Orienten, men døde pludselig, som man fortæller, paa Grund af et Udbrud af Vrede over en Tapetserregning. Hendes Død gjorde et dybt Indtryk paa Byron, thi han elskede hende,

og hun havde jo ogsaa elsket ham paa sin Maade. Da han kom hjem, kastede han sig hulkende over hendes Lig. Ikke lang Tid efter mistede han ogsaa et Par af sine kæreste Venner. Derimod vandt han en ny i Thomas Moore, hin begavede, irske Digter, som han i sin Satire havde behandlet paa en alt andet end venlig Maade.

Han kom nu atter til at tænke paa, at han havde Sæde i Overhuset og holdt her i Februar 1812 sin første Tale, hvortil nogle Arbejderurolighederi Nottinghamshire og en Tumult i Anledning af de nyindførte Maskiner gav Anledningen; i Talen angreb han en drakonisk Bill, der vilde tugte de urolige Arbejdere. Han talte endnu nogle Gange i Parlamentet, men med mindre Iver og med mindre Held.

Hvad der i «Childe Harold» især gjorde Lykke, var den orientalske Kolorit, der hviler over anden Sang med dens Skildringer af det græske og tyrkiske Liv. Dette bevægede ham til at forsøge at give sine Rejseerindringer et episk Midtpunkt, og han skrev nu i kort Tid sine poetiske Fortællinger, der for lange Tider bragte den lyrisk episke Digtning i stor Anseelse og øvede den største Indflydelse paa hele den europæiske Literatur.

Det første af disse Digte, «The Giaur», slutter sig tildels til en Oplevelse. Efter tyrkisk Skik blev den tyrkiske Kvinde, som elskede en Kristen, syet i en Sæk og kastede i Havet. Byron skal engang selv have forhindret en saadan Exekution ved sin energiske Optræden. Hans «Giaur»[1] elsker en tyrkisk Pige, der kastes i Havet til Straf for, at hun gjengælder hans Kærlighed; han hævner sig ved at dræbe den tyrkiske Tyran og gaar derpaa i Kloster. Selve Handlingen er kun meget løst skildret og bestaar kun i Antydninger; af episk Stil findes der intet Spor; derimod dufter Fremstillingen af en næsten dithy-

[1] Giaur er et tyrkisk Ord, der betyder en Vantro.

rambisk Lyrik. I Løbet af 6 Uger udkom tre Oplag, hver paany afpudset og forbedret paa den mest omhyggelige Maade; thi omend Digteren i Begyndelsen nedskrev sine Vers som en rask Improvisation, saa var han senere utrættelig i at lægge hvert eneste Ord paa Vægtskaalen og erstatte det med et bedre, mere stemningsfuldt, hvor han fandt det fornødent.

«The Giaur» var udkommen i Maj 1813; den efterfulgtes i December af «The Bride of Abydos», et Digt med langt større episk Holdning. Det er en tyrkisk Kjærlighedshistorie, der «ender ulykkeligt». Af forunderlig Skjønhed er Grav-Elegien ved Fortællingens Slutning. Fortællingen er ikke saa fragmentarisk som «The Giaur» og mangler dennes brat udførte Sammenligninger; derimod finder man ofte en glimrende Billedrigdom som f. Ex. i de Strofer, hvor Zulejka præsenteres:

Yndig, som den, der synded først af Kvinder
Og smiled til den grumme, — skjønne Slange,
Hvis Billed evigt du i hende finder;
Engang bedaaret selv hun daarer mange, —
Straalende som det fagre Syn, der fødes
Af Sorgens drømmesvangre Natteblund,
Naar Sjæl ser Sjæl igjen i Edens Lund,
Og, hvad paa Jord blev skilt, i Himlen mødes; —
Som den bedragne Elskovs Minde mild,
Ren som den Bøn, et Barn til Gud kan sende,
Var hun, — Barn af en Høvding barsk og vild,
Der græd, — men ikke Sorgens Graad — for hende.[1]

Det er en Ejendommelighed ved dette Digt, at det udelukker alt plastiskt og anskueligt og giver Skikkelsen noget ætherisk, ulegemligt. Zulejka sammenlignes jo med Eva, med et Drømmebillede, med Erindringen om begraven Kjærlighed, med en Bøn, alt dunkle Stemningsbilleder, der taler til Følelsen og ikke til Fantasien.

---

[1] Lembckes Oversættelser af Byron. II, Pag. 96.

Efter «Bruden fra Abydos» fulgte henimod Aarets Slutning «The Corsair», et i Løbet af fjorten Dage improviseret Digt, hvis Fortsættelse udkom i Marts 1814 under Titelen «Lara». «The Corsair» er det mest udførte af disse Digte; Stilen er roligere og mere anskuelig end i de to foregaaende; Handlingen er mere bevæget. Naar man ikke betragter «Lara» i Sammenhæng med «Korsaren», er det fuldt af uløste Hemmeligheder; man staar der med en Mængde Spørgsmaal, og Digteren giver intet Svar. Saameget faar man imidlertid let ud af det, at Byron har laant Helten mange Træk af sit eget Liv; det vilde Liv i Newstead, det bekjendte Kranium, den forklædte Pige, der fulgte ham som Page — er Træk, som man gjenfinder i Digtet. At «Laras» Skikkelse i endnu højere Grad end «Childe Harold» er et Billede af Byron selv, og at det indeholder enkelte, højst karakteristiske Træk, der giver den fineste psychologiske Nøgle til mangen tilsyneladende Modsigelse i Digterens Væsen, er ofte nægtet, men aldrig modbevist:

For stolt til Hverdags Egennytte, tidt
For andres Held han kunde ofre sit,
Dog ej af Ømhed og af Fromhed ej,
Men det var saa hans Tankes sære Vej:
I lønlig Stolthed helst han vilde øve,
Hvad ingen eller faa kun vilde prøve.
Og kom saa Fristelsen, drev dette Sind
Ham mangen Gang paa Brødens Vildspor ind;
Langt over eller under alle andre,
Med hvem han var fordømt til her at vandre,
I Ondt og Godt han vilde ene staa
Blandt dem, der her i Støvets Verden gaa;
Hans Sjæl fornægted dem, og langt derfra
Et eget Rige skabte han sig da,
Og koldt paa Jordens Færd han skued ned;
Det syntes, som han blot helt roligt gled.[1]

[1] Lembcke. II Pag. 297.

Hvormange tilsvarende Steder kunde man ikke uddrage af Byrons Breve og Dagbøger!

Den Indflydelse, som disse Digte øvede paa hele den europæiske Literatur, var som sagt overordentlig. Den lyrisk-episke Fortælling som Udtryk for Stemninger og Tanker har Byron skabt ved dem. Anastasius Grün, Nikolaus Lenau, Victor Hugo, Alfred de Musset, de franske Romantikere, Petöfi, Puschkin og Mange andre traadte her i hans Fodspor.

Imidlertid lakkede det allerede ad Enden med Byrons Glandsperiode som Londons Løve; snart skulde han være det mest forhadte Menneske i hele England. Den første Anledning til dette Omslag gav to smaa Vers, hvori han angreb Prinsregenten, men Højdepunktet naaede det dog først efter Opløsningen af det Ægteskab, han imidlertid havde indgaaet.

Hos en af sine Beundrere, Lady Melbourne, traf Byron sammen med Miss Anna Isabella Millbanke, eneste Datter af en rig Baronet. Der var noget usædvanligt simpelt, tilbageholdent og beskedent ved hende, der naturligvis maatte interessere Byron som noget Nyt. Efter det første Sammentræf saa han hende ofte, tilsidst næsten daglig. Enden paa dette blev, at han skriftlig anholdt om hendes Haand, men hun gav ham et Afslag. Nu skulde man jo antage, at det var forbi med den Historie, men desværre det blev ikke Tilfældet; thi omtrent et Aar efter fik Byron et Brev fra hende, hvori hun siger, at vistnok kan hun ikke elske ham, men at hun istedetfor vil være hans Veninde, og hermed var man kommet ud paa Skraaplanet; foreløbig indskrænkede man sig dog til at korrespondere med hinanden. — Da Byron Høsten 1814 boede paa Newstead med nogle faa Venner, og hans pekuniære Forhold stedse blev værre[1], trængte Vennerne

[1] De Honorarer, der blev betalt for hans Digte, vilde han ikke

ind paa ham med Forestillinger om, at han burde gifte sig. En Dame blev foreslaaet, Frierbrevet blev afsendt, men Svaret blev en Kurv. Nu skrev Byron, ægget af Vennernes Protest, atter et Frierbrev til Miss Millbanke, og Svaret blev til hans Overraskelse et Ja. I Midten af Januar 1815 fandt Brylluppet Sted. Byron saa ud, som Ceremonien aldeles ikke angik ham, han skjalv som et Blad, gav rent bagvendte Svar og kaldte sin Kone Miss Millbanke. Hans Tanker dvælede ved hans første Ungdomskjærlighed og ved Forældrenes ulykkelige Ægteskab. Paa Turen til Svigerfaderens Ejendom kom det allerede til en liden Scene mellem Ægtefolkene. Hvedebrødsdagene var aldeles ikke lutter Solskin; dog var de som oftest lykkelige. Saa flyttede Ægteparret til London og styrtede sig hovedkulds ind i Selskabslivets Fornøjelser; de lejede sig en kostbar Bolig, gav store Middagsselskaber, holdt hver sin Ekvipage — kortsagt: den ene stod ikke tilbage for den anden i at bruge mere, end deres Midler tillod. Hendes Medgift 10,000 Pd. Sterl. var snart opbrugt, og Byron havde kun en aarlig Indtægt af 1500 Pd. Sterl. Kreditorerne meldte sig; der blev foretaget Udpantning paa Udpantning hos det unge Par; Møblerne, ja endog Sengene bleve beslaglagte. Tilstanden var da alt andet end behagelig for den unge, forvænte Lady, der den 10de December fødte en Datter, som fik Navnet Augusta Ada. Til de ulykkelige ydre Forhold kom desuden huslige Brydninger. Lady Byron havde trods sine mange Kundskaber et temmelig snevert Syn paa Livet og Menneskene; hun forstod sin Mands Karakter ligesaa lidt, som hun formaaede at vurdere hans Begavelse; saaledes spurgte hun ham tre Uger efter Brylluppet, naar han dog vilde holde op med den slette Vane at skrive Vers. Dertil

---

selv modtage og skjænkede dem til sin Ven Dallas, hans Raadgiver og Forretningsfører i literære Sager.

kom, at hun var meget mistænksom og plagede sin Mand med uselt Spioneri; engang opbrød hun saaledes hans Skrivebord og gjennemrodede hans Papirer, fordi hun mistænkte ham for at staa i Forbindelse med en Skuespillerinde, som han i Virkeligheden kun havde talt et Par Ord med. Hun fandt naturligvis ikke, hvad hun søgte, derimod fandt hun nogle Breve fra en gift Dame, som Byron før sit Giftermaal havde staaet paa en fortrolig Fod med; der fortælles, at hun bemægtigede sig dem og sendte dem til — vedkommende Dames Ægtefælle. Hendes Mistænkelighed og Fordomsfuldhed synes endog undertiden at have udartet til Hallucinationer. At den heftige, lidenskabelige Byron under disse Omstændigheder ikke var den, der formaaede at tage Sagen roligt, følger af sig selv; hans gamle Anfald af Raseri vendte ofte tilbage; saaledes kastede han engang sit Ur ind i Kaminen og huggede løs paa det, indtil det var aldeles knust. Denne og lignende Scener gav nu Lady Byron den fixe Ide, at hendes Mand var gal, hvad der paa engang viser, hvor blottet hun var for Evne til at forstaa hans Karakter, og hvor let Hallucinationerne havde for at indfinde sig hos hende. Den 15de Januar 1816 forlod hun London med Byrons Vidende og Vilje for at rejse til sine Forældre. Undervejs tilskrev hun ham et muntert og forlibt Brev, der efter hendes senere Forklaring maa opfattes som Hykleri. Men da hun naaede sit Bestemmelsessted, lod hun ham vide, at hun ikke agtede at vende tilbage til ham. At Byron blev forbauset, vil man nok kunne forstaa. Han ønskede nærmere Forklaring, men hun gav intet tilfredsstillende Svar og har heller ikke i sit senere Liv offentliggjort noget, der kaster tilstrækkeligt Lys over dette Skridt. Først i 1869 har den amerikanske Romanforfatterinde, Miss. Beecher Stowe glædet og beriget Verden ved at offentliggjøre Aarsagen til, at Lady Byron forlod sin Mand, en Aarsag, der er af en altfor skandaløs Na-

tur til ikke at være saa bekjendt, at man kan forskaanes for den Ubehagelighed at referere den. Om denne Beskyldnings Sandhed eller Usandhed har man nu kjæmpet i de forløbne syv Aar, og endnu i dette Øjeblik er man ikke kommet til noget endeligt Resultat. Dog helder Vægtskaalen mere og mere over til en fuldstændig Forkastelse af Mrs. Beecher Stowes Roman. Saameget er ialtfald sikkert, at Beskyldningen er bygget paa meget svage Beviser, og at disse Beviser lide af saamange Modsigelser og Dunkelheder, at de taber al Værdi. Heri ere ogsaa de fleste fremragende Forfattere enige, undtagen netop den Forfatter, hvis udførlige Biografi af Lord Byron hovedsagelig er benyttet ved Udarbejdelsen af denne lille Skitse; han kommer til det Resultat, at Firmaet Lady Byron & Mrs. Beecher Stowe have Ret; imidlertid bringer han ingen nye faktiske Oplysninger; det er kun den gamle Historie, han ripper op igjen ved at fremføre en hel Del svage Beviser, som ingen kan finde fyldestgjørende, og ved at stikke en hel Del Kjendsgjerninger, der taler imod, under Bordet. Sagen staar da fremdeles hen med en stærk Tendens til at forkaste den infame Beskyldning.

Ved Skilsmissen brød Stormen løs over Byron; det umoralske engelske Samfund fandt, at det nu havde en passende Lejlighed til at faa et af sine bekjendte moralske Anfald. Aviserne udspyede nederdrægtige Beskyldninger af enhvet Art mod ham, hans gamle Beundrere vilde ikke kjendes ved ham, ingen hilste ham, da han traadte ind i Parlamentet, man skyede ham som Pesten, ja den fornemme Pøbel insulterede ham endog paa Gaden, kortsagt: Forargelsen var grændseløs. Det korrumperede Londonerselskab, der havde alle Byrons Fejl undtagen den ikke at kunne skjule dem, gjorde nu Bod for sine Forbrydelser og demonstrerede sin egen ophøjede Moralitet ved at slaa løs paa Byron; han var i Virkeligheden

som den Buk, der jages ud i Ørkenen, belæsset med hele Folkets Synder.

At Byron under disse Omstændigheder fandt Opholdet i England uudholdeligt, følger af sig selv, og at han tog Flugten, er saameget lettere at forstaa, som han allerede under sit Ægteskab havde længtes mod Syden og beskjæftiget sin Fantasi med Billeder fra Grækenland og Italien.

Thi fra de Dage skriver sig «The siege of Corinth», «Parisina» og «Hebrew Melodies». Han forlod altsaa England (April 1816) og gjensaa det aldrig mere. Rejsen gik gjennem Belgien, hvor han besøgte Waterloo, opad Rhinen til Schweiz. Tredje Sang af «Childe Harold» er denne Rejses poetiske Kronik. De to første Sanges Tungsind har her antaget en endnu mørkere Farve; istedetfor den ungdommelige Overmodenheds Blaserthed finder man her Mandens Alvor. Ogsaa Digterens Skepticisme er her bleven endnu stærkere. Rhinegnens Poesi er skildret med en yndig Varme; det er, som om man hører det grønne Vinløvs Hvisken, naar det bevæges af Vinden; men samtidig med at Digteren synger Rhinens Pris, hører man et stille Suk fra hans Bryst over, at den ikke er Lethe. Skildringen af Alpenaturen besjæles af en Hengivelse i den store Natur, en Opgaaen i Verdensaltet, der er ligesaa pragtfuld som poetisk. Man har kaldt denne Sang et Rejsepanorama som de tidligere; men det bør snarere kaldes et Sjælemaleri; i Digterens Stemning og Livsanskuelse ligger den dybere Enhed af disse tilsyneladende spredte Billeder, der drager forbi hans Øje.

«The Prisoner of Chillon» er en Digtning, der oprindelig er fremkaldt ved de Indtryk, som Naturen ved Genfersøen gjorde paa Byron. Et Besøg paa det gamle Slot Chillon, bag hvilket et storartet Panorama af Savoieralperne hæver sig, begejstrede ham til Digtet, hvis Helt er den ædle Republikaner Bonnivard, som i lang Tid holdtes fangen her. Det er Modsætningen mellem

den fine ophøjede Alpenatur og det kvalfulde, snevre Fængsel, der giver dette Digt dets særegne Trylleri.

Hans personlige Forhold under Opholdet ved Genfersøen vare behagelige og betydningsfulde; ofte besøgte han Madame de Staël, der dengang holdt Hof paa Coppet med sine franske Venner og sin tyske Kammerherre August Wilhelm von Schlegel; her stiftede han ogsaa Bekjendtskab med sin aandsbeslægtede Landsmand, Digteren Percy Bysshe Shelley, der ogsaa stod paa Krigsfod med det engelske Samfund og boede i frivillig Landflygtighed. Ligheden i de to Digteres Skjæbner, aandeligt Slægtskab og deres Tankers og Følelsers fælles Flugt førte dem stedse nærmere henimod hinanden. Shelley var ikke uden Indflydelse paa den Retning, Byrons Tanker tog; thi naar denne før i dristig Tvivl havde tumlet med Jordens og Himmelens Magter, da havde det snarere været paa Grund af et øjeblikkeligt Indfald, end i Kraft af en gjennemtænkt Overbevisning. Shelley var derimod snarere en Atheist af Fag; han havde en fast Overbevisning, som han havde ofret en Del af sit Livs Lykke; han var en Tænker, der bestandig grublede over de højeste Problemer og som fordrede den frie Tankes Ret som en Forret for Menneskeheden. Omgangen med Shelley førte Byron mere og mere ind paa den filosofiske Digtnings Omraade; hans «Manfred» viser tydelig denne Paavirkning, samtidig med at den afspejler de Indtryk af den storslagne Alpenatur, som han her havde lært at kjende i hele dens ophøjede Majestæt. Thi Størstedelen af «Manfred» er digtet allerede under Opholdet i Schweiz, omendskjøndt Digtet først fuldendtes i Venedig.

Ingen Analyse kan yde dette Digts Skjønheder tilbørlig Retfærdighed. En Naturfølelse, der hæver sig til den højeste Henrykkelse og udtaler sig i Vers af en berusende Velklang, overskygges af den Samvittighedskval, der piner Helten og endog driver ham til at for-

tvivle over Livet. Den stærke Erkjendelsestrang, der fører Manfred til Samkvem med Aanderne, til Magien, fremgaar ikke af det Utilfredsstillende i den halve Viden; den, afspejler ikke Menneskehedens Stræben efter at udforske Tilværelsens Gaader; Manfred stræber kun efter denne Erkjendelse for at finde den lægende Balsam for sin saarede Samvittighed. Der er flere Berøringspunkter mellem dette Digt og Goethes «Faust», men der endnu flere Uligheder. «Lord Byron», har Goethe selv sagt, «har taget min Faust og gjort den til sin; han har benyttet de Motiver, der svarede til hans Øjemed paa sin Maade, saa at intet af dem er blevet det samme, og det er netop derfor, jeg ikke nok kan beundre hans Aand». Faust føler aldrig Samvittighedsnag; da Gretchen er gaaet til Grunde, sletter milde Alfer Fortiden ud af hans Sjæl; derimod er «Manfred» med sine lyriske og sceniske Intermezzoer, der forresten paa en forunderlig Maade ere flettede ind i Grundstemningen, fra først til sidst Samvittighedens store Monolog. Denne dunkle Flamme af en grændseløs, evig Fortvivlelse faldt Goethe tilsidst besværlig. Her ligger den store Kløft, som adskiller «Manfred» fra «Faust». Men Manfred hæver sig tilsidst højt over Faust; thi medens denne synker i Knæ for Jordaanden, viser Manfred en ophøjet Trods mod Helvedesmagternes Indgreb; i Tillid til sin egen Kraft fornægter og spotter han dem; han afviser Dæmonerne; han er sin egen Tilintetgjørelse og vil være det; aldrig er Menneskeaandens egen Storhed bleven forherliget med mere Energi; thi Manfred hæver sig her til den samme sublime Højde som Lucifer, den i sit Fald endnu triumferende Aand.

Hvor lidt end «Faust» er et organisk Drama, har det dog mere Handling og Bevægelse, langt rigere Livsfylde end «Manfred». Shelleys grublende Aand havde ansporet Byron til hin digteriske Metafysik, der besjæler et stort Antal af Digtets Vers. Goethes Faust, som man

havde oversat fra Bladet for ham, havde maaske givet ham Lyst til at behandle et lignende Stof og til at indføre Magien, Aandebesværgelserne og Aandescenerne i Digtningen; endelig gav Indtrykkene fra en Alpetur hans Digt den beundringsværdige Lokalfarve.[1] Man kommer her til at tænke paa Schillers «Tell», der jo ogsaa roses for sit friske Pust fra Alpenaturen og sjeldne Naturtroskab. Forskjellen falder imidlertid strax i Øjnene: Schiller er i disse Skildringer Epiker, Byron Lyriker; Schiller fremstiller Alpenaturen kun i Sammenhæng med Schweizernes Folkeliv, Byron fremstiller den i dens Indflydelse paa et vildt, bevæget Sjæleliv.

Fra Schweiz drog Digteren til Venedig i Oktober 1816. Opholdet her betegner en Epoke i hans Liv, der adskiller sig skarpt saavel fra de tidligere som fra de senere; man kunde betegne dem ved Navnet paa et Digt, hvis første Sang blev skrevet i denne Tid, som «Don Juan-Epoken». Manfred med sine Faust-Elementer gik lidt efter lidt under i «Don Juan». Han var ked og træt: ingen Grublerier længere, intet Samvittighedsnag, ikke en Childe Harolds mørke Melankoli, ikke en Manfreds vilde Fortvivlelse, — ikke en højtstræbende Aands Klager midt i Hengivelsen til den vilde Nydelse, intet Dobbeltliv med den indre Utilfredsheds sønderrivende Smerte, væk, væk med det altsammen. Han vilde glemme sin Sorg og sine Lidelser, og han valgte en Udvej, lig den, Drankeren vælger, naar han bedøver sine Sandser og jager sin Bevidsthed paa Flugt. «Jeg vil hente Guldet fra Ungdommens Skakter op i Dagen, indtil den sidste Smule, og da god Nat! Jeg har levet og er tilfreds!», skrev han til Thomas Moore — og i denne Stemning

---

[1] Sammenligner man hans Dagbog fra denne Tur med „Manfred“, vil man finde slaaende Paralleller endog i de mindste Detailler.

styrtede han sig ind i Venedigs vildeste Udsvævelser, som han kun forlod for at tage en Tur til Rom. De Indtryk, som Verdensstaden gjorde paa ham, fremkaldte fjerde Sang af «Childe Harold». Den blaserede Pillegrims Tungsind kommer kun sjeldent til Orde; Digtets Grundtone er en verdenshistorisk Elegi; det er en Forherligelse af Italien, af dets store Mænd og af deres Frihedslængsel. Naar tidligere Digterens Stemning gav de første Sange hin magiske Belysning, hvorved denne Række af Billeder adskiller sig fra et Rejsealbums løse Blade, saa afviser nu Begejstringen for store nationale Interesser hin Sammenligning med en versificeret Rejsebeskrivelse. Man har erklæret denne Sang for at være den bedste; Stilen er ædlere og mere plastisk end i de tidligere Sange og falder ikke som disse ofte hen i let Snaksomhed; men det ejendommelige Trylleri, der hviler over en Skikkelse som Ridder Harold, og det mørke Syn, der farvede alle Billeder, er her mere udslettet; ikke desto mindre er denne Sang et Mønster paa pathetisk Reflexionspoesi. De første Strofer ere endog blevne toneangivende for den Poesi, der drejer sig om Venedig. En Anstødssten har Byron lykkelig undgaaet: den lyriske Museumsvandring, der synes fast uundgaaelig for en versificeret Skildring af en Rejse i Italien. Hvad der ellers var en Mangel ved ham, kom ham her tilgode. Han havde nemlig ringe Sands for plastisk Kunst og en stærk Uvilje mod, at man stillede den Slags Kundskaber og Interesser til Skue; at hans Anskuelser i dette Stykke ikke var aldeles klare, ses af hans exclusive Beundring for Canova, en Beundring, der fremgik af den samme Sands for Formens Elegance, som bragte ham til at anse Pape for en saa stor Digter.

Efter at være vendt tilbage til Venedig fra denne Rejse, overlod han sig atter fuldstændig til sin lidenskabelige Lyst til Eventyr og Fornøielser. Det vilde Liv rystede hans Sundhed, saa at vi i hans Breve læser om

hyppige Sygdomstilfælde; den Skik at drikke Rum blandet med Vand saavelsom den hyppige Vexlen af overdaadige Maaltider og Faste, der skulde modarbejde hans Anlæg til Fedme, kunde ikke være gunstig for hans legemlige Velbefindende. Som en alvorlig Modvægt mod de lette Adspredelser studerede han Armenisk, veiledet af Munkene i Klostret San Lazaro, af hvilke en sandsynligvis har været hans Model til Abbeden i tredie Akt af «Manfred». Fremvoksede af det venetianske Livs yppige Dynd er «Beppo» og «Don Juan», hvor et genialt Karnevalshumor er blevet den herskende Stemning istedetfor det tidligere mørke, grublende Tungsind.

Sikkerlig har Læsningen af Ariosto og Francesco Berni, Italiens humoristiske Epikere, der omgav deres Fantasibilleder med fritstaaende Arabesker, ansporet Byron til en dristig, legende Behandling af de Stoffer, som egnede sig for en saadan. Et i Aaret 1817 udkommet Digt, «Kong Arthur og Ridderne ved det runde Bord», der var affattet i Ottaverim, gjorde Byron opmærksom paa denne Strofe, der er fri for Spencerstrofens besværlige Sammenslyngninger og dog har en kunstnerisk Arkiteknik og en behagelig Bevægelse, medens den ved sin Afslutning med de to sammenrimende sidste Verslinier egner sig udmærket for epigrammatisk Behandling; thi de adsplittede Straaler af Humor, der frit spille hen over de sex første Linier, kan her sammenfattes i et Brændpunkt til en Pointe, der præger sig ind i Øret.

At udløse Ottavestrofen af dens Forvisning til det Pathetiskes Omraade og at benytte den som letvinget Bærer af en let Konversationstone, forsøgte Byron første Gang i sin humoristiske Skitse «Beppo», hvor han spotter Cicisbeatet, en almindelig italiensk Skik. Det novellistiske Indhold i denne poetiske Feuilleton er af den letteste Kaliber, og at Konflikten, der tegner til at blive romantisk, opløser sig i velbehagelig Spøg, er netop det Humoristiske

ved Fortællingen. Den hjemvendende Kjøbmand og Pirat kan efter italiensk Skik ikke have stort at indvende mod Greven, der under hans lange Fraværelse er bleven hans Hustrus Elsker. Om denne nødtørftige Fabel som Skelet grupperer der sig en Fylde af humoristiske Excurser, idet Digteren gjør de italienske Kvinders Skjønhed, Manglerne ved den engelske Lovgivning og Datidens politiske Begivenheder i England til Gjenstand for sine humoristiske Udtalelser.

«Beppo» var ikke blot i Stil en skitseret Forstudie til «Don Juan», den var det ogsaa, hvad Indholdet angaar. Det italienske Cicisbeat er en national Skik, hvorved den sædelige Lov om Ægteskabets Hellighed krænkes. Dette Sædernes Forhold til Sædeligheden, der hos de forskjellige Folk fremkalder de mest forskjelligartede Maader at leve paa, er Grundthemaet i Byrons største Digtning, der af Goethe betegnedes som «en overordentlig genial Frembringelse», og det i en langt højere Grad end Satiren mod Samfundets Hykleri, bag hvilket Lidenskabens Fribytteri skjuler sig. I September 1819 havde Byron fuldendt den første Sang, men det varede sex Aar, inden han endte den sidste af de Sange, man har, og den udkom først efter hans Død. «Don Juan» ledsagede altsaa Digteren gjennem hele Resten af hans Liv. De sidste Sange, der er digtede under Indflydelse af en formildende Kærlighed, har en noget anden, mindre udfordrende Karakter end de første og ved en større Iagttagen af de Hensyn, Samfundet fordrer, ved mindre Cynisme er Grundstemningen bleven mere dæmpet, mindre rig og straalende, og Satiren har faaet Overtaget.

Byron hørte ikke til de Digtere, der former sine nye Ideer planmæssigt i en fra Begyndelsen af velovervejet Udførelse. Alle hans Digtninger var mer eller mindre Improvisationer; men hans Geni holdt ubevidst deres adsplittede Straaler sammen. Værket voksede mere og mere under hans Hænder, men altid var det op af den samme

Kjærne. Han anmeldte «Don Juan» for sin Forlægger som et Digt i Stil og Maner som «Beppo»; dog frygtede han allerede efter Fuldførelsen af første Sang, at det vilde være «for frit for disse altfor besynderlige Tider». Først efter at han havde skrevet fem Sange, stod Handlingens Gang levende for ham i sine almindelige Omrids. «Jeg har den Hensigt», skrev han i Februar 1821, «at lade min Helt gjøre en Tur gjennem Evropa, under en passende Indblanden af Beleiringer, Kampe, Eventyr, og tilsidst skal han som Anacharsis Clootz finde Døden i den franske Revolution. Hvormange Sange det bliver, ved jeg egentlig ikke selv, ligesaalidt som om jeg nogensinde bringer den til Fuldendelse, selv om jeg lever saa længe. Jeg agter at lade ham spille Cavaliere servente i Italien; i England skal han give Anledning til en Skilsmisse, og i Tyskland skal han være en sentimental Werther. Paa denne Maade vil jeg faa Anledning til at vise Samfundets forskjellige Latterligheder i hvert af disse Lande og til at gjøre ham lidt efter lidt mere gâté og blasé.» Her berører Byron selv «Don Juan»s Kjærne som en ironisk Polemik mod Sæderne, der i et Land fordømmer, hvad de befaler i et andet, som en Satire rettet mod den vekslende Nationaldragt, hvori den mægtige Sandselighed, der bliver sig selv lig under alle Forklædninger, optræder. I Modsætning til Dantes «Divina commedia» er Byrons «Don Juan» L'humana commedia, der efter Planen skulde føre os gjennem alle djævelske saavelsom paradisiske Zoner, gjennem den mægtigste menneskelige Lidenskabs hele Rige.

Straks første Sang var udkommet, var Flertallet af det engelske Publikum enig i at fordømme den Usædelighed, som blev skildret med saadant Velbehag. Den spottende Tone, hvori religiøse Anliggender blev behandlet, de haanlige Udfald mod samtidige Digtere og Statsmænd, der var yndede i England, forstærkede det Anathema, der slyngedes mod Byron, og med Rette kunde han sige, at

en Kamel lettere vilde kunne komme gjennem et Naaleøje, end hans «Don Juan» indad Døren til en engelsk Familiesalon; men skulde man rette sig efter dette Snerperi, saa maatte man sløjfe Halvdelen af Ariost, Shakspeare, Lafontaine og alle Forfattere fra Karl den 2dens Tid.

Byrons «Don Juan» fører os først til Spanien, hvor denne Skikkelse jo hører hjemme. De spanske Kvinders letsindige Liv, som han allerede havde skildret i «Childe Harold», gav ham Motivet til de Scener, der danner Ouverturen til Digtet og minder om en Opera Buffa. I Heltens Moder skildrede han en pedantisk Dydsheltinde, hvorved Billedet af hans egen Hustru foresvævede ham. Skildringen af Skibbrudet i anden Sang har Søromantikens hele Tillokkelse og er gjennemført kraftigt og gribende i de enkelte Træk. Til Ægeerhavets elskede Kyster, til Korsarens Piratpoesi vender Byron tilbage i de følgende Sange; Kærligheden mellem Haidee og Don Juan er et ægte Digterbillede; den legende Humor indskrænker sig her til fine Arabesker; det er en alvorlig ment Kærligheds Idyl, udført med bredere Pensel end Kærligheds-Scenerne i hans første romantiske Digte, men netop derfor er den ogsaa yndigere, mere tiltrækkende og minder om de italienske Epikeres Elskovsskildringer, f. Ex. en Tassos eller en Ariostos. Paa denne frie Kærlighed følger Tyrkernes Polygami, og derfra føres vi til St. Petersborg, hvor den store nordiske Semiramis's Polyandri skildres. De to sidstnævnte Skildringer supplerer hinanden og afspejler Digtets Grundtanke paa den mest træffende Maade.

De to sidste Sange foregaar i England; de er en Satire mod det engelske Snerperi, der symboliseres prægtigt ved den vellystige Lady Fitz Fulke, der dukker frem af den spøgelsesagtige Munks Kutte. I disse Sange har Causeriet ganske faaet Overtaget over Handlingen, der ikke naar ud over den foreløbige Slyngning af Knuden; da Digtningen blev ufuldendt, er det ikke muligt at indse,

hvorledes Byron vilde have sammensmeltet sin Helts Skæbne med de tre fortræffeligt tegnede Kvinders.

Stilen i Digtet danner en elektrisk Kæde af sprudlende Funker af Vid og Aandrighed; Versschemaet ligner det Stillads, hvorpaa et Fyrværkeri stilles; naar det antændes, glimrer det i de mest brogede Farver, og vi ser knittrende Ildhjul og Ildsole. Ottavestrofens strenge Form brydes af Konversationstonen, og Rimkultusen spottes ved de dristigste og besynderligste Vendinger. Men den Aand, som lurer i alle Kroge af disse labyrintisk sammenslyngede Tankegange, er den skaanselløse Fornægtelse og Tilintetgjørelse af alt, som tilhører Samfundets Konvenients og Folkenes vexlende Sæder.

Da Lord Byron begyndte at digte dette poetiske Carneval de Venice med dets diaboliske Triller, Løb, Cadencer, Akkorder og Dissonanser, som han med de utroligste Greb lokkede ud af Ottavestrofens Strenge, var han midt oppe i det vilde, venetianske Liv, og det ser næsten ud, som om han vilde være bleven siddende i Lagunstadens Dynd, hvis ikke en ædel Kvinde havde draget ham op. Det var Skjønhedens og Kjærlighedens Jakobsstige, der formaaede at udføre dette Under. Skæbnens Ironi vilde nemlig, at Byron selv skulde blive Helten i et saadant ægte italiensk Forhold, som han havde spottet i «Beppo»: han blev en Cavaliere servente i Ordets videstgaaende Betydning. Dette Forhold beherskede ham i Aarevis og det alene; det var et Afhængighedsforhold, der næsten grænsede til Trældom under en ung, yndig, lidenskabelig forelsket Kvinde, — der var gift med en gammel Mand. Grevinde Teresa Guiccioli blev forestillet for Lord Byron i April 1819, og det imod begges Vilje; hun var træt, og han havde ikke Lyst til at stifte flere Bekjendtskaber, men af Høflighed mod Værtinden gav begge efter, og dermed var deres Skæbne afgjort. Snart saa man dem daglig sammen. Da Grevinden maatte forlade Byen, var

hun rent fortvivlet; paa Rejsen besvimede hun gjentagne Gange og kom farlig syg til Ravenna. Da Byron erfarede dette, blev han rent ude af sig selv. «Hvis der tilstøder hende en Ulykke, er det ude med mit Hjerte; dette er min sidste Kærlighed», skrev han. Han rejste strax til Ravenna, og snart begyndte hun at komme sig. Den gamle Greve, hendes Mand, var meget høflig mod Byron, han indbød ham til at ledsage ham og hans Hustru til Bologna, ja han gav endog senere sit Samtykke til, at hun i Byrons Selskab trak sig tilbage til dennes Villa, «La Mina» ved Venedig, for at blive fuldstændig heldbredet. Men da det ikke lykkedes Greven at presse en Pengesum ud af Byron, fik Piben pludselig en anden Lyd; han førte sin Kone tilbage til Ravenna og fordrede, at Forholdet mellem hende og Byron skulde afbrydes, et Forlangende, der fremkaldte et nyt, heftigt Sygdomsanfald hos Grevinden. Byron indfandt sig atter, og alt stod godt til i nogle Maaneder, men da Greven nu atter begyndte at blive urolig og vilde have Byron fjernet, fordrede Teresa og hendes Familie Skilsmisse, og skjønt Grev Guiccioli protesterede, satte man dog sin Villie igjennem. I Ravenna blev nu Byron hele 1820 og Størstedelen af 1821, og gjennem Grevindens Familie blev han her indviklet i Carbonariernes Sammensværgelse. Med sine liberale Grundsætninger og med sin Sympathi for Folkenes Kamp for sin Uafhængighed maatte Byron naturligviis slutte sig til denne Sammensværgelse med Begeistring. Han deltog da i den med Liv og Sjæl, han blev indviet i alle dens Hemmeligheder, indtog en høj Rang i Forbundet, kjøbte Vaaben og skjulte dem i sin Bolig, saa at denne saa aldeles ud som et Arsenal osv.

Denne politiske Atmosphære og den dannede og aandrige Grevinde Teresas Indflydelse maa man ikke glemme, naar man vil bedømme Byrons poetiske Virksomhed i hin Tid. Det var i disse Aar, han skrev det ene Drama efter

det andet, uden at noget af dem var hans Geni fuldkomment værdigt. Teresa havde ledet ham ind i Studiet af de italienske Klassikere og foreholdt ham en Dante og en Tasso som Mønstre. Byron havde maattet love hende ikke at fortsætte «Don Juan», da hun følte sig stødt over Digtets Frivolitet; først senere fandt hun sig i, at han fortsatte det. Istedetfor oversatte Byron efter hendes Ønske nogle Stykker af Dantes «Inferno» og digtede «The Prophesy of Dante» i Terziner, der ikke før var blevne anvendte i Engelsk. Grevindens Opmuntringer og Alfieris Exempel har aabenbart ogsaa bestemt ham til at vælge Themata af den italienske Historie til dramatisk Behandling. Paa deres pathetiske og dog kolde Holdning har imidlertid hans egen dramatiske Theori havt afgjørende Indflydelse. «Hvad har Poesien at bestille i et Drama?» sagde han engang; «ikke et eneste Sted hos Alfieri er egentlig poetisk og neppe noget hos Racine». Deraf det kolde og nøgterne, der karakteriserer disse Arbejder, rent i Strid med hans egen Begavelses Ejendommelighed. Theorien var her mægtigere end hans Talent.

«Marino Falieri» skrev Byron fra April til Juli 1820, «The two Foscari» fra Juni til Juli 1821. Lidenskabens skjønne Veltalenhed mangler i begge Stykker, og uden den gives der ingen dramatiske Virkninger. «Marino Falieri» er ikke blottet for Storhed; men en Plastik, der støber sine Figurer i Erts, er altfor død for Dramaet, som fordrer Aand og Liv. I «The two Foscari» er der noget pinligt ensformigt ved Martyriet og den heltemodige Udholdenhed i Torturens Kvaler; hele Stykket er ikke stort mere end en sidste Akt. Begge Dramaer hører til de af Byrons Værker, der mest er gaaede i Glemmebogen.

«Sardanapal» (digtet Januar til Maj 1821 og «Werner» (December 1821 til Januar 1822) har vist sig at være i Besiddelse af større Livskraft; det første, hvori

det i Virkeligheden indeholder mere af Byrons Ejendommelighed, det andet, fordi det med større Emancipation fra de aristoteliske Regler behandler et spændende Novelletema. Her finder man alt, hvad Byron vilde udelukke af sine Dramaer: Overraskelser af den mest uventede Art, hemmelige Gange og Døre, Tyveri og Mord; dog er Byrons Fortjeneste her ringe, da han ganske sluttede sig til Alice Lee's Novelle uden at afvinde Stoffet nye poetiske Synspunkter, ja idet han endogsaa mod alle Dramaets Grundregler følger den novellistiske Behandlingsmaade; saaledes gjør han f. Eks. ikke Publikum delagtig i Hemmeligheden fra først af, men først bag efter overrasker han det med mærkværdige Afsløringer.

«Sardanapal, er betydeligere; det er ingen Studie, men et Værk, som er skabt ud af Digterens eget Liv. Allerede i og for sig er denne Konges Udvikling fra Blødagtighed til heltemodig Daad af psychologisk Interesse; men Karakteren er tillige et Spejlbillede af Digteren, der ogsaa havde hævet sig op af sit vilde Liv i Venedig, og som Medvider i Carbonariernes Sammensværgelse idetmindste havde vist sig istand til at fatte heltemodige Beslutninger. Slavinden Myrrha er Teresa Guiccioli, en Skikkelse fuld af Varme og Liv.

Foruden hine korrekte Dramaer, digtede Byron ogsaa Mysterier i Stil med Manfred og deriblandt «Kain» (Juli til September 1821), det betydeligste Værk i dette hans dramatiske Biennium. Det har vel øvet en heldig Indflydelse paa dette, at hans Ven Shelley i Avgust 1821 kom til Ravenna for at besøge ham; «Kains» dristige Dialektik, der gaar langt ud over Øjeblikkets politiske Spørgsmaal, skyldes unegtelig den geniale Shelleys Indflydelse.

«Kain» er et af de største Tankedigte, som Verdensliteraturen har at opvise. Det er en Digtning af uforgængelig Skjønhed og Betydning. Mysteriet «Himmel og

Jord» (Oktober 1821) er derimod mindre betydeligt og desuden ufuldendt.

Havde Shelley atter aabnet Byrons metafysiske Aare og befriet ham fra den italienske Klassicitets Tryllekreds, saa blev dog de nærmeste Begivenheder i hans Liv bestemte ved hans Forbindelse med Grevinden, der jo ogsaa havde bragt ham ind i den italienske Politik. Paa Grund af hans Forbindelse med Carbonarierne betragtede naturligvis Regeringerne ham med ugunstige Øine, omendskjønt hans høje Rang beskyttede ham mod de Forfølgelser, Carbonarierne var udsatte for, efter at Bevægelsen var undertrykket i hele Italien. Men hans Venner, Greverne Gamba, Fader og Søn, blev forviste og med dem hans elskede Teresa; man haabede paa denne Maade ogsaa at blive Byron kvit, og man havde ikke forregnet sig; thi Byron fulgte med dem til Pisa, og da Familien ogsaa blev udvist herfra, til Genua. Her var det, at han fattede sin Beslutning at deltage i den græske Frihedskamp.

Grækernes Kamp mod det tyrkiske Aag havde dengang vakt almindelig Begejstring; overalt, men især i England, havde der dannet sig filhelleniske Komiteer; i hin reaktionære Tid vakte det Folk, der vovede at gjøre Oprør mod sine Undertrykkere, ved sit Mod hele det Frisind, der slumrede i Folkenes Hjerter. Byron havde den varmeste Sympathi for Grækenland, som han havde forherliget i «Childe Harold» og i sine poetiske Fortællinger. Hans Bestræbelser for den italienske Friheds Sag var blevne frugtesløse; han følte dette skammelige Nederlag som en Slags personlig Krænkelse. I Italien havde han Intet faaet udrettet; saameget des stærkere var derfor den Trang, han nu følte til kraftig at gribe ind i Hellenernes Sag. Hertil kom endnu Betragtninger af en mere personlig Natur. Hans Held som Digter tilfredsstillede ikke længer hans Ærgjerrighed, han vilde nu vinde Hæder paa det politiske Felt. Saa tog han da Afsked med Grevinde Guiccioli; han for-

lod Italien og drog til Grækenland med en rigelig Forsyning af Penge, Vaaben, Bandager osv. Hans Ankomst blev hilset med Jubel, og han gav sig straks til at sætte sig ind i de græske Anliggender. Han uddelte Vaaben og Penge, korresponderede, underhandlede og drog endelig til Missolunghi, hvor han holdt sit Indtog den 5te Januar under Salut, Musik og Folkets Jubel. Alt, hvad han her foretog sig, er stemplet af Englænderens Ihærdighed og praktiske Sands, saavelsom af Digterens Begejstring. Saaledes arbejdede og virkede ham, altid opmærksom, altid ivrig, altid paa Færde, indtil en Uforsigtighed paadrog ham en Nervefeber, som endte hans urolige og rastløse Liv den 10de April 1824. Syv og tredive Sørgeskud — efter Antallet af hans Leveaar — forkyndte hans Død, og almindelig Landesorg blev paabudt for 21 Dage; det var ikke en tom, betydningsløs Hofsorg, der traadte frem i disse 21 Dage; det var en oprigtig og dyb Folkesorg. Men som en Løbeild foer det gjennem Evropa, at nu havde Aarhundredet mistet en af sine største Digtere. Thi det var han; det kan ikke engang den mest trangbrystede Kritik nægte.

Dødningedansen og Holbeins Dødsbilleder.

Efter Alfred Woltmann: „Holbein und seine Zeit."

Pallida mors æquo pulsat pede
pauperum tabernas
Regumque turres. 1

Disse Ord af Horatz skrev Francis Douce som Motto over sin engelske Bog om Dødningedansen, og dog har den romerske Digters Opfatning intet tilfælles med de middelalderlige Forestillinger om Døden. Ved Tanken om den blege Død, der nærmer sig de Fattiges Hytte og Kongernes Borge, opfordrer Horatz Vennen til at kranse sit Hoved og nyde Livet i des fuldere Drag. For Grækerne og Romerne er Døden en mild Genius, der ikke selv røver Livet, men nærmer sig som et Bud, for at forkynde Enden. Paa Gravstenene fremstiller de helst Billedet af Afskeden. Den Bortdragende rækker sine Fænder og Venner for sidste Gang Haanden, vemodig, men rolig, og bliver ikke revet bort fra dem; han vender sig og gaar. Et skarpere Præg har vistnok den gamle ægyptiske Skik, om hvilken Herodot fortæller og som ifølge Petronius's Skildring af Trimalchios Gjæstebud, skal have havt sit Sidestykke hos Romerne i Kejsertiden, nemlig Fore-

---

[1] Ens paa den Fattiges Hytte og Riges Palads
med Foden banker
Den blege Død. (Kjærs Over.)

visningen af et Dødningebillede ved festlige Lag. Men den Opfordring, som sluttede sig hertil, ligner Horatz's: «Naar du ser paa denne» — hed det — «saa drik og glæd dig, thi engang skal du dø og blive som han».

Hvor lidet den kristelige Aandsretning overhovedet kunde forstaa en saadan Opfatning, viser en Beretning om hin ægyptiske Skik, som vi finder i en Bog, der ikke engang tilhører Middelalderen, men det 16de Aarhundrede, i Sebastian Münsters «Cosmographey». Her vendes Sagen om. «Giv Agt!» hedder det, «saaledes som denne skal I vorde efter Eders Død; derfor drikker og glæder Eder ikke for meget.»

Efter den kristelige Forestilling er det ikke det jordiske Liv, i hvilket Mennesket opfylder sin Bestemmelse. Fra en Forberedelsens og Prøvelsens Verden er den Kristnes Blik rettet mod en højere, hvor Gjengjældelsen for hans jordiske Vandel bliver ham tildel.

En saadan religiøs Opfatning maatte — skulde man tro — have en des mere afgjørende Grund til at fremstille Skilsmissen fra Jordelivet under et trøsteligt Billede. Og dog var det først en Maler i vor Tid forbeholdt at udkaste en Billedcyklus af et saadant Indhold til Pryd for en Kirkegaard. Cornelius skabte for Berlins Camposanto en Række af Billeder, der begynder med Kristi og hans Apostles Virken paa Jorden, fremstiller Frelserens Sejr over Døden og i Tilslutning dertil Profetierne om de sidste Ting, — Compositioner, hvis fælles Grundide er Apostelens Ord: «Død, hvor er din Braad? Helvede, hvor er din Sejer?»

Middelalderen betonede udelukkende den anden Side: Forventningen om et Hinsides. Denne Tanke er vistnok den Sørgendes Haab og den Taalmodiges Trøst; men det Hinsidige byder ikke blot Salighed og himmelske Glæder; en streng Dom venter Alle, en Dom, der skiller de Udkaarne fra de Forkastede og lader den, der er gaaet bort

i sine Synder, hjemfalde til den evige Fordømmelse. I denne Opfatning ligger en alvorlig Maning om Døden, som det altid gjælder at være rustet imod.

I de middelalderlige Fortællinger i Gesta Romanorum spørger Kongen en Filosof: Hvad er Mennesket? Filosofen svarer: Mennesket er en Dødens Slave, en Jordens Gjæst, en forbidragende Vandrer. En Dødens Slave er det, thi det kan ikke undfly Døden, som høster Nytten af alle dets Anstrængelser og af hvem det modtager Løn eller Straf efter Fortjeneste. En Jordens Gjæst er Mennesket, thi det gaar, som det er kommet, og man glemmer det strax. En forbidragende Vandrer er det, thi om det sover eller vaager, om det æder eller drikker, — hvad det end gjør, altid drager det Døden imøde. — I en Bog fra det 15de Aarhundrede, en Samtale mellem Døden og en Enkemand, der kræver Døden til Regnskab, hedder det: «Saasnart et Menneske bliver født, har det drukket Kjøbskaal med Døden.»

Denne Fantasiens Beskjæftigelse med Døden tog fra det 14de Aarhundrede en ny Skikkelse. Den Ulykke og Elendighed, som paa denne Tid mer end nogensinde hjemsøgte Vestens Folk, gav ogsaa i denne Henseende den asketiske Opfatning større og større Væxt. Med Middelalderens store Maal og Ideer var det forbi, og netop nu begyndte en ny Tids Ideer at danne sig; men kun med Møje og lidt efter lidt trængte de igjennem; endnu gjorde det Gamle, hvor forfaldent og livløst det end var, en sejg Modstand. De gamle Magter, Pavedømme og Riddervæsen, vare sunkne; men de Kræfter, som skulde skaffe de politiske Forhold nye Grundlag, havde endnu ikke udviklet og befæstet sig. Tøjlesløshed herskede overalt, umaadelig Nydelsessyge, grændseløse sanselige Udsvævelser tog mere og mere Overhaand. Der var ingen fast Ordning af de borgerlige Forhold, der kunde stanse den raa Magt, Røveriet og Usædeligheden i deres Herredømme, og i dette

vilde og tøjlesløse Liv brød Dødens Rædsler des forfærdeligere ind. Til de vedvarende Krige, til Voldsgjerningerne og Blodsudgydelser, som Menneskene øvede, kom de mangfoldigste rædselsfulde Naturbegivenheder, Hungersnød og hærjende Sygdomme, og i Midten af det fjortende Aarhundrede holdt den sorte Død sit forfærdelige Triumftog gjennem Europa. Paa den ene Side styrtede man sig nu, for at fly Angsten og Tanken om denne Elendighed, des vildere ind i Sanserusen, paa den anden Side troede man sig rammet af Guds Straffedomme og søgte Frelse i en Sønderknuselse af Bod, der ofte i sin Forvildelse antog de modbydeligste Former af Ekstase. Men de mest indtrængende Bodsprædikener, som talte til Folket i den for Sanserne lettest-fattelige Form, var hine billedlige Fremstillinger, der forkyndte det Jordiskes Forgjængelighed og den stedse nære Døds Almagt.

Under de mangfoldigste Skikkelser blev dette Thema behandlet. Paa mange Steder hang der i Kirkerne en over en Ramme spændt Dug, paa hvis ene Side man saa en smuk ung Mand og en Jomfru, der saa sig i Spejl, medens der paa den anden var fremstillet Dødens Billede, med Spade eller Le, med Legemet omslynget af Orme og Slanger. Hvert Lufttræk drejer Billedet om og viser saaledes den hurtige Vexel mellem Liv og Død. Allerede det trettende Aarhundredes Digtere skildrer Verden som en Kvinde, foran skjønt dannet, men bagtil halv forraadnet, fortæret af Orme; i samme Aand er Digtet om de tre Døde og de tre Levende, der ligeledes gaar tilbage til det trettende Aarhundrede. For en Eneboer viser sig først tre Døde, og derefter ser han tre Levende komme, til Hest og i straalende Dragt. Disse gribes af Forfærdelse, da de frygtelige Spøgelser træder i Vejen for dem og tilraaber dem: «Hvad I er, det var vi; hvad vi er, det skal I vorde.» Men den fromme Broder knytter dertil sine Formaninger og opfordrer dem til at tænke paa

Forgængeligheden af alt Jordisk. Netop denne Gjenstand bemægtiger den bildende Kunst sig; den anvender den i monumentale Malerier og fremstiller den i Træsnit.

Vi skal her ikke dvæle ved disse Fremstillinger, men kun fremhæve den noget forskjellige Fremstillingsmaade. Ironien ligger overalt paa Bunden; men medens den paa de sydligere Billeder kun svagt antydes i det Ydre, fremhæves den skarpere i de nordlige, hvor den bliver det Heles toneangivende Element. En saadan Ironi viser sig i Valget af de Billeder, under hvilke Digtningen og den bildende Kunst fremstiller Døden; ofte sker det i Form af et Skakspil, hvori Mennesket besejres.

Saaledes fandtes der tidligere i Strasburgerdomkirkens Korsgang et Billede, der viste Døden ved Skakbretttet og ligeoverfor Repræsentanter for alle Stænder.

Endnu skarpere træder Ironien frem, naar blodige Slag af Digterne opfattes som Gjæstebud og hver dødelig Vunde som en iskjænket Drik. «Jeg vil holde en stor Fest» — lader en Nutids Digter den sorte Død sige; det er tænkt ganske i hin Tids Aand. Saaledes vælger den nordiske Kunst helst Billedet af en stor Fest med Musik og Dans, hvor Døden skal fremstilles. Den bliver aabnet ved Benhuset af de halvforraadnede Skikkelser, som trommer og blæser Melodien til Dansen. Derefter kommer de Dansende, Par ved Par, Gejstlige og Lægfolk, Mænd og Kvinder, Oldinge og Børn, fra de Fornemste — fra Paven og Kejseren — til de Ringeste.

Dødningedansen var oprindelig et Skuespil, der blev opført af levende Personer og som hørte til hine dramatiske Optog og Fremstillingen, som i Middelalderen plejede at begunstiges og foranstaltes af Gejstligheden selv. Dramaet i sin oprindelige Form lader sig jo ikke skille fra Dansen, og disse opførte Dødningedanse var netop ogsaa Dramaer af den enkleste Art, der kun bestod af Samtaler mellem Døden og dem, den bortførte. Snart blev Skue-

spillet fixeret ved de bildende Kunsters Hjælp. Dramaets Vers som Text. Paa Kirkegaardenes Mure, i det Indre af Kirker og Kapeller, i Klostrenes Korsgange, selv i Slotsgaardene eller paa Tæpper, der tjente til Dekoration for Korskabene, blev disse Fremstillinger anbragte;[1] Digtet om Dødningedansen blev først opbevaret gjennem Haandskrifter, efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse typografisk mangfoldiggjort og forsynet med Træsnit; saaledes udkom det i det højtyske, plattyske, franske, engelske og latinske Sprog. Der ligger altid den samme Text til Grund, og Texten er i Begyndelsen Hovedsagen, Billederne at betragte som en Illustration; men med Tiden, allerede i det femtende Aarhundrede, forandres Sagen; Billederne træder frem som det væsentlige, Versene bliver kun en forklarende Underskrift. Denne Forandring blev navnlig mulig i Tyskland, thi her findes ved denne Tid intet Spor mere af noget Dødningeskuespil; fra Frankrig derimod har vi Efterretningen om en saadan Opførelse endnu fra Aaret 1423.

Fra Slutningen af det 15de Aarhundrede beskjæftiger næsten alle tyske Kunstneraander sig med saadanne Dødsfantasier, fremstiller dem i Træsnit og Kobberstik, i Tegninger og Malerier. De plejer ikke længer at binde sig til Dansens indskrænkende Ramme, men foretrækker istedetfor hin primitive Skuespilform at sætte enkelte, rigt udformede Scener. Uendelig er den Rigdom i Opfindelsen, den Dybde og Aandrighed i Motiverne, som aabenbarer sig i disse Billeder. Vi skal her blot nævne Albrecht Dürers Spadseregang og væbnede Ridder samt to Blade af Sebald Belham, Dürers Discipel. Paa det ene Blad ser man en smuk ung Kvinde med Blomster i Hænderne, der spadserer i en Have, medens en Elsker i

[1] Saadanne Billeder fandtes i Klein-Basel, Grosz-Basel, Paris, Strasburg, Berlin, London etc.

Narrekappe omslynger hende og ser hende ind i Ansigtet. Paa det andet Blad ser man hende vandre ganske som før, en Elsker stiller sig ved hendes Side, men denne Gang griner Dødningeskallen under Narrekappen. Det var ogsaa almindeligt at anbringe Dødsemblemer paa Billeder; saaledes holder Lucas van Leyden i det Portræt af ham selv, som han har stukket, i den ene Haand en Hjerneskal mod hvilken han med den anden betydningsfuldt peger; og Hans Burgkman har paa det Billede, der fremstiller ham selv og hans Hustru, anbragt et Spejl, hvori man, istedetfor deres Ansigter, ser to Dødningehoveder, med følgende Rim:

„Solche Gestalt unser baider was,
Im Spiegel aber nix dan das."

Det komiske Element, der overalt i større og mindre Grad fremtræder i Dødsbillederne fra det 14de, 15de og 16de Aarhundrede, har langt mere af Ironien end af det rene Humor. Denne Komik er ikke af den Art, at den formilder det Frygtelige og hjælper Beskueren over Rædslen, tvertimod, den øger Angsten.

Det komiske Element spiller i hele Middelalderens Kunst sin Rolle, det slutter sig umiddelbart til det Alvorlige og Ophøjede, og Intet er saa højtideligt, at det kan stænge det Komiske ude. I de kirkelige Mysterier indtager det Farceagtige sin Plads ved Siden af det Højeste og Helligste. I den bildende Kunst, i de kirkelige Bygværkers Stenhuggerarbeider eller i Randforziringerne og Initialerne paa Haandskrifter og trykte Værker, hersker der en Lethed og Overgivenhed, et uudtømmeligt Lune, hvorfra den middelalderlige Fantasis hele Rigdom udvælder. Det er Folkeaandens Modvirkning mod de kirkelige Tilstandes strenge Tvang, mod den middelalderlige Kristendoms Ensidighed, dens naturfjendske Askese, dens Foragt for Verden og Oversanselighed. De nordiske

Folks ungdommelig friske Kraft sprænger disse Lænker og Folkeviddet bliver til Organ for den forsmaaende og tilbagetrængte naturlige Følelse. Saa levende og sprudlende bryder det løs, at den kirkelige Strenghed ikke kan stanse det, men tvinges til Kompromis og maa indrømme det en Plads indenfor sine egne Enemærker. Men denne Komik er ikke altid legende, munter og jovial, ofte hersker der en Satire, der navnlig gaar ud over Kirke og Gejstlighed. Især støder man paa en saadan Satire i Dyrefabelen, fra hvilken ogsaa den bildende Kunst henter sine Æmner, som den endog vover at anbringe paa hellige Steder. Hvor kostelig har f. Ex. ikke Jean Truperi i Korstolene i Amiens's Domkirke fremstillet Ræven i Munkekutte, der prædiker for Hønsene.

Paa lignende Maade ligger der et humoristisk-satirisk Element til Grund for Fremstillingerne af Dødningedansen. Ikke den asketiske Aand alene, som oprindelig fremkaldte dem og benyttede dem i den kirkelige Bodsprædikens Tjeneste, havde kunnet sikkre dem en saa betydningsfuld Plads i flere Aarhundreders Kunst; hint Træk af Lune og Spot maatte træde til, der stammer fra den ægte folkelige Aand.

Hvor skjærende skarpt end Forgjængeligheden af alt Jordisk, hvor forfærdelig end Dødens Rædsler skildres, Et formaar dog at trøste den folkelige Bevisthed og forsone den med Døden: Tanken om, at Døden gjør Alle lige. Døden er den Høje og den Lave, den Rige og den Fattige underkastet, Præsterne kan ligesaa lidt undfly den som Lægfolket; den kan ingen jordisk Magt modstaa, fra den kan Ingen løskjøbes, Ungdom og Skjønhed formilder den ikke. «Vi gjør som Solen» — siger Døden i Enkemandens Klage — «den skinner over Gode og Onde, vi tager Gode og Onde i vor Magt;» og over Benhuset, hvor Dødningedansen i Klein-Basel begynder, stod:

Hie richt got nach dem rechten,
die Herren ligen bi den Knechten,
nun mercket hie bi,
welger her oder knecht gewesen si."

I Dødningedansen gælder den Ene ligesaa meget som den Anden. Der er en utøjlet Dristighed i den Maade, paa hvilken Døden i Ord og Adfærd træder Paven, Kejseren, de verdslige og gejstlige Fyrster imøde. Saaledes er Dødningedansene væsentlig en Ytring af de demokratiske Rørelser, som dengang vaagner, som navnlig bliver levende i Byerne og som grunder nye Tilstande istedetfor de udlevede gamle Forhold.

Ved Siden af den politiske Satire stod — som vi har set — den religiøse, der blev des mere levende, jo mere Utilfredsheden med de kirkelige Tilstande tog Overhaand i den hele Tidsstemning. Her maa især nævnes Nicolaus Manuels Dødningedans i Bern. Dette Værk, som allerede gik tilgrunde i 1660 og som kun er os opbevaret i tegnede Kopier, var blevet udført i Dominikanerklosteret. Dette Kloster havde for nogle Aar siden været Skueplads for Begivenheder, som mere end noget Andet havde forberedt Reformationen i Schweitz.

Her havde nemlig Broder Hans Jezer optraadt, hvis Dumhed de Overordnede i Berns Dominikanerkloster havde benyttet sig af og af hvem de havde lavet en ufrivillig Helgen, idet de havde foregjøglet ham de forskjelligste himmelske Aabenbaringer og bibragt ham Kristi Vunder paa Hænder og Fødder. I Aaret 1509 var dette Bedrag blevet afsløret og havde bragt Anstifterne paa Baalet.

Det var en Art Bod, naar nu dette Klosters Indvaanere tillod Maleren at sidde saa skansellløs til Doms over Uvæsenet i den gejstlige Stand, og i dette Værk — der blev fuldendt allerede før 1522 — bryder allerede hin Opposition igjennem, der først blev grundet ved Luthers

Optræden og Zwinglis Virksomhed i Zürich. Imod de Gejstlige, som — adskilte fra Lægfolket — aabner Dansen, rettes Satiren baade i Billedet og i Underskriften: «Paa Jorden synes min Herlighed stor, den daarlige Verden bøjer sig for mig,» svarer Paven Døden, der river ham den tredobbelte Krone af Hovedet, og paa Bærestolen, hvori han bæres ind, og paa hvilken Vexelerernes Fordrivelse fra Templet er afbildet, ser man Pharisæerne og de Skriftkloge som Biskopper og Munke. Med stor Heftighed farer Døden løs paa en Gruppe af Munke med de Ord:

Ir münchen mestend üch gar wol,
Ir stickend aller sünden vol,
reiszend wölff in eim schaffs kleid,
Ir müeszend mit dantzen, wers üch leid.

I denne Fremhæven af Satiren, navnlig paa det kirkelige Omraade, er Manuels Dødningedans Forløberen for Holbeins Dødsbilleder, som den baade med Hensyn til Sted og Tid ligger saa nær. Vi skal nu vende os til disse Billeder selv, idet vi særlig dvæler ved nogle af dem, medens vi paa Grund af den indskrænkede Plads nødes til at forbigaa videnskabelige Enkeltheder, hvor interessante end disse kan være.

II.

Døden er Syndens Sold; derfor begynder Holbein sine Dødsbilleder med Evas Skabelse og Syndefaldet; da Engelen jager de Skyldige ud af Paradiset, springer Døden frem ved deres Side og ledsager deres Flugt med Musik af en Lire.

Nu arbejder Adam i sit Ansigts Sved; i det Fjerne sidder hans Hustru halv nøgen ved Rokken og giver sit Barn Die. Selv rydder han møjsommelig en Træstamme væk og ved hans Side graver Døden, efterabende ham.

Disse Billeder er at betragte som en Exposition; Handlingen selv aabnes med Bladet «Alle Menneskers Ben». Gyselige Skikkelser, tildels med Ligklæder og med Kvindehue eller Cylinderfilthat, intonerer Musiken med Pauker, Trompeter og Lirekasser. Døden ved, hvorledes den bedst træffer hvert Menneske: paa sin Formasteligheds Tinde griber den Paven, idet han vil sætte Kronen paa en Kejsers Hoved, der knælende kysser hans Fod. Saaledes havde Døden, kort før Kunstneren skabte dette Billede, bortrevet Leo den tiende, der nogle faa Aar tidligere havde ladet sig selv male i Rafaels Stanzer, i det han, i Lighed med Leo den tredie, der kroner Karl den Store, paasætter den franske Konge Frants den første Kejserkronen. En Gruppe af fornemme Gejstlige staar tilvenstre for Thronen, længst fremme ser man en stolt, verdslig Kardinal og bag ham en Benrad, der er udstafferet med Hat og Kors og som haanende efteraber hans Holdning. En Sireneskikkelse bærer den pavelige Stols Arme og bag den prægtige Baldachin lurer en Djævel forat modtage Ypperstepræstens Sjæl, medens en anden Djævel, der holder en Bulle med 5 Segl, svæver over de Gejstlige. Her gik dog Satirens Dristighed saa vidt, at man senere traf Forsigtighedsregler. Efterskæringerne i Køln udelader Djævlene, og de venetianske Kopier har dem vel i Begyndelsen, men senere skæres de væk og Træet flikkes, hvilket man tydeligt kan se af Aftrykkene.

Kejseren derimod har beskikket sit Hus, da det lakker mod Enden. Ogsaa han throner i fuldt Skrud, omgiven af sine Raader, men han udøver sit høje Embede paa den værdigste Maade. Den fattige, simple Mand — en kostelig Figur — forebringer ham knælende sin Klage, og Monarken vender sig vred mod den fornemme Undertrykker, der forgæves søger at undskylde sig. Kejseren med den af Alder bøjede Holdning, med Sværdet, hvis Spids er brudt af, og den gyldne Vliesz har Kunstnerens fædrelandske

Følelse givet Maximilians Træk; derimod har han i Kongen fremstillet Frants den første af Frankrig; Trækkene, navnlig den store, lige Næse, Vendingen med Hovedet og Dragten er trods det ringe Omfang karakteristiske; man bliver strax erindret om det Tizianske Portræt i Louvre. Fuldkommen uforberedt, midt i tom, jordisk Nydelse overraskes Kongen af Skæbnens Slag. I aaben Hal, under den med Lilier prydede Baldachin, sidder han ved det rigt besatte Taffel; men Døden har sneget sig ind blandt Tjenerskaren og fylder Bægeret for ham. Af Kardinalen, der sidder under Vinløvet, river Døden Hatten, idet han rækker et Afladsbrev. «Ve dem, som dømmer den Ugudelige at være retfærdig for Skjænks Skyld og tager Retfærdiges Retfærdighed fra dem,» (Esaias 5, 23) lyder Overskriften.

«Jeg vil slaa Hyrden og Hjordens Faar skal adspredes,» staar der over Bladet med Biskoppen. I et skjønt Landskab med stejle Bjerge og en høit liggende Borg i nedgaaende Sol tager Benraden den gamle Biskops Arm i sin; og da Overhyrden er bleven dem berøvet, adspreder Hyrderne — blandt dem en Munk — og Faarene sig til alle Sider. Med den mæskede Abbeds Mitra og Hyrdestav springer Døden afsted og slider ham selv med sig efter Kutten; den trækker Abbedissen ud af Klosterdøren og vi ser Nonnen i hendes Celle, idet hun med Rosenkransen knæler ved Alteret og dog paa samme Tid lytter til Elskerens Strengespil, der sidder paa hendes Seng, men bag hende staar en afskylig død Kvinde, der slukker Kjerten ud. «Der er en Vej, som synes Mennesket ret, men dens Ende fører til Døden.» Mere velkommen er Døden for den gamle Kvinde, der beder sin Rosenkrans (af Knogler) og møjsommelig slæber sig afsted med sin Krykkestok; jublende og bekranset tager Døden hendes Arm, som vilde den føre hende til Dans, og en anden Benrad springer musicerende foran.

I Kirken er den andægtige Mængde forsamlet; Mænd og Kvinder flokker sig om Prædikestolen for at høre Guds Ord. Hvor dygtigt ved ikke Prædikanten at foredrage sin Lære, medens Hykleriet taler ud af hans Ansigts Træk og hans Hænders Bevægelser. Men der er endnu en Prædikant, hvis Formaning virker endnu mere rystende. Bag Taleren paa Prædikestolen staar Døden, iført Stolaen og med et Kæveben løftet i Vejret, for at slaa Taleren ned, endnu før han har sagt Amen. «Ve dem, som siger om det Onde godt og om det Gode ondt, som gjør Mørke til Lys og Lys til Mørke, som gjøre Bittert til Sødt og sødt til Bittert.» (Es. V.)

Over Gaden skrider Sognepræsten for at bringe en Døende Sakramentet; dog ogsaa han er et dødeligt Menneske som hans Sakristan, med Klokker og Lygte skrider Døden foran ham.

Af alle Gejstlige bliver Sognepræsten saaledes næsten den eneste, som forskaanes for Satiren. Landsbyspræsterne og de lavere Gejstlige i Byerne, som havde de mindste ydre Fordele og de fleste kirkelige Pligter og som desuden særlig forurettedes af Munkene, viste sig netop fortrinsvis tilgængelige for Reformationen.

Det er imidlertid ikke blot Gejstligheden, som rammes af Kunstnerens Satire: Vi ser Dommeren, der sælger Retten for Guld, idet Døden klatrer op bag hans Stol og bryder hans Stav over; vi ser Advokaten, Blodsugeren; idet han modtager sit Honorar af en Borger, kaster Døden haanende endnu et Par Guldstykker af hans Syndeløn i hans Haand og holder saa Timeglasset i Vejret. Lægen sidder i Studereværelset ved sin Pult, da fører Døden et sygt og skrøbeligt Menneske til ham. Doctoren betyder den Syge med sit Blik, at der intet Haab er og giver ham ingen trøstelig Besked; det afspejler sig tydelig i Begges Træk. Men haanende griner Døden imod ham.

«Læge, læg Dig selv!» (Luc. 4) synes han at sige, — Du er ligesaa sikkert mit Bytte som den Anden.

I sit pragtfulde Værelse sidder Stjernetyderen; fordybet i Studiet af Himmelgloben; da kommer Døden og holder ham en Hjerneskal for Øjnene, — en Gjenstand, der ogsaa er Betragtning værd. «Sig mig, hvis du ved alt, vidste du, naar du skulde fødes og kjendte du dine Dages Tal?» (Hjob. 38.)

Vi kan her, som ovenfor sagt, ikke dvæle ved alle de enkelte Billeder, hvoraf den hele Cyclus bestaar; vi skal endnu kun nævne nogle faa. Den rige Mand sidder mellem Kasser og Pengesække i den faste Hvælving med det dobbelt tilgittrede Vindu; Døden har sat sig ved Pengebordet og griber hans Guld — da løfter den Rige jamrende sine Hænder; thi at berøve ham hans Mammon er at berøve ham Livet. «Du Daare! I denne Nat kræver de din Sjæl af dig; men hvem skal det tilhøre, som du har beredt?» (Luc. 12). Kjøbmanden har undgaaet Havets Farer, han er i Havn og er netop beskjæftiget med sine Kostbarheder og med sine udlossede Vareballer: da griber Døden ham og trækker ham afsted.

Det tredie Billede i dette Kløverblad, der jager efter forgjængelige Goder, er Skipperen. Skibet driver i den højeste Fare; Nogle af Mandskabet vrider fortvivlet Hænderne, Andre vil styrte sig i Havet; Skyerne jager, Bølgerne overskyller Fartøjet, Sejlet er sønderrevet af Stormen og nu er Døden stegen ombord og knækker Masten.

I Bondekittel forfølger Døden den stolte, gamle Greve og løfter Vaabenskjoldet, forat slynge det mod hans Hoved. Den unge Grevinde rækkes netop af Kammenfruen sin prægtige Dragt; Døden er hende behjælpelig med Toilettet og lægger et Baand af Dødningeben om hendes Hals. Den adelige Dame vandrer fortrolig ved sin Ægtefælles Arm og tilsværger ham: «Mig

og dig skiller kun Døden!» Men Døden danser allerede med Trommeslag foran dem, for at tage dem paa Ordet.

I en skjærende Modsætning til alle de her omtalte Billeder, hvor Døden paa en enkelt Undtagelse nær er en uvelkommen Gjæst, staar Billedet: den Syge og Elendige; udstødt af Husene, skyet af Menneskene, sidder han paa det usle Straa og paakalder Døden; men ogsaa den bliver borte. Frygteligere kan den haanende Ironi ikke tilspidses. Her klinger igjen Legenden om den evige Jøde, men der gaves forøvrigt ogsaa andre Sagn af et lignende Indhold paa Holbeins Tid; der er en Historie, som spiller netop i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, den lübeckske Historie om en gammel rig Kjøbmand, der havde Verden saa kjær, at han ikke tænkte paa at dø; Hustru, Børn og Venner døde omkring ham, og hver Gang kom Døden og spurgte, om han ikke havde Lyst til at vandre bort, men han vilde ikke. Dog, han blev stedse ældre og ældre, mere og mere vissen og tilsidst til Spot for Alle, da sukkede han efter Døden, men den kom ikke. Kjed af Livet vilde han ved Midnatstid trænge ind i Mariakirken, for at søge Døden, der var malet paa Kirkevæggen; men han kom kun til det første Kirketag og blev siddende der, indtil han endelig blev til Sten.

Efter alle disse Rædselsbilleder bringer Kunstneren Fred og Forsoning i den yderste Dom, der henviser til et nyt Liv og et bedre Hinsides. Den dømmende Kristus troner i himmelsk Glorie paa Regnbuen, Verdenskuglerne er hans Fødders Skammel; nedenfor i en Kreds staar de Opstandne, Mænd og Kvinder, der Alle løfter sine Hænder lovprisende mod Gud.

Tilslut fremstilles Dødens Vaaben; det bestaar af et flænget Skjold med en Hjerneskal, gjennem hvis Tænder en Slange snor sig; Hjelmprydelsen dannes af et Sandur mellem et Par Dødningearme, der holder en Sten

i Vejret, som vilde de sige, at over hvert Menneskes Hoved svæver en saadan Sten, der hvert Øjeblik kan falde ned og knuse det. Paa begge Sider staar en Mand og en Kvinde i statelig Dragt: i disse Skikkelser har Holbein aabenbart fremstillet sig selv og sin Hustru; thi dette er fuldkommen i Tidens Aand. Begge støtter sig med den ene Haand paa Hjelmen. Maleren skuer ud fra Billedet og synes at tale, synes endnu engang at tilraabe Beskueren, hvad han har prædiket i disse Billeder; Haandens livlige Bevægelse understøtter indtrængende hans Formaning, og det tungsidig tankefulde Udtryk hos Hustruen viser det Indtryk, som denne Formaning frembringer. «Tænk paa Enden!» — *Memorare novissima* — staar ogsaa som Overskrift i de senere Udgaver.

Dødens uovervindelige Magt og Nærhed gjælder vel for alle Tider, men Holbein talte om den paa en des mere indtrængende Maade, idet han satte dens Rædsler midt ind i Samtiden. Skikkelserne, Omgivelserne, det hele Kostume tilhører hans Tid, ja endogsaa i enhver Persons Optræden og Handling afspejler sig hin Tids Sæder og Karakter. Uudtømmelig er den Betydning, som hans Billeder derved vinder; ja den hele Epokes bevægende Aand gaar igjennem disse Billeder, den Frihedsgjæring, hvori alle friske Elementer i Tyskland dengang deltager, aabenbarer sig i dem; dette fremtræder især i Dødsbilledernes satiriske Side, saavel i religiøs som i politisk Henseende.

Vi paapegede ved de enkelte Blade denne Satire og skal her kun kort og sammentrængt erindre derom. For det Første optræder Holbein som Forkjæmper for Reformationen — han lader Djævle lure paa Pavens Sjæl; og mod Gejstligheden — fra dens højeste til dens laveste Repræ-

sentant — sender han Uviljens og Spottens skarpeste Pile; midt i sin Hovmod og Formastelighed, Gridsked, Dorskhed og Overdaadighed, Dumhed, Havesyge og Usædelighed rammes den af Skjæbnen. Ligesaa bestemt udpræger sig Tidens demokratiske Bevægelse, der naaede sin Højde i Bondekrigene.

Ikke blet træder Døden Greven imøde i en oprørsk Bondes Dragt, men en beslægtet Følelse spores overalt. Det er for det meste kun Folk af en lavere Stand, — Kræmmeren og Landmanden — der falder Døden i Hænderne under den rolige og ulastelige Udøvelse af sit Kald og de dertil knyttede Bibelsteder: «Kommer hid til mig, alle I, som arbejder og ere besværede,» og «I dit Ansigts Sved skal du æde dit Brød,» synes at antyde, at Døden er en Velgjerning. Derimod bliver de Mægtige og Fornemme, Hertugen, Raadsherren og Dommeren grebne, idet de viser Mangel paa Agtelse for de Fattige og og Ringe eller lader sig bestikke til Gunst for de Rige. Allerede i Middelalderens Dødningedanse ser vi det komiske Element mere nærme sig Ironien end den rene Humor; hos Holbein har Ironien fuldstændig vundet Eneherredømmet, en Ironi, der helt igjennem er moderne og, ligesom hos Shakespeare, tjener til at forhøje den tragiske Virkning. Holbein minder overhovedet i sine Dødsbilleder om Shakespeare; vi møder den samme rystende Virkelighed i alle Handlinger og Skikkelser, selv der, hvor det fantastiske Element spiller med, den samme Evne til at lade Lidenskab og Bevægelse stige til det Højeste, den samme runde og fulde Karakteristik af den enkelte Personlighed og endelig dette Kunstneraandens suveræne Herredømme over alle Livets Situationer og Forhold.

Catilina.

Af Professor J. P. Weisse.

I.

Haarde er i Folkenes Liv de epokegjørende Tider, i hvilke gamle Anskuelser og gamle Samfundsforhold skal vige Pladsen for nye: Alt har Præget af Opløsning. Mangelen paa Fodfæste spores overalt, i Moral, i sociale Forhold, i politiske; alle de Baand, som hidtil bandt, brister det ene efter det andet; Menneskene ved tilsidst ikke, hvad der ikke er tilladt, naar Lidenskaben forlanger. I saadanne Tider (de varer gjerne længe, om end den endelige Katastrofe er et forholdsvis kortvarigt Moment) bliver Revolutionen let den permanente Tingenes Orden. Enhver ved, hvorledes f. Ex. i den franske Revolution af 1789 Lidenskaberne tumlede sig vildt; saa og hvorledes Overgangen fra Middelalderen til den nyere Tid stemples af Bartholomæusnattens Rædsler og den franske og senere den tyske Trediveaarskrigs Forvildelser; gaar vi længere tilbage, finder vi atter det samme Opløsningens Kjendemærke i Folkevandringernes Periode, ved Overgangen fra Oldtid til Middelalder. Men ogsaa i selve Oldtiden har vi det samme Fænomen, og det i en meget stærkt udpræget Form; det er i det Tidsrum, da den romerske Republik skal afløses af Monarkiet. Ogsaa her den samme Opløsningstilstand, den samme Løssluppenhed, den samme Revo-

lutionens Permanens igjennem et Tidsrum af 100 Aar, lige fra Gracchernes Tider, da de nye Ideer begynder at bære sine første Frugter i det offentlige Liv, til Octavians koldt beregnende Lidenskab skaffede det romerske Folk den længe og længselsfuldt savnede Ro til Vederlag for den røvede Frihed, gaar denne Republikens Dødskamp. Rom har i denne Tid frembragt nogle, men ikke mange store Mænd. Vi har vistnok en Gajus Gracchus, en Gajus Cæsar, hvem man er nødt til at indrømme en vis Storhed; men større er Massen af usle, fejge, selvsyge Naturer af lidet Værd og ingen Interesse; det smaa kryber just i slige Tider frem som Maddikerne paa et Aadsel. Dog, der frembragtes ogsaa om end ikke mange store, saa dog ialfald mere eller mindre stærkt individualiserede Karakterer — helt rimeligt i en Tid, da Subjektiviteten ingen Skranker anerkjender og frit følger sin Naturs Drifter. Der er forskjellige Typer blandt dem; der er brave Folk som Cato, der beviser, at i saadanne Tider ogsaa den talentløse, men karakterfaste Mand kan spille en Rolle; skikkelige Folk som Cicero, hvis personlige Elskværdighed saa ofte lader os glemme hans store og iøjnefaldende Svagheder; helt eller halvt blaserede Folk som Lucullus, hvis Personlighed bestaar af den forunderligste Blanding af Energi og Kvietisme, og hvis æstetiske Finhed og relative politiske Retskaffenhed tildels forsoner os med hans luxuriante Synder; forfængelige Folk som Pompejus, det typiske Exempel paa, at Talentet ikke strækker til, hvor der fordres Genialitet — og mange flere. Men der gives ogsaa Individualiteter, som ikke er hyggelige at se til. Til disse hører Marius, den arpinatiske Bonde, hvis ubehjælpelige og oprindelig grundskikkelige Grovslagenhed Partihadet forvandlede til den raaeste Myrdelyst, der kun kan forstaas som etslags dæmonisk Sindsforvirring; fremdeles Sulla, han baade myrdede og tilgav med samme nonchalante Koldblodighed; den talentfulde Bandithøvding Publius Clodius

Pulcher, Milo osv. osv., men fremfor alle Catilina, hvis Liv vi her skal søge at skildre. Men først et Par Ord om hans Samtid: det romerske Folks og den romerske Republiks Stilling paa hin Tid; uden dette vil han ikke forstaas.

Det var som sagt en Opløsningens Tidsalder og dog netop den samme, som — mærkeligt nok — i Literaturen kaldes Guldalderen, da den romerske Kultur har naaet den største Højde, den i Republiken vandt op til. Det var den romerske Nationalitets Ulykke, at den blot saa længe kunde bevare sin Hæderlighed, som den var barbarisk. Størst ere derfor Romerne i den Tid, da de ingen Literatur have, da de kæmpede om Italiens Besiddelse og med sin Rival i det vestlige Middelhav Karthagerne. I denne Tid stod Republiken fastest, i denne Tid er den romerske Dyd paa sit Højdepunkt; thi den romerske Dyd er Borgerdyd. Men i denne samme store Tid er Romerne ikke endnu indtraadte i de Nationers Række, hvis Kultur er et Led i Menneskehedens Udvikling. Det hører med til dette gammelromerske Væsen og til denne gammelromerske Borgerdyd, at Individet skal gaa op i Statssamfundet og fornægte sig selv, sine Evner og sine Anlæg, sin Personlighed; under saadanne Omstændigheder kan ikke den almindelig Dannelse komme til sin Ret, kan heller ikke Nationen optage og videre udvikle den almene Kultur. Skulde dette ske, maatte altsaa dette Gammelnationale opgives — og det blev opgivet. Grækerne strømmede fra Punerkrigenes Tid af ind i Rom, og man lærte her at forstaa og at skatte den helleniske Dannelses Værd og Nødvendigheden af at tilegne sig den. Men med den græske Kultur fik ogsaa de græske Laster Indpas, og det var en ubønhørlig logisk Følge, at mod det gammelnationale barbariske Standpunkt svarede ogsaa den gammelnationale Hæderlighed: nu havde Romerne lært, at det var dumt, barbarisk dumt at fornægte sig selv, sin Individualitet, og nu gav han den ogsaa Tøjlen. Enhver kjender Sallusts

Klage i Indledningen til hans Skrift om Catilina, hvor han udleder alle Romerstatens Ulykker af Ærgærrighed og Havesyge — det er ganske rigtigt, kun at disse Egenskaber blot er enkelte, men rigtignok ogsaa de mest fremtrædende Sider af den almindelige Demoralisation. Det er ensidigt, om man paastaar, at hermed den romerske Nationalitet overhoved gik tilgrunde; tvertimod, dens positive Kærne blev der og indgik en verdenshistorisk højst mærkelig og betydningsfuld Forbindelse med den helleniske Dannelses kosmopolitiske Element; men hvad der ikke kunde bestaa med det nye Standpunkt, det var den paa det gamle Væsen og den gamle selvfornægtende Borgerpligt byggede Republik. Alle Momenter drage nu uvilkaarligt hen mod Monarkiet. Den løsslupne Individualitet frister den Enkelte til at tilrive sig Magten, og finder i den ligesaa løsslupne Masse et villigt Redskab; den gamle Regjering, Senatet med dets oligarkiske Sammensætning, viser sig mere og mere uduelig til at styre en Stat med større Forhold, fordi den dels ikke besidder Midlerne til at modarbejde den Enkeltes Ærgærrighed, dels er for selvinteresseret til at kunne regere med Retfærdighed; den suveræne Folkeforsamling er bleven en gammeldags Maskine, der nu blot haandteres af Pøbel, ikke af Borgere med Borgersind; men da Pøbel som saadan som bekjendt ikke kan regere, saasom deres Regimente enten er Anarki eller et Skærmbrædt for Tyranni, saa fulgte deraf, at man gjennem det første naaede frem til det sidste. Endelig er Statens Udstrækning nu, da Republiken har begyndt at slaa ind paa Erobringens Vej — Kampen mod Italien var væsentlig defensiv — bleven for stor, til at den antike Forvexling af Kommune og Stat under republikansk Form længere kan skjule sine store Mangler: det viste sig her som altid, at Erobring er en Republiks Dødssynd. Altsaa: alt eftersom det gammelromerske Væsen aftager, mister ogsaa Republiken sine Støtter, dens Fundament undergraves,

dens Borgere vil gjøre, hvad de behager, uden at tage Hensyn længere enten til gammeldags Fordomme som Himmelens Tegn og Hønsenes Æden eller til gammeldags Dyd; men den almene Kultur, den kosmospolitiske Dannelse er i det Store taget stegen, Romerne har begyndt at løse sin verdenshistoriske Opgave; det er ikke saa underligt endda, at Republikens Fald er Literaturens Guldalder.

Rummet tillader ikke her at paavise i alle Detaljer det moralske, sociale og politiske Forfald i denne Tid. Her kan kun gives et Omrids deraf og mindes om, hvad der var forefundet i de forud for Catilinas Optræden nærmest gaaende Decennier.

Den af Tiberius Gracchus begyndte sociale Revolution, som fortsattes af hans Broder Gajus, havde naaet sin Hensigt uagtet Førernes Fald: at omstyyte den gamle aristokratiske Forfatning. Aristokratiet var sprængt i tvende fjendtlige Partier, Senatspartiet eller Nobiliteten og Ridder- eller Kapitalistpartiet, der med Skinsyge vaagede over hinanden og søgte at berøve hinanden den politiske Magt; Folkepartiet var i den ledende Demagogs Haand blevet sig sin Betydning bevidst. Gajus Gracchus stod visselig endnu et republikanke Ideal for Øje: en Republik med gjennemført Demokrati, ledet af den politiske betydeligste Mand, Folkevalg var istand til at fremskaffe; fremdeles en paa væsentlig socialistisk Vej vunden Fordeling af Landets Formue og en derved frembragt Hævning af den forarmede Middelstand. Han indsaa ikke, at den ledende Demagog, særligt han selv, var hverken mere eller mindre end den romerske Stats Selvhersker, saalænge han havde Magten. Graccherne faldt, fordi de troede paa det republikanske Ideal, fordi Monarkiet og følgelig det Middel, hvormed dette maatte vindes, det militære Diktatur, laa langt fra deres Tanke. Men deres Forfatning blev væsentlig staaende uagtet Nobilitetens Angreb, indtil Sulla restavrerede den aristokratiske Republik, en Reaktion,

som med al sin Uholdbarhed i Længden dog frembragte en Standsning i den af Marius og det demokratiske Parti, som benyttede hans Soldaternatur, forvoldte anarkistiske Udvikling af Demokratiet. Thi mod Anarkiet gik Bevægelsen, ikke mod det sunde Demokrati; vi har her ikke med en stigende Udvikling af Folkesuveræneteten at gjøre som i Athen fra Solon til Perikles; vi har med det sig selv fortærende og mod det «demokratiske Kejserdømme» eller Imperialismen stilende Demokrati eller rettere Masseherredømme at gjøre. Det er bekjendt nok, at Sullas restavrerende Metode var militær Skrækregering; hans Proskription bortfejede en hel Del af de besværlige Modstandere, men var ikke i Stand til at blæse et virkeligt Liv ind i det af ham opstyltede Oligarki. — I økonomisk Henseende forbedrede han neppe Italiens Tilstand. En Mængde Jord blev ved Proskription og Konfiskation ledig og solgt — Massen af Jordejendom, som kom under Hammeren, var saa stor og Priserne sank for et Øjeblik saa stærkt, at Spekulanter som Marcus Crassus ved Opkjøb kunde skaffe sig en kolossal Formue; den nævnte romerske Ridder besad saaledes 6 Millioner Spdr. Middelstanden blev ved Sulla ikke ophjulpen; var denne lige fra Republikens første Oprettelse af stadigt gaaet tilbage, og havde, som det angives, Borgerkrigen bortrevet indtil 300000 af den italiske Befolkning — hvoraf Sullas 4700 proskriberede Navne ikke her kommer i synderlig Betragtning, da hans Blodhævn væsentlig kun rammede de Rigere — saa hjalp Sullas 120000 Kolonistfamilier ligesaa lidt som Gracherens 80000 nye Jordlodder; thi Grundfejlen ved den italienske Økonomi, Slavearbejdet, blev staaende og fornyede kun sine gamle Virkninger paa de nye Bønders Stilling: de ruineredes ligesaa let som de tidligere. Men, hvad der ikke sank, men stadig steg, det var for det første netop dette Slaveproletariat — man har i denne Tid regnet Slavernes Antal i Italien til 13—14 Millioner — og dernæst

det fri Proletariat, væsentlig i Hovedstaden, stadig forøget og rekruteret fra den mere og mere forarmede Landmiddelstand. Hvorledes Formuen var fordelt mellem de fri Borgere, kan man tænke sig, naar man hører, hvad man i disse Tider ansaa for Rigdom: en Senator ansaas ikke for at kunne leve anstændigt uden at eje omkring 140000 Spdr., en Ridder omkring 100000 Spdr.; var disse Summer middels Formuer eller gjennemsnitlig Rigdomscensus, saa indses, at Landets Kapitalmasse maatte være stærkt ophobet paa enkelte Hænder, og at Kapitalisterne dannede et stærkt Oligarki ved Siden af det politiske eller Nobiliteten. Men heraf følger igjen, at om der end her som andetsteds gaves en fri Mellemklasse af Haandværkere og andre Næringsdrivende, som ikke hørte til de egentlig Fattige, — thi heller ikke i Rom slugte Slavearbejdet alt Arbejde — saa maatte det fri Proletariats Masse dog være uforholdsmæssig stor. Regner man den hele fri italiske Befolkning til 6—7 Millioner, saa faar man neppe mange tusind Familier, som kunde kaldes velstaaende; allerede omkring Aar 100, rigtignok altsaa før Bundsforvandterne optoges i Borgernes Tal, regnede Lucius Marcius Philippus knappe 2000 Borgerfamilier med Formue, og de hellenske Konfikationer og Opkjøberier forandrede vist ikke Forholdet til det bedre, om end herved Formuen ofte gik over paa andre og det ikke just fornemme Hænder. Man maa ikke tro, at Kapital og Dannelse følges ad mere her, end andetsteds plejer at være Tilfældet; netop ved Sullas Proskriptioner blev en hel Del simple Personer, ogsaa Frigivne, berigede. Og det var ikke blot Italiens, men for en væsentlig Del ogsaa Provinsernes Produktion, som gik i disse romerske Kapitalisters Kasse; dels var det nemlig dem, som væsentlig var i Besiddelse af Handelen i hele Riget, dels havde de som Toldforpagtere, Bankierer og Entreprenører i det hele den bedste Anledning til at udsuge Provinserne. Hvorledes man bar sig ad, afgiver Sullas assiatiske Krigsskat et

tydeligt Exempel paa (Aar 84): de romerske Pengemænd gjorde Udlæget for Provincialerne, og Summen var med Renter og Rentes Renter inden Aar stegen til det 6-dobbelte. Debitorerne maatte sælge sine offentlige Bygninger, Kunstværker, ja sine Børn for at betale. Følgen af alle disse økonomiske Forhold var en uhørt Grad af Luxus, og Følgen af denne igjen var, at de højere Stænders Medlemmer ofte, naar de havde opbrugt sine kolossale Formuer, nedsank i en Gæld, som blot kunde rettes paa ved efter at have beklædt de højere kuruliske Embeder at faa et Satrapi af en rig Provins at udsuge. At det romerske Aristokrati under den sullaniske Restavration benyttede denne Anledning i rigeste Maal, viser blandt Hundreder af Exempler Gajus Verres's berømte Statholderskab paa Sicilien. — Med Hensyn til Sædelighed og Moralitet kan man vide, at det under saadanne Omstændigheder ikke stod godt til. Den forgældede Elegante, som havde samlet Gæld ved Udsvævelser i det Store, og for hvem et arbejdssomt og nyttigt Liv let blev en Umulighed, deltog uden Sky i alt det revolutionære Virvar, som bød sig. Proletariatet, baade det fri og det ufri, som tilbragte sin Dag i Lediggang — det første levede af Statens af Cajus Gracchus indførte regelmæssige Kornuddelinger — udviklede Lasten og lærte den fra sig. Haard som den romerske Natur var, og endnu mere forhærdet som den blev ved de nu almindelige Gladiatorkampskuespil, var slige Slagterier som Marius's i 87 og Sullanernes i 83 vistnok ogsaa for Romerne en Gru — selv Cinna blev forfærdet over sin Kollegas Raseri — men der var ogsaa paa den anden Side nok af dem, som styrtede sig i Revolutionens Rædsler med Lidenskab og tilbød sine Hænder til Bøddeltjenesten, baade blandt højere og lavere Stænder: man blev vant endog til slige Scener. Man forestille sig f. Ex. Marius's Indtog i Byen (87): Portene stænges, 5 Dage og 5 Nætter myrdes der, man bryder ind i Husene, Skjulesteder efter-

søges for at finde Ofrene, alting skændes; de dræbte Senatorers Hoveder opstilles paa Talerstolen paa Forum. Og Sullas Færd var ikke mindre rædsom, om end eller rettere fordi Ophavsmanden ikke som Marius var besat af Hævnens Vanvid, men lod alting ske med en straffende Nemesis's kolde Beregning. Terminen for Slagteriet var her længere: Listernes Afslutning bestemtes til 1ste Juni 81. Ogsaa her ingen Lov og Dom, kun Bøddelgjerning: Sullas Klienter foruden hans Soldater og en hel Del fornemt og ikke fornemt Pak, var Exekutorerne, deriblandt Catilina; og ogsaa denne Gang udstilledes Senator-Hovederne, det var nu ved den Serviliske Sø i Nærheden af Forum. Hvad Indflydelse saadanne Ting maatte have paa Folkets Moralitet, er ikke vanskeligt at begribe; det Stokholmske Blodbad bliver Børneværk mod dette. Sædeligheden sank selvfølgelig med det luxuriøse Livs Stigen; ogsaa i disse Forhold var indtraadt den fuldstændigste Opløsning. Sanselig Nydelse var overhoved det, man stræbte efter som Livets Ideal; dertil sigtede den romerske Luxus, der ikke var en Frugt af virkelig fin æstetisk Dannelse, men af væsentlig raa Dekorationslyst og Nydelsessyge. Det ægtskabelige Baand var slapt, Skilsmisser hørte til Dagens Orden, og man maatte sætte Præmie for dem, der endnu var gammeldags nok til at avle ægte Børn. Damernes Emancipation holdt Skridt med Usædeligheden. Var det i den gode gamle Tid saa, at en romersk Matrone var sit Huses hædrede og hæderlige Bestyrerinde og sine Børns Opdrager, hvem det ikke var anstændigt at befatte sig med andet end sit Husvæsen, saa finder vi nu lærde Damer, syngende Damer, dandsende Damer, oplærte til alslags Konversation i sine Saloner og til alle det overforfinede Livs Udskejelser; og det var ikke blot Mænd, men ogsaa Kvinder, højtstaaende Kvinder fra Samfundets øverste Lag, som deltog med sine Galaner

i de revolutionære Sammensværgelser og de revolutionære Røverier.

Den politiske Situation efter Sullas Død var kortelig fortalt denne: Sulla attraaede ikke Magten, ingen kunde være mere ligeglad ved den end ham. Han nedlagde derfor Diktaturet, da han efter Evne havde bragt det oligarkiske Regimente paa Benene. Men hverken dette Parti eller Demokraterne vare længer istand til at regjere; man bevæger sig uopholdelig ned over et Skraaplan, som førte til det militære Diktatur og Imperialismen. Hvor ilde det stod til, viste sig bedst i Italien, hvor Lepidus rejste den demokratiske Oprørsfane 78, og senere voldsomme Slaveopstande skaffede Regjeringen og dens Generaler fast uovervindelige Vanskeligheder at bekjæmpe; i Spanien, hvor man ikke var istand til at overvinde det marianske Partis Levninger under Sertorius; i de asiatiske Farvande, hvor det vistnok til alle Tider existerende Sørøveri nu havde antaget en Karakter, som truede med at tilintetgjøre al Handel og Samfærsel. Hertil kom Krigen mod Mithradates af Pontos om Vinteren 75—74.

Vistnok blev den ikke synderlig dygtige, sygelige Lepidus overvundet i et Par Slag 77; vistnok var den indtil Dumdristighed kjække Anfører L. Lucullus i Begyndelsen heldig mod Mithridates og hans Svigersøn Kong Tigranes af Armenien; men Lucullus's Fremgang standsedes, ikke blot fordi hans militære Operationer vare af den Art, som kun roses, naar de krones med Held, men ogsaa formedelst Mytteri i hans Hær, som hans fornemme Fjender i og udenfor denne pustede til af alle Kræfter. Alle Lucullus's Sejrvindinger vare i 67 aldeles forspildte. Var allerede Lucullus bleven udrustet med en overordentlig Kommando i Asien, saa Senatet sig, skjøndt yderst uvilligt, nødt til ogsaa mod Sertorius at sende en General med extraordinær Magt; og havde man i Lucullus havt en Mand, som ialfald ikke tænkte paa at til-

rive sig noget Diktatur, saa var det vel en alt andet end politisk paalidelig Person, som ikke alene meldte sig, men i Spidsen for sin mod Lepidus sejerrige Hær fordrede denne Kommandopost, nemlig Gnæus Pompejus. Sertorius blev just ikke overvunden af den nye Feltherre, men myrdet af sine egne Stabsofficerer, og Pompejus drog efter Sejren ind i Rom 71.

Imidlertid havde Slavekrigen raset i Italien. Røveruvæsenet, hvortil Italiens Terrænforhold kun er altfor vel skikket, har ogsaa hersket i dette Land, jeg vil ikke sige til alle Tider, men idetmindste fra den Tid af, da et stærkt Proletariat begyndte at udvikle sig; og allerede i 3die Aarhundrede maatte man sende Tropper mod bortløbne Hyrder og andre Slaver, der levede som Røvere i Fjeldene, og med hvem selvfølgelig mangen en fri forarmet Mand fandt sin Regning ved at forbinde sig. Jo mere Slavevæsenet udviklede sig, havde Banditvæsenet fulgt med; og Borgerkrigene fra Gracchernes Tider, under Marius og Sulla bidrog naturligvis stærkt til dets Flor. Værst blev det dog efter Sullas Død; Regjeringen syntes vanmægtig mod Røverne. Ingen var sikker for Liv og Ejendom; og — mærkeligt nok ganske som nutildags paa Sicilien og i Nedre-Italien — naar Banditerne røvede Mennesker og Gods, saa stod ofte nok den fornemme Mand bag Forbrydelsen: det var hans Slavefogder, hans Slavebander, som havde udført Overfaldet. Alle de i Landet omstrejfende Røverbander fandt endelig (73) et Middelpunkt og en Anfører, da Gladiatoren Spartacus med sin Skare Fægtere — det skal fra først af kun have været 70 Mand — brød ud af Fægteskolen i Capua; hans Flok voxede snart til en Hær. Forgjæves sendte Senatet en Arme paa 3000 Mand mod Spartacus. Banditerne brugte det dengang endnu rolige Krater i Vesuv som Fæstning: de 3000 løb sin Vej, da Røverne overfaldt dem. Forgjæves sendte man en ny Hær paa 2

Legioner (12,000 Mand) under en ny Anfører. En Afdeling deserterede, de andre nægtede at følge Feltherren. Man var i største Nød; kun middelmaadige Feltherrer stod til Regjeringens Raadighed; den ene Gang efter den anden sejrede Spartacus; han gjennemstrejfede Italien fra Lukanien til Mutina og tilbage igjen til Apulien og end ikke Marcus Crassus, som tilsidst med hele 8 Legioner (48,000 Mand) sendtes for at fange Spartacus med hans til 40,000 Mand opsvulmede Hær, end ikke denne den relativt dygtigste, man for Øjeblikket kunde finde, vilde have været istand til at dæmpe Oprøret og slaa Spartacus i det afgjørende Slag i Apulien, hvis ikke Tvedragt alt havde bragt Opløsning i Spartacus's Rækker (71). Netop samme Aar kom Pompejus tilbage fra Spanien, atter i Spidsen for en Armé.

Pompejus var ikke Oligarkiets Ven, skjønt han havde ladet sig bruge som dets General, men han var heller ikke Demokrat; thi Pompejus er Prætendent og hans Politik er personlig. Da han kommer tilbage med sin Hær, saa har han Valget mellem tre Alternativer: at bruge sine Soldater til med et Statskup at vinde Diktaturet; eller som hidtil at slutte sig til Oligarkiet og ad lovlig Regjeringsvej nærme sig til Maalet, eller endelig at forbinde sig med det demokratiske Parti og styrte det oligarkiske Regimente.

Det første Alternativ valgte Pompejus ikke, allerede fordi det vistnok endnu var en ligesaa halsbrækkende Gjerning at gjøre Statskup, som da Lepidus forsøgte det; det andet faldt bort, da Senatet med hvem Pompejus længe var paa spændt Fod, nægtede at opfylde hans Fordringer, Anvisning paa Jord for hans Soldater, Konsulat og Triumf for ham selv. Valget kunde altsaa, hvis han fremdeles vilde spille en Rolle, ikke være tvivlsomt, og Pompejus indgik virkelig Allianse med det demokratiske Partis Førere, hvoriblandt den unge Gajus Julius Cæsar.

Crassus, der ligeledes havde en Armé bag sig, fulgte med paa Kjøbet; Valget var ogsaa for ham af samme Art som for Pompejus, og han traf den samme Afgjørelse. Det er da de samme tre Mand, som senere (61) forbandt sig til det saakaldte første Triumvirat. Det demokratiske Parti havde paa denne Maade vundet ikke en, men to Feltherrer med to Hære — de bleve liggende i Lejr udenfor Byens Porte — og Regjeringen var saaledes aldeles isoleret. Det faldt da ikke vanskeligt for den militærdemokratiske Koalition at omstyrte den af Sulla restaurerede oligarkiske Forfatning og ved en Række af Love Aar 70, da Pompejus og Crassus naturligvis vare valgte til Konsuler, at antikvere Sullas Love og gjenoprette i det væsentlige den gracchiske Forfatning.

Begge Armeer laa endnu for Byen; det saa nu ud til, at enten den enes eller den andens Feltherre kun havde et Skridt at gjøre: Statskupet. Dog var Pompejus vistnok Crassus saa overlegen, at ifald Pompejus bestemte sig derfor, neppe hans Rival vilde have været i Stand til endog kun et Øjeblik at holde ham Stangen, hvilket Crassus her ogsaa følte. Men Pompejus — traadte tilbage; han opløste sin Hær. Dette besynderlige Menneske, hvis Evner hæver ham adskilligt over det Almindelige, og hvis Forfængelighed visselig var stor nok til at eftertragte Magten, havde, naar det kom til Stykket, dog ikke Mod til at tage det afgjørende Skridt. Det er ikke den eneste Gang, han handler paa denne Maade; ganske ligedan gaar han tilværks 9 Aar efter, da han kommer tilbage fra den asiatiske Krig; i Afgjørelsens Øjeblik tør han ikke lægge Lunten til Minen, den ubekvemme Samvittighed hvisker ham i Øret: du er ikke Manden. Han kan ikke finde sig i at være Nummer to, hans Længsel staar til at blive den eneste Magthaver i Riget; men i Følelsen af, at dette er et revolutionært Foretagende, vil han helst det skal stilles saaledes, at Magten over-

drages ham, ialfald under Lovens Former. Ikke saa, at et og andet revolutionært Greb generer ham, endog om det gaar ud over Menneskeliv; men det store — nej, de der standser han og venter. Pompejus er overhovedet en Skinnets Mand; han repræsenterer Talentets Bornerthed.

I to Aar levede den store Feltherre, i hvem Publikum alt saa den tilkommende Monark med eller mod hans Vilje, i privat Ro og lod Sagerne gaa sin skjæve Gang. Og de gik sin skjæve Gang. Mithridates-Krigen løb højst uheldigt af, som ovenfor nævnt; men netop paa denne Tid havde Sørøvervæsenet antaget en slemmere Karakter end nogensinde. Under Borgerkrigene havde det ganske forandret Karakter i Sammenligning med tidligere Tider. Det var nu et fuldstændig organiseret Samfund, Piraterne dannede, med en Samfundsaand, som den romerske Republik kunde have misundt dem. De hjalp hinanden i Kamp, endog om de ikke vare bekjendte for hinanden; et af den Enkelte afsluttet Forlig erkjendtes for bindende af den hele Sørøverskare. Forenede til større Flaader løb de ind i Havnene og hærjede og brandskattede, og ligefra Gibraltarstrædet til Syriens Kyster var ingen Søstad, ja knapt nok de længere inde paa Kysten beliggende Stæder sikre for dem; mange betalte dem Tribut for at slippe deres Besøg, Andre gav dem Tilhold og Tilflugt, især Kreta. Stationer, Arsenaler, Skibsværfter havde de paa bestemte Punkter, i Særdeleshed i Kilikien, hvorfor de ogsaa kaldte sig Kiliker; og inde i Landet, atter fornemmelig i det nævnte Bjerglandskab ligesaa paa Pamphyliens og Syriens Kyster, havde de faste Borge, hvor deres Koner og Børn holdt til og hvortil de i Tilfælde af Forfølgelse og i højeste Nød trak sig tilbage. Det hele Væsen har megen Lighed med Vikingernes Færd i Middelalderen: den samme Krig med Samfundet, den samme Dristighed, den samme Plyndrelyst og Hensynsløshed, endelig den samme Jammerlighed fra de Plyndredes

Side. Men disse Oldtidens Vikinger adskilte sig dog væsentlig fra de nordiske. Disses Tog var en Følge af de nordiske Folks expansive Kraft, som forlangte en Virksomhed i den Retning, hvortil deres raa Natur henviste dem, og naar deres Haand er mod alle og alle mod dem, saa er det snarest at betragte som de ungdomsfriske Nationers ubændige gutteagtige Kamplyst, der endelig vil lægge alle og enhver i Bakken. De antike Vikinger derimod er det halvopløste Samfunds Uskud, Folk, som i Hjemmet har lidt Tort og Skade, forgjældede, forskudte, forbryderiske Mennesker af alle Nationer, Høje og Lave, som i Had til al bestaaende Orden vælger Røverhaandværket til Hævn for, hvad de have eller mene at have lidt af Uret. Dette er en Krig med Samfundet for Krigens egen Skyld, ikke for Kamplystens, ikke heller for den materielle Vindings: det er en ægte Banditlejr, som udsender sine Expeditioner.

Under Omstændigheder som disse, da ingen Rejsende privat eller officiel, ingen Pengeforsendelse, ingen Tilførsel af nogensomhelst Vare var sikker, da Statskassens Indtægter bortrøvedes ligesaa regelmæssigt som den private Mands, da endog Fornøjelserne i Bajæ, det antike Baden-Baden, stærkt generedes af den almindelige Usikkerhed, da fornemme Damer, selv den romerske Admiral Marcus Antonius's Søster Antonia, ja til og med romerske Officerer, Prætorer[1] med deres Følge fængsledes af Sørøverne; da al Handel maatte standse og Italien var ifærd med at gaa en Hungersnød imøde af Mangel paa Korntilførsel, — maatte det være Regjeringens Pligt — af al Magt at standse Ondet. Men kun slet opfyldtes denne. Man lod i det Væsentlige Statholderne i de forskjellige Provinser paa egen Haand og paa Provincialernes Bekostning saa

[1] Prætorerne er egentlig juridiske Embedsmænd; men anvendtes, naar det behøvedes, ogsaa som Feltherrer.

godt de formaaede forsøge paa at holde sig Røverne fra Livet, men lod Orlogsflaaden forfalde; kun en enkelt Gang, som i 102, og i 79, da Publius Servilius Isauricus udsendtes med en Flaade mod Korsarerne, gjorde man noget Alvorligt. Men enkelte Foranstaltninger kunde her ikke nytte: naar den romerske Konsul var færdig med sit Hverv, endog naar han som den sidstnævnte ødelagde en hel Del Røverreder, samlede Piraterne sig igjen paa et nyt Sted, denne Gang væsentlig paa Kreta. Og under Mithridates-Krigen stod de i nær Forbindelse med denne; man udsendte 74 atter en Flaade, som dog atter skulde skaffes af selve Provindserne, under den yderst uduelige Marcus Antonius, Fader til den bekjendte Triumvir af samme Navn; denne udrettede ikke andet end at plyndre Provinserne under Form af Krigskontribution og lide et komplet Nederlag ved Kydonia paa Kreta. Siden sendtes Qvintus Metellus Creticus mod denne Ø for at tugte Røverne 68; Kreta blev erobret, men Piraterne var alligevel efter denne romerske Kraftanstrængelse ikke knækkede, tvertimod de var mægtigere og dristigere end nogensinde, Dyrtiden voxede til det forfærdelige, Jammeren og Elendigheden var uhyre.

Saaledes stod altsaa Sagerne, da Pompejus endelig atter kom frem af sit Skjul Han fandt vel, at nu havde den Ubetydelighedstilstand, han selv frivillig havde bragt sig i, varet længe nok; nu kunde han ikke længer finde sig deri, hans Forfængelighed lod ikke længere i Ro. Vistnok var han fremdeles den store Feltherre, som Folk saa op til med Respekt; men Privatmand og intet andet var han dog nu. Og hvad han ikke selv tænkte, det tænkte ialfald hans Venner for ham; det hører med til denne initiativløse Forfængeligheds Natur, at Andres Beundring og Andres Paavirkning behøves for at bringe den til at optræde aktivt. Det blev da af hans energiske politiske Assistent Folketribunen Aulus Gabinius 67 fore-

slaaet, at Pompejus skulde udrustes med en overordentlig Kommando paa 3 Aar af et saadant Omfang, at Indehaveren af denne Magt i Virkeligheden var hverken mere eller mindre end det romerske Riges Monark, om end kun med den republikanske Titel af Pro-Konsul. Forslaget smagte selvfølgelig ikke Senatet og Oligarkerne: det tilintetgjorde med et Slag Resterne af Senatets Regimente og opstillede faktisk Monarkiet; det var med Nød, at Gabinius undgik den Skjæbne at rives i Stykker i selve Senatet. Demokraterne, med hvem Pompejus siden 71 var allieret, fandt naturligvis heller ikke megen Behag i, at denne Mand med den rent personlige Politik blev sat i Spidsen for en saa udstrakt Myndighed; men dels havde man intet at stille imod, dels fandt man det ialfald rigtigt ved Pompejus's Hjælp anden Gang og nu grundigt at styrte Oligarkiet; og Forslaget gik igjennem. Pompejus rustede og rejste, Kornpriserne sank øjeblikkelig — og i 2 Maaneder istedetfor i 3 Aar rensede han Havet for Piraternes Hurtigsejlere. Dette var dog snarest et Bevis paa, at Magtens Koncentration i en Haand var bedre og udrettede mere end Senatets slappe Kollegialstyrelse, samt paa den romerske Stats Overlegenhed i Ressurcer, ikke derimod paa Pompejus's overlegne Dygtighed, Nu havde Pompejus nok kunnet trække Piratkrigen ud efter denne afgjørende Sejer; men i hele tre Aar at kjæmpe med en overvunden Fjende blev dog vel drøjt; paa den anden Side: nedlægge Magten, netop som han havde faaet den, ønskede han dog heller ikke, og hans forresten allerede længe nærede Længsel gik derfor ud paa at faa Overkommandoen ogsaa i den asiatiske Krig, fra hvilken allerede Gabinius's Lov havde tilbagekaldt Lukull uden dog at overdrage Kommandoen til Pompejus. Men hverken Oligarker eller Demokrater havde Lyst til at føje disse Forhaabninger — begge væsentlig af samme Grund: de indsaa, at Pompejus's militære Enemagt til

syvende og sidst ifølge sin monarkiske Natur var ligemeget rettet mod begge Partier. Imidlertid løstes Knuden — atter ved personlig Politik, om end af en yderst underordnet Beskaffenhed: en Folketribun Gajus Manilius, som vilde skaffe sig en personlig Beskytter i Pompejus, foreslog (66), at den asiatiske Krig skulde overdrages denne med Ret til at føre Krig, slutte Fred og Forbund, som han behagede, foruden hans Embede som Prokonsul mod Sørøverne. Naar et saadant Forslag engang var fremsat, var Modstand umulig: Aristokrater som Demokrater stemte for. Pompejus var faktisk Romerrigets Herre, «Kejser» kunde man sagt, hvis han blot havde været en Cæsar. Pompejus lod da Sørøvernes Rester fare, skjønt han vistnok traf ogsaa Foranstaltninger til at hindre Pirateriets Opblomstring paany, og overtog sin nye Kommando efter en alt andet end venskabelig Sammenkomst med Lukull, der endnu ikke havde afleveret sin Kommando.

I fem Aar fra 66 til 62, førte nu Pompejus Krigen i Asien og indrettede der de romerske Provinser og Vasalstater. Mod den mægtige Mand kunde ingen af Partierne røre sig. Vistnok fortsatte det ved Alliancen med Pompejus overlegne demokratiske Parti sine Chikaner mod Senatspartiet og Aristokratiet; saaledes lod Cæsar flere af de Mænd, som Sulla havde brugt ved sine Henrettelser af de Proskriberede, stilles for Retten og dømmes — hvorved er at mærke, at en af dem, Lucius Sergius Catilina, af Rettens Præsident, den samme Cæsar, besørgedes frikjendt. Imidlertid blev Luften dog mere og mere lummer: der trak et stærkt Uvejr op. Man mærkede i vide Kredse, at en Krise forestod; Falliter begyndte at blive almindelige, overalt følte man sig beklemt. Man indsaa nemlig, at den hidtilværende Alliance mellem Pompejus og Demokratiet umulig kunde vare længe; inden Pompejus kom hjem, maatte dette Parti have hævet sig

i Højde med ham, hvis det ikke vilde gaa under og erkjende hans Monarki, og dertil krævedes en militær Magt og en militær Opgave for en af dets egne Ledere, der kunde danne en Modvægt mod Pompejus's. At der arbejdedes herpaa, vidste man eller rettere sagt følte man; men hvori disse Planer egentlig bestod, hvad de demokratiske Føreres hyppige Sammenkomster gik ud paa, hverken vidste man dengang eller har Nogen senere løftet Sløret for: alt hvad der fra demokratisk Side forhandledes og planlagdes i denne Tid, var dertil altfor meget Mørkets Gjerninger. Men et er klart: at under disse Omstændigheder da man dog i Grunden havde løbet sig fast, maatte en Revolution, den fik gaa ud paa hvad den vilde, være de demokratiske Ledere velkommen; thi den kunde benyttes, og kun ved den kunde en Cæsar eller en Crassus, naar det politiske Tordenvejr fik udladt sig og det jo voldsommere jo bedre, haabe at blive Situationens Herre ved at stille sig i Spidsen for den sejrende Revolution.

En saadan Revolution blev forsøgt — det var Catilinas.

II.

Lucius Sergius Catilina var, som det synes, født Aar 108 før Kristus. Sergierne var en patricisk Slægt, som omfattede flere Familier; den, hvortil Catilina hørte, hed Silus. Det første Medlem af denne, som vandt historisk Berømthed, var Catilinas Oldefader Marcus Sergius Silus Jernhaanden, en antik Gøtz; han havde i 2den puniske Krig mistet sin højre Haand. Ogsaa dennes Søn af samme Navn, Catilinas Bedstefader, nævnes som Embedsmand; hvorimod Catilinas Fader, Sergius, hvis Fornavn er ubekjendt, ikke vides at have beklædt noget Embede. Han var fattig, og Sønnen, hvis Tilnavn Catilina man ikke kjender Oprindelsen til, arvede saaledes kun Sergiernes berømte Gentilnavn. Moderen hed Annia, en

Søster til en af Sullas Bødler Lucius (Annius) Billienus. Foruden Lucius havde Sergius Silus to andre Børn, Datteren Sergia, hvis Rygte var alt andet end godt, og som blev gift med den romerske Ridder P. Caecilius, en alt dengang ældre Mand; samt en anden Søn Sergius.

Under hvilke Forhold Catilina er opvoxet, kjender man ikke nærmere; man ved kun, at, som nævnt, hans Faders Hus var fattigt, og at han under sin Opvæxt havde Laster for Øje i sit Hjem: hans Søster, den patriciske Dame, var en Skjøge. Ham selv kjender Historien først, efter at han var en fuldt udviklet Mand. Det var et forunderlig tillokkende Menneske, ikke ved en ædel Personlighed eller dybe Følelser eller overhoved ved det, man kalder Elskværdighed, men fordi han forstod at vinde Folk med næsten dæmonisk Magt. Aldrig har der, siger hans Modstander Cicero — og det vel at mærke ikke midt under den ophidsede Sammensværgelsesperiode, men bagefter — aldrig har der paa Jorden existeret et sligt Vidunder, saa sammensat af diametralt modsatte Egenskaber. Der var ikke det Menneske, som kom indenfor hans magnetiske Tryllekreds, der ikke lod sig fortrolde. Han omgikkes Folk af alle Klasser, af alle Partier, af alleslags Karakterer, af alle Aldre; og de bøjede sig allesammen under hans Personligheds Magt. Optimaterne mente i ham at have en trofast Tilhænger, «de Slette» ikke mindre; han forstod at bøje sin Natur i enhversomhelst Retning: indrettede sit Liv og sin Konversation efter alle Forhold og alle Omstændigheder: han var alvorlig med de Strænge, munter med de Glade, talte værdig med de Gamle, var morsom med de Unge, fræk med Forbryderne, levede flot med de Udsvævende. Hvor det gik ud paa at røve andres Gods, var ingen mere havesyg; men til Gjengjæld kunde ingen mere øse Penge ud i Gaver. En saadan Mand fik mange Venner, og med dem delte han alt; hans Penge, hans Indflydelse,

legemlig Anstrængelse, — Alt stod til hans Venners ubetingede Raadighed, og behøvedes det, var han ikke bange for at begaa en Forbrydelse for en Vens Skyld. Ungdommen var naturligvis mest udsat for at trækkes ind under hans farlige Magtkreds, og i hans Skole blev mangen uskyldig Yngling fordærvet tilbunds: man omgikkes ikke længe med Catilina, uden at den svage Sjæl uvilkaarligt assimilerede sig med hans. Mægtige Lidenskaber boede der i ham: Sanselighed indtil Umættelighed, Had indtil Monstrositet, følgelig ogsaa Kjærlighed indtil Raseri. Men han forstod ogsaa at bekjæmpe Lidenskaben med den samme Magt, som han udøvede over andre; denne raffineret vellystige Mand var en tapper Kriger, han udholdt Møje og Savn, Hunger og Kulde trods nogen, og Cicero maa erkjende, at «var der ikke udprægede, var der dog antydende Tegn til store Dyder hos ham i stor Mængde». Ja Cicero indrømmede endog, at han selv har været fortryllet af ham: der var en Tid, da han i Catilina saa en brav Borger og en god Optimat, en trofast og paalidelig Ven; han maatte se med sine Øjne, hvad for Forbrydelser han var i Stand til, før han troede Rygtets Fortællinger, «en Vildfarelse, som jeg siden», siger Cicero, «bittert har maattet angre».

En saa mægtig Tiltrækningskraft udøver ingen uden en høj Grad af Intelligens. Alle ere ogsaa enige i at indrømme ham en usædvanlig Dygtighed; men det er let at indse, at en saadan Mands Forstand nærmest kom til at vise sig som Listighed, Snuhed, Forstillelseskunst, hvilke Egenskaber netop ogsaa Sallust fremhæver. Han viser sig ganske rigtig ogsaa under Forberedelsen til Revolutionen saa overordentlig forslagen, at uagtet der overalt mumledes om, hvad der var i Gjære, var det umuligt at komme ham til Livs for det romerske Politi og dets store Politimester Cicero. Der er en Evne til at forstille sig, sætte sig ind i Alle og Enhvers Stilling, Tanke-

gang, Viljesliv, og baade omgaas og behandle og anvende Folk derefter, kort sagt en psykologisk Iagttagelsesevne, som grænser nær til Genialitet; der er en Evne til at have et Øje paa hver Finger under de mest forviklede Forhold, som maa vække Beundring; der er endelig en Intelligensens Lidenskab, som — for at bruge Sallusts Udtryk — altid bragte ham til at stille sig det Umaadelige, det Utrolige til Opgave. Der er et Overmaal af Kraft, baade i Viljen og i Forstanden, som under andre Omstændigheder maaske kunde have gjort ham til en stor Mand, men som nu, under de daværende romerske Forhold, ikke fandt sin Tilfredsstillelse uden i den tøjlesløseste Udsvævelse, den vildeste Grusomhed, de hensynsløseste Forbrydelser og Krænkelsen af alle, selv Naturens helligste Baand; han blev en revolutionær Natur. Paa den anden Side er der i denne Mand et Mod, som var en bedre Gjenstand værdigt: til saa absolut uden Sky at begaa saadanne Forbrydelser, som han begik, skal der et stort moralsk Mod, om end et diabolisk; og hans fysiske Mod har ingen betvivlet, men hele hans Samtid beundret. En dygtig Hærfører som han var, gjorde han tilslut med sin sammensunkne Flok den mest rasende Modstand i den afgjørende Kamp, og denne Kamplyst og denne Fortvivlelsens Styrke forstod han at indgive ogsaa sine Kamerater; der gaves ikke Frygt i hans Sjæl. Til disse vidunderlige Sjælsevner besad han tilsvarende legemlige: han havde Kjæmpekræfter. Udsvævelser som hans vilde have undergravet enhver Andens Sundhed; paa ham havde de ingen Virkning. Enhver anden vilde efter et saadant Liv have sunket sammen i blaseret Slaphed: hos ham — ja han havde selvfølgelig sine svage Øjeblikke, da Overmættelsen ogsaa blev ham for stærk; men hans forbausende Elasticitet bragte dog altid snart Energien tilbage. Vi kan rigtignok ikke her vente at finde rødmussede Kinder og et fyldigt, godsligt Ansigt: han var idetmindste i sine

senere Aar, bleg, dybt laa Øjnene med den heftige Brand og det dæmonisk Fængslende i Blikket, som, paa samme Tid som det tiltrak, saa man maatte se paa ham, indgjød Gru; og den knokkelstærke Krop bevægede han i sin Gang snart indolent langsomt, snart febrilsk hastigt, alt eftersom den overmættede Sløvhed eller den lidenskabelige Energi beherskede ham. Sallust, som vel havde set ham, siger, at der i hans hele personlige Fremtræden og i hans Ansigtsudtryk laa Vanvid; det kan man forstaa, naar man tænker paa de sidste Aar, han levede. Thi ogsaa dette Menneske havde Samvittighed: i Følelsen af at være Guders og Menneskers Fjende fandt han tilsidst ingen Ro, ingen Hvile, hverken Nat eller Dag; «Samvittigheden hærjede hans oprørte Sind»; men dens Røst bidrog kun til at jage ham fra Brøde til Brøde for at dæmpe den, og denne evige Uro, dette menneskefjendske Nag, dette aldrig tilfredsstillede Menneskehad, hvortil han Skridt for Skridt blev dreven, — thi saaledes begynder ingen — fik tilsidst sit Udtryk i et Udseende, saa man kunde tro, han var gal.

Offentlig optræder Catilina først under den sullanske Terrorisme. Optimat og Partricer som han var, lod han sig benytte af Sulla som Bøddel, og her viste hans vilde Mordlyst sig allerede strax i sit sande Lys. Han var af Sulla sat til Chef for den Bande af galliske Soldater, som udførte Exekutionerne, og i denne Egenskab «afmejede han», som Ciceros Broder Qvintus siger, «Hovedet paa adelige Folk som Titinninus, Nanucius, Tanusius.» Men ikke det alene: han skaanede ikke heller sin egen Svoger, Ridderen Q. Caecilius, en politisk aldeles uskadelig og uskyldig gammel Mand: hvem ved, hvilke private Affærer der ligger bag en saadan Gjerning. Var Sergia ked af sin gamle Ægteherre? Sin Broder Sergius havde han dræbt, allerede før Sulla vandt sin afgørende Sejer — det faldt nu meget bekvemt, at den dræbte Broder kunde sættes paa Proskriptionslisterne, som om han endnu levede. Sulla

havde givet Ordre til, at en vis Marcus Marius Gratidianus en meget populær Mand, skulde henrettes. Denne var Søn af en Gratidius fra Arpina, men adopteret af en vis Marius, formodentlig Broder til den berømte 7-Konsulaters-Helt; Gratidius's Søster Gratidia var Ciceros Bedstemoder, og saaledes blev hin Marcus Marius paa en vis Maade Ciceros Slægtning saa vel som den bekjendte Marius. Exekutionen af Gratidianus's Dødsdom overtog Catilina, og det gik saaledes til: Offeret pidskedes gjennem Byen med Kjeppe af Vinstok til Qvintus Lutatius Catulus's Grav; der blev hans Øjne udstukne, hans Tunge afskaaret, hans Øren og hans Næse afhugne, hans Hænder afrevne, hans Lemmer knuste, hvorpaa Catilina med egen Haand afhug hans Hoved, holdende Haaret med den venstre; med Hovedet i Haanden, Blodet rindende mellem Fingrene, løb han fra Janiculum til Apollo's Tempel ved Porta Carmentalis og fremviste Sulla personlig sin Sejerstrofæ. Lukan skildrer Scenen med stærke Farver; Enhver kan skjønne, at den altfortærende Hadets Brand i Catilinas Sjæl i disse Øjeblikke har sat ham i temporært Vanvid. Det var vistnok et optimatisk Vanvid; thi det grulige Mord var et Offer til Gajus Marius's Modstander og Rival, Q. Catulus's Manes, derfor skulde det foregaa ved hans Grav. Saa voldsomme var dengang Catilinas aristokratiske Sympatier. Scenen var dog endog det romerske Publikum for stærk: man vendte sig med Afsky bort; en, som i Forfærdelse faldt overende ved Synet, dræbte Catilina strax til Straf. Dog blev det Hele glemt — hvem kunde modstaa dette forunderlige Menneske, naar han vilde bringe Folk til at glemme — kun Gratidians Slægtninge Marcus og Qvintus Cicero glemte det ikke, og den første benyttede i en Tale Erindringen derom senere, da det gjalt at fortrænge Catilina fra Konsulatet; den sidste minder Broderen om Blodscenen i et Brev fra samme Tid. Catilina var dengang 26 Aar gammel.

Han gjennemgik dernæst, ialfald tildels, den sædvanlige Embedsrække, blev formodentlig Qvæstor,[1] deltog i en Krig som Legat,[2] hvorved han udmærkede sig ved Belejringen af en Fæstning; blev endelig, som det synes i den lovbestemte Alder af 40 Aar (Aar 68) Senator. Offentlig Opmærksomhed havde han i disse Aar ikke tildraget sig ved nogen usædvanlig Optræden, om end hans private Liv brændemærkedes af den almindelige Opinion. I 73 var han bleven anklaget for Incest mod en vestalsk Præstinde «Fabia», Søster til Ciceros Hustru Terentia, en Proces, hvori forresten flere Vestalinder synes at have været indviklede. De blev imidlertid frikjendte. Endvidere mente man, at hans — efter al Sandsynlighed anden — Hustru var hans egen Datter med en fornem Dame, et Rygte, hvortil Cicero sigter i en af sine Taler i Senatet. Det er karakteristisk, at en Mand, paa hvem den almindelige Mening satte saadanne Mærker, kunde avancere til Republikens næsthøjeste Embedspost. Efter Præturet fik han Afrika til Provins. Forgjældet og havesyg, som han var, og desuden sat i den Nødvendighed at skaffe sig ikke alene Gjældfrihed, men en Formue for ved det sædvanlige Middel: Bestikkelser at bane sig Vejen til videre Befordring til Konsulatet, udsugede han Provinsen i sit Proprætur 67 i den Grad, at Afrikanerne, endnu førend han forlod Provinsen, ved Gesandter til Senatet rejste en heftig Klage over ham for Udpresninger. Catilina kom nu (Sommeren 66) tilbage og meldte sig til Konsulatet for 65. Men Konsulen Volcatius sammenkaldte et «offentlig Møde» (det vil formodentlig sige et Møde af de fornemste Aristokrater) og forespurgte sig her, om man mente, han som Konsulatets Leder skulde tage Hensyn til Catilinas Ansøgning

---

[1] Qvæstor kaldtes en Finansembedsmand, omtrent svarende til vor „Zahlkasserer“.

[2] ɔ: Næstkommanderende.

eller ikke. Man svarede nej. Som Følge heraf tog Catilina sin Ansøgning tilbage for denne Gang, og til Konsuler valgtes Publius Antronius Paetus og Publius Cornelius Sulla. Disse blev imidlertid strax efter endnu i 65 anklagede for at have anvendt ulovlige Midler ved Valget og kasseredes; de nye Konsuler, som valgtes uden ny Ansøgning, hed Lucius Aurelius Cotta og Lucius Manlius Torqvatus.

Man kan tænke sig Catilinas Forbitrelse over at være udelukket fra Valget. For ham, som vel tiltrods for alle Pengeudpresninger i Afrika dog fremdeles langt fra var i Besiddelse af Midler til at føre det Liv, han ønskede, var Konsulatet med sin Udsigt til et rigt Skatholderskab Alt. Uden dette var han pekuniært ødelagt. Og hvad var for denne ubændige Sjæl Præturet? Kunde han passende eller rettere sagt uden Skam standse ved dette som saa mangen en af de almindelige Dusinkandidater? Værre endda blev hans Stilling ved den Udsigt til en Proces, som Afrikanernes Klage havde aabnet; thi blev han her dømt — og hvad var vel rimeligere? — saa var al videre Befordring hermed afstængt. Kan det undre Nogen, at en Mand med Catilinas Karakter betraadte Revolutionens Vej, den samme som Marius og Cinna før ham havde valgt for at opnaa Magten?

Det var jo klart, at af sine forrige politiske Venner, Oligarkerne eller Sullanerne, d. e. Senatspartiet, kunde han intet vente; de havde jo slaaet Haanden af ham. Maatte han altsaa revolutionere, saa maatte han ty til det demokratiske Parti, hvis han ikke troede at kunne danne et endnu radikalere Parti paa egen Haand. Men saavidt gik, som det synes, endnu ikke ialfald, Catilinas Planer. Det radikaleste Element i Rom var Anarkiets Mænd, den fornemme og den vulgære Pøbel, Slaverne deri iberegnede; de lod sig nok ophidse; men for Øjeblikket vilde Catilina dog kun skaffe sig Konsulatet og forbedre

sin Stilling, endnu tilsigtedes af ham ingen total, nihilistisk Statsomvæltning. Det var endnu kun den marianske-cinnaske Revolution, som var Mønstret.' Vi ved, hvorledes Sagen stod i disse Tider for Demokraterne og deres Ledere Gajus Cæsar og Marcus Crassus: de stod fast og ventede saa omtrent hjælpeløse paa Bruddet med sin halve Ven Pompejus, naar han sejerskronet, i Spidsen for sin Armé vendte tilbage fra Mithridateskrigen. Det gjaldt for dem som den eneste Udvei at tilvende sig en militær Kommando som Modvægt mod Pompejus — Borgerkrigen var da rigtignok sikker — og dertil krævedes en Revolution. Man ser, at Demokratiets og Catilinas Hensigter maatte møde hinanden. Men, som alt ovenfor bemærket, bevæger de kloge demokratisk Førere sig i den Grad bag Kulisserne, at det alt for Samtiden var alt andet end klart, hvad Stilling de indtog til Catilina. Rygter var der nok, men paa Rygter kan ikke Historie bygges: de kan skrive sig fra Modparten. Og dog fører alle Spor til, at Crassus og Cæsar virkelig ikke stod udenfor Bevægelsen; hvad Rygtet her fortalte, stemte aldeles nøjagtig overens med Demokraternes hele Stilling for Øjeblikket: det var øjensynligt, at en Mand som Catilina nok kunde benyttes.

Imidlertid, Stifterne af Revolutionen er hine Demokrater ikke, uagtet Cicero i sin saakaldte Kandidattale skal have beskyldt netop Crassus derfor. Catilinas hele Færd bærer Præget af, at han handler af egen Drift, simpelthen et lejet Redskab er han ikke. Men under en Revolution kunde Enhver tænke sig Muligheden af, at Magten sent eller tidligt kunde bringes over til ham, naar han forstod at benytte Omstændighederne. Alliancen mellem Catilina og Demokratiet var derfor en ganske naturlig Følge af Forholdene, og den stikker derfor ogsaa ganske rigtigt frem af sig selv, medens Catilina og hans Sekundanter spiller sine Roller paa selve Bræderne.

Vi har her den saakaldte første katilinariske Sam-

mensværgelse. Catilina henvender sig til den kasserede Konsul Publius Antronius, en brutal Herre, bekjendt for sin stærke Stentorstemme; denne Mand var selvfølgelig ikke fornøjet med Tingenes Stilling. De meddeler sig atter, foruden til et Par andre mindre betydelige Personer, omkring den 5te December 66 til en ung Mand af meget revolutionære Tendenser, en intim Ven af Catilina, Gnaeus Calpurnius Piso, som tiltrods for sin Ungdom var et værdigt Sidestykke til Catilina selv, forgjældet og ødelagt og udsvævende, men energisk, ligesaa ryggesløs som frygtløs. Planen er, at den 1ste Januar 65, da de nye Konsuler ved sin Embedstiltrædelse skal ofre paa Kapitol, skal Konsulerne myrdes, Catilina og Antronius bemægtige sig Konsulatet — det lod sig naturligvis da let gjøre ad formelt lovlig Vej, d. v. s. i Folkeforsamlingen — og Piso sendes med en overordentlig Kommando til Spanien, som man altsaa — Catilina paa sin Side og Demokraterne ligeledes paa sin — tænkte at bruge som militær Operationsbasis i Lighed med Sertorius, endelig skulde man forsøge at vinde en Del af Flaaden, som laa ved Etruriens Kyst. Denne Del af Planen, hvorved altsaa et Rygstød skulde erhverves i Flaaden og Provinserne — en anden Mand, Publicus Sittius Nucerinus blev senere sendt til Mauritanien i Afrika — var den farligste og synes særskilt at have tilhørt Demokraternes Program. Man indsaa, at fra Provinserne vilde Modstanden komme, naar Revolutionen havde lykkets i Rom; fra de konservative Provinsstatholdere, Senatets Generaler, truede Faren; derfor skulde saavidt muligt ogsaa Provinserne bringes i de Sammensvornes Magt. Om de østlige kunde der ikke være Tale, der stod Pompejus; altsaa skulde Spanien og Afrika okkuperes, ligesom ogsaa Gallien agiteredes. Saaledes organiseredes Borgerkrigen.

Efter en anden Beretning, som i Grunden ikke væsentlig strider mod den nys anførte, skulde Crassus blive Diktator, Cæsar hans Ryttergeneral eller Næstkommanderende, An-

tronius og Sulla — om den sidstes Delagtighed i Planen er man ikke enig, men han er ialfald neppe her med Rette sat istedetfor Catilina selv — skulde blive Konsuler, og saa skulde man skalte og valte, som man behagede. Dette var nu kun Rygter, og det forholder sig maaske ikke saa, at Demokraterne var blevne enige med Catilina om en saadan Magtfordeling; men her antydes ialfald vist rigtigt, hvad Crassus og Cæsar agtede at gjøre, om Catilina sejrede. Imidlertid forpurredes Sagen denne Gang: den var bleven bekjendt, og Demokraterne desavouere Catilina. Denne venter med sine lejede Folk paa et Tegn fra Gajus Cæsar — han skulde lade Togaen falde ned fra Skulderen; men Cæsar gav intet Tegn, og Crassus — var udebleven. Man udsatte nu Sagen til 5te Februar (65) og Planen udvidedes samtidig til et større Blodblad paa Senatorerne; denne Gang skulde nemlig Attentatet foregaa i Senatet. Dette forsamler sig, uden at ane Svig, i Kurien; Catilina staar udenfor, hans Banditer begynder at samle sig — Senatet holdtes nemlig for aabne Døre, og man stimlede vel ofte sammen der udenfor —; men Catilina er for utaalmodig, han giver Tegnet for tidlig, før Morderne var samlede i tilstrækkelig Mængde, og ikke en Haand rører sig. Atter forpurret.

Man skulde tro, at slige Anslag, som ingenlunde blev nogen Hemmelighed, maatte bringe Senatet til at anstille Undersøgelser om ikke for andet saa for at sikre sig paa Liv og Lemmer. Men nej, man gjorde Ingenting, man var ræd: af Frygt for at vove Livet, vovede man Livet ved Ingenting at gjøre. Tvertimod, da det foresloges, at Piso skulde sendes til Spanien — denne Del af Planen saa jo helt lovmæssig ud — saa gik Senatet ind paa det. Men hvem var det, som bragte Senatet hertil? Det var Crassus.

Demokraterne kunde til Nød tænke som saa: «imorgen er atter en Dag». Men Catilina — i hans forbitrede

Sjæl rasede Harmen over det to Gange mislykkede Forsøg. Endnu værre blev hans Stilling, da en af Aristokratiet — saa meget vovede altsaa Sanatspartiet at gjøre for at komme Catilina tillivs — anklagede ham for de Udpresninger, som de afrikanske Gesandter havde paaanket. Anklageren var den senere saa berygtede Modstander af Cicero, Publius Clodius Pulcher, som endnu stod paa oligarkisk Side. Gode Raad var nu dyre; thi at slippe fra en saadan Proces kostede Penge, mange Penge. Cicero mente i Juli Maaned (65) — i et Brev til sin Ven Atticus — at hvis der faldt en Dom om, at Solen ikke skulde være oppe om Middagen, saa var Catilina en sikker Medansøger for Konsulatet (for 63, da Cicero lovlig kunde søge samme): med andre Ord, Cicero mener, han vilde blive domfældt. Men i næste Brev til den samme Atticus, ligeledes dateret 65, hvad siger Cicero her? Efterat have fortalt sin Ven, at han har faat en Søn og at hans Kone befinder sig vel, tilføjer han ganske unbefangen: «I disse Tider omgaas vi med den Tanke at forsvare Catilina, vor Medansøger; vi har de Dommere, hvem vi ønsker, det har Anklagerens særdeles Velvilje forskaffet os.» Det vilde ikke være godt at begribe, hvad der kunde bringe Cicero til en saadan Beslutning, hvis han ikke selv i næste Linje oplyste os om Grunden: «Jeg haaber, at, bliver han frikjendt, saa vil vi i ham have en forbunden Ven ved Kandidaturet». I Sandhed, man kan nok forstaa Ciceros ovenfor anførte Ytring, at han selv havde ladet sig blænde af Catilina, «en Vildfarelse, som jeg siden bittert har maattet angre?» Men hvilken Mester i at dreje Folk om Fingeren har ikke denne «Medansøger» været!

Sagen var ganske rigtig den, at Catilina havde bestukket Clodius — atter Gjæld, dyb Gjæld — Clodius havde gaaet ind paa at opsætte Listerne over Jurymændene efter Catilinas Ønske; adskillige af disse var ligeledes bestukne — atter et Pengespørgsmaal — og, hvad der

maaske er det allerunderligste, Konsulen Torqvatus, som skulde være dræbt 1ste Januar og 5te Februar, optraadte ogsaa til Catilinas Forsvar. Om Cicero virkelig lod sin «Tanke» blive til Gjerning, er rigtignok uvist. Fenestella[1] berettede, at han gjorde det; men Cicero omtaler i sin Kandidattale fra 64 denne Proces og Catilinas Skyldighed paa en saadan Maade, at man maa give hans Scholiast Ascenius Pedianus Ret, naar han finder det umuligt, at Cicero virkelig kan have været blandt Forsvarerne. Det synes klart, at Cicero dog, da det kom til Stykket, trak Følehornene tilbage. Nok er det, Catilina blev frikjendt «hvis dette kan kaldes en Proces og en Frikjendelse», som Cicero senere bemærker i nævnte Tale, «en Proces, hvori romerske Riddere (Juryen) løj, Regnskaberne var forfalskede, Q. Metellus løj, Afrika løj.» Men Catilina's Konsulat i 64 var der hermed dog sat en Bom for; thi Processen blev i 65 først afgjort, da Ansøgningstiden var forbi; i dette Aar, 65, var intet mere at gjøre.

Publikum havde nu dog begyndt at faa Øjnene op; Qvintus Cicero bemærker i sit Skrift til Broderen om hans Konsulatansøgning, at Catilina slap fra Processen ligesaa fattig, som nogle af Jurymændene havde været før samme, og saa almindeligt Gjenstand for Alles Uvilje, at en ny Proces daglig stod for Døren. Man havde begyndt at blive bange for denne frygtelige Mand — des mere syntes al Adgang til ad lovlige Formers Vej at naa frem til Maalet stængt for ham; og hans nærmeste Tanke er derfor at forny Komplottet fra 66. Men Planen antager nu langt større Dimensioner, og jo højere hans Forbitrelse steg, des større blev ogsaa disse.

Han stifter nu den saakaldte anden Sammensværgelse, den egentlige og berømte (64) og forsøger selv at danne et Parti, et radikalt. Der var Stof nok til at skabe et

[1] En Forfatter fra Augusts Tid.

saadant af. Først og fremmest alle de, der som Catilina selv havde forødet, hvad de havde besiddet, og ingen Udvej vidste mere; nogle af disse fuldstændigt ruinerede, andre dog nedsunkne i saadan Gjæld, at de ikke kunde betale med mindre end sin hele eller halve Ejendom. Saa de sullanske Soldater omkring i Kolonierne, som af Sulla havde faaet Jord og Gaard, men paa ægte Soldatervis forødet altsammen i Overdaadighed og Udsvævelser; saa alleslags Mennesker af alle Klasser, fra By og fra Land over hele Italien, som ved Sullas Proskriptioner og hele Borgerkrigens Ødelæggelser var komne ud af Virksomhed, dovne Folk, bankerotte Folk, procesforfulgte Folk, uheldige Folk; endelig den hele Skare af virkelige Banditer — Italiens yppige Produkt — af Forbrydere, Snigmordere, Ruffere, Skjøger og deres Venner. De adelige Vellystlinge med salvet Haar og fint plejet Skæg, med Togaer som Sejl og med Ærmer og Manchetter, Spillere, Ranglere, et helt Seminarium for Catilinaer, som Cicero kalder dem, og hans egentlige intime Omgangskreds. Og saa til Slut — om ikke alle disse forslog, — saa havde man baade Byproletariatet og det uhyre Slaveproletariat med Gladiatorbanderne i Spidsen: hvad de kunde udrette, havde man set for nogle Aar tilbage. Alt dette forfærdelige Brændstof, hvis Tal var Legio, samler nu Catilina sammen. Men Demokraterne, det egentlige politiske Demokratparti, i hvilket Forhold staar det til disse Folk? Cicero betegner dem temmelig tydelig som Deltagere, og det kan ikke nægtes, at de ogsaa denne Gang stod alt andet end udenfor det Hele. Men ogsaa nu holder de sig forsigtigt i Baggrunden: man kompromitterer sig ikke. Man har ment, det var urimeligt at tro, at en Krøsus som Crassus deltog i en Sammensværgelse, som kun havde de Riges Plyndring til Hensigt. Men naar var Crassus og hans Rigdomme sikrest, naar han var Deltager eller naar han ikke var det? Desuden, om end Spekulanten Crassus kunde have

været Catilinaernes Modpart, saa var Politikeren Crassus det ikke, han tænkte netop som sagt at benytte dem og det hele Virvar. Hvad generede det ham, om hans Hus i Byen gik op i Flammer?

I ethvert Fald har Sallusts Bemærkning (Cat. 17) sin Rigtighed. Publikum ansaa Crassus for Medvider, fordi han af Had til sin Rival fra Gladiatorkrigen «ønskede Magten hos enhversomhelst Anden, i den faste Tro, at om Sagen lykkedes, vilde han let blive Numer En iblandt dem.» Men dette Selvsamme gælder hele det demokratiske Parti, gælder Cæsar ligesaa vel som Crassus; hvem kunde længer skarpt skille mellem dette Partis Medlemmer og Anarkisternes? Demokraternes Stilling nu var den samme som ved første Sammensværgelse, man forsøger her det Samme som dengang: at benytte Revolutionen. At de gik med paa en terroristisk Revolution, som Catilina vilde etablere, viser deres absolute Samvittighedsløshed: det er en Plet, som ingen Sallust er istand til at afvaske af Cæsars Minde; at her var Spørgsmaal om Terrorisme, beviser ikke, at disse Mænd ikke vilde befatte sig dermed, og det vil under den følgende Fremstilling formentlig blive klart, at de virkelig har gjort det. Stiftere er de heller ikke her, kanske ikke engang Ledere — med mindre man vil kalde den, som klogelig holder sig i Døren og kun ligesaa lejlighedsvis tager Del i Forhandlingen, for Leder. I denne Forstand holdt Demokraternes Førere sikkerlig Traadene i sin Haand: men disse Traade, skjønt meget stærke, var næsten usynlige.

Omstændighederne var nu netop meget gunstige for Catilinas Planer. Der stod ingen Hær i Italien. Regjeringens General med dens Armeer var i Asien, overalt var der ydre Ro; Senatet var i højeste Grad fejgt — det havde det tilstrækkeligt bevist; hvem vilde vove og hvem vilde være istand til at gjøre det forenede Anarki og Demokrati Modstand? Catilina beregnede alt dette. Enkeltvis

meddeler han sine Venner sin Plan, og da alt er forberedt, berammer han et Møde i sit eget Hus. Her kom følgende Personer af senatorisk Rang: Publius Cornelius Lentulus Sura, (den senere Triumvir Marcus Antonius's Stivfader), som alt havde været Konsul, men var udstødt af Senatet for sit Levnets Skyld, og derfor nu søgte Præturet anden Gang for atter at kunne indtage sin Plads, en træg og indskrænket Natur, men yderst ærgjerrig; den kasserede Konsul fra 65 Publius Antronius; fremdeles Lucius Cassius Longinus; den unge blodtørstige Gajus Cornelius Cethegus, en Mand af den vildeste Lidenskabelighed; Sullas Brodersønner Publius og Servius Sulla; Lucius Varguntejus, en forvoven Mand med Kræfter som en Goliath; Qvintus Annius; Marcus Porcius Lucca; Lucius Calpurnius Bestia, Sønnesøn af den fra Jugurthinerkrigen berygtede Mand af samme Navn; Qvintus Curius, en letsindig og letfærdig Elegant. Af Ridderstand Marcus Fulvius Nobilior, Lucius Statilius, Publius Gabinius Capito, Gajus Cornelius. Dernæst en hel Del Folk fra Italiens forskjellige Municipier, hjemme — siger Sallust — meget fornemme. Cæsar og Crassus var naturligvis ikke tilstede. Man samler sig i et afsidesliggende Rum i Catilinas Hus, alle Ørenvidner fjernes, Catilina holder en Tale, hvori han søger at opflamme de Sammensvorne og efter voldsomme Angreb paa Senatet og Oligarkiet loves der Enhver, hvad han helst ønsker: Embedsposter, Ophævelse af Gjæld, endelig Proskriptionen, alle Terrorismens Herligheder. Saaledes skulde altsaa Oligarkiet styrtes. Talen modtoges med Begejstring, man aflægger en dyr Ed paa broderligt Sammenhold — det heder under de forfærdeligste Ceremonier: at Catilina lod alle Deltagerne drikke Menneskeblod blandet med Vin under Fremsigelse af grulige Forbandelsesformler. Derpaa hævedes Mødet.

Planen gik nu nærmest ud paa at skaffe Catilina og en af de Sammensvorne Gajus Antonius Hybrida, Søn af

Taleren Antonius, Onkel til Triumviren, Konsulatet. Denne Antonius, var som Lentulus bleven udstødt af Senatet, men atter optagen; han havde længe været Catilinas Ven, ruineret som han og samvittighedsløs, men svag og upaalidelig. Piso stod i Spanien, i Mauritania en anden af de Sammensvorne Publicus Sittius Nucerinus, begge med Armeer. Hvorledes man saa videre skulde forholde sig, var endnu ikke bestemt: det kunde der være Tid nok til, naar Catilina og Antonius var blevne Konsuler. Men hvad der var sikkert, det var, om alt gik efter Bestemmelsen, Borgerkrigen mellem Italien med de vestlige Provinser og Pompejus med de østlige samt Senatspartiet. Midt i al denne Travlhed havde Catilina alligevel Tid til at forelske sig. Cicero beskylder ham i sin første katilinariske Tale (fra 63) for «nylig» at have ryddet sit Hus for et nyt Ægteskab ved sin forrige Hustrus Død. Han sigter hermed til Catilinas (tredje) Ægteskab med den smukke, og rige, men forresten ikke for det gode bekjendte Aurelia Orestilla; da Cicero siger «nylig» maa vel denne Begivenhed, være falden omkring denne Tid, uden at man nærmere kan bestemme Tidspunktet. Hvis nu det almindelig Rygte om hans andre Koner havde Ret, saa har Catilina altsaa dræbt sin Datter, hvormed han var gift, for at ægte Aurelia. Ikke nok hermed: da Aurelia frygtede Catilinas voxne Søn af første Ægteskab — han har vel heller ikke været bange for at bruge Gift eller Dolk — og vægrede sig for Giftermaalet, saa dræbte Catilina sin Søn og ægtede derpaa Aurelia. Alt dette viser nu ikke alene hans utrolige Forvorpenhed, men ogsaa, til hvilken Grad af Lidenskab Forelskelsen gik hos denne vulkanske Natur.

Det er som bekjendt vanskeligt nok for to Forbrydere at holde sine Planer hemmelige; for tre gjælder det for umuligt. Men at der blandt saa mange Sammensvorne ikke skulde være en Forræder, var mindre end tænkeligt.

Og dog havde det maaske været vanskeligt nok at finde en, om her ikke havde været en Kvinde med i Spillet. Hermed sigtes ikke til nogen af de Damer, der som Sempronia, Cæsarmorderen Decimus Brutus's aandrige Moder, selv var delagtig i Sammensværgelsen — Catilina havde naturligvis mangfoldige Konnexioner i den elegante Dameverden, i hvilken der fandtes mange, som ved Catilinas og nye Paaskriptioners Hjælp haabede at finde Midler til at fortsætte sit ryggesløse Salonliv — her sigtes netop til en udenforstaaende Dame. Cicero plejede at bryste sig af at have reddet Fædrelandet, da han fik stanset den katilinariske Sammensværgelse. Men mon hele Roms Politi af «gode Borgere» med Cicero i Spidsen havde kunnet udrette noget, om ikke hin Dame havde været? Det er ikke Cicero, det er Fulvia, som har gjort den første Rift i det katilinariske Komplot: og det geraader hende i visse Maader til Hæder.

Fulvia var en fornem Dame af extravagante Tilbøjeligheder; hun førte et elegant Hus, som hendes Elsker bekostede. Elskeren var netop en af de Sammensvorne, Q. Curius. Men da de begge havde hjulpet hinanden at fortære hans Formue og Curius ikke havde Andet at byde end sin Person, blev Fulvia kold og Curius utrøstelig. Sammensværgelsen gav ham imidlertid Haab om nye Midler til at vinde sin fordringsfulde Elskerindes Gunst: han begyndte pludselig at prale med, at han snart skulde raade over al Verdens Skatte; viste hun sig fremdeles ubønhørlig, truede den unge lidenskabelige Romer med at dræbe hende, kort, han teede sig højst besynderligt. Den kloge Verdensdame forstod, at her stak Noget under; hun frittede, som kun Kvinder forstaa at fritte, og den forelskede Konspirator lod sig fralokke Hemmeligheden. Men der har været Samvittighed hos denne Kvinde — det er meget sagt i denne Tid —; hun gik ikke som saamange af hendes Lige med paa Planen — at hun ikke det vilde,

havde vel Curius forstaaet, siden han ikke fra først af havde gjort hende til Deltager — hun fortalte, hvad hun vidste, til sine Bekjendtskaber, dog uden at nævne sin Hjemmelsmand. Paa denne Maade kom de Sammensvornes Planer ud blandt Publikum, og Alle, som ikke selv var delagtig deri, blev betagne af Angst for, hvad komme skulde. Den nærmeste Følge var, at «de gode Borgere» anstrængte sig for at hindre Catilinas Valg til Konsul: den Mand, som var hans Konkurrent, og som hidtil som «Nymand» kun lidet havde havt Stemningen for sig, men til Gunst for hvem, den nu begyndte at vende sig, var Marcus Tullius Cicero.

Der havde (i 64) til Konsulatet for 63 meldt sig syv Ansøgere. De to var som nævnt Catilina og Antonius; dernæst den blandt de Sammensvorne nævnte L. Cassius Longinus, saa tre ubetydelige Mænd, Galba, Cornificius og Licinius Sacerdos. Man saa, Nobiliteten havde ikke nogen Størrelse at stille mod Catilina og Antonius. Cicero var allerede dengang bekjendt nok, som Taler og Advokat nemlig: Folk og Jurymænd havde ofte nok hørt hans sonore Stemme og velklingende Latin, hans ædle Træk var enhver bekjendte. Men Cicero var baade Plebejer og Uadelig, rigtignok af Ridderrang, men alligevel en Mand uden «Billeder»;[1] følgelig vilde Nobiliteten ikke vide af ham. Den forfængelige Mand, som alt havde gjennemgaaet de lavere Grader paa Embedsstigen, havde alt siden sit Prætur 66 forberedt sit Konsulvalg for 63: han havde som fortalt i sin Naivetet endog ment at kunne vinde Catilinas Understøttelse. Men uagtet hans Medansøgere enten vare Nuller eller Kjæltringer, vare Udsigterne dog

[1] Nobiliteten havde Ret til i sine Huse at opstille Voxmasker af de af sine Forfædre, som havde beklædt de fornemste, saa kaldte „kurulske“ Embeder. At have „Billeder“ blev derfor enstydigt med at have fornemme Aner.

smaa. Hans skikkelige Broder Qintus skrev et langt Brev til ham, hvori han mener at kunne give ham gode Raad om, hvad han har at gjøre for at opnaa Valg; men hverken indeholdt de synderlig nyt, eller de kunde tjene til noget. Til hans Uadelighed kom desuden, at han tidligere med sin skarpe Tunge havde tilføjet Nobiliteten mangt et smerteligt Saar som Advokat; han regnedes for at høre til det demokratiske Parti. Men et var man enig om: var nogen i Rom fri for Tidens Laster, og havde nogen bevaret sin Hæderlighed, saa var det ham: han gik ikke med paa nogen katilinarisk Sammensværgelse. Dog dette kunde ikke hjælpe ham stort — det var ved andre Midler end ved Hæderlighed, at man i disse Tider opnaaede at blive den romerske Republiks Præsident. Modpartiet, ikke blot den lunkne Nobilitet og det lunkne Senat, men ogsaa Demokraterne satte alle Aarer ud for at hindre hans Valg, og de sidste arbejdede for Catilina og Antonius. Hvem var det nemlig, som af al Magt understøttede disse? Det var Marcus Crassus og Gajus Cæsar. Kort før Valgdagen forefaldt der i Senatet, hvor Cicero havde Plads, en Begivenhed, som bragte ham til at tage Ordet mod Catilina og Antonius i en højst mærkelig Tale, hvoraf der desværre kun er Brudstykker tilbage, rigtignok med meget værdifulde Bemærkninger af Ascenius: det er den bekjendte «Kandidattale.» Senatet havde, for at sætte en Stopper paa hine to Kandidaters uforskammede Anvendelse af ulovlige Midler ved Valget bestemt, at en Lov om forbiset Straf for saadan Forbrydelse skulde foreslaas: da intercederede[1] en Tribun af det demokratiske Parti. Senatets Indignation var stor, dets Vanmagt ligeoverfor Tribunen ikke mindre; da rejste Cicero sig, og angreb heftigt sine tvende anarkistiske Medansøgere.

[1] Folketribunen havde Ret til at „intercedere“ ɔ: ved sit Veto stanse enhver offentlig Handling.

Han siger i denne Tale, at Natten før Gaardsdagen vidste han, at Catilina og Antonius tilligemed sine Mæglere havde havt et Møde i en vis adelig og i Anledning af disse Bestikkelser velbekjendt Mands Hus, hvortil Ascenius utvivlsomt rigtigt bemærker, at han mener Crassus eller Cæsar, ja Ascenius tilføjer endog, at Cicero uden videre beskyldte Crassus ligefrem for at være endog Ophavsmand til den første Sammensværgelse. Fremdeles gjennemgik Cicero begge Ansøgeres tidligere Liv uden Skaansel, baade deres offentlige og private Synder. Hans skarpe Udfald havde imidlertid neppe skaffet ham Senatspartiets Stemmer, hvis ikke netop nu Fulvias Oplysninger var komme til og havde opskræmt Stemningen. Valgdagen kom: under den største Spænding blandt alle Partier sker Afstemningen. Men tiltrods for alle Anstrængelser var det paa et hængende Haar, at Catilina dog var bleven valgt, rigtignok ikke i Konkurrence med Cicero, men med Antonius. Cicero fik en betydelig Majoritet, men kun med faa Stemmers Overvægt over Catilina valgtes til den anden Konsul Antonius.

Hermed var Republiken for denne Gang væsentlig frelst, Komplottets Planer kastede overende. Antonius var ikke den Mand, som, endog om han forblev tro mod sine Kamerater, kunde erstatte Catilina. Man maatte nu begynde forfra igjen. Men, hvad værre var, — ogsaa et andet Uheld havde rammet de Sammensvorne og Demokraterne: Piso var i Spanien bleven dræbt af sine spanske Ryttere, som det hed, paa Pompejus's Foranstaltning. Dette var et Slag af meget væsentlig Betydning: hermed var den hele Plan til Provinsernes Agitation og Borgerkrigens Udbrud tilintetgjort. Det var ikke stort mere end en Chicane, naar Caesar som Formand i Domstolen for Mord fik nogle af de gamle sullanske Bødler dømte mod Amnestiloven, hvorved dog netop Catilina, der ogsaa strax efter Komitierne blev anklaget, frikjendtes. Demo-

kraterne var imidlertid ikke ledige. Jo mere Tiden led, des slemmere blev deres Stilling: Pompejus's Fremskridt i Asien lod vente, at han om ikke lang Tid vilde komme tilbage med sin Hær, og havde Demokraterne indtil da intet udrettet, saa vare de fortabte. Det gjaldt, som alt tidligere bemærket, at faa en militær Kommando, og nu, da det syntes at mislykkes paa revolutionær Vej, forsøgte man, synes det, atter at naa Maalet paa en lovlig. Sandsynligvis var det nemlig netop nu, at Cæsar lod en Tribun fremsætte Forslag for Komitierne om, at han skulde sendes til Ægypten med overordentlig Myndighed for at hjælpe den af Alexandrinerne forjagede Konge Ptolemæus mod hans egne Undersaatter og gjenindsætte ham paa Tronen. Mærkeligt nok, spillede Ægypten allerede her en Rolle i Forholdet mellem Pompejus og Cæsar. Det gjaldt at skynde sig; thi Pompejus havde allerede faaet Opfordringen om Hjælp fra den ægyptiske Konge, og han kunde let komme Cæsar i Forkjøbet. Men Forslaget faldt: man vilde netop ikke støde Pompejus. Atter Møder og Makinationer, atter syntes et Damokles-Sværd at svæve over Alles Hoveder. Den 10de December 64 gjorde da Demokratiet et nyt Forsøg: Tribunen Publius Servilius Rullus foreslog en Agerlov, ifølge hvilken Statens Ejendomme i Kampanien skulde udparcelleres og koloniseres og forresten Jord i samme Hensigt kjøbes af Staten. Dette var jo nok beregnet paa at vinde Proletariatet, som skulde nyde Godt af Ageruddelingen, og som endnu uvilkaarligt hang ved den store Feltherre i Østen; men Humlen i Forslaget var dog det, at til at udføre Loven skulde der vælges Decemvirer med egen Jurisdiktion og egen Militærkommando paa 5 Aar, med 200 underordnede Embedsmænd af Ridderrang; til Timænd skulde alene personlig tilstedeværende Ansøgere antages. Gik dette Forslag igjennem, saa vilde Demokraterne her have faaet, hvad de ønskede: Ret til at ruste en Hær, og Pompejus var ved

Bestemmelsen om den personlige Ansøgning udelukket. Men ogsaa dette Forslag faldt, eller rettere sagt, det blev endog af det dovne Proletariat, som ikke gad blive Landbrugere mere, modtaget med Kulde, (Nobiliteten var naturligvis imod, Cicero tordnede af alle Kræfter mod Rullus), saa at Forslagsstilleren tog sit Forslag tilbage 1ste Januar 63. Man havde intet udrettet.

(Fortsættes.)

Sonnetter.

Af Thor Lange.

I.

Som Dine Tanker er Du klar og let;
Det klinger mig, naar fagert frem Du triner,
Som lød for obligate Violiner
Den ædle fontenayske Menuet.

For al Din Dyd, lad lyse paa mig ret
Den milde Høviskhed i Dine Miner,
Som Dine Øjnes blaa Aquamariner
Belyse min Dig hilsende Sonnet!

Og straale skal Du gjennem al min Færden,
Ej til Husvalelse for Synet blot,
Men og mit Mod til kraftig Væxt og Hærden.

Jeg ændser ej hvad da maa tykkes smaat!
Dig skabte Gud, Han skabte hele Verden,
Og se: Han skabte alting saare godt!

II.

Det blev mig lært, imens jeg end var lille,
At ære Kvinden gjennem al min Færd;
En saadan Lærdom aldrig gaar tilspilde,
Min hele Verden fik deraf sit Skjær.

Og De som taler Ord saa fine, milde,
Hvis rige Sjæl staar hvert et Hjærte nær,
O kunde Dem jeg hædre, som jeg vilde,
Og hylde Dem saa skjønt som De er værd!

Dog min Ærbødighed har ingen Skranke,
Og min Beundring ruller uden Tvang
I stærke Bølger, solforgyldte, blanke!

For hvert et Ord, der mod min Sjæl gav Klang,
Er Tak i mit Farvel; min bedste Tanke
Vil kysse Dem paa Haand endnu engang.

III.

Mit lille Digt vil ikke Dig beskrive,
Sonnetten véd, at den det ej formaar;
Den maatte til en Kjæmpevise blive
Og synge: Der gaar Dans i Borgegaard.

Thi Tovelil er kaldt i Dag tillive,
Forklaret kun og yngre fast af Aar;
Dog ingen Død kan mere bort Dig rive —
Hvad evigt er, jeg bedst i Dig forstaar!

Du hører med til det, som blev min Lykke!
Alt Godt og Skjønt paa Jord er ogsaa mit,
Og lidet vægtigt, hvad mig her kan trykke.

Men skal engang jeg aande dybt og frit
I Paradisets Luft, da vil mig smykke
Uslukkeligt et saadant Smil som Dit!

IV.

Dig lad mig se og atter paa Dig se
Og bæres op ved Synet mer og mere;
O Du, der er mig tro som ingen flere,
For et og alt Velsignelse Dig ske!

Du vender om hver Klang af Sorg og Ve
Til Toner lig et helligt Miserere,
Der stiger til i Sejr at triumfere
Og juble, Synd og Død til Harm og Spe.

Dig synes ingen Skyld til Jord at binde,
Din Aand gaar mod det friske Himmelblaa,
Hvor gyldne Kors og Kupler den ser skinne.

Og al den Dejlighed vil nok Du naa;
Men dvæl endnu, min blideste Veninde!
Gak ikke did, mens jeg paa Jord skal gaa.

Catilina.

Af Professor J. P. Weisse.

(Fortsat.)

III.

Det var ingenlunde nogen let Opgave, det nye Aar 63, Ciceros Konsulataar, stillede den «nye Mand», som var hædret med Republikens højeste Embeder. Vistnok var Sammensværgelsen af 64, hvis Maal eller i alt Fald Middel var Catilinas Valg, sprængt; men der var intet i Vejen for, at dens Baand atter blev knyttet. Catilina var heller ikke den Mand, som opgav Sagen. «Hans Raseri blev ikke mindre,» siger Sallust; det steg tvertimod for hvert nyt Uheld, og med det samme forandredes ogsaa hans Planer. Catilina havde nu indset, at militær Magt var nødvendig for at skræmme og for at paavirke Valget — han tænkte ogsaa nu at vende sig til Konsulatet, nemlig for 62 — men hermed fulgte nødvendigvis allerede strax Borgerkrigen. Agenter sendtes ud overalt; hemmelige Rustninger foretoges over hele Italien; Catilina samler Penge paa sin og sine Venners Kredit og bringer dem i Sikkerhed hos en af sine Folk, en gammel Sullaner, Centurion i den etruriske By Faesulae (nu Fiesola), Manlius, hos hvem allerede en Flok af alle Slags Banditer begyndte at samle sig. Endvidere udvider han sine Forbindelser til Folk af alle Slags, og nu var det

især, at en hel Del fordægtige Damer blev trukne ind i Sagen. Alt dette er Forberedelser til Valgslaget for 62.

Man skulde tro, at disse Agitationer ikke kunde forblive ubekjendte, og at de maatte have sat Publikum som Regjering i den største Skræk. Men saa var det ikke. Fulvias Angivelser fra 64 havde jo nok bevist Existensen af en Sammensværgelse; men det var jo forrige Aar, og den havde haft forrige Aars Valg for Øje. Det havde man nu glemt. En stor By med en travl Folkemasse glemmer let en overhængende Fare, naar den lader vente paa sig. Alt gik sin jævne Gang, man besørgede sine Forretninger, man gik i Selskaber og aad og drak, fraasede og spillede med samme Sorgløshed som før. Der var foruden Catilinarierne selv og Cicero kanske ikke en af de højere Klasser, som tænkte længer paa den Ting. Anderledes rustede Proletariatet sig; thi det var jo nu beregnet, at det ved Revolutionens Udbrud skulde deltage, og Agenterne vare netop der virksomme: de fandt ogsaa ganske rigtigt en frugtbar Jordbund. Udsigten til nye Spektakler, som gik ud over de Rige, var denne Klasse kun velkommen. Men Regjeringen viste den utroligste Sorgløshed. Hvad der fortaltes rygtevis, blev ikke troet; man gad ikke tænke paa sligt — forsaavidt man ikke selv var Medlem ogsaa af den nye Sammensværgelse. Kun Cicero var vaagen, og paa ham hvilede det hele Arbejde. Cicero var dog ingen Statsmand. Han møder heller ikke sin og Republikens Fjende som Statsmand med politiske Midler. Det kunde synes at ligge nær at anvende den nye Form for Diktaturet, at bevirke Overdragelse af diktatorisk Fuldmagt til Konsulerne — Antonius var jo, som det viste sig, ikke farlig — og saa udruste Tropper over hele Landet og undertrykke Komplottet i dets Spire. Saa gjør Cicero ikke; den Retning, hvori denne Mands Evner gik, var en anden end den politiske; hans Statsmandstalent reducerede sig til den de-

tektive Politibetjents, han venter paa, at Tilfældet skal hjælpe og skaffe ham Beviser i Hænde. Og i dette Stykke udvikler han en usædvanlig Virtuositet og en Færdighed i Spionager, som forresten kommer frem paa flere Punkter i hans Liv end ved denne Anledning. Han har ogsaa den for det detektive Politi karakteristiske Egenskab at tie stille med alt, hvad han ved, indtil et afgjørende Slag kan slaas; Senatet holdes længe i Uvidenhed om alt, indtil man ikke kan vente længer: da kommer Afsløringen, men som et alvidende Orakel — til Forbavselse for Senatet og Husvalelse for hans egen Forfængelighed.

Cicero begynder med — saa fortælles ialfald — at bestikke Q. Curius gjennem Fulvia, saa at han stadig er *à jour* med alle Catilinas Planer. Antonius gjorde han uskadelig ved at aftræde ham den rige Provins Makedonien, som alt ved Lodkastningen var tilfaldet Cicero. Den forgjældede Konsul lovede at holde sig i Ro og lade sin Kollega raade. Endvidere forstod Cicero at sætte visse Dele af Bourgeoisiet i Bevægelse og dannede af Riddere og sine Venner og Klienter en Livvagt, der tillige fungerede som hemmeligt Politi og var til hans personlige Beskyttelse. Ogsaa paa Lovens Vej gjøres et svagt Forsøg paa at komme Catilinas Kandidatur tillivs; han sætter eller lader sætte igjennem en Skærpelse af Loven om Valgbestikkelser, naturligvis rettet direkte mod Catilina. Ciceros Haab er, at denne skal gjøre noget aabenbart Lovstridigt, saa man kunde anklage ham for Højforræderi — den detektive Methode. Men Catilina var for slu; han forlod ikke den formelle Rets Grund. Cicero var nødt til at lade Valgdagen udsætte til d. 21de Oktober — i saa lang Tid (omtrent 3 Maaneder) kunde det dog vel ikke slaa fejl, at Catilina maatte blotte sig. Men nej, der skete Intet. Cicero beskriver selv Catilina, hvordan han var i de Dage: «munter og livlig gik han

omkring, omgivet af et Kor af unge Mennesker, omgjærdet af Angivere og Snigmordere, tillidsfuld baade paa Grund af sine Soldater» (han skal nemlig have beordret Manlius og en hel Del sullanske Kolonister til Rom for at deltage i Afstemningen ved Valget), og paa Grund af Antonius's Løfter (man ser, den listige Herre bar Kappen paa begge Skuldre); Catilina havde en Mine, som var han besat, hans Øjne gnistrede af Forbryderlyst, hans Tale flød over af Hovmod, ret som han allerede nu var sikker paa Konsulatet; han truede sin Medansøger med Vold og lod revolutionære Yttringer falde. Catilina undlod heller ikke at indfinde sig i Senatets Møder og deltage i Forhandlingerne; det var ved en saadan Lejlighed, han svarede Cato, der truede ham med Proces og retslig Forfølgelse, at hvis man vilde ødelægge ham ved Ild, saa skulde han slukke ikke med Vand, men med Ruiner. At Folk ved alt dette blev skræmmet, er let at indse; især da man fik at vide, at han i et af de hyppige Møder i sit Hus havde yttret, at de Ulykkelige maatte søge Hjælpen hos de Ulykkelige; de Lykkeliges Løfter gav kun Saar og ingen Hjælp: den, som vilde fylde sin Formuekasse, tage tilbage, hvad han havde mistet, maatte se hen til ham selv, hans Gjæld, hans Forvovenhed; den, som nu skulde blive de Ulykkeliges Anfører, maatte være alt andet end ræd og højst ulykkelig selv.» Men for disse Talemaader kunde man jo ikke erklære Catilina Krig.

Endelig, Dagen før Komitierne, altsaa 20de Oktober, satte Cicero sine prokuratoriske Evner i Bevægelse. Det var paa høje Tid. Han sammenkaldte Senatet, og skjønt det var et farligt Spil, da det kunde røbe hans Kilde, oplyste han Senatet om, hvad han vidste om Sammensværgelsen, uden at nævne sin Hjemmelsmand. Det var en underlig Situation: der sad en hel Del af de Sammensvorne selv og hørte paa Ciceros Denunciationer, der sad baade Anarkister og Demokrater. Imidlertid den

tilsigtede Virkning opnaaedes: Senatet blev opskræmt og besluttede paa Ciceros Forslag, at i Stedet for at holde Komitier Dagen efter, skulde Senatet samles, for at man kunde forhandle om Sagernes Stilling. Valget udsattes, som det synes, til 14 Dage efter, altsaa den 4de November,[1] vistnok i samme Hensigt som forrige Gang; ogsaa haabede man vel, at naar Catilina imidlertid fik gjort et eller andet revolutionært Skridt, Stemmerne med større Bestemthed skulde samle sig om hans Modkandidater ved Valget. Den 21de Oktober altsaa holder Cicero atter Senat: samme Situation eller rettere endnu værre; thi denne Gang kom Catilina selv i Senatet. Om Cicero var forberedt derpaa, er ikke godt at vide; i ethvert Fald gjorde han gode Miner til slet Spil og fortalte nu, at Catilinas Banditchef Manlius skulde rejse Oprørets Fane den 27de, og at der var besluttet et Attentat paa Optimaterne den 28de; derpaa opfordrede han Catilina til at forsvare sig. Ciceros Hensigt var vistnok at skræmme Senatet, d. v. s. den udenfor Sammensværgelsen staaende Del deraf, til at tage kraftige Forholdsregler, hvori Catilinas hemmelige Tilhængere i Senatet ikke vel kunde undlade at deltage uden at kompromittere sig. Men var paa den anden Side noget skikket til at hidse Catilina op, saa var det en saadan Beskyldning for Højforræderi uden Spor af Bevis. Catilina forsvarede sig ikke; han svarede, at der var to Partier i Staten, et usselt med et svagt Hoved, et andet kraftigt uden Hoved, som dog ikke skulde mangle Hoved, saalænge han levede. Der opstod en almindelig Mumlen blandt Senatorerne; Catilina rejste sig og gik med et

[1] I kronologisk Henseende slutter jeg mig her til Mommsens skarpsindige Undersøgelse i Hermes I, 481 flgd., som virkelig synes at have løst de vanskelige kronologiske Problemer, som her foreligger.

triumferende Haanblik; Cicero mente siden, at man burde have revet ham i Stykker. Det var for meget forlangt af det spage Senat; derimod besluttede dette nu endelig at overdrage Konsulerne den diktatoriske Myndighed; men militære Foranstaltninger gjordes ikke engang nu.

Begge de af Cicero forudforkyndte revolutionære Anslag slog ind. Men der hvilede en uheldig Skjæbne over alle Catilinas Foretagender — til Held for Samfundet. Den 28de umuliggjordes Attentatet paa Aristokraterne, fordi disse, vel vidende hvad der truede dem, den Dag rejste fra Byen. Catilina erklærede da, at han skulde være fornøjet, om man blot kunde faa Konsulen af Dage; men Ciceros Aarvaagenhed var for stor, hans Livvagt omkring ham, det var umuligt at komme ham nær. Derimod var Manlius's Oprør virkelig udbrudt den 27de.

Manlius og hans Soldater, som vare komne til Rom for Valgets Skyld, maa altsaa af Catilina være blevne sendte tilbage til Etrurien. Thi den 27de Oktober, som Cicero havde meldt i Senatet, rejste Manlius som sagt Oprørsfanen i Faesulae og opfordrede alle Betrængte og Ulykkelige, d. e. Røvere og forarmede Folk, til at slutte sig til ham. Paa Banditer var Etrurien særlig rigt; fremdeles forsamlede sig om Manlius en Del sullanske Soldater, som havde bortøslet, hvad de havde vundet ved Sullas Proskriptioner, og nu ønskede nye; foruden en hel Del Fattigfolk, som just ved hine sullanske Kolonisationer vare komne fra Gaard og Grund. Det hedder hos Sallust, at Catilina ogsaa havde sendt andre Bandithøvdinger til andre Kanter af Italien, en til Picenum, en anden til Apulien; naar det var sket, er dog ikke klart. I alt Fald rørte disse sig ikke; til alt Held var Manlius's Rejsning den eneste i hele Landet, hvilket neppe var overensstemmende med Catilinas Ordre. Hvorom Alting er, nu havde da Catilinarierne gjort det revolutionære Skridt, som Cicero saa længe havde ønsket. Nogle Dage efter oplæste

Senatoren Saenius et Brev fra Faesulae, hvori der fortaltes om Manlius's Færd; paa samme Tid meldtes fra andre Kanter om truende Bevægelser af Slaverne i Capua og i Apulien, om Møder og Vaabenopsamlinger, foruden naturligvis om gruelige Varsler og Jertegn. Nu blev endelig Senatet tilgavns forfærdet; nu besluttede man — endelig — at udruste militær Magt. Det dekreteres, at Generalerne Qvintus Marcius Rex og Qvintus Metellus Creticus, som begge laa for Byen ventende paa at erholde Triumfbevilling, skulde afgaa, den første til Faesulae, den anden til Apulien: Prætorerne Qvintus Pompejus Rufus og Qvintus Metellus Celer skulde marchere mod Capua og Picenum og fik Befaling til at samle Hære. Tillige udgik et Senatsdekret, som lovede enhver Angiver om Sammensværgelsen de største Ting, Slaverne Frihed og Penge, den fri Mand Amnesti og mange Penge: der var ikke en, som meldte sig. Man tyede ogsaa til Gladiatorerne — de vare naturligvis tilfals for Højstbydende — og sendte dem til Capua og andre Municipier;[1] man satte Vagter overalt, Patruljer gjennemstrejfede Byen, nu var man endelig bleven vaagen. Publikum, som hele Aaret havde forrettet sin Dont i alskens Ro, blev ligeledes nu, da det saa og hørte om alle disse Foranstaltninger, opskræmmet til det yderste. Havde man før taget Sagen ganske ligegyldigt, saa kom nu Alting paa Benene. Man følte Revolutionens Tordenvejr over sine Hoveder, Rygterne fløj om Ørerne paa Folk: man troede ikke hinanden, ethvert Blik spurgte: er du ogsaa en Catilinarier? Enhver var bange for sig og sine, sit Gods og sit Hus. Vrimlede ellers Roms Gader af livligt passiarende og gestikulerende og spadserende Folk, saa saa man nu overalt ængsteligt spørgende Folk, jamrende Folk, fortvivlede

[1] Saa kaldtes nu næsten alle Byer i Italien med Undtagelse af Rom selv.

Folk, især Kvinder, som med italiensk Lidenskabelighed slog sig for Brystet, græd og hylede, strakte Hænderne mod Himlen og mente, at Verdens sidste Tider vare komne: nu havde man ikke længer Lyst til sine gamle Liebhaberier, til Bakkanaler og Fornøjelser. Kun Proletariatet, fra hvem Catilina haabede Bistand, naar det engang brød løs, og som vel ogsaa havde ydet ham sin Tjeneste, om Alt var lykkedes, nærede for Catilina og hans Planer en hemmelig Sympathi.

Den første Frugt af Ciceros Aarvaagenhed var imidlertid allerede høstet. Catilinarierne forsøgte den 1ste November at tage Praeneste (nu Palestrina), en paa en Bjergtop beliggende stærk Fæstning, med Overrumpling; men Vagterne vare forstærkede, Forsøget mislykkedes totalt.

Valgdagen, den 4de November, nærmede sig. Man kan spørge, hvorfor Catilina dog nu tilsidst altsaa alligevel havde besluttet sig til at tage disse revolutionære Skridt, som netop Cicero ventede paa, før Valget var afgjort: det skulde synes, som han herved ganske stængte sig al Udsigt til at blive valgt. [1] Ja, han maatte vel endog forstaa, at, efter at Oprøret aabenlyst var sket og Magt var anvendt, var der i Grunden ikke længere blivende Sted for ham i Rom; han havde nu ikke Andet at gjøre end enten at lade det brænde løs strax eller at forlade Byen, stille sig i Spidsen for sin Hær — om den kan kaldes saa — og optræde som selvbestaltet Imperator: thi nu var der jo Krig paa Liv og Død. At Catilina begik ėn stor Fejl ved i Etrurien at lade Oprøret udbryde saa tidligt istedetfor samtidigt med Revolutionen i Byen, er klart. Fra den Stund, han maa forlade Byen og overlader Alt her til sine Fæller, er hans Sag i Grunden tabt. Men

---

[1] At Manlius's Oprør den 27de i ethvert Fald gik for sig før Valget, ere Alle enige om.

den, Vorherre vil ødelægge, slaar han med Blindhed. Bestemmelsen om, at Manlius den 27de skulde skride til Handling, var fattet paa en Tid, da Catilina endnu troede, at Valget skulde foregaa den 21de Oktober. Da Valgdagen blev udsat, var der unægtelig Tid til at tilbagekalde Ordren til Manlius; hvorfor han ikke gjør dette, er i Sandhed ubegribeligt. Det er, synes det, et af de hyppige Tilfælde ved Forbrydelser, at netop ved et afgjørende Punkt begaas der en Dumhed, endog af den Forstandigste. Det lader, som han bagefter har indset Fejlen; thi til Trods før Alt bliver han endnu i Byen, uden at gjøre noget nyt Skridt, han drøjer og drøjer, det er ligesom han har en Lænke om Benene. Dette er just ikke heller saa vanskeligt at forstaa. For det Første vil han oppebie Valget. Dernæst: hvem skulde han sætte i sit Sted i Byen, naar han gik? Der var ikke en af de Sammensvorne, som duede dertil. Og hvad hans personlige Sikkerhed angaar, saa foragtede han sine Modstanderes Fejghed, Ciceros Prokuratorfraser og Politikneb altfor dybt til at være bange. Han var saa vant til at imponere ved sin Frækhed, at han ogsaa nu — det viser sig med Rette — maatte tænke: «mig røre de ikke.» Endnu spiller han den Uskyldige, endnu gaar han i Senatet, og det uagtet Cicero i snart sagt hvert Senatsmøde tordnede om Sammensværgelsen.

Alligevel var det Catilinas Agt at rejse til Hæren, han var der ligesaa absolut nødvendig som i Rom og vel saa det. Men først oppebier han altsaa Valgdagen. Det eneste Haab, han nu kan gjøre sig om Konsulatet, er at opnaa det ved Vold. Den 4de November kom; Folket samler sig paa Campus Martius, Catilinas Bander med skjulte Dolke ligesaa, Antonius deriblandt; det er Cicero, hvis Liv man nu vil have. Men Cicero, stadig underrettet af Q. Curius, indfinder sig, tæt omgivet af en Vagt af unge Mennesker — unge Riddere formodentlig — og

med et bredt og straalende Brystharnisk under Togaen, som er lagt saaledes, at Panseret ses; Meningen var ikke, siger Cicero selv siden, «at Harnisket skulde beskytte ham — Catilina plejede ikke at hugge efter Bryst eller Mave, men efter Hoved og Hals — men alene at vise det romerske Folk, at Konsulen var i Fare og bringe det til at stimle om ham til hans Forsvar.» Det var umuligt ogsaa denne Gang at naa frem tii Konsulens Person. Valget fik det Udfald, man nu kunde vente; Catilina faldt igjennem, og til Konsuler (for 62) valgtes Decimus Junius Silanus, Cæsarmorderen Brutus's Fader, og Lucius Licinius Murena. Det var af meget liden Betydning, at nu en ung Optimat Lucius Aemilius Paullus viste sit Mod ved at anklage Catilina for Vold. Catilina tilbød fri Arrest, d. e. han tilbød at lade sig bevogte i en eller anden anset Privatmands Hus, en ejendommelig romersk Arrestform. Han gik i denne Anledning til Manius Lepidus (Konsul 66): denne vilde ikke modtage ham. Saa gik han til Cicero selv: samme Afslag. Endelig flyttede han til en ubetydelig og enfoldig Mand, Marcus Metellus. Alt dette var naturligvis kun Spilfægteri.

Det var nu paa Tide, at Catilina drog til Etrurien og Manlius. Endda en Gang skulde dog et Forsøg gjøres og de sidste Arrangements aftales med de Tilbageblivende, inden han forlod Byen.

Men nu var Grændsen for ethvert Maadehold naaet, Forbitrelsens Kalk var overfyldt, nu gik det over alle Bredder. Det er nu ikke mere den almindelige revolutionære Vej, Catilina gaar; der handles nu ikke længer om at slaa et Par Konsuler og en Snes Senatorer ihjel. Der raser i Catilina en Brand saa voldsom, at den kun kan slukkes ved Statens Ruiner — alt skal gaa tilgrunde. Her spørges ikke om noget socialt System, ikke engang et «nihilistisk», thi her er intet System; noget bestemt politisk Princip lader sig ikke spore, ikke noget kommu-

nistisk, ikke nogetsomhelst positivt; i denne Forstand er Catilina nu bleven Nihilist. Han er fra nu af Bandithøvdingen, som har erklæret Samfundet Krig, ganske paa samme Vis som et Par Aar i Forvejen Sørøverne: Plyndring og Ødelæggelse for at leve højt den Stund det varer — det eneste Positive, som nu kan kaldes hans Maal — det er nu, hvad Catilina vil. Had til Alt, Had til Mennesker, Had til Fædreland er det, som banker i hans Sjæl: kun dette skal tilfredsstilles. Det er Anarkiets Rædsler, som nu vil være ham den højeste Nydelse: det halve Vanvid, som kom frem i hans 26de Aar, da han lemlæstede Marius Gratidianus, er i hans 44de blevet permanent, kronisk. Kan man undres over, at denne Mand saa ud, som han var gal?

Natten mellem den 5te og 6te November sammenkalder han et Møde hos Marcus Porcius Lucca i hans Hus i Sejlmagergade. Her erklærer han sine Medsammensvorne, at han agter at gaa til Manlius, bestemmer, hvem der skal følge ham, hvem der skal blive tilbage; gjør Lentulus — et højst uheldigt Valg — til Chef for de sidste; han fordeler Rollerne ved Revolutionens Udbrud, giver Nogle Myrderiet, Andre Brandstiftelsen til Hverv. Tilsidst erklærer han, at det er nødvendigt at dræbe Cicero, og spørger, om der da ikke er Nogen, som har Mod dertil. Endog i denne Kreds volder den frygtelige Mands Ord Forfærdelse: endelig tilbyder den romerske Ridder Gajus Cornelius og Senatoren Lucius Varguntejus sig endog samme Nat, naar det begyndte at dages, at gaa til Cicero i hans Hus — han boede ved Forum, ved Foden af Palatium — og under Skin af at gjøre ham sin Opvartning, som Skik og Brug var i Rom, at trænge ind i hans Sovekammer, medens Atriet endnu var tomt for Besøgende, og myrde ham i hans Seng. Sandsynligvis har det nu været altfor langt ud paa Natten, til at Attentatet nu kunde iværksættes; man besluttede at

vente til næste Nat. Men Q. Curius havde været tilstede. Ubegribeligt, at ingen Mistanke var bleven fattet mod Forræderen; han maa have været endog Catilinas Mester i Forstillelse for at kunne narre ham. Curius meddelte øjeblikkelig Sagen til Cicero, som fornøjede sig med at forudsige adskillige fornemme Mænd, der besøgte ham om Morgenen den 6te, at næste Morgen tidlig vilde hine to Mænd komme for at myrde ham. Ganske rigtigt: tidligt den 7de kom den romerske Ridder og den romerske Senator: de fandt Døren stængt og besat med Vagt.

Den 7de sammenkalder Cicero Senatet i Jupiter Stators Tempel paa Palatium for at berette, hvorledes Sagen stod. Da kommer — hvem skulde troet det muligt — Catilina og indtager sin Plads. Men man flyttede sig fra ham, Bænkene bleve tomme omkring ham, Ingen turde eller vilde sidde ved Siden af Dæmonen; han sad ganske alene paa sin Bænk som en Anklaget. Man tænke sig, med hvilket tørstende Had i Hjertet til ham paa Præsidentstolen han sad der. Men denne Frækhed var Cicero for stærk: i den 1ste catilinariske Tale — tydeligvis improviseret, om end affilet ved den senere Udgivelse — brød den store Talers Ordstrøm ud over ham som en Fos, fuld af Forsmædelser og Anklager; han bestormede ham om at forlade Byen — som han vidste, han vilde gjøre alligevel — og stille sig i Spidsen for sin Hær, og endte med en højtidelig Bøn til Jupiter Stator om at vise sig sit Navn værdig.[1] Catilina lod sig ikke skræmme af Ord: han spillede fremdeles Komedie. Med sænket Blik og bedende Stemme bad den største romerske Skuespiller Senatet «ikke at dømme ham overilet; hans Liv havde fra Ungdommen været saadant, at han kunde vente sig alle gode Ting, Staten kunde byde; man maatte ikke tro, at han, en Patricier, behøvede at omstyrte Republiken, naar en

---

[1] Stator betyder „en, som stiller, standser, grundlægger.“

Indflytter som M. Tullius opkastede sig til dens Ridder.» Men da brød en Storm løs blandt Senatorerne: man rejste sig, man raabte og man skreg: «Højforræder, Fædrelandsfjende», og med et rasende Blik styrtede Catilina ud af Tempelsalen. Samme Nat efter et sidste Møde med sine Venner rejste han til Manlius.

Cicero var ude af sig selv af Glæde; han mente, og det ikke uden en vis Grad af Ret, at nu var Sammensværgelsens Braad knækket. Dagen efter, altsaa den 8de November, udstedte han en Proklamation til Folket paa den i Rom brugelige Vis; han sammenkaldte det og holdt sin 2den catilinariske Tale, hvori han beretter om Catilinas Afrejse og om Sagernes Stilling i det Hele taget.

Imidlertid, færdig var man dog endnu langtfra. Catilina spillede fremdeles Komedie: han sendte Breve til forskjellige fornemme Folk, hvori han klagede over sine Uvenners falske Beskyldninger; han vilde nu give tabt og gaa i frivillig Landflygtighed til Massilia (Marseille). Men til Q. Catulus skrev han ganske anderledes; her erklærer han, at han har paataget sig de Ulykkeliges Sag, ikke for at betale sin Gjæld, men for at fordrive de Uværdige fra deres ufortjente Hæder (han sigter til Cicero og Murena). — I Omegnen af Arretium (Arezzo) standsede han nogle Dage hos en af sine Venner, formodentlig en gammel Sullaner, Gajus Flaminius, og søgte at ophidse Befolkningen, som han bevæbnede: derpaa drager han til Manlius's Lejr ved Faesulae med Fasces [1] og de øvrige Insignier for den militære Kommando. Da denne Efterretning kommer til Rom, erklærer endelig Senatet ham og Manlius for Fædrelandets Fjender; man lover Amnesti for deres Tilhængere, naar de vilde ned-

[1] ɔ: et Risknippe med Øxer, den konsulariske og Feltherrens Embedstegn.

lægge Vaaben inden en vis Frist — der var heller ikke nu en eneste, som meldte sig — man overdrager Konsulerne at samle Tropper, Cicero skal forblive i Rom til Byens Forsvar, Regjeringens Tropper mod Catilina skal anføres af — man skulde tro, det var af Tankeløshed, man gjorde dette Valg, men Udfaldet viste, at det ikke var nogen Fejl — Antonius. Det gjaldt altsaa nu Krig; denne var vistnok mindre farlig, og man maatte vente, at Republikens Legioner ikke vilde have stor Vanskelighed med at besejre Catilinas uordnede og halvt ubevæbnede Skarer. Bevægelsen i Landets øvrige Dele, saasom i Gallien (d. e. Nord-Italien), i Picenum, Apulien og Bruttium var heller ikke af stor Betydning; Catilinas Agenter gjorde sig her snarere vigtige ved natlige Møder, Ophobning af Vaaben og alle Slags Agitationer, end de egentlig vare farlige. Da Amnestifristen var udløben, kastede Republikens Generaler Metellus og Murena i disse Distrikter uden videre Urostifterne i Fængsel. Men man havde endnu de tilbageblevne Sammensvorne i Byen, og her var Cicero sikkerlig paa sin Plads, hvis der overhovedet kunde udrettes Noget ved Politiforanstaltninger.

Efter vore Begreber nu maa man vel spørge: hvorfor har ikke Cicero alt for længe siden arresteret alle de Sammensvorne? Han vidste jo fra først til sidst det Hele. Men vi skal erindre, det var ikke normale Tider, det var revolutionære. Komplottet havde Deltagere overalt, i alle Stænder, høje og lave; Cicero vovede ikke at lægge Haand paa Nogen, inden han kunde skaffe det juridiske Bevis paa Forbrydelsen. At der maatte komme et saadant, var følgelig Ciceros hedeste Ønske — i Sandhed et dristigt Haab — og som han selv siger hans stadige Bøn til de udødelige Guder. Det kunde ventes, at, om han skred ind uden at have faaet Beviser i Hænde, vilde de Sammensvorne let bringe Massen over paa sin Side og med Udsigt til at blive troet beskylde Cicero selv

for at være Ophavsmanden til det hele Opstyr. Netop dette gik de Sammenvsornes Plan ud paa. Det var aftalt med Catilina, at naar han rykkede med sin Hær ind i det Faesulanske, skulde Lucius Bestia i en Folkeforsamling klage over Ciceros Foranstaltninger og kaste hele Ansvaret for Krigen og det hele Uvæsen over paa bam. Efter saaledes at have bragt Folket i Harnisk, skulde de Sammensvorne Natten derefter udføre hver sin Rolle. Cassius — mærkeligt nok havde denne fede, enfoldige Mand betinget sig dette besværlige Hverv — skulde tænde Ild paa Byen paa tolv Steder paa en Gang, hvorved almindelig Forvirring skulde afstedkommes; under denne skulde Cethegus besætte Døren til Ciceros Hus, trænge ind og dræbe ham; omkring i Familierne skulde de i Sammensværgelsen deltagende Sønner myrde sine Forældre, og under al denne ved Brandstiftelsen og Myrderiet forvoldte Forstyrrelse skulde man bevæbnet bryde ud af Byen og forbinde sig med Catilina. Tiden, naar Revolutionen skulde bryde løs, var længe ikke nøjagtigt bestemt. Cethegus, utvivlsomt den mest energiske, mente, man skulde slaa løs strax, at Opsættelse kun lod Lejligheden gaa ubenyttet bort; men Lentulus's langsomme Forstand, som paa ægte Italienervis fandt mere Tilfredsstillelse i Konspirationen som saadan end i den egentlige Katastrofe, troede aldrig at have sikkret sig tilstrækkeligt; han lod udfolde en storartet Virksomhed for at bringe saa mange som muligt — forresten efter Catilinas Ordre — til at deltage, en meget tvivlsom Fordel i et Komplot af Banditer. Endelig havde man udfundet, at Saturnaliefesten den 19de December var en til Exekutionen særlig skikket Dag. Denne Fest var det antike Carneval, Alt var løssluppet, Slaverne havde Frihed og Tilladelse til at sige sine Herrer hvilkensomhelst Sandhed — Horats giver os en fortræffelig humoristisk Prøve paa dette Slavevid i sin Satire Davus — Klienterne plejede at bringe sine Patroner Gaver, Husene plejede at

staa aabne, Alt var Fest og Glæde: paa denne Dag skulde Morderne forklædte bane sig Adgang og Myrderiet foregaa. Taabeligheden ved at sætte en saa lang Frist er indlysende: man mærker let, at ikke længer Catilinas kraftige Haand fører Regimentet.

Cicero, som fremdeles var underrettet om Alt, også om Terminen for Revolutionens Udbrud, havde altsaa, efterat Catilina var rejst, en Frist af 41 Dage: skete der inden Udløbet af disse ikke Noget, som kunde skaffe det forønskede juridiske Bevis, saa var han og Byen hjælpeløst fortabt. Hvad skulde alle hans Vagter have hjulpet, naar Proletariatet gjorde fælles Sag med Konspiratørerne? Men heldigvis skete der virkelig Noget, og her viser denne antike Fouchés Dygtighed sig unægtelig i sit stærkeste Lys.

Der var paa disse Tider kommet til Rom et Gesandtskab fra det galliske Folk Allobrogerne, som boede mellem Rhone og Isère, og som vare blevne Roms Undersaatter allerede i 121. Gesandterne, som vistnok vare de fornemste Mænd i den allobrogiske Kommune, havde det Hverv at anraabe Senatet om Hjælp i Anledning af Kommunens betrængte økonomiske Forfatning; Statholdere, romerske Statsforpagtere og Aagerkarle havde bragt baade den offentlige og private Gjæld til en uhørt Højde, baade Kommunen og den Enkelte var bankerot. Her mente Lentulus at have fundet en fortræffelig Mark for sin Virksomhed; Barbarerne maatte være lette at bringe paa Anarkisternes Side, krigerske, som den keltiske Nation var, og i den yderste Forlegenhed. Lentulus befaler da tre af de Sammensvorne, hvoriblandt en frigiven Mand ved Navn Umbrenus, der havde Forretninger som Kjøbmand i Gallien og derfor personlig kjendte Gesandterne, at drage dem ind i Sammensværgelsen. Umbrenus træffer Gesandterne paa Forum, hilser paa sine gamle Bekjendte, spørger om Forholdene hjemme og beklager deres Kommunes

sørgelige Forfatning; tilsidst spørger han dem, hvad de da havde før Forhaabninger. Gesandterne udbryder i Klager og Anklager over de romerske Embedsmænd og deres Udsugelse, over Senatet, som der ingen Hjælp var i, og mente, at de ikke havde Andet at haabe paa end Døden. Umbrenus trøster dem da og aabner dem en glimrende Udsigt, «hvis de vilde være Mænd». Barbarerne spidser Øren og erklære sig villige til hvadsomhelst, naar de blot øjnede Mulighed for at blive sin Gjæld kvit. Da fører Umbrenus dem ind til Sempronia, hvis Hus helt bekvemt netop laa ved Forum, og hvis Mand, Decimus Brutus, just var bortrejst. Umbrenus lader hente Gabinius, og nu forelægges den hele Plan for de fornemme galliske Herrer. Deltagerne nævnes, og, føjer Sallust til, der nævnes ogsaa «ganske uskyldige Folk» for at skaffe Sagen større Kredit — han tænker paa Cæsar og Crassus med disse uskyldige Folk. Gallerne lover sin Hjælp, og dermed skilles man. Men den barbariske Forstand var her den romerske overlegen. Gesandterne tænker nøjere over Sagen og finder den — som rimeligt — overmaade prekær. Som forsigtige Folk beslutte de sig til at melde sig til den allobrogiske Konsul i Rom, Qvintus Fabius Sanga; denne beretter Sagen til Cicero. De Udødelige havde bønhørt sin Mand: her faldt virkelig en Mulighed for af faa et juridisk Bevis istandbragt ned fra Skyerne. Han bringer ved store Løfter Allobrogerne fuldstændig over paa sin Side og aftaler med dem følgende Komedie. De skal affektere den største Interesse for Komplottet og love at bringe sine Kommuner til Opstand, men forlange skriftlige Beviser med fra nogle af Hovedmændene for at skaffe sig Tiltro hjemme. Naar de havde faaet disse Skrivelser i Hænde, skulde de rejse hjemad: Meningen var nu, at et Stykke fra Rom skulde de overfaldes af Ciceros Folk og lade sig fange med samt sine Depecher. Den hele store Sammensværgelses Katastrofe,

som havde til Hensigt at brænde hele Rom af og indføre det vildeste Anarki og Banditernes tusindaarige Rige, reducerede sig under Ciceros Hænder paa denne Maade til en almindelig Tyvehistorie, hvor Tyvene bringes til at gaa i en Fælde og saa et Par dygtige haandfaste Gensdarmer bringer det hele velanlagte Indbrud til at gaa istaa. Gallerne holder Ord: de spiller sine Roller fortræffeligt. De narrer Gabinius til at faa i Stand et Møde med nogle af de øvrige Hovedmænd; de fordrer Skrivelser med Navns Underskrift af Lentulus, Cethegus, Stabilius og Cassius, med disses Segl under. Det viste sig nu, at Cicero ikke havde ganske Uret, naar han, som som han siger i 3die catilinariske Tale «ikke ansaa Lentulus's Søvn eller Cassius's Fedme eller Cethegus's Ubændighed for farlige uden Catilina» — hvis han dermed mente, at de uden ham vilde komme til at begaa en eller anden Dumhed. Med den ubegribeligste Enfoldighed gaar de tre første ind paa hint Forlangende, kun Cassius, som ellers gjaldt for at være dum og dorsk, mente, at det var unødvendigt, da han selv snart vilde komme op til Gallien. Lentulus giver Gesandterne en Mand med ved Navn Titus Volturcius fra Kroton som Mellemmand mellem dem og Catilina, med hvem han beder Allobrogerne at træffe sammen til videre Bekræftelse af Forbundet; Volturcius faar et Brev med fra Lentulus til Catilina.

Cicero, underrettet af Gesandterne om, at Alt gik efter Ønske, og om Tiden for deres Afrejse, kalder til sig Prætorerne Lucius Flaccus og Gajus Pomptinus og giver dem sine Instructioner. Gesandternes Vej gik ud af Roms nordre Port ad Via Flaminia; en halv (geografisk) Mil fra Porten naar man Tiberen, over hvilken her Pons Mulvius (nu Ponte Molle) fører. Hid fører om Aftenen den 2den December Prætorerne sine Folk, hvis Trop Cicero forstærkede med nogle unge Mænd fra Reate (nu Rieti); Prætorerne fordeler sig saaledes, at Tiberen er imellem

dem, og lægger sig i Baghold i de nærmeste Villaer. Omtrent Klokken 3 om Morgenen kommer Gesandterne med sit Følge og Volturcius til Broen; de angribes, og da Ingen uden Prætorerne kjender Sagens Sammenhæng, griber man til Vaaben paa begge Sider. Men Flaccus's og Pomptinus's Mellemkomst standser Kampen, Prætorerne underretter Gallerne om, hvad det Hele har at betyde, og de overgiver sig med samt sine Papirer til disse; kun Volturcius gjorde i Begyndelsen Modstand, men overgav sig snart, da han saa sig forladt af Gesandterne. Ved Dagbrækningen føres disse til Cicero, som tillige modtager de endnu ubrudte Depecher. Han kalder nu i al Stilhed Gabinius, Statilius, Cethegus, Lentulus hjem til sig; de ane Intet og gaa i Konsulens Rævesax. Calparius derimod, som netop skulde afgaa til Apulien, var ikke hjemme, da Budet kom; han fik imidlertid at vide, hvad der var hændt, og flygtede. Nu kunde der være Spørgsmaal om, hvorvidt det var rigtigst at aabne Depecherne, før de overleveredes til Senatet; det kunde jo hænde, at man i disse intet Kompromitterende fandt, og saa vilde det hele Opstyr falde temmelig flovt ud. Derfor mente ogsaa nogle fornemme Mænd, med hvem Konsulen raadførte sig, at man burde bryde Seglene og undersøge Indholdet: Cicero derimod holdt for, at man burde lade staa til, og saa blev gjort. Senatet sammenkaldtes i Concordiatemplet ved Forum lige under Capitolium, (dets Undermure findes endnu), ligesom en tredje af Prætorerne beordredes til Cethegus's Hus, for at anstille Inkvisition; der fandt man da ganske rigtigt et helt Arsenal af Vaaben.

Senatet samler sig i den ikke meget store Tempelsal (det er altsaa den 3die December.) Det maatte i Sandhed være en mærkelig Procession, i hvilken Republikens Præsident med Prætoren Lentulus ved Haanden — dette skyldtes hans høje Rang som Embesmand — og de tre øvrige Fanger ledsagede af Vagt bevægede sig fra Ciceros

Hus paa den anden Side af Forum henimod Concordiatemplet og gik op ad dettes brede Trapper. Ogsaa Prætoren Flaccus indfinder sig med et Skrin, hvori de opsnappede Depecher ligger. Forhøret begynder med Volturcius, hvem man lover Amnesti, om han vil aabent angive sine Medskyldige. Opmuntret af Ciceros velvillige Ord, aflægger Volturcius, som først for faa Dage siden var bleven Deltager og intet synderlig vidste, og som i Begyndelsen ikke vilde ud med noget, tilsidst sit Vidnesbyrd. Derpaa føres Gallerne ind; de vidner blandt Andet, at Lentulus og de øvrige havde opfordret dem til at sende Rytteri fra Gallien til de Sammensvornes Tjeneste; Lentulus skulde have sagt, at han fortolkede de sibyllinske Bøgers Spaadom [1] om den tredje Corneliers romerske Kongedømme om sig. Nu lægges Depecherne frem, først Cethegus's, som spørges, om han vedkjender sig sit Segl. Cethegus bekræfter det, Snoren afskjæres, man læser og — man tænke sig, hvilken Spænding for ham, som havde arrangeret denne Scene, — finder ganske rigtigt, hvad man ønsker. Cethegus, som indtil dette Øjeblik havde været fræk og i Anledning af det i hans Hus opdagede Arsenal havde svaret, at han altid havde været en Liebhaver af gode Vaaben, taug nu pludselig. Statilius føres ind: samme Scene, Tilstaaelse følger strax. Nu kommer Turen til Lentulus: Cicero viser ham Seglet, Lentulus erkjender det som sit. «Ja,» siger Konsulen, «det er et bekjendt Segl, din Bedstefaders Segl, den brave Borgers; allerede det burde have afholdt dig fra en saa gruelig Forbrydelse.» Seglet brækkes, ogsaa her finder man et fuldstændig kompromitterende Indhold. Men Lentulus tror paa de sibyllinske Bøger; han ser desuden mangen god Ven sidde

[1] De sibyllinske Bøger var en Samling af Spaadomme, som sagdes at skrive sig fra Kongetiden og som man raadspurgte i vanskelige Tilfælde.

blandt Senatorerne; da Cicero opfordrer ham til at svare, erklærer han fripostigt, at han intet har at sige. Konsulen lod da det hele Forhør protokollere og oplæse: da rejser Lentulus sig og spørger Gallerne og Volturcius, hvad han har med dem at bestille. Men da Gallerne minder ham om hans Ytring om de sibyllinske Bøger og om deres hele Forhandling, da overvælder dette mundtlige Vidnesbyrd, som han dog simpelthen kunde have erklæret for Løgn og ubevisligt, ham ganske, og mod alles Forventning afgav han Tilstaaelse. Volturcius, som nu heller ikke vil heskyldes for at fare med Løgn, beder om, at det ham medgivne Brev fra Lentulus til Catilina maa aabnes. Var Lentulus alt før knækket, saa blev han nu aldeles fortumlet og vedkjendte sig baade Haandskrift og Segl. Brevet var uden Navns Underskrift og lød saaledes: «Hvem jeg er, vil Du faa at vide af Overbringeren. Vær en Mand, betænk, hvor langt Du har gaaet: forsmaa ikke nogens Hjælp, endog den laveste Klasses.» Lentulus har dermed sigtet til Slaverne. Man faar derved et Indblik i, at der mellem Lentulus og Catilina har været Strid om, hvorvidt man skulde gaa saa langt ned som til Slaveproletariatet: den aristokratiske Patricier har her været uenig med Plebejeren. Da Lentulus har aftraadt, forhøres endelig Gabinius; ogsaa han viser samme Frækhed i Begyndelsen, men giver snart tabt og nægter intet af Allobrogernes Beskyldninger. Alle fire stod nu der, fangne i Fælden, slagne og tavse med Blikket mod Jorden eller kastende skelende Øjekast til hverandre — det bedste Bevis, siger Cicero, for deres Brøde. Men til Fuldstændiggjørelse af hele denne Scene hører ogsaa det, at blandt Senatorerne sidder formodentlig ikke alene mangen en af de egentlige Catilinariere, men ogsaa Crassus og Cæsar. Efter Forhørets Afslutning dekreterede Senatet Tak til Cicero, til Flaccus, til Pomptinus; ja man dekreterede en *mention honorable* endog til Antonius, fordi han

havde skilt sin Sag fra de Sammensvornes. Der besluttedes, at Lentulus skulde frasige sig Præturet — Romerne var Formens Mænd — og saa sættes i Forvaring ligesom Cethegus, Stabilius, Gabinius; om en Del andre, som havde reddet sig ved Flugt, fattedes samme Beslutning; men af dem fik man kun fat paa Calparius. En stor Takkefest til Guderne blev bestemt. Lentulus frasagde sig da sit Embede, og de fire Mænd førtes fra Concordiatemplet ikke til Statsfængsel, men i «fri Arrest» til højtanseede Mænd: Lentulus til sin Navner Publius Spinther, Cethegus til Quintus Cornificius, som havde været Ciceros Medansøger tii Konsulatet, Calparius til Senatoren Gnaeus Terentius; men Statilius til Gajus Cæsar, Gabinius til Marcus Crassus.

Senatsmødet havde varet, til det blev Aften; den hele Tid havde Folket staaet udenfor, ventende i den ængsteligste Spænding. Da Cicero forlod Mødet, steg han op paa Talerstolen paa Forum og meddelte Folket, hvad der var foregaaet. Hans Tale (den 3dje katilinariske, selvfølgelig aldeles improviseret) gjorde et mægtigt Indtryk. Havde det ganske Proletariat hidtil i al Hemmelighed staaet paa Catilinas Side, saa paafulgte nu et fuldstændigt Omslag, da hans Sag var tabt: nu forbandede man Catilina og hævede Cicero til Skyerne; man overgav sig til den mest jublende Glæde; «thi,» siger Sallust, «Krig, og hvad dermed følger, ansaa de for en Anledning til at vinde Bytte; men da de hørte, at Husene skulde være brændt af over deres Hoveder, saa forstod disse Mennesker, som kun levede fra Haanden til Munden, at det havde været en forfærdelig Ulykke, som svævede over dem.»

Dagen efter, den 4de December, fik man paa Landevejen atter fat paa en af Catilinarierne, en Mand ved Navn Lucius Tarqvinius, der var paa Vejen til Catilina. Han blev ført for det forsamlede Senat, og aflagde her

efter Løfte om Amnesti omtrent det samme Vidnesbyrd som Volturcius. Men da man spurgte ham, i hvad Hensigt han var rejst til Catilina, svarede han, at han var sendt af Marcus Crassus for at sige Catilina, at han ikke maatte lade sig skræmme af de 5 Sammensvornes Overrumpling, men øjeblikkelig gaa med sin Hær mod Byen og derved baade styrke de Tilbageblevnes Mod og bidrage til de Arresteredes Befrielse. I andre Tider vilde en saadan Angivelse naturligvis have ført til nye Undersøgelser, og det demokratiske Partis Delagtighed var kommen for en Dag. Her gik det anderledes. Cicero vilde ikke bryde med dette Parti, vovede det ikke engang, da han derved vilde have drevet det til det Yderste, og den netop standsede Revolution maaske vilde være gjenoptagen af Demokraterne; hvem kunde da vide, hvorlodes det gik? Nu havde han faaet Massen paa sin Side for et Øjeblik; men om ogsaa Crassus var bleven trukket ind i Sagen, kunde han da være sikker paa Stemningen? Desuden, hvad Crassus personlig angaar, da var endog Nobiliteten og Senatet i den Grad afhængige af Pengemanden og hans Guld, at ham vovede ialfald ingen at røre. Ved at høre Crassus's Navn i Tarqvinius's Angivelse raabte man fra alle Kanter, at Vidnesbyrdet var falskt, og forlangte Forhandling om Sagen. Det skete, og Senatet dekreterede, at Angivelsen var løgnagtig, og at Tarqvinius tiltrods for Amnestien skulde arresteres, indtil han angav, hvem der havde bragt ham til at fremkomme med en saa stor Løgn. Nogle paastod, det var Antonius, som var Ophavsmanden, og at det var sket, for at Crassus's Avtoritet skulde dække de Sammensvorne; Sallust fortæller, han har hørt Crassus selv sige, at Cicero havde paadigtet ham det hele — i Sandhed den urimeligste af alle Paastande, som ikke taler til Fordel for Crassus's Uskyldighed. Naturligvis gik heller ikke Cæsar fri for Mistanke, idetmindste fra Oligarkernes Side; nogle af de ivrigste og

hans personlige Fjender forlangte af Cicero, at ogsaa han skulde anklages; man paastod at have hørt af Volturcius og af Gallerne, at han var Deltager. Sallust, som hørte til Cæsars Parti, anstrænger sig ogsaa synligt for at rense den store Mand for Mistanken for en saa afskyelig Forbrydelse. Hverken den ene eller den anden af disse Partipaastande har naturligvis nogen Vægt; men at virkelig Volturcius og Gallerne havde angivet Demokraternes Førere, vil den erkjende, som erindrer Sallusts forblommede Udtryk om visse «Uskyldige», som Umbrenus havde nævnt til Gallerne som Deltagere. Og hvad mere er, Cicero, som nu havde sine gode Grunde til ligesaa lidt at ville erkjende Cæsars Medskyld som Crassus's, indrømmede selv senere, at Cæsar var Medvider i Sammensværgelsen. Ikke heller manglede Cæsar sin Tarqvinius. Han blev senere angiven for Formanden for den i Anledning af Sammensværgelsen nedsatte Ret, Novius Niger, af en Mand ved Navn Lucius Vettius, i Senatet af Qvintus Curius; den første lovede at skaffe Cæsars haandskriftlige Brev til Catilina, den anden paastod, at hans Kilde var Catilina selv. Cæsar, som vel vidste, at Cicero ikke turde gaa ham nærmere paa Klingen, paakaldte dennes Vidnesbyrd om, at han endog selv havde meddelt Angivelser om Sammensværgelsen — et højst tvivlsomt Bevis for Uskyldighed — og udvirkede, at Curius gik glip af de for hans Angivelser lovede offentlige Belønninger; Vettius anklagede han for falsk Angivelse, lod ham dømme og kaste i Fængsel, efterat Manden ved et Opløb havde faaet sit Bohave slaaet itu og han selv var bleven ynkelig tilredt af den rasende Hob; Novius slap heller ikke med mindre end Fængsel, fordi han havde modtaget Anklage mod en højere Magistrat end han selv var. Dette beviser, til hvilke Yderligheder Demokraterne var beredte til at gaa, da Regjeringen agtede at angribe dem.

Revolutionen var altsaa endnu ikke paa langt nær umuliggjort. Endnu kunde Demokraterne knytte den afbrudte Traad, kalde Catilina til Byen og Sammensværgelsens Rester træde i Forbindelse med ham; Folkestemningen kunde let gjøre en ny Svingning, og de to Hovedmænd, som bevogtedes af Crassus og Cæsar, var just ikke i nogen sikker Forvaring. Der taltes ogsaa om, at Lentulus's Frigivne og Klienter ad forskjellige Veje berejste Landdistrikterne og ophidsede det fri og det ufri Proletariat til at befri ham; at man akkorderede med de fra gamle Tider kjendte Bandithøvdinger i samme Hensigt; Cethegus skulde ligeledes have konfereret med sine Slaver og Frigivne om, at disse skulde i sluttet Trop og bevæbnede bryde ind i det Hus, hvori han sad arresteret, og sætte ham i Frihed. Der var al Udsigt til et nyt Udbrud — en Barrikadekamp vilde det have hedt, hvis ikke denne Tid laa langt tilbage for denne den moderne Revolutions Opfindelse; ja, der kan neppe være nogen Tvivl om, at netop et nyt Forsøg var Demokraternes Haab — selv holder de sig naturligvis fremdeles i Baggrunden — Sammensværgelsens Kræfter var endnu alt andet end brudte.

Hvad var nu at gjøre? I vore Tider ved enhver, hvad en Regjering under saadanne Omstændigheder maatte gribe til: militære Foranstaltninger i selve Byen. Men i den romerske Republik var Tropper i Byen en uhørt Ting og en ulovlig Ting. Ikke engang et udviklet Politisystem stod her til Regjeringens Raadighed. Man havde imidlertid ogsaa i Rom set, at det gik an at føre Legionerne til Byen og ind i Byen; baade Sulla og senere Marius havde givet Exemplet derpaa. Men her gjaldt det ligefrem Øjeblikket; man rejser ikke en Armé paa nogle Timer, og man tilbagekaldte heller ikke saa snart de paa andre Kanter af Landet opererende Armeer. Man var i Grunden om en Hals; naar Cicero i sin 3dje Tale for-

talte Folket, at nu var alle Catilinas Hjælpemidler udtømte, hans Forhaabninger tilintetgjorte, saa sagde han mere, end han mente. Hvad der laa nærmest, var at møde Revolution med Revolution; men det er ilde, naar en Regjering maa ty til revolutionære Foranstaltninger. Henrettede man uden videre de 5 Fangne, var dermed alle Forsøg paa at befri dem en Gang for alle forbi, og man kunde antage, at en saadan kort Proces vilde gjøre et stærkt nok Indtryk til at standse alle videre Foretagender fra de Sammensvornes Side. Men dømmende Magt i Livssager havde ifølge den ældgamle Provokationslov[1] kun Folkeforsamlingen selv, ikke Senatet eller Konsulen; Dødsstraf var desuden faktisk afskaffet, fordi denne Komitierne tilkommende Dommermagt ikke paa længe var kommen i Anvendelse, saasom kriminale Sager siden Oprettelsen af de faste Domstøle var henlagte til disse. Endelig var de Fangne efter Loven ikke engang hjemfaldne til Dødsstraf, men vel til Landsforvisning eller Bøder. Hvad vilde man nu i vor Tid sige om en Regjering, hvis Ministre, om end i farlige Tider, gik hen og besluttede og udførte en Del politiske Fangers Henrettelse istedetfor at afvente Domstolenes Kjendelse? Man vilde i ethvert Fald kalde det den Slags Dristighed, som viser Svaghed.

Man faar det Indtryk af Ciceros 4de catilinariske Tale, at han helst ønskede Exekution. At han indsaa det Farlige heri for baade Republiken — han omstyrter herved Folkefrihedens store Værn Provokationsretten — og for ham selv, er ikke tvivlsomt. Men han har været mere bange for, at Sejren skulde vristes ham af Hænderne, end for alle politiske og personlige Konsekvenser; det hedder ogsaa, at hans Hustru Terentia skal have udøvet sin Indflydese. Cicero gik en Middelvej; han ønsker

[1] Lov om Appel til Folkeforsamlinger i Livssager.

at kaste Halvdelen af Ansvaret over paa Senatet. Han sammenkalder da dette 5te December og forelægger det Spørgsmaalet om, «hvad man skal gjøre med de Sammensvorne». Initiativet er altsaa dog hans, følgelig ogsaa Ansvaret. Senatet samler sig atter i Concordiatemplet ved Forum, der nu er omgivet af en stærk bevæbnet Vagt af romerske Riddere. Publikum samler sig i tætte Skarer paa Forum, Folk af alle Stænder, alle Aldre; alle tilstødende Gader er propfulde, alle Trapper og Indgange til Tempelsalen besatte af Mennesker. Man forstaar saameget, at her handles om noget overordentlig vigtigt. Og nu begyndte da den mærkelige Forhandling. Den første, som aabner Debatten, («spørges om sin Mening», som det hed i det officielle Sprog), er den for 62 designerede Konsul Decimus Junius Silanus, Fader til Cæsarmorderen Marcus Brutus af første Ægteskab, i andet gift med Cæsars Frille Servitia, Catos Halvsøster. Han erklærer sig for «den højeste Straf» over de 5 Fangne samt de Undvegne Cassius, Umbrenus, Furius og Annius. Han mente Dødsstraf. De efter ham adspurgte Senatorer stemmer som Silanus. Da Turen kommer til Gajus Cæsar, den for 62 designerede Prætor, rejser han sig for at gjøre en modsat Mening gjældende og om muligt redde de Sammmensvornes Liv. Han fremhæver det Ulovlige i at dekretere Dødsstraf, som han paaviser med slaaende Grunde; han beder Aristokratiet betænke, hvad de gjøre, at Tiderne kan forandre sig, at et saadant Exempel, afgivet af Regjeringen selv, kan blive et Præcedens for Andre: «Sligt har man set før, efter Sullas meget rosværdige Dødsdomme fulgte flere, som udgik fra Folk, der ønskede sin Næstes Hus eller Villa eller hans kostbare Kar eller hans Klæder; og Myrderiet standsede ikke, før Sulla havde beriget alle sine.» Bekjendt er den fine Vending i Cæsars Tale, hvori han erklærer Dødsstraf for uanvendelig ogsaa af den Grund, at Døden her ingen Straf vilde være; nej, leve

skulde disse Mennesker til sin egen Plage. Han foreslaar derfor som sit Votum, at man skal konfiskere deres Formue, holde dem i Fængsel omkring i Municipierne (et fortræffeligt Middel til at udbrede Oprøret over hele Landet, og erklære enhver for Fædrelandets Fjende, som herefter fremkom med noget nyt Forslag angaaende deres Skjæbne. — Senatet begyndte at vakle. De følgende Stemmer fordelte sig paa begge de fremsatte Anskuelser; ogsaa Ciceros Broder Qvintus stemte for Cæsars Mening. Den ordførende Konsul begyndte at frygte for Udfaldet og besluttede her at gribe ind i Debatten (Ordføreren kunde deltage i denne, men ikke i Afstemningen) og holdt nu sin 4de catilnariske Tale, som dog i den Form, hvori vi har den, sikkerlig er baade udvidet og oppudset i Forhold til den virkelig holdte. Cicero søgte her at sætte de to fremsatte Anskuelsers Værd ud fra hinanden; han afgiver ingen bestemt Mening i den ene eller den anden Retning; men han søger at paavise, at Silanus's «højeste Straf» ikke var noget Uhørt i den romerske Republik, og med fin Ironi indrømmede han Cæsar, at Døden kun er en Befrielse, ingen Straf, men et Fængsel og Lænker og det paa Livstid er noget, man har opfundet alene for de allerstørste Forbrydere — altsaa en meget større Straf end den, Silanus foreslaar, og derfor endnu farligere at exekvere; endelig paalægger han Senatet, hvad det end vil beslutte, ikke at tage Hensyn til ham og hans personlige Fare. Det skinner tydeligt nok igjennem i den hele Tale, hvor han egentlig selv vil hen. — Men endnu vaklede man, som det synes, ligefuldt. Debatten forsættes af Tiberius Claudius Nero, Kejser Tiberius's Bedstefader; han foreslaar, at da en Forstærkning af den militære Magt er nødvendig, saa skal man udsætte Sagen; eller, som det hos andre hedder: man skulde først bekjæmpe Catilina og derefter anstille nøjere Undersøgelser. Til denne Mening gaar nu Silanus over og erklærer — han var nu bleven

bange for sin egen Kraft — at han med den «højeste Straf» kun havde ment «Fængsel». Det var paa Nippet, at Cæsar skulde have sejret. Da kom Debattens Omgang til Marcus Porcius Cato, designeret Folketribun for 62. Denne strenge Republikaner paa 32 Aar, Oligarkiets Formand, hvis nogen kunde kaldes saa, og den gamle tuskulanske Bonde Catos Ætling og Efterligner, den eneste Modstander, som Cæsar værdigede sit Had, de gamle Tiders retskafne, men bornerede Ven, som med al sin Jernviljes Konsekvens, men ogsaa med den snævre Aands Mangel baade paa Indblik og Overblik ved enhver Anledning plejede at hamre løs paa Tidens Laster — denne Mand forekastede nu i en lidenskabelig Tale Aristokratiet dets Modløshed, hvorved han satte sin egen dybe Frygt for Catilinarierne i det stærkeste Lys. Her var ikke Spørgsmaal om Medlidenhed, mente han, her var Tale om at værge sig, sin Ejendom, sit Fædreland for de forvorpneste Menneskers Angreb; Fjenden var ikke mindre farlig nu end før; Catilina stod med sin Hær lige i Nærheden og satte alle Kniven for Struben, Fjender var der indenfor og Fjender udenfor Murene; man kunde hverken drage Forholdsregler eller raadslaa i Ro, man maatte ile. Og hvad Cæsar angik, saa var der desto større Anledning til Frygt, nu han var den eneste, som ikke frygtede. Det var Sløvhed og Fejghed at nøle: han vilde stemme for Dødsstraf og øjeblikkelig Exekution. Der var, siger Vellejus, [1] i hans Tale en saa levende Skildring af alle de Rædsler, man gik imøde ved at nøle, han forstod med saadan Ild i Øjet at gjøre den modsatte Anskuelse mistænkelig for Delagtighed i Forbrydelsen, at der efter hans Ord paafulgte et almindeligt Omslag. Endelig skrides der til Afstemning; Senatets Dekret lyder paa: «Dødsstraf.» Da man forlader Templet for at bane sig

---

[1] En Historiker fra Tibers Tid.

Vej gjennem den tætte Folkemasse, ledsages Cicero, som Cato havde kaldt Fædrelandets Fader, under Senatorernes Akklamation til sit Hjem af en stor Del af Senatet; men Cæsar maatte med sin Toga værge sig mod de forbitrede unge Ridderes Sværd, som droges imod ham, da han gik ned ad Trapperne.

Samme Aften, den 5te December 63, skulde Henrettelsen foregaa. Forum var fremdeles fuldt af Mennesker, da Cicero med Lentulus ved Haanden, Prætorer med de øvrige fire, omgivne af stærke Vagter, gik over Forum til Statsfængslet, det berygtede Carcer Mamertinus. Man vidste ikke, hvad Meningen var, om der skulde foregaa Exekution, eller om de Fangne blot skulde bringes i sikrere Forvaring. Fængslet, som endnu er at se væsentlig i sin gamle Stil, bestod af to over hinanden liggende Kamre, hvoraf det underste, udmuret i Capitoliumfjeldets Tuf, oprindelig havde været Byens Vandbeholder (Tullianum, af tullius, en Bæk). I dette, der er underjordisk, ser man endnu en i Marmor indfattet Brønd; men stikker man en Stok ned mellem Stenene i Kammerets Gulv, saa mærker man, at den underliggende Grund er gjennemtrukket af Vand. Fra først af har da hele Kammeret været en Cisterne; Vandbeholderens Kilde maa være meget righoldig, da Brøndens Vand vedbliver at beholde det samme Niveau, om man end øser af den. Hele dette Tullianum havde været omfattet af store Kvaderstensmure, anordnede i Kegleform, saaledes at de hinanden overragende Stene gik op i en Spids, ganske som i det saahaldte Skatkammer i Mykenæ, og derved frembragte Skin af et Hvælv. Murene findes endnu, men Spidsen er bleven afbrudt til en afstumpet Kegle, og i det derefter anbragte flade Tag er kun en liden Aabning ladt tilbage, som fører op til det øverste Kammer. Dette er altsaa overbygget over Brøndhuset; men det er meget større. (16′ højt, 30′ langt, 22′ bredt, med Spidser i den ene

Ende) og har det for den etrusk-romerske Arkitektur karakteristiske Tøndehvælv. Muligvis er nu dette øvre Rum tilbygget og Brøndhusets koniske Spids afbrudt, da man omgjorde Cisternen til Fængsel; thi netop denne, det saakaldte Tullianum, var Fængsel. Det ligger altsaa ikke ganske lige under det øverste Kammer; det har en forlænget halvrund Grundform, hvis rette Side falder lige under det øverste Kammers længste Bredside. Det er ogsaa meget lavere end det andet; Adgangen dertil fra dette var alene gjennem hin Aabning i Taget; gjennem denne hejsedes Forbryderen ned fra det øvre Kammer. Her var det da, at Dødsstraf exekveredes af det romerske Politis (de saakaldte Tremænds) Haandlangere. Det var her, at Ingurtha var sænket ned og havde lidt Hungersdøden; her siger den katholske Legende, at et Aarhundrede senere Apostelen Petrus sad fangen. Indgangen til Fængslet, som ligger nogle faa Skridt østenfor Concordiatemplet, var fra en af de paa Forum udmundende Gader; en Indskrift over den melder, at Fængslet er blevet restavreret i Kejser Tibers Tid. Til dette Fængsel var det altsaa, at sent om Aftenen de fem Fanger højtidelig ledsagedes af Republikens højeste Embedsmænd: ved Indgangen overlodes de til Tremændene, Skarpretterne hejsede Forbryderne ned i Tullianum — det Sted, som Ingurtha med Hentydning til Brønden kunde kalde Romernes kolde Bad — et forfærdeligt Sted, hvor aldrig en Solstraale var trængt ind, urent og stinkende, nu oplyst af Fakkelbærere. Medens her Strikkene lægges om de fornemme Forbryderes Hals, staar Konsulen ventende ved Indgangsdøren: Folket staar tavst i spændt Forventning, indtil Cicero efter et Vink fra Fængslets Indre raabte udover Masserne: «de har levet». Da brød Folkets Jubel løs. Konsulen, «Fædrelandets Fader», ledsagedes hjem under stormende Jubelraab, alle Døre oplystes med Lamper og Fakler, Folkemasserne bølgede hele Natten gjennem

Gaderne, Kvinderne beskuede Toget fra Husenes Tage: det var nok med store Tanker om sig selv og sin Gjerning, Cicero denne Aften betraadte sin Dørtærskel, men uden Tvivl ogsaa med det hemmelige Samvittighedsnag, at her var dog begaaet Uret.

Den store politiske Synd var altsaa begaaet, for hvilken Cicero nogle Aar efter maatte bøde med Landflygtighed; men Staten og Samfundet var unægtelig derved reddet. Thi nu var Revolutionen forbi: Proletariatet var omvendt, Senatets højst usædvanlige og højst overraskende Energi havde fuldstændigt imponeret, Demokraterne toede sine Hænder. Vistnok var endnu den ydre Borgerkrig tilbage. Men Catilina var nu ikke længer farlig, ikke paa langt nær saa farlig, som Spartacus havde været: det er kun Tragediens sidste Scene, efterat den store Katastrofe allerede er udspillet. Catilina havde af sine Folk dannet to Legioner, hvortil han ved Forstærkninger af alle Slags og ved Sammensværgelsens egne Deltagere, som strømmede til hans Lejr, havde bragt sin oprindelig 2000 Mand stærke Trop. Men kun en Fjerdedel af hine to Legioner havde ordentlige Vaaben; de øvrige bar Lanser og Spær eller Køller. Da Antonius ankom til Krigsskuepladsen med sin Armé, drog Catilina sig til Bjergene; han haabede paa Forstærkning fra Byen, naar Revolutionen var brudt ud. Dog forsmaaede han — mod Lentulus's Raad — Slavernes Hjælp, som i Begyndelsen i stor Masse var strømmede til ham. Da kom til hans Lejr Budskabet om, at i Rom de fem var henrettede, at alt var tabt: og nu løb hans Skare fra hinanden. De faa, som blev ham tro, agtede han at føre paa ubekjendte Bjergstier over Apenninerne til Gallien og drog i den Hensigt op mod Pistoria (nu Pistoja) i det sydlige Afhang af Fjeldet, nordvestlig for Florents. Men her blev han indeklemt mellem to af Republikens Armeer. Metellus

Celer gik ved Budskabet om Catilinas March fra Picenum nordenfor Apenninerne og lejrede sig ved Nedgangen fra Fjeldpasset; Antonius fulgte efter fra Syd. Catilina havde intet andet at gjøre end at kjæmpe mod den ene eller anden af de fjendtlige Hære: han valgte sin gamle Ven Antonius. Kamppladsen var en Dal med hele Apenninkjæden paa venstre og klippefuldt kuperet Terrain paa højre Side. Ved Opstillingen af sine Tropper lader Catilina alt bero paa sin første Linje, hvis 8 Kohorter[1] han forstærkede med baade Officerer og Veteraner fra Reservens 12, der stilledes tættere. Selv kommanderer han Frontlinjens Centrum; her stod den gamle Ørn[2], som Marius havde brugt i Kimbrerkrigen, og som nu gjorde Tjeneste for sidste Gang. Paa højre Fløj havde Manlius Kommandoen, paa venstre en unavngiven Faesulaner. Antonius stillede paa sin Side sine Veterankohorter i første Linje, bag ved dem sin øvrige Hær. Dog kommanderede her ikke Antonius selv: en vistnok meget velkommen Gigt fængslede ham til Sygelejet, og han havde overgivet Kommandoen til sin Legat Marcus Petrejus, vistnok den samme Mand, som 12 Aar senere tilligemed Lucius Afranius paa Pompejus's Side førte Krigen i Spanien mod Cæsar. Petrejus var en gammel Krigsmand, som alt i 30 Aar havde været i Felten, kjendt af alle sine Soldater og kjendende dem ved Navn; før Slaget opfordrede han dem til at erindre, at det var mod Røvere og ubevæbnet Pak, de skulde gaa i Kamp. Imidlertid fik Petrejus's Hær en varm Modtagelse, da Signalet til Angreb lød. Slaget begyndte som sædvanlig med let Fægt-

[1] Hver Legion bestod regelmæssig af 10 Kohorter eller Bataljoner.

[2] Den romerske Legions Felttegn var et forgyldt Billede af en Ørn paa en Stang.

ning; men snart kastede man Spydene bort og gik hinanden paa Livet med Sværdet. Veteranerne i Petrejus's Hær overraskedes ved den mest haardnakkede Modstand. Catilina viste sig her som en dygtig Feltherre, som Sallust udtrykker sig: «han udførte paa en Gang baade en tapper Soldats og en god Anførers Pligter.» Da Slaget staar stille, lader Petrejus sit Elitekorps gjøre et heftigt Anfald mod Catilinas Centrum; dette bliver brudt, og nu angriber han derfra begge Fløje. Nederlaget var almindeligt. Begge Fløjes Anførere faldt; fast ikke en Mand af Catilinas Hær flyttede sig fra sin Plads, men faldt der, han havde kæmpet, alle med sine Saar i Brystet. Og da Catilina tilsidst ser, at han med nogle faa er alene tilbage, styrter han sig ind mellem Fjenderne og falder, et langt Stykke foran sine og dybt inde i Fjendens Rækker. Hans Legeme blev efter Slaget fundet mellem Lig, endnu aandede han, og hans Blik havde i Døden den samme vilde Lidenskab, som det havde havt i Livet. Ikke en eneste fribaaren Mand blev fangen: alt var nedsablet. Men ogsaa Republikens Hær havde lidt frygteligt; og da, som altid efter et Slag, nysgjerrige Folk og Tyve undersøgte Ligene, var der mange, som blandt dem fandt sine Slægtninge, sine Venner, eller ogsaa sine Fjender. Rom var reddet, men det var en dyr Sejer, en af dem, som bærer Spiren til Nederlag i sig. Thi den var ligemeget eller meget mere et Bevis paa den republikanske Styrelses absolute Vanmagt, som den var et Resultat af dens Energi. En Regjering, som ikke har anden Udvej end et Justitsmord, fortjener ikke at regjere. Demokratiet havde i Catilinas Fald lidt et Nederlag, det er sandt; men alligevel har Senatets og Ciceros revolutionære Dødsdom over de fem Forbrydere rykket den romerske Stat nærmere Monarkiet. Pompejus stod endnu i Orienten: intet stod ham nu i Vejen for at naa frem til Tronen,

Senatet magtesløst, Demokratiet magtesløst. Enhver ventede, naar han kom hjem i Spidsen for sin Armee, at se ham holde sit Indtog som den romerske Stats Diktator. Han gjorde det ikke — den ubelejlige Samvittighed! — men det var ikke Forholdenes Skyld, at Kejserdømmet endnu lod vente paa sig næsten to Decennier.

Albrecht Dürer.

Af Sigurd Müller.[1]

En Foraarsdag i Aaret 1455 vandrede en ung Haandværkssvend ved Navn Albrecht Dürer ind under en af de Porte, der gjennem en høj, taarnkrandset Mur aabner Adgang til den ærværdige Stad Nürnberg. Af Profession var han Guldsmed; for Aar og Dag siden havde han forladt sin Fædreneby, Eytas i Ungarn, for hos dygtige Mestre dels i Nederlandene, dels i Tydskland at uddanne sig i det Haandværk, han oprindelig havde lært af sin Fader; nu var han bleven kjed af det omflakkende Liv og søgte sig et fast Hjemsted. Hvor skulde han da, flink og fremadstræbende som han var, hellere ønske at sætte Bo, end i Nürnberg, Tydsklands anseligste og navnkundigste By i det 15de og 16de Aarhundrede, den Stad, der paa Grund af sine Borgeres Rigdom, deres Dannelse og deres Kunstsands frem for nogen anden bød gode Vilkaar for Afsætningen af saadanne Gjenstande, som bidrage til at forskjønne Livet og give det Glands?

[1] Det betydeligste Værk over Albrecht Dürer er Dürer, Geschichte seines Lebens und seiner Kunst von Moriz Thausing Leipzig 1876; dette saa vel som Wilhelm Schmidts Albrecht Dürer (i R. Dohmes Kunst und Künstler) Leipzig 1875, er med flere Skrifter benyttet ved Udarbejdelsen af nærværende Skildring.

Nürnberg taltes den Gang mellem Tydsklands «frie Rigsstæder»; fra Midten af det 15de Hundredaar stod den under en selvstændig Regjering, der ikke aflagde nogen anden Myndighed end selve Kejseren Regnskab for sine Handlinger. Den var en Slags aristokratisk Republik, styret af Embedsmænd, der i Reglen valgtes ud af «Patriciernes», de adelige Bedsteborgeres Slægter, og som under Navn af «Losunger», «Borgmestre», «Det store Raad», «Det lille Raad» o. s. v. tilsammen udgjorde et vidtløftigt Regjeringsmaskineri, der ved sin Sammensætning om end ikke ved den Maade, hvorpaa det arbejdede, i adskilligt mindede om Myndighederne i det gamle Venedig. Med stor Fasthed, dog uden unødvendig Strenghed, retfærdig, upartisk og humant haandhævede Styrelsen sin Magt; alt, hvad der kunde lette Borgernes Fremgang i Handel og Industri, blev der baaret Omsorg for, intet forsømt, der kunde bidrage til at gjøre dygtige Kunstnere og Haandværkere Opholdet i Staden behageligt og indbringende. At faa Borgerskab i Nürnberg var en let Sag, og det betaltes kun med en ringe Kjendelse; mindre end noget andet Sted trykkedes her de Næringsdrivende af Lavsvæsnet, som dog allerede længe før Reformationstiden havde grebet saa stærkt om sig i det øvrige Tydskland. Kun, hvad der i strengeste Forstand var Haandværk, indordnedes i Lav; alt, hvad der paa nogen Maade lod sig henregne til Kunst eller Kunstindustri — som f. Ex. Guldsmedens, i lang Tid endogsaa Snedkerens Haandtering — stod som «frie Kunster», hvis Udøvelse tilstededes enhver uden nogen særlig Bevilling eller noget Mesterstykke.

Paa Penge var der, som allerede antydet, ingen Mangel i den frie Rigsstad. Indtil Opdagelsen af Søvejen til Indien gik saa at sige alle de kostbare indiske Varer, der fra Venedig førtes Nord paa, over Nürnberg; derfra spredtes de af Stadens driftige Kjøbmænd over det øvrige

Europa; det var en Handel, der var Fordel ved. Og ikke nok hermed; hvad af industrielle Frembringelser at være der fra Tydskland skulde føres mod Øst, til Polen eller Ungarn, besørgedes til disse Riger af nürnbergske Handelsmænd, som tilfulde forstod ogsaa derved at fremme deres eget Tarv. Næsten alle Patricierslægterne dreve Handel, næsten alle samlede de sig store Rigdomme. Og disse anvendte de med Skjønsomhed til deres Stads og deres egne Huses Ære og Forherligelse. Byens Forsvarsværker udbedredes, indtil Nürnberg var at regne for en af Kejserrigets stærkeste Fæstninger, nye Kirker bleve rejste, og de ældre udstyrede med Billedværker, de offentlige Pladser smykkedes med herlige Fontæner, Privathusene byggede man i rigere og smukkere Stil og prydede dem med Malerier, kort sagt, med vidunderlig Samdrægtighed arbejdede man mod det Maal, der naaedes allerede før Aar 1500, da Nürnberg stod som den skjønneste og pragtfuldeste Stad i Tydskland.

Med Fremgangen af de materielle Interesser gik da Haand i Haand Udviklingen af alt det, der hører Aandens Rige til; ingen Stad nord for Alperne har i saa kort et Tidsrum som det, der betegnes af Aarene 1450 og 1500, frembragt et betydeligere Antal af udmærkede Videnskabsmænd og Kunstnere end Nürnberg eller havt et mere udviklet Publikum til at paaskjønne og nyde Godt af de Stores Frembringelser. Her digtede Hans Rosenplüt sine lystige Viser og Folkeskuespil; her levede Hans Sachs, af alle den navnkundigste Mestersanger. Adam Kraft udførte sine imponerende Stenskulpturer, og Peter Vischer frembragte Monumentet til Sebaldus-Graven, «das höchste Heiligthum deutscher Kunst»; her styrede Michel Wolgemut Tydsklands i sin Tid mest ansete Malerværksted; fra Nürnberg endelig udgik de Skrifter, hvormed den berømte Humanist Wilibald Pirkheimer vakte hele den lærde Verdens Beundring, samtidig med at han, snart direkte,

snart indirekte, arbejdede Tidens Kirkefornyere i Hænderne. I ingen Egn af Tydskland fandt i det Hele den lutherske Reformation Jordbunden saa godt forberedt som i Nürnberg; der var fra gammel Tid af de klare Tanker toldfrie, de stærke Ord ligesaa; der var Autoritetstroen forholdsvis ringe, Tørsten efter Sandhed og Lys desto mægtigere.

Til denne Stad kom da i sit otte og tyvende Aar den ungarske Guldsmedesvend Albrecht Dürer, lidet anende, at det Navn, han bar, en Gang gjennem en Søn af ham skulde blive et af hans nye Fædrelands aller ypperste. En dygtig ung Mand maa han have været; det slutte vi allerede deraf, at han kort efter sin Ankomst til Nürnberg fik Arbejde hos en af denne Bys mest ansete Mestre, Hieronymus Holper, hos hvem han forblev i tolv Aar. Fyrretyve Aar gammel forlod Dürer Holpers Hus, men ikke alene; Mesterens eneste Datter, den femtenaarige Barbara, fulgte ham som Hustru til en lille Bagbygning, han havde lejet, ved Herrenmarkt; kort efter løste han Borgerskab og var fra nu af Guldsmed for egen Regning.

Børn kaldes jo et Ægteskabs Velsignelse, og denne blev da i fuldeste Maal Barbara og hendes Husbond til Del; de fik i alt atten Sønner og Døtre. Om nu end kun de færreste af disse kom ud over Barnealderen, var der dog i de fireogtyve Aar, Parret levede sammen, Munde nok at skaffe Føde til, og vi vide, at det ofte holdt haardt nok for Guldsmeden at faa Indtægterne til at veje op mod de nødvendige Udgifter. Modet tabte han dog ikke, men gjorde, hvad der stod i hans Magt, for at skaffe sine Børn ikke blot legemligt Underhold, men ogsaa en god Opdragelse. At han var en brav Mand, vide vi af hans berømte Søns Optegnelser, der vidne, at «han havde et godt Lov af dem, der kjendte ham, førte et kristeligt Levnet i al Ærbarhed, var taalmodig og blid, fredsommelig mod alle og stedse taknemlig mod Gud.

Lidet forlangte han af denne Verdens Glæder; han var en ikke meget talende Mand, havde kun Omgang med faa og levede gudfrygtig. Stor Flid gjorde denne min kjære Fader sig med at opdrage sine Børn til Guds Ære, thi hans inderligste Begjær var, at han med Tugt kunde faa dem til at gaa frem, saa at de kunde blive velbehagelige for Gud og Mennesker. Derfor var det hans daglige Formaning til os, at vi skulde elske Gud og handle retskaffent mod vor Næste.» En saadan Mand var Faderen; ogsaa Moderen var from og brav, godgjørende og mild og i høj Grad omhyggelig for Børnenes timelige og aandelige Velfærd.

Albrecht Dürer, det tredje Barn i Rækken, fødtes den 21de Maj 1471. Faa Dage efter blev han døbt, og som et Tegn paa, hvilken Grad af borgerlig Agtelse Faderen trods sine allerede den Gang ingenlunde glimrende Kaar maa have nydt, skal her anføres, at Drengen holdtes over Daaben af en af Nürnbergs rigeste og anseligste Borgere, Anton Koburger, hvis Bogtrykkeri, der rummede fire og tyve Presser og gav over hundrede Par Hænder fuldt op at bestille, var det største i Tydskland, ligesom dets Ejer var kjendt i hele Europa som en af dets driftigste og intelligenteste Boghandlere. Fem Maaneder i Forvejen havde der ogsaa i Forhuset været Barnedaab; Gaarden tilhørte den rige Patricier Johann Pirkheimer, hvis eneste Søn, den senere saa berømte Wilibald, var født i December 1470. Wilibald og Albrecht have da sandsynligvis leget sammen i deres første Barneaar og allerede tidlig lagt Grunden til det trofaste Venskab, der skulde vedvare lige til den store Malers sidste Time.

Hvad man ved om Albrecht Dürers Barndom, er for øvrigt kun lidet; det indskrænker sig til de faa Oplysninger, han selv har efterladt sig. «Min Fader havde sin besynderlige Glæde af mig, da han saa, at jeg var flittig til at øve mig og lære; derfor lod han mig gaa i

Skole, og da jeg havde lært at skrive og læse, tog han mig ud igjen og lærte mig Guldsmedehaandværket». Noget mere end at læse og skrive har Dürer dog tidlig lært; i alt Fald fik han saa meget Latin ind, at han i sin Ungdom kunde læse Vitruvius. At han samtidig nød Undervisning i Tegning eller dog beskjæftigede sig ivrig med denne Kunst, derfor have vi om end ikke hans eget Ord saa dog hans egen Haand. I Albertinasamlingen i Wien findes en Sølvstifttegning med Paaskrift: «Dette har jeg tegnet (««konterfeit»») efter mig selv i Spejlet. Aar 1484, da jeg endnu var Barn. Albrecht Dürer». Tegningen er udført med forbausende Sikkerhed og ægte kunstnerisk Følelse; saaledes arbejder end ikke det største Geni uden efter lang og samvittighedsfuld Indøvelse i Kunsten. Kun i Behandlingen af Øjnene, der stirre udtryksløst frem, og af den udstrakte højre Haand, som er stift og ubehjælpsomt tegnet, sporer man den famlende Begynder. Men hvor prægtig er ikke Hovedet formet, hvor blødt og elegant ikke Lokkerne i det lange Haar tegnede, hvor fuldt af Liv og Karakter ikke det hele! Vi forstaa ud af den trettenaarige Kunstners Forsøg tilfulde, hvad det er for en Person, der her i Billedet er stillet os for Øje: et ligè saa fromt og elskeligt som aandfuldt og tankerigt Barn, hvis hele Sind er tidlig modnet uden Overanstrengelse.

Denne Dreng skulde nu i Guldsmedelære og begyndte — sandsynligvis netop i det Aar, hvorfra den oven omtalte Tegning skriver sig — at arbejde i Faderens Værksted. At være Guldsmed den Gang var noget andet end at være det i vore Dage, da Haandværket næsten overalt er sunket saa dybt, at det snarere end at fortjene Navn af et saadant maa betegnes som en Fabrikvirksomhed; paa Dürers Tid vare de bedste Guldsmede halve eller hele Kunstnere, der arbejdede efter Mønstre, tegnede af dygtige Malere, og førte Gravstikken og Punslen (Redskabet,

hvormed der «drives») med lige saa megen kunstnerisk Følelse som Færdighed. Det var altsaa ikke den daarligste Forskole, hvori den vordende Maler og Kobberstikker var bleven anbragt; snart tabte han dog Lysten til Haandværket, og en skjønne Dag — han var da 14½ Aar gammel — gik han til sin Fader med den indstændige Bøn, at han maatte blive uddannet til Maler. Herom har han selv fortalt: »Da jeg nu kunde arbejde ordentlig og net («säuberlich»), vendte min Lyst sig mere til Malerkunsten end til Guldsmedehaandværket. Det forestillede jeg min Fader, men han syntes ikke om det, eftersom det fortrød ham, at jeg skulde have spildt den Tid, jeg havde tilbragt i Guldsmedelære. Dog gav han efter, og da man skrev Aar 1486 efter Christi Byrd, St. Andreas Dag (30te November), tingede min Fader mig i Lære hos Michel Wolgemut, at jeg skulde tjene ham i tre Aar.»

Wolgemut stod i Spidsen for et Malerværksted, i hvilket der arbejdede en Mængde Svende, og hvortil der indløb Bestillinger fra hele Tyskland. Han var en dygtig, men ingenlunde synderlig aandfuld Kunstner, en sikker Tegner og — i alt Fald i enkelte Arbejder — en ret god Kolorist, men som Kompositør af ringe Betydning; Liv og Udtryk er der i hans Fysiognomier, men disse ere ofte af en næsten afskrækkende Hæslighed, der maaske mindre skyldes den Omstændighed, at Maleren har været blottet for Skjønhedssands, end den, at han i Modsætning til sine ældre Samtidige i Nürnberg har villet vise sig som Realist og i sine Bestræbelser derfor har skudt over Maalet. Stærkt paavirket var han af sin Tids flamske Skole, og at han har gjort dennes sunde Principper saa vel som dens Technik frugtbringende for sin Fødebys Kunst, turde vel, næst efter at han har opdraget Dürer, regnes for hans Hovedfortjeneste. Mængden af de Arbejder, der udgik fra hans Værksted, var uhyre; Flertallet af dem er dog ganske eller tildels hans Svendes

raa og haandværksmæssige Frembringelser. Som næsten alle den Tids Malere gav Wolgemut sig ogsaa af med at stikke i Kobber og skjære i Træ; ogsaa i disse Kunster har Dürer saaledes tidlig kunnet have en dygtig Mesters Vejledning.

Om sit treaarige Ophold hos Wolgemut siger Dürer, at han i den Tid «lærte brav, men maatte døje meget af Svendene». — «Og», fortsætter han paa et andet Sted, «da jeg havde udtjent, sendte min Fader mig ud, og jeg blev fire Aar borte, til min Fader sagde, at jeg skulde komme hjem; og som jeg drog bort Aar 1490 efter Paaske, kom jeg igjen efter Pinse, da man skrev 1494.» Om disse Dürers «Wanderjahre» ved man lige saa lidt med Sikkerhed som om hans «Lehrjahre». Rimeligvis er han paa vandrende Haandværkssvendes Vis flakket om fra Sted til andet og har taget Arbejde, hvor det bød sig til. I Colmar skal han have været, vel nærmest for at se Malerier af den fortræffelige Martin Schongauer, som havde levet der i Byen og var død i 1488; en gammel Kunstkammerfortegnelse (1573—74) nævner to Dürer-tegninger som udførte i Strassburg; det siges, at han har besøgt Basel, hvor den Gang den ældre Hans Holbein virkede; uden Tvivl har han ogsaa som Slutning paa Rejsen aflagt et kort foreløbigt Besøg i Venedig. Men hvor den unge Kunstner end har færdedes i de fire Aar, derom kunne vi holde os overbeviste, at han har benyttet Tiden vel. De faa Arbejder, mest Tegninger, som med Sikkerhed kunne henføres til Aarene 1490—94, ere herlige Mesterværker, der i lige høj Grad vidne om hans eminente Begavelse og om den saa godt som enestaaende Flid og Grundighed, hvormed han studerede Naturen. Kort før han drog hjemme fra, havde han malet sin Faders Portræt, et glimrende Karakterbillede, fint i Farven, mesterligt tegnet og gjennemført til det yderste; han viste saaledes allerede den Gang, at han havde Evne til at op-

fatte og gjengive Naturen som den bedste. Dog er det først i de følgende Aar, hans Vinger ret udfolde sig; snart kan hans Fantasi rumme enhver Forestilling og give den Form; han stiller sig da de største Opgaver, og han løser dem alle.

Det viste sig snart, at den ældre Dürer havde havt sine egne Hensigter med at kalde Sønnen hjem fra Rejsen; det var hans Ønske, at Albrecht, der da var 23 Aar gammel, nu skulde gifte sig og løse Borgerskab som selvstændig Mester i sin Fødeby. «Og da jeg var kommen hjem», berettes der i de tidligere nævnte Optegnelser, «gjorde Hans Frey Aftale med min Fader og gav mig sin Datter ved Navn Jomfru Agnes og gav mig med hende 200 Gylden og holdt Bryllupet; det var den 14de Juli Aar 1494;» — samme Aar nedsatte han sig som Mester. Havde «Jomfru Agnes» forud kunnet gjøre sig nogen Forestilling om, hvorledes der i de kommende Tider skulde handles med «Frau Agnes Dürerins» Rygte, saa havde hun vist betænkt sig to Gange, inden hun føjede sig efter de to Gamles «Aftale». Ældre Aarhundreders Kunsthistorikere have ofte fundet en ganske særegen Glæde i at fremstille de store Mestre som ryggesløse Personer eller dog i alt Fald tillægge dem Fejl og Lyder, der vel kunde egne sig til at sætte deres Værd som Mennesker i det slettest mulige Lys. Fortællingerne om Rembrandts smudsige Gjerrighed og om mangfoldige andre hollandske Maleres Raahed og Drikfældighed, om at Rafael døde som Følge af Udsvævelser, at Michelangelo ødelagde fremragende Kunstværker, for at de ikke skulde stille hans egne Arbejder i Skygge, om Andrea del Castagno, der myrdede sin Kunstfælle Domenico Veneziano (som i Parenthes bemærket overlevede sin formentlige Drabsmand i fire Aar) o. s. v., ere jo bekjendte nok og findes refererede endnu i nyere Værker; det har været de seneste Tiders Forskninger forbeholdt at rense disse og mange

andre Kunstneres Minde for det Smuds, hvormed lidet samvittighedsfulde Forfattere have besudlet det. Dürers Person kunde man ikke komme til Livs; saa maatte det gaa ud over hans Hustru, for at Billedet ikke skulde komme til at savne den fornødne Skygge. Agnes Dürer var, fortælles der almindelig, imod sin arme Mand en ren Xantippe. Bestandig æggede hun ham til at arbejde over sine Kræfter, paa det at hun kunde faa saa rig Arv efter ham som muligt; aldrig undte hun ham den Glæde, han kunde have af andre Menneskers Selskab, og plagede ham i det Hele i den Grad, at han omsider tog sin Død derover. Kjærlighed til ham havde hun aldrig næret, og hans Kunst var for hende slet og ret «en Malkeko». Som man vil se, er det ikke noget tiltalende Billede, Kunsthistorikerne have malet af Fru Agnes; heldigvis er det i den seneste Tid lykkedes at godtgjøre det fuldkommen grundløse i de mod hende rettede Beskyldninger. Skildringen af hendes Færd mod Dürer viser sig nu i det væsenlige at støtte sig til et enkelt Aktstykke, som efter Omstændighederne maa betragtes med største Mistro; alt, hvad der hidtil har været regnet for Vidnesbyrd om Anklagerens Troværdighed, ses nu at være intetbetydende eller fejlagtig opfattede Fakta. Vi skulle lidt nærmere betragte de Omstændigheder, der have været Skyld i, at Dürers Ægteskab — indtil den udmærkede Kunstforsker M. Thausing i en Artikel i Zeitschrift für bildende Kunst IV. 81, ff. fremstillede Sagen i det rette Lys — har været betegnet som saa ulykkeligt; Historien har Interesse fra mere end et Synspunkt.

Vi have alt tidligere nævnt den berømte nürnbergske Humanist Wilibald Pirkheimer, Dürers jævnaldrende og fortrolige Ven. Træffende karakteriseres denne (Rettberg: Nürnbergs Kunstleben S. 101) som en Personlighed, «der stod lige højt som Forretningsmand, Patriot og grundig Lærd; en bundhæderlig Karakter, der først da svigtede

Reformationen, da denne udviklede sig i en Retning, som han ej havde kunnet forudse; en frisindet og derfor i 1520 af Paven banlyst, udviklet og dygtig Tænker og Taler; en livsglad og elskværdig Verdensmand, Dürers Hjertensven og trofaste Støtte til det sidste.» Denne Pirkheimer, der vistnok i det Hele har udøvet en gavnlig Indflydelse paa Dürers Aandsudvikling, ligesom han ogsaa ved sit gode Humør har været ham til Trøst og Opmuntring; denne Mand, der ikke blot aabnede sin Pung for Vennen, naar denne var i Forlegenhed, men som overalt stod ham bi med Raad og Daad og trofast tog Del i hans Sorg som i hans Glæde, har ikke kunnet overføre noget af sin Kjærlighed til Manden paa dennes Hustru; han har vel været skinsyg paa hende og har navnlig taget hende ilde op, at hun i de senere Aar, da Dürer var svagelig og bedst oplagt til et stille, regelbundet Liv, søgte at afholde sin Husbond fra at tage Del i det frie og lystige Ungkarleliv, hvori Pirkheimer, skjøndt Enkemand og Fader til tvende Døtre, fandt Behag. Men halvtredie Aar efter at Dürer var død, indtraf en Begivenhed, der fik Bægret til at løbe over; fra den kan Størstedelen af al den grundløse Snak dateres, der nu i halvfjerde hundrede Aar har skilt den stakkels Kvinde fra Hæder og Ære.

Pirkheimer var henimod 60 Aar gammel og begyndte at blive i høj Grad sygelig og sær. Han havde efter Haanden maattet trække sig ud af Forretningerne, sin kjæreste Omgangsven havde han mistet; i de Fornøjelser, hvorpaa han hidtil havde sat Pris, kunde han ikke mere deltage; saa traadte noget andet i Stedet; han gav sig til at samle paa Kuriositeter. Særlig interesserede han sig for smukke Hjortetakker. I Dürers Bo fandtes en Del saadanne, deriblandt et Par, der udmærkede sig ved deres Størrelse og Skjønhed; dem vilde Pirkheimer gjerne have, men Enken solgte dem til en anden, «heimlich», som den

forbitrede Husven siger, og «um einen Spott» (ɔ: for Spotpris). Herover beklager nu Pirkheimer sig i et Brev til en fælles Ven af ham og den afdøde Kunstner, og i den samme Skrivelse, der helt igjennem bærer Præg af den mest irriterede Sindsstemning, fremkomme da de ovennævnte Anklager. En enkelt Udtalelse fra en syg, gnaven gammel Mand er saaledes det eneste Kildeskrift, paa hvis Autoritet man betragter Agnes Dürer som en slet Hustru; de Momenter, hvormed Kunsthistorikerne have villet støtte Beskyldningerne, ere om muligt endnu latterligere. Man finder saaledes et Brev fra Dürer til Pirkheimer, hvori der paa spøgefuld Maade hentydes til en fælles kvindelig Bekjendt, der snart betegnes som «unsere», snart som «Eure Rechenmeisterin»; der vedføjes en gyselig Karrikaturtegning af vedkommende Dame. Skjøndt det nu selvfølgelig maatte ligge nærmest at tyde Spøgen som møntet paa en eller anden nürnbergsk «Ulla Winblad», har man dog for at komme Agnes til Livs troet at burde gaa en anden Vej: Dürer kalder sin Hustru «die Rechenmeisterin» og vil dermed have hende karakteriseret som en nærig Kvind, der tog Mandens Penge i streng Forvaring, og skjeldte over hver Skilling, han gav ud.

Men nok herom; man vil alt have set, at det er paa et meget for løst Grundlag, man hidtil (saaledes endnu i Lübckes Kunsthistorie, Langes Udgave S. 749) har betegnet Dürers huslige Forhold som særlig «pinlige». Med Beretningerne om hans Fattigdom forholder det sig paa lignende Maade. Vel kunde han i sit Ægteskabs første Tid ikke komme ud af det uden at gjøre Gjæld, men allerede i 1507 var denne betalt, og der blev endda et Overskud tilbage; en virkelig fattig Maler vilde næppe have kunnet eje Farver til Værdi af en saa betydelig Sum, som 100 Gylden den Gang var; en saadan Skat se vi ham i det nævnte Aar opføre paa Fortegnelsen over sine Ejendele. Han boede den største Del af sin Ægte-

stands Tid i sit eget Hus, først i et mindre, siden i et helt anseligt; 1524 satte han 1000 Gylden ud paa Rente; ved sin Død efterlod han sig Værdier til et Beløb af 6850 Gylden. Blev han da end aldrig nogen rig Mand, var han dog endnu mindre at betegne som fattig; han har sin meste Tid levet i jævn Velstand og vistnok ogsaa været tilfreds med sine Kaar.

Som allerede sagt var det i 1494, at Dürer holdt Bryllup; med sin unge Hustru flyttede han da ind i Forældrenes Hus, hvor han blev boende i henimod femten Aar. Faderen blev gammel og svag og kunde intet fortjene; saa vel han som Moderen og de to yngre Brødre, Hans og Andreas, af hvilke den første skulde oplæres til Maler, den anden til Guldsmed, maatte den unge Mester forsørge. Aar 1502 døde Faderen; ogsaa efter den Tid var Albrecht Familiens Støtte; der maatte arbejdes strengt og leves sparsommelig, om Indtægterne skulde svare til Udgifterne. Lykkeligvis manglede det ikke paa Bestillinger, og disse bleve da til Dels udførte paa lignende Maade, som Tilfældet havde været i Wolgemuts Værksted: Mesteren tegnede Udkastet, og Svendene gjorde Arbejdet færdigt under hans Tilsyn. Imidlertid fik dog Dürer ogsaa i sit Ægteskabs første Aaringer udført en Del egenhændige Arbejder, og selvfølgelig var det dem, der snart skaffede ham Anseelse som en af Tysklands ypperste Kunstnere. Fra 1500 skriver sig saaledes det berømte Portræt af ham selv, der nu findes i Pinakotheket i München. Han er set lige for fra omtrent i halv Figur. Om et ualmindelig skjønt, regelmæssigt Aasyn bølger det kastaniebrune Haar i rige Lokker ned over Skuldrene; Skjægget, der er af samme Farve som Haaret og ligesom dette omhyggelig plejet, lader netop den fintformede, udtryksfulde Mund til Syne; de klare, grønliglysende Øjne se drømmende frem, som om de ikke rettedes mod nogen bestemt ydre Gjenstand. Det er et i Henseende til Form-

ning og til Karakteristik lige ypperligt Portræt; klart og tydelig fortæller det os om den rene, elskelige Sjæl, om Kunstneren med den alt omfattende Følelse, den ubegrændsede Fantasi. Mere end med Penslen udrettede Dürer i disse Aar dog med sin Gravstik og med at tegne Kompositioner, bestemte til at skjæres i Træ. Naar han først har begyndt at stikke i Kobber paa egen Haand, ved man ikke; men hans ældste daterede Blad (fire nøgne Kvindeskikkelser Kopi efter Wolgemut), der bærer Aarstallet 1497, vidner om en saa udvidet Teknik, at man nødvendigvis maa forudsætte tidligere Forsøg i Kunsten; allerede i dette Blad staar han som en af sin Tids betydeligste Kobberstikkere. I de følgende Aar kom et Antal endnu langt skjønnere originale Stik, saaledes i 1504 Adam og Eva, et af Mesterens Hovedblade. Det er ikke skjønne eller ædle Mennesketyper, der her ere benyttede til Fremstillingen af vor Slægts Stamforældre; tydelig nok har Kunstneren i høj Grad ladet sig binde af de Modeller, der netop nu stode til hans Raadighed. Men afset herfra er Adam og Eva en yndefuld og meget talende Komposition, og fremfor alt er det som Kobberstik betragtet et af de fortrinligste Kunstværker, der existere. Dürer har allerede her naaet Højdepunktet af sin Teknik; alt er mesterlig tegnet og modelleret, og Gravstikken ført med uovertræffelig Sikkerhed og Elegance. Bladet betegner et helt Vendepunkt i Kobberstikkunstens Historie; det er det første Stik, hvori der er forsøgt og tilvejebragt en fuldt afrundende Modellering af alle Legemsformer, samtidig med at der er opnaaet en saadan luftperspektivisk Virkning, at Arbejdet i den Henseende ikke staar tilbage for et fuldt gjennemført Maleri. Blandt Træsnittene fra den første Periode bør nævnes de femten, i 1498 udgivne Billeder til Johannes's Aabenbaring; ingensteds viser Dürers Fantasi sig mægtigere eller mere sælsomt betagende end i dette Værk, fremfor alt i et

Blad som det, der illustrerer Aabenbaringens sjette Kapitel, første til ottende Vers, i hvilke der tales om de fire Ryttere; de fare ud med Ødelæggelse over al Verden, de tre med Bue, Sværd og Vægt, den fjerde, han, «hvis Navn er Døden, og hvem Helvede følger», væbnet med Treforken; i vild Hast suse de frem paa deres spøgelseagtige Gangere, under hvis Hove Mænd og Kvinder trampes ned. Der er i den hele Komposition en mageløs Fart, en uendelig gribende, grufuld-fantastisk Stemning; som et Syn glide de os forbi, de mægtige Skikkelser, i al deres ræddelige Hæslighed; det er, som hørte man Hestenes Snøften, Sværdets Hvin i Luften, de kløve. — I Træsnittene til Jomfru Mariæ Levnet (de ældste af dem ere fra 1504) hersker en mild og rolig, ofte helt idyllisk Stemning; meget deraf er yndefulde Genrestykker, kjærlige og trohjærtige Billeder af gammeltydsk Familieliv, uden direkte Idealisering, men fulde af Friskhed og primitiv Naturkraft.

Værker som de nævnte var det, der bare Albrecht Dürers Navn vide omkring, saa han i en Alder af kun lidt over tredive Aar var kjendt og agtet, ogsaa udenfor Tydsklands Grændser, som en ypperlig Kunstner. Herom vidner blandt andet den Omstændighed, at den store italienske Kobberstikker Marcantonio Raimondi, Rafaels kjære og højt ansete Ven, ikke kunde modstaa Fristelsen til at udføre kobberstukne Kopier efter en Del af Træsnittene til Mariæ Levnet og paa bedragerisk Vis forsyne disse Eftertryk med Dürers bekjendte Mærke, et D i et A. Vasari fortæller, at den tydske Kunstner ved Efterretningen om denne Krænkelse af hans Ret blev saa opbragt, at han strax begav sig til Venedig for at drage Falskneren, som den Gang opholdt sig der, til Regnskab, og vist er det, at intet af Marcantonios' senere end 1505 udførte Eftertryk bærer Dürers Mærke. Om Ønsket om at faa Forholdet til Marcantonio klaret har været Hoved-

aarsagen til Dürers anden Rejse syd paa, maa dog vistnok betragtes som mere end tvivlsomt. Rejsen maa langt snarere tænkes foranlediget dels af Mestrens Længsel efter ret at lære udmærket sydlandsk Kunst at kjende, dels af de Udsigter til forøget Erhverv, der paa den kunde frembyde sig.

Venedigs Kunst befandt sig paa den Tid i en glimrende Forfatning, om den end ikke endnu havde naaet sit Højdepunkt. Mestren for Skolen var den gamle Giovanni Bellini (1426—1516); om ham samlede sig Kunstnere som Giorgione (1477—1511), den ældre Palma (1480—1528) og Tizian (1477—1576). Her var altsaa nok at se, og vi kunne jo ikke tvivle om, at Dürer har haft Øjnene godt aabne, naar han færdedes blandt de venezianske Koloristers pragtfulde Arbejder. Hvad han direkte har lært i Venedig, reducerer sig imidlertid — man kalde det nu en Besynderlighed eller ej — til meget lidt; Dürer kom efter godt og vel et Aars Ophold syd for Alperne hjem, tilsyneladende som han var rejst ud; navnlig har han kun tilegnet sig saare lidet af den vidunderlige Farvernes Sammensmeltning, der er et Fællesmærke for saa godt som alle gode venezianske Billeder fra det 16de Aarhundrede. Paa den anden Side har han i Venedig selvfølgelig været Gjenstand for mangt et vækkende og fremmende æsthetisk Indtryk; han har lært at maale sine Kræfter med Tidsalderens bedste, har faaet et friere og mere omfattende Blik paa, hvad der overhovedet lader sig udrette i hans Kunst; hans Aand er bleven styrket og forfrisket ved Studiet af, hvad andre mægtede at udføre. Han har lært med en anden Klang end hidtil at udraabe et *«anch' io sono pittore»*, thi den sande Kunstner, han være nu af de store eller af de smaa, føler ikke sit Mod nedslaaet ved at jævnføre sit Værk med de størstes; han føler sig derved som sig selv, forstaar først nu sin egen absolute Berettigelse og vinder saa i Kraft og

Virkelyst. Vi skulle siden se, hvorledes Dürers Produktivitet efter Rejsen viser sig baade kvalitativt og kvantitativt rigere end før denne; hvorledes han efter sin Hjemkomst mere end hidtil vender sin Hu og vier sine Kræfter til den egentlige Malerkunst.

Om Dürers Ophold i Venedig fra Slutningen af 1505 til Begyndelsen af 1507 vide vi forholdsvis god Besked, særlig fra en Række Breve, han derfra sendte til sin Ven Pirkheimer, og som endnu ere bevarede. De ere interessante ikke blot fra Indholdets, men ogsaa fra Formens Side, ikke alene ved det, der findes i Ordene selv, men lige saa fuldt i Kraft af, hvad den opmærksomme Læser finder mellem Linierne. De give et stort Bidrag til et helt Billede. Dürer har vel rejst før, men dog aldrig været som rigtig fri Mand udenfor Hjemmet; nu kan han røre sig, som han vil, føler sin Frihed og nyder den, og den selvbevidste Glæde over denne Nydelse giver han et saa friskt og saa elskværdigt Udtryk. Han er «ein Zentilom (*gentiluomo* — «*gentleman*») zu Fenedig worden;» han kjøber sig fine nye Klæder og fornøjer sig over dem som et Barn; han gaar til en Dansemester for at faa Manerer, der sømme sig for en saadan galant Person, som han nu er, og ærgrer sig kun et Øjeblik over, at Dansemestren er uforskammet nok til at affordre ham en Dukat for to Timers Undervisning (men saa skal heller ingen Magt i Verden formaa ham til oftere at gaa til den Optrækker); han fryder sig over de italienske Spillemænd, der «stryge Violen saa yndelig, at de selv maa græde over deres Musique.» Det er, som drager han for første Gang frit Aande her under Sydens Himmel; «her er jeg en Kavaller, hjemme gaar jeg om som en Prakker.» I Glæden over, hvad han oplever, glemmer han dog ikke de Kjære i Hjemmet; flere Gange beder han Pirkheimer tage sig ad Moderen, Hustruen og Broder Hans; «sig til Wolgemut, at han giver ham noget at bestille!» Brevene

ere det reneste, det sandeste Udtryk for en fin, ædel Personligheds Stemninger og Følelser; ingen kan læse dem uden at elske den, der skrev saaledes, uden at føle, at man her staar overfor en af de sjældne, lykkelige Kunstnernaturer, i hvem alt det bedste af Manden, Barnet, Kvinden er forenet til et skjønt og harmonisk Hele.

Dürer var næppe kommen til Venedig, før han fik en større Bestilling, og her maa da bemærkes, at han maaske allerede før sin Afrejse fra Nürnberg har hørt tale om, at den kunde ventes, hvilken Omstændighed kan have bidraget til at bestemme ham til at drage syd paa. Der levede i Venedig en Mængde tydske Kjøbmænd; de havde der i Staden deres eget fælles Forretningslokale og deres egen Kirke. Til denne sidste ønskede de et Alterbillede og bade Dürer om at male det; de bøde ham 110 rhinske Gylden (omtrent 660 Kroner) for Arbejdet, og han tog med Glæde mod Bestillingen; der vilde, mente han, næppe medgaa for fem Gylden Materialier dertil, og Billedet kunde være undermalt paa otte Dage. Saa rask, som Kunstneren havde forestillet sig det, blev Arbejdet imidlertid ikke fremmet; Billedet var bestilt ved Nytaarstid 1505, paabegyndt i April, og først i Begyndelsen af September stod det færdigt; heller ikke havde han havt den Fortjeneste paa det, som han — det gik for sent op for ham — kunde have havt ved at anvende den samme Tid paa anden Maade. Men saa blev det ogsaa et Arbejde, som han kunde være bekjendt; det blev det berømte Billede af Jomfru Maria som Himmeldronning, der nu findes i Prag; Kejser Rudolf den anden kjøbte det og lod det, siger man, bære til Prag fra Venedig for at faa det transporteret med den størst mulige Forsigtighed. Det er en skjøn og i al sin Simpelhed storstilet Komposition. Madonna sidder paa Thronen, to Engle krone hende, og ved hendes Fødder spiller en tredie Engel paa Luth — et Motiv, som Kunstneren aabenbart har laant fra Gio-

vanni Bellini —; foran hende knæle Paven, Kejseren, gejstlige og verdslige Herrer i Tilbedelse; alle bekranses de, dels af Maria og Jesusbarnet, dels af Engle og en Helgen; Scenen foregaar i et prægtigt Landskab, der minder om norditaliensk Natur. I Baggrunden har Kunstneren anbragt sig selv og Pirkheimer som Tilskuere. Han havde, siger han selv, mere Ære end Fordel af dette Arbejde; i Stedet for 110 Gylden kunde han i de fem Maaneder, han malede paa det, let have tjent 200. Men til Gjengjæld havde han den Tilfredsstillelse, at de venezianske Malere, der før havde sagt, at han «vel var en god Kobberstikker, men en daarlig Kolorist,» nu maatte indrømme, «at de aldrig havde set skjønnere Farve» end i dette Billede. Denne Kompliment, som Dürer ganske naivt tager sig til Indtægt, maa nu rigtignok opfattes med et vist Forbehold. Ganske sikkert kunde jo de venezianske Malere saa godt som nogen lade sig imponere af den ligesaa simple som virkningsfulde Komposition, af den indtrængende Opfattelse af Formen, den strenge Tegning og Figurernes dybe Karakteristik; men det er dog umuligt andet, end at de fra deres udviklede Standpunkt som Kolorister i Ordets egentlige Forstand maa have fundet Billedet haardt og grelt i Farven. Dürer har, da han hørte de smigrende Udtalelser, glemt, hvorledes han selv kort i Forvejen har dømt om Italienernes Paalidelighed: «Der er mellem dem mange rare Fyre, der slutte sig altid nærmere til mig og vise mig Ære og Venskab. Men paa den anden Side er der iblandt dem ogsaa de upaalideligste, løgnagtigste og tyvagtigste Kjæltringer. Og vidste man det ikke, maatte man tro, det var de flinkeste Folk af Verden.» Samtidig med Altertavlen til Tydskerne malede Dürer et andet Billede; man antager, det er det, som hænger i Galeria Barberini i Rom, forestiller Kristus blandt de Skriftkloge og bærer Paaskriftun «*opus quinque dierum*» (ɔ: fem

Dages Arbejde). Det er et af Mesterens uheldigste Malerier; Kristus er fremstillet som en klodset Dreng med et saare lidet opvakt Fysiognomi, af Bifigurerne frembyde kun de færreste synderlig Interesse, og det hele er ret tarvelig udført.

Den berømte tyske Kunstner vakte betydelig Opmærksomhed i Venedig; saavel Dogen Lorenzo Loredano som Stadens øverste Gejstlige besøgte ham, og, fortæller han selv, ofte var der et saadant Tilløb til hans Værksted, at han fandt sig foranlediget til at «krybe i Skjul» for alle de fremmede eller, som Stedet maaske rettere bør oversættes, lade sig nægte hjemme. «Alle Adelsmændene mene mig det vel; men det gjør kun faa af Malerne»; de stjæle det ene Træk efter det andet ud af hans Kompositioner og benytte dem til deres Malerier i Kirkerne; siden laste de hans Arbejder og sige, at de ikke ere i den rette antike Stil («antigisch Art») — en Paastand der i og for sig er rigtig nok, men som dog kun fra et meget ensidigt Standpunkt kan siges at indeholde virkelig Dadel. Spise deres Mad skal han vel vogte sig for, det er han bleven advaret imod af en god Ven, sagtens Giovanni Bellini, den eneste af Kunstnerne der nede, til hvem han træder i et nærmere personligt Forhold. Bellini kom ofte til Dürer og viste ham stor Venlighed; «han har», hedder det i et af Brevene til Pirkheimer, «højlig rost mig for Adelsmændene; han vilde gjerne have noget af mit Arbejde og er selv kommen og har bedet mig udføre noget for ham; han vilde betale det godt. Og alle Folk fortælle mig, at han er saadan en brav Mand, saa jeg er strax kommen til at holde af ham. Meget gammel er han, men endnu bestandig den ypperste i sin Kunst.» En lille Anekdote, der berører Forholdet mellem Bellini og Dürer og tillige refererer sig til en bestemt Side af dennes Kunstfærdighed, hans sjeldne Evne til at male fint og delikat, er os opbevaret. Bellini, der havde lagt

Mærke til den næsten vidunderlige Sikkerhed og Skarphed, hvormed hans nordiske Kunstfælle navnlig i Portrætbilleder malede det menneskelige Haar, bad en Gang om en af de Pensler, hvormed denne Del af Arbejdet udførtes, idet han forudsatte, at det maatte være Redskaber af en ganske særegen Art. Dürer rakte ham en Haandfuld almindelige Pensler og bad ham tage dem alle eller vælge, og da Bellini, der troede at være bleven misforstaaet, gjentog sin Anmodning, forsikrede Dürer ham, at han aldrig brugte noget andet Instrument til Haaret end til de øvrige Dele af Portrættet. Dette vilde Bellini — man kunde fristes til at sige selvfølgelig — ikke tro; Vennen malede da paa staaende Fod en Lok Kvindehaar, og den gamle fik Syn for Sagn, idet han udbrød, at det, han her havde set ske, vilde ingen Beretning have faaet ham til at tro muligt. I forskjellige Samlinger findes endnu velbevarede Portrætter af Dürer, i hvilke saa at sige hvert Haar ses for sig, malet med uovertræffelig Pyntelighed, dog blødt og friskt og uden at det gjør Indtryk af, at Maleren har pint sig med Arbejdet.

Lod Dürer sig end, som ovenfor sagt, kun i ringe Grad paavirke af de venezianske Kolorister, saa gives der dog et og andet Billede af ham, hvori den sydlandske Indflydelse er umiskjendelig. Dette gjælder saaledes om det kostelige i 1506 fuldendte Maleri, Kristus paa Korset, der nu indtager en Hædersplads i Dresdenersamlingen. Det er kun 7½ Tomme højt, 5 Tommer bredt og udført med miniaturagtig Finhed; dog er det en i Sandhed storstilet Komposition, mægtigt i Følelse og Udtryk. Her er intet smaaligt i Formerne, alt har god Plads paa den lille Flade og kommer fuldt til sin Ret; Farven er dyb og varm.

Dürer havde ønsket fra Venedig at gjøre en Rejse til Rom og at besøge den store Maler og Kobberstikkker Andrea Mantegna i Mantua; ingen af disse Udflugter kom

i Stand; Mantegna døde netop i September 1506. Derimod naaede han ned til Bologna, hvor han synes at have opholdt sig en halv Snes Dage og at være bleven modtagen med store Æresbevisninger af Stadens Malere; blandt dem levede endnu den Gang den navnkundige Francesco Francia. Saa maatte der da omsider tænkes paa Hjemrejsen. I Venedig, hvor man nu ret havde lært at kjende og paaskjønne ham, vilde man nødig give Slip paa ham; Raadet tilbød ham 200 Dukater aarlig, om han vilde blive. Men han har vel hængt for stærkt ved Hjemlandet, Fædrenestaden og Vennerne; kort efter Nytaar finde vi ham igjen i Nürnberg beredt til der at tage fat paa Løsningen af store Opgaver.

Og det er da Arbejdet, der saa godt som helt fylder hans Liv i de paafølgende tretten Aar; af ydre Begivenheder rumme disse ikke mange. I 1509 stode hans Pengesager saaledes, at han kunde kjøbe den anselige Bygning i Zillelgade, der endnu vises som «das Dürerhaus»; samme Aar nød han den Ære at blive udnævnt til Medlem af det store Raad. I 1514 mistede han sin Moder, hvis Død han beklager i rørende Udtryk: «Jeg følte derover saa dyb Smerte, at jeg aldrig kan sige det. Gud være hende naadig! Al Tid var det hendes største Glæde at tale om Gud, og hun gav ham Æren af et godt Hjerte. Hun gik i sit 63de Aar, da hun døde, og jeg har efter min Formue givet hende en hæderlig Begravelse. Gud vor Herre forlene mig, at jeg ogsaa maa se en salig Ende, og at Gud med sine himmelske Hærskarer, min Fader og min Moder, mine Frænder og Venner maa være mig nær i min sidste Stund, og at den almægtige Gud vil give os det evige Liv. Amen.» — Naar vi dernæst have omtalt, at Kejser Maximilian i 1515 gav Staden Nürnberg Ordre til for hans Regning at udbetale Dürer 100 Gylden aarlig, saa er det biografiske Stof fra Aarene 1507—1520 saa godt som udtømt; der staar for dette

Tidsrums Vedkommende blot tilbage at erindre om nogle af de betydelige Kunstværker, der da gik ud fra hans Værksted.

Det første store Arbejde, han fik færdigt efter sin Hjemkomst fra Venedig, var de to Tavler med Adam og Eva, der sandsynligvis netop skriver sig fra Aaret 1507. Her har han klarere end i noget tidligere Værk lagt sin grundige Kjendskab til det menneskelige Legemes Anatomi for Dagen; man har med Rette kaldt disse Figurer de mest fuldendte nøgne Menneskeskikkelser, Kunsten nord for Alperne endnu havde frembragt. Mod Slutningen af Foraaret 1507 afleverede han til sin Velynder Kurfyrst Frederik den vise af Sachsen et Billede, forestillende «De titusindes Matyrdød;» det findes nu i Belvedere i Wien. Som samlet Komposition har det ringe Værd; mange af de enkelte Grupper ere derimod i og for sig fortræffelige, og den maleriske Udførelse af det hele bidrager i Forening med det genialt komponerede Landskab, hvortil Handlingen er henlagt, til at forsone med det afskrækkende Emne. I det følgende Aar begyndte Dürer paa sit uden Tvivl aller betydeligste Arbejde: Jomfru Marias Himmelfart. Det var bestilt af en rig Frankfurter-Kjøbmand Jakob Heller, der vilde lade det anbringe som Altertavle i den Kirke, hvor han havde kjøbt sig Gravsted. Dürer skulde have 130 rhinske Gylden for Hovedbilledet og Sidefløjene, til hvilke sidste han agtede at benytte sine Medhjælperes Bistand; Hovedtavlen skulde han male selv. Men da han var færdig med sine Forarbejder og havde begyndt at male, blev det ham klart, at den nævnte Sum paa ingen Maade vilde blive nogen passende Godtgjørelse for hans Tid og hans Udlæg, om da Værket skulde fuldføres med den Omhu, hvormed det var begyndt, og som han ønskede helt igjennem at anvende paa det. Han skriver desaarsag gjentagne Gange til Heller og foreslaar ham at sætte Prisen op til 200 Gylden; vil han

gaa ind herpaa, siger han, «saa skal intet andet Menneske end jeg selv faa Lov til at gjøre et Penselstrøg paa det; og I maa vide, at jeg aldrig i mine Dage har begyndt et Arbejde, som har tiltalt mig mere end dette». Heller gaar efter en Del Modstræben ind paa Kunstnerens Forslag, og Arbejdet fremmes da saa raskt, at det kan afleveres i Eftersommeren 1509. Dürer sendte det af Sted med et Brev, hvori han medgav det sin bedste Anbefaling; han har efter sin Forsikring malet det hele syv Gange igjennem med de bedste Farver, for at det skal kunne holde sig i en 500 Aar; naar han om nogen Tid besøger det i Frankfurt, vil han selv give det Fernis; saa skal det staa sig i 100 Aar til. Sluttelig anbefaler han Modtageren vel at kontrollere Opstillingen og at drage Omsorg for, at det kostbare Værk ingensinde bliver overstænket med Vievand.

Desværre skulde man aldrig erfare, om Farverne i Billedet virkelig vare saa holdbare, som Maleren forsikrede; allerede i 1674 gik det til Grunde ved Ildsvaade. Flere Gange havde kunstelskende Fyrster ønsket at kjøbe Hovedtavlen, og Kejser Rudolf den Anden havde endog villet ofre den for hin Tid betydelige Sum 10,000 Gylden derpaa; dog lykkedes det først Kurfyrst Maximilian af Bayern at erhverve det berømte Kunstværk; han førte det til München, og der var det, det brændte med Slottet. Lykkeligvis var der i sin Tid af Nürnbergeren Juvenel udført en smuk Kopi derefter; den findes nu i den Staden Frankfurt tilhørende Malerisamling, hvorhen ogsaa de to oprindelige Sidefløje, der imidlertid kun til Dels ere malede med Dürers egen Haand, ere henflyttede.

Hovedbilledet, hvorpaa Dürer anvendte en Omhu som paa intet andet af sine Arbejder, forestiller Jomfru Maria som Himmeldronning; baaren af smaa Engle løftes hun langsomt op i det straalende Lys, hvor Helligaanden svæver som Due, medens Gud Fader og Kristus hver paa

sin Side ad hende paasætte hende Kronen; Gruppen omflagres af Serafer, der synge hendes Pris til Klang af Luth og Harpe. Under dem ses i et smukt Landskab Apostlene i Halvkreds om den himmelfarnes Grav; dels knælende, dels staaende skue de med glad og andagtsfuld Tilbedelse op imod hende; dybt inde i Mellemgrunden har Maleren afbildet sig selv. Det er en lige saa klar og let overskuelig som skjøn og festlig Komposition, de enkelte Figurer ædle og storstilede, karakterfulde og livlig bevægede. At idealisere var jo mindre den Tids tydske Kunstneres Sag end at individualisere; hos dem kom det mindre an paa Regelmæssighed eg ren Formskjønhed, fuld Harmoni og bløde, rhythmiske Bevægelser end paa Følelsens stærke, umiddelbart grebne og sikkert gjengivne Udtryk, paa Sandhed, Sundhed og Naturkraft. Dürers Madonna er her som overalt en brav og hyggelig, mild, kjærlig og forstandig tysk Husmoder — omtrent som vi kunne tænke os en Katharine von Bora baade i Væsen, Ydre og Dragt —; Apostlene ere ligeledes nordeuropæiske Typer, næsten at regne for Portrætter; selv Kristushovedet vidner om, at Kunstneren har holdt sig meget nær til en given Model. Men hvilken Adel og guddommelig Storhed er der ikke i hele Frelserens Skikkelse! hvor fuld af Ynde er ikke den Bevægelse, hvormed Madonna bøjer sig under Kronen! hvilket Indhold af dyb sædelig Alvor, af Trofasthed og mandig Energi lyser der os ikke i Møde fra hver Apostelfigur! — Farven i Billedet har, saa vidt man kan slutte af Kopien, været klar og kraftig, om end ikke aldeles harmonisk stemt eller overalt fin; Dürer var jo lige saa lidt som Flertallet af sine Kunstbrødre i Tydskland egentlig Kolorist; i alt Fald naaede han i den Henseende sjældent det højeste udenfor enkelte af sine Portrætter.

Dürer havde, medens han malede paa det omtalte Billede, gjort den Erfaring, at det ikke betalte sig at

modtage Bestillinger paa saa store og saa omhyggelig udførte Arbejder; han skriver til Heller, at han aldrig oftere vil anvende saa meget paa et enkelt Værk; det vilde til sidst bringe ham til Tiggerstaven. Nu vilde han fornemmelig stikke i Kobber; havde han taget den Beslutning tidligere, vilde han nu være tusind Gylden rigere. Et stort og meget gjennemført Maleri fremstod dog i Aaret 1511; det var det saakaldte Trefoldigheds-billede, som nu findes i Wiens Belvedere og regnes for det betydeligste af Dürers indtil vore Dage bevarede Hovedværker. Øverst i Billedets Midte ser man Gud Fader, der holder foran sig og ned efter Korset med Frelseren, og Helligaanden som Due; Engle udbrede Fligen af Jehovas Præsteskrud, andre svæve hid med Christi Pinselsredskaber. Til venstre, noget lavere, ses et Kor af kvindelige Helgene, førte af Maria, til højre mandlige med Døberen Johannes. Under disse — dog endnu i Luften — breder sig tvers over hele Tavlen en Skare af salige, Mænd og Kvinder af enhver Stand — Pave og Kejser, Krigsmand, Borger og Bonde; nederst hviler Jorden med Sø og Land; i det højre Hjørne staar Dürer selv med en Indskriftstavle. Kompositionen er mindre simpel og storstilet end i det Hellerske Alter, mere fantastisk; et mægtigt slaaende Indtryk gjør den dog ved al den festlige Jubel, den rummer, og hvorfor Billedets ualmindelige Farvepragt har et ypperlig tilsvarende Udtryk. For øvrigt blev det fra nu af, som Kunstneren havde bestemt, mest forholdsvis smaa og mere flygtig malede Billeder, især Portrætter, der udgik fra hans Værksted; sine bedste Kræfter anvendte han paa sine Kobberstik og Træsnit, af hvilke de følgende Aar bragte en overordentlig Mængde. Træsnitsuiter som «Den store» og «Den lille Passion» udbredtes over hele den civiliserede Verden; ogsaa i Kobber stak han en «Passion» paa 16 Blade, mesterlig opfundne og udførte Skildringer af Kristi Lidelseshistorie,

af hvilke dog intet har opnaaet saa stor Navnkundighed som enkelte af hans større Stik. Blandt disse skal her blot nævnes Hovedværker som «Den hellige Eustachius» med det dejlige Skovinterieur, «St. Hieronymus i Stuen», «Melankolien» og «Ridder, Død og Djævel». «Melankolien» er vel den mægtigste Kvindeskikkelse, tydsk Kunst nogensinde har frembragt; med Haand under Kind sidder hun hensunken i endeløs Grublen mellem Videnskabs og Kunsts Attributer — «den menneskelige Fornuft, der fortvivler over sin Rækkeviddes Begrændsning» — en kvindelig Faust. Endnu mærkeligere er maaske det sidstnævnte Blad, Ridderen, som paa sin stolte Stridshingst drager frem sin rolige Gang uden at ændse de Rædsler, der true, Døden paa det spøgelseagtige Øg og den grinende, dyrehovedede Djævel, som trasker efter paa Stien mellem de vilde Klipper. Endelig maa nævnes, at Dürer i 1515 udførte sine Randtegninger til Kejser Maximilians Bønnebog, et af de rigeste og fantasifuldeste ornamentale Værker, der kjendes, samt at han skar en Del Reliefkompositioner i Træ og nogle Portrætmedailloner i Fedtsten; af disse sidste findes dog næppe nogen bevaret, der med fuld Sikkerhed kan tillægges Mesteren.

I Aaret 1514 korresponderede Dürer med Rafael, der skal have vurderet hans Kunst meget højt, og sendte ham sit egenhændig udførte Portræt, en Opmærksomhed, som den store italienske Maler gjengjældte ved at sende sin tydske Kunstfælle nogle af sine Tegninger. I Somren 1520 tiltraadte Dürer i Følge med sin Hustru og dennes Pige sin sidste Udenlandsrejse; denne Gang gjaldt det Nederlandene, hvor han dels haabede at træffe den nyvalgte Kejser Karl den femte og af ham at faa Stadfæstelse paa den Pension, der var tilstaaet ham af Maximilian, dels ventede at finde et godt Marked for sine Kobberstik og Træsnit, af hvilke han førte et betydeligt Oplag med sig. Hvad det første Formaal for

Rejsen angik, havde han Held med sig; han traf Kejseren, blev modtaget af ham med største Venlighed og fik sin Begjæring opfyldt; med Kunsthandlen gik det derimod mindre godt, som det synes af den Grund, at Dürer dels fandt Anledning til at anvende adskilligt af de medbragte Sager som Foræringer, dels var alfor tilbøjelig til at lade «Standspersoner betale efter Behag», en Liberalitet, der i Almindelighed ikke blev paaskjønnet paa rette Maade. Fik han imidlertid paa sin Rejse kun smaa og faa Pengesummer ind — Totalresultatet var i den Henseende, at han maatte laane Penge til Hjemfarten — saa blev der ham paa den anden Side saa meget mere til Del af Ære og Fornøjelse; herom giver hans Dagbog os rigelige Oplysninger. Overalt tog man imod ham med Festligheder og andre Hædersbevisninger, saaledes i Antwerpen, hvor Malerlaget gjorde et stort Gilde for ham. «Ogsaa Konerne vare til Stede, og da jeg blev ført til Bords, stillede man sig op til begge Sider, som førte man en stor Herre. Der var blandt de tilstedeværende højt ansete Folk, saa alle bukkede dybt og ydmygt for mig og sagde, at de efter Evne vilde gjøre Alt, hvad de kunde tænke maatte være mig til Behag.» Raadet sendte ham Vin som Hædersgave, og efter Maaltidet fulgte man ham hjem med Fakler. Mange berømte Kunstnere lærte han at kjende, saaledes den store Kobberstikker og Maler Lucas van Leyden og Maleren Quentin Messys; deres Arbejder studerede han i deres Værksteder, og i Kirkerne lod han sig vise de navnkundige ældre Mestres Værker. Af de fyrstelige Personer, Dürer traf paa Rejsen, gjorde ingen et saa gunstigt Indtryk paa ham som den fordrevne danske Konge Christian den Anden, der paa den Tid opholdt sig i Nederlandene. Christian sendte Bud til hans Herberg og bad ham komme for at tegne hans Portræt; Dürer spiste hos ham, fulgte ham til Brüssel og glædede sig over at være sammen med «den smukke og mand-

haftige Herre, der var rejst selvtredje hid gjennem sine Fjenders Land». Kongens Venlighed mod Dürer blev ikke upaaskjønnet; han modtog som Gave et betydeligt Antal af Kunstnerens bedste Kobberstik, rimeligvis de samme Exemplarer, der nu findes i Kobberstiksamlingen i Kjøbenhavn og udgjøre en af dennes kostbareste Prydelser. Dürer vurderede dem til en samlet Sum af fem Gylden; nu betales ikke sjældent et enkelt Blad f. Ex. Melankolien med flere Tusind Kroner. Et særligt Tilknytningspunkt mellem Dürer og Christian den Anden har maaske deres fælles Forkjærlighed for Luther og dennes Reformationsværk været. Dürer elskede den store Kirkehøvding højt og forstod Betydningen af hans Gjerning; personlig lærte han ham aldrig at kjende, men han sendte ham Prøver paa sin Kunst og stod i venskabelig Forbindelse med flere af hans Venner, saaledes Melanchton, med hvem han uden Tvivl har været sammen under dennes Ophold i Nürnberg. I Nederlandene havde han den store Sorg at modtage Efterretningen om Luthers Tilfangetagelse efter Rigsdagen i Worms — at Luther var faldet i Vennehænder, kunde han jo ikke tænke sig — og skriver derom som følger: «Fredag før Pinse i Aaret 1521 kom den Efterretning til Antwerpen, at man paa saa forræderisk Vis havde taget Dr. Martin Luther til Fange. Da han havde Kejser Karls Herold samt den kejserlige Eskorte med sig, stolede han paa ham. Men da Herolden havde ført ham til en barsk Egn ved Eisenach, sagde hin, at nu behøvede han ham ikke mere, og forlod ham. Saa kom strax ti Ryttere og bortførte den forraadte, fromme, med den Helligaand oplyste Mand, ham, der fulgte den sande kristelige Tro. Og lever han endnu, eller have de myrdet ham — hvad jeg ikke ved —, saa har han lidt dette for den kristelige Sandhed, og fordi han har revset det ukristelige Pavedømme, som imodstaar Gjenløsningen ved Kristus med sin store Byrde af menneskelige Love.

— — — Og besynderlig er det mig det svareste, at Gud nu maaske vil lade os blive under deres falske og blinde Lære, som Mennesker, der kalde sig Fædre, have paafundet og fastsat. — — Ak Gud i Himlen, forbarm Dig over os! — — O Gud! er Luther død, hvo skal da fremtidig saa klart forkynde os det hellige Evangelium? — — Hvad havde han ikke kunnet skrive for os i ti eller tyve Aar endnu? O I fromme Kristenmennesker alle! hjælp mig flittigen at begræde dette af Gud beaandede Menneske og at bede, at han sender os en anden oplyst Mand!»

Den sidste Hædersbevisning, der i Nederlandene blev den store Kunstner til Del, var det smukke Tilbud, hvorved Antwerpens Raad søgte at friste ham til at tage fast Bolig i Staden; man vilde give ham en Pension af 300 Gylden aarlig, et godt Hus, Skattefrihed og særlig Betaling for alt, hvad han malede. Men Hjemmet drog ham altid til sig; ved Midsommerstid 1521 drog han hjemad beriget med alle de Erfaringer, en vel tilendebragt Kunstrejse kan give, glad og tilfreds i Aanden, men, som han selv beretter, med et nedbrudt Helbred. Paa en Udflugt til Zeeland — der var strandet en stor Hval, og den maatte Kunstneren nødvendigvis se og tegne — paadrog han sig en Koldfeber; den satte sig fast, Brystet blev angrebet, og snart viste det sig, at han her havde faaet sin Helsot.

Efter Hjemkomsten til Nürnberg var han trods sin tiltagende Svagelighed flittig som før; mangt et pragtfuldt Stik, mangt et herligt Billede blev til i Dürers sidste Leveaar. Vi skulle her blot nævne de to Tavler med Johannes og Petrus, Marcus og Paulus, (1526) der nu findes i Pinakotheket i München. Man har kaldet disse fire Figurer «de fire Temperamenter», et Navn, hvis Berettigelse maaske næppe lader sig fuldt godtgjøre, men som dog i det Mindste for saa vidt fortjener at erindres,

som det vidner om den høje Værd, man med Rette har tillagt Billederne som psychologiske Skildringer; der er her en Skarphed i Karakteropfatningen, hvortil kun sjældent findes noget tilsvarende udenfor de store Portrætmaleres Kunst. Det er skjønne, grandiøse Skikkelser opfattede med den dybeste Alvor og den inderligste Fordyben i Gjenstanden; alt er simpelt og storslaaet og af gribende Virkning. Hvad Udførelsen i det enkelte angaar, da har Dürer aldrig naaet højere end i dette Værk, der endnu er bevaret os i hele sin oprindelige Skjønhed; Tegning, Modellering og Farvevirkning er her lige saa prægtig som Komposition og Karakteristik.

«De fire Apostle», som Dürer skjænkede til sin Fædrestad, blev Mesterens sidste betydelige Arbejde. I flere Aar skrantede han som sagt, dog kom hans Død saa pludselig, at ikke en Gang hans nærmeste Ven, Pirkheimer, fik sagt ham Farvel. Den 6te April 1528 lukkede han sine Øjne og blev faa Dage efter begravet paa St. Johannes's Kirkegaard; Pirkheimer skrev hans Gravskrift. I 1840 rejstes i Nürnberg hans Statue, modelleret af Rauch. Det er et smukt og værdigt Mindesmærke, et Vidnesbyrd om, at man har forstaaet paa rette Maade at vurdere den store Maler, som af alle har udøvet den dybeste Indflydelse paa sit Fædrelands Kunst.

Direkte viser denne Indflydelse sig naturligvis stærkest i Arbejder af selve Kunstnerens Samtidige, blandt hvilke enkelte — Hans von Kulmbach og Hans Springinklee — utvivlsomt have uddannet sig i hans Værksted, medens andre som Georg Pencz og Brødrene Hans Sebald og Barthel Beham, Hans Schäufelein, Albrecht Altdorfer og Heinrich Aldegrever, om de end ikke ligefrem kunne kaldes Elever af Dürer, dog i høj Grad have været Gjenstande for Paavirkning af hans Kunst. Næsten alle disse Malere vare ligesom Dürer udmærkede Kobberstikkere, om end ingen af dem naaede det fuldendte Mesterskab,

denne har lagt for Dagen i sine skjønneste Blade; nogle af dem gjorde ogsaa Tegninger til Træsnit. Saa vel i saadanne Værker som i deres Malerier vedligeholdt og forplantede de Mesterens Stil, modificeret selvfølgelig af hver enkelts kunstneriske Ejendommelighed. Den selvstændigste er uden Tvivl Hans von Kulmbach, der udelukkende virkede som Maler. Før han kom til Dürer, havde han lært hos en i Nürnberg boende veneziansk Maler Jacopo de' Barbari, i hvis Værksted han har tilegnet sig en finere og varmere Kolorit, end man paa den Tid var vant til at se i Tydskland; sin dygtige Tegning har han øjensynlig fra Dürer, hvem han vel aldrig naaede i Henseende til kraftig Karakteristik, men som paa den anden Side staar tilbage for Kulmbach, hvad umiddelbar Skjønhedssands angaar. Ogsaa hos Pencz lader der sig paavise en sydlandsk Indflydelse ved Siden af den oprindelige tydske; han var en ypperlig Portrætmaler, og hans Kobberstik, i hvilke han med Forkjærlighed behandlede profane Emner, nyde med Rette høj Anseelse. Særlig produktiv som Kobberstikker var Aldegrever, der har efterladt sig ikke mindre end 290 Blade, af hvilke adskillige ere af meget betydeligt Værd; ogsaa han var en Portrætmaler af fremragende Dygtighed.

— I næsten alle betydeligere Malerisamlinger nord for Alperne findes Billeder af Albrecht Dürer, Tydsklands største Kunstner; Beskueren, der maaske nylig har beskjæftiget sig med Rafael eller Tizian, nærmer sig dem med Ærbødighed, tiltrækkes og frastødes paa forunderlig Maade. Manglen paa «Idealitet» i dette Ords Godtkjøbsforstand er strax indlysende; der er, her som overalt i gammel tydsk Kunst, meget, man skal igjennem: Manglen paa gjennemgaaende Formskjønhed, den ofte noget urolige, brogede Farvevirkning, de unaturlige, smaalig knækkede Draperier; kun i

Apostelbillederne falde Klædebonene overalt i store, skjønne og naturlige Folder. Men naar man saa har lært at se gjennem alt dette, hvor rigt er da ikke Udbyttet! Da mødes vi med en Kunstneraand, der i Skjønhed, Renhed og Kraft ikke staar tilbage for nogen; da varmes vi ved Udslaget af hans uendelige Kjærlighed til Opgaven, af hans urokkelige Overbevisning om, at den skal løses saaledes og ikke anderledes. Da føle vi os i Samfund med en Kunstens Ypperstepræst, for hvem alt det skabte har været helligt i sin Egenskab af Guds Værk, og som med hele sin elskelige Sjæls Styrke har omfattet alt, hvad den saa som Forbillede paa sin Vej, for at vise os det saaledes, som det ene kan lægges frem for os af den, der helt giver sig hen og kun styrer mod eet Maal, altid fremad i Aand og Sandhed.

